RUSYA'DA 1917 SOSYALİST EKİM DEVRİMİ VE

KADINLARIN KURTULUŞU

Cilt: 1

"Tavuk Kuştur, Kadın İnsandır"

• OLGULAR • BELGELER • ÇÖZÜMLEMELER

Gül Özgür

DÖNÜŞÜM
yayınları

"Komün, Parti Merkez Komitesi Kadın Bölümü «Jenotyel»in müdiresine atfen Artyuşina Komünü olarak adlandırılmış... Komün ta başından itibaren kadın komünü olarak, kollektif çiftliklerdeki kadın işçiler için görsel eğitim komünü olarak düşünülmüş... Yeni kurulmuş «Karılar ya da Dullar Kolhozu»nun vermek zorunda olduğu yıpratıcı maddi mücadelenin yanında, çok çeşitli taraflara karşı —iftiralara, düşmanlıklara, karalamalara karşı— vermek zorunda kaldığı mücadele de kesinlikle kolay değildi... Kadınlar bana başlangıçta komşularından çekmek zorunda kaldıkları alayları, pencerelerine tükürmelerini, akla gelmeyecek küfürler savurmalarını ve her birinin onlarla dalga geçmesini defalarca anlatıp durdular: «Tavukçuluk mu? Tavuklarla ne yapılır ki?» Ve bu dalın şimdi nasıl da en kazançlı olduğunun anlaşıldığını, kısa süre içinde komünün otoritesinin nasıl da yükseldiğini, diğer kolhozların şimdi uzmanlarını nasıl da buradan aldıklarını, ve yeni Karılar Kolhozu'nun yeni özdeyişinin şimdi eskisinin tersine nasıl da *«Tavuk Kuştur, Kadın İnsandır»* olduğunu anlatıp durdular." *(Fannina Halle, "Sovyetler Birliği'nde Kadın" s. 526-534.)*

RUSYA'DA 1917 SOSYALİST EKİM DEVRİMİ ve KADINLARIN KURTULUŞU

"Tavuk Kuştur Kadın İnsandır"

GÜL ÖZGÜR

DÖNÜŞÜM
yayınları

1. Basım : Ekim 1993

DÖNÜŞÜM YAYINLARI 17
KADIN 3

Dizgi Dönüşüm
Baskı Aydınlar Matbaacılık Ltd. Şti.

Kapak Fotoğrafı Komünist Enternasyonal III. Dünya Kongresi dolayısıyla yapılan yürüyüşte Moskovalı kadınların yürüyüş kolu (1921).

DÖNÜŞÜM YAYINLARI
Cemal Nadir Sok. No: 17/74 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 528 03 41

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 9

Birinci Bölüm: KADIN VE ÜRETİM

- ÇARLIK RUSYASI'NDA KADININ DURUMU 19
- EKİM DEVRİMİ VE SAVAŞ KOMÜNİZMİ DÖNEMİ 22
- YENİ EKONOMİK POLİTİKA DÖNEMİ 26
- SOSYALİST SANAYİLEŞME, TARIMDA KOLLEKTİFLEŞTİRME VE SOSYALİZMİN İNŞASININ TAMAMLANMASI DÖNEMİ (1926-1954) 38
  "EŞİT İŞE EŞİT ÜCRET" İLKESİNİN YAŞAMA GEÇİRİLME MÜCADELESİ 48
- KADIN EMEĞİNİN KALİFİYELEŞTİRİLMESİ MÜCADELESİ 51
  - Kadın Emeğinin Kalifiyeleştirilmesinde Çıkış Noktalarından Biri Olarak "Cinsiyete Dayalı İşbölümü" 52
  - Kadınların Kalifikasyonu İçin Tedbirler 62
  - Kadınların Kalifikasyonu ve İktisat Organlarının Yönetiminde Kadınlar 64
- KADIN EMEĞİNİN KORUNMASI, ANNE VE BEBEĞİ KORUMA YASALARI 68
- SONUÇ 74
- **BİRİNCİ BÖLÜMÜN EKLERİ**
- EK: I KADIN FABRİKA İŞÇİLERİNİN DELEGELERİNİ ZİYARET, Roland Holst 77
- EK: II SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE KADIN EMEĞİ — 1932, B. Marşeva 80
- EK: III SOVYETLER BİRLİĞİ SANAYİİNDE KADIN EMEĞİ — 1931, B. Marşeva 85
- 1. Bölümün Kaynakçası 90

İkinci Bölüm: KADIN VE POLİTİKA

- ÇARLIK RUSYASI'NDA SİYASİ DURUM 101
- MARKSİST BİR İŞÇİ PARTİSİ'NİN OLUŞUM SÜRECİ VE KADININ KURTULUŞU SORUNU 103

- 1905 DEVRİMİ 106
- EKİM 'E DOĞRU 113
- 1917 EKİM DEVRİMİ VE PARTİNİN KADINLARIN KURTULUŞU POLİTİKASI 118
- KOMÜNİST PARTİSİNİN KADINLAR ARASINDA ÇALIŞMA KOLLARI: "JENOTYEL" 124
- ÖRGÜTSEL DEĞİŞİKLİK VE JENOTYELLERİN DAĞITILMASINDAN SONRA SBKP(B)'NİN KADIN ÇALIŞMASI 141
- KADINLAR ARASINDAKİ PARTİ ÇALIŞMASININ BİR KISTASI: KADIN PARTİ ÜYELERİNİN ORANI 148
  Partinin Yönetici Organlarında Kadınlar 156
- KADINLARI TOPLUMSAL FAALİYETE SEFERBER ETMENİN ARACI OLARAK DELEGE TOPLANTILARI 167
- KADIN KİTLELERİNİ AYDINLATMA VE AKTİFLEŞTİRMENİN BİR ARACI OLARAK BASIN 175
- EMEKÇİ KADINLARIN DEVLETİN YÖNETİMİNE DOĞRUDAN KATILIMI — SOVYETLERDE KADINLAR 179
- EMEKÇİ KADINLAR VE SENDİKAL HAREKET 191
- KADIN VE SOSYALİST ANAVATAN SAVUNMASI 202
- KOMÜNİST GENÇLİK ÖRGÜTÜ KOMSOMOL İÇİNDE GENÇ KADINLAR 207
- SONUÇ 209
- **İKİNCİ BÖLÜMÜN EKLERİ**

  EK: I DEVRİM ÖNCESİ RUSYASI'NDA DEVRİM HAREKETİ İÇİNDE KADINLAR 213

  EK: II STUTTGART ULUSLARARASI SOSYALİST KONGRESİ, V. İ. LENİN 215

  EK: III BOLŞEVİKLERİN MOSKOVA KOMİTESİ'NİN 1917 ULUSLARARASI KADINLAR GÜNÜ ÇAĞRISI 217

  EK: IV 8-10 MART 1917 PETROGRAD SOKAKLARI 219

  EK: V EKİM DEVRİMİ VE KADINLARIN KURTULUŞU POLİTİKASI. KOMİNTERN-SBKP(B)-JENOTYEL. SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE KADIN ÇALIŞMASINA KRONOLOJİK BAKIŞ (Ekim Devrimi'nden Sonraki Dönem) 221

EK: VI İŞÇİ SINIFININ BÜYÜK "YEDEK GÜCÜ" OLARAK EMEKÇİ KADIN KİTLELERİ — "GERİ KADINLAR" SORUNU 241
EK: VII TARİHTE BİR KİLOMETRE TAŞI (İşçi ve Köylü Kadınların Birinci Tüm-Rusya Kongresi'nin 30. Yıldönümü Dolayısıyla), A. Kollontai 244
EK: VIII JENOTYEL BAŞKANLARI 250
EK: IX KADINLAR ARASINDAKİ ÇALIŞMA PARTİ AYGITI, SOVYETLER VE SENDİKALAR İÇİNDE KÖK SALMALIDIR 251
EK: X KADIN EMEĞİ VE EV KADINLARI ÜZERİNE; BAZI DEMOKRAT KADIN HAYRANLARININ KÜÇÜK-BURJUVA İKİYÜZLÜLÜĞÜ ÜZERİNE; ÇALIŞMA BAĞLAMINDA VE DİĞER SORUNLARDA SOSYALİST TAVIR ÜZERİNE, L. F. Boross 256
EK: XI DAHA ÇABUK VE DAHA ÇOK SAYIDA İŞÇİ VE KÖYLÜ KADINI PARTİYE KAZANMAK, F. Risel 262
EK: XII BİRLİK SOVYET KONGRELERİNDE KADIN DELEGELERİN SAYISI 265
EK: XIII PARTİ VE SOVYET KONTROL ORGANLARI 266
EK: XIV YAKIN SAVAŞ 267
• 2. Bölümün Kaynakçası 269

Üçüncü Bölüm: KADIN VE TOPLUMSAL AHLAK VE AİLE

• MARX, ENGELS VE LENİN'İN EVLİLİK VE AİLEYE İLİŞKİN TEMEL YAKLAŞIMLARI 281
Marx ve Engels'in Evlilik ve Aileye ilişkin Yaklaşımları 282
• ÇARLIK RUSYASI'NDA KADIN VE AİLE 293
• EKİM DEVRİMİ VE SOVYET İKTİDARININ İLK KARARNAMELERİ 296
17 Ekim 1918'de Yürürlüğe Giren Aile Yasaları 298
• KOMÜNİST AHLAK UĞRUNA MÜCADELE 301
• YENİ EKONOMİK POLİTİKA DÖNEMİ VE YENİ EVLİLİK VE AİLE YASALARI 316

- SOSYALİST TOPLUM VE YENİ AİLE VE EVLİLİK YASALARI 329
  - 1936 Karanamesi 331
  - 1944 Karanamesi 332
- SOSYALİST TOPLUM VE SOVYET AİLESİNİN SAĞLAMLAŞTIRILMASI MÜCADELESİ 335
- KAPİTALİST TOPLUMUN İDEOLOJİK KALINTILARINA, ERKEK ŞOVENİZMİNE KARŞI MÜCADELE 350
- SOVYET DEVLETİNİN SOSYALİST NÜFUS POLİTİKASI ..356
  - Komünist Partisi ve Sovyet Devleti'nin Kürtaja İlişkin Siyaseti 358
  - Gebelikten Korunma Alanında Yürütülen Çalışma 380
  - Anne ve Çocuğun Korunması Üzerine 385
- SOVYET DEVLETİ VE CİNSELLİKLE İLGİLİ YASAMA 388
- FUHUŞA KARŞI MÜCADELE 392
  - Çarlık Rusyası'nda Fuhuş 394
  - Ekim Devrimi ve Sovyet Hükümeti'nin Fuhuşa Karşı Mücadelesi 395
- SONUÇ 408
- **ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜN EKLERİ**
  - EK: I GALİNA MRAVİNA'NIN KATLİ (Matvey Liebermann'ın "Sovyetler Adına" Adlı Kitabından Özet 414
  - EK: II MİLİTAN MATERYALİZMİN ÖNEMİ ÜZERİNE (Parça), V. İ. Lenin 421
  - EK: III SOVYET AİLE HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ ..423
  - EK: IV SOSYALİST TOPLUMDA AŞK, EVLİLİK VE AİLE ÜZERİNE 426
  - EK: V KÜRTAJ SORUNU VE ANNE VE ÇOCUKLARIN DAHA GÜÇLÜ KORUNMASI SORUNLARI ÜZERİNE EŞİ GÖRÜLMEDİK ÇAPTA BİR HALK TARTIŞMASI 435
  - EK: VI GENİŞLETİLMİŞ ANNE VE ÇOCUK BAKIMI VE KÜRTAJ YASAĞI ÜZERİNE YENİ SOVYET YASALARI, Profesör Felix Halle 442
- Üçüncü Bölümün Kaynakçası 448

Bu araştırmayı yayınlarken, çoğu zaman dedektifvari ve muazzam zaman alan materyal arama işinde ve çeviri sırasında desteklerini esirgememiş olanlara; Ufuk, Yaprak ve Ayşe'ye teşekkür ediyoruz. Onlar olmadan bu kitap ortaya çıkmazdı.

Bu kitabı, dünyanın tüm müçadele eden
emekçi kadınlarına ithaf ediyoruz.

SUNUŞ

1993 yılında, ***Sovyetler Birliği'nde Kadının Kurtuluşu*** sorununu tartışmanın önemi, anlamı nedir? Artık Sovyetler Birliği diye bir ülke yok! Öyleyse Sovyetler Birliği'nde kadının kurtuluşu sorununu incelemek ve tartışmak boş bir iş değil mi? Böyle bir araştırmanın okuyucuya ilk olarak bu ve benzeri soruları çağrıştırması günümüzde —ne yazık ki— gayet normaldir. Dolayısıyla başlarken bu konuyu neden araştırmak ve tartışmak istediğimizi açıklamak istiyoruz.

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşası ve kadının kurtuluşu sorununda tavır, bugün komünist kadın hareketinin yaratılması görevi çerçevesinde, her türlü feminist ve oportünist/revizyonist akımla komünistlerin arasındaki temel ideolojik ayrım noktalarından biridir. Bu sorun, "Kadının kurtuluşunun yolu nedir ve nasıl bir kadın hareketi?" sorularına aranan cevaptan, örgütlenme sorununa dek; "Bugün kadının kurtuluşu sorunu bağlamında kavranacak esas halka nedir?" sorusundan, mücadelenin üzerinde yükseleceği ana şiarların belirlenmesine kadar tüm tartışmalar içerisinde gündeme gelmektedir.

1917 Ekim Devrimi ile birlikte dünya tarihinde yeni bir sayfa açan Rusya proletaryası, aynı zamanda Marksizm-Leninizmin kadının kurtuluşu sorununa dair teorik-siyasi önermelerini siyasi iktidar düzeyinde ilk defa hayata geçirmiş ve 1956 yılında modern revizyonistlerin iktidarı tümüyle ele geçirmelerine dek, bütün dünyada ezilenlere ve sömürülenlere yol gösterici olmuştur. Modern revizyonistlerin iktidarı ele geçirmeleriyle tüm kazanımlar elbette bir anda yok olmamıştır. Bu bütün alanlar için olduğu gibi kadınların kurtuluşu alanında da geçerlidir. Modern revizyonistlerin lafta Marksizm-Leninizmi savunmaları ve kendilerini Sosyalist Sovyetler Birliği'nin sürdürücüsü olarak göstermeleri, başlangıçta uluslararası komünist ve devrimci hareketi de yanıltmış ve bütün ezilenlerin gözünde bunların maskelerinin düşürülmesini zorlaştırmıştır. Modern revizyonist çizginin süreç içinde siyaset ve ekonominin tüm alanlarına yansıması daha uzun bir sürece yayılmış, ülkenin girdiği ekonomik ve toplumsal tıkanıklık artık gizlenemez hale

geldiği ölçüde, bütün dünyada ezilen ve sömürülenler adım adım Sovyetler Birliği'ne sırtlarını çevirmeye başlamışlardır. Ne var ki, dünya komünist hareketinin modern revizyonizme karşı mücadeledeki zaafları ve hataları sonucu, Sosyalist Sovyetler Birliği ile modern revizyonistlerin hakimiyeti altındaki Sovyetler Birliği arasındaki ayrım geniş kitlelere kavratılamamış, dolayısıyla ezilenlerin ve sömürülenlerin Sovyetler Birliği'ne sırt çevirmeleri, geçici de olsa önemli ölçüde komünizm ve sosyalizme sırt çevirme görünümü kazanmıştır. Modern revizyonistlerin ihaneti ve onu takip eden süreç sonunda bugün artık Sovyetler Birliği'nin adı bile silinmiş durumdadır. Buna rağmen Sosyalist Sovyetler Birliği bugün işçi sınıfı hareketinin tarihinde ve bu tarihin muazzam mirasında yaşamaktadır.

* * *

Sosyalizmin inşasına yönelen proleter devlet açısından, bütün diğer sorunlarda olduğu gibi, kadının kurtuluşu sorununda da varolan ilkelerin ve teorik temellerin yaşama geçirilmesi, geçmişte örneği olmayan yepyeni bir alandı. Dolayısıyla 1917'den 1956'ya kadarki süreç şüphesiz "inişsiz-çıkışsız" bir süreç olmadı. Bir dönem doğru bulunan bir dizi politika pratik uygulamada gözden geçirilmek, değiştirilmek ve hatta toplumsal şartların ortaya koyduğu engeller karşısında bazı "geri adımlar" atılmak, yeni yol ve yöntemler aranmak zorunda kalındı. Lenin'in proletarya diktatörlüğü ve devletin yapılanışı bağlamında *yeniye* dair şu yaklaşımı, kadınların kurtuluşu sorununda da dikkate alınması gerekli bir yaklaşımdır:

"Yüzyıllar boyunca devletler burjuva tipte inşa edilmişti, ve nihayet ilk defa devletin burjuva olmayan bir biçimi keşfedildi. Belki bizim mekanizmamız kötü olabilir, ama deniliyor ki, ilk bulunan buhar makinesi de kötüymüş, hatta bunun hiç çalışıp çalışmadığı dahi bilinmiyor. Fakat önemli olan bu değildir, önemli olan bu buluşun yapılmış olmasıdır. İlk biçimi ile keşfedilen buhar makinesi işe yarasın yaramasın, bugün artık lokomotiflerimiz var. Bizim devlet mekanizmamız istediği kadar kötü olsun, o artık yaratılmıştır, büyük tarihsel buluş gerçekleşmiştir, proleter tipte bir devlet yaratılmıştır — ve bunun için bütün Avrupa, binlerce burjuva gazete, istediği kadar bizde ne kadar kötü bir durumun, ne denli bir sefaletin olduğunu, emekçi halkın

ne çileler çektiğini anlatsın — bütün bunlara rağmen bütün dünyada işçiler kendilerini Sovyet devletine yakın hissetmektedirler." *

İlk proleter devlet, temeli özel mülkiyet olan burjuva devleti yerle bir etme görevi ile karşı karşıya değildi sadece; o aynı zamanda kadının kurtuluşu sorunu bağlamında, analık hukukundan bu yana binlerce yıldır süren erkeğin kadın üzerindeki egemenliğinin temelini hukuksal, ekonomik ve toplumsal alanlarda adım adım yok etmek ve kadınla erkeğin toplumun gerçekte eşit bireyleri olmasının maddi koşullarını yaratmak zorundaydı. Bu büyük görev aynı zamanda büyük bir deneydi de. Kadınların kurtuluşu sorunu bağlamında bu büyük deneyden öğrenmek; ondan, önde duran görevimiz, yani komünist kadın hareketinin yeniden yaratılması görevi için gerekli dersleri çıkarmak — bu araştırma ve tartışmanın temel amacı işte budur.

* * *

Sovyetler Birliği'nde kadının kurtuluşu sorununu incelerken, ilk adımda konu ile ilgili her türlü materyali elde etmeye çalıştık ve çalışmanın bu aşamasında önümüzde dağlar kadar kitap, gazete, makale vs. birikti. Bu materyallerin bir kısmı doğrudan Sovyetler Birliği'nin ilgili yasaları, yasa yorumları, kamuoyu önünde ve devlet organları çerçevesinde yürütülen tartışmaların belgeleri ve nihayet proleter devletin öncüsü Komünist Partisinin ilgili belgeleridir. Bir kısmı ise, çeşitli ülkelerden bilim adamları/kadınlarının, anti-komünist, troçkist ve feminist akımların sözcülerinin "araştırma" kitaplarını, yazılarını, makalelerini vb. kapsamaktadır. Çeşitli araştırmalar içerisinde verilen kaynakları da gözönünde tutarak, elde edilmesi mümkün olan tüm İngilizce, Almanca ve Türkçe materyalleri toparladık ve inceledik.* Bu noktada bir taraftan önümüzde gerçekten muazzam materyal birikirken, diğer

---

* RKP(B) XI. Parti Kongresi, Lenin, Bütün Eserler, Alm., C. 33, s. 288-289.

** Burada, Türkçe dilinde Marksizm-Leninizmin klasiklerinin ve Komintern belgelerinin tercümeleri dışında —ki bunlar da sınırlıdır— belgelere dayalı bir araştırmanın olmadığını ve Sovyetler Birliği'ni savunma iddiasıyla ortaya çıkanların önemli bir bölümünün de, Sovyetler Birliği'ne saldıranlar gibi yüzeysel ve seviyesiz bir tutum içerisinde olduklarını tespit etmek zorundayız. Bu nedenle bu araştırma çalışmasının önemli bir bölümünü konuyla ilgili temel belgelerin tercümesi tutmuştur.

taraftan, ne yazık ki, tüm çabamıza rağmen bazı materyallerin eksikliğini gideremedik. Bunlar öncelikle yalnızca Rusça dilinde mevcut olan materyaller [örneğin SBKP'nin kadınlar arasındaki çalışma için iç yayın organı "Kommunistka" (Komünist Kadın), çeşitli kadın gazeteleri, ve en önemlisi, komünist kadın önderlerden Ines Armand, Nadejda Krupskaya ve diğerlerinin bir dizi önemli konuşma metinleri, yazıları vb.] ; ikinci olarak da doğrudan Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin konuyla ilgili bazı belgeleridir. Sadece Rusça dilinde olan belgeler bağlamında şunu da söylemek zorundayız: bunların bazılarından özellikle bazı feminist yazarlar oldukça sık alıntı yapmakta ve ideolojik saldırılarını bunlara dayandırmaya çalışmaktadırlar. Bu konuda ne yazık ki bu alıntı yapılan materyalleri bütünlük içinde incelememiz mümkün olmadığından, ve fakat Almanca ve İngilizce dilinde varolan incelediğimiz materyallerde çokça bütünlüğünden koparma, cımbızlama ve sonuçta tahrif etme yöntemlerine rastladığımızdan, bu bağlamda getirilen her "eleştiri", ***her*** saldırı üzerinde durmayacağız.

Materyal konusunda bilince çıkarmak istediğimiz ikinci sorun şudur: Elimizdeki materyal toplamına baktığımızda, özellikle 1939—1947 dönemine ait belgelerin daha önceki ve daha sonraki dönemlerle karşılaştırılamayacak kadar az olduğunu tespit etmekteyiz. Bu bağlamda ama okuyucu, o günkü şartları, faşizmin tırmanması ve savaş durumunu gözönünde bulundurmalıdır. Bu dönemde kadın sorunu üzerine daha az yazılıp-çizilmiş olması anlaşılırdır. Ayrıca diğer dillerde yayın çıkarma ve propaganda yapma olanaklarının objektif olarak kısıtlanması da sözkonusudur. Bazı ülkelerde Sovyetler Birliği'nin propagandasının yapılması yasal olarak da engellenmiştir, örneğin İsviçre'de Almanca dilinde birkaç yıl yayınlandıktan sonra "Sowjet Rundschau"nun çıkmasının yasaklanması gibi.

Materyalleri derleme ve inceleme süreci içinde dikkatimizi çeken ve önemli gördüğümüz bir başka mesele şudur: 20'li, 30'lu, 40'lı yıllarda bir dizi burjuva-kapitalist ülkedeki burjuva bilim adamı/kadını, Sovyetler Birliği'ndeki genel gelişmeler ile olduğu kadar, bu gelişme içerisinde kadınların konumu ve onların oynadığı rol ile de yakından ilgilenmiş, sosyalizmin bu alandaki muazzam kazanımları bu araştırmacıları da etkilemiş ve bunlar gerçekten bilimsel, objektif yaklaşımlar sergileyen eserler kaleme almışlardır, ki biz araştırmamız içerisinde bunlardan da faydalandık. Sonraki dönemde bu yaklaşımlar tamamen

tersine dönüşmüştür. Günümüzde ise Lenin ve Stalin dönemi Sovyetler Birliği —özellikle de Stalin dönemi— artık sadece ve sadece en iğrenç saldırıların kusulduğu bir alan olma durumuna gelmiştir.

Araştırmamızın sonuçlarını ortaya koymaya çalıştığımız bu kitapta, kadının kurtuluşu bağlamında Sovyetler Birliği'nde tarihsel gelişmeyi önce bizim gördüğümüz gibi ortaya koyma ve buna bağlı olarak çeşitli feminist/troçkist ve diğer akımların getirdikleri eleştirilere, saldırılara cevap verme yöntemini izleyeceğiz. Ve tabii ki, bunu yaptığımız ölçüde Sovyetler Birliği'nin savunuculuğu şampiyonluğunu yapan, ama kuru laf etmekten öteye gitmeyen, dolayısıyla onun canlı deneyimlerini bugün kadının kurtuluşu için mücadele pratiği içinde örnek almayan her türden oportünist yaklaşımın da karşısında durmuş olacağız.

Ayrıca, Türkiye/Kuzey Kürdistan'daki komünist kadın hareketi için belirli belgelerin Türkçeye kazandırılmasını da önemli bir görev olarak kavradığımızdan, bu araştırmanın eki olarak bir dizi önemli ve temel belgelerin tercümesini de yayınlayacağız. Bunun dışında özellikle İnter Yayınları'nın "Marx-Engels-Lenin-Stalin-Komintern ve Clara Zetkin — Kadın Sorunu Üzerine" ve "Clara Zetkin — Kadın Sorunu Üzerine Seçme Yazılar" adlı kitaplarını kullanacağız.

* * *

Kitabımız beş ana bölüme ayrılmıştır:

I. Kadın ve Üretim

II. Kadın ve Politika

III. Kadın ve Toplumsal Ahlak ve Aile

IV. Kadın ve Sosyalist Yaşam Tarzı

V. Sovyetler Birliği'nin Doğu Cumhuriyetlerinde Kadın.

Her bölümde tarihsel gelişmeyi ortaya koyarken bu çerçevede ilkelerin pratiğe nasıl uygulandığını da göstermeye çalışacağız.

Metnin okunmasını kolaylaştırabilmek ve söylediklerimizi daha anlaşılır kılabilmek için, her bölümün kaynakçasını, o bölümün sonuna koyduk. Her bölüme, ayrıca o bölüm için önemli gördüğümüz kimi belge çevirilerini ekledik.

Hemen her bölümde atıfta bulunduğumuz, kimi temel belgelerin çevirilerini ise kitabın sonunda "Belgeler" başlıklı özel bir bölümde bir araya getirdik.

* * *

Bu araştırma, proletarya diktatörlüğü altında kadının kurtuluşu bağlamında atılan muazzam ileri adımların, her türlü anti-Marksist-Leninist akımdan gelen saldırılara karşı pratik bir yol gösterici olarak kavranmasını kendine çıkış noktası almaktadır, ve bu anlamda taraflıdır. Bu ama, bizim anlayışımıza göre proleter devletin bütün gelişme sürecine eleştirel yaklaşılmasının karşısında durmamaktadır ve bu anlayışla biz yanlış veya yetersiz veya eksik gördüğümüz pozisyonlara veya uygulamalara eleştirilerimizi de getireceğiz. Bunu diyalektik ve tarihsel materyalist yöntemin ve içeriğin ayrılmaz bir parçası ve Marksist-Leninist özeleştirinin bir ifadesi olarak görüyoruz:

> "Siyasi bir partinin kendi hatalarına karşı tavrı, bu partinin ciddiyetinin ve sınıfına ve emekçi kitlelere karşı yükümlülüklerini gerçekten yerine getirmesinin en önemli ve en emin kıstaslarından biridir. Hatayı açıkça kabullenmek, nedenlerini ortaya çıkarmak, hataya yolaçan koşulları tahlil etmek, hatayı ortadan kaldırmanın yollarını özenle araştırmak — işte ciddi bir partinin belirtileri bunlardır, yükümlülüklerini yerine getirmenin, yani sınıfı ve sonra kitleyi de eğitmenin ve yetiştirmenin yolu budur." (Lenin) *

Görüşümüzce bir diğer görev, kadınların kurtuluşu konusunda, Kruşçev/Brejnev revizyonizminin izlediği ihanet yolunun somut olarak incelenip ortaya konulmasıdır. Bu kitap bu görevi yerine getirmemektedir, ama böyle bir çalışmanın en önemli önkoşulunu teşkil etmektedir. Bir diğer noktaya da dikkat çekelim: Bu araştırma içerisinde kullandığımız Sovyet kaynaklı dokümanlar 1956 yılına kadar uzanmaktadır. Bu noktada 20. Parti Kongresi öncesi dönemde de Parti içinde revizyonist akımların olduğu tamamen bilincimizdedir. Bu döneme

---

* Leninizm Dizisi, Leninizm Nedir?, 1. Defter, İnter Yayınları, s. 104.

ait dokümanlardan içerik olarak doğru bulduklarımızı alırken, yanlış bulduğumuz kimi yaklaşım ve düşünceleri de eleştirmeyi ihmal etmedik.

* * *

Kaparken şunu söylemek istiyoruz: Önümüze yığılı kitap, gazete, dergi, bildiri vb. dağlarını inceleme süreci içinde muazzam bir devrimin nefesini sürekli üzerimizde hissettik. Milyonlarca emekçi kadın ve erkeğin iç ve dış düşmanlara karşı sürekli ve acı, fedakârlık, zorluk dolu mücadele içinde gerçekleştirip, sürekli kıldığı, bütün dünya proletaryası ve ezilen halkları için buzu kıran, yolu açan bir devrim! Bu devrim düz bir yol izleyemezdi, izlemedi. Zorlu, ama herşeye rağmen zorunlu bir yol! Sovyet Cumhuriyetlerinin çalışan kadın ve erkeklerinin Komünist Partisi önderliğinde, sosyalizmin inşası, gökyüzünün yarısının —kadınların— baskı ve sömürüden kurtuluşu için katettikleri yol. Onların, açlığa, sefalete, yıkılmış ekonomiye rağmen kendi kaderlerini ellerine alma irade ve cesaretini göstermiş olmaları, yepyeni kıyılara doğru bir yolu göze alma cesaretini göstermiş olmaları ve bunu sosyalizmin muzaffer zirvesine kadar sürdürmeleri, işte bu, hiçbir şekilde yokedilemeyecek olan tarihsel bir kazanımdır. Bugün dünya burjuvazisi ve emperyalistler istedikleri kadar sosyalizm/komünizm üzerindeki "zaferlerini" kutlasınlar — herşeye rağmen, öyle ya da böyle ***dünya kızıl olacaktır!*** Sosyalizm barbarlığı yenecektir.

Gül Özgür

Birinci Bölüm

KADIN VE ÜRETİM

"Kadının kurtuluşunun ilk koşulu,
bütün kadın cinsinin yeniden
toplumsal üretime dönmesidir." (Friedrich Engels)

"Büyük toplumsal ekonomiye yeniden
katılması sağlanmadıkça, kadının erkek
egemenliğinden kurtuluşu mümkün değildir.
Kadının sevgi ve annelik hakkı onu erkeğe
ekonomik olarak bağımlı kılmanın
aracı olmamalıdır." (Clara Zetkin)

ÇARLIK RUSYASI'NDA KADININ DURUMU

Çarlık Rusyası'nda kadının durumunu belirleyen, toplumda ve aile içinde tamamen haktan yoksun olması idi. Kadın, çarlık iktidarı, kilise ve koca baskısından oluşan üçlü boyunduruk altındaydı. Toplum kadına ikinci sınıf insan olarak davranıyordu. Erkek ise kadını en iyi durumda iyi bir hizmetçi olarak görüyordu. Bu dönemde en yaygın kadın mesleği hizmetçilikti. Bütün ücretli kadınların %55'i hizmetçi veya gündelikçi olarak toprak beylerinin yanında çalışıyorlardı. Buna karşılık ücretli kadınların sadece %13'ü büyük sanayide ve inşaat sanayiinde çalışıyordu. Kadınların sanayide yoğun olduğu alanlar, ücretlerin en düşük ve çalışma koşullarının en ağır olduğu tekstil ve konfeksiyon endüstrisi idi.

Kadın işçiler erkek işçilerden çok daha yoğun bir sömürü altındaydılar. Genelde kalifiye olmayan işlerde çalıştırılıyor ve aynı işi yaptıklarında dahi erkek ücretinin ancak 3/5'ünü alıyorlardı. Buna karşılık 16 saatlik işgünü hiç de istisnai değildi.

> "«Sabahın saat 4'ünden akşam saat 10'a kadar hiç durmadan çalışıyoruz»; diyordu Moskova'daki «Tryoşgornaya» fabrikasının eski kadın işçisi Komorava. Ve böyle bir işgününe karşılık kocasıyla birlikte ancak 12-15 ruble kazanıyordu; bununla 4 kişilik bir aile geçinmek zorundaydı. Kadın işçilerin fabrikalardaki sosyal koşulları karşısında tüm eleştiriler hafif kalıyordu. İşçi barınaklarında küçücük bir odaya üç dört aile yerleştiriliyordu. «Dört aile olarak bir arada yaşadığımız ortak bir yatak odasına yerleştirdiler bizi. Bir çocuğum olunca, bizi bir başka çiftin yanına verdiler. Bu çiftin dört çocuğu vardı, benim bir, buna bir de dört yetişkin ekleyin. Aman, ne kadar zordu! diye anımsıyor Proşorov» basma fabrikasının işçisi Meşçeryakova."[1]

Kapitalistlerin kâr hırsının doğal sonuçlarından birisi de işçilerin çalışma koşullarını iyileştirebilecek her şeyin "tasarrufa" kurban gitmesiydi. Kadın işçiler, sağlıklarını tamamen tehlikeye atan koşullar

altında çalışmaktaydılar. "Rabotnitsa" (İşçi Kadın) gazetesi 1914 yılında, Rostov'daki bir tütün fabrikasındaki çalışma koşulları hakkında şunları yazıyordu:

> "Odalar küçücük, makineler ve diğer eşyalar öyle bir sıkıştırılmış ki, bunların bazıları arasından geçmek mümkün değil. Bir dizi bölümde yeterli havalandırma yok. Tütün tozları o kadar yoğun ki, insan birkaç adım ötedeki iş arkadaşını seçemiyor. Sağlıklı çalışma koşullarıyla alay etme anlamına gelen bu korkunç koşullar altında esas olarak kadınlar çalışıyor ve onlar bu sanayi dalında çalışanların tümünün 9/10'unu oluşturuyorlar."[2]

Fakat, sadece çalışma koşullarının sağlıksızlığı, upuzun bir işgünü değildi işçi kadınları canlarından bezdiren. Patronun ve onun sadık uşaklarının baskı ve teröre dayanan otoritesi, işyerini kaybetme, sokağa atılma korkusu da kadınların canına tak ediyordu. Tekstil işçileri sendikasının gazetesi "Tekstil'nyi Raboçiy"de bu şöyle dile getiriliyor:

> "Tekstil fabrikalarında çalışan kadınların yaşamı hiç de kolay değil. Onlara neredeyse bir köle gibi davranılıyor. Herkesten korkuyorlar, ustabaşılardan, müfettişlerden, hatta çıraklardan bile. Ustabaşı, kadınların her hareketini izliyor. Biri bir an oturmayagörsün, derhal işten atılıyor... Makineyle ilgili herhangi bir aksaklık durumunda, kalbi küt küt çarparak mekanisyene yaklaşıp bunu bildiren kadının başına binbir küfür yağıyor. Bu bir yana, amirleri kadınlara sık sık müstehcen teklifler yapıyorlar, fabrikadan atıp, açlıkla başbaşa bırakmakla tehdit ediyorlar."[3]

Rusya'da kapitalizmin gelişmesi ile birlikte toplumsal üretime çekilen kadınların işçi sınıfı içindeki oranı Ekim Devrimi öncesinde %20—%30'lara varıyordu. Bunda 1. Dünya Savaşı'nın cepheye çektiği erkek işgücü sıkıntısı önemli bir rol oynuyordu. Kadının toplumsal üretime çekilmesi ama; birincisi, onun haktan en fazla yoksun, en kötü işlerde, ucuz işgücü olarak en fazla sömürülmesi, ikincisi, kapitalistlerin ihtiyaçlarına göre kullandıkları, kâh kitleler halinde fabrikalara, kâh tekrar kapı dışarı sürdükleri, "aile ocağına" gönderdikleri bir manevra kütlesi, sanayi yedek ordusu olma durumuyla birlikte yürüyordu.

Bütün bunlara ek olarak, kadının üretimde çalışması, onu çocuk bakıcısı ve ev hizmetçisi "doğal görevleri"nden kurtarmıyordu.

Yukarıda Çarlık Rusyası döneminde işçi sınıfı içinde kadınların oranı ile ilgili verdiğimiz rakamın yanıltıcı olmaması için şunun da önemle gözönünde tutulması gereklidir: Çarlık Rusyası esas olarak sanayinin az gelişmiş olduğu geri bir köylü ülkesiydi. İşçi sınıfı bütün emekçi halkın içinde görece küçük bir topluluk oluşturuyordu. Devrim öncesi tüm (ücret karşılığı) çalışan kadınların sayısı 5 milyondu, yani Rusya'nın tüm kadın nüfusunun sadece %8'i.[4] İşçi ve hizmetli kadınların toplam sayısı ise 1917 yılında 2 300 000 idi.[5] Yani kadınların çok büyük bir bölümü tarımda çalışmaktaydılar. Bunların da önemli bir bölümü, ağır çalışması karşılığında kocasından dayak yemekten öte birşey alamayan ücretsiz 'aile işçisi' idiler. Tarım işçileri ise toprak beylerinin korkunç sömürüsü altında inliyorlardı. Onların çalışma koşullarını, Çarlık Rusyası'nın en büyük toprak beylerinden biri olan Graf Potoki'nin kadın tarım işçilerine imzalattığı şu iş mukavelesi göstermektedir:

> "... köyünden olan ben ... kendi arzumla Kont Potoki'nin çiftliğinde iş alıyorum. Bana verilen tüm tarım işlerini, toplam 144 gün, toplam 34 ruble ücret karşılığı yerine getirmeyi kabul ediyorum. Avans olarak 10 Ruble alıyorum, geri kalan, iş bittikten sonra ödenecektir. Şu yükümlülükleri kabul ediyorum:
>
> 1) işe gün doğumunda başlayıp gün batımında bırakmak;
>
> 2) yasalarca tanınmayan bir nedenle işi terkettiğimde, yapılan işin karşılığını talep etmeksizin, ödenen avansın iki katını geri ödemek;
>
> 3) çağrıldığım her işe derhal başlamak;
>
> 4) çiftlikte olan hiçbir işi —hatta bu pazar veya tatil gününde olsa da— reddetmemek;
>
> 5) tatil gününde veya işgününde çiftlik sahibi veya onun kâhyasının izni olmaksızın işi bıraktığımda kaybolan zamanı çalışarak ödemek;
>
> 6) hastalandığımda veya öldüğümde, eksik olan iş saatlerinin ailem tarafından yerine getirilmesi gerektiğini kabul etmek;

7) mukavele bitmeden önce hiçbir şekilde işi terketmemek.

Bu mukavele şartlarını kendi imzam ile kabul ediyorum."[6]

Çarlık Rusya'sında, devrimin gerçekleşmediği durumda da, kapitalizm geliştiği ölçüde üretimde yeralan kadınların oranının artması elbette mümkündü. Bu ama kadın işgücünün korkunç sömürüsü ile birlikte yürümek zorundaydı: Özel mülkiyet iktidarının olduğu yerde sömürüde dahi kadın-erkek eşitliği olanaksızdır. İşte Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin tarihsel önemi de özel mülkiyet ile sömürünün ortadan kaldırılması görevinin pratik yolunu açmasıdır.

EKİM DEVRİMİ VE SAVAŞ KOMÜNİZMİ DÖNEMİ

Ekim Devrimi'nin çığır açıcı özelliği, dünya tarihinde ilk defa üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasını mümkün kılması, böylece tüm baskı ve sömürünün temeline, insanın insan tarafından sömürülmesinin maddi temeline saldırmasıdır. İkinci olarak, Ekim Devrimi, çocuk bakımı ve ev işlerini toplumsallaştırma temelinde bütün çalışabilir yaştaki kadın nüfusun üretime çekilmesinin maddi koşullarını yaratmanın yolunu açmıştır. Üçüncüsü, kadın emeğinin kalifiye emeğe dönüştürülmesinin, dolayısıyla "eşit işe eşit ücret" ilkesinin biçimsel olarak kabulü değil, gerçek bir toplumsal uygulama haline gelmesinin şartlarını yaratmanın yolunu açmıştır. Proleter devletin nihai amacı yalnızca bütün kadınları eşit bireyler olarak üretime çekmek değildi, o başından itibaren kadının ikili-üçlü yükten de kurtulmasını hedefliyordu.

Sosyalizmin inşasının tarihsel gelişimi içerisinde ***Kadın ve Üretim*** konusunu ele alırken, önce gözönünde tutulmasının gerekli olduğunu düşündüğümüz şu önemli noktalara dikkat çekmek istiyoruz: Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşa tarihi, birincisi, Batıda proleter devrimlerin onu takip etmemesi; ikincisi, dünyanın 1/6'ini kapsayan bu ülkenin ekonomik olarak geriliği ile belirlenmektedir. Bu durum, sos-

yalizmin inşası sürecinde bir dizi ilkenin derhal hayata geçirilmesini mümkün kılmamış, bazı doğru politikaların uygulanması bağlamında geri adımlar atılmasını, bir dönem uygulanması mümkün veya zorunlu olan politikaların somut duruma göre değiştirilmesini vb. beraberinde getirmiştir. Bunun bilinçte tutulması, sosyalizmin inşası tarihinin somut uygulama bağlamında nasıl geliştiğini anlamakta son derece önemlidir.

* * *

24-25 Ekim 1917'de burjuva diktatörlüğü yerle bir edilip, Rusya Komünist Partisi/Bolşevik'in öncülüğünde proletarya diktatörlüğü kuruldu. 25 Ekim 1917'de II. Tüm-Rusya Sovyet Kongresi "Barış" ve "Toprak" kararnamelerinin yanı sıra, Rusya'nın Sovyet Cumhuriyetine dönüştürüldüğü kararını aldı.

Tüm kadın cinsinin toplumsal üretime katılımının yeniden sağlanması! Kadının kurtuluşu bağlamında dünyanın tek ve genç proletarya diktatörlüğünün önünde duran görev bu idi. Ve bu görev dünya savaşından yeni çıkmış, Ekim Devrimi ertesinde korkunç bir içsavaş içinde bulunan, dışta proletarya diktatörlüğünü yıkmak için azgınca saldıran onyedi emperyalist ve gerici devletin doğrudan askeri müdahalesi ile karşı karşıya kalmış bir ülkede ele alınmak zorunda idi. Muzaffer sosyalist devrimi izleyen ilk yıllarda Komünist Partisi, plânlananın aksine sosyalist programı bütün toplumsal alanlarda uygulamaya koyamadı. İçsavaş ve emperyalist müdahale, bundan kaynaklanan açlık ve sefalet koşullarında Komünist Partisi, uygulamaya konulmak zorunda kalınan bir dizi özel tedbire başvurdu.

Ekim Devrimi'ni izleyen iç savaş ve müdahale döneminde proleter devletin uyguladığı politikaya ***Savaş Komünizmi*** adı verilir.[7] Bu politika 1918'den 1921 yılına kadar, yerini "Yeni Ekonomik Politika"ya bırakana dek sürmüştür. Ülkenin içsavaş içerisinde kavrulduğu, sosyalist ekonominin inşasına başlanmasının olgu olarak mümkün olmadığı Savaş Komünizmi dönemini belirleyen, para ekonomisinin yerine ürün değişiminin konması, köylülerin ürün fazlasını devlete teslim etme mecburiyeti, çalışabilir yaştaki kadın-erkek her bireye çalışma zorunluluğunun getirilmesi gibi tedbirler idi.

Çalışma zorunluluğu, "Çalışmayana Ekmek De Yok!" şiarı altında uygulamaya konuluyordu. Buna göre, 16 ile 40 yaş arasındaki tüm çalışabilir durumda olan kadınların da çalışması zorunluydu. Yalnızca beşten fazla kişiye bakmak yükümlülüğünde olan ya da sekiz yaşından küçük çocuğu olan kadınlar için kimi kuraldışılar tanınmıştı. Bunlar, bu yükümlülükleri yerine getirdikleri için kamu desteğine hak kazanmış oluyorlardı.

Savaş Komünizmi'nin bu uygulamaları ile birlikte yüzbinlerce ev kadını ilk defa toplumsal çalışmaya çekiliyordu. Fakat tüm kadınların sanayi veya tarım alanına çekilmesi elbette mümkün değildi. Kadınların önemli bir bölümü devlet, sovyet ve Parti örgütleri içinde idari hizmetlerde veya tüketim malları dağıtımının örgütlenmesi/idaresi alanında veyahut anne ve çocuk koruma kurumlarında, çocuk yuvaları, kamu mutfakları, kamu çamaşırhanelerinde vb. işlerde çalışma içine çekildiler. Bu zorunlu çalışma tedbiri çerçevesinde kadınlar, çalıştıkları ve bunun karşılığında kendi karnelerini elde ettikleri ölçüde olgu olarak erkekten ekonomik olarak bağımsızlaştılar.

Sovyet iktidarının kurulmasının hemen ertesinde "Eşit işe eşit ücret" temel ilke haline geldi. Bolşevikler, iktidarı ele geçirdiklerinin dördüncü gününde 8 saatlik işgününü, ve kadın emeğinin, özelde de anne ve çocuğun korunmasına dair yasaları ilan eden bir deklarasyon yayınladılar. Annelik ve ev kadınının ev içi faaliyetleri, toplumsal üretimdeki çalışmaya denk, toplumsal fonksiyonlar olarak tanındı. Köylüye toprak dağıtımında ailelere değil, bireylere kendi parselini verme yöntemi izlendi. Böylece köylü kadınlar kendi topraklarının sahibi oluyorlardı. Toprağı kendisi mi işleyecek, yoksa kollektif çiftliğe mi girecek, bunu belirleyecek olan köylü kadının kendisiydi, toprağın kullanımı hakkında söz sahibi olan oydu. İşçi ve köylülerin kadınlarına seslenen bir bildiride Hükümet, özellikle köylü kadınlar açısından son derece büyük önemde olan şu açıklamada bulunuyordu:

> "Köylü kadınlar toprak dağıtımı bağlamında erkeklerle aynı haklara sahiptir. Başkaları için çalışan kadınlar, işverenin beslendiği gibi beslenme hakkına sahiptir. Her yerel köy komitesinde, kadınların hakkını, özelde de onların aile mülkiyeti üzerindeki hakkını korumak ve gözetlemek için bir kadın temsilci olmalıdır."[8]

Bütün bunlar, kadının ekonomik olarak bağımsızlaşmasının, kadın ile erkek arasındaki ekonomik eşitsizliğin tamamen tasfiye edilmesinin önkoşullarını yaratmakta, yolunu açmaktaydı. Buradan eski toplumun mirasından tamamen kurtulmaya, gerçek tam eşitliğe dek katedilecek epey yol vardı. Bunun tam bilincinde olan Komünist Partisi ve sovyet iktidarı, varolan durumun kökten değiştirilmesi için bir dizi belirleyici önemde tedbire başvurmuştur. Somut olarak nasıl bir yol izlendiğini, hangi zorluklarla karşılaşıldığını ve hangi başarıların elde edildiğini ileride ele almak üzere şimdi yeniden tarihsel gelişmeye dönelim.

İçsavaş ve emperyalist müdahale yıllarında, zaten zayıf olan sanayi tamamen felce uğramış, üretimde tam bir gerileme sözkonusu olmuştur. Öyle ki, ekonominin en kötü noktasına vardığı 1921 yılında üretim hacmi savaş dönemi öncesinin ancak %20'si kadardı. Tarım rekoltesi ise savaş öncesinin %45'ine düşmüştü. Metal sanayii tamamen sönmüş, Donets havzasındaki kömür madenleri Denikin ve Wrangel'in orduları tarafından su altında bırakılmış, Kafkasya'daki petrol kuyuları İngilizler tarafından tahrip edilmişti. Bu dönemde işçi sınıfının sayısal gücü savaş öncesinin %60'ına düşmüştü. Onbinlerin açlıktan ve bulaşıcı hastalıklardan kırıldığı bu koşullarda işçiler, açlıktan kıvranan şehirlerden kırlara göç ediyorlardı. İşçi sınıfının düşmanlarına diz çöktürmek için en büyük fedakârlığı gösterdiği, bütün dünya proletaryasının bakışlarını üzerine çektiği bir dönemde Sovyet Rusya'da çalışanların gerçek ücretleri, ortalama olarak savaş öncesinin %35'ine kadar düşmüştü.* Emperyalistlerin ve gericilerin niyeti açıktı. Devrim ablukayla boğulmak isteniyordu: "Kapıları tutup, kapalı kapılar arkasında bolşevikleri kesmek — karşı-devrimin plânı buydu."[9]

Genç Sovyet devletinin içteki ve dıştaki tüm düşmanlarının beklentisi boş çıktı. "Uluslararası sermayenin sosyalizm ülkesine ilk silahlı saldırısı tam bir fiyaskoyla son buldu."[10] Ne var ki, içsavaşın ve müdahalenin arkasında bıraktığı tahribat korkunçtu. Yıkılan 7269 köprü —bunlardan 3672'si demiryolu köprüsü—, yokedilen 2000 kilometrelik demiryolu, 100 000 kilometreyi aşkın telgraf hattı vs. vs. bile bu korkunç tahribatın boyutlarını göstermektedir. Ekonominin barışçıl inşası aşamasına işte bu olağanüstü güç koşullarda geçilmek zorundaydı.

* İçsavaş koşulları hakkında daha iyi bir fikir edinebilmekiçin bkz. Roland Holst'un Ek I'deki makalesi, s. 77.

YENİ EKONOMİK POLİTİKA DÖNEMİ

1921—1925 yılları, *Savaş Komünizmi* politikası döneminden, ekonominin barışçıl şartlarda restore edilmesi politikasına geçiş yılları, *Yeni Ekonomik Politika* dönemi yıllarıdır. İçsavaş bitmiş, beklenilenin ve umulanın tersine Batı Avrupa ülkelerinde devrim patlak vermemişti. Sovyet Rusya, özellikle ekonomik açıdan yalıtılmış durumda kalmıştı. Ülkenin hem sanayii hem de tarımı, savaş, onu izleyen yabancı askeri müdahale ve içsavaş sonucu büyük bir yıkıntıya uğramıştı. Yabancı askeri müdahale ve içsavaş şartlarının dayattığı katı "Savaş Komünizmi" siyaseti, artık savaş bittiğine göre uygulamada kalamazdı. Savaş sürdüğü sürece, kıtlığa bir yere kadar dayanan halk, barışçıl döneme geçildiğinde kıtlığın ve yokluğun katlanılmazlığını hissediyor ve bunun derhal giderilmesini talep ediyordu. Köylüler teslim yükümlülüğüne karşı tepkilerini dile getiriyorlardı.

Komünist Partisi acil bir sorunla karşı karşıyaydı: Ülkenin iktisadi hayatını etkileyen bütün problemlere ilişkin yeni bir siyasetin, yeni duruma uygun bir çizginin saptanması! Uluslararası alanda bütün Komünist Partilerinin ve dünya proletaryasının gözlerini Sovyet Rusya'ya çevirdiği ve dikkatle izlediği bu dönemde, Rusya Komünist Partisi içinde "Ne yapmalı?" noktasında bir tartışma alevlenmişti. Lenin, bu dönemde "Ne yapmalı?" sorusuna *Yeni Ekonomik Politika* cevabını veriyordu. Parti içindeki muhalefete karşı yürütülen keskin ideolojik mücadele sonucunda Mart 1921'de yapılan 10. Parti Kongresi, Yeni Ekonomik Politika'yı kabul etti. Lenin, içten ve dıştan yükselen tepki ve eleştirilere karşı Yeni Ekonomik Politika'yı şöyle savunuyordu:

> "Çok yüksek, dik ve daha insan ayağı değmemiş bir dağa tırmanan bir insan düşünelim. Onun inanılmaz zorlukları ve tehlikeleri aşarak, kendinden öncekilerden çok daha yüksek bir yere tırmanmayı becermiş olduğunu, ama henüz dağın zirvesine ulaşamamış olduğunu varsayalım. Şimdi öyle bir durumda ki, seçtiği istikamette ve tuttuğu yolda daha fazla ilerlemesi sadece zor ve tehlikeli değil, bilakis nerdeyse imkansız. Geri dönmek, aşağı tırmanmak, belki daha uzun olan, ama zirveye ulaşma olasılığı vaat eden bir yol aramak zorunda. Hipotetik dağcımızın bulunduğu, dünyada henüz yaşanmamış bu yükseklikten aşağıya inmek, belki yukarıya doğru tırmanmaktan çok daha

büyük zorluklar ve tehlikelerle dolu: ayağı kolaylıkla kayabilir; ayağını koyacağı yere bakması öyle kolay değil; o dolaysız yoldan yukarı tırmanırken, doğrudan hedefe ilerlerken vs. doğmuş olan o yüksek maneviyatı eksik. İple aşağı sarkmak, kazmayla basamak açmak veya ipi güvenli bir şekilde tuttırmak üzere yer açmak için saatlerce uğraşmak gerekli, bir kaplumbağa gibi yavaş hareket etmek zorunda ve üstüne üstlük geriye, aşağıya doğru, hedeften uzaklaşmak zorunda, ve yine de bu son derece tehlikeli, acılı inişin bir son bulup bulmayacağı ve bir ölçüde ümit vaat eden bir başka yolun, onunla yeniden —daha büyük cesaretle, daha büyük hızla ve doğrudan— ileriye, yukarıya, zirveye ilerleyebileceği bir yolun bulunup bulunmayacağı belli değil.

Bu duruma düşen bir insanın —ulaştığı eşi görülmedik yüksekliğe rağmen— ümitsizliğe kapıldığı dakikalar olabileceğini düşünmek herhalde gayet doğal olmalıdır. Ve aşağıdan, tehlikesiz bir uzaklıktan, dürbünle bu son derece tehlikeli inişi seyreden insanların sarfettiği kimi sözleri duyabilse, muhtemelen bu dakikalar daha çok, daha sık, daha zor olurdu. Öyle bir iniş ki, buna «frenli iniş» demek bile mümkün değil, çünkü fren baştan sona iyi yapılmış, önceden denenmiş bir arabanın, önceden inşa edilmiş bir yolun ve önceden sınanmış bir mekanizmanın varlığını gerektirir. Ama burada ne araba ne de yol var, daha önceden sınanmış hiçbir şey, düpedüz hiçbir şey yok!

Aşağıdakiler ise oh çekiyorlar. Kimileri sevinçlerini açıkça gösteriyor, çığlık atıyor ve bağırıyorlar: Şimdi aşağıya düşecek, hak etti zaten, yaptığı tam bir çılgınlık! Diğerleri ise içten içe duydukları sevinci gizlemeye çalışıyorlar ve Yuduşka Golovlyov'un * tavrını yeğliyorlar; bakışlarını üzüntüyle gökyüzüne çeviriyorlar: Çok üzülmemize rağmen, korktuğumuz şey başa geliyor! Bu dağa tırmanmak için doğru dürüst bir plânın hazırlanmasına hayatımızı veren bizler, plânımız tastamam hazır oluncaya kadar bu tırmanışın ertelenmesini istememiş miydik? Ve eğer biz, şimdi kendisinin de vazgeçtiği bu çılgının tuttuğu yola karşı hararetle mücadele ettiysek (bakın, bakın, geriledi, aşağıya iniyor, bir arşıncık ilerleme imkânı elde etmek için saatlerdir didinip duruyor! Biz sistemli bir şekilde itidal ve

* Saltykov-Şçedrin'in "Golovlyov Beyler" romanının kahramanı.

titizlik talep ettiğimizde, bize en aşağılık kelimelerle sövmüştü!) — bu çılgını tutkuyla mahkûm edip, herkesi onu taklit etmeme ve ona destek olmama konusunda uyardıysak, bunu sadece ve sadece işbu dağa tırmanmaya dair büyük plânımıza olan sevgimizden yaptık, bir tüm olarak bu büyük plânı rezil etmemek için yaptık! Allahtan ki, örneğimizdeki koşullarda olduğunu varsaydığımız hipotetik dağcımız, dağa tırmanma düşüncesinin bu «gerçek dostları»nın sözlerini duyamıyor, yoksa midesi bulanabilirdi. Mide bulantısının ise ne zihin zindeliğine ne de bacakların sağlamlığına faydası vardır, hele hele bu yükseklikte."[11]

Lenin ve onun önderliğindeki Komünist Partisi, en güç, en çetin görevin, yıkılmış feodal ve yarı-yıkılmış kapitalist yapının yerine yeni sosyalist ekonominin temelinin konulması olduğunu görmüş, ve en çok başarısızlık ve hata ile bu alanda karşılaştıklarını teslim etmişlerdir. Ama onlar, hataların ve başarısızlıkların karşısında bir an bile yılgınlığa kapılmamış; bunun yeni bir işe başlandığında bir yerde kaçınılmaz olduğu bilinciyle, yapılan hataları düzeltme ve hedefe varmak için yeni yollar arama ve bulma görevlerine sarılmışlardır.

"Karşılaştığımız güçlükler ölçülemeyecek derecede büyük. Ama biz ölçülemeyecek derecede büyük güçlüklerle mücadeleye alışığız. Düşmanlarımız bize boş yere «kaya gibi sağlam adamlar», «kemik gibi sert bir politika» nın savunucuları demiyorlar. Fakat devrimde gerekli olan bir başka sanatı da, hiç değilse belirli bir ölçüye kadar olsun öğrendik: esneklik, taktiğimizi hızla ve aniden değiştirebilmek, değişen nesnel koşulları göz önünde bulundurmak, eğer daha önceden tuttuğumuz yolun, içinde bulunduğumuz zaman dilimi için amaca uygun olmadığı, imkânsız olduğu ortaya çıkmışsa, hedefimize varacak değişik bir yol seçmek."[12]

Yeni Ekonomik Politika, bir yanıyla şehir ile kır arasındaki ittifakın sağlamlaştırılması politikasıydı. Nüfusun büyük çoğunluğunu köylülüğün oluşturduğu bir ülkede, sosyalizmin köylülük kazanılmadan inşa edilemeyeceği açıktı. Yeni Ekonomik Politika ile birlikte "Savaş Komünizmi" döneminin özel tahıl ticaret yasağı ve ürün fazlasının

teslim yükümlülüğü kaldırıldı, bunun yerine aynî vergi sistemi uygulamaya konuldu. Ticaret belirli ölçüde serbest bırakılarak iç pazarın canlanmasına izin verildi. Yabancı sermayenin ülkeye girmesine izin verildi ve ağırlık esas olarak sosyalist sanayiye verilirken, tümü ile tasfiye edilme imkânı olmayan kapitalizme de, onu sınırlayarak, belli ölçülerde göz yumuldu.

> "«Yeni Ekonomik Politika» Sovyet Rusya toprağında kapitalizme izin veriyor, onun iktisat tarzının yöntem ve biçimlerini kullanıyor. Fakat İşçi-Köylü Cumhuriyeti kapitalizme ancak iktisadın hizmetçisi ve yardımcısı olduğu sürece müsamaha ediyor, onun kâr hırsını kendi yasalarıyla, proletaryanın örgütlerinin ve devlet organlarının gücüyle dizginliyor. O dün olduğu gibi bugün de burjuvaziyi siyasi iktidardan yoksun bırakıyor ve bu nedenle kapitalist ne kendi işletmesinde ne de devlet içinde evinin reisi olabilir. «Yeni Ekonomik Politika» sayesinde köylülükle uzlaşma ve ittifak içinde proletarya, siyasi iktidarını ve böylelikle iktisadı ve toplumu komünizm yönünde biçimlendirebilmek için tayin edici gücü elinde tutabildi ve sağlamlaştırdı. Siyasi iktidarın proletaryanın elinde olması, «Yeni Ekonomik Politika»nın değerlendirilmesinde çıkış noktası yapılacak merkezi noktadır. Böyle kavrandığında o devrimin hedefine ihanet değil, hayır, bu hedefin yol hazırlayıcısıdır. «Yeni Ekonomik Politika» kapitalizmden komünizme geçiş döneminin iktisadi politikasıdır. Elbette! O bu geçiş döneminin Sovyet Rusya için varolan özel tarihsel koşullarının yara izlerini taşımaktadır. Ama o bütün ülkelerin devrimci savaşçılarının dikkatini bir geçiş döneminin, bir «YEP»in, bütün devletlerin proletaryası için kaçınılamaz olacağına da çekiyor." *(Clara Zetkin)*[13]

Sosyalist ekonominin inşasının temelini yaratmak için ülke içinde kapitalizmin ve ticaretin canlanmasına, şartların dayattığı zorunlulukla bir yere kadar izin verilirken, bunun doğuracağı sonuçlara da katlanılmak zorunda olunduğu açıktı. Burada sözkonusu olan, yarar ve zararlarının tartılması, yararların ağır bastığı yerde zararları en alt seviyede tutmaya çalışarak bu politikanın uygulanmasıydı. Yeni Ekonomik Politika döneminde kapitalizmin canlanmasından ilkönce ve en fazla zarar görenler (başka türlüsü beklenmezdi zaten!) emekçi kadınlardı.

Yeni Ekonomik Politika ile birlikte çalışma zorunluluğu kaldırılıyor, devlet mekanizmasında ve kuruluşlarında zorunlu kısıtlamalara gidiliyordu. Bu, "Savaş Komünizmi" döneminde ilk defa toplumsal faaliyete çekilmiş olan ev kadınlarının yeniden evlerine dönmesi anlamına geliyordu. Benzer bir görüntü savaş döneminde sanayide üretime çekilmiş kadın kitlelerinde de yaşanıyordu. Daha önce cephelerde savaşan yüzbinlerce vasıflı işçinin geri dönmesi, meslek eğitimine sahip olmayan kadınların üretim dışına itilmesi sonucunu doğuruyordu. Bu, Yeni Ekonomik Politika'nın uygulamaya konulmasından sonra bütün işsizler arasında kadınların oranının hızla artmasında kendisini göstermektedir. Temmuz 1921'de bütün işsizler içerisinde kadınların oranı %21,7 iken, bundan 4 ay sonra —Kasım'da— %58,8'e çıkmıştı. Bundan yaklaşık bir yıl sonra ise, —Haziran 1922'de— kadınlardaki işsizlik en üst boyutuna varıyordu, bu dönemde her dört işsizden üçü kadındı.[14]

Komünist Enternasyonal IV. Dünya Kongresi'nde (1922) Rusya'daki koşullar ve kadınların durumu üzerine verilen raporda tam da bu sorunlara dikkat çekiliyordu:

> "Smidoviç yoldaş konuşmasında, Sovyetler Cumhuriyeti'nde Yeni Ekonomik Politika'ya geçişle birlikte «Kadınlar Arasında Çalışma İçin Merkezi Komisyon»un ciddi görevlerle karşı karşıya kaldığına dikkat çekti. Devlet mekanizmasındaki düzenlemeler ve iktisadın meta üretimine yöneltilmesi, devlet işletmeleri ile özel girişimciler arasındaki mücadele, devlet işletmelerindeki kalifiye güçlerin ayıklanmasına yolaçtı. Teknik eğitimden geçmiş işgüçlerine öncelik tanındı, ve kadınların büyük çoğunluğu emperyalist savaş veya içsavaş süresinde üretime çekildiğinden ve herhangi bir mesleki eğitim görmemiş olduklarından, ilk plânda onlar işlerini kaybettiler. «Merkezi Komisyon» andaki durumda, bu kadınları gerekli olan yeni ekonomik politikanın ilk etkilerine karşı korumayı ve onların toplumsal üretim sürecinden yeniden dışlanmasını mümkün olduğu ölçüde engellemeyi en acil görevlerinden biri olarak görüyor. Sovyet Hükümeti'nin ve sendikaların desteği ile «Merkezi Komisyon» işsiz kalan kadınlar için üretim kooperatifleri kuruyor ve aynı zamanda Sovyet Hükümeti tarafından kurulan tüm teknik okullara kadınların alınmasına dikkat ediyor. «Merkezi

Komisyon»un inisiyatifi ile her yerde tarım okullarına, tarımla ilgili gerekli bilgileri edinmek üzere kadınlar yollandı."[15]

Aynı yıl (21 Aralık 1922) yapılan "Sovyet Rusya Eyalet ve İl Kadın Bölümleri Yöneticileri Konferansı"(Jenotyel)'nın gündeminde 11. Parti Kongresi'nin (1922) aldığı karar (bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 8) doğrultusunda, yeni döneme ilişkin çalışma perspektifini bir kez daha gözden geçirmek duruyordu. Konferansın aldığı kararda önce içinde bulunulan durum olduğu gibi tespit edilmektedir:

> "Yeni Ekonomik Politika, serbest pazarı ortadan kaldırma denemesinden vazgeçilmesi, özel sanayie izin verilmesi, çalışma yükümlülüğünün kaldırılması, çalışmayan unsurlar gruplarının artması ve şu anda kadınların kitlesel işsizliği, kadının kurtuluşu için koşulları zorlaştırmaktadır. Kadın işgücüne azalan talebin ve gündelik yaşamı toplumsallaştıracak kurumlarla bağı olan girişimlerin kısıtlanmasının etkisiyle işçi kadınların, tamamen erkeğe bağımlı eski ev kadını konumlarına geri dönme eğilimi artmaktadır. Böylece «Yeni Politika»da emekçi kitlelerin kadını, kazanılan bir dizi pozisyonu kaybetme tehlikesiyle yüz yüzedir.
>
> Partimiz bu konuya tüm özel dikkatini yöneltmeli ve emekçilerin yaşam tarzı alanındaki gericilikle mücadeleye girişmelidir." (Bkz. Belge 6, "Belgeler" bölümü, s. 50.)

Konferans kararında daha sonra, Yeni Ekonomik Politika döneminde işçi ve emekçi kadın kitlelerinin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve haklarının korunması bağlamında esas görevin sendikalara, kooperatiflere ve diğer işçi kuruluşlarına düştüğü açıklanmaktadır. Bu kuruluşlar içinde kadınların örgütlü aktif faaliyetinin onların haklarının savunulmasının güvencesi olduğu bilinci ile de, Komünist Partisi kadın kollarının faaliyetinin merkezinde, kadınların sovyetler, sendikalar, kooperatifler ve tüm diğer kitle örgütlerinde mücadeleye çekilmesi olduğu bir kere daha vurgulanmaktadır.

Parti, kadınların üretimden dışlanması sorununu 13. Parti Kongresi'nde (1924) tekrar tartışmış ve kadınların üretime çekilmesinin siyasi önemini vurgularken, sorunun çözümü için kadın emeğinin kalifi-

yeleştirilmesine ve kadın emeğine yeni iş alanlarının açılmasına hız verilmesi gerektiğini karar altına almıştır:

> "6. Kadın işçilerin henüz sürmekte olan üretim dışına itilmesiyle bağıntı içerisinde, Parti Kongresi, kadın işgücünün üretimde tutulmasının politik öneme sahip olduğunu vurgular ve Partinin önüne kadın emeğinin niteliğinin arttırılması için daha güçlü bir şekilde çalışmayı ve kadınların, mümkün olan yerlerde, kadın emeğinin eskiden hiç kullanılmadığı ya da yetersiz ölçüde kullanıldığı üretim dallarında istihdam edilmesini görev olarak koyar." (Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 13.)

Yeni iktisadi politikayla sadece kadınların üretimdeki konumları değişmemiş, aynı zamanda kadın işgücünün özel işletmeler çerçevesinde sömürülmesi durumu da ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Eylül 1922'de toplanan V. Tüm-Rusya Sendikalar Kongresi, kadınlar arasındaki çalışma için şu yönergeleri kabul etmiştir:

> "Yeni iktisadi koşullar ve özellikle de özel sermayenin öncelikle kadınların yoğun olduğu işletmelerde güçlenmesi durumu, sendikaların önüne kadın emeğinin etkili bir şekilde korunması ve kadınların sendikal harekete aktif katılımının yoğun bir biçimde örgütlenmesi görevini koymaktadır. Bu görev, kuruluşların genel faaliyetiyle en sıkı biçimde kaynaştırılmalıdır. Kadın işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve hayat standardı ile ilgili tüm sorunlar esasta kuruluşların meselesi olarak görülmeli ve işletmelerin genel toplantılarında derinlemesine ele alınmalıdır."[16]

Kadın işçilerin yaşam ve çalışma koşullarını sürekli izleyen Çalışma Halk Komiserliği ve Tüm-Rusya Sendikalar Merkez Konseyi, mümkün olduğunca çok sayıda kadın işçinin üretimde kalması ve işsizliğin ağır yükü altında en fazla ezilen kadın gruplarının korunması için bir dizi somut önlemlere başvurmuşlardır. Çalışma Halk Komiserliği ve Tüm-Rusya Sendikalar Merkez Konseyi'nin yayınladığı ortak genelgenin içeriği "Komünist Kadın Enternasyonali"nde şöyle özetlenmektedir:

"Kadın işçileri derinden etkileyen kadın çalışmasının sorunlarına, Komünist Partisi tarafından, sendikaların ve Çalışma Halk Komiserliği'nin faaliyetinde acil sorunlar olarak özel dikkat gösteriliyor. Örneğin mesleki eğitim, ücret tarifesi, yasa tarafından korunma, işsizlik sorunları vs. böyle sorunlardandır. Çalışma Halk Komiserliği'nde, üretimde kadın emeğinin koşullarını incelemekle görevli özel bir komisyon oluşturulmuş, Komiserliğin bir görevlisi komisyonun faaliyetini yürütmekle görevlendirilmiştir ve [bu görevli —ÇN], Komünist Partisi Merkez Komitesi Kadın Bölümü'nün temsilcisi olarak görülmelidir.

Sanayinin yoğunlaştırılması zorunluluğu, kullanılan işgücünün geçici olarak azaltılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu düzenleme doğal olarak kadın işçileri de kapsamak ve onların durumunu olumsuz yönde etkilemek zorundaydı — özellikle de kadınların vasıfsız işgücü olarak ya da hatta sadece yardımcı işlerde kullanıldığı işletmelerde. Herşeye rağmen mümkün olduğunca çok sayıda kadın işçinin sanayide kalması için, Çalışma Halk Komiserliği ve Tüm-Rusya Sendikalar Merkez Konseyi, kadın işgücünün azaltılması konusunda ihtiyatlı davranmak gerektiğine işaret eden genelgeler yayınladı. Kadın emeğinin yerine erkek emeği geçirmek yasaktır. Yalnız yaşayan kadın işçilere, bakmakla yükümlü olduğu aile efradı olan kadın işçilere, hamile ve emziren annelere bir dizi ayrıcalık sağlanmıştır. Düzenleme Komisyonu'na mutlaka Kadın Bölümü'nün bir temsilcisi dahil olmalıdır. Bu temsilci kendi özel temsilcileri —gerek kadın, gerek erkek yoldaşlar— aracılığıyla, işsizlere yardım parası ödeyen ve onlara iş bulan iş ve işçi bulma kurumlarında birlikte etkinlik göstermelidir. Bakmakla yükümlü olduğu aile efradı bulunan işsiz kadınlar, yardım ödenmesinde ve kendilerine iş bulunmasında belirli ayrıcalıklara sahiptir. Bu sorun karşısında da Parti, sendikalar ve Sovyet organları, kadın işçilerin kendilerini bu önlemlerin uygulanmasında doğrudan birlikte çalışmaya çekmek için ellerinden geleni yapmaktadırlar."[17]

Bunlar, Yeni Ekonomik Politika'yla birlikte, özellikle de çalışma zorunluluğunun kaldırılmasıyla ortaya çıkan duruma, yani kadınların çok büyük bir bölümünün işsizliğe sürüklenmesine Partinin, devletin ve sendikaların ilgisiz kalmadığını, tam tersine bunu istenmeyen kötü bir durum olarak görüp, bu kötülüğe karşı mücadele görevlerini belir-

lediklerini göstermektedir. Kitlesel işsizlik, özellikle kadınların üretimden dışlanması, gerçek ücretlerin son derece düşmesi, tüm bunlar Savaş Komünizmi'nden Yeni Ekonomik Politika'ya geçiş döneminin ve YEP'in ilk yıllarının acılı görüntüleridir. Fakat bu dönemi belirleyen salt bu kötülükler değildir. Bu dönemde ekonomi restore edilmiş, sosyalist sektörün önemli temelleri atılmıştır. İçsavaş döneminde ekonominin yıkıntıya uğramasıyla genelde sayısal olarak küçülen işçi sınıfı, ekonominin canlanmasıyla birlikte yeniden artış göstermiştir. Partinin, Sovyet Hükümeti'nin, sendikaların çabalarıyla kadınların üretim dışına itilmeleri durdurulabilmiştir. 1922/23'ten 1928'e kadar işçi sayısı 1 520 400'lük bir artış göstermiştir. İşçi sınıfının büyümesiyle birlikte kadın işçilerin sayısı da mutlak bir artış göstermiştir: 1923-1928 yılları arasında kadın işçilerin sayısında 311 100'lük bir artış olmuştur. Ne var ki, erkek işçilerin üretime çekilmesi daha büyük oranda olduğundan, kadın işçilerin bütün işçi sınıfı içindeki oranlarındaki artış küçük kalmıştır. Komünist Partisi Kadın Kolu (Jenotyel) Başkanı Artyuşina, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin Kadınlar Arasında Çalışma İle İlgili Danışma Toplantısı'nda (1926), merkezi görevin aradaki bu mesafeyi de kapatmak olduğunu ve bunun için gerekli adımların atıldığını şöyle ifade etmiştir:

> "Bize buradan çıkan görev, sanayiin ilerleyen gelişmesiyle ve yeni işçi katmanlarının dahil edilmesiyle kadınları şimdiye değin olduğundan daha fazla ölçüde sanayie çekmek için önlemler almaktır. Bu amaçla Çalışma Halk Komiserliği'ne bağlı, sanayide kadın emeğinin artırılması ve incelenmesi için özel bir komisyon kurulmasını kabul ettirdik. Bu komisyonun görevi, kadınların sanayie çekilmesi için yeni iş dalları ele geçirmek ve öte yandan kadın işçilerin artık belirli bir konum ele geçirmiş bulunduğu iş dallarında mümkün olduğunca çok sayıda kadın işçiyi işe sokmaktır."(Bkz. Belge 9, "Belgeler" bölümü, s. 81-82.)

Parti ve sendikalar, kadınların üretimden dışlanmasını engellemek için bir dizi tedbire başvururken, diğer taraftan da erkek-egemen ideolojiden kaynaklanan kadın emeğinin düşük değerlendirilmesine ve kadınların yerine erkeklerin tercih edilmesine karşı da mücadele ediyorlardı. Örneğin, bazı özel işletmeler, kadınları işe almamak ve onları

dışlamak için, kadınların fiziken zayıf oldukları, veya kadının korunmasına ilişkin özel hakların kendilerine yük olduğu bahanelerine başvuruyorlardı. Kadınların artan işsizliği ve özel işletmelerin kadınları üretimden dışlamak için öne sürdükleri bu gerekçeler karşısında sendikalar, kadın işçilerin korunmasına dair özel hakların onların aleyhine işletilmesini engellemek amacıyla bazı noktalarda geri adım atmak zorunda kalmışlardır: Örneğin kadınların gece çalışması ve fazla mesai yapması yasağı, sendika ile işletme yönetiminin yaptığı özel anlaşmalarla yer yer kaldırılmıştır.

Komünist Partisi, Çalışma Halk Komiserliği, Sovyet sendikaları ve kadın örgütlerinin gelişmeye ellerinden gelen tüm önlemlerle müdahale etme çabalarına rağmen, Yeni Ekonomik Politika'nın ilk yıllarında, savaş sırasında üretime çekilen kadın yığınlarının önemli bir bölümünün toplumsal üretimden dışlanması engellenememiştir. Yeni Ekonomik Politika döneminin ilk yıllarının bu görüntüsü ama, ekonominin restorasyonunun ilerlemesi ile birlikte değişmiştir. Ekonominin canlanması ile yeniden üretime çekilen kadın kitlelerinin büyümesinin birlikte yürümesi, Komünist Partisinin ve Sovyet devletinin bilinçli politikasının ürünü olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin o günkü şartlarını gözönünde tutmaksızın, dikkatlerinin tümünü salt kadınların durumuna veren bir dizi feminist ve burjuva yazar, Savaş Komünizmi'nden Yeni Ekonomik Politika'ya geçiş döneminde kadınların üretimden dışlanması, ve büyük bir bölümünün yeniden ev kadını konumlarına dönmeleri olgularına işaret ederek, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin, devrim öncesi ve ertesinde savunduğu ilkelerden vazgeçtiği veya teoride savunulanın pratiğe uygulanmadığı vs. gibi "eleştiriler" getirmektedirler:

> "Bolşevikler, kadınları, onların desteği olmaksızın yapamayacaklarını düşündükleri sürece sosyalizmin inşasına katılmaya çağırdılar. İşgücüne ihtiyacın fazla olduğu devrimden sonraki ilk yılların tersine YEP döneminde işgücü fazlası ortaya çıktığında kadınlar yeniden ocak başına gönderildi; kadınların toplumsal hayatın her alanında eşitliğine dair beyannameler unutuldu."[18]

> "... kapitalizmi örnek alan Yeni Ekonomik Politika kadın düşmanıydı, çünkü kadınların çoğunluğunu tekrar geleneksel ala-

na, yeniden-üretim alanına doğru itiyor ve kadının kendini tanımlamasına dair küçük-burjuva anlayışları güçlendiriyor ve teşvik ediyordu."[19]

Bu tür "eleştiriler" şartları hiç gözönünde bulundurmayan ve sadece o andaki durumu gören, orada ise aradığını bulamadığı için "ilkeler uygulanmadı" vb. sonuçlara varan tamamen idealist bir yaklaşımın ürünü olan "eleştiri"lerdir. Proleter devletin ölüm-kalım mücadelesi verdiği bir durumda, atılacak yanlış bir adımın proleterya diktatörlüğünün yıkılmasına ve onunla birlikte kadının kurtuluşu hedefinin de yok olmasına yol açacağı görülmemektedir. Getirilen böylesi eleştirilerin tersine, Komünist Partisi ilkelerden kesinlikle vazgeçmemiş, bu ilkeleri adım adım gerçekleştirmek için, o andaki tali sorunların değil, hedefe ulaşmanın tek gerçek garantisi olan temel sorunların üzerine gitmiş ve dikkatini her bir aşamada kavranacak esas halkanın ne olduğu sorusu üzerinde toplamıştır. Ülkenin içinde bulunduğu gerçekten vahim durum, açlık, sefalet ve kaos karşısında Komünist Partisi'nin ve Sovyet Cumhuriyeti'nin hedef şaşırmamış olması — işte budur onların ilkelere bağlılığını gösteren.

O dönemde Lenin ve Bolşevikler Yeni Ekonomik Politika plânlarını açıkladıklarında ve uygulamaya koyduklarında, uluslararası alanda olduğu kadar bizzat RKP içinden de sert eleştiri ve itirazlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu eleştirmenler de YEP'in ortaya çıkardığı olumsuz olgulara işaret ederek, bu siyasetin yanlışlığını ispatlamaya çalışmaktaydılar. İleriki yıllarda ama, YEP'in tek doğru siyaset olduğu bizzat pratik tarafından kanıtlanmış ve en gecinden bu dönemde, komünist saflardaki son şüpheci yaklaşımlar ve eleştiriler de aşılmıştır. Örneğin, Yeni Ekonomik Politika'nın muhaliflerinden biri olan Kollontay, özeleştiriyle bu tavrını aşmıştır. Bunları neden anlatıyoruz? Çünkü, henüz örneği yaşanmamış bir tarihsel dönemde, hangi yolun seçileceğine ilişkin bir ideolojik kargaşanın çıkması, yalpalamaların olması bir yerde doğaldır. Onlar, şu an bizim yaptığımız gibi gelişmeye geri dönüp bakma ve bu temelde bir değerlendirme yapma şansına sahip değildiler. Gelişme içerisinde hatalarını görüp tavırlarını değiştirebilmişlerse bu da iyidir. Bugün ama, geriye dönüp bütün gelişmeyi inceleme ve bu temelde değerlendirme imkânı olanlar yukarda aktardığımız türden "eleştiriler" getiriyorlarsa, bu artık başka bir kategoriye

tekabül eder: Bunlar, ya sosyalizmin inşası sürecinden habersiz gevezeler, ya da iflah olmaz bilinçli anti-komünistlerdir, bunun başka bir açıklaması yoktur.

Feminist cepheden bazı diğer "eleştiriler" ise, olguların nasıl bilinçli olarak çarpıtıldığını göstermektedir. Bunu yapan yazarlar (örneğin Holt), okuyucuların konudan habersiz oldukları hesabıyla Rusya Komünist Partisi'ne çamur atmakta —bunu başka şekilde ifade edemeyiz— ve saldırılarında ölçüyü kaçırmaktadırlar:

> "Açıktır ki, Hükümet, sendikalar ve diğer toplumsal örgütler, işçi kadınların YEP döneminde yaşadığı özgül zorlukları yeterince anlamamışlardır. Ücretli kadın sayısı erkeklerinkinden daha hızla düşerken, daha az sayıda kadın işsizlik maaşı hakkına sahipken ve eğitim ve formasyon olanaklarına kavuşabilen kadın sayısı yirmili yılların başında yüzde olarak düşmüş iken, Hükümet bu sorunlarla ilgilenmediği gibi, kadınlar lehine önlem almaya da girişmedi."[20]

Parti'nin, Çalışma Halk Komiserliği'nin, sendikaların ve kadın kollarının önceden aktardığımız belgelerindeki tavırları bu tür seviyesiz saldırılara verilebilecek olan en iyi cevaptır. İddia edilenin tersine, Komünist Partisi ve sosyalist devlet, gelişmeyi önceden görmüş, bunu bilince çıkarmış ve gelişmeye ellerinden geldiği kadar müdahale etmeye çalışmışlardır. Bunun birtakım tumturaklı laflarda kalmadığını, pratiğe uygulanıp denetlendiğini bütün gelişme açık bir şekilde göstermektedir.

* * *

Genel olarak değerlendirdiğimizde, sosyalizmin inşasının hazırlayıcısı olan Yeni Ekonomik Politika, ülke ekonomisinin canlanmasına hizmet ederken, ilk anda kadınların belli zararlar görmesini de beraberinde getirmiştir. Sovyet Hükümeti ve Komünist Partisi çeşitli tedbirlerle bu zararı en alt seviyede tutmaya çalışmışlardır. Bir bütün olarak alındığında ama Yeni Ekonomik Politika, geniş emekçi kadın kitlelerinin açlık tehlikesinden kurtarılması, yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, politik yaşama daha aktif katılması vb. vb. sonucunu da

getirmiştir. İçten ve dıştan gelen eleştiri ve saldırılara rağmen Komunist Partisi, tüm zararlarına rağmen Yeni Ekonomik Politika'nın, içinde bulunulan anda sosyalizme doğru ilerleyebilmek için biricik yol olduğunu görmüş ve bunu uygulamıştır. Bu noktada haklı olduklarını ve doğruyu uyguladıklarını sonraki tarihsel gelişme kanıtlamıştır. Son olarak şunu da söyleyelim: Savaşta yıkıma uğrayan ülke ekonomisinin yeniden inşasında en fazla fedakârlıkta bulunanların işçi ve emekçi kitleler olması salt Sovyet Rusya'ya da özgü değildir. Emperyalist Dünya Savaşı ertesinde Almanya ve diğer ülkelerde de benzer görünümler —işsizlik, gerçek ücretlerin düşmesi, kadın kitlelerinin işyerlerini cepheden dönen erkeklere terketmesi— ortaya çıkmıştır. Fakat belirleyici bir farkla! "Rus işçisi kendi kurtuluşu için fedakârlıkta bulundu, Batı Avrupa'daki işçi ise aynı külfeti kapitalizmin yeniden inşası için çekmiştir!"[21]

SOSYALİST SANAYİLEŞME, TARIMDA KOLLEKTİFLEŞTİRME VE SOSYALİZMİN İNŞASININ TAMAMLANMASI DÖNEMİ (1926—1954)

1926—1954 yılları arasındaki dönem her aşamada kavranan esas halka ve çözülen görevlerle bağ içerisinde ayrı ayrı bölümler altında da alınabilir. Biz burada incelediğimiz konu çerçevesinde bunu mutlaka gerekli görmediğimizden, bu dönemi genel olarak çok kısa bir şekilde karakterize ettikten sonra, esas konumuz ***Kadın ve Üretim*** sorununa geçeceğiz.

Yeni Ekonomik Politika döneminde ülke ekonomisinin restorasyonunda önemli başarılar elde edilmişti. İşçi-köylü ittifakı kuvvetlenmiş, Bolşevik Parti ve proleter devlet güçlenmişti. Bundan sonraki aşama sosyalist sanayileşme aşamasıydı.

1926—1929 yıllarında ülkenin sosyalist sanayileşmesi uğruna mücadelede muazzam iç ve dış güçlükler aşıldı. Sosyalist dönüşümün Birinci Beş Yıllık Plânı'nı gerçekleştirmek için işçi sınıfı ve köylülük, milyonlarca emekçi sosyalist yarışmaya seferber edildi. Bu dönem, sosyalizmin sanayide muazzam başarılarını ve tarımda ilk ciddi başarılarını gösterdiği dönemdi.

1930—1934 dönemi tarımın kollektifleştirilmesi uğruna mücadele dönemiydi. Bu dönemde Bolşevik Parti ve proleter devlet, "devrimin en zor tarihi sorununu, yani milyonlarca küçük mülk sahibi köylüye kollektif çiftçilik yolunu, sosyalizm yolunu benimsetme sorununu çözdü."[22]

1935—1937 yıllarında önde duran görev, sosyalist toplumun inşasının tamamlanması mücadelesiydi. Bu dönem içerisinde özel sanayinin ve kapitalist unsurların bütünüyle tasfiyesi, Kulakların tasfiye edilmesi, ticaretin tamamen devletin ve kooperatiflerin elinde toplanması görevleri çözülmüş, sosyalist sistem iktisadi hayatın bütün alanlarında zafer kazanmıştı. Halkın refah ve kültür düzeyinin arttırılması yönünde büyük başarılar sağlanmıştı.

1937—1945 yılları arasındaki dönemi belirleyen, emperyalistlerin savaş hazırlığı, Hitler Almanya'sının Sosyalist Sovyetler Birliği'ne saldırması ve "Sosyalist Anavatan Savunması" dönemidir. Emperyalistlerin tüm beklenti ve çabalarına karşın II. Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan Sosyalist Sovyetler Birliği'nin, bu savaş süresince her alanda aldığı yaralar çok derin olmuştur. Savaştan sonra önde duran görev, sosyalist ekonominin restore edilmesi ve alınan yaraların mümkün olan en kısa zamanda kapatılması için mücadeleydi.

Sosyalizmin inşasının ilerlemesiyle birlikte, başlangıçtaki zorluklar adım adım aşılmış ve kadınların üretime çekilmesi yükselen bir çizgi izlemiştir. Gelişmeyi gözetleyen, yönlendiren ve denetleyen Komünist Partisi, her bir aşamada ağırlığın verileceği sorunları, hata ve eksiklikleri tespit ederek öncü rolünü yerine getirmiştir. Örneğin, 16. Parti Kongresi (1930) "Yeniden Yapılanma Döneminde Sendikaların Görevleri Üzerine" başlıklı kararında açık bir şekilde şunu tespit etmektedir:

> "... sendikalar işgücünün kitlesel eğitimi görevine, gençlerin kalifiye işçi olarak eğitilmelerinin en önemli aracı olarak işletme çırak okullarını geliştirme, kitlesel meslekler okulları örgütleme ve kısa vadeli eğitim biçimlerinden ... yararlanma yoluyla son derece büyük bir dikkat sarfetmek zorundadırlar. Burada özellikle, kadınları üretim çalışması için kazanmaya, çeşitli türden

okullarda ve kurslarda eğitme ve yeniden eğitmeye çaba gösterilmelidir." (Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 20)

Yeni Ekonomik Politika'nın uygulamaya konulduğu ilk yıllardaki görüntüden farklı olarak, bundan sonraki bütün dönem boyunca genelde kitlelerin üretime çekilmesiyle kadınların üretime çekilmesi el ele yürümüş ve üretimdeki konumları açısından başlangıçta kendini gösteren kadın ile erkek arasındaki eşitsizlik giderek kapanmıştır. Aşağıdaki tablo, 1917—1944 yılları arasında ulusal ekonomide (tarım dışı) istihdam edilen kadınların sayısındaki artışı net bir şekilde göstermektedir.

İktisatta kadın işçi ve hizmetlilerin sayısı (tarım hariç): [23]

1917	1929	1930	1931	1932	1933	1934
2 300 000	3 304 000	3 877 000	4 197 000	6 007 000	6 908 000	7 204 000

1935	1936	1937	1940
7964000	8492000	9357000	11000000

Yeni Ekonomik Politika'nın sonuna doğru, 1929 yılında kadın işçi ve hizmetlilerin sayısı 3,304 milyon idi. Bu bütün işçi ve hizmetlilerin %27,7'sini oluşturuyordu.

Birinci Beş Yıllık Plân çerçevesinde Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi, III. Toplantısı'nda kadınların üretimdeki oranının arttırılması için özel bir direktif çıkarmış, bu direktifte sadece 1932 yılı için 1,5 milyon kadının üretime çekilmesi hedefi belirlenmişti. Bu hedefin hedef olarak kalmadığını, bunun gerçekleştirildiğini 1933 yılına ait sayılar kanıtlamaktadır: 1933'de, tarım dışında bütün dallarda çalışan kadınların sayısı 7 milyona (tüm çalışanların %33,7'si) yakındı.*

* Bkz. Ek II, B. Marşeva, "Sovyetler Birliği'nde Kadın Emeği" makalesi, s. 80.

Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plân Döneminde Ulusal Ekonomide (kollektif çiftlikler hariç) istihdam edilen kadın sayısındaki artış:[24]

Yıllar	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Kadınların sayısı (1000) olarak)	3304	3877	4197	6007	6908	7204	7964	8492	9357
1929'la karşılaştırıldığında yüzde olarak	100	117.3	127	181	209	218	241	252	283.2

Kadınların üretimdeki oranının sürekli artan bir çizgi izlemesi, bu gelişmenin sadece bir yönüydü. Ülke ekonomisinin gelişmesiyle birlikte işçi ve emekçi kitlelerin yaşam ve çalışma koşulları giderek iyileşiyordu. Daha 1929 yılında genel 7 saatlik işgünü uygulamaya konulmuştu (bugün en ileri kapitalist ülkelerde bile halen bunun mücadelesi veriliyor). Çalışma koşullarının ağır olduğu bir dizi sanayi dalında ise 6, 5 ve hatta yer yer 4 saatlik işgünü uygulaması sözkonusuydu. Bütün kapitalist ülkelerde kadınların esasta düşük vasıflı işlerde çalıştırıldıkları ve erkeklerin ücretlerine göre üçte bir, hatta yarı yarıya düşük ücretlendirildikleri bir dönemde, Sovyetler Birliği'nde kadınların ekonomik eşitsizliği tasfiye edilmişti. Kadınların iktisadi, kültürel, toplumsal ve siyasal yaşamın bütün alanlarında erkekle eşitliği Sovyet Anayasası (1936) tarafından garantilenmekteydi. Kadın, aynı erkek gibi çalışma ve dinlenme hakkına, eşit iş karşılığında eşit ücret hakkına, sosyal sigorta ve eğitim hakkına sahipti. Bunun ötesinde, sosyalist devlet anne ve çocuğun çıkarlarını korumayı güvence altına alıyor, büyük bir kreş ve çocuk yuvaları ağı ile çocuk bakımı ve eğitimi alanındaki görevini yerine getirmeye çalışıyordu.

Sovyetler Birliği'nin kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi alanındaki başarısı, en iyi şekilde Çarlık Rusyası dönemiyle karşılaştırma içinde görülebilir: 1897 nüfus sayımına göre Çarlık Rusyası'nda ücretli işlerde çalışan bütün kadınların %55'i (1,3 milyon civarında), hizmetçi ve gündelikçi olarak kapitalistlerin, toprak beylerinin vs. yanında çalışıyordu. Kadınların %25'i tarım işçisiydi, sadece %13'ü sanayi ve inşaat sektöründe çalışıyordu ve %7'si eğitim ve sağlık alanı da dahil olmak üzere diğer alanlarda çalışıyordu. 1937 yılında, İkinci Beş Yıllık Plân'ın sonuna doğru, her yüz kadın işçi ve hizmetliden sadece ikisi

hizmetçi olarak çalışmaktaydı. Buna karşılık kadınların %39'u sanayi ve inşaat sektöründe, %20'si eğitim ve sağlık alanında, %15'i ulaştırma, ticaret ve işletme kamu mutfaklarında, %7'si Sovhoz ve Makina-Traktör İstasyonları'nda ve %7'si devlet ve toplumsal örgütlerde çalışıyordu.[25] Şimdi bunu derli toplu biçimde bir tablo içerisinde gösterelim:

Mesleken çalışan her 100 kadının çeşitli alanlara göre dağılımı: [26]

	1897	1937(Tarım dışı)
Hizmetçi ve gündelikçi	55	2
Tarım işçisi	25	—
Sanayi ve inşaat sektöründe	13	39
Eğitim ve sağlık alanında		20
Ulaşımda		15
Devlet sahasında	7	7
Makina ve Traktör İstasyonlarında		
Devletve toplumsal kuruluşlarda		17

Kadın oranının sanayinin çeşitli dallarına dağılımındaki gelişme ise şöyleydi: 1913 yılının kapitalist Rusya'sında sanayide çalışan 636 000 kadından 402 000'i —yani %63'ünden fazlası— tekstil sanayiinde, %13'ü gıda sanayiinde ve sadece %2,4'ü makine yapımı sanayiinde çalışıyorlardı. Buna karşılık, 1937 yılında sadece büyük sanayide 3 298 000 kadın çalışıyordu.[27]

Sovyet döneminde kadınların tek tek sanayi dallarındaki oranında da temelden değişiklik olmuştu. İkinci Beş Yıllık Plân döneminde sanayide çalışan bütün kadınların %40'ı tekstil sanayiinde, %20'si makina sanayiinde çalışıyordu. Eğitim alanında çalışan kadınların sayısı 1,252 milyon, sağlık alanında 0,725 milyondu. Yüksek öğrenim görmüş meslek sahipleri arasında kadınların oranı %40 idi.[28] Kadınların "erkek meslekleri"ndeki oranı, dönemin ileri kapitalist ülkeleri ile karşılaştırıldığında da çok daha iyi idi. 1936'da Sovyetler Birliği'nde inşaat sanayiinde çalışan kadınların oranı %19,7 idi. Aynı yılda bu dalda çalışan kadın oranı Almanya'da %2,9 ve İtalya'da %0,5 kadardı!

Maden sanayiinde kadınların oranı Sovyetler Birliği'nde %24,6 iken ABD'de %3 ve İngiltere'de %5,4 idi![29] *

Her 1000 sanayi işçisi kadının çeşitli sanayi dallarına dağılımı:[30]

	1913	1937
Tekstil ve gıda sanayii	760	400
Makina yapımı	24	200
İnşaat sanayii ve diğer sanayi dalları	216	400

1000 emekçiden şu kadarı kadındı:[31]

	1919	1929
Taşkömürü sanayii	94	245
Rafineri	93	263
Makina yapımı ve metal işleme sanayii	216	400

Sosyalist Anavatan Savunması Savaşı arifesinde (1940-41) sanayi, ulaştırma ve inşaat işlerinde 11 milyon kadın çalışıyordu, yani bu alanlarda tüm çalışanların %40'ı kadındı. Bu kadınların 170 000'den fazlası mühendis ve teknisyendi. Karşılaştırma açısından: 1930'da

---

* Bu bağlamda bir Troçkistin Sovyetler Birliği'ndeki pratiğe getirdiği eleştiri de ilginçtir: Tony Cliff "Kadınların Özgürlüğü ve Sınıf Mücadelesi" adlı antikomünist "eser"inde şunları söylüyor:

"Kadınların istihdamındaki artış, kurtuluşları için güçlü bir olanak anlamına gelir, ama tek başına kurtuluş değildir. Gerçekte yüklerinin *bir kat daha* artması anlamına bile gelebilir. 1936'da ciddi bir Sovyet dergisinde yayınlanan 'Sosyalizm ve Aile' adlı makalede yer alan aşağıdaki gerçekler övgüden çok kınanmaya layıktır:

> 'Kapitalist ülkelerdeki maden sanayiinde kadınlar çok önemsiz bir rol oynarlar. Maden sanayiinde çalışan toplam işçi kitlesi içinde kadınların oranı, Fransa'da (1931) %2.7, İtalya'da (1931) %1.8, Almanya'da (1932) %1.0, ABD'de (1930) %0.6 ve Büyük Britanya'da %0.6'dır. Oysa Sovyetler Birliği'nde bu oran %27.9'dur.'" *(A.g.e., s. 170, Ataol Yayıncılık)*

Burada Tony Cliff'in sahtekârlığı, sanki Sovyetler Birliği'nde kadınların istihdamındaki artışı tek başına kurtuluşmuş gibi gösterdiğini ima edip, buna saldırmasında yatmaktadır. Maden sanayiinde kadınların istihdamının Sovyetler Birliği'nde emperyalist ülkelerdekinden çok ileri olmasının neden kınanmaya layık olduğu da bu Troçkistin gizidir! O dediği için öyledir herhalde!

3600 kadın, 1938'de ise 140 000 kadın, sanayide mühendis ve teknisyen olarak çalışıyordu.[32]

Bütün bu veriler, Sovyetler Birliği'nde daha II. Dünya Savaşı öncesinde kadınların ekonomik eşitsizliğinin tasfiye edilmiş olduğunu göstermektedir. Hitler Almanya'sının saldırısıyla başlayan Büyük Anavatan Savunma Savaşı, Sovyetler Birliği'nin ekonomik gelişmesini ağır bir şekilde etkilemiş, sosyalist inşayı kesintiye uğratmıştır. Faşist Almanya'ya karşı dişiyle tırnağıyla direnen Sovyet halkı, her açıdan büyük kayıplar vermiştir. Sovyetler Birliği'nde 31 000 fabrika, 98 000 kolhoz, 1876 Sovyet çiftliği, 2890 Makina ve Traktör İstasyonu, 1710 şehir ve 70 000'i aşkın köy işgal güçleri tarafından yerle bir edilmiştir. Ölenler ve sakatlananlardan başka 25 milyon insan evsiz kalmıştır.[33]

Sosyalist Anavatan Savunması Savaşı yıllarında cephe gerisinde olduğu kadar cephede de yerlerini alan Sovyet kadınları, savaş ertesinde aynı atılımla sosyalist ekonominin yeniden inşasına katılmışlardır. 1948 yılına gelindiğinde savaşta zarar gören ülke ekonomisinin yeniden inşası esasta tamamlanmıştı. Sosyalist Anavatan Savunması ve ülke ekonomisinin restorasyonu döneminde kadınıyla erkeğiyle bir bütün olarak Sovyet halkı, "insanüstü" olanı başarmışlardır. Savaşın yarattığı korkunç tahribata karşın savaş sonrası dönemde de kadınların ekonomik konumu yükselen bir çizgi izlemiştir.

1954 yılında 10 milyon kadın (tüm nüfus 170 milyon) ev kadını idi. Çalışabilir yaştaki tüm kadınların %70-80'i çalışıyordu. Sanayide çalışan kadınların oranı, bütün işçi ve hizmetlilerin %45,5'ini oluşturuyordu. Tek tek sanayi dallarında ise kadınların oranı şöyleydi: Makina yapımında %44, elektroteknik sanayiinde %47, radyoteknik sanayiinde %55, takım tezgâhları imalat sanayiinde %36, nakliyat araçları yapımında %40, ağır makina imalat sanayiinde %33. Devamen: Yüksek okul mezunu kalifiye elemanların %53'ünü, orta dereceli kalifiye elemanların %66'sını, ekonomi, istatistik, plânlama elemanları ve ürünlerin kalitesini denetleyen elemanların %69'unu, doktorların %76'sını, tüm sağlık elemanlarının %91'ini, hukukçuların %31'ini, öğretmenlerin %70'ini ve kültür ve kütüphane alanındaki elemanların %72'sini kadınlar oluşturuyordu. Tarımda yüksek öğrenimli mesleklerde, örneğin ziraatçıların, zoolojik teknik elemanların, veterinerlerin ve ormancılık alanındaki elemanların %41'ini, yine tarım alanında orta düzeyde

öğrenim mesleklerinin %46'sını kadınlar oluşturuyordu.[34] Sovyetler Birliği'nde "kadın mesleği" ile "erkek mesleği" arasındaki "sınır yok olmaya yüz tutmuştu".[35]

> "Sovyet kadınlarının sanayideki çalışması nitel bir dönüşüme uğradı. Makinalaşma ve otomasyon sayesinde, fiziki güç değil de bilgi ve el yatkınlığının tayin edici olduğu komplike makinaları kullanan kadınların sayısı yıldan yıla artıyor. Öyle ki, 1954 yılında kadın işçiler ve çıraklar otomatik makinaları kullananların %41'ini oluşturuyordu; metal matkabı işçilerinin %69'unu, revolver torna işçilerinin %70'ini, bileyicilerin %51'ini, frezecilerin %38'ini, alet bakım işçilerinin %64'ünü, makine ve motor bakım işçilerinin %42'sini oluşturuyorlar."[36]

Kadınların üretime çekilmesi, aynı zamanda kadınların sosyalizmin maddi temellerini yaratma, sosyalizmin inşası çalışmasına aktif olarak katılmaları anlamına geliyordu. Sovyetler Birliği Komünist Partisi, sosyalizmin inşası sürecinin, kavranması ve çözülmesi gereken her büyük görevi bağlamında kitleleri seferber etmek için çeşitli kampanyaları kullanmayı başarıyla gerçekleştirmiştir. Savaş Komünizmi döneminde yıkıntıya uğramış ülke ekonomisini ayakları üstüne dikmek için Komünist Partisi "Subotnik" (Komünist Cumartesi) kampanyasını açmıştı. Tatil günü olan cumartesi günlerinde gönüllü çalışma anlamına gelen bu kampanyaya katılma konusunda başlangıçta çekingen kalan Partisiz kadın kitleleri, gelişme içerisinde erkeklerin katılım oranını da aşarak bu kampanyaya coşku ile katılmışlardır. Aynı durum, Birinci Beş Yıllık Plân çerçevesinde örgütlenen sosyalist yarışma ve "İşçi Hücum Tugayları" hareketlerinde de kendini göstermiştir. "Hücum Tugayları Hareketi", çalışma disiplinini ve emek üretkenliğini artırma ve çalışma ve iş koşullarını iyileştirme seferberliği çerçevesinde en iyi, en aktif işçilerden oluşan kadın-erkek işçi ekipleri hareketidir. Sosyalist yarışmaya metal, tekstil, kimya ve diğer sendikaların üyesi kadınların yarısından fazlası katılmıştır. Kadınların yoğun oldukları tüm alanlarda, sadece sanayide değil örneğin kollektif çiftliklerde de, özel olarak "Kadın İşçi Hücum Tugayları" hareketi örgütlenmiş, dolayısıyla kadın kitlelerinin aktifleştirilmesine özel önem verilmiştir. 1935 yılında, yani sosyalist inşanın tamamlanması için mücade-

le döneminde, sosyalizmin dayanacağı teknik kadroların yaratılması ile ilgili olarak ortaya çıkan Stahanov hareketine de kadınların coşkulu katılımı sağlanmıştır. Bütün ülkeyi kapsayan ve milyonlarca kitlenin Komünist Partisi'nin attığı şiarlar için coşkulu mücadelesi anlamına gelen bu hareketler, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin kitlelerin nabzını elinde tutmayı ve onları yönlendirmeyi büyük bir yetenekle başardığının işaretidir.

Kadının üretime çekilmesi ve yeni sosyalist çalışma biçimlerinin yaratılması bağlamında, tarım alanındaki sosyalist dönüşüm, yani tarımın kollektifleştirilmesi için mücadele döneminin özel bir önemi olmuştur. Kollektifleştirme mücadelesi açısından da Komünist Partisi'nin diğer alanlarda yürüttüğü kampanyalarda kendini gösteren bir olgu tekrarlanmaktadır. Başlangıçta köylü kadınlar kollektif çiftliklere katılma bağlamında büyük bir çekingenlik, hatta buna karşı bir direniş göstermişlerdir. Yer yer erkekler kollektif çiftliklere katılırken, kadınlar kendi ev ve tarlalarını özenle ayırmaya devam etmişlerdir. Parti bu muazzam görevin çözümünün önkoşulunun, "Kollektif çiftlik köylülerinin, özellikle de kadınların sosyal ve maddi şartlarının iyileştirilmesi (çocuk yuvalarının ve kollektif mutfakların kurulması)" olduğunu görmüş ve bu doğrultuda hareket etmiştir. Partinin ve onun kadınlar kolunun sabırlı ikna çalışması ve aydınlatma kampanyası ile ve köylü kadınların bizzat pratikte kollektif çiftliklerin özel küçük-çaplı tarımdan daha iyi olduğunu görmeleri sonucu, köylü kadınlar da kollektif çiftliklere akın etmiş, ve hatta kısa zamanda kollektifleştirmenin yaygınlaştırılması mücadelesinin en ön saflarında yerlerini almışlardır.

> "Kırsal alandaki kadın, cahilliğin ve gericiliğin son kozudur. Son yıllarda kaç köylü, salt kadının ayak diretmesi yüzünden kolhoza girmemiştir. Kaç kolhozcu, sadece ve sadece kadın buna karşı olduğundan kollektif mutfağa katılmamıştır. Erkek köylülerin tarlalarını ve çift-çubuklarını birleştirdikleri yerde, kadınlar halen ev ocaklarını özenle ayırmaya devam ediyorlar. Erkeklerin çoktan kiliseye gitmeyi bıraktıkları yerde, anneler küçüklerine İncil'in budalalıklarını öğretiyor, baptist şarlatanlara kulak veriyorlar. Erkek köylünün kolhoza gelmesi büyük bir olaydı. Ama ancak kırsal ev kadını da onu izlediğinde tam kol-

lektifleştirme sağlama alınmış oldu. Ve kadın öyle hararetli, öyle coşkulu bir gayretle geldi ki, bunu önceden tasavvur etmek mümkün değildi."[37]

Kollektif çiftliklerde yaratılan "Kollektif Köylü Kadın Hücum Tugayları", üretim randımanının artırılması ve kalitenin yükseltilmesi alanında olduğu kadar, kollektif çiftliklerin yeni üyeler kazanarak büyümesi alanında da büyük başarılar sağlamışlardır.

"Birkaç söz de kadınlar üzerine, kollektif köylü kadınlar üzerine. Kollektif çiftliklerde kadın sorunu çok önemli bir sorundur, yoldaşlar. İçinizden birçoğunun kadınları küçümsediğini ve hatta onlarla alay ettiğini biliyorum. Ama bu bir hatadır, yoldaşlar, çok büyük bir hata. Burada sözkonusu olan, sadece, kadınların nüfusun yarısını oluşturması değildir. Burada sözkonusu olan, kollektif çiftlik hareketinin bir dizi fevkalâde ve yetenekli kadınları yönetici mevkilere getirmiş olmasıdır. Bu Konferansa, bileşimine bir bakınız, göreceksiniz ki, kadınlar çoktan gerilerin arasından çıkmış, ilerilerin arasına girmişlerdir. Kollektif çiftliklerdeki kadınlar büyük bir güçtür. Bu gücü değerlendirmemek cinayet işlemek demektir. Bizim görevimiz kollektif çiftliklerdeki kadınların ilerlemesini sağlamak ve bu gücü değerlendirmektir."*(Stalin)*[38]

Kollektifleştirme hareketiyle birlikte, tarım alanında kadın emeğinin kalifiye emeğe dönüştürülmesi görevinin çözümünün temeli de yaratılmıştır. Kadınlar tarım makinelerinin kullanımı ve bakımı ve diğer alanlarda eğitilmeye ve yetiştirilmeye başlanmıştır. Örneğin, 1933 yılında Ukrayna'da ilkyaz ekimi kampanyası için üç aylık kurslarda 16 893 Kolhozcu kadın yetiştirilmiştir, bunlardan 16 893'ü traktör sürücüsü ve tarım işleri yöneticisi, 25'i Makina ve Traktör İstasyonu müdür yardımcısı ve biri de müdürü olarak görevlendirilmiştir. Aynı yıl Ukrayna kolhoz merkezi 72 kadın kolhoz yöneticisi, 50 kadını eyalet kolhoz müfettişi ve 5050 kadını ekip şefi olarak yetiştirmiştir. Kuzey Kafkasya'da 4000 kadın traktör sürücüsü ve 2596 kadın tütün yetiştiricisi olarak eğitimden geçmiştir.[39]

1946 yılında Sovyetler Birliği'nde 250 000 kadın, traktör ekiplerinin yöneticisi, 350 000 kadın, hayvan çiftliklerinin yöneticisi ve 15 000 kadın Kolhoz yöneticisi olarak çalışıyordu.[40]

Kollektif çiftlikler, iş birimi uygulamasıyla köylü kadını "ücretsiz aile işçisi" konumundan kurtarıyor, onlara mesleki eğitim ve yükselme olanağını tanıyor, çocuk bakımı ve ev işlerinin toplumsallaştırılması bağlamında da büyük imkânlar sağlıyordu. Kollektif çiftliklerin köylü kadının kurtuluşu açısından tayin edici önemini, Hücum İşçilerinin Birinci Birlik Kongresi'nde Stalin şöyle vurgulamıştır:

> "Kollektif köylü kadının kendisi açısından ise, kollektif çiftliklerin kadınlar açısından oluşturduğu gücü ve önemi gözönünde tutmalılar: yalnızca kollektif çiftlikler içinde, erkeklerle eşit haklara sahip bir konuma gelme olanağına sahip olduklarını unutmamalıdırlar. Kollektif çiflikler olmadığında — eşitsizlik. Kollektif çiftliklerde — hak eşitliği. Kollektif köylü kadın yoldaşlar bunu göz önünde bulundurmalı ve kollektif çiftlikler düzenini kendi göz bebekleri gibi korumalıdırlar."[41]

"EŞİT İŞE EŞİT ÜCRET" İLKESİNİN YAŞAMA GEÇİRİLME MÜCADELESİ

Dünya tarihinde ilk defa olmak üzere "eşit işe eşit ücret" ilkesini ilan eden Sosyalist Devlet, bu ilkeyi, ülkenin sosyalist sanayileşmesi temelinde, eskiden erkek işgücünün tekelinde olan bir dizi iş alanını kadınlara da açarak, kadının mesleki eğitimini yükselterek ve çocuk eğitiminin toplumsallaştırılması alanında muazzam adımlar atarak, gerçekten hayata da geçirmiş ilk devlet olmuştur. Kadının kurtuluşunun önkoşulu olan ekonomik alandaki eşitlik, proleter devletin defalarca tespit ettiği gibi, kadının sadece üretime çekilmesi ile ölçülemez. Bu alandaki gerçek eşitlik, kadının "çalışma hakkı"nın ve "eşit işe eşit ücret" ilkesinin sadece yasalarda değil, pratikte gerçekleşmiş olması ile sağlanır. Başta Komünist Partisi olmak üzere, Sovyet Hükümeti ve sendikalar bu ilkelerin pratikte yaşam bulması için en büyük uğraşı vermiş ve bunu başarmışlardır.

Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde "Eşit işe eşit ücret" temel ilke haline getirildiğinde bu, pratikte ücret sınıflandırmalarının ve ücret farklarının artık cinsiyet temelinde yapılmasının kaldırılması anlamına geliyordu. Yani elde edilen ücretin miktarı artık yapılan işe göre belirleniyordu. Ücret sınıflandırmalarına esas alınan kıstaslar şunlardı: işin yapılması için mesleki eğitimin gerekliliği, işin yerine getirilmesinde özel bir tehlikenin varlığı, özellikle zor bir iş olup olmadığı vb. Yani sosyalizmin ilkesi: "Herkes Yeteneğine Göre, Herkese Emeğine Göre", bir anlamda başından itibaren uygulamaya konmuştu. Ne var ki, "Herkes Yeteneğine Göre, Herkese Emeğine Göre" ilkesinin ikinci bölümü, yani "herkese emeğine göre", yukarda saydığımız ölçüler temelinde uygulanabilirken, "herkes yeteneğine göre" bölümü özellikle kadın kitleleri açısından geçmişin ve günün şartlarının belirlediği zorlukları içinde taşıyordu. Kadınların çok önemli bir bölümünün okur-yazar dahi olmadığı, herhangi bir mesleki eğitimden geçmediği vs. durumda, "herkes yeteneğine göre" ilkesi tabii ki, bireylerin başka koşullarda geliştirebilecekleri "yetenekler"i değil, andaki durumu çıkış noktası yapmakta, dolayısıyla kadın ile erkek arasında bu alanda var olan eşitsizliği bir vuruşta ortadan kaldıramamaktaydı. Öyle ki, "Eşit işe eşit ücret" ilkesi uygulamaya konmasına rağmen, 1918 yılında kadınların ortalama ücreti erkeklerin ortalama ücretinin ancak yarısı kadardı. Bu sorunun başından itibaren Komünist Partisinin ve onun kadınlar arasında çalışma bölümünün bilincinde olduğu 1921 yılına ait şu satırlardan da anlaşılmaktadır:

> "[Eskiden —ÇN] kadınlar kalifiye işgücünün oranında çok önemsiz bir yer tutmaktaydılar. Onlar en değersiz işlerde kullanılabilecek varlıklar olarak görülmekteydiler.
>
> Bu durum, bugün bile, ücret tarifelerinin "eşit işe eşit ücret" ilkesi üzerinde yükseldiği Sovyet Rusya'da, kadın işçilerin nerdeyse genelde en düşük işçi kategorisi ücretini almaları durumuna yolaçtı. Bunun nedeni, kadın emeğinin kalifiye emek olmamasıdır. Dolayısıyla dışa karşı, kadın ellerinin yaptığı işlerin Sovyet Rusya'da da daha düşük değer gördüğü ve daha düşük ücretlendirildiği ve bunun kadınların işçiler arasında güçlü bir grup oluşturduğu sanayi dallarında da, tekstil sanayii vs. böyle olduğu kanısı uyanabildi."[42]

Bu durumun temelden değişmesinin biricik yolu, kadınların kalifikasyonunun arttırılmasıydı. Bunu böylece tespit eden Komünist Partisi, sendikalar ve kadın kolları çok yönlü bir uğraşı vermişlerdir. Buna ileride tekrar döneceğiz.

Sovyet iktidarının karşılaştığı bir başka sorun —ki bu da eski toplumun mirasıydı—, çeşitli işkolları arasındaki dengesiz ücret farklılığıydı. Örneğin, Çarlık Rusyası'nda tekstil işkolunda ücretler, maden işkolundaki ücretlerin üçte biri kadardı. Bu durumda, "eşit işe eşit ücret" ilkesinin uygulanması aynı iş kolunda çalışan ve aynı işi yapan kadın ile erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırsa da, ücretlerin, ağırlıklı olarak kadınların çalıştığı tekstil iş kolunda, ağırlıklı olarak erkeklerin çalıştığı maden işkolundakinden çok daha düşük olmasında pek birşey değiştirmiyordu. Dolayısıyla, "eşit işe eşit ücret" ilkesinin gerçek anlamda yaşam bulması, çeşitli sanayi işkolları arasındaki ücret farklılığının dengelenmesi ve adil bir temele oturtulması görevinin çözümüne de bağlıydı. "Sovyetler Birliği'nde Ücretler ve Çalışma Koşulları" adlı broşürde (1928) bu gayet açık bir şekilde dile getirilmektedir:

> "Çeşitli üretim dallarının iş ücretlerinin birbirine yakınlaştırılması gerekliliği birliklerimiz [kastedilen sendikalardır —ÇN] için peşinen açıktı; çünkü savaştan önce iş ücretindeki farklılık kalifikasyon farklılığına göre değil, bilakis tek tek işçi gruplarının hangi ölçüde örgütlü olduklarına ve kapitalistlerin onları düşük ücretlerle sömürme çabalarına ne ölçüde güçlü karşı çıktıklarına göre belirleniyordu. Kadın işgücünün ağırlıkta olduğu tekstil sanayiinde savaştan önce en düşük ücretlerin ödenmesi bir rastlantı değildir — metal sanayiinde ve madencilikteki nin yarısı kadar az. 1926 yılında tekstil işçilerinin ücreti önemli ölçüde yükseldi ve şimdi metal işçilerinin ortalama ücretinin sadece %37'si oranında geride. Tek tek mesleklerdeki iş ücretinde gerekli dengeyi henüz kuramadığımızı biliyoruz; tam tersine birliklerimiz çeşitli sanayi dallarının işçilerine ücret ödenmesinde daha adil ilişkiler kurmak için uğraşıyorlar. Bu sanayi dalları, emeğin sömürüsünün koşulları tarafından belirlenen savaş öncesinin izlerini artık taşımayan ve geçiş döneminde tek tek sanayi dallarının iş ücretindeki farkı kalifikasyon, işin zorluğu ve sağlığa zararlılığı ile adil bir orantı içine sokan sanayi dallarıdır."[43]

1928 yılında henüz ulaşılamadığı açıkgönüllülükle tespit edilen bu hedefe Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin ekonomik temellerinin yaratılması mücadelesinin her bir aşamasında biraz daha yaklaşılmış ve 1930'ların sonuna doğru esasta varılmıştır.*

KADIN EMEĞİNİN KALİFİYELEŞTİRİLMESİ MÜCADELESİ

Bir zamanlar sarılır, kucaklardı o beni,
Artık hava-civa oldum onun için şimdi.
Haydi eyvallah diyor gördüğünde beni;
Sosyalist yarışa gidiyorum ben şimdi.

Kadınların üretime çekilmesi ve ekonomik alanda eşit kılınması alanında, eski toplumun bir mirası olan kadının cahilliği ve mesleki eğitimden yoksunluğuna karşı mücadele, merkezi bir görev olarak kendini dayatıyordu. "Eşit işe eşit ücret" ilkesinin yaşam bulmasının, kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesiyle ne kadar yakından bağlı olduğu tüm çıplaklığıyla kendini Yeni Ekonomik Politika döneminde göstermişti. (Bunu ilgili bölümde göstermeye çalıştık.) Bu problemi en başından itibaren gören Komünist Partisi, kadın kolları ve sendikalar, devrimin hemen ardından emekçi kadın kitlelerin geriliğine, cahilliğine karşı mücadeleyi başlattı.

Bu alandaki ilk ve en önemli adım, okur-yazarlığın yaygınlaştırılması kampanyasıydı. Ekim Devrimi'nden önce yapılan son nüfus sayımında (1897) eski Rusya nüfusunun (9 yaşından büyüklerin) %76'sı okuma-yazma bilmiyordu. Okur-yazar olmayan erkeklerin oranı %65 iken, bu oran kadınlarda %87,6 idi. Rusya'nın kenar bölgelerinde ise okur-yazar kadın hemen hemen hiç yoktu.[44] 1920'deki istatistikler okur-yazarlık durumunda çok büyük bir değişiklik olmadığını gösteriyor: Nüfusun %68,1'i okur-yazar değil, bu oran erkeklerde %59,1 iken, kadınlarda %75,6 idi.[45]

---

* Sovyetler Birliği sanayiinde kadın emeğinin ulaştığı seviye hakkında okuyucunun bir fikir edinebilmesini sağlamak için Ek III, s. 85'da "Sovyetler Birliği Sanayiinde Kadın Emeği"başlıklı bir makaleyi yayınlıyoruz.

Devrimden sonra ilk okur-yazarlık kampanyası, "Her Okur-Yazar Bir Okur-Yazar Olmayanı Yetiştiriyor" şiarı altında yürütüldü. Kadınlar arasında okur-yazarlığın yaygınlaştırılması mücadelesi özellikle Komünist Partisinin kadın komisyonları aracılığıyla yürütülüyordu. "Partinin Kadınlar Arasında Çalışma Kolu" (bu kollar Rusça kısaltması "Jenotyel" adıyla tanınmaktadır) "Kadın, okuma-yazma öğrenmek, kölelikten kurtulmanın ilk ön şartıdır!", "Sosyalizmin yolu okur-yazarlıktan geçer!" kampanya afişleriyle, her işletmede, her kültür kulübünde, her kollektif çiftlikte emekçi kadınlar için okuma-yazma kursları açıyordu. Özellikle kırsal kesimdeki ve Rusya'nın kenar bölgelerindeki emekçi kadın kitlelerine ulaşmak ve onları da okur-yazarlık kampanyası içinde kucaklamak amacıyla "ajitasyon trenleri", "ajitasyon arabaları" ve "ajitasyon gemileri" inisiyatifi geliştirildi. Esas olarak emekçi kadın kitlelerini siyasal alanda aktifleştirmek amacıyla yaratılan delege sistemi de (bunu ilerde detaylı bir şekilde ele alacağız), okur-yazarlık kampanyası içinde önemli bir işlev görüyordu. Başka alanlarda olduğu gibi okur-yazarlık kampanyası bağlamında da Komünist Partisi en zayıf noktaları tespit ve bertaraf etmek için gayet somut olarak zaafın üzerine gitme yöntemini uyguluyordu. Örneğin özellikle kadın tekstil işçileri arasında okuma-yazma bilmeyenlerin oranının çok büyük olduğu (%30) tespit edildiğinde, "Kadın tekstil işçileri, gelin cahilliği tasfiye edelim!" afişleriyle bir kampanya açılıyordu.

Bütün ülke çapında okul ve diğer eğitim kurumları ağının geliştirilmesiyle birlikte yürütülen yetişkinler arasında okur-yazarlık kampanyaları, kısa bir zaman diliminde hedefe ulaşılmasını mümkün kıldı. 1930'lu yılların ikinci yarısında okur-yazar olmama durumu esasta, yarı-okur-yazar olma olgusu ise büyük ölçüde tasfiye edilmişti. II. Dünya savaşı öncesinde ise bütün ülkede 7 yıllık zorunlu öğrenim tamamen gerçekleştirilmiştir.

Kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesinde çıkış noktalarından biri olarak "cinsiyete dayalı işbölümü"

"Kadını ev ekonomisinden kurtaracak örnek kuruluşlar, aşevleri, çocuk yuvaları kuruyoruz. Ve bütün bu kuruluşların yaratıl-

> masi, özellikle kadınların başarması gereken bir iştir. Söylemek gerekir ki, kadının ev köleliği durumundan kurtulmasına yardım edebilecek bu türlü düzenlemeler, şu anda Rusya'da çok azdır. Yok denecek kadar azdır, ve Sovyet Cumhuriyeti'nin bugün içinde bulunduğu durum —yoldaşların burada size ayrıntılı olarak anlattıkları askeri durum ve yiyecek sağlama durumu—, bu işte bizi engelliyor. Bununla birlikte, kadını ev köleliğinden kurtaran bu kuruluşlar, bunun için en az olanağın bile bulunduğu her yerde ortaya çıkıyor.
>
> İşçinin kurtuluşu, işçinin kendi eseri olmalıdır diyoruz; bunun gibi, kadın işçilerin kurtuluşu da, kadın işçilerin kendi eseri olmalıdır. Böyle kuruluşların yaratılmasıyla kadın işçilerin kendileri ilgilenmelidir, ve bu etkinlik kadının kapitalist toplumdakinden tümüyle başka bir konum almasına yolaçacaktır."*(Lenin)*[46]

Devrimden sonra, özellikle de Savaş Komünizmi dönemindeki genel çalışma zorunluluğu şartlarında, emekçi kadın kitleleri, kamu mutfaklarında, kamu çamaşırhanelerinde, çocuk kreş ve yuvalarında ve eğitim alanında, hastabakıcılık başta olmak üzere sağlık hizmetlerinde, yiyecek dağıtımının örgütlenmesi vb. hizmetlerde, yani "geleneksel kadın işleri"ne, kadının ev içindeki çalışması dolayısıyla beceri kazanmış olduğu alanlarda çalışmaya çekilmiş ve buna yönlendirilmiştir; bir başka şekilde ifade edersek, kadının üretime çekilmesi —o zamana kadar salt ev kadını olan kitleler açısından— bir anlamda "cinsiyete dayalı bir işbölümü" temelinde olmuştur. Elbette bu, komünistlerin bu şekildeki bir rol dağılımını benimsemelerinden ve bunu sonal hedef olarak savunmalarından vb. kaynaklanmıyordu. Fakat komünistler hayalci değildirler. Onlar, emekçi kadınların %75'inin okur-yazar olmadığı, kadınların ancak çok küçük bir bölümünün (%7) sanayide çalıştığı bir ülkede, kadın kitlelerinin bugünden yarına kalifiye işgücü gerektiren sanayi dallarına veya kendilerine tamamen yabancı alanlara çekilmesinin mümkün olmadığını biliyorlardı. Bu nedenle onlar başlangıçta, kadınların şimdiye kadarki yaşantıları gereği en yakından tanıdıkları, dolayısıyla bizzat kadınların da verilen işi/görevi yerine getirebilecekleri konusunda kendilerine güven duydukları ve yine kadınların kendi yaşam biçimlerini ve koşullarını değiştirecek işler olarak ya-

kından ilgi duydukları alanlara çekilmesinin doğru olduğu görüşünü savunmuşlardır. Bu politikanın doğruluğunu başından itibaren savunanlardan biri de Aleksandra Kollontay'dır. Aleksandra Kollontay'ın bazı noktalarda Rusya Komünist Partisi'nin resmi siyasetinden ayrı görüşler savunmuş olmasını bir koz olarak kullanmaya ve onu —haksız bir şekilde— daima Rusya Komünist Partisi'nden ayrı görüp öyle ele almaya çaba gösteren feminist ve sosyalist-feministler bu noktadaki hayal kırıklıklarını saklayamıyorlar:

> "Kollontay, kadınların hizmet sektöründe çalıştırılmasını, yetenekleri gereği en iyi bu işleri yapabilecekleri gerekçesiyle savunuyor."[47]

Sovyetler Birliği'nde "kadınların kurtuluşunun ilk önkoşulu"nun, yani kadınların toplumsal üretime çekilmelerinin gerçekleştirildiği bir olgudur. Hiçbir karalamayla örtbas edilemeyecek bu gerçeği, Sovyetler Birliği'nin "en radikal eleştirmenleri" bile teslim etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle konuya ilişkin eleştiriler başka noktalarda yoğunlaşmaktadır. Feminist cephede değişik kelimelerle de olsa çokça tekrarlanan bir eleştiri şöyledir:

> "İstatistikten görüldüğü gibi, kadınların oranı klasik kadın mesleklerinde —hizmet sektörü, eğitim sektörü— artmıştır. Dolayısıyla bunu, kadınları üretime çekerken kadının geleneksel rolünün sorgulanmadığının kanıtı olarak alabiliriz. Aynı şekilde erkeğin rolünün de sorgulanması yapılmamıştır. Kadınlara, biyolojik cinsellikleri nedeniyle sosyal bir cinsellik dayatıldığı sürece, ve bu temelde çoğunlukla daha düşük ücretli ve toplumsal olarak düşük değerlendirilen faaliyetlere öncelikle çekildikleri sürece, onlar gerçekten özgür değillerdir."[48]

Bazı eleştirmenler ise —örneğin Dieckmann— doğrudan Lenin'in aktardığımız yaklaşımını hedef almaktadır:

> "Yeni olan ise, onun [Lenin'in —BN] bunun pratiğe uygulanmasını nasıl tasavvur ettiğidir. «Böyle kuruluşların yaratılmasıyla kadın işçilerin kendileri ilgilenmelidir, ve bu etkinlik kadının kapitalist toplumdakinden tümüyle başka bir konum al-

masına yolaçacaktır.» Bireysel çocuk odası çocuk yuvasıyla, özel mutfak kantinle değiştirildiğinde, ve aynı zamanda kadınların diğer alanlara girmesi selâmlandığında, şüphesiz kadının konumu değişir. Ama — Lenin'deki geleneksel kadın rolü özde aynen kalır."[49]

Bu tür yaklaşımlar, kadının kurtuluşu bağlamında bir dizi burjuvanın ve feministin yaklaşımlarının tipik örnekleridir. Bu tür eleştirmenler, kadınların başlangıçta özellikle hizmet ve eğitim sektörüne çekildiklerini görmekte ve bunu Komünistlerin "cinsiyete dayalı işbölümü"nü sorgulamadıklarının sözümona "kanıtı" olarak kullanmaktadırlar. Önce, bunun tersini gerçek kanıtlarla ve belgelerle ispatlamak çok kolaydır. İkincisi ama, bu tür eleştiriler, eleştirmenlerin dünyaya kapitalist dünyadan alışkın oldukları gözlüklerle baktıklarını göstermektedir. Kadının bireysel çocuk odasında çocuk bakması, kendi küçük tenceresinde yemek pişirmesi ile çocuk yuvasında eğitmen, büyük kantinlerde aşçı vb. olarak çalışması arasında esaslı bir fark mevcuttur. Birincisinde kadın, emeği karşılığında ücretlendirilmez ve emeğinin kalifiye olması aranmazken, ikincisinde tam tersi söz konusudur. Ve bu —yukardaki eleştirmenin de teslim etmek zorunda kaldığı gibi— kadının konumunu esaslı bir biçimde değiştirir. Devamen, kadınların ağırlıklı olarak hizmet ve eğitim sektöründe çalışmasına burun kıvırmanın temelinde yatan şey, bu alandaki mesleklerin önemli bir bölümünün kapitalizmde "kadın mesleği" olarak küçümsenmesidir; dolayısıyla bu tür eleştiri getiren bir dizi feminist de ister istemez bu bakış açısını benimseme durumundadır. Kapitalizmde kadın emeğinin geneldeki aşağılanması ve küçümsenmesi, kadın emeğinin girdiği dallarda düşük ücretlendirme ve bunların toplumsal olarak daha az prestije sahip meslekler olarak görülmesine yolaçmıştır. İşte bu noktada kapitalist dünya ile Sosyalist Sovyetler Birliği arasında paralellik çizilmesine aykırı olan temel bir fark mevcuttur. "Geleneksel" diye tanımlanan meslekler, "çocuk bakımı/eğitiminin ve ev işlerinin toplumsallaştırılması"nı, işçi ve emekçi kitlelerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi ve kültürel gereksinimlerini doyurmayı hedefleyen bir toplumda, toplumsal olarak büyük öneme sahip mesleklerdir. Özellikle de eğitim ve kül-

tür alanındaki meslekler, "yeni insan"ın yaratılması mücadelesinde hemen hemen en önemli mesleklerdir.

Diğer taraftan, Komünist Partisi ve onun kadın kolları kadınların üretime çekilmesinde yukarıda aktardığımız politikanın doğruluğunu savunur ve bunu uygulamaya koyarlarken, bunu bütün zamanlar için geçerli bir hedef vs. olarak görmemişler, tam tersine eski toplumdan miras kalan «kadın işi» /«erkek işi» ayrımını süreç içerisinde aşma görevini önlerine koymuşlardır, yani geleneksel kadın rolünü sorgulamışlardır:

> "Kesinlikle kadın organizmasının özgül özelliğinden kaynaklanmayan, tersine devrim öncesi Rusya'sından miras olarak devralınmış bulunan «erkek mesleği» / «kadın mesleği» ayrımı, kadın emeğinin düzinelerce ve yüzlerce kalifiye emek gerektiren meslek türünde, kadın emeğinin kullanılmasına kesinlikle uygun olan meslek türünde kullanılmasına bir engeldi. Tam da kadın emeğinin metal sanayiinde, madencilikte, inşaat sanayiinde, ulaştırmada vb. kullanılmasının büyük olanakları göz önünde bulundurularak, 1931 yılının kontrol rakamları 1 600 000 kadını halk ekonomisinde istihdam edecek biçimde düzenlendi, ve 1 Ocak 1932 itibariyle geçici hesaplamalara göre bu yalnızca uygulanmakla kalmamış, 200 000 aşılmıştır da."(Bkz. Ek II, s. 81.)

Bir yandan mümkün olan en büyük kadın kitlesini üretime çekmeye çalışırken, diğer yandan kadın emeğini kalifiyeleştirme alanında plânlı ve sistemli bir politika güden Komünist Partisi, eskiden beri erkeğin tekelinde olan sanayi ve iş alanlarını —sadece lafta değil, kadınların gerçekten bu iş alanları için yetişmesinin imkanlarını sağlayarak— kadınlara açmıştır. Bu amaçla, meslek okullarına, fabrika ve işletmelerde açılan çırak okulları ve kurslarına kadınların mümkün olan en büyük oranda katılmasını sağlamaya çalışmış ve kota uygulaması da dahil olmak üzere bir dizi tedbire başvurulmuştur.

Aşağıdaki tablo Birinci Beş Yıllık Plân'ın başında (1926) ve sonunda (1931) kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi bağlamındaki ilerlemeyi göstermektedir:[50]

Sanayi	Kadın işçilerin yüzdesi		Kadın çırakların yüzdesi 1 Ocak 1931	Erkek ve kadın işçiler arasında Hücum işçilerinin yüzdesi	
	1926	1931		erkek	kadın
Kömür Madenciliği	8.5	10.5	16.9	44.8	38.7
Petrol üretimi	0.3	2.6	11.7	66.8	56.6
Demir cevheri sanayii	6.9	10.2	14.6	55.5	52.2
Ağır demir sanayii	7.7	13.8	24.2	69.1	73.2
Temel kimyevi sanayiler	6.1	11.5	28.6	67.1	72.1
Mühendislik	7.4	13.6	24.2	64.3	61.6
Elektrik sanayileri	19.6	27.5	-	70.2	85
Tekstil sanayileri	58.9	63.6	62.2	58.4	68
Grafik sanayileri	21.9	35.9	52.5	63.5	64.8

Kaynak olarak başvurduğumuz 1947 yılında yayınlanan "Sovyetler Birliği'nde Aile" kitabının yazarı İngiliz profesör Rudolf Schlesinger, yukardaki tabloyu aktardıktan sonra şu tespiti yapmaktadır:

> "Kadınlara yeni olanakların açılmasına gelince, her alanda ilerleme apaçıktır; sanayideki kadınlara daha yüksek kalifikasyon edinmeleri için her kolaylığı gösterme konusunda devletin sistematik çabaları da apaçıktır. Neredeyse her sanayide, daha yüksek kalifikasyon edinmeye hazırlanan kadınların yüzdesi, kadın işçilerin geneldeki yüzdesinden daha yüksekti. Bazı önemli sanayilerde kendilerine tanınan artırılmış olanaklara, erkek iş arkadaşlarınınkini geçen coşkulu çabalarla güçlü bir şekilde yanıt veren kadın işçiler de buluyoruz."[51]

Kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi mücadelesinin bir dizi zorlukları içinde taşıdığı ve herşeyden önce kadın emeğini küçümseyen anlayışlara karşı mücadele ile elele yürüdüğü, Komünist Partisi kadın kollarının Enternasyonal Kadın Konferanslarına ve Enternasyonal Kadın Sekretaryası'na verdiği bir dizi raporda gayet açık bir şekilde görülmektedir.

> "Herşeyden önce bazı iktisat idarecilerimizde hâlâ ***kadın emeğini düşük değerli, daha az elverişli*** olarak görme eğiliminin egemen olduğuna dikkat çekilmelidir. Bizde Sovyetler Birli-

ği'nde kadın emeğinin korunmasının, anne ve bebeğin korunmasının yüksek bir düzeyde bulunduğu göz önüne getirilecek olursa, kadın emeğinin böyle korunmasının sanayie yük oluşturup oluşturmadığı ve ne ölçüde oluşturduğu, ona zarar getirip getirmediği ve ne ölçüde getirdiği sorusu kendini dayatır. Bu soru daha kısa süre önce ortaya atıldı ve henüz bizim anne ve bebeği koruma yasalarımız yüzünden üretim masraflarının ne ölçüde pahalılandığı konusunda kesin materyal yoktur. Ancak geçici sonuçlar temelinde, kadın emeğinin özel yasal korunmasına karşın bu sonuncusunun erkek emeğinden daha pahalı olmadığı varsayılabilir. Yani bu alanda söz konusu olan, mücadele edilmesi gereken önyargılardır." (Bkz. Belge 9, "Belgeler" bölümü, s. 82.)

Kadın emeğinin küçümsenmesine karşı mücadelenin salt işletme yönetimleriyle sınırlı olmadığını, bunun erkek işçilerin tutumlarından tutun, bizzat kadınların da önyargılarına kadar uzanan çok cepheli bir mücadele olduğunu Artyuşina'nın kadın kollarına yönelen sert eleştirisinde görüyoruz:

"Görevimiz, yalnızca şu veya bu işçi kadının ya da köylü kadının daha iyi meslek şansı elde etmesi için çalışmak değil, ister komünistlerin ister partisizlerin saflarında olsun, çalışan kadınlar arasında yoldaşça bir ilişki için mücadele etmektir...

Bizzat işçi kadınların kalifiye kadına güven ve saygı duymaları (özellikle tarımda) ve işçi erkeklerin buna yan bakmamaları da buna dahildir... Kadınlar Kolu, bazen kadınların yükselmesine izin verilmediğini görmezlikten gelmektedir. Bu kötülüğe karşı mücadeleyi henüz tüm ciddiyetiyle yürütmemektedir. Bu kötülüğe gerçekten yol açanlara karşı mücadele etmek yerine, halen büyük ölçüde verilerin toplanması ve genelleştirilmesi ile uğraşmaktadır... Ve burada bir işletmeden bir olay: İşçi bir kadını iş tezgâhına yerleştirdiler. Erkek işçiler onunla alay ettiler. Bundan sonra da iş tezgâhının yanına bir şişe koyup, şişeyi suyla doldurdular. İşçi kadın, bunun benzin olduğunu düşünerek bir patlama olacağından korktu. Bu olay sözkonusu edildiğinde, işletme yönetimine işçi kadının başka bir işletmeye gönderilip gönderilemeyeceği sorusu yöneltildi. Diğer bir gerçek olay: Bir işçi kadın vantilatörde çalışıyordu. İlk gün onu bir

erkek montör rahatsız etti. Kadın kendisini onun sınaşıklığına karşı savunduğunda, kadına «burada uzun süre çalışamayacaksın» dedi. Gerçekten de kadın gitmek zorunda kaldı. Ukrayna'da Zinovev bölgesinde toplam olarak yalnızca 30 kadın işçinin çalıştığı bir işletmede, üstelik de komünist olan ustanın alayına maruz kaldıkları için, üç kadın intihara teşebbüs etti.

Bunlara daha çok şey eklenebilir, ama tüm bu veriler herşeyi açıklamaya yetiyor."[52]

İşçi sınıfı içindeki erkek-egemen anlayışlara karşı nasıl mücadele edildiğine dair öğretici bir örnek olduğunu düşündüğümüz için, 1930 yılında yayınlanan bir makaleyi aşağıya olduğu gibi aktarıyoruz. Görüşümüzce burada herşeyden önce kullanılan yöntem dikkate almaya değerdir.

"İŞLETMEDEKİ AİLE

Almanya'daki deneyimlerime dayanarak, yiyecek maddeleri alanında hâlâ varolan sıkıntıların en çok kadınları hoşnutsuz kılacağını bekliyordum. Tam tersi ile karşılaştım. İşletmede kadınlar genellikle hoşnut ve zaman zaman daha büyük bir devrimci coşku ve henüz mevcut olan zorluklar konusunda erkeklerden daha fazla anlayış gösteriyorken, erkekler arasında hâlâ bazı mızmızlar bulunuyor.

Bu şaşırtıcıdır, ama devrimin emekçi kadınlara getirdikleri düşünülürse, kolaylıkla anlaşılıyor. Erkek işçiler kendilerini ülkenin efendisi, devrimin galibi olarak hissediyorlarsa, kadın emekçiler de —hele hele devrim öncesini yaşamış olan yaşlılar— kendilerini iki misli böyle hissediyorlar. Zira onlar devrimle çifte —kapitalist ve cinsel— sömürüden kurtuldular.

Fakat erkeklerle eşitlik uğruna bu mücadelenin bugün artık gereksiz olduğu söylenemez. Elbette ki yasamada, SBKP'nin ve Sovyet makamlarının siyasetinde bütün ülkelerin sosyalistlerinin bir yüzyıldan beri uğruna mücadele ettikleri tüm talepler istisnasız gerçekleşmiştir. «Eşit işe eşit ücret» tüm Sovyet işletmelerinin kendiliğinden anlaşılır ilkesidir. Kadının aile, işletme, devlet içindeki yasal konumu mutlak eşittir. Evlenirken —sadece ufak bir örnek vermek gerekirse— kadın eğer istemiyorsa, sadece erkeğin soyadını almaması değil, hatta erkeğin kadının

soyadını alması da mümkündür. Böylesi küçük ayrıntılara kadar kadının erkekle eşitliği garanti edilmektedir.

Fakat kadınlar hâlâ erkek önyargılarının kalıntılarına karşı bazı mücadeleler vermek zorunda, ve onlar bu mücadelede proleter devletin ve proleter kamuoyunun bütün desteğine sahiptir. Biz burada, mücadeleleri devrimci kahramanlığın özel bir aşamasını oluşturan, özgürlük için, başörtüsüne karşı, baba ve koca gaddarlığına karşı Sovyet Şark'ı kadınlarından bahsetmiyoruz. Bizzat burada, Moskova kablo fabrikasında da şöyle olaylar yaşanmış:

Haddehanede her birinde ikişer işçinin çalıştığı makineler var, ücretler ödenirken bunların randımanı ortak hesaplanıyor. Erkekler burada kadınlarla birlikte çalışmayı reddetmişler. Bunu, kadınların verimi ve böylelikle ücreti düşürdükleriyle gerekçelendirmişler. İlk etapta hiçbir ajitasyon veya komünizmin temel ilkelerine veya Parti ve Hükümet kararlarına hiçbir atıf sökmemiş.

Burada bu olayı bana anlatan işçinin sözünü kestim ve acaba kaç haddehane işçisinin tutuklandığını, cezalandırıldığını veya idari yollardan sürülmüş olduğunu sordum. Şaşkınlıkla bana baktı. Çantamdan 23 Ekim tarihli Viyana "İşçi Gazetesi"ni çıkardım ve Otto Bauer'in başmakalesinden şu parçayı tercüme ettim:

«Hükümetin beğenmediği bir düşünceyi açıklama cesaretinde bulunan her Rus işçisinin, köylüsünün, memurunun nasıl mahkemeye çıkarılmadan, idari yollardan tutuklanıp en ağır cezalara maruz bırakıldıklarını görünce, şunu hissediyorum: ben buna katılamam!»

'Kakoi Durak!' (Ne eşek!) diye haykırdılar işçiler ve onları eğlendirmek için yukarıdaki alıntıyı tekrar okumak zorunda kaldım.

Bahsedilen olayda, müdüriyetin olduğu gibi işyeri temsilcilerinin ve Parti hücresinin ortak tavrına karşı da açık bir muhalefet sözkonusu idi. Buna nasıl bir tepki gösterilmişti?

"İşçi Gazetesi"nin proleter okurları her ne kadar sadık sosyaldemokratlar olsalar da, burada işçilerin, çalışanların veya memurların hükümetin beğenmediği bir düşünceyi açıklamak yü-

zünden tutuklandığı veya başka bir şekilde cezalandırıldığı karşı-devrimci kurt masalına artık hemen hemen hiç inanmıyorlar elbette. Fakat zannedebilirler ki, proletarya diktatörlüğü altında böylesi bir anlaşmazlık durumunda sorun «Böyle, böyle olacak ve beğenmeyen kendine başka yerde iş arayabilir» şeklinde kestirilip atılıyor.

Komünist Parti sorunun ilkesel yönü yukardaki olayda olduğu kadar berrak olduğu durumlarda bile, kumandacılıkla, kışla yöntemleriyle değil, ideolojik önderlikle, pratik temelinde kitleleri ikna ederek siyasetini icra ediyor.

İşçilere deniyor ki: istemiyorsunuz, pekâlâ. Ama size hiçbir masrafı olmayacak bir deneme yapalım. Gönüllü erkekler, makinelerinde karıları ve kızlarına çalışmayı öğretsinler. Eğer verim düşerse, ne yapalım, «zarar aile içinde kalır» . Ve böyle yapıldı da. Kadın işçi işletmeye ya yeni geldi ya da daha az kalifiye olmuş ve bu nedenle daha az ücretli bir işten haddehaneye getirildi, öyle ki, öğrenme döneminin zayıf verimliliğine rağmen kısmen eski ücretine ulaşabiliyordu. Kadın işçi, kocası, babası veya abisi tarafından eğitildi ve birkaç hafta içinde verimin sadece azalmamakla kalmayıp, hatta bazı durumlarda iki erkeğin çalışmış olduğu makinelerden daha fazla olduğu mucizesi görüldü.

İşsizlik mi? Sovyet işçisi bu sorunu sadece daha çok gazetelerin yurt dışı bölümünden tanıyor. Onun sorunu, gelişen üretime, muazzam yeni fabrikalara nasıl işgücü temin edeceğidir.

Devrimci sınırların ötesinde, üretimde ve bakanlıklarda ve devlet dairelerinde çalışan evli kadınlar tekrar mutfaklarına geri kovalanırken, burada işletmelere, toplumsal çalışmaya eşi görülmemiş bir akın cereyan ediyor. İki katı, üç katı veya hatta dört katı gelirle bir ailenin geçiminin nasıl yükseldiği, aynı iş menfaatlerini ve iş sorunlarını ve iş sevinçlerini paylaşan bir ailenin hayatının nasıl yüksek bir seviyeye çıkabileceği, kendi geçimini sağlayabildiğinde ve sadece kendi geçimini sağlamak zorunda olduğunda bireyin ne kadar özgür olabileceğini kapitalist ülkelerin kadın ve erkek emekçilerine anlatmaya gerek yok.

Kablo fabrikasının personelle toplusözleşmesi şu noktaları içeriyor: Yeni işçinin işe alınmasında —bu fabrikada yeni işçilerin işe başlaması kapitalist bir işletmedeki işten çıkarma kadar sık

yaşanıyor— birinci etapta ilgili sendikanın üyeleri, ikinci etapta işletmede çalışanların aile efradı, ancak üçüncü etapta diğer talipler söz konusudur. Tüm sendika üyeleri çalıştıkları ve ancak işyerini değiştirme veya benzeri bir durumda iş aradıkları için, fabrikamızda bir dizi bütün aileler çalışmakta: bazen değişik, bazen de aynı kısımda. Sovyetler Birliği'nde baba, anne, oğul, kız, gelin ve damadın aynı fabrikada olması istisna değil. Bunun sonucu, geçen yıl %20'lik bir ücret artışında aile başına ortalama gelirin %60 artmış olmasıdır."[53]

Kadınların kalifikasyonu için tedbirler

Sendikalar, Partinin kadın kolları gibi toplumsal ve siyasi olarak sorumlu organlar, kadınların kalifikasyon hakkına dair soyut açıklamalar yapmakla kalmamışlardır. Örneğin tröst yöneticileri, fabrika müdürleri ve işçileri koruma-komisyonları konferansları düzenlenmiş (1923) ve bu hakkı pratiğe uygulamak için özel tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerden biri, çeşitli üretim sektörleri için gayet somut olarak kotaların tespit edilmesi ve böylelikle bu sektörlerde kadınların en azından asgari oranda istihdamının sağlanmasıdır. "Metal İşçileri Sendikası yönetim kurulu, eskiden kadın emeğinin az kullanıldığı mesleklerin bir listesini çıkardı ve yerel şubelere bu işler için kadın işçileri istihdam etme direktifini verdi."[54] Kotalar o üretim dalında kadın sağlığına zararlı olmayan iş alanlarının genişliği/darlığı dikkate alınarak belirlenmekteydi. Örneğin grafik sanayii dalında bütün kalifiye eleman yetiştiren okullarda genç kızlar için %25'lik bir kota konmuştu.[55] Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi'nin 3. Toplantısında "fabrika çırak okullarında ve kitlesel meslekler için çıraklık kurumlarında üretim kalifikasyonuna tabi tutulan tüm öğrencilerin %50'sinin kadın olması" direktifi verilmiştir. (Bkz. Ek II, s. 81.) Özellikle genç kızlar açısından en başından itibaren şu merkezi görev tespit edilmektedir: "Bir bütün olarak Parti, sendika ve Sovyet organları, genç kızların...işçi fakültelerine, fabrika çırak okullarına, meslek ve genel öğrenim kurslarına kazanılmasında Komsomol'lara yardımcı olmak zorundadır."[56]

"Sovyetler Birliği'nde Kadın Emeği" başlıklı makalede bu şu şekilde yorumlanmaktadır:

"Bu biçimde 1931 yılında sadece fabrika çırak okullarına ve kitlesel meslekler için çırak okullarına 270 000 kadın alınmıştır, bunlar çeşitli kalifikasyonlar kazanmaktadırlar. Ev kadınları da dahil olmak üzere yüz binlerce kadın, tencere ve çamaşır teknesinden kopmakta ve üretim içinde ve dışında, mesleki ön eğitimden tutun, 1 Ocak 1931'de tüm kadınların %30'unun öğrenim gördüğü yüksekokullara kadar her türden eğitime girmektedirler. Aynı zamanda plânlı bir şekilde, halihazırda üretimde çalışmakta olan kadınların, kalifiyesiz ve yarı-kalifiye işçi olan kadınların esas kitlesinin daha üst basamaklara yükseltileceği göz önünde bulundurularak, kalifiye işçiler durumuna getirilmesi işi yürütülmektedir."(Bkz. Ek II, s. 82-83.)

Kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesiyle birlikte kadınların eski "erkek işleri" alanına hangi ölçüde girdiğine bir örnek: 1912 yılında maden işleme ve makine yapım sanayiinde 15 000 kadın (%4,2) çalışırken, 1935 yılında bu alanda çalışan kadınların sayısı 319 000'e (%23,5) çıkmıştır.

Bu bağlamda, Sovyetler Birliği'ni eleştiren Dieckmann gibi bir burjuva eleştirmenin bile "Sovyetler Birliği'nde Kadın" adlı kitabında yükseköğrenim gören kadınların oranı karşısında şu tespiti yapmak zorunda kalması ilginçtir:

"Cinsler arasında halen mevcut büyük eğitim farkına getirdiğimiz bütün eleştirilere rağmen, tüm kültürel geriliğe karşın Sovyetler Birliği'nin halk eğitiminin bazı alanlarında Batının uygar ülkeleriyle yarışabilecek durumda olduğu gözardı edilemez: Yirmili yılların sonuna doğru Alman İmparatorluğu'nda bütün üniversiteye kayıtlıların şadece %17'si kadındı; ve hatta nasyonal-sosyalizmin egemenliği altında %13-14'e düşmüştü. Federal [Almanya —ÇN] Cumhuriyeti, kadın yüksekokul öğrencilerinin payı açısından Sovyetler Birliği'nin NEP [Yeni Ekonomik Politika —ÇN] dönemindeki seviyesine ancak içinde bulunduğumuz onyılda ['70'li yıllar —ÇN] ulaşabildi. Batı Alman üniversitelerinde bu oran %32,8, akademilerde %38'dir."[57]

Kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesine verilen önem, yansımasını Partinin, sovyetlerin ve sendikaların buna ilişkin aldığı bir dizi kararda

bulmaktadır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin 1935'deki bir oturumunda alınan kararda, asgari teknik kalifikasyonun gerekliliği bağlamında "asgari bir teknik bilgi edinmekle yükümlü kadın ve erkek işçi çevresi(nin) sistemli olarak genişletilmek zorunda" olduğu vurgulanmaktadır. (Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 24.) Kalifikasyon tedbirleri ama sadece sınai üretim alanında çalışan kadınları kapsamıyordu, benzer kalifikasyon tedbirleri tarımsal üretim alanında da uygulanıyordu. Örneğin, Tarım İşçileri Birliği Merkez Komitesi "tek tek Bölge ve Cumhuriyetlerdeki tüm «Birlik» yönetimlerine, tarım okul, kurs ve çevrelerine en az %50 oranında kadın yerleştirme" direktifini vermiştir.[58]

Kadınların kalifikasyonu ve iktisat organlarının yönetiminde kadınlar

Kadınların üretime çekilmesi ve kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi ile ilgili olarak Komünist Partisi'nin başından itibaren önem verdiği ve görev olarak önüne koyduğu bir başka sorun, kadınların tüm iktisadi alanlarda bizzat yönetici kademelerde yer alması mücadelesiydi.

> "Erkek ve kadın işçiler ne kadar gayretli, anlayışlı, özdisiplinli ve sevinçli bir şekilde çalışır, iktisat içinde bizzat kendileri ne kadar büyük ve zengin inisiyatif geliştirirlerse, komünist inşa o ölçüde hızlı bir şekilde gelişecektir.
>
> Bu yalın olgu, yüzyıllarca süren kölelikten ötürü proletaryanın edilgen kesimi haline gelmelerinden dolayı, kadınların önüne dev bir görev koymaktadır. Bir yandan onların üretim içindeki muazzam payları, diğer yandan inşada her türden yönetici konum içindeki son derece küçük sayıları — bu, geçmişin kadına bıraktığı genel bilinen çelişkidir. Cinsimizin toplumsal ve tarihsel olarak yerleştirilen edilgenliği, kendisini kadınların üretime katılma ve onların iktisadi organların yönetimine katılmaları arasındaki dengesiz ilişkide de göstermektedir.
>
> Kadınlar,
>
> Petrograd'daki işletmelerde ..... % 43
>
> " işyeri temsilciliklerinde..... % 13

Moskova'da dikim sanayiinde ..... % 66

işyeri temsilciliklerinde ..... % 33

" tütün sanayisinde ..... % 83

" işyeri temsilciliğinde ..... % 15

oluşturmaktadırlar."[59]

Bu çözümü görece daha zor olan göreve ne denli önem verildiğini periyodik olarak yapılan değerlendirmeler göstermektedir. Kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi ve bu temelde kadınların iktisadi organların yönetimlerinde yeralmaları, Parti ve sosyalist devlet için kadınların sosyalizmin inşasına aktif katılımının bir göstergesi olarak özel önem taşıyordu. 1921 yılında yapılan VIII. Sovyet Konferansı aldığı bir kararda mücadele görevini şöyle belirlemektedir:

> "İşçi ve köylü kadınlar, üniter ekonomi plânının yaratılması çalışmasını yürüten ve uygulayan tüm iktisadi örgütlere; aynı şekilde fabrika yönetimlerine, fabrika komisyonlarına ve sendika örgütlerinin yönetimlerine de çekilmek zorundadır."[60]

Aynı şekilde, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 13. Parti Kongresi'nde (1924), Partinin işçi ve köylü kadınlar arasındaki çalışmasında önüne koyduğu ilk ve acil mücadele görevlerinden biri olarak, işçi ve köylü kadınların sovyet, sendika, kollektif ve iktisat organlarında yönetici kademelere getirilmesi mücadelesi sayılmaktadır:

> "Parti Kongresi, Partinin işçi ve köylü kadınlar arasında çalışma alanındaki en ivedi görevleri olarak şunları görür: ... c) işçi ve köylü kadınların sovyet, sendika, kooperatif ve iktisat örgütlerinin bütün seçimle gelinen fonksiyonlarına sistemli ve enerjik bir şekilde terfi ettirilmeleri" (bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 12).

Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi'nin Uluslararası Kadınlar Günü (1934) için aldığı kararda, diğer şeylerin yanı sıra "Özellikle kadınlar sosyalist iktisadın bütün bölümlerinde yönetici kademelere terfi ettirilmelidir" tespiti yapılmaktadır.[61]

Sovyet ve sendikalar alanındaki uygulamaları özel olarak başka bölümlerde ele alacağımızdan, burada bizi öncelikle kadınların iktisadi organların yönetimlerindeki konumları ilgilendirmektedir. Kadınların kalifiye elemanlar olarak yetiştirilmesinin, onların meslekleriride yükselmeleri ve üretim organlarının (bundan anlaşılması gereken tarım ve sanayi alanındaki her türlü üretim örgütü: işletme, fabrika vb.dir.) yönetim kademelerinde yeralmaları için önkoşul olduğunu Komünist Partisi ve Sosyalist Devlet başından itibaren tespit etmiştir. Bu noktada yürütülen sistemli çalışma ve mücadelenin sonucu olarak her alanda üretim organlarının en üst yönetim kademelerinde de kadınların yer alması sağlanmıştır. Bu alanda elde edilen başarı şu örnekte gayet bariz olarak ortaya çıkmaktadır: Çarlık Rusyası döneminde Türkmenistan'da hemen hemen okur-yazar kadın yokken, 1956 yılında 30 kadın, işletme müdürüdür.[62]

Kadınların yönetim kademelerine yükseltilmesi mücadelesinin önemli bir parçasını kadınları küçümseyen erkek şovenisti anlayış ve pratiklere karşı mücadele oluşturmaktaydı. Bunun 1936'larda da halen gündemde olduğunu şu tavır açıkça göstermektedir:

> "Sovyet kadınının sosyalizmin inşasında ne denli güçlü bir rol oynadığını, bu inşanın her alanına büyük yaratıcı yeteneklerini ne denli taşıdığını gösterdik. Fakat yaşamımızdan kadın emeğine karşı küçümseyici anlayışların tüm kalıntıları henüz silinmemiştir. Hatta bir kadın, yüksek vasıf ve büyük sorumluluk gerektiren bir kademeye yükseldiğinde, onun kapitalist toplumdan kalan kadın emeğine dair önyargılardan kurtulmamış olan erkek işçilerin muhalefeti ile karşılaşmasına sık sık rastlanıyor."[63]

Feminist ve diğer burjuva eleştirmenler (örneğin Liegle), kadınların giderek artan ölçüde yükseköğrenim ve yüksek mesleki öğrenim görmelerine karşın genel olarak yönetici kademelerdeki oranlarının düşük olduğu eleştirisini de getirmektedirler:

> "Kadınların kurtuluşu hareketindeki bir diğer çelişki, iktisadın, bilimin ve politikanın yüksek kalifiye mesleklerinin ve yönetici pozisyonların ağırlıklı olarak erkeklerin alanı olarak kalmasıdır."[64]

Ne var ki, onlar bunu eleştirirken Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin ve Sosyalist Devletin bizzat kendisinin de bu zaafı tespit ettiğini ve ısrarla bu zaafın üzerine gittiğini es geçmektedirler. Komünist Partisi, sosyalist devletin kadınların üretimde eşit konuma gelmeleri için maddi koşulları yaratmasının yeterli olmadığını, bunun yanı sıra asırlar boyunca kadının küçük ve aşağı görülmesinin kalıntısı olan önyargılara karşı mücadele edilmesi gerektiğini ve bu mücadelenin *esas olarak* kadınlar tarafından yürütülmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu, varılmak istenen hedefe, kadınların iktisadi yaşamın en son alanı, en üst yönetim kademelerinde de erkeklerle eşit oranda temsil edilmelerine henüz ulaşılamamış olduğu anlamında bir zaaftır, ve bu tersine çevrilip, Komünist Partisi ve Sosyalist Devletin bu alanda ihmalkâr veya hatalı davrandığı sonuçlarına götürülemez.

Kadınların ekonomik eşitliğinin sağlanmasının önkoşullarından biri olan kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi alanında genel değerlendirmemiz şöyledir: Sovyetler Birliği'nde birincisi, 'kadın ellerinin yaptığı işler' hak ettiği toplumsal değere kavuşturulmuş, kadın emeğinin her türden küçümsenmesine karşı ekonomik ve ideolojik alanda tutarlı ve sürekli bir mücadele verilmiştir. İkincisi, hangi meslek/iş alanında olursa olsun, genelde emeğin kalifiyeleştirilmesine, özelde de kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesine büyük önem verilmiştir. Üçüncüsü, kadınlara bütün meslek ve iş alanları açılarak ve herkese eğitim ve öğrenim hakkı güvence altına alınarak, her bireyin özgürce meslek seçme hakkının koşulları yaratılmıştır. Bu alanda elde edilen başarı, Tüm-Birlik Sendika Merkez Konseyi Başkanı Nina Popova'nın 1948'de ifade ettiği gibi, Sovyetler Birliği'nde "kadın mesleği" ile "erkek mesleği" arasındaki sınırın yavaş yavaş kaybolması boyutundadır. Buna rağmen, bütün mesleki alanlarda kadınların erkeklerle eşit oranda temsil edilmemeleri şüphesiz tesadüfi değildir. Bunda mutlaka kadınların ve erkeklerin yüzyıllar boyunca biçimlenmiş ve yeni nesillere aktarılmış eğilimlerinin meslek seçimi alanına yansımasının payı vardır. Bunu ama, sosyalist devletin görevini ihmal ettiği şeklinde kullanmaya kalkışmak yanlıştır; ahmaklıktır, ya da anti-komünist önyargının bu alanda kusulmasıdır. Yukarda da belirttiğimiz gibi, sosyalist devlet, her bireyin özgür meslek seçimi hakkının maddi koşullarını yaratmış ve bunun gerçekten kullanılması için özelde kadın kitlelerini teşvik etmiştir. Bunun bir parçasını, tam da "geleneksel" olmayan mesleklerde

üstün başarılarıyla öne çıkan kadınların Sovyet toplumuna örnek olarak propagandası oluşturmaktadır.

KADIN EMEĞİNİN KORUNMASI, ANNE VE BEBEĞİ KORUMA YASALARI

Kadın emeğinin korunması, özellikle de anne olarak kadının korunması, Komünist Kadın Hareketinin en başından itibaren uğruna mücadele ettiği temel taleplerden biriydi. Komünist Kadın Hareketi kadının kurtuluşu için mücadele bayrağını yükseltirken, kadın-erkek eşitliğini bazı zamane feminist hareketlerin yaptığı gibi bir "mutlak eşitçilik" anlayışına indirgememiştir. O, kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılığı, yani kadınların doğurganlıkla ilişkili farklı fizyolojik yapısını ve buna bağlı farklı sosyal konumlarını her zaman gözönünde tutmuştur. Bu nedenle o, kadının doğurganlığının toplumsal bir fonksiyon olarak tanınması, gebe ve küçük çocuklu annenin yasalarla kapitalistlerin kâr hırsına karşı korunmasını talep etmiştir. Bu talepler Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin 1903 yılında kabul edilen Programının da bir parçasıydı:

> "Kadınların, kadın organizmasına zararlı tüm dallarda çalıştırılmasının yasaklanması; kadınların doğum öncesi 4 hafta, doğum sonrası ise 6 hafta, bu dönemde ücretleri eskisi gibi ödenerek işten muaf tutulması; kadınların çalıştığı tüm atölye, fabrika ve diğer işletmelerde meme çocukları ve küçük çocuklar için kreş ve çocuk yuvalarının kurulması; emziren kadınların en azından üç saatte bir ve en az yarımşar saat işten muaf tutulması." (Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 3.)

İşte Rusya Komünist Partisi'nin ve Komünist Kadın Hareketi'nin uluslararası alanda uğruna mücadele yürüttüğü bu talepler, ilk defa ve tam olarak Ekim Devrimi'nden sonra Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilmiştir.

Sovyet Rusya, kadının doğurganlığını toplumsal bir fonksiyon olarak kabul eden ilk ülke olmuştur. Dolayısıyla Sovyet Cumhuriyeti'nin gözünde çocuk doğuran bir kadın, sadece kişisel bir arzusunu tatmin etmiyor, o en az, üretime katılmak kadar değerli bir toplumsal iş-

levde bulunuyordu. Bu büyük önemdeydi. Emekçi kadın kitleleri toplumsal yaşama katılma bağlamında taleplerde bulunduklarında, sürekli olarak "Kadının yeri yuvası, görevi ise çocuk doğurmak ve bakmak" diyerek itirazda bulunan burjuva darkafalılar, aynı zamanda bunu kadınları küçümsemek ve aşağılamak, kadının toplumsal olarak işe yaramaz bir "yaratık" olduğu anlayışını propaganda etmek için de kullanıyorlardı. Yani bir taraftan kadının *yegâne* görevinin annelik olduğu söyleniyor, diğer yandan buna hiçbir şekilde toplumsal değer biçilmiyordu. Ekim Devrimi işte bu ikiyüzlü burjuva anlayışa her yönüyle ölümcül bir darbe indirdi. O bir yandan kadının "salt çocuk doğuran değersiz bir varlık" olduğu anlayışını yerle bir etti ve kadının en az erkek kadar toplumsal yaşamın her bir alanında faaliyet gösterebileceğini ve göstermesi gerektiğini bizzat pratikte kanıtladı; diğer taraftan kadının özel durumuna, onun anne olabilme yeteneğine de toplumsal olarak gerekli değeri biçti. Böylelikle analık hukukunun yıkılışından bu yana kadının aleyhine işleyen doğurganlığının, kadının lehine dönüştürülmesinin büyük tarihsel adımı da atılmış oldu. Devletin anneliği koruma yükümlülüğünün bir toplumsal yasa olarak kabul edilmesiyle birlikte, sosyal hizmetler de —örneğin böylesi hizmetlerin belirli ölçüde mevcut olduğu emperyalist ülkelerdeki gibi— bir hayırseverlik jesti olmaktan çıkartılmış oldu. Proleter devletin yaklaşımı en öz şekliyle Clara Zetkin'in şu sözlerinde ifadesini buluyordu: "Anne ve çocuğun korunması devletin görevidir. Ve bu çalışmada hayırseverliğin izi bile olmamalıdır."[65]

Anne ve bebeği koruma yasalarına ilişkin Sovyet devletinin ideolojik-politik yaklaşımı bir başka yerde şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Anne ve bebeğin korunması, kadınları ve çocukları dikkatinin merkezine koymakta ve kadın ve çocuğun kollektif içindeki konumunu yaşamın yeni toplumsal temellere göre yeniden örgütlenmesi bakış açısı ile ele almaktadır. Burada söz konusu olan, zayıf, korumasız bir varlığı acıma değil, ve sadece kadının sosyal olarak güvence altına alınması da değil, bilakis bir bütün olarak aile yaşamının dönüştürülmesidir."[66]

Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde, kadın emeğinin, anne ve bebeğin korunmasına ilişkin diğer talepler de yasalarca sağlandı. 1917 Ekim'inin sonunda özel bir deklarasyonla kadınların gece çalıştırılma-

sı, kadınlara fazla mesai yaptırılması ve yeraltında çalıştırılmaları yasaklandı. Bu karar, 1918 yılında çıkan ilk çalışma yasasında kadınların "sağlığına zararlı iş alanlarında çalıştırılmasının yasak"lanması[67] şeklinde yeraldı. Ayrıca bu yasa, annelere doğum öncesi ve sonrası 8'er hafta olmak üzere, toplam 16 hafta tam ücretli izin tanıyordu. Bu yasalara aykırı davranan işverenleri büyük para cezaları bekliyordu (100 ile 1000 ruble arası). Hatta, özel durumlarda, müracaat eden kadınlara doğum izni süresince normal ücretlerinin bir büçük katı ödeniyordu.

Kadın ve anneyi korumaya ilişkin tüm yasa maddelerinin ilk defa toplu şekilde yer aldığı Çalışma Yasası, Yeni Ekonomik Politika döneminde 15.11.1922 tarihinde yürürlüğe girdi ve anahatlarıyla 1970'e kadar yürürlükte kaldı. Sözkonusu çalışma yasasının kadın emeğini korumaya ilişkin maddelerinin içeriği özetle şöyleydi:

> "Yasa, kadınların yeraltında çalışmasını, onlara ağır yük taşıttırılmasını ve belirli istisnalarla gece çalıştırılmasını yasaklıyor. 1921 yılında (YEP'in uygulamaya konduğu yıl) kadınların işsizliğine karşı mücadele amacıyla, bazı sanayilerde yeraltında çalıştırılmalarına ve gece mesaisine izin verilmişti. (Sendikaların ve SBKP'nin Kadınlar Arasında Çalışma Kollarının girişimi ile.) ***Gebe ve emziren kadınların gece çalışması ve fazla mesai yapması istisnasız yasaktır; onlar hamilelik ve emzirme döneminde bir dizi özel haklara sahiptirler.*** Hamileliğin beşinci ayından itibaren kadınlar, kendi rızaları dışında, sürekli işyeri dışında bir yerde çalıştırılamazlar. (§133) Yasa, emziren kadınlar için var olan düzenli iş molaları dışında her 3 1/2 saatte bir yarım saatlik emzirme molası tanımaktadır (yani iş günü boyunca, öğle molası da dahil olmak üzere en az 3 mola). Bu molalar iş zamanı olarak hesaplanmakta ve bu şekilde ücretlendirilmektedir (§134).
>
> Kendilerine düşen olağan izin dışında hamile kadınlara ek izin hakkı tanınmaktadır: Kol emekçisi kadınlar doğumdan 8 hafta önce ve doğumdan 8 hafta sonra süreyle izinlidir, yani toplam 4 ay; kafa emekçisi kadınlar doğum öncesi ve sonrası 6'şar hafta izinlidir, yani toplam 3 ay. Bu izin süresince kadınlar tam ücretlerini hastalık kasasından alırlar, ayrıca yeni doğan çocuk için ortalama ücretlerinin yarısı kadar olmak üzere bir defalık yar-

dım alırlar. Çocuk dokuz aylık oluncaya kadar anne, ücretinin sekizde biri kadar emzirme parası alır. Gebe kadınlar genelde işten çıkartılamazlar. İşten çıkartma ancak bunun mutlak gerekliliği ispatlandığında mümkündür (örneğin ceza yasasına göre suç işlendiğinde; işletme tamamen kapatıldığında; işletme kısmen kapandığında, hamile kadınlara onların kendi rızası alınarak işletmede başka bir iş verilebilir.)

Yalnız yaşayan hizmetli ve işçi kadınlar ve 14 yaşından küçük çocuk geçindirmek zorunda olan kadınlar, vergiden muaf tutulur."[68]

Sosyalist Devlet sadece kadın emeğinin özel korunması, anne ve bebeğin korunmasına ilişkin yasalar koymakla kalmamıştır. O özellikle anne ve bebeğin korunmasını gerçek hayatta mümkün kılacak çocuk kreşleri ve yuvaları, fabrika ve işletmelerde çocuk emzirme odaları, anne ve bebeğin kalabileceği yurtlar ve her türlü sağlık hizmetlerini veren kurumların yaratılması için büyük çaba göstermiştir. Zira anne ve bebeği koruma politikasının temelinde yatan düşünce, Clara Zetkin'in ifadesiyle şöyleydi: "Kadının sevgi ve annelik hakkı, onu erkeğe ekonomik bağımlılığa sürüklememelidir."[69]

Kadın emeğinin özel olarak korunması, anne ve bebeğin korunmasına ilişkin yasalar bütün dönem boyunca yürürlükte kalmasına karşın, içsavaş, Yeni Ekonomik Politika ve Sosyalist Anavatan Savunması (II. Dünya Savaşı) döneminde özellikle kadınların gece vardiyasında çalışmasına ve fazla mesai yapmasına ilişkin yasaklar, genel olarak değil ama bazı iş alanlarında özel anlaşmalarla olmak üzere yer yer uygulamadan kaldırılmıştır. Bunu yaparken Sovyet Devleti, bunun istenmeyen, ama koşulların dayattığı bir zorunluluk olduğunu vurgulamıştır.

Kadın emeğinin korunması ve anne ve bebeğin korunması noktasında genelde komünistlerin anlayışını, özelde de Sovyetler Birliği'nin uygulamasını bazı feminist akımlar, "kadınlara ayrımcı yaklaşım" olarak eleştirmektedirler. Örneğin, 1956 yılında Moskova 'da yapılan ve çeşitli ülkelerden kadınların katıldığı bir uluslararası seminerde bu soruna ilişkin soru ve eleştiriler gelmiştir. Norveç'ten gelen bir kadın temsilci "Eğer kadınlara yasalarla özel haklar tanınıyorsa, o zaman erkeklerin de özel hak ve imtiyaz talep etme hakkı olmalıdır... Sizde ka-

dınların daha erken yaşta emekli olduğunu duydum. Bu kadının aşağılanmasıdır. Böyle özel haklar kadınları erkeklerden ayrı bir basamağa yerleştirmektedir. Kadınları aşağılamakta, işverenleri erkeklere öncelik tanımaya zorlamaktadır... Böylesi yasal hükümlerin kadınların çıkarına değil onlara karşı etkide bulunduğu görülmektedir, çünkü bunlar işverenlerin kadınlara karşı tedbirler alması sonucunu doğurmaktadır."[70] Bayan Anne Odegaad burada kendi ülkesinden, yani kapitalist ülkelerden yola çıkarak, kadınların özel haklarının işverenler tarafından onların daha az ücretle ve toplumsal olarak daha az değer biçilen iş dallarında çalıştırılması için kullanıldığına işaret etmektedir. Sovyetler Birliği adına konuşan Bayan Popova, bizim görüşümüzce de verilmesi gereken en iyi cevabı vermiştir. Konuşmasında Sovyetler Birliği ile kapitalist ülkelerin karşılaştırılamayacağını, çünkü Sovyetler Birliği'nde üretim araçların kapitalistlerin özel mülkiyeti olmadığını, dolayısıyla işletme, fabrika ve diğer iktisat organlarında —kendi çıkarına çalışan— bunların sahibi kapitalistlerin değil, sosyalist toplumun çıkarlarını gözeten ve Sovyet yasalarını uygulamakla yükümlü yöneticilerin yeraldığını vurgulamaktadır. Bu anlamda, Sovyetler Birliği'nde kadınların bazı özel haklarının olması olgusunun kadınlara karşı işletilmesinin mümkün olmadığını açıklamaktadır.[71]

Kadın emeğinin korunması, anne ve bebeğin korunmasına ilişkin yasaların Sovyetler Birliği'nin emekçi kadın kitlelerinin yaşantısı açısından önemini ve değerini en iyi kavrayacak ve takdir edecek olanlar, şüphesiz, uluslararası alanda bu talepler için bugün de mücadele eden ve bunların gerçekleşmesini özleyen emekçi kadınlardır.

Buraya kadar, çalışma yasalarının doğrudan bir parçası olan maddeleri ele aldık. Bunun dışında çok geniş anlamıyla "kadın emeğinin korunması"na dahil edebileceğimiz bir noktaya işaret etmek istiyoruz: Ev kadınının emeğinin korunması!. Doğrudan üretici faaliyet içinde bulunmayan (ücretli kafa ve kol emeği), yani salt ev kadını olan milyonlarca kadın kitlesinin ev içindeki faaliyetinin de üretici çalışmaya eşdeğer olarak kabulü, Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde gerçekleşmiştir. Buna Savaş Komünizmi uygulamaları bağlamında da dikkat çekmiştik. Kadının ev içindeki faaliyetini toplumsal kurumlara devrederek "ev kadını" statüsünü gereksiz kılmayı hedefleyen Komünist Partisi, bu hedef gerçekleştirilinceye dek salt "ev kadını" olan kadınla-

rın ev içindeki faaliyetini de "evlilik ve aile yasaları" ve "seçim yasası" düzeyinde üretici çalışmayla eşdeğer olarak kabul etmiştir. 1936 yılında "Stalin Anayasası" * kabul edilinceye kadar, seçme ve seçilme hakkı sadece üretici çalışma içinde bulunanlara tanınıyordu. Bu uygulama, varlığını halen sürdüren burjuvaziye karşı yöneliyordu. Bu uygulamadan salt ev kadını statüsünde olan milyonlarca işçi ve emekçi kitlesinin kadınlarının zarar görmesi sözkonusu değildi; çünkü ev kadınının ev içindeki faaliyeti üretici çalışmayla eşdeğer olarak kabul ediliyor, dolayısıyla onlar da seçme ve seçilme hakkına sahip oluyordu.[72] 1936 Anayasası'nın genel, eşit seçme ve seçilme hakkını uygulamaya koymasıyla bu bağlamda pratik değerini yitirmesine rağmen, ev kadınının ev içindeki faaliyetinin üretici çalışmayla eşdeğer olarak değerlendirilmesi "Evlilik ve aile yasaları" çerçevesinde hukuk pratiğindeki önemini halen korumaktaydı. Ev kadınının faaliyetinin üretici çalışmayla eşdeğer olarak kabul edilmesi, özellikle "Evlilik ve aile yasaları"nın eşlerin mülkiyet ilişkileri bağlamında öneme sahipti. Eşlerin evlilik süresince biriktirdikleri servet eşlerin ortak serveti olarak kabul görüyordu. Burada, ailenin geçimi için kazanç sağlayan eş ile ev içinde faaliyet gösteren eşin emeği arasında fark gözetilmiyor, her ikisinin de servet birikimindeki payları eşdeğer olarak kabul ediliyordu:

> "Bazı Birlik Cumhuriyetleri'nin yasalarında, kadının ev idaresindeki çalışması ve çocukların bakımı ile erkeğin geçimi sağlamak için çalışmasının eşdeğer olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir (örneğin Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ve Belorusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti). Bu madde bazı diğer Birlik Cumhuriyetlerinin yasalarına doğrudan alınmamış olmasına rağmen, eşlerin tam eşitliği ve annenin çocukların eğitimi faaliyetine büyük değer veren aile yasamızın genel ilkelerinden bu sonuç çıkmaktadır. Bu nedenle hukuk pratiğimiz tüm Birlik Cumhuriyetlerinde aynı şekilde bu ilke üzerinde yükselmektedir."[73]

---

* Bkz. Belge 3, "Belgeler" bölümü, s. 31.

SONUÇ

Kadın ve Üretim ve kadının yeni rolü bağlamında Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasının sonuçlarını topluca değerlendirdiğimizde şunları tespit ediyoruz: Kadınlar kitleler halinde toplumsal üretici çalışmaya çekilmiştir. Bu yapılırken "salt ev kadını"nın çalışması da toplumsal bir iş olarak kabul edilmiş ve ama bu bireysel tekil biçimiyle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Tüm burjuva ve özellikle de feminist eleştirmenlerin çokça iddia ettiklerinin tersine, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Sosyalist Devlet, elde edilen sonuçlarla yetinmekten tamamen uzak olarak, kadınların tam eşitliğinin pratik yaşamda uygulanması ve kadınların kurtuluşu için daima yeni görevler ve talepler öne sürmüştür. İlk başta kadınların "cinsiyete dayalı işbölümü" temelinde üretime çekilmesi, sonra kadınların kalifiyeleştirilmesi ve özellikle o zamana dek "erkek tekelinde" olan mesleklere yöneltilmeleri ve son olarak, kadınların sosyalist devletin iktisat organlarının yönetici kademelerine teşviki ve terfii. Katedilen yol işte buydu. Bu yolun her bir aşamasında sürekli olarak, hedefe ne kadar ulaşıldığı oranlar temelinde gözden geçiriliyor ve uluslararası alanda hesap veriliyordu. Sosyalist Sovyetler Birliği, uluslararası alandaki gelişmeyle kendi kazanımlarını karşılaştırmaktan hiçbir zaman korkmamıştır. Bütün alanlarda büyük adımlarla yükselen bir gelişme olduğu açıktır.

Bir şey daha önemlidir: Günümüzde, özellikle feminist araştırmacılar, burjuva toplumunda geçmişte ve bugün bütün alanlarda kadınlar arasında fevkalâde üstün kişilikler olduğunu, bunların adının ama erkeklere oranla burjuva tarihinde çok az geçtiğini, bu büyük kişiliklere çok daha az değer verildiğini ve hatta bilinçli olarak unutturulduklarını ortaya koymakta ve haklı olarak buna dikkat çekmektedirler. Bu noktada da Sovyet toplumu burjuva toplumundan taban tabana ayrılmaktadır. Tarih yazımında olduğu gibi, medyalar aracılığıyla (radyo, film, gazete ve kitaplar) yapılan yayınlarda da toplumsal gerçeklik temelinde yükselen yeni tipte kadın resmi çiziliyordu. Dünya çapında ilk kez dev bir yük gemisinin kaptanlığını yapan, ilk kez uçuş rekoru kıran, bilim dalında emsalsiz bir araştırma sonucu elde eden Sovyet kadını, yeni tekniğe hakim olan ve üretimde rekorlar kıran Stahanovcu kadın, tarımda yeni üretim teknikleri geliştiren kolhoz köylüsü kadın — işte

bunlardı Sovyet kadınlarının arasından yükselen ve milyonlarcasına örnek olan kadınlar. Bu kadınlar, tekniğe hakim olma ve onu üretimde kullanmada erkekten bir milim geride kalmayan, yetenekleri olan ve bu yetenekleriyle başarılar sağlayan ve hatta bir dizi alanda erkekleri aşan yeni bir kadın tipine örnek oluşturuyorlardı.

"Sosyalizm emekçi kadınların zihnini uyandırıyor ve bu nedenle onun düzeni (onun sistemi) sadece zihinsel değerleriyle değil, aynı zamanda manevi değerleriyle de bütün önceki toplumsal sistemlerden daha zengin olacaktır."[74]

"Gerçekten, düşünün bir kere, eski dönemde kadınlar neydi! Bir genç kız ise, o zaman emekçilerin arasında deyim yerindeyse en son gelendi. Babası için çalışırdı, durmadan dinlenmeden çalışırdı. Buna rağmen babası onu tokatlar ve «seni de doyurmak zorundayım» derdi. Evlendiğinde kocası için çalışırdı, kocası ne talep ederse onu yerine getirirdi. Buna rağmen kocası onu tokatlar ve «seni de doyurmak zorundayım» derdi. Köydeki kadın bütün emekçilerin en altta olanıydı. Bu koşullar altında köylü kadınlar arasından emek kahramanlarının çıkamayacağını insan kavrıyor. O dönemde kadın için iş bir beddua gibiydi ve bu nedenle elinden geldiğince işten kaçardı. Ancak kollektif çiftlik yaşantısı çalışmayı bir onur meselesi haline getirebilirdi, ancak onunla birlikte tarımda gerçek emek kadın kahramanları ortaya çıkabilirdi. Ancak kollektif çiftlik yaşantısı eşitliği getirebilir ve kadını kendi ayakları üzerine doğrultabilirdi. Bunu siz kendiniz çok daha iyi bilirsiniz. Kollektif çiftlik iş birimini uygulamaya koydu. İş birimi nedir? İş birimi önünde herkes eşittir — erkekler kadar kadınlar da. Kim daha fazla iş birimi ortaya çıkarırsa, o daha fazla kazanç sağlar. Hiçbir baba ve hiçbir koca artık kadına «seni besliyorum» diyemez. Bugün kadın, eğer çalışıyorsa ve iş birimi varsa, kendi kendisinin efendisidir. Kollektif çiftçilerin II. Kongre'sinde birkaç kadın yoldaşla bir konuşmamı anımsıyorum. Bunlardan biri, bir kuzey eyaletinden geliyordu, bana şunu söyledi: «İki yıl öncesine kadar avlumdan tek bir talipli geçmiyordu. Çeyizsiz bir kadın! Şimdi 500 iş birimim var ve şimdi nasıl? Taliplilerden başımı alamıyorum, hepsi benimle evlenmek istediklerini söylüyorlar. Ama ben henüz bekliyorum, ben kendim bir tane seçeceğim». İş birimleriyle kollektif çiftlik kadınları özgürleştirdi,

onları bağımsız kıldı. Artık o bir genç kızken babası için, evlendiğinde kocası için çalışmıyor, bilakis herşeyden önce kendisi için çalışıyor. Ve bu köylü kadının kurtuluşu demektir, ve emekçi kadını emekçi erkekle eşit kılan kollektif çiftlik sistemidir. Ancak bu temelde, bu koşullar içinde böyle fevkalâde kadınlar gelişebilirdi."(Stalin)[75]

I. BÖLÜMÜN EKLERİ

EK: I

KADIN FABRİKA İŞÇİLERİNİN DELEGELERİNİ ZİYARET

Roland Holst

Fabrika işçisi kadınların delegelerinin toplantısına yapmak istediğimiz ziyaret, Moskova'da birçok buluşmada olduğu gibi —yetersiz örgütsel dakiklik yüzünden— birinci seferinde mümkün olmamıştı. Kadınlar bizi birkaç saat beklemişler, arkasından tercüman bulunamadığı için onlara gidemediğimiz haberi gelmiş ve biz nihayet tercümanla birlikte oraya vardığımızda, işçi kadınlar şakır şakır yağan yağmur altında evlerine gitmişlerdi. İkinci kez her şey yolunda gitti.

Eskiden şık bir yazlık restoran olan bir binanın büyük, aydınlık, ferahlatıcı salonunda birkaç yüz fabrika işçisi kadın oturmuş, bizi bekliyorlardı. Çoğunun ne kadar temiz giyindiğine ve tertemiz göründüğüne yeniden sevindim.

Önce Kadın Seksiyonu'nun başkanı selamlıyor bizi, sonra birkaç kişi daha konuşma yapıyor, bunlar arasında "Ordu Siyasi Komiseri" bir kadın da var. Ardından Fransa için Lucie Colliard, İsviçre için Rosa Grimm, ve ben konuşuyoruz. Tercüman olarak gelmiş bulunan Lenin'in kızkardeşi Yelizarova, konuşmalarımızı çeviriyor. Bunun üzerine büroya, soru sormak isteyen işçi kadınların "mektupçukları" iletiliyor. Ah, gelen hep o belli soru, her toplantıda yeniden gelen, Moskova'daki ve taşradaki toplantılarda, erkek ve kadın toplantılarında, fabrika işçisi ve yoksul köylü toplantılarında gelen soru. Bu Rusya'daki milyonların gözleri, dudakları ve yürekleriyle diğer ülkelerden gelen tüm delegelere sordukları soru: "Ne zaman, ne zaman ülkenizin işçileri ayağa kalkacak ve sizin egemen sınıfları, bizimkileri kovduğumuz gibi kovacak?"

Ve biz buna sadece, devrimci bir uyanışın zamanının hiçbir zaman önceden belirlenemeyeceği, ama bizim onu hızlandırmak için elimizden geleni yapacağımız yanıtını verebiliyoruz. Ve daha sonra elimizden geldiğince, bizim Batı ülkelerinde neden burjuvazinin o kadar güçlü ve proletaryanın o kadar zayıf ve dağınık ve zihnen burjuvalaşmış olduğunu anlatıyoruz. Ve yerinde nedenlerimize rağmen —"bilimsel" bakımdan çürütülemez nedenler—, kendimizi Rusya'nın erkekleri ve kadınları karşısında yeniden ve yine öyle küçük ve zavallı hissediyoruz. Bizim açıklayamadığımız ya da bu kadınlarla erkeklerin anlayamadıkları bir şeyin var olduğunu hissediyoruz, çünkü onlar devrimi yaptılar ve dört yıl boyunca onun uğruna insanların katlanabilecekleri her şeye katlandılar. Lenin'in Avrupa devrimini geciktirmek istediğini ve bunun için Üçüncü Enternasyonal'i kullandığını, çünkü Rusya'yı yalnızca kapitalizmin kalkındıracağı görüşünde olduğunu iddia eden komünistler olduğunu duyduklarında, Rus işçilerinin yüzlerini görmek isterdim. "Böyle bir şeye inananlar ne tuhaf komünistlermiş öyle?" diye sorarlardı. Kendi içgüdüleri ve sınıf hisleri onlara tam tersini söylüyor.

Bize sorulan soruya tamamen dürüst bir yanıt vermek, özellikle Lucie Colliard için zor. Colliard yoldaş Fransız Partisi ve sendika hareketinin ateşli, davaya yürekten bağlı bir propagandistidir. Rusya'da çoğumuzun sık sık başına geldiği gibi, onun nasıl büyük bir utanç duygusuyla boğuştuğunu görüyorum; söyleyemeyeceği, cesaretlendirici ve yakın bir devrim umuduna dair sözler söylemek için büyük bir istek. O dürüst, ve bu sözleri söylemiyor. Bir an için salondan gri bir düş kırıklığı bulutu geçiyor. Zavallı, cesur, çok zor durumlardan geçmiş kadın yoldaşlar, daha ne kadar düş kırıklığına uğrayacaksınız?

«Enternasyonal» söyleniyor, ve toplantı bitiyor. Başkanlık divanı bizi çaya davet ediyor ve geniş bir merdivenden yukarıya, üst kata çıkıyoruz. Gölgeli bir bahçeye bakan neredeyse boş, aydınlık bir odada kar beyazı damasko örtü ve zarif perdahlı bardaklarla hoş bir şekilde düzenlenmiş yuvarlak bir masa duruyor. Çay koyuluyor, yanında ekmek hamurundan yapılmış, peksimet gibi sert bir tür çörek ve tatlı kuru üzümler sunuluyor — Rusya işçi ve askerlerinin konuklarına sunabildikleri az sayıdaki lezzetli şeylerden biri, Türkistan'daki kardeşlerinin armağanı.

Söyleşiyor ve çay içiyoruz, bu sırada gözümün önünde eskiden burada oturmayı âdet edinmiş konukların hayali beliriyor, dünyanın ve

hiçliğin çocukları: şişman, gürültücü tüccarlarla, süslü püslü karıları ya da makyajlı metresleri. Aynı bardaklardan nasıl köpüklü şarap içtikleri, ve bu şık damasko örtünün üzerinde dünyanın dört bir yanından gelmiş leziz yiyecekler yığılı olan çanakların durduğu geliyor aklıma... Karıları, kızları ve metresleriyle zengin tüccarlar çekip gittiler Moskova'dan, ve arkada bıraktıkları, kültürleri hakkında hiç de iyi bir fikir uyandırmıyor. Büyük evleri ve mobilyaları, hepsi burjuva-Avrupai ya da eski Rus kültürünün büyük bir kopyası, zevksiz ve aşırı takıntılı. Ve burada, sık sık oturdukları ve ruhsal boşluklarını unutmaya ve can sıkıntılarını uyuşturmaya çalıştıkları yerde, şimdi fabrika işçisi kadınların delegeleriyle kardeşçe bir içtenlik ve sıcak güven ortamında bir arada oturuyoruz. Kadınlarla zorlu yaşamdan, yoksunluk ve açlıktan, eğer kişi bunlara özgürlük aşkına katlanıyorsa, sanki yüreklerinin gücü ve zenginliği sürekli yeniden bunlardan doğuyormuşçasına öylesine farklı olan tüm bu acılardan söz ediyoruz. Sovyet Rusya'nın sahip olduğu en iyi şeylerle özenle bakılan ve beslenen çocukların yazın ormanlarda nasıl geliştiklerinden söz ediyoruz. Cesaret, kararlılık ve güven ruhuyla sarıp sarmalanıyoruz. Yüreğimiz öyle hafif ki: Burada ve kendi ülkemizde yeni yaşamın nasıl doğduğunu hissediyoruz.

Yola çıktığımızda, şiddetli rüzgâr geniş bulvarı silip süpürüyor, yağmur yüzümüzü kırbaçlıyor, hava birden soğuyor. Bir kapı girişinde küçük bir yersiz yurtsuz grubu birbirine sokulmuş, yağmurdan korunmaya çalışıyor — akşam geç saatlerde bulvarlarda sigara satmaya çalışan türden küçük yersiz yurtsuzlar bunlar. Gömlekleri ve pantolonları delik deşik, çıplak bacakları ve ayakları, kötü parkeli caddeyi bir anda çamur deryasına çeviren bu berbat havada acınası bir görünüm arzediyor. Bu çocukları gece yarısı hâlâ sokakta gördüğümde daha önce de ne kadar çok kızmışımdır! Bize refakat eden Rus yoldaşlara acıklı şaşkınlığımı şiddetle dile getiriyorum. "Böyle bir şey Rusya'da hâlâ nasıl mümkün oluyor? Çocuklar neden kolonilere yerleştirilmiyor? Çocuklarını akşam geç saatte sokağa işportacılığa gönderen anne babalar neden cezalandırılmıyor?"

Yanıt usuldan ve üzüntülü:

"Hepsini alamıyoruz. Hepsi için ne ekmek ne ev, ne giysi ne de bakıcı var. Ve anne babaları da cezalandıramayız; kendileri açlar ve çocuklar eve az bir şeyler götürüyor. Elbette iyi değil bu. Bunca yoksul olmasak, bunlar olmazdı!"

Araba bekliyor. Biniyoruz. Yüreğimde yine o utanç alevi tutuşuyor.

("Komünist Kadın Enternasyonali" dergisi, No. 1—2/1922, s. 413—416.)

EK: II

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE KADIN EMEĞİ — 1932

B. Marşeva

Kapitalist dünya en derin ekonomik krizin pençelerinde kıvranırken, on milyonlarca erkek ve kadın işçiyi üretimin dışına atar ve onları aileleriyle birlikte yoksulluğa ve açlıktan ölüme terkederken, proletarya diktatörlüğü ülkesi, gelişkin sosyalist taarruzuyla milyonlarca kadını toplumsal üretime çekmektedir. Halk ekonomisinin tüm dallarında proleter kadrolar artmakta ve yıldan yıla, çeyrek yıldan çeyrek yıla bunların arasında kadın emeğinin özgür ağırlığı artmaktadır.

Kapitalist dünya erkek işgücünün yerine daha büyük bir sömürünün nesnesi olan ucuz kadın işgücünü geçirmektedir.

Sosyalist inşada kadınların üretim sürecine çekilmesi, halk ekonomisi bakımından muazzam önemi haiz bir görevdir. Ancak ülke içinde genel işgücü kaynaklarının büyümesini öngören halk ekonomisinin işgücüyle beslenmesi plânı, aynı zamanda bir dizi yasal önlem yoluyla, kadın organizmasının fizyolojik özelliklerine uygun, anne ve çocuğu koruma yasalarının (ki bunların benzeri en ileri kapialist ülkelerde bile yoktur) en sıkı uygulanması koşullarında, kadın emeğinden akılcı bir biçimde yararlanmayı öngörüyor. Halk ekonomisinin reorganizasyonu döneminin sosyo-politik koşulları altında Sovyet Devleti'nin tüm politikasının gerektirdiği kadın emeğinin nicel ve nitel faktörleri nelerdir?

Sadece yarım yıl içinde —1 Ocak 1931'den 1 Temmuz 1931'e kadar— halk ekonomisinin tüm dallarında kadın emeğinin özgül ağırlığı artmıştır:

— Sanayide %30,7'den %31,7'ye
— Ulaştırmada %9,1'den %10,1'e
— Halk eğitiminde %52,3'ten %54,5'e
— Ticarette ve devlet dairelerinde %22,1'den %24,6'ya
— Halk ekonomisinin tümünde %25,7'den %28,3'e.

Ağır sanayide %17,9'dan % 21,9'a özellikle güçlü bir artış görülmektedir.

Bu artış, kadın emeğinin bir dizi önde gelen sanayi dalında —ki buralarda kadın emeğinin kullanılması çok sınırlıydı— kullanılması konusundaki eskiden gelen geleneklere karşı çıkan Sovyet iktidarının tüm politikasının bir sonucudur.

Kesinlikle kadın organizmasının özgül özelliğinden kaynaklanmayan, tersine devrim öncesi Rusya'sından miras olarak devralınmış bulunan "erkek mesleği"/"kadın mesleği" ayrımı, kadın emeğinin düzinelerce ve yüzlerce kalifiye emek gerektiren meslek türünde, kadın emeğinin kullanılmasına kesinlikle uygun olan meslek türünde kullanılmasına bir engeldi. Tam da kadın emeğinin metal sanayiinde, madencilikte, inşaat sanayiinde, ulaştırmada vb. kullanılmasının büyük olanakları göz önünde bulundurularak, 1931 yılının kontrol rakamları 1 600 000 kadını halk ekonomisinde istihdam edecek biçimde düzenlendi, ve 1 Ocak 1932 itibariyle geçici hesaplamalara göre bu yalnızca uygulanmakla kalmamış, 200 000 aşılmıştır da.

Plân görevlerinin başarıyla uygulanması, kadın emeğinin kadın organizmasının fiziksel ve fizyolojik özellikleri ve analık fonksiyonuyla uyum içinde akılcı kullanımı sorununun çözümü için sovyet, Parti ve sendika örgütlerinin güçlerinin seferber edilmesini gerektirmektedir. Sovyetler Birliği Çalışma Halk Komiserliği, bu amaçla, uzmanlar konferansları temelinde ve bilimsel araştırma çalışmasının elde var olan sonuçlarını göz önüne alarak ve halihazırda yapılmış bulunan denemeler temelinde, kadın emeğinin yalnızca geniş bir kullanımının değil, hatta öncelikli kullanımının olanaklı olduğu bir meslekler listesi hazırlamıştır. Bu liste fabrikalara gönderilmiştir ve ilgili fabrikanın üretim koşullarına uygun olarak ve rasyonalizasyon ve reorganizasyon önlemleri göz önünde bulundurularak, işçiler ve teknik ve tıp kamuoyu işin içine çekilerek incelenmektedir.

Bu sorunun en hızlı şekilde gerçekleştirilmesi için Birlik Merkez Yürütme Komitesi nezdindeki Kadınların Çalışma ve Yaşam Koşullarının Düzeltilmesi İçin Komite tarafından, Yüksek Ekonomi Konseyi, Devlet Plânlama Komisyonu, Çalışma Halk Komiserliği, İşçi-Köylü Müfettişliği Halk Komiserliği tarafından bir dizi fabrikanın incelenmesi için tugaylar örgütlendi. Birliğin amacı, Hükümetin verdiği direktiflerin uygulanmasının denetimi, kadın emeğinin yanlış kullanıldığı du-

rumların tespiti, bu sorunda dikkatsiz davranışın kontrolü ve bu sorunda somut öneriler hazırlanması idi.

Aynı zamanda çeşitli enstitülerce özel olarak bu amaç için kullanıma sunulan araçlarla uygulanmakta olan bilimsel araştırma çalışması başlatıldı.

Bilimsel araştırma çalışması, doğrudan doğruya ilgili sanayi dalı için karakteristik olan fabrikada yapılmaktadır. Böylece Leningrad'daki İjor Fabrikası, orada kullanılan en eskisinden en yenisine kadar iş tezgâhlarının çeşitliliği yüzünden, kadın emeğinin ağır makine yapımında kullanılması olanaklarının incelenmesi açısından özellikle çok ilginçtir.

Kadın emeğine izin verilmeyen meslek türleri listesine, var olan yasalarla çok zararlı olduğu belirlenmiş 24 meslek alınmıştır (yük kaldırma ve taşıma, dökümhanelerde çalışma vb.). Bir diğer liste, uygun seçim ve belirli koşullar altında kadınların duruma göre çalışabilecekleri meslek türleri için yapılmıştır, örneğin sabit kaynak lambalarıyla ve oksijen kaynağının yer değiştirmemesi koşuluyla ince demir levhaların kaynak yapılmasında vb. Ve son olarak, kadın emeği kullanımının olanaklı olduğu meslek türlerine ve bunun ne ölçüde olanaklı olduğuna ilişkin bir liste hazırlanmıştır. Bu listeler halihazırda alınmış ve daha alınması plânlanan rasyonalizasyon önlemleri göz önünde bulundurularak ve pekçok durumda gerekli rasyonalizasyon önlemleri belirtilerek hazırlanmıştır.

Kadın emeğinin rasyonel kullanımı bakış açısından kadın işgüçlerinin nitel bileşimi sorunu son derece önemlidir.

Devrim öncesi Rusya'sının sosyal koşullarında ev işi köleliğine ve fabrikada ve işletmede ağır niteliksiz işçiliğe maruz bırakılan kadın, esas kitlesi itibariyle kalifiye olmayan bir işgücünü oluşturmaktadır. Bir dizi yıldan beri kadın emeğinin kalifikasyonunun yükseltilmesi için yoğun bir çalışma yürütülmesine rağmen, kadınların esas kitlesi bugüne değin hâlâ düşük veya orta nitelikli işlerde çalışmaktadır. Bu yüzden nitelikli kadın kadrolar yetiştirilmesi görevi, kadın emeği sorununda hâlâ merkezi görev olarak kalmaktadır.

Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi III. Toplantısı'nda, fabrika çırak okullarında ve kitlesel meslekler için çırak okullarında üretim kalifikasyonu elde eden kadınların oranının tüm öğrencilerin % 50'si olması direktifi verilmiştir. Bu biçimde 1931 yılında sadece

fabrika çırak okullarına ve kitlesel meslekler için çırak okullarına 270 000 kadın alınmıştır, bunlar çeşitli kalifikasyonlar kazanmaktadırlar. Ev kadınları da dahil olmak üzere yüz binlerce kadın, tencere ve çamaşır teknesinden kopmakta ve üretim içinde ve dışında, mesleki ön eğitimden tutun, 1 Ocak 1931'de tüm kadınların % 30'unun öğrenim gördüğü yüksekokullara kadar her türden eğitime girmektedirler. Aynı zamanda plânlı bir şekilde, halihazırda üretimde çalışmakta olan kadınların, kalifiyesiz ve yarı-kalifiye işçi olan kadınların esas kitlesinin daha üst basamaklara yükseltileceği göz önünde bulundurularak, kalifiye işçiler durumuna getirilmesi işi yürütülmektedir.

Kadın emeğinin en geniş bir biçimde üretime katılmasına, kadınların sosyal ve politik bilincinin ve mesleki faaliyetlerinin artması eşlik etmektedir. Kadınlar Hücum Tugayları çalışmasında ve sosyalist yarışta geride kalmamaktadırlar. Bir buçuk milyon erkek ve kadın işçiyi kapsayan bir inceleme, erkeklerin %54'ünün ve kadınların %55'inin Hücum Tugayları çalışmasına katıldıklarını göstermektedir.

Kadınlar bir dizi fabrikada %90—%100 oranında Hücum Tugayları çalışmasına katılmaktadır. Kadın Hücum Tugayları muazzam üretim kazanımları vermekte, üretkenlik normunu yükseltmekte, sanayi ve maliye plânını aşmakta, işgücü dalgalanmasını ve iş kayıplarını azaltmaktadırlar. Yalnızca üretimde çalışan kadınlar değil, işçi karıları da işteki gediklerin ortadan kaldırılması için tugaylar örgütlemekte ve gerçek bir emek kahramanlığı örnekleri göstermektedirler.

Bir dizi kalifiye meslekte kadın emeği kullanımının tecrübeleri, kadın emeğinin ekonomik elverişliliği bağlamındaki tüm kuşkuları yerle bir etmiştir. Kadın emeğinin üretkenliği, erkek emeğinin gerisinde kalmamaktadır. Böylece "Krasny Putilovets" işletmesinde tornacı olarak erkeklerle aynı torna tezgâhlarında, aynı makine aksamıyla aynı yıldır bu meslekte çalışan kadınlar, erkeklerden %25 daha fazla emek üretkenliği göstermektedirler. Leningrad'daki İjor işletmesinin mekanik atölyesinde üçüncü kategoriden bir erkek tornacı 280 makine parçası üretirken, bir kadın aynı süre içinde 364 makine parçası yapmaktadır. (Aynı işletmede) kısa süredir kadınların çekiç matkaplarında çalışması da başlatılmıştır. Kadın emeğinin üretkenliği erkeklerin emek üretkenliğini iki kat aşmaktadır.

Kadın emeğinin yüksek nitelikli özellikleri, bu yolla daha üst bir maddi ve kültürel düzeye ulaşmaları yüzünden üretimin kadınlar üze-

rindeki büyük çekim gücü, kadınların sınıf bilincinin artması ve bunun sonucunda muazzam sosyalist inşaya katılma çabaları, 1932 yılının ekonomik perspektifleri göz önünde bulundurularak, 1932 yılı için bir buçuk milyondan fazla kadının halk ekonomisine çekilmesini şimdilik tasarlamayı olanaklı kılmaktadır. Bu, toplam işgücü ihtiyacının %44,4'ü ve halk ekonomisine yeni katılan işçi sayısının %46,1'idir; bunların arasından sanayie yarım milyon, ya da toplam ihtiyacın %45,3'ü düşmektedir. Bunda üretime çekilen esas rezervleri 400 000 ev kadını oluşturmaktadır.

Kadınların üretime çekilmesi ve üretimde kalmaları, onların ev işinden kurtarılmalarıyla güvence altına alınabilir. Bu yüzden 1932 yılının kontrol rakamlarında, kadınların üretime katılmaları için iş enerjilerini serbest bırakan kurumların daha da artırılması tasarlanmaktadır. Sovyetler Birliği Çalışma Halk Komiserliği'nin tasarılarına göre, kreş ağı sanayide 1931 yılında çocukların ortalama %38'ini kapsarken, 1932'de %75'ini kapsamalıdır, inşaat ve ulaştırmada 1931 yılındaki %35'e karşı bu yıl %70'ini ve halk ekonomisinin tümünde önceki yılın %28'ine karşılık bu yıl %58,7'sini kapsayacaktır.

Okulöncesi eğitim yaşındaki çocuklar, tasarıya göre, ilgili kurumlar tarafından 1931 yılındaki %70 ve %59'a karşı sanayide %100 ve halk ekonomisinin tümünde %85 oranında kapsanacaklardır.

Yukarıda adı geçen önlemler (kadınların kalifikasyonunun yükseltilmesi, kültürel ve ev donanımının genişletilmesi) ve halk ekonomisinin reorganizasyonu, en fazla işgücü gerektiren sanayi dallarının mekanizasyonu, çalışmanın farklılaştırılması, çalışmanın doğru örgütlenmesi ve bilimsel araştırma çalışması temelinde bir dizi rasyonalizasyon önlemi; kadın emeği kullanımının perspektiflerini genişletmekte ve kadın emeğinin işe çekilmesi hızını tespit eden tasarlanan rakamların yalnızca yerine getirilmekle kalmayıp, aşılacağını da varsaymaya izin vermektedir.

(Inprekorr No. 19/1932, s. 547—548.)

EK :III

SOVYETLER BİRLİĞİ SANAYİİNDE KADIN EMEĞİ

Marşeva

Birbirinden tamamiyle farklı iki dünya karşı karşıya duruyor — bir yanda halk ekonomisinin hızla kalkındığı, işsizliğin tamamen aşıldığı, emekçilerin genel refahının durmaksızın geliştiği sosyalizmin fırtına gibi gelişen ülkesi; diğer yanda ekonomide derin krizin kronik bir görüngü haline gelmiş olduğu, emekçilerin genel durumunun durmaksızın kötüleştiği, işsizler ordusunun 30 milyon, işsizlik sonucu açlık ve sefalete itilmiş olanların sayısının ise 100 milyon dolaylarında olduğu kapitalizmin ülkeleri.

İşsizliğin kapitalist ülkelerdeki korkunç artışı ve onun Sovyetler Birliği'nde tasfiye edilmiş olması, işsizliğin üstesinden gelinmesi ve sosyalist inşanın geliştirilmesi için kapitalist egemenliğin devrilmesinden başka bir yol olmadığının yeni bir ispatıdır.

Proleter kadının durumu, bir bütün olarak işçi sınıfının durumu tarafından belirlenir. Bu yüzden, işsizliğin muazzam boyutlara ulaşmış olduğu kapitalist ülkelerdeki proleter kadının durumu olağanüstü zordur. Kapitalist ülkelerde kadınlar daha az örgütlü ve sömürüye daha az direniş gösteren unsurlar olarak çalıştırılıyorlar. Bütün sefaletin ve kara günlerin acıları ilk etapta kadınların başına patlıyor. Fabrikalarda kadınlar en ağır ve en az ücret ödenen işlerde çalıştırılıyorlar.

Sovyetler Birliği'nde kadın emeği İşçi Koruma Kanunu tarafından, ödenme bağlamında vb. erkek emeği ile eşit seviyeye getirilmiştir ve kadın organizmasının fizyolojik özelliklerini dikkate alan özel yasal yönetmeliklerle kapsamlı şekilde korunur.

Kapitalizmin mirası olarak işsizliğin Sovyetler Birliği'nde bir süre hâlâ mevcut olduğu dönemde dahi, Sovyet İktidarı halk ekonomisinin çeşitli dallarında kadın emeğinin her türlü kullanımını destekledi ve bunun için gerekli elverişli şartları yarattı.

1 Ocak 1929'dan 1 Ocak 1930'a kadar geçen zaman zarfında sayıma tabi sanayide kadınların sayısı 77 000 arttı, yani çalışan tüm emekçi kadınlar kitlesinin sayısına oranla yüzde 9,6 arttı.

Olgular, işletmede kadın emeğinin aynen erkek emeği gibi değerli olduğunu, çalışma konusunda kadınların da aynen erkekler gibi komünist bir tavır ortaya koyduklarını gösteriyor. Kadın emeği kerte kerte, bugüne kadar sadece erkek işçilerin çalışmış olduğu iş dallarına da girmeye başlamıştır. Deneyimler kadınların inşaat sanayiinde kartonpiyerci, armatürcü, sıvacı vb. olarak gayet başarılı şekilde kullanım bulabileceğini ve randıman bakımından erkeklerin gerisinde kalmadığını gösteriyor. Bu bağıntıda örneğin Samara'da büyük bir bina sadece kadın inşaat işçisi tugayları tarafından yapıldı.

Kadın emeği, en az bunun kadar başarılı olarak metal sanayiinde de kullanılmaktadır. Aynı kalifikasyona ve aynı işletme pratiği süresine sahip olan, aynı makinelerde aynı ürünleri üreten işçiler üzerine yapılan bir araştırma, kadın işçilerin aldıkları ücretlerin erkeklerinkinden az olmadığını göstermiştir.

İşsizliğin tasfiye edilmesi ve hızla gelişen sosyalist inşanın yeni iş kadrolarına olan güçlü ihtiyacı ile bağıntı içinde, kadınların önünde sanayide çalışmak için daha da büyük imkânlar açılmaktadır. Yalnız 1931 yılı zarfında, halk ekonomisinin, 2 milyondan fazlası kalifiye işgücü olmak üzere 3 580 000 işçiye ihtiyacı vardır.

Sovyet İktidarı, halk ekonomisinin işgücü ihtiyacını plânlı bir şekilde karşılayabilmek için bir dizi tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin bir bölümü şimdiden uygulanmaktadır.

İçinde bulunduğumuz ekonomi yılında kadınların işletmelere çekilmesinin perspektifleri nelerdir?

Yukarda bahsedilen 3 580 000 işgücü ihtiyacının bu yıl içinde kapatılması, büyük bir oranda kadın işgücünün —ilk etapta işçi karıları ve işçi kızları— işe çekilmesi ile gerçekleşecektir. 1 600 000 kadının işe çekilmesi hedeflenmektedir.

Kadınların üretken işe çekilmesinin böylesi muazzam imkânlarını dünyanın hiçbir kapitalist ülkesi tanımıyor.

Bu kadar büyük sayıda kadının üretime çekilmesi sosyalist inşanın muazzam bir kazanımıdır. Bu, 1 600 000 kadının mutfaktan ve çamaşır teknesinin başından kurtarılıp, üretken işe çekilmesi ve aynı zamanda ekonomik olarak bağımsız kılınması anlamında da çok değerlidir.

Fakat kadınların sanayie çekilmesinin önünde geçmişin mirasının bir parçası olan büyük engeller duruyor.

Birinci engel "aile ocağı"dır, küçük boğucu dertleri ile ev idaresinin dar çevresidir: çamaşır yıkamak, yemek pişirmek, çocuk bakmak. Bu yüzden Sovyetler Birliği, muazzam kadın ordusunu bu pek az verimli işlerden kurtarabilecek kuruluşların sayısını mümkün olduğunca çoğaltma görevini önüne koymuştur.

Kültürel kurumların ve kadınların yaşam tarzlarını değiştirecek kurumların yaratılmasına özel bir önem verilmektedir. 1929/30'da bu amaçlar için toplam harcamalar yaklaşık 164 milyon ruble idi, bunun 105 milyonu yeni kurumların inşası ve yaratılması için harcandı. Yalnızca kreşler, çocuk yuvaları ve okul öncesi eğitim yaşında olan çocuklar için diğer kurumların inşası 20 milyon ruble miktarında bir harcama gerektirdi.

1931 yılında bu inşa amaçları için takriben 250 milyon ruble tutarında bir harcama öngörülmektedir, bunun 61 milyonu kreşler, 50 milyonu çamaşırhaneler, 120 milyonu kamu beslenmesi için ayrılmıştır.

Aynı amaçlar için Sosyal Sigorta Dairesi'nin bütçesi de önemli harcama kalemleri içeriyor — örneğin kreşler için 20 milyon ruble, çocuk yuvaları için 20 milyon ruble, çamaşırhaneler için 15 milyon ruble.

Geçen yıla kıyasla bu alandaki toplam harcamalar önemli ölçüde daha yüksektir, fakat ilgili kurum ve kuruluşlara olan artan ihtiyaç hâlâ karşılanamamaktadır.

Kadınların sanayie çekilmesinin önünde duran ikinci ciddi engel, gerekli kalifikasyon eksikliğidir. Kalifiye kadın işgücünün eğitimi bugüne kadar pek zayıf yürütüldü. Bugün bu hususta belirli bir ilerleme saptanıyor, fakat bu hâlâ yetersizdir ve halk ekonomisinin gelişen ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Merkezi İstatistik İdaresi'nin belgelerine göre sayıma tabi sanayi için eğitilen kadınların tüm eğitilenlerin sayısına oranı 1 Ocak 1929'da %29,8, 1 Ocak 1930'da %30,2 tutuyordu.

Çalışma Halk Komiserliği organları tarafından 1928/29'un ilk yarısında 30 000 kadın eğitildi, yani tüm öğrenci sayısının %27,8'i. 1929/30'un ikinci yarısında 76 000 kadın eğitildi, ya da %34,6.

Sovyetler Birliği Çalışma Halk Komiserliği'nin plânlarına göre 1931 yılında 329 000 kız çıraklık meslek okullarına alınacaktır, bu,

yeni başlayacakların yüzde 47'sidir. Bunlardan 219 000'i ya da %47,4'ü sanayie, 40 000'i ya da %33,3'ü ulaştırmaya, 17 000'i ya da %85'i ticarete, ve 40 000'i ya da bugün meslek okullarında çalışanların %50'si tarıma düşmektedir. Ayrıca Çalışma Halk Komiserliği, kendi organlarında ve Merkezi Çalışma Enstitüsü'nde kısa vadeli kurslarla mümkün olduğu kadar çok kadın eğitmeyi önüne görev olarak koydu.

Kadınların düşük kültür seviyesi, mesleki eğitime gerekli olan temeli yaratmak için onların genel bilgilerini geliştirmek üzere kurumlar aygıtının geliştirilmesi görevini önümüze koymaktadır.

Bu noktadan hareketle çıraklık meslek okullarına ve proleter gençlik okullarına hazırlayan genel eğitim kurslarındaki öğrencilerin en az yüzde 50'sinin kız olması için tedbirler alınmıştır.

Orta ve yüksek okullar (teknik liseler, teknik ve genel yüksek okullar) için asgari norm olarak %30-40 kadın oranı tespit edilmiştir.

Halk ekonomisinin ihtiyaçlarına uygun olarak kadın emeğinin geniş çapta [üretime —ÇN] çekilmesi imkanını fiilen garanti eden tedbirlerden birisi, halihazırda çalışan işgüçlerinin plânlı olarak yeniden dağıtılmasıdır.

Kadın işgücünün kadın organizmasının özelliklerine en uygun olan işlerde rasyonel kullanımı amacıyla, Çalışma Halk Komiserliği şimdiye kadar erkeklerin çalıştığı bir dizi işe kadın işgücü yerleştirmek ve erkek işgücünü ise iş koşullarının kadınların istihdamına izin vermeyen ya da kadın emeğinin pek amaca uygun olmayacağı mesleklere yerleştirmek için bir dizi önlem aldı. Örneğin ticaret aygıtında (satıcılık vb.), ulaştırmada (kondüktörlük), belediye hizmetlerinde (tramvay sürücüsü) ve halk ekonomisinin çeşitli dallarındaki diğer bir dizi meslekte plânlı olarak erkek emeğinin yerine kadın emeği geçirilmektedir.

Sınai çalışmaya kadınların artan katılımı ile birlikte, kadın emeğinin kullanılmasını kolaylaştıran bir dizi sağlık koruma önleminin uygulanmasına özel bir dikkat sarfediliyor. Bir dizi mesleğin, kadın organizmasına yaptığı etki bakımından ayrıntılı olarak incelenmesi gerekiyor, örneğin yük kaldırma ve taşımanın olduğu meslekler. İş Emniyeti Enstitüsü en yüksek yük normunu ve taşıma biçimini tespit etmek için büyük bir bilimsel araştırma yaptı. Şu anda Enstitü kadın organizmasının sarsıntılardan etkilenmesini inceliyor. Bu sorunun incelenmesi, kadınların şoför ve traktör sürücüsü olarak geniş çalışma imkânları ile

bağıntılıdır, çünkü bu alanda randıman bağlamında olumlu sonuçlar elde edilmiştir. İş Emniyeti Enstitüsü mekanik tamirhane makinelerinde kadınların randımanının kesinlikle erkeklerin randımanının gerisinde kalmadığını ve bu işlerin kadın organizmasına etkisi bağlamında hiçbir karşı-endikasyonun olmadığını tespit etmiştir.

Olgular bize, kadınların sanayide yüksek derecede bir bilinçlilik ve faaliyet ortaya koyduklarını gösteriyor, örneğin "Krasnaya Zarya", "Krasnaya Nit" vb. gibi Batı Bölgesinin bir dizi işletmesinde çalışan bütün kadınların yüzde 75'i Hücum Tugayları'nın saflarında bulunuyor. "Promyşleni Trud" fabrikasındaki kadınlar iş verimliliklerini yüzde 19 artırdılar, sanayi ve maliye plânını yüzde 102 tamamladılar. "Lenin" fabrikasındaki sosyalist yarışmaya kadınlar ön ayak oldular ve Ural Şendika Konseyi'nin ödülünü aldılar.

Bu olgular istenildiği kadar çoğaltılabilir. Hepsi kadınların sosyalizmin siyasi bilinçli, aktif ortak kurucuları olduklarını ve işçi sınıfının tümüne adım uydurduklarını gösteriyor.

Kadınların sanayie kitlesel olarak çekilmesinde sadece şehir değil, kır nüfusu da sözkonusudur. Genel kollektifleştirme temelinde tarımın sosyalist dönüşümü, tarımda makine tekniğinin gelişmesine yol açmakta ve önümüze kadın işgücünün kitlesel olarak bu işlere çekilmesi görevini koymaktadır. Buna bağlı olarak traktörler için, tarım makinelerinin bakımı için ve diğer kalifiye işler için kalifiye kadın işgücünün ön eğitimi ve kollektif çiftliklerde çalışmanın kadın emeğinin rasyonel kullanılması amacıyla örgütlenmesi v.s., tarıma gerekli kadroları sağlamak için tayin edici öneme sahiptir.

Tarımda kadın emeğinin geniş ve rasyonel kullanımı ilk etapta kültürel ve hayat koşullarının baştan aşağı yeniden biçimlendirilmesini talep etmektedir. Çok sayıda kreş ve çeşitli çocuk kurumları, kamu beslenmesi, kamu çamaşırhaneleri vs. çok sayıda yedek kadın işgücü ortaya çıkaracaktır.

Genel hatlarıyla kadın emeğinin perspektifleri ve onunla bağlı olan görevler bunlardır. Bunlar ne kadar zor olursa olsun, Bolşevik sağlamlık ve hedef açıklığıyla çözüleceklerdir. Bunların başarılı çözümü ise kadın işgücünün sosyalist inşaya akışını daha da artıracaktır.

("Inprekorr", No. 17/1931, s. 459—460.)

I. Bölümün Kaynakçası

[1] *B. Papernova,* "Sosyalist İnşada Kadın", "Sowjetkultur im Aufbau" ("İnşa Halindeki Sovyet Kültürü" dergisi), Almanca, No. 2/1933, s. 22-23. (Sf. 19)

[2] *"Rabotnitsa"* (İşçi Kadın) gazetesi, No. 4/1914; aktaran: "SSCB'de Kadınların Hak Eşitliği", Moskova'da 15 Eylül—1 Ekim 1956'da yapılan Uluslararası Konferansın materyalleri, Almanca, s. 102, Moskova 1957. (Sf. 20)

[3] *Kai Thomas Dieckmann,* "Sovyetler Birliği'nde Kadın", Almanca, s. 27, Campus-Verlag 1978. (Sf. 20)

[4] *Aleksandra Kollontay,* "Toplumsal Gelişme Sürecinde Kadının Durumu", 1921 yılında Sverdlov Üniversitesinde İşçi ve Köylü Kadınlara 14 Konferans, Almanca, s. 182, Verlag Neue Kritik, Frankfurt 1975. (Sf. 21)

[5] "Sosyalizm Ülkesinde Kadın", Almanca, s. 13, 29 Ocak 1949'da Viyana'da gerçekleştirilen serginin materyallerinden derlenen broşür, Viyana 1949. (Sf. 21)

[6] A.g.e., s. 15. (Sf. 22)

[7] "SBKP(B) Tarihi — Kısa Ders"; *J. V. Stalin, Eserler,* c. 15, s. 257 vd., İnter Yayınları. (Sf. 23)

[8] *Max Hodann,* "Sovyetler Birliği'nin Dünü — Bugünü — Yarını", Almanca, s. 210, Universitas Deutsche Verlags-Aktiengesellschaft, Berlin 1931. (Sf. 24)

[9] *Frida Rubiner,* "Büyük Nehir — Romantizmden Uzak Bir Volga Gezisi", Almanca, s. 149, Verlag für Literatur und Politik, Viyana 1930. (Sf. 25)

[10] "SBKP(B) Tarihi — Kısa Ders", s. 281. (Sf. 25)

[11] *V. İ. Lenin,* "Bir Gazetecinin Notları", Bütün Eserler, Almanca, c. 33, s. 188—190. (Sf. 28)

[12] *V. İ. Lenin,* "Ekim Devrimi'nin Dördüncü Yıldönümü"; bkz. H. Yeşil, "Ekim Devrimi Üzerine", s. 103, Dönüşüm Yayınları. (Sf. 28)

[13] *Clara Zetkin*, Komünist Enternasyonal IV. Kongresi'ndeki konuşmasından, "Kommunistische Frauneninternationale" ("Komünist Kadın Enternasyonali" dergisi), Almanca, No. 11-12/1922, s. 729. (Sf. 29)

[14] *Dieckmann*, a.g.e., s. 67. (Sf. 30)

[15] "Komünist Kadın Enternasyonali",No. 11-12/1922, s. 738. Ayrıca bkz. Komünist Enternasyonal IV. Kongresi (1922) Yirmidördüncü Oturumu; "Marx-Engels-Lenin-Stalin-Komintern ve Clara Zetkin — Kadın Sorunu Üzerine" ("Kadın Sorunu Üzerine"), s. 180 ve devamı, İnter Yay. (Sf. 31)

[16] "Komünist Kadın Enternasyonali", No. 3/1924, s. 1124. (Sf. 32)

[17] A.g.e., s. 1113-1114. (Sf. 33)

[18] *Monika Israel*, "Devrim Sonrası Rusya'da (1917—1928) Kadınların Kurtuluşunun Sorunları Üzerine", Aleksandra Kollontay'ın "Yeni Ahlak ve İşçi Sınıfı" broşürünün Almanca baskısına sonsöz, s. 120, Verlag Frauenpolitik, Münster 1977. (Sf. 35)

[19] *İsrael*, a.g.e., s. 100/101. (Sf. 36)

[20] *Alix Holt*, "Kadınlar ve İşçi Sınıfı Hareketi", s. 98, Yazın Yayıncılık, 1992. (Sf. 37)

[21] *L. Ginsburg*, "Sovyetler Birliği'nde Ücretler ve Çalışma Koşulları", Almanca, s. 7, Internationaler Arbeiter-Verlag, Berlin 1928. (Sf. 38)

[22] "SBKP(B) Tarihi — Kısa Ders", s. 374. (Sf. 39)

[23] "Sosyalizm Ülkesinde Kadın", s. 13, Viyana 1949. (Sf. 40)

[24] *Nina Popova*, "Sosyalizm Ülkesinde Kadınlar", İngilizce, s. 63, Foreign Languages Publishing House, Moskova 1949. (Sf. 41)

[25] "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ansiklopedisi", Almanca, c. 1, s. 1182, Verlag Kultur und Fortschritt, Berlin 1950. (Sf. 42)

[26] "Sosyalizm Ülkesinde Kadın", s. 13. (Sf. 42)

[27] "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ansiklopedisi", c. 1, s. 1182. (Sf. 42)

[28] A.g.e., s. 1182. (Sf. 42)

[29] *Rudolf Schlesinger*, "Sovyetler Birliği'nde Aile", İngilizce, s. 287, Londra 1947. (Sf. 43)

[30] "Sosyalizm Ülkesinde Kadın", s. 13. (Sf. 43)

[31] A.g.e., s. 13. (Sf. 43)

[32] *Popova*, a.g.e., s. 65. (Sf. 44)

[33] "SSCB'de Kadınların Hak Eşitliği", s. 109. (Sf. 44)

[34] A.g.e., s. 111-112. (Sf. 45)

[35] *Popova*, a.g.e., s. 26. (sf. 45)

[36] "SSCB'de Kadınların Hak Eşitliği", s. 111. (Sf. 45)

[37] *Sergei Tretyakov*, aktaran: C. Baumeister ve S. Wetzel, "Sanatı Üretim İçine Taşıyalım!" — Materyaller (Kollektifleştirme ve Sanayileşme Döneminde Sovyet Sanatı — 1927—1933) içinde, s. 26, Neue Gesellschaft für Bildende Kunst Berlin (West), 1977, Almanca. (Sf. 47)

[38] *J. V. Stalin*, Eserler, c. 13, s. 225—226, İnter Yayınları. (Sf. 47)

[39] "İnşa Halindeki Sovyet Kültürü", No. 2/1933, s. 30. (Sf. 47)

[40] "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ansiklopedisi", c. 1, s. 1182. (Sf. 48)

[41] *J. V. Stalin*, Eserler, c. 13, s. 226, İnter Yayınları. (Sf. 48)

[42] "Rus Kadın Komünistlerinin Kadınları İktisadi İnşaya Katma Çalışmaları", "Komünist Kadın Enternasyonali", No. 4/1921, s. 5. (Sf. 49)

[43] *L. Ginsburg*, "Sovyetler Birliği'nde Ücretler ve Çalışma Koşulları", Almanca, s. 12, Internationaler Arbeiter-Verlag m.b.H., Berlin 1928. (Sf. 50)

[44] "SSCB'de Kadınların Hak Eşitliği", s. 249. (Sf. 51)

[45] *Dieckmann*, a.g.e., s. 69. (Sf. 51)

[46] *V. İ. Lenin*, "Sovyet Cumhuriyeti'nde Proleter Kadın Hareketinin Görevleri Üzerine" (1919), "Kadın Sorunu Üzerine", s. 50—51. (Sf. 53)

[47] *Israel*, a.g.e., s. 97. (Sf. 54)

[48] "Sanatı Üretim İçine Taşıyalım!"—Materyaller, s. 30. (Sf. 54)

[49] *Dieckmann*, a.g.e., s. 38—39. (Sf. 55)

[50] *Schlesinger*, a.g.e., s. 20. (Sf. 56)

[51] *Schlesinger*, a.g.e., s. 21. (Sf. 57)

[52] *Artyuşina*, "Kommmunistka" ("Komünist Kadın" dergisi) No. 26/1928'de yayınlanan bir makalesinden; aktaran: C. Baumeister ve S. Wetzel, a.g.e., s. 36. (Sf. 59)

[53] "İşletmedeki Aile", "Internationale Presse-Korrespondenz" ("Inprekorr": "Uluslararası Basın-Yazışma") No. 101/1932, s. 3235—3236. (Sf. 62)

[54] "RKP'nin Kadınlar Arasındaki Çalışması", Almanca, s. 49, Verlag Carl Hoymer und Nachfahren, Hamburg 1924. (Sf. 62)

[55] *Isa Strasser*, "Rus Sendikalarının Kadın İşçilere Yaklaşımı", "Komünist Kadın Enternasyonali", No. 5/1923, s. 970. (Sf. 62)

[56] "Parti Kongreleri, Konferansları ve MK Plenumlarının Kararlarında SBKP", Almanca, cilt V, s. 119, Berlin 1957. (Sf. 62)

[57] *Dieckmann*, a.g.e., s. 72. (Sf. 63)

[58] *Mastyukova*, "Tarımın Sosyalist Dönüştürülmesinde Köylü Kadının Rolü", "Inprekorr", No. 17/1932, s. 479. (Sf. 64)

[59] "Rus Kadın Komünistlerinin Kadınları İktisadi İnşaya Katma Çalışmaları", "Komünist Kadın Enternasyonali", No. 4/1921, s. 7. (Sf. 65)

[60] "Toplumsal İktisatta Kadın Emeği", "Komünist Kadın Enternasyonali", No. 1/1921, s. 39. (Sf. 65)

[61] "Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi'nin Uluslararası Kadın Günü Çağrısı", "Rundschau" dergisi, Almanca, No. 20/1934, s. 749. (Sf. 65)

[62] "SSCB'de Kadınların Hak Eşitliği", s. 116. (Sf. 66)

[63] *Schlesinger*, a.g.e., s. 303. (Sf. 66)

[64] *Ludwig Liegle*, "Sovyetler Birliği'nde Aile Eğitimi ve Sosyal Dönüşüm", Almanca, s. 58, Berlin 1970. (Sf. 66)

[65] "Sovyetler Birliği'nde Anne ve Çocuğa Gösterilen Toplumsal İhtimam", "Komünist Kadın Enternasyonali", No. 2/1925, s. 1219. (Sf. 69)

[66] "RKP'nin Kadınlar Arasındaki Çalışması", s. 64. (Sf. 69)

[67] 1918 Çalışma Yasası, aktaran: *Dieckmann*, a.g.e., s. 57. (Sf. 70)

[68] "Sovyetler Birliği'nde İşçi ve Hizmetlilerin İş Emniyeti Kim Tarafından ve Nasıl Gerçekleştirilmektedir: Çalışma Yasası Kodeksi", "Inprekorr", No. 123/1926, s. 2115. (Sf. 71)

[69] *Clara Zetkin*, "8 Mart 1932: Uluslararası Komünist Kadınlar Günü Üzerine", "Inprekorr", No. 21/1932, s. 614. (Sf. 71)

[70] "SSCB'de Kadınların Hak Eşitliği", s. 133-134. (Sf. 72)

[71] A.g.e., s. 134—135. (Sf. 72)

[72] *Dieckmann*, a.g.e., s. 51. (Sf. 73)

[73] *Prof. S. N. Bratus*, "Sovyet Medeni Kanunu", Almanca, Cilt II, s. 463, Berlin 1953. (Sf. 73)

[74] 8 Mart 1935 — "İzvestiya" makalesi, "Rundschau", No. 13/1935, s. 703. (Sf. 75)

[75] *J. V Stalin*, Kasım 1935'de Kremlin'de kollektif çiftçi bir grup kadınla görüşmesinden; aktaran: *M. Krilowa*, "Rundschau", No. 46/1937, s. 1701. (Sf. 76)

"Delege kadın, işçi kadın, kadın hücum tugay işçisi (1932/ Afiş)

Tekniğe hakim ol... Sosyalizm inşacılarının ön saflarında yer al! (1934'den afiş)

Düşmanı silahla yendik/Ekmeği emekle kazanıyoruz/Herkes çalışmaya yoldaşlar (1921/Afiş)

Politeknik eğitiminde çocuklar ve gençler

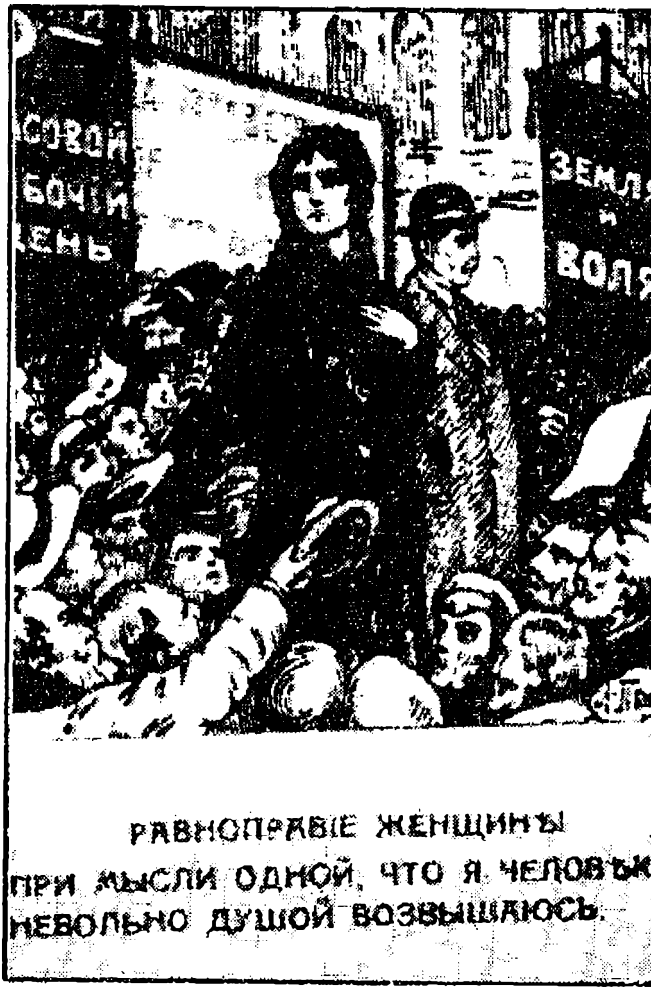
Kadın işçilerin uluslararası günü (1930/Afiş)

1 Mayıs Yürüyüşü 1931/32)

En iyi kadın kaynakçı Aleksandra Mitjko
(Odessa 1948)

Kadına eşitlik (1917/Afiş)

İkinci Bölüm

KADIN VE POLİTİKA

"Bolşevizmde ve Rus Ekim Devrimi'nde başta gelen, temel olan şey, tam da kapitalizm koşullarında en çok ezilmiş olanların politikaya katılmalarıdır." (Lenin)

ÇARLIK RUSYA'SINDA SİYASİ DURUM

Çarlığın feodal despotizmi kendini en fazla siyasal yaşamda hissettiriyordu. Kadınların durumuna gelince, bunu tek cümleyle ifade etmek mümkün: Hiçbir siyasal hakka sahip değildiler! Kadınlar, siyasal yaşamdan tamamen dışlanmış konumdaydılar. Seçme ve seçilme hakkından yoksundular ve başta kamu ve hükümet işleri olmak üzere bir dizi meslek onlara tamamen kapalıydı. Devrim öncesinde bütün kadınların sadece %11,7'sinin okur-yazar olması olgusu, tek başına bu olgu dahi, kadınlar açısından siyasal yaşama katılmanın asgari önkoşullarının da olmadığını gösteriyordu.

Kadınların bu haktan tamamen yoksun durumlarından kurtulmaları sorunu Çarlığın yıkılması sorunu ile iç içe geçmişti. Çarlığa karşı gelişen tüm muhalif hareketler içerisinde —Narodniklerden Anarşistlere, Sosyal-Devrimcilerden Bolşeviklere kadar— öncelikle ve ilk olarak yer alanlar, varlıklı ailelerden gelen aydın kadınlardı. Bunların çoğu yurtdışında okumuş ve oralarda çeşitli siyasal akımlarla ilişki kurmuşlardı. 1887 yılında Çar Aleksander'in, ülke içindeki huzursuzlukların ve başını öğrenci gençliğin çektiği siyasal olayların kaynağını kurutabileceği hayaliyle öğrenim kurumlarına girişi zorlaştırması ve bu arada kadınlara yükseköğrenim kapılarını tamamen kapatmasıyla birlikte (daha önce birkaç kız yüksekokulu mevcuttu), yükseköğrenim için yurtdışına akın eden kadınların sayısı daha da artmıştı.[1] İşte bu iyi bir burjuva eğitimden geçmiş, çoğu yabancı dil bilen, yetenekli aydın kadınlar, yurtdışında ve yurt içindeki siyasal yapılanmalar içinde, kadınların o günkü genel toplumsal konumu gözönünde bulundurulduğunda, eşit ve takdir gören birer üye olarak yer almaktaydılar. 19. yüzyılın devrimci kadınları, Çarlığa ve onun despotizmine karşı cesur mücadele örnekleri vermişlerdi. *

---

* Bu cesur kadın savaşçıların mücadelelerinden güzel örnekler sunan Fannina Halle'nin "Sovyet Rusya'da Kadın" kitabından bir parçayı Ek I "Devrim Öncesi Rusya'sında — Devrim Hareketi İçinde Kadınlar", s. 115'da yayınlıyoruz.

Rusya'daki devrimci muhalefet elbette salt aydınların dar çevresiyle sınırlı değildi. Çarlık Rusya'sında işçi sınıfı hareketi geliştiği ölçüde, bu hareket içerisinde kadın işçilerin de yerlerini almaları kaçınılmazdı ve öyle de oldu:

> "Sağlıklı sınıf içgüdüsü işçi kadınları grevleri desteklemeye zorluyor, ve hatta kadınların kendi başlarına örgütledikleri ve öncülük ettikleri fabrika isyanları hiç de az değil." [2]

Bunların bazı örneklerini şöyle sayabiliriz:

1872 yılında Moskova'da ve 1874 yılında Petersburg'da çok sayıda kadının da yer aldığı işçi eylemleri olur.

1895 yılında Petersburg'da bir sigara fabrikasında çalışan kadın işçiler, ücretlerin düşürülmesi yönündeki girişim üzerine ayaklanırlar. Bu ayaklanma "Laferme isyanı" olarak tarihe geçer.

1896 yazında tarihsel bir öneme sahip tekstil işçileri grevi kadın işçilerin inisiyatifinde gelişir. "Petersburg İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği"nin önderlik ettiği bu greve 30 000 tekstil işçisi katılır. "Baş talep işgününün kısaltılmasıydı. Bu grevin şiddeti, Çarlık Hükümetini 2 (15) Haziran 1897 tarihli, işgününü 11,5 saatle sınırlayan yasayı çıkarmak zorunda bıraktı. Bu yasadan önce, işgünü herhangi bir şekilde sınırlandırılmamıştı."[3]

1898'de Maxwell&Pahl fabrikasında örgütlü bir direniş gerçekleşir. Dördü kadın olmak üzere onbeş kişi tutuklanır ve mahkûm edilir. Bunu izleyen yıllarda kadın işçilerin "çok sayıda kadının çalıştığı fabrikalarda, grev hareketini örgütleyici ve yönlendirici güç olarak yerlerini almaları ender bir şey olmaktan"[4] çıkar.

1901'de Petersburg/Obuhovo'da kartonaj fabrikası kadın işçilerinin büyük grevi gerçekleşir. Grev, polis ve asker gücüyle bastırılmaya kalkışıldığında kadın işçiler taş ve sopayla direnişe geçerler. Direnişin başını çekenlerden 18 yaşındaki Marfa Yakoleva tutuklanır ve üç yıl hapis cezasına çarptırılır.

Bu dönemde —1880'lerden itibaren— "Rusya'da büyüyen işçi sınıfı hareketi zemini üzerinde ve Batı Avrupa işçi sınıfı hareketinin etkisi altında, ilk Marksist örgütler ortaya çıkmaya" başlar.[5] 90'lı yıllardan itibaren Petersburg'daki bir dizi yerel örgütte kadın işçiler de yerlerini alırlar. Bu kadın işçilerden bazıları kısa zamanda önder konuma gelir ve devrimci mücadele içinde onlarca yıl bu konumlarını korurlar.

MARKSİST BİR İŞÇİ PARTİSİNİN OLUŞUM SÜRECİ VE KADININ KURTULUŞU SORUNU

Rusya'da devrimci proleter Partinin ilk nüvesi diyebileceğimiz "Petersburg İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği", 1895 yılında, Lenin önderliğinde kurulur. Bu örgütün yönetiminde Krupskaya dahil dört kadın yer almaktadır. Örgüt, kadın ve erkek işçiler arasında yürüttüğü sistemli kitle ajitasyonu sonucu kuruluşundan bir yıl sonra 30 000 tekstil işçisini kapsayan bir greve önderlik eder. Lenin ve yakın mücadele arkadaşlarının tutuklanmasından sonra "Petersburg İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği"nin önderliği önemli ölçüde değişir ve bu grup sonradan "Ekonomistler" adı verilen oportünist akımın bir grubu haline gelir.

"Mücadele Birliği" dönemindeki deneyimler temelinde N. Krupskaya, 1900 yılında "İşçi Olarak Kadın" adlı bir broşür kaleme alır. Rusya'da işçi kadınların koşullarını somut olarak ele alan ve bu temelde siyasi mücadele görevlerini ortaya koyan bu ajitasyon broşürü illegal olarak yayınlanır. Bu broşür, Bolşeviklerin kadın sorununa ilişkin ilk siyasi tavırları sayılmaktadır.

Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) Kuruluş Kongresi 1898'de gerçekleşmiştir. Bu Kongre, katılımın sınırlı kalması, Kongre'nin bir Tüzük ve Program kabul edememiş olması ve seçilen Merkez Komitesi'nin kısa süre sonra tutuklanması sonucu salt bir kuruluş ilanı olarak tarihe geçer. Bunu izleyen yıllarda, sonradan Menşeviklerin yanında yer alan Plehanov'un başını çektiği "Emeğin Kurtuluşu" grubunun sunduğu program taslağı temelinde tartışma sürer. Lenin bu program taslağına diğer demokratik taleplerin yanı sıra "kadının erkek ile tam hak eşitliğinin" alınmasını talep eder ve sonuçta Lenin'in önerisi onaylanır.[6] RSDİP'in II. Kongresi —ki bu bir anlamda gerçek kuruluş kongresidir— 1903'te yapılır. Marksist partinin örgütlenmesi bağlamında Bolşevikler ile Menşevikler ayrımının doğduğu bu Kongre, içinde kadınların hak eşitliği düşüncesinin de yer aldığı bir Program kabul etmiştir. Bu Program Ekim Devrimi sonrasına dek

(1919'a kadar) Bolşeviklerin programı olarak kalmıştır. Programda kadınların yasal eşitliğinin yanı sıra, kadın emeğinin azgın kapitalist sömürüye karşı korunmasına dair temel talepler de formüle edilmiştir:

RSDİP 1903 Programı'ndan Parça:

"... Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi önüne ilk siyasi görev olarak, Çarlık iktidarının yıkılmasını ve yerine, anayasasında şunları sağlayacak olan demokratik bir Cumhuriyetin kurulmasını koyar:

... 7— Zümrelerin kaldırılması ve cinsiyet, din, ırk ve milliyetinden bağımsız olarak bütün yurttaşların eşitliği...

... İşçi sınıfının fiziki ve ahlaki çöküntüden korunmasının çıkarları doğrultusunda ve aynı şekilde onun kurtuluş mücadelesi yeteneğinin geliştirilmesinin çıkarları doğrultusunda Parti şunları talep eder:

... 6) Kadınların, kadın organizmasına zararlı tüm dallarda çalıştırılmasının yasaklanması; kadınların doğum öncesi 4 hafta, doğum sonrası ise 6 hafta, bu dönemde ücretleri eskisi gibi ödenerek işten muaf tutulması;

7) kadınların çalıştığı tüm atölye, fabrika ve diğer işletmelerde meme çocukları ve küçük çocuklar için kreş ve çocuk yuvalarının kurulması; emziren kadınların en azından üç saatte bir ve en az yarımşar saat işten muaf tutulması." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 3.)*

Uluslararası alanda işçi sınıfı hareketinin ve Rusya'da Bolşeviklerin çıkış noktası, kendi başına soyutlanmış özel bir kadın sorunu olmadığı, kadının özgürleşmesi sorununun büyük sosyal kurtuluş mücadelesinin bir parçası olduğu temel düşüncesiydi. Bu düşünce, geçmişte olduğu gibi bugün de burjuva ve feminist akımların ileri sürdüğünün tersine, kadınların özel ezilmişliklerinin reddedilmesi anlamına gelmiyordu. Hayır, bu düşünce, kadınların eşitliği ve özgürlüğü mücadelesini son tahlilde burjuva sistemin çerçevesi içerisinde çözmeye çalışan her türden sınıf-uzlaşmacı, reformist hareketlere karşı çıkıyor, kadının kurtuluşu sorununun bir devrim sorunu olduğunu ortaya koyuyordu. Çeşitli sınıflardan ve tabakalardan kadınların "ortak sorunları" teme-

linde mücadelesini öğütleyen burjuva kadın hareketine karşı ideolojik mücadele, uluslararası alanda olduğu gibi Rusya'da da en başından itibaren önem kazanıyordu.

1903-1904 yılları Rusya'da devrimci hareketin giderek daha da yükseldiği, başta Petersburg ve Moskova olmak üzere bir dizi sanayi merkezinde art arda grevlerin patladığı ve kısa zamanda birer direniş mücadelesine dönüştüğü yıllardı. "Kadın işçilerin durumu, erkek işçilerden çok daha kötüydü; onların aldığı ücret erkeklerin ücretinin yarısı kadar bile değildi, erkeklerin 40—80 Ruble aldığı bir işte çalışan kadınların eline sadece 12—30 Ruble geçiyordu."[7] İktisadi krizin bütün yükünü taşıyan işçi ve emekçi kitlelerin, topraksızlığın ve serfliğin kalıntılarının ağır koşulları altında inleyen köylülerin Çarlığa karşı nefreti günbegün büyüyordu. Rusya devrimin eşiğine gelmişti.

1905 DEVRİMİ

1905 yılı, işçilerin ve köylülerin Çarlık rejimine karşı silahlı ayaklanmasının patlak verdiği Birinci Rus Devrimi yılıdır. Bu devrimin bütün mücadele cephelerinde kadınlar da yerlerini almışlardı. "İşçi grevleri çoğalıyordu. Kadın işçiler ve kadın tarım işçileri kendiliğinden sınıf mücadelesine çekilmişlerdi ve [sınıf mücadelesine —ÇN] aktif bir şekilde katılıyorlardı. Fakat kadın işçilerin sınıf bilinci, kapitalist sınıf ile işçi sınıfının sınıf çıkarlarının birbirine zıt olduğunu anlamaları oldukça yavaş ilerliyordu. Bolşevik Parti'nin monarşinin yıkılması ve yerine demokratik cumhuriyetin kurulması şiarını ise daha da az anlayışla karşılıyorlardı, bu şiar işçi ve köylü kadın kitleleri tarafından çok sonraları, 1905/1906 devrimci mücadelelerinde kavrandı. 9 Ocak onlar için ilk canlı ders oldu. Bundan bir gün önce, 8 Ocak'ta kadın ve erkek işçiler konuşmacıların Çara karşı kötü bir söz söylemesine izin vermiyorlardı. Çarı savunanlar özellikle de işçi kadınlardı. Ama 9 Ocak'ta, ellerinde aziz resmi ve Çar portreleri taşıyarak «Çar baba»ya yardım dilenmeye saraya doğru yürüyüşe geçen savunmasız kadınların ve çocukların üzerine Çarın emriyle askerler tarafından ateş açıldığında, işte o zaman binlerce ağızdan şu protesto yükseliyordu: «Artık bizim için Çar yok! Artık merhamet dilenmeyeceğiz, barikatlarda çarpışacağız.» En bilinçli işçi kadınlar daha 9 Ocak akşamı barikatlarda yerlerini almışlardı, başkaları, daha gerileri allaha olan inançlarını yitirmişlerdi, «Allah varolsaydı, biz emekçi halkı da görürdü!» diyorlardı.

Devrim etkisini gösteriyordu ve Çarın sözümona özgürlük manifestosundan sonra işçi kadınlar devrim yolunda ilerlenilmesi gerektiğini artık kavramışlardı; çünkü "özgürlük" yerine her yerde devrimcilerin katledilmesi, Kara Yüz çetelerinin kudurganlığı sürüyordu.

9 Ocak'tan sonra bütün Rusya'da yaygınlaşan kitlesel grevler işçilerin kanları için de okul olmuştu ve onlar da aktif olarak katılıyorlardı, örneğin Orehovo-Zuyevo'da grev önderlerinden birinin tutuklanması olayında askerlere saldırmışlardı."[8]

Bu dönemdeki çeşitli grev ve direniş hareketleri içerisinde İvanovo-Voznesensk grevinin de özel bir önemi vardır. 1905 Mayıs'ı sonundan Ağustos başına kadar süren ve aralarında birçoğu kadın olmak üzere aşağı yukarı 70 000 tekstil işçisinin katıldığı bu grev, Bolşevik Kuzey Komitesi tarafından yönetilir. "Neredeyse her gün, şehrin dışında, Talka Irmağı'nın kıyısında binlerce işçi toplanıyordu. Bu toplantılarda kendi sıkıntılarını tartışıyorlardı. İşçi toplantılarında Bolşevikler konuşuyordu. Grevi ezmek için Çarlık makamları askerlere, işçileri dağıtmayı ve üzerlerine ateş açmayı emrettiler. Düzinelerce işçi öldü, birkaç yüz işçi yaralandı. Şehirde olağanüstü hal ilan edildi. Ama işçiler baş eğmediler ve işlerine dönmediler. Kendileri ve aileleri aç kaldılar ama, teslim olmadılar... Grev işçileri çelikleştirdi. İşçi sınıfının cesaret, sebat, metanet ve dayanışmasına mükemmel bir örnek oldu. Grev İvanovo-Voznesensk işçileri için gerçek bir siyasi eğitim okulu oldu.

Grev sırasında İvanovo-Voznesensk işçileri, Rusya'da aslında ilk işçi temsilcileri sovyetlerinden biri olan bir Mutemetler Sovyeti meydana getirdiler."[9]

Moskova proletaryası Aralık 1905'te barikatları kurduğunda, buna işçi kadınlar da katılmışlardı. "Kadın işçiler ve işçilerin karıları barikatların kurulmasına ve savunulmasına katıldılar, yaralılara yardım ettiler, barikat savaşçıları için yemek pişirdiler — fakat sadece bu değil, bilakis onlar cesaretle askerlerin önüne dikiliyor ve onları halkın safına geçmeye çağırıyorlardı. Bu olguyu Lenin yoldaş şöyle vurguluyordu: «Moskova proletaryası Aralık günlerinde askerlerin ideolojik olarak "işlenmesinde" fevkalade güzel örnekler verdi, örneğin 8 Aralık'ta kitle Strasnoy Meydanı'nda bir bölük Kazağı çevirdi, aralarına girdi ve onları geri çekilmeye ikna etti. 10 Aralık'ta Preznya ilçesinde iki bin kişilik kızıl bayrak taşıyan bir kitlenin içinden iki genç işçi kadın öne atılarak, Kazaklara, "İsterseniz bizi öldürün, yaşadığımız sürece bayrağımızı elimizden almanıza izin vermeyeceğiz" diye bağırdı. Kazaklar önce tereddüt ettiler ve daha sonra kitlenin "Yaşasın Kazaklar!"çığlıkları altında oradan uzaklaştılar.»"[10]

1905 Devrimi, bütün sınıf ve katmanları harekete geçirdiği gibi burjuva-feminist hareketi de etkilemişti. 1905 Şubat'ında Kadetlere ya-

kın "Kadının Hak Eşitliği Birliği" kuruldu. Başlangıçta, bu örgüt içerisinde Sosyal-Devrimciler, Menşevikler ve Bolşevikler* de faaliyet yürütüyordu. İdeolojik-siyasi mücadelenin belirli bir aşamasında bu Birlik içinde daha fazla kalınamayacağını gören Bolşevik Anna Gureviç ve Menşevik Margarita Margulies'in başını çektiği sosyal-demokrat kadınlar, Birlik'ten ayrılarak, kadın işçilere yönelik siyasi kadın kulüpleri kurdular.

1906 yılında Petersburg'da faaliyet gösteren 4 siyasi kadın kulübü mevcuttu. Bu kulüpler konferanslar vererek ve diğer eğitim ve aydınlatma faaliyetleriyle kadın işçileri kazanmayı ve politize etmeyi hedefliyorlardı. Bu kulüplerin ömrü ama uzun olmamış, kurulmalarından kısa bir zaman sonra yasaklanmışlardır.

Aynı yıllarda, Menşeviklere daha yakın olan Aleksandra Kollantai ** "Tekstil İşçileri Birliği" çerçevesinde faaliyet gösteriyordu. Bu faaliyetin ürünü olarak biraraya gelen işçi kadınlardan bir grup, daha sonraları kurulan "Kadın İşçiler Yardımlaşma Derneği"nin çekirdeğini oluşturmuştur.

1905 Devrimi'nin yenilgisi ve onu izleyen gericilik yıllarında Bolşevikler, sınırlı legal olanakları ellerinden geldiğince kullanmaya çalışıyorlardı. 1907 yılında Kollantai'ın öncülüğüyle Petersburg'da "Kadın İşçiler Yardımlaşma Derneği" gibi zararsız bir ad altında legal bir dernek kuruldu. Bu dernek içerisinde hem Bolşevikler hem de Menşevikler çalışıyorlardı. Bir yıl içerisinde derneğin üye sayısı 300'e varıyor ve bunların çoğunluğunu kadın tekstil işçileri oluşturuyordu. Ne var ki, bu dernek de uzun süre yaşıyamıyor, "Stolypin gericiliği" altında kapatılıyordu. 1908 yılına kadar bu derneğin yönetiminde yer alan Kollantai, derneğin çalışmalarını şöyle değerlendirmiştir: "Predyeçenkaya [sokağı —ÇN]'daki bu dernek ile Rusya'nın geniş kadın proletarya kitlesi arasında sınıfsal propagandanın temeli atılmış oldu."[11]

---

* Bu dönem Bolşevikler ile Menşevikler Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin iki fraksiyonunu oluşturuyorlardı.

** Kollantai, Bolşeviklerin Dumayı boykot etme tavırları nedeniyle bu dönem Menşeviklere daha yakındı ve bu esas olarak 1. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Menşeviklerin sosyal-şovenizm batağına batmalarına kadar sürdü.

1905—1907 yıllarında Bolşevikler, bir yandan ülke içinde kadın işçiler arasında sistemli ajitasyon-örgütleme çalışması yürütür ve işçi kadınların taleplerinin yükseltildiği mitingler, toplantılar vb. örgütlerken, diğer yandan da üyesi oldukları II. Enternasyonal içindeki oportünist kanada karşı idelojik-siyasi mücadelenin öncülüğünü yapıyorlardı. 1907 yılında Stuttgart'ta yapılan Sosyalist Kongre'de diğer sorunların yanı sıra, oportünistlerin "taktik" adına öne sürdükleri bahanelerle kadınların seçme ve seçilme hakkı için mücadeleyi geri plâna itme çabalarına karşı Lenin Clara Zetkin'i destekliyor ve Kongre oportünistlerin tavrını reddederken devrimcilerin önerilerini karar altına alıyordu.*

Bu dönemde RSDİP'in kadın üye oranı %15 idi ve örneğin RSDİP'den çok daha güçlü ve daha uzun bir geçmişi olan Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin kadın üye oranının çok üstündeydi. Alman Sosyal-Demokrat Partisi bu orana ancak 1913 yılında varabiliyordu.[12]

1908 Aralık'ında burjuva kadın hakları savunucularının girişimiyle Petersburg'ta 1. Tüm-Rusya Kadınlar Kongresi düzenlenir. Kollantai, Merkez Komitesi üyelerinin onayını alarak bu Kongre'ye bir kadın işçiler delegasyonunun seferber edilmesi çalışmalarını yürütür. Kongre'ye katılan delegelerin 700'ü Kadet Partisi'ni temsil ediyordu, işçi kadınlar grubu 45 delegeydi. [13] Kongreyi düzenleyen feministler, Kongreyi "Kadın hareketi burjuva ya da proleter değil, tüm kadınları kapsamalı" şiarının belirlemesini istiyorlardı. Kadın işçilerin delegeleri, konuşmalarında, proleter ve burjuva kadın hareketi arasındaki sınıf karşıtlığını açıkladılar. Kongre işçi kadınların baskısıyla, kadın ve çocuk emeğinin korunması ve köylü kadınların durumuna ilişkin vs. kararlar kabul etti. Ayrıca kadın işçiler genel, eşit, doğrudan ve gizli seçim hakkını talep eden bir karar önerdiler. Başkanlık bu karar tasarılarını okumayı reddettiğinde kadın işçiler grubu, protesto olarak Kongreyi terketti.

"Stolypin gericiliği" döneminde (1908-1912) Bolşevik kadın önderlerin bazıları tutuklandı, bazıları da yurtdışına kaçtı. Parti tamamen illegaliteye çekildi. Buna rağmen, bu ağır koşullar altında da fabrika ve işletmelerde propaganda-örgütleme çalışması sürdü. Bolşevikler en küçük legal olanakları da kullanarak bunları illegal çalışmayla birleş-

* II. Enternasyonal'in erkek-şovenisti pozisyonlarına karşı yönelen Lenin'in polemiği genelde pek bilinmediği için *Ek II, s. 117'de* yayınlıyoruz.

tirmeyi ustaca başardılar. * "Bu, o dönemde [1908-1911 —BN] yapılan dört legal Kongrede —bunlar halk üniversiteleri kongresi, kadınlar kongresi, fabrika hekimleri kongresi ve yeşilaycılar kongresiydi— Bolşeviklerin işçi grupları üzerinde sahip oldukları büyük nüfuzdan anlaşılıyordu."[14]

Partinin kadınlar arasında çalışma organlarının ilk tohumları daha bu dönemde, illegalitenin ağır koşulları altında ortaya çıkmıştır. 1910-1913 yıllarında yürütülen çalışmalarda hangi yöntem ve biçimlerin izlendiği, RKP(B)'nin diğer Komünist Partilerin bu tecrübelerden faydalanması için özetlediği bir raporda (1925) şöyle açıklanmaktadır:

> "Kadın kitlelerinin örgütlenmesi alanında elle tutulur sonuçlar elde edebilmek için, herşeyden önce, her komünist işletme hücresinin kendi içinden, hücrenin yönlendirmesi altında bu alandaki çalışmayı yürüten bir özel örgütleyici belirlemesi gerekiyordu.
>
> Partisiz işçi kadınlar arasında aktif unsurların örgütlenmesi, işletmelerde tek tek atölyeler, reyonlar ve saire ile yakın ilişki içinde olan kadın yoldaşların birleştirildiği işçi kadın gruplarının yaratılması şeklinde yürüyordu.
>
> Kapitalist düzenin iktidarı altında bu biçim sonraki delege toplantılarının ilk biçimi idi. Fakat o zaman işletmelerde delege seçimleri yapılamayacağından, bu gruplar, Parti hücrelerinin işçi kadınları etkilemesini mümkün kılacak bir şekilde örgütleniyordu.
>
> Grup, hücrenin yönetimi altındaydı ve hücre ile işçi kadın kitleleri arasındaki bağın ayakta tutulmasına hizmet ediyordu, daha fazla işçi kadının kazanılmasında merkezi rol oynuyordu. İşletmede böylesi grupların varlığı, bu grupların örgütleyicileri-

---

* Bütün bunlar, Bolşeviklerin kadın sorununa pek önem vermediğini ve eğer kadınlar arasında bazı çalışmalar yapılmışsa, bunun "kadın sorununda duyarlı" tek tek kadınların, özellikle de Kollantai'ın hanesine yazılması gerektiği gibi tezler savunan ve hatta bunu "Gericilik yıllarında Kollantai yurtdışına kaçtıktan sonra Rusya'daki proleter kadın hareketinin ilk adımları da yok oldu" *("Sovyet Kadınlarının Yükleri ve Sevinçleri", s. 17)* şeklindeki açık çarpıtmalara kadar vardıran bazı feminist yazarlara en iyi cevaptır, aynı zamanda kullanılan kötü yöntemler açısından da ibret vericidir.

nin çalışmalarını bir noktada birleştirmek ve yönlendirmek için sistemli olarak buluşmalarını gerekli kılıyordu.

Ayrıca zaman zaman, konferanslar vermek, çeşitli işletmelerden kadın işçilerin birbirlerine yakınlaşmasının ve aralarındaki dayanışmanın artırılmasının sağlanması ve grup üyelerinin ve onlarla birlikte işçi kadın kitlelerinin devrimcileştirilmesi amacıyla çeşitli işletmelerdeki bütün grupların katıldığı ortak toplantılar düzenleniyordu."[15]

İşçi sınıfı hareketi canlandığı ve legal gösteri vb. yapma olanakları arttığı ölçüde, kadın işçiler arasında yürütülen çalışmaların ürünü de kendini göstermeye başladı. RSDİP 8 Mart 1913'te Petersburg'da ilk defa Uluslararası Kadınlar Günü'nü kitle gösterileriyle kutlama kararı aldı. Bu tarihten itibaren "Pravda"da özel bir kadın sayfası açıldı. 8 Mart kitle gösterilerine kadın tekstil işçileri öncülük ettiler. Bunu izleyen yılın 8 Mart'ında artık gösteriler Petersburg'u aştı; Moskova, Samara, Saratov ve diğer şehirlerde de Uluslararası Kadınlar Günü gösterilerle kutlandı.

8 Mart 1914'te Petersburg'da Bolşeviklerin kadın işçilere yönelik ilk gazetesi "Rabotnitsa"nın (İşçi Kadın) birinci sayısı çıktı. Rabotnitsa'nın redaksiyonunu Bolşevik öncü kadınlardan bir çekirdek üstlenmişti: Nadejda Krupskaya, İnes Armand, Elizarova Ulyanova, Konkordiya Samoilova ve Klavdiya Nikoleva. Aynı yıl Petersburg'lu kadın-erkek işçilerin büyük 8 Mart yürüyüşü gerçekleşti.

1914 yazında 1. Emperyalist Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte tüm devrimci basınla birlikte Rabotnitsa da kapatıldı. Savaş, Bolşeviklerin önderliğindeki proleter kadın hareketi ile burjuva kadın hareketi arasındaki uzlaşmaz ayrılığı daha da derinleştirdi. Bu dönemde istisnasız bütün feminist örgütler, emperyalist savaştan yana tavır takındılar. Onlar, "Anavatan savunuculuğu" şampiyonluğu yaparak, savundukları "kadın hakları" için daha geniş bir kesimden destek bulmayı ümit ediyorlardı. Böylece, sözümona bütün kadınların "ortak çıkarları" adına konuşanların sınıfsal karakterleri gayet net bir şekilde açığa çıkıyordu.

Emperyalist savaş karşısındaki tavırlarıyla burjuva sınıf karakterlerini ortaya koyanlar sadece onlar değildi. Uluslararası alanda II. Enternasyonal oportünizmi ve Rusya'da Menşevikler "anavatan savunuculuğu"na, sosyal-şovenizme battılar. Bolşevikler hem Rusya'da, hem de uluslararası alanda emperyalist savaşa karşı doğru tavırlarıyla neredeyse yalnızdılar ve II. Enternasyonal'in sosyal-şovenizmine karşı mü-

cadelenin başını çekiyorlardı. Menşeviklerin "anavatan savunuculuğu" Kollantai'i Bolşeviklerin saflarına götürdü...[16] Bolşeviklerin emperyalist savaşa karşı tavrı, onların işçi ve köylü kadınların desteğini kazanmasında büyük önemde bir rol oynadı. Burjuva kadın hareketi önemini yitirirken, proleter kadın hareketi güçlenerek gelişti.

1915 yılında Bern'de yapılan Uluslararası Kadınlar Konferansı'na katılan RSDİP delegasyonu (Bolşevikler), savaşla birlikte II. Enternasyonal'in sosyal-şovenizme batması gerçeği karşısında, "solları", devrimcileri, sosyal-şovenistlerden koparmanın aracı olarak bu Konferansa özel bir önem biçiyorlardı. Ne var ki, bu kadın Konferansı'nda Bolşevikler azınlıkta kaldılar. Bu noktada sosyal-şovenlere karşı tutarlı bir tavır almayı reddeden Clara Zetkin ile Bolşevikler arasında ilk önemli ideolojik çatışma ortaya çıktı. Lenin, sözkonusu ideolojik ayrılığın özünü şöyle ifade eder:

> "... Örneğin Bern'deki Uluslararası Kadınlar Konferansı'nda böyle oldu. Clara Zetkin yoldaşın görüşlerini destekleyen Alman temsilcileri, aslında Merkezin tutumunu savunmuş oldular. Kadınlar Konferansı, yalnızca Troelstra'nın liderliğindeki oportünist Hollanda partisinin delegeleri ile, Londra'da yapılan Antant şovenleri konferansında Vandervelde'nin karar tasarılarına oy veren... Bağımsız İşçi Partisi'nin delegeleri için kabul edilebilir şeyleri söylemekle yetindi."[17] *

Bolşevikler savaşa karşı tavır ve Uluslararası Kadın Hareketi'nin taktiği sorununda başından itibaren tutarlı devrimci çizginin savunuculuğunu yaptılar.

---

* Carol Hayden, Bern Uluslararası Kadınlar Konferansı ile ilgili şu tespitte bulunuyor: "1915 Sosyalist Kadın Kongresi olayı, eğer herhangi bir şey gösterdiyse, bu da, bugün radikaller arasında önemli bir konu olan kadın örgütlerinin özerkliği sorununun, 1915 Avrupa'sında kadın ve erkek Marksistler arasında konuya ilişkin bir problem olarak bile görülmediğidir." *(a.g.e., s. 82)* Bravo doğrusu! Bern Kadınlar Konferansı'ndan çıkarılacak tek sonuç olarak böyle bir tespiti ileri sürmek herhalde kimsenin aklına gelmemiştir. Bu Konferansın gündeminin merkezinde duran şey, emperyalist savaşa ve II. Enternasyonal oportünizminin sosyal-şovenizmine karşı Komünist Kadın Hareketi'nin alacağı siyasi tavır ve bu temelde emekçi kadın kitleleri içerisinde yürütülecek siyasi faaliyete ilişkin perspektifin tartışılarak belirlenmesidir. Dolayısıyla burada kadın örgütlenmesinin özerkliğine ilişkin tavır veya tartışma aramak abesle iştigaldir.

EKİM'E DOĞRU

1915-1917 yılları arasında devrimci hareketin kabarmasıyla birlikte işletme hücrelerine bağlı olan kadınlar arasında çalışma grupları daha da güçleniyor ve çalışma alanları daha genişliyordu.

1917 yılının 8 Mart'ı (eski Rus takviminde 23 Şubat), Çarlığın yıkılmasına yol açan Şubat Devrimi'nin başlangıcıdır. Burada da kadın tekstil işçileri öncü bir rol oynadılar. Bolşeviklerin Petrograd Komitesi'nin çağrısına uyarak* açlığa, savaşa ve Çarlığa karşı gösteri yapmak üzere sokağa dökülen kadın işçileri, tüm Petrograd'da uygulanan genel bir grev eylemiyle erkek işçiler destekledi. Çarlığın bu tüm Petrograd'ı saran grev ve gösteri hareketini polis gücüyle bastırma girişimine karşı bu hareket, Çarlığa karşı siyasi bir gösteri ve mücadeleye dönüştü. "26 Şubat'ta (11 Mart) Pavlovski Alayı İhtiyat Kıtası 4. Bölüğü, işçilere değil, işçilerle çatışmakta olan atlı polis birliklerine ateş açtı. Askeri birlikler uğruna çok enerjik ve inatlı bir mücadele, özellikle kadın işçiler tarafından bir mücadele geliştirildi: Askerlere doğrudan doğruya hitap ediyor, onlarla kardeşçe bağlar kuruyor ve kahrolası Çarlık otokrasisini devirmek üzere halka yardım etmeleri için onlara çağrıda bulunuyorlardı."[18] Böylelikle Çarlığın yıkılması ve Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'ne giden yolda işçi ve emekçi kadınlar tarihsel bir rol oynuyorlardı,** bu Pravda'da çıkan şu dizelerde dile geliyordu:

"Selam Kadınlara!

Selam Enternasyonal'e!

Kadınlar, Kadınlar Günü'nde ilk kez Petrograd sokaklarına çıktılar. Moskovalı kadınlar silah ve malzeme buldular, kışlalara gittiler, askerleri devrim saflarına geçmeye ikna ettiler.

Selam kadınlara!"[19]

---

* Bolşeviklerin Moskova Komitesi'nin 1917 Uluslararası Kadınlar Günü'ne Çağrısı için bkz. *Ek III, s. 119.*

** 8 Mart eylemi ve ardından gelişen olaylar Şubat Devrimi'nden sonra çıkan ilk Pravda sayısında anlatılmaktadır. Bunun için bkz. *Ek IV, s. 121.*

Şubat Devrimi'yle Çarlık iktidarı yıkılmış ve "ikili iktidar" ortaya çıkmıştı: Yani bir yanda Kerenski rejiminin Geçici Hükümet'iyle burjuvazinin iktidarı ve diğer yanda işçi ve asker sovyetleri. Ama Sovyetlerde bu dönem, ideolojik ve politik olarak Menşevikler ve Sosyal-Devrimciler hakimdi. Bolşevikler işçi ve asker sovyetleri içinde Menşeviklere ve Sosyal-Devrimcilere karşı ideolojik-siyasi mücadele yürütüyor ve "Bütün İktidar Sovyetlere!" şiarıyla işçi ve asker sovyetlerini Kerenski Hükümeti'ne karşı tavır almaya çağırıyorlardı.

Şubat Devrimi'nin hemen ertesinde Kerenski'nin Geçici Hükümet'inin işçi ve emekçi kitlelere vaatlerinin hemen hiçbirini yerine getirmediğini teşhir eden yazısında Lenin, "kadınlara oy hakkını" da sayıyor ve şu talebi yükseltiyordu: "Sovyetler bütün kadın ve erkek yurttaşlar için genel ve eşit oy hakkını talep ediyor."[20]

Şubat Devrimi ertesinde burjuva kadın hareketi istisnasız bir biçimde Kerenski Hükümeti'nin yanında yer alıyor ve bir kere daha savaşın devam ettirilmesinden yana tavır takınıyordu. Böylelikle onlar, her dönüm noktasında karşı-devrimin cephesinde yer aldılar. Feministlerin, bu tavırlarıyla işçi ve emekçi kadın kitleleri üzerinde etkide bulunamayacakları açıktı. Ve nitekim öyle de oldu. Bolşevikler, savaşa karşı tavırları, "Ekmek ve Özgürlük" şiarlarıyla işçi ve emekçi kadın kitlelerini kazanmayı bildiler. *

Eski tarihle 17 Mart 1917'de, yani Şubat Devrimi'nden yaklaşık bir ay sonra, Petrograd Komitesi üyesi olan Vera Slutskaya'nın önerisi ve inisiyatifiyle başkentte işçi kadınlar arasında bir ajitasyon-propaganda çalışması bürosu oluşturuldu. Bu büro esas olarak kadın işçilere ve asker karılarına yönelik ajitasyon çalışması yürütüyordu. Kadın işçilerin fabrika ve bölgesel toplantılarını düzenliyor, savaşa ve pahalılığa karşı kadın kitle mitingleri örgütlüyordu. Bolşevikler ayrıca, ev hizmetçilerinin emeğinin korunması talebini yükseltiyor, gençlik grupla-

---

* Geçmişte olduğu gibi bugün de feministler komünistlerin sınıf çıkarlarını "kadınların özgül çıkarları"nın üstünde tutması noktasında eleştirmektedirler: "Bolşeviklerin kadın işçilere yaklaşımı daima onların sınıf çıkarlarının kadın işçiler olarak onların özgül çıkarlarının üstünde olduğunu vurgulamak oldu. Bolşevikler kadınların çıkarlarını tartıştıklarında, bunlar daima onların kadın *proleterler* olarak özel konumlarına ilişkin çıkarlardı." *(Hayden, a.g.e., s. 101)* Ama Bolşeviklere kazandıran, işte tam da bu bakış açısı olmuştur.

rındaki ve hükümet hizmetlerindeki kadınlara sesleniyorlardı; kadınları, Kent Duması'na, sovyetlere ve Kurucu Meclis'e seçimlerde Bolşevik adayları desteklemeye çağırıyorlardı. Sovyetlerin ve sendikaların dikkatini kadın işçilerin ve asker karılarının sıkıntılarına çekiyorlardı. Aynı dönemde, Moskova'da İnessa Armand'ın önderliğinde bir grup Bolşevik, Petersburg'dakine benzer çalışmalar yürütüyor ve "Slisu Rabotnitsa" (İşçi Kadının Yaşamı) adlı yerel bir gazete çıkarıyorlardı.

1917 Nisan'ında önde gelen birçok Bolşevik kadın, Partinin kadın kitleleriyle ilişkilerini nasıl geliştireceğini tartışmak amacıyla Lenin'le biraraya geldiler. Bu toplantıda Lenin, Petersburg'un en aktif kadınlarının Viborg bölgesinde bir konferans örgütlemesini önerdi. Konferans toplandığında burada Menşevikler, Sosyal-Devrimciler ve feministler de hazır bulunuyorlardı. Konferansta tayin edici çatışma noktalarından biri, kadın hareketinin nasıl örgütleneceği sorunuydu. Menşevikler, Sosyal-Devrimciler ve feministler kadın hareketinin bağımsız olması gerektiğini savunurken, Bolşevikler proleter kadın hareketinden yana tavır takındılar.

1 Mayıs 1917'de (eski tarih), Petrograd'da büyük çamaşırhane grevi patlak verdi. 5000 kadının katıldığı bu grev, Partinin kadınlar arasındaki kitle çalışması açısından büyük öneme sahipti. Kadın işçilerin talepleri 8 saatlik işgünü, asgari ücret tespiti ve ücretlerin arttırılmasıydı. Bolşevikler bu greve kendi basınlarında büyük yer verdiler. Grev boyunca en iyi kadın ajitatörler —bunlar arasında Kollantai da vardı— siyasi çalışma yaptılar. Bir ay süren grev, grevcilerin zaferiyle sonuçlandı. Bolşevikler bu zaferde hem grevin örgütleyicileri hem de destekleyicileri olarak büyük rol oynadılar. "Bolşeviklerin etkisi, grevciler tarafından alınan, savaşa karşı çıkan ve Menşeviklerle Sosyal-Devrimcileri uzlaşmacılar olarak mahkûm eden kararlara da yansıyordu."[21]

20-28 Temmuz 1917'de Petrograd'da Tüm-Rusya Sendikaları 3. Konferansı yapıldı. Bu Konferansta Kollantai, sendikalar ve kadın emeği üzerine konuşma yaptı ve Bolşeviklerin kadın emeğinin korunması ve eşitliğine dair temel taleplerini savundu.

Savaş patlak verdiğinde yasaklanan "Rabotnitsa", çamaşırhane grevinin başladığı günlerde yeniden çıkmaya başladı. "Rabotnitsa", savaşa karşı enternasyonalizmi desteklemek için kadın işçilerin toplantıları ve yürüyüşleri kampanyası örgütleme kararı aldı. Bu toplantıların

ilki ve en büyüğü 11 Haziran'da, Sovyet Yürütme Komitesi ile Bolşevik Parti arasındaki "Haziran krizi"nin * zirvede olduğu bir sırada yapıldı. Bu toplantıya 10 000 kişi katıldı.

Circ Chinizelli'de yapılan toplantıdan 2 hafta sonra 5000 kişinin katıldığı bir başka toplantı daha düzenlendi. Bundan birkaç gün sonra da Circ Modern'de kadın işçilerin örgütlenmesi ile ilgili, Petersburg Örgütleme Komitesi'nin çağırdığı bir toplantı düzenlendi. Bu dönemde yapılan bir dizi toplantıda Rabotnitsa editörleri, "Kadın işçi ve hayat pahalılığı", "Savaşa kimin ihtiyacı var?", "Kadın emeği", "Anneliğin korunması" konularında kitleye hitap ediyorlardı.

İkili iktidarın sona ermesi, Haziran ve Temmuz'daki savaşa ve Geçici Hükümet'e karşı gösterilerin bastırılması, Komünist Partisi'nin yasaklanması ve tekrar illegaliteye çekilmek zorunda bırakılması ile belirlenen Temmuz olayları sonrasında Rabotnitsa, Bolşeviklerin legal olarak yayınlanan tek gazetesi idi. Ayda üç defa çıkan Rabotnitsa'nın tirajı 40 000'e varıyordu.

RSDİP(B)'nin 6. Parti Kongresi Ağustos 1917'de illegalitenin ağır koşullarında yapıldı. Parti Kongresi'nden sonra Partinin kadınlar arasındaki ajitasyon-propaganda çalışması için yeni komisyon veya bürolar oluşturuldu. Sverdlov ve Kollantai, kadın çalışmasını örgütlemek ve özelde de önde duran sovyet seçimleri için emekçi kadınlar arasındaki kampanyayı örgütlemekle görevlendirildi.

Şubat Devrimi'nden Ekim Devrimi'ne kadar geçen sekiz aylık dönem Bolşeviklerin "Emperyalist Savaşa Son!", "Barış, Ekmek ve Özgürlük!" şiarlarında yaşam bulan doğru çizgileriyle, kitleleri kendi yanlarına çekme, işçi ve asker sovyetlerinde çoğunluğu kazanma mücadelesini verdikleri dönemdi. Bolşevikler tutarlı tavırları ve taktikleri ile bu mücadeleden zaferle çıktılar. Rusya proletaryasına dünya

* Bolşevik askeri örgütü 10 Haziran'da Geçici Hükümet'e karşı militan bir kitle gösterisi örgütlemek istiyordu, fakat bu gösteri Sovyet Yürütme Komitesi tarafından yasaklandı. Buna rağmen bu yürüyüş daha ileriki bir tarihte, 18 Haziran'da yapıldı ve "ikili iktidar"ın sonuna işaret eden bir dönüm noktası oldu. Kerenski rejimini destekleyen Tüm-Rusya Sovyet Kongresi, burjuvazinin güdümüne girdi. Bilinçli işçi ve askerler, 18 Haziran yürüyüşünden itibaren bu politikaya karşı yönelmeye başladılar. 7 Temmuz'da Geçici Hükümet, Bolşevik Parti'yi yasakladı. Bolşevikler bir kez daha illegaliteye çekildiler.

tarihinde yeni bir sayfa açma onurunu kazandıran, onların önderliğiydi. Eski tarihle 25 Ekim 1917'de, Bolşevik Parti'nin önderliği altında işçi sınıfı, yoksul köylülerle ittifak halinde burjuvazinin iktidarını devirdi ve Sovyet iktidarını kurdu. Ekim Sosyalist Devrimi "proletarya diktatörlüğünü kurdu ve koskoca bir devletin yönetimini işçi sınıfının eline teslim ederek onu hakim sınıf kıldı. Böylece Ekim Sosyalist Devrimi insanlık tarihinde yeni bir çağı, proleter devrimleri çağını açtı." [22]

1917 EKİM DEVRİMİ VE PARTİNİN KADINLARIN KURTULUŞU POLİTİKASI

24 Ekim (7 Kasım) 1917'de gerçekleşen Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde Komünist Partisi'nin öncülüğünde proletarya diktatörlüğü hükümeti, kadınların eşitsizliğine değin eskiden kalma tüm yasaları kaldırıp, kadın ile erkeğin yasal eşitliğini bir darbede gerçekleştirdi. Devrimden dört gün sonra kadın emeğinin korunmasına ve annenin korunmasına ilişkin kararnameyi, Aralık'ta evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili kararnameyi ilan etti. Komünist Partisi bunun henüz bir başlangıç olduğunu, esas büyük görevin, yani kadını toplumsal yaşamın her alanında gerçekten eşit kılma mücadelesinin uzun ve zorlu bir mücadele görevi olduğunu biliyor, bu görevin adım adım çözümü için emekçi kadın kitlelerinin Parti'ye ve sosyalizmin inşasına çekilmesi gerektiğini vurguluyordu. Değişen durum, yani dünyanın ilk proletarya diktatörlüğünün kurulması, Partinin yeni bir program tespit etmesi gerekliliğini doğuruyordu. Proletarya diktatörlüğünün bütün dönemi için geçerli olan bu program *, kadının kurtuluşu alanındaki görevleri şöyle tespit ediyordu:

Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) 1919 Programı'ndan parça: **

Genel siyasi alanda:

...4) Burjuva demokrasisi, yüzyıllarca cinsiyet, din, ırk ve

---

* Bu Program, Kruşçev revizyonizmi döneminde, 1961'de yapılan 22. Parti Kongresi'nde yeni bir programın kabul edilmesine kadar RKP(B)/SBKP (B)'nin programı olarak kalmıştır. Programın kadın sorununa ilişkin bölümünün tümünü "Belgeler" bölümünde, Belge 1, s. 4-5'te yayınlıyoruz.

** Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi (RSDİP)'nin adı, Mart 1918'de yapılan 7. Parti Kongresi'nde Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) (RKP(B)) olarak değişmiştir. Partinin adı bundan sonraki dönemde iki defa daha değişmiştir: 14. Parti Kongresi'nde (1925 Aralık) Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) (SBKP(B)) olmuştur; 19. Parti Kongresi'nde ise Bolşevik eki kaldırılarak SBKP'ye dönüştürülmüştür.

milliyetinden bağımsız olarak insanların eşit olduğunu ilan etti, ama kapitalizm hiçbir yerde bu eşitliğin maddeten gerçekleşmesine izin vermedi, ve emperyalist aşamasında ırkların ve milliyetlerin ezilmesini daha da şiddetlendirdi. Sovyet iktidarı bu hak eşitliğini ancak emekçilerin iktidarı olduğu için yaşamın tüm alanlarında dünyada ilk kez eksiksiz gerçekleştirmeyi ve evlilik hukuku ve bir bütün olarak aile hukuku alanında kadının eşitsizliğinin son izlerini de tamamen yok etmeyi başardı.

Partinin andaki görevi, eskiden kalma eşitsizliğin veya önyargıların tüm izlerini, özellikle de proletaryanın ve köylülüğün geri katmanları içinde tamamen yok etmek için ağırlıklı olarak ideolojik ve eğitici çalışmadır.

Kendini kadınların biçimsel hak eşitliği ile sınırlamayan Parti, eski ev ekonomisinin yerine komün evleri, kamu aşevleri, merkezi çamaşırhaneler, çocuk yuvaları vs. geçirerek, onları [eski ev ekonomisinin —ÇN.] maddi yüklerinden kurtarmayı amaçlamaktadır." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 4-5.)*

Ekim Devrimi'nin ve sosyalist devletin ideolojik ve politik öncüsü Komünist Partisi'nin kadının kurtuluşu sorunundaki programatik yaklaşımı öncelikle 1919 Programı'nda sabittir, fakat sadece bununla sınırlanamaz. Çünkü SBKP(B), oluşturulmasına öncülük ettiği Komünist Enternasyonal'in bir parçasıdır. Dolayısıyla Komünist Enternasyonal Programı ve Kongre Kararları SBKP(B) için de bağlayıcıdır. Bu nedenle, Komünist Enternasyonal'in kadının kurtuluşu sorunuyla ilgili programatik yaklaşımını sergileyen temel belgelerinin de tanınması ve bilinçte tutulması tayin edici önemdedir. Kadının Kurtuluşu sorununda SBKP(B)'yi eleştirenlerin bir dizisi işte özellikle bu noktayı bilinçli/bilinçsiz dikkate almamakta veya SBKP(B)'yi Komünist Enternasyonal'den ayrı görüp, ayrı değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu büyük bir yanılgıdır. SBKP(B), "Dünya Partisi" olan Komünist Enternasyonal'in bir parçası, onun ülke seksiyonlarından biridir. Kuşkusuz Proletarya Diktatörlüğü ülkesinin komünist partisi olması nedeniyle onun Komünist Enternasyonal'de özel bir yeri, özel bir ağırlığı vardır. Fakat bu «özel yer» , Komintern kararları bağlamında onların SBKP (B)'nin de çizgisini belirlemesi noktasında bir ayrıcalık getirmemektedir.

Bilakis Komünist Enternasyonal, kararlarında vb. proletarya diktatörlüğü ülkesinin özel koşullarını dikkate almayı kendi görevi bilmiştir.

Komünist Enternasyonal'in 1928 yılında, VI. Dünya Kongresi'nde kabul ettiği Programı'nda kadınların kurtuluşu sorununa ilişkin şunlar yer almaktadır:

> "Komünist Enternasyonal bu alanda, proletarya diktatörlüğüne şu temel görevleri verir:
>
> c) Kadın ve erkeğin yasa önünde ve pratik yaşamda toplumsal eşitliği, evlilik ve aile hukukunun radikal biçimde değiştirilmesi, analığın toplumsal fonksiyon olarak kabulü, anne ve bebeğin korunması, çocuk ve gençlerin toplum tarafından bakılması ve eğitilmesinin gerçekleştirilmesine başlanması (kreşler, çocuk bahçeleri, çocuk yuvaları, vb.); ev ekonomisini yavaş yavaş rahatlatacak olan kuruluşların (kamu mutfak ve çamaşırhaneleri) oluşturulması; kadını köleleştiren ideoloji ve geleneklere karşı plânlı kültürel mücadele." *(Bkz. Belge 2, "Belgeler" bölümü, s. 28)*

Uluslararası alanda, kadın hareketini de Komünist Enternasyonal'in bayrağı altında toparlamayı kendilerine görev bilen komünistler, Komünist Kadın Hareketi'nin yaratılması ve güçlendirilmesine en başından itibaren özel önem biçmişlerdi. Lenin, "Partide Komünist Enternasyonal'de seçkin bir devrimci kadınlar topluluğumuz olduğu konusunda haklı bir gurur duyabiliriz. Ama tayin edici olan bu değildir. Kent ve köydeki milyonlarca emekçi kadını kendi tarafımıza, mücadelelerimize ve özellikle de toplumun komünistçe dönüştürülmesine kazanmalıyız"[23] diyordu. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'ne bağlı Uluslararası Komünist Kadın Sekretaryası ve onun çağırdığı çeşitli Konferanslarda genelde Komünist Kadın Hareketi'nin, özelde de Sovyetler Birliği'ndeki komünist kadın çalışmasının çeşitli sorunları tartışılıyor ve gerekli kararlar alınıyordu. Bu bağlamda temel belge, III. Dünya Kongresi'nde (1921) kabul edilen "Komünist Partilerinin Kadınlar Arasındaki Çalışma Yöntem ve Biçimleri Üzerine Tezler"dir. Bu tezlerde Sovyetler Birliği'ndeki kadın çalışması özel bir başlık altında ele alınmıştır:

"Sovyet Ülkelerinde Partinin Kadınlar Arasında Çalışması

Bir emekçi Sovyet Cumhuriyetinde kadın seksiyonlarının görevi, geniş kadın kitlelerini komünizm ruhuyla eğitmek ve onları Komünist Partisine kazanmaktır. Kadınları komünizmin inşasına çekerek, onları Komünist Enternasyonal'in sağlam muhafızları olarak eğitmek için [kadınların —ÇN] etkinliğini ve kendi başına çalışmasını uyandırmak ve yükseltmek zorundadırlar. Kadın seksiyonları tüm araçlarla kadınları Sovyet inşasının —savunmadan başlayarak Cumhuriyetin çok yönlü ekonomik plânlarına çekilmeye kadar— tüm alanlarına çekmeye çabalamalıdırlar.

Kadın seksiyonları, Sovyet Cumhuriyeti'nde işçi ve köylü kadınların halk iktisadının inşası ve örgütlenmesine çekilmesinden söz eden ve üretimin örgütlenmesi, denetimi ve yönetimi ile ilgili tüm organlara kadınların katılımının sağlanmasını bekleyen VIII. Sovyet Kongresi'nin kararlarının uygulanmasına dikkat etmelidirler.

Kadın seksiyonları, temsilcileri ve Parti organları vasıtasıyla yeni yasa taleplerinin hazırlanmasına katılmalı ve kadınların ekonomik kurtuluşu için değişikliğe uğraması gerekenlerin değiştirilmesi uğrunda çalışmalıdır. Seksiyonlar özellikle kadın ve çocuk emeğini koruyan yasaların hazırlanmasında inisiyatif göstermelidir.

Kadın seksiyonları, mümkün olduğunca çok sayıda işçi ve köylü kadının Sovyet seçimleri kampanyasına çekilmesi için ve işçi ve köylü kadınların da Sovyet ve yürütme komitelerinin üyesi olmaları için uğraşmakla yükümlüdürler.

Kadın seksiyonları, Partinin başlattığı tüm politik ve ekonomik kampanyaların hızla yürütülmesini sağlamalıdırlar.

Kadın emeğinin kalitesini sendikal eğitimi artırarak yükseltmek ve işçi ve köylü kadınların ilgili eğitim kurumlarına girebilmelerini sağlamak kadın seksiyonlarının görevidir.

Kadın seksiyonları, kadınların tek tek işletmelerdeki iş emniyeti komisyonuna girmesini sağlamalı ve kadın ve çocuk koruma

yardımcı komisyonlarının çalışmasını teşvik etmeye özen göstermelidir.

Kadın seksiyonları, yaşam tarzını yeni komünist temeller üzerine yerleştiren, kadınlar için geçiş döneminin zorluğunu hafifleten, onların maddi bağımsızlığını destekleyen, evin ve ailenin kölesini yeni yaşam tarzının özgür yaratıcısı yapan tüm toplumsal kuruluşlar ağının (kamuya ait yetimevleri, çamaşırhaneler, onarım atölyeleri, komün evleri, toplumsal eğitim kurumları vs.) genişletilmesi için çalışmalıdır. Kadın seksiyonları, sendika konfederasyonlarının kadın üyelerinin komünizm ruhuyla eğitilmesini sağlamalıdır, bunun için sendikalarda komünist fraksiyonun kadınlar arasında çalışma örgütünün yardımını almalıdır.

Kadın seksiyonları, kadın fabrika işçilerinin fabrika delege toplantılarına katılmalarını sağlamalıdır. Kadın delegelerin —pratisyenlerin— çeşitli işler için (konseylerde, halk iktisadı alanında, sendika federasyonlarında) plânlı bir şekilde dağılımını gerçekleştirmekle yükümlüdür." *(Bkz. Belge 2, "Belgeler" bölümü, s. 29-30.)*

Tüm sosyalizmin inşası dönemi boyunca en geniş kadın kitlelerini Partiye ve devlet yönetimine, yani sovyetlere çekmek, onları sosyalizmin inşasının her somut aşamasında çözülmesi gereken görevlere yakınlaştırmak ve bunların çözümü için seferber etmek! İşte buydu Partinin emekçi kadınlar arasındaki çalışmasında en temel görevi. Ve ancak bu pratik çalışma içerisinde, kadınların bu görevi yerine getirebilecekleri gerçek hayatta kanıtlanabilir, işçi ve köylü kitleleri içerisinde hakim olan gerici, feodal anlayışların karşısına çıkılabilirdi. Lenin bunu "Milyonlarca kadın bizimle birlikte olmaksızın, proletarya diktatörlüğünü yürütemeyiz, komünist inşaya girişemeyiz. Onlara ulaşmanın yolunu aramalıyız, bu yolu bulmak için incelemeli ve denemeliyiz"[24] şeklinde ifade ediyordu. Özellikle bu son cümle, Komünist Partisi'nin bu alandaki çalışmasına eleştirel/özeleştirel yaklaşımı açısından önemlidir. Onlar Partinin kadınlar arasındaki çalışması bağlamındaki başarılarını olduğu gibi eksikliklerini ve hatalarını da açıksözlülükle ortaya koymuşlar ve gerektiğinde "eski uygulamalar"dan vazgeçip yeni yollar aramışlardır. Onlar bütün güçlüklere rağmen umutsuzluğa kapılmamış ve pratiğin dayattığı gereklikler temelinde "kadın

yığınlarının köleliğine son vermek için yeni yollar" bulacaklarına dair tam bir güven duymuşlardır. Partide, sovyetlerde, sendikalarda, kooperatiflerde kadınların temsilini ve aktif etkinliğini sağlamak için kadın komisyonlarından kadın ajitatörlere, delege toplantılarından stajyer sistemine kadar uygulanan ve pratikte denenen çeşitli yol ve biçimleri ileride daha geniş ele alacağımızdan, şimdilik bunlara dikkat çekmekle yetiniyoruz.

Komünist Partisinin kadınlar arasındaki çalışması bağlamında öne çıkan bir diğer önemli görev de bu çalışmanın her türlü küçümsenmesine karşı mücadele ve milyonlarca emekçi kadının hareketini geliştirip yönetmenin "tüm parti faaliyetinin önemli bir parçası, evet genel parti çalışmasının yarısı olduğunun" kavratılmasıydı: "Eski efendi bakış açısını en son, en ince köküne kadar kurutmalıyız — partide ve kitleler içinde." *(Lenin)* [25] Komünist Partisi'nin kadın kitleleri arasındaki çalışmayı sürekli gözönünde tuttuğunun ve önde duran görevlerle bağ içerisinde yeni kararlar aldığının bir göstergesi de Parti Kongreleri belgeleridir. Biz burada tek tek hangi Parti Kongresinde hangi karar alındığını aktarmak yerine, elimizdeki ilgili tüm belgeleri kitabın ekinde ("Belgeler" bölümünde) okuyucunun bilgisine sunuyoruz. (Ama bu bizi, yeri geldiğinde bu kararlardan alıntı yapmaktan alıkoymayacaktır.) Ayrıca RKP(B), onun çalışma kolu Jenotyel ve Komintern'in izlediği siyaseti ekte kronolojik olarak özetlemeye çalıştık. *(Bkz. Ek V, s. 123-142.)*

KOMÜNİST PARTİSİNİN KADINLAR ARASINDA ÇALIŞMA KOLLARI: "JENOTYEL"

Kadın ile erkeğin siyasal yaşamda eşitliğini savunan komünistler, en başından itibaren Komünist Partilerin kapılarını kadınlara açarak bunun ilk temelini atmışlardır. Ama onlar bununla da kalmamış, kadınların "eşit hak ve yükümlülüklere sahip" üyeler olduğunun altını çizerek, hem bu alanda varolan soruna işaret etmiş, hem de hedefi belirlemişlerdir. *

Komünistlerin bir yandan Parti içinde temel örgütlenme anlayışı olarak kadın-erkek ayrımını reddetmeleri, diğer taraftan ama kadın kitleleri arasında komünist çalışmanın yöntem ve araçları olarak çeşitli özel organların yaratılmasını onaylamaları — işte bu, bizzat Marksizm-Leninizm adına konuşan akımlar açısından olduğu kadar diğer akımlarda da en fazla kafa karışıklığı yaratan bir sorundur.

> "Örgütlenme ile ilgili olan şeyler, ideolojik anlayışımızdan çıkar: Komünist kadınların ayrı birlikleri yoktur. Komünist kadının yeri, tıpkı komünist erkeğin olduğu gibi, Partide üyeliktir. Eşit yükümlülükler ve haklarla. Bu konuda hiçbir görüş ayrılığı olamaz. Ancak gerçeklere gözlerimizi kapayamayız. Parti, özel görevi en geniş kadın kitlelerini uyandırmak, onları partiyle bağlamak ve sürekli olarak onun etkisinde tutmak olan çalışma gruplarına, komisyonlara, komitelere, kollara, ya da başka nasıl adlandırılırsa adlandırılsın, organlara sahip olmalıdır. Bunun için tabii ki, bu kadın kitleleri arasında tamamıyla sistematik bir çalışma yapmamız gerekiyor. Uyanan kadınları eğitmemiz ve Komünist Partisi'nin önderliği altında proleter sınıf mücadeleleri için kazanmamız ve silahlandırmamız gerekiyor. Burada yalnızca fabrikada ya da ev ocağının başında bulunan proleter

---

* *RKP (B)'nin kadınlar sorununa ilişkin siyasetindeki çıkış noktalarından birini, "işçi sınıfının yedek gücü olarak geri kadınlar" değerlendirmesi oluşturmaktadır. Bu değerlendirmeye ilişkin görüşlerimizi ayrıca Ek VI, s.143'da ele alıyoruz.*

kadınları düşünmüyorum. Burada aynı zamanda küçük-köylü kadınları, çeşitli katmanların küçük-burjuva kadınları da aklımda. Onlar da hepsi kapitalizmin kurbanıdırlar ve savaştan beri de daha çok öyledirler. Bu kadın yığınlarının apolitik, asosyal, geri kalmış ruhu, faaliyetlerinin dar alanı, tüm yaşam tarzları birer olgudur. Bunları gözönünde bulundurmamak aptallık, hem de büyük aptallık olur. Onlar arasında çalışma yapmak için özel organlar, özel ajitasyon yöntemleri ve örgüt biçimlerine ihtiyacımız var. Bu feminizm değildir, bu pratik, devrimci amaca uygunluktur." *(Lenin)* [26]

Bolşeviklerin ve Komünist Enternasyonal'in örgütlenmeye ilişkin anlayışları en kısa şekliyle burada ifade edilmektedir. Bu anlayış temelinde Bolşevikler, devrim öncesinde olduğu gibi devrim sonrasında da kadın kitlelerini komünist düşüncelere yakınlaştırma ve onları örgütsel olarak kucaklama yönünde sistemli ve plânlı bir çalışma yürütmüş, bunun için çeşitli örgütsel tedbirlere başvurmuş, organlar yaratmışlardır. Rusya'da Bolşevikler ve uluslararası alanda Komünist Enternasyonal ve onun seksiyonları, kadın kitleleri arasında komünist çalışmaya ilişkin yöntem ve biçimler ve örgütsel yapı meselesini tekrar tekrar tartışmış, amaca ve şartlara en uygun olan örgütlenme biçimlerini ve çalışma yöntemlerini saptamaya çalışmışlardır. [27]

Örneğin, Komünist Enternasyonal'in "özel kadın örgütleri" karşısındaki tavrı bir dönem uluslararası platformda hararetle tartışılan bir sorun olmuştur. Özel kadın örgütlerinden anlaşılması gereken şey, komünistlerin önderliğinde veya onların desteğiyle oluşturulan kadın kitle örgütleridir. Komünist Partileri böylesi örgütlerin kurulmasına mı öncülük etmeli, yoksa "partilerüstü" kadın örgütlerinin yaratılmasına mı yardım etmeli sorunu çerçevesindeki tartışmalarda, buna karşı çıkanlar, Komünist Enternasyonal'in kararlarında özel kadın örgütlerinin reddedildiğine de işaret ederler, ki bu olgudur. Buna karşı, "özel kadın örgütleri"nin ilkesel olarak reddedilmemesi gerektiğini savunanlar, Batı Avrupa'da Komünist Partileri'nin kitle partilerine dönüştüğü ve kitlelerin eylemliliklerinin arttığı, dolayısıyla değişen koşulların "özel kadın örgütleri" sorununu dayattığını savunurlar. Komünist Enternasyonal'in geçmiş kararlarına sığınanlara Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi üyesi Kuusinen, "Burada değinildiği gibi, Üçüncü Dünya Kongresi, bunların oluşturulmaması kararını aldı. Zetkin yoldaş da, o dönem bu görüşteydi. Biz elbette biçimci değiliz. Eğer durum

bunu gerektirirse, Üçüncü Kongre'nin bu kararının üzerine çıkabiliriz"[28] cevabını verir. Ve gelişmenin belirli bir aşamasında "özel kadın örgütleri" de kadınlar arasındaki çalışmada dayanılabilecek bir araç olarak kabul edilir.

Bolşeviklerin ve Komünist Enternasyonal'in bu alanda bütün dönemler için geçerli bir tek örgütsel yapı öngörüp katı bir şekilde ona bağlı kalmış olmamaları, önde duran görevlerin çözümünde en iyi yöntemleri bulup çıkarmaya çalışmaları ve çeşitli örgütsel tedbirleri "amaca uygunluk" ile bağ içerisinde tartışmaları, gelişmeyi değerlendirme açısından özel bir öneme sahiptir.

Rusça «Jenskiye otdel»in kısaltılması olan «Jenotyel», ***Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Kadınlar Arasında Çalışma Kolu***'dur. Ekim Devrimi'nden sonra bu adı alıp 1930'a dek bu ad altında çalışma yürüten Jenotyel bağlamında, uluslararası alanda olduğu gibi Türkiye-K. Kürdistan'da da çeşitli burjuva ve oportünist-revizyonist-feminist akımların yanlış ve yarı-bilgiler temelinde yaygınlaştırdıkları görüşler, büyük ölçüde kafa karışıklığına ve bilinçli/bilinçsiz çarpıtmalara yol açmıştır. Jenotyele dair bilgiler çoğunlukla, devrimden sonra böyle bir örgütsel yapının olduğu, bunun daha sonra tasfiye edildiği ile sınırlıdır, ve bu sınırlı bilgi, her türden akıma hayal güçlerini sınırsız bir şekilde kullanma ve SBKP'ye karşı saldırılarında bunu kullanma imkanı vermektedir. Bunlara yeri geldiğinde örnekler vereceğiz. Ama önce tarihsel gelişim içinde Jenotyelin neyin nesi olduğunu ortaya koymak ve bu alandaki esrar perdesini kaldırmak istiyoruz.

Bolşeviklerin en başından itibaren kadın işçiler arasında propaganda-ajitasyon-örgütleme çalışması yürüttüklerini ***"Marksist bir İşçi Partisinin Oluşum Süreci ve Kadınların Kurtuluşu Sorunu"*** başlıklı bölümde ele almış ve bu çalışmada Partinin her türlü legal ve yarı-legal imkanları kullandığını somut örneklerle ortaya koymuştuk. Bolşevikler için kadın işçiler arasında sistemli bir ajitasyon-propaganda-örgütleme çalışmasının yürütülmesi gerektiği başından itibaren açıktı, bu tartışma konusu değildi. Bir diğer sorun ama, bu çalışmada uygulanacak yöntem ve örgütlenme biçimleri sorunu, hemen her dönem tartışma konusu olmuştur. Amaçta birleşilmesine rağmen, bu amaca hizmet eden araçların seçimi sorununa çeşitli kesimler çeşitli cevaplar vermişlerdir. Örneğin, Partinin kadınlar arasındaki çalışma için bir Parti aygıtına sahip olması gerektiği düşüncesinin olgunlaştığı

dönemden itibaren, bazı kadın ve erkek komünistler buna muhalif pozisyonlar savunmuşlardır. Hangi örgütlenme biçimlerinin amaca en uygun olduğuna dair görüşlerin çeşitliliği, kendisini her yeni tartışma döneminde göstermiştir.

Partinin kadınlar arasında çalışma organlarının ilk tohumları devrim öncesinde, daha 1910-1913 yıllarında atılmıştır. Kadınların yoğun olarak çalıştığı işletmeler ve atölyelerde işletme hücreleri üzerinden yürütülen bu çalışmaların ötesinde, sendikalar içerisindeki çalışmalar ve legal olanakların elverdiği ölçüde kurulan işçi kadın kulüpleri vb. bu dönemdeki çalışmaların birer parçasıdır. 1913 yılından itibaren Pravda'da açılan kadın sayfası, 1914 yılında ilk sayısı çıkan "Rabotnitsa" (İşçi Kadın) gazetesi çevresinde kadın muhabirler grubunun oluşturulması, çeşitli işçi kadın konferanslarının düzenlenmesi, işçi kadın mitingleri vb.nin örgütlenmesi, bir yanıyla Partinin işçi ve emekçi kadınlar arasındaki sistemli çalışmasının kazanımlarına işaret etmektedir.

Şubat Devrimi öncesi, sırası ve ertesinde bütün güçleri ile işçi ve asker sovyetleri içinde ajitasyon-propaganda-örgütleme çalışması yürüten ve "Bütün İktidar Sovyetlere" şiarını yükselten Bolşevikler, aynı zamanda en geniş kadın kitlelerini, asker ve işçi eşlerini aydınlatmak ve onları harekete geçirmek için olağanüstü bir çaba gösteriyorlardı. *Her* Parti örgütünün kadınlar arasında çalışma için özel bir organa sahip olması şeklindeki görüş bu dönemde olgunlaşıyor ve kısmen pratiğe geçiriliyordu: "Artık her işletmede küçük hücreler yerine büyük işçi kadın grupları oluşuyordu. Parti Merkez Komitemiz düzeyinde kadınlar arasındaki çalışmayı ele almak için özel bir komisyon oluşturuldu. Bu komisyon aynı zamanda «Rabotnitsa» gazetesinin yazı kuruludur. Bu komisyon kadınlar arasındaki çalışmayı yönlendiriyor ve onu Parti önderliği altında toparlıyor. Komisyonun çalışmaları doğrudan işletmelerde ve bölgelerdeki komünist işçi kadınların faaliyetleriyle tamamlanmaktadır."[29] Parti örgütlerine bağlı bu işçi kadın komisyonları, devrimden sonra "1918 güzünde işçi ve köylü kadınlar arasında çalışma kollarına dönüştürülmüştür. Siyasal aydınlatma çalışmasının yanı sıra kadınların sovyet, sendika ve kooperatif örgütlerine pratik olarak çekilmesi de bunların görevleri arasındaydı."[30] Partinin işçi kadın komisyonları tarafından çağrılan *ilk* Partisiz işçi kadınlar konferansı, Ekim Devrimi'nden önce Petrograd'da yapılmıştır: "Buraya 80 000 kadın işçiyi temsilen yaklaşık 800 delege katıldı. Konferans

Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) ile ve onun Sovyet iktidarı için mücadelesiyle tam dayanışmasını ilan etti."[31] Partinin kadınlar arasında çalışma kolunun çağırdığı bu Konferansa benzer konferanslar diğer sanayi merkezlerinde de düzenlenmiş ve Ekim Devrimi'nden sonra da Partisiz işçi ve köylü kadınları Partiye ve sosyalizmin inşası görevlerine çekmenin iyi bir aracı olarak düzenli aralıklarla tekrarlanmıştır. Kasım 1918'de Moskova'da toplam 1147 delegenin katıldığı "Birinci Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Kadınlar Konferansı"nda* Lenin, Krupskaya, Armand ve Kollantai da hazır bulunmuş ve konuşma yapmışlardır. Konferansın kararında "İşçi kadınlar açısından esas görev, onların devrimci mücadelenin her alanına bizzat kendilerinin katılmalarıdır" tespiti vurgulanmıştır.[32]

Ekim Devrimi'nden sonra Partinin kadınlar arasındaki çalışma kolu gittikçe daha gelişip güçlenmiş ve belirgin bir örgütsel yapıya kavuşmuştur. Merkez Komitesi'nin direktifi ve onayıyla oluşturulan bu kol, ilk olarak Aralık 1919 yılında Moskova'da toplanan Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)'in VIII. Konferansı'nda** kabul ettiği tüzükte sabitleşmiştir:

---

* Kollantai, "Toplumsal Gelişme Sürecinde Kadının Durumu" adlı kitabında şunu söylüyor: "Kasım 1918'deki Birinci Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Kadınlar Kongresi'nde devrimin kadınlar tarafından güçlü bir şekilde desteklendiği görülmüştü. Böyle bir Kongre hazırlama düşüncesi Partinin kadın kollarında henüz bir ay önce doğmuştu." *(a.g.e., s. 234)* Kollantai'ı çok öven, ama anlaşılan onu okumayan feministler ise, kadın kollarının bu Kongre'den sonra ve bu Kongre'nin sonucu olarak oluşturulduğunu iddia etmektedirler. Burada Almanca dilinde 'araştırmalar' yazanları kastediyoruz, ki Kolllontay'ın ilgili kitabı Almanca olarak mevcuttur. Kollantai'ın bu kongreyi 30 yıl sonra nasıl değerlendirdiği ve ona hangi özel önemi biçtiği, 1948'de yazdığı "Tarihte Bir Kilometre Taşı" adlı makalesinde bir kez daha vurgulanmaktadır. Bunun için *bkz. Ek VII, s. 146.*

** Feministlerden konuyla ilgili bazı inciler: "Özel bir kadın politikasının gerekliliği teorik olarak kabul edilmesine karşın bu hiçbir zaman gerçekleştirilmemiştir." *(Holt, "Kadın ve İşçi Hareketi", s. 120)* veya "Tabandaki erkekler yeniliğe karşı tüm güçleriyle direniyorlardı; buna rağmen 8. Parti Kongresi 1919 yılında Merkez Komitesinin kararını uysallıkla ama isteksiz bir şekilde, son gündem maddesi olarak onayladı." *("Sovyet Kadınlarının Yükleri ve Sevinçleri", s. 20)* Bu satırları okuyunca insanın içinden Kongre'de miydiniz mübarek? sorusu geçiyor. Kararın "uysallıkla, ama isteksiz bir şekilde" onaylandığını belgelerden nasıl çıkardılar, nasıl anladılar, doğrusu çok merak ediyoruz!

"Parti çalışmasının özel biçimleri için özel kollar yaratılır (ulusal sorunlar için, kadınlar arasında çalışma, gençlik içinde çalışma vs. için). Bu kollar Parti komiteleri düzeyinde oluşturulur ve doğrudan onlara tabidir. Bu kolların örgütlenme şeması, Merkez Komitesi tarafından onaylanan özel yönergelerle tespit edilir." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 6)*

Yukarıdan aşağıya bütün Parti örgütlerinde oluşturulan bu komisyonların [kollar veya şubeler olarak da geçmektedir —BN] görevleri, örgütlenme biçimleri ve diğer merkezi Parti organlarıyla ilişkileri "Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi Kadın Komisyonları İçin Yönergeler" de tespit edilmiştir. *(Bkz. Belge 4, "Belgeler" bölümü, s. 32-35)* Merkez Komitesine bağlı Jenotyelin ilk yöneticisi Inessa Armand olmuştur. *(Bkz. Ek VIII, s. 152.)* Yönergelere göre, Kadın Komisyonlarının ilk ve en acil görevleri, en geniş emekçi kadın kitleleri arasında etkide bulunmak ve onları Parti, sovyetler ve sendikalara çekmek için ajitasyon-propaganda-örgütlenme biçimleri geliştirmektir. Devamen, yerel Parti organlarını kadınlar arasında çalışma alanında yönlendirme; Parti, sovyetler ve sendikalar içerisinde kadınların örgütlenmesine ilişkin önerilerin, plânların hazırlanması; kadınların gerçek kurtuluşu ve anneliğin korunmasıyla ilgili sorunların çözümü için mücadelede öncülük yapılması görevleri sayılmaktadır. Sendika, kooperatif gibi tüm merkezi örgütlerde, işletme ve tröst vb. yöneticilerinin iktisadi organ komisyonlarında ve tüm önemli toplumsal alanlardaki komisyonlarda, konut inşa plânlaması komisyonlarında, sağlık koruma komisyonlarında vs. kadın kollarının temsilcileri yer alıyordu.

Sovyet Rusya'da Komünist Partisi'nin kadınlar arasında çalışma için geliştirdiği bu örgütsel yapı ve çalışmanın özel yöntem ve biçimleri, Komünist Enternasyonal açısından uluslararası alanda Komünist Kadın Hareketi'ne örgütlenme ve tek tek ülke seksiyonlarına kadınlar arasında çalışmanın yöntem ve biçimlerine dair perspektif sunma bağlamında zengin bir deneyim sağlamıştır. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi (KEYK) tarafından görevlendirilen Clara Zetkin, Komünist Enternasyonal II.Kongresi'nde (1920) tartışılıp karar altına alınması öngörülen "Komünist Kadın Hareketi İçin Yönergeler"i kaleme almıştır.[33] II.Kongre'nin zaman darlığından dolayı tartışamadığı "Yönergeler", üzerinde değişiklikler yapılarak III. Dünya Kongresi'nde (1921) "Komünist Partilerin Kadınlar Arasındaki Çalışma Yöntem ve

Biçimleri Üzerine Tezler" olarak karar altına alınmıştır. "Yönergeler", Komünist Enternasyonal'in ve onun Partilerinin —bu arada RKP (B)'nin de— çalışması için hem idelojik-politik, hem de örgütsel alanda temel yol gösterici idi. Bundan sonraki gelişme içerisinde, Komünist Enternasyonal'in kongrelerinde, Enternasyonal Kadın Sekretaryası ve Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin düzenlediği örgütsel danışma konferanslarında bir dizi tavsiye kararları ve bağlayıcı kararlar alınmıştır. RKP(B)'nin ve onun kadınlar komisyonunun da temsil edildiği bu konferans ve oturumlarda, Sovyetler Birliği'nde kadınlar arasında çalışma da tartışılmış ve özel kararlar alınmıştır. *

Buraya kadar anlattıklarımız gayet açık olarak Jenotyelin Komünist Partisi'nden bağımsız olma anlamında özel, ayrı bir kadın örgütü olmadığını göstermektedir. Jenotyel, en başından itibaren Partinin ideolojik-politik çizgisi temelinde ve Partinin tüm organlarıyla en yakın örgütsel bağ içerisinde oluşturulmuş kadınlar arasında çalışma organlarıdır. Bunu tekrar tekrar vurguluyoruz, çünkü gerek Jenotyelin ortaya çıkışı gerekse onun niteliği bağlamında bir dizi yalan-yanlış tezler ortaya sürülmektedir. Kimileri Jenotyelin kendiliğinden bir hareket olarak ortaya çıktığını iddia ederken, kimileri de ona —örneğin Anja Meulenbelt— "bağımsız kadın hareketi" vb. gibi etiketler yapıştırmaktadır.[34]

İdeolojik-politik ve örgütsel olarak Komünist Partisiyle sıkı sıkıya bağlı olan Jenotyeller, görevlerini yerine getirme süreçinde "inisiyatif kullanma hakkına ve belirli bir hareket özgürlüğüne" sahiptiler.[35] Diğer taraftan, Jenotyeller etrafında henüz Komünist Partisi üyesi olmayan kadın kitlelerinden geniş bir hale mevcuttu. Dolayısıyla Komünist Partisi'nin içinde bulunulan her bir aşamada tespit ettiği görevler ve aldığı kararlar, öncelikle Komünist Partisi üyesi olan Jenotyel üyelerini bağlamaktaydı. Komünist Partisi'nin bu geniş kadın kitleleri üzerindeki etkisi, ancak bu üyeler üzerinden ve onların sabırlı ikna çalışmasıyla bu kitleleri Partinin önüne koyduğu hedeflere ve gö-

* Burada ele aldığımız sorunun çerçevesini aşacağından bunlar üzerinde ayrıntılı olarak durmak istemiyoruz. Komünist Enternasyonal'in kadınlar arasında çalışmaya ilişkin çizgisinde nasıl bir gelişim izlediği, *H. Yeşil*'in *Dönüşüm Yayınları* tarafından yayınlanan "Sosyalist Kadın Hareketi İçin" başlıklı kitabında belgeleriyle detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

revlere yakınlaştırabildikleri ölçüde sağlanabiliyordu. Yani, Partinin kendi kararlarını Partili olmayan bu kitlelere dayatması söz konusu değildi ve olamazdı. Sovyetler, sendikalar ve diğer tüm kitle örgütlerinde olduğu gibi Jenotyellerde de Parti, kendi kararları doğrultusunda direktifleri ancak ve ancak, bu kitle örgütleri içinde görevli olan ve faaliyet gösteren komünistlere, Parti disiplinini tanımak zorunda olan üyelerine verebilirdi. Partisiz kitlelerin bu görev ve hedefleri ne ölçüde benimsedikleri ise tamamen bu örgütler içindeki komünistlerin çalışmalarına bağlı idi. 1924 yılına ait bir raporda Jenotyel Parti aygıtı hakkında şu bilgiler verilmektedir:

> "İşçi ve köylü kadınlar arasındaki çalışma genel Parti çalışmasının bir parçasıdır. Hücre bürosundan Merkez Komitesi'ne kadar her Parti Komitesi, kadınlar arasındaki çalışma için özel bir aygıt oluşturuyor. Çalışmanın pratik uygulaması Kadın Kolunun meselesidir. İlkesel yönetim ama, genel Parti çizgisi doğrultusunda ve bir üst Parti komitesinden bir alt Parti komitesine, Merkez Komitesinden işletme hücresine veya köy hücresine doğru [üstten alta doğru —ÇN] işler. İşçi kadınlar arasındaki çalışma aygıtının bir bölümü, sadece bu işle uğraşan ücretli güçlerden oluşmaktadır. Fakat işletmede veya yerel gruplarda faaliyet gösteren alt fonksiyonerlerin büyük kitlesi Parti tarafından ücretlendirilmemektedir, onlar bu çalışmayı Parti görevi olarak yürütmektedirler.
>
> Kadın Kollarının faaliyetleri Partisiz işçi ve köylü kadınlara kadar uzanmaktadır. Komünist kadınlar arasında çalışma, Kol'un görevlerine dahil değildir. Her komünist kadın diğer tüm Parti üyeleri gibi aynı haklara ve yükümlülüklere sahiptir ve yükümlülüğünü Parti komitesinin verdiği görevlere göre yerine getirir. Kadın Kollarını işçi ve köylü kadın kitlelerine mümkün olduğunca yaklaştırmak için Parti, kitlelerle yakın ilişkisi olan ve onlar içerisinde nasıl davranacağını bilen komünist işçi kadınları Kadın Kollarına çeker. Aynı amaçla ulusal Cumhuriyetlerde de Kadın Kollarına yerli komünist kadınlar çekilmektedir."

Konuşmasının devamında yoldaş Moirova, çok önemli ve temel çalışma biçimlerinden biri olan işçi kadınların delege toplantıları sorununu aydınlatmaya geçer. "Bu delege toplantıları, Batılı bazı yoldaşla-

rın yanlış bir temelde inandıklarının tersine, «devlet sisteminin bir parçası», emekçi halkın sovyet örgütlenmesinin bir parçası değildir."[36]

Ekim Devrimi sonrasında Partinin kadın kollarına olağanüstü büyük mücadele görevleri düşüyordu. Parçalanan eski devlet mekanizmasının yerine yeni bir devlet mekanizması koymak — işte genelde Partinin olduğu gibi özelde onun kadınlar kolunun önünde de bu son derece büyük görevin çözümü duruyordu. Yeni Sovyet devletinin çıkardığı yasalar doğrultusunda, anne ve çocuğun korunması, kadınların üretime çekilmesi, kadınların mesleki eğitiminin yükseltilmesi, çocuk yuvalarının, kamu mutfaklarının ve çamaşırhanelerinin vb. vb. örgütlenmesi için ön çalışmanın yapılması, bu alanda kurumların yaratılması ve bunların yaygınlaştırılması; kadınların yasal olarak korunması amacıyla yeni yasa taslaklarının hazırlanması, bunların kitleler önünde tartışılmasının örgütlenmesi, okur-yazarlık kampanyalarının yürütülmesi, en geniş kadın kitlelerini Partiye ve sovyetlere yakınlaştırmak için verilen mücadele ve kadınların Partide, sovyetlerde ve sendikalarda aktif üyeler olarak yer almasının sağlanması, delege toplantılarının ve Partisiz işçi ve köylü kadınların konferanslarının çağrılması, fuhuşa karşı mücadele ve daha kadın sorunuyla ilgili olarak akla ne gelirse her türlü sorunun ele alınması ve çözüm yollarının aranmasında önemli ölçüde sorumlu ve görevli olan organlar Jenotyellerdi. Ve tüm bu görevler, tüm siyasi-ideolojik engellere, özellikle de işçi ve köylüler arasında yaygın eski ideolojinin kalıntılarına karşı acımasız bir mücadele ile birlikte ele alınmak zorundaydı. Gebelikten korunma ve kürtaj alanında danışmanlık hizmetinde bulunan kurumların yaratılmasından, barınacak yeri olmayan "bekâr anne"lerin çocuklarıyla birlikte kalabilecekleri anne-çocuk yurtlarının kurulmasına dek bir dizi sosyal hizmet kurumunun yaratılmasına Kadın Kolları önayak oluyor ve hatta bunları yönetip denetliyordu. Başlangıçta kaçınılmaz olan bu dört yana yumruk sallama durumu, Sovyet devletinin güçlenmesi ile birlikte elbette değişti. Kadın Kollarının önayak olup örgütlemeye çalıştığı bir dizi kurum, giderek devletin sosyal hizmet kurumları olarak işler hale geldiler.

Parti, kongrelerinde ve Merkez Komitesi oturumlarında Jenotyellerin çalışmalarını değerlendirmiş ve çalışmalara yön veren özel kararlar almıştır. Bu bağlamda dikkat çekici olan nokta, en başından itibaren iki cepheli bir mücadele yürütülmüş olmasıdır: Bir yanda yan-

lış gerekçelerle Kadın Kollarının tasfiyesini savunan eğilimlere, diğer yanda da Kadın Kollarını özerk örgütlenmelere dönüştürme çabaları şeklinde kendini gösteren feminist eğilimlere karşı mücadele.

Kadın Kollarının tasfiye edilmesini savunan eğilimlere karşı Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)'in 11. Tüm-Rusya Konferansı'nda (Aralık 1921) açıkça tavır alınmıştır: "Konferans, kadın komisyonlarının önümüzdeki dönemde işçi ve köylü kadınların en geniş kitlelerinin Parti, sovyet, kooperatif ve sendikal inşa çalışmasına çekilmesinde büyük örgütsel ve ajitasyon çalışması yürütmesi gerektiğini kabul etmekte ve bu nedenle bu çalışma alanındaki bir bölüm yoldaşın tasfiyeci hava yaratma durumuna artık bir son verilmesini; bu alanın yönetimine deneyimli ve azimli yoldaşların atanmasını ve kadın komisyonları aygıtını iyileştirmeyi gerekli bulmaktadır." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 7)* 11. Parti Kongresi'nde de bu sorun üzerine tartışılmış ve bir taraftan tasfiyeci eğilimlere karşı tavır alınırken, diğer taraftan feminist eğilimlerin gelişme tehlikesine karşı da dikkat çekilmiştir. *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 8.)*

Kadın Kollarına Partinin tekrar tekrar getirdiği temel bir eleştiri, bu kolların ilk ve en acil görevlerine, yani işçi ve köylü kadın kitlelerinin Partiye, sovyetlere ve sendikalara çekilmesi görevine yeterince önem ve ağırlık vermedikleri yönündedir. Parti, kadın kollarının başarılı çalışmalarının yanı sıra "kendini yalnızca ajitasyon, propaganda ve kültür görevleriyle ve aydınlatma görevleriyle sınırlayan ve işçi ve köylü kadınların toplumsal kurtuluşu için çalışmayı görmezlikten gelen belli eğilimlerin bulunduğunu" *(bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 11)* tespit etmiş ve buna karşı mücadele edilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Aynı bağlamda Jenotyellerin merkezi yönetiminden de bu görevin çözümünde Partinin kadın kollarının çalışmasının yeterli olmadığı ve bu görevin bütünüyle kadın kollarına yüklenmesinin doğru olmadığı yönünde eleştiriler yükselmektedir. Jenotyellerin merkezi yönetim başkanı Artyuşina'nın 8 Mart 1929 tarihli yazısında *(bkz. Belge 10, Belgeler bölümü, s. 111)* bu açık bir şekilde dile getirilmekte ve sovyetlerin, sendikaların ve diğer iktisadi organların da bu görevi üstlenmesi gerektiği sonucu çıkarılmaktadır:

"Bugünkü yeniden inşa dönemi koşulları altında çalışmamızda sadece delege toplantılarına ve kadın bölümlerinin güçlerine dayanmamız halinde, bunun tamamen yetersiz olacağı açıktır. Şimdi kadının kölelikten kurtarılması uğruna sovyetlerden, sendikalardan, kooperatiflerden, iktisat organlarından ve diğer örgütlerden daha fazla yararlanmak gereklidir. Kadının kurtuluşu için alınacak önlemler, kadın işçi bölümlerinin «ayrıcalığı» olmaktan çıkmalıdır artık." *(a.g.e.)*

Burada aslında tüm Komünist Partilerin ve Komünist Enternasyonal içerisindeki kadın çalışmasının temel bir sorununa parmak basılmaktadır: bir yandan özel bir kadın çalışmasının gerekliliğini yerine getirirken, diğer yandan da kadın çalışmasını tüm Parti çalışmasının bir parçası haline getirme zorunluluğu, kadın çalışmasını sadece kadınların çalışmasına indirgeyen anlayışlara ve pratiğe karşı koyma zorunluluğu. 1930'lu yılların başlarında, proletarya diktatörlüğü şartlarında, kadınların kitleler halinde tüm toplumsal alanlara çekilmesinde önemli başarılar elde edildikten sonra, artık ilgili toplum ve devlet organlarının kadınların çıkarlarını savunma görevini kendi görevleri olarak kavramaları ve çözmeleri merkezi önem kazanmıştı. Kadın kollarının reorganizasyonu üzerine bir makalede Artyuşina tam da bu temel düşünceyi şöyle dile getiriyordu:

"Komünist Partisi'nin tüm gücüyle sosyalist inşa için çalıştığı bugün, kadın çalışmasında da ileriye doğru bir adım daha atmalıyız. Kadın çalışması, tüm Parti, sendikalar ve sovyetler kadın çalışmalarını değiştirecek şekilde yenilenmelidir. Ancak böyle bir değişiklik, bugüne kadar elde edilen kurtuluşu güvenceleyip, işçi ve köylü kadınları sosyalizmin inşasına kazanabilir. Çizgimizdeki bu değişikliği, kadınların gerçek kurtuluşu uğruna mücadele davasında kadın işçilerin rolünü küçültme ve önemini azaltma olarak anlamamalıyız." *(Bkz. Ek IX "Kadınlar Arasındaki Çalışma Parti Aygıtı, Sovyetler ve Sendikalar İçinde Kök Salmalıdır", s. 153)*

Jenotyel, SBKP(B) 16. Parti Kongresi (Haziran 1930) öncesinde, SBKP'nin bir bütün olarak Parti aygıtının yeniden örgütlenmesi çerçevesinde ve "daha üst bir örgütlenme aşamasına geçiş" anlayışıyla dağıtılmıştır. 16. Parti Konferansı'nda Kaganoviç'in yaptığı konuşma buna işaret etmektedir:

"Burada, Parti mekanizmasının yeniden örgütlenmesinin, kadın kollarının tasfiye edilmesinin, kadın çalışmasının tasfiye edilmesi yönünde bir eğilim yarattığının altını çizmek zorundayım. Görüşümce, Partinin bu yeniden örgütlenmesi hiç de kadınlar arasında çalışmanın zayıflatılması anlamını taşımaz. Tam tersine, kadınlar arasındaki çalışma hızlandırılmak zorundadır. Şimdiye kadar kadınlar arasında çalışma kadın kollarına deyim yerindeyse «havale edilen» onların «özel» meselesi idiyse, şimdi Parti mekanizmasının yeniden örgütlenmesi sonucu, tüm Parti örgütü kadınlarla ilgilenmek, kadınlar arasındaki çalışmaya ve kadınları Partiye kazanmaya kendini vermekle yükümlüdür."[37]

Söz konusu örgütsel değişiklik dönemi 16. Parti Kongresi'ne hazırlık sürecinde başlar ve 17. Parti Kongresi'nde (1934) yeni Parti Tüzüğü'nün kabul edilmesiyle sonuçlanır. Tüzük değişikliği ile ilgili kararda özel olarak kadınlar arasındaki çalışma kolu ile ilgili olarak değil, fakat genel olarak Partinin kollarının reorganizasyonu hakkında şu tespit mevcuttur:

"Bölge ve eyalet komitelerinin ve SBKP(B) Merkez Komitesi'nin kolları reorganize edilmeli, şimdiye kadar *işlevsel* bakış açısına göre inşa edilmiş olan kollar kaldırılmalı ve yerlerine üretim dallarına göre herşeyi kapsayan kollar konmalıdır. Her üretim dalında ilgili dalın bütün çalışması, Merkez Komitesi'nin tarım kolu örneğinde olduğu gibi yoğunlaştırılmalıdır: Parti örgütleme çalışması, kadroların eğitilmesi ve dağıtımı, ajitasyon ve kitle çalışması, üretim propagandası, Parti kararlarının Sovyet ve iktisadi organlar ve Parti örgütleri tarafından uygulanmasının denetimi."[38]

Aktardığımız bu karar, bir bütün olarak Partinin kendi yapısında gerçekleştirdiği yeniden yapılanmayla ilgilidir ve tüzük değişikliğini gerekçelendirmektedir. Jenotyeller'in dağıtılması pratikte daha önce gerçekleşmiş olmasına rağmen bu adımı —Parti tüzüğü düzeyinde de— gerekçelendiren karar budur. Bunun dışında doğrudan ve özel olarak Jenotyellerin dağıtılması ile ilgili bir karar ve Merkez Komitesi direktifi olup olmadığını bilmiyoruz. Tüm çabalarımıza rağmen bu

sorunu açıklığa kavuşturamadık.* Jenotyellerin tam olarak hangi tarihte ve hangi özel gerekçelerle dağıtıldığını SBKP(B)'nin —varlığından yola çıktığımız— ilgili belgesinden öğrenemeyişimize karşın, bu soruna atıfta bulunulan bir dizi diğer belgelerde ve Komünist Enternasyonal'in çeşitli belgelerinde, bu örgütsel değişikliğin gerekçelerini ortaya çıkarmamız mümkün oldu. Bunlardan biri, Enternasyonal Kadın Sekretaryası üyesi Moirova'nın yaptığı şu açıklamadır:

> "SBKP, işçi erkeklerin ve işçi kadınların, yoksul köylü erkeklerin ve köylü kadınların birleşik enerjisini, proleter kadın kadroların güçlü yükselişini ve emekçi kadın kitlelerinin politik bilincindeki hareketi doğru bir şekilde değerlendirmesini bildi, kadınlar arasındaki çalışmayı bir üst aşamaya çıkardı, bu kitlelere geniş olanaklar açtı ve onlara onların eğitimleri, örgütlenmeleri ve mesleken kalifiyeleşmeleriyle, yeni sosyalist çalışmayla ve günlük yaşantıyla bağıntılı olan sorunların daha da çözülmelerine ilişkin sorumluluklar yükledi. Emekçi kadınların aktif unsurları, şu anda, erkeklerle aynı haklara sahip olarak ve aynı ölçüde, sosyalist inşanın genel alanında kendilerini ilerletebilecek durumdadırlar... Partilerin [Komünist Enternasyonal Partileri —ÇN] Merkez Komitelerinin SBKP MK'ndeki bu çalışmanın yeniden örgütlenmesine nasıl bir reaksiyon gösterdiklerini bilmiyoruz. Ama peşinen Partileri, güya SBKP'nin yolunu izleme gerekçesiyle «çalışmayı bir üst aşamaya geçirmek» ve bu aşamayı da kadın kollarının tasfiyesi olarak düşünmek gibi olası [yanlış —ÇN] paralellikler kurma konusunda uyarmayı gerekli görüyoruz; böyle bir şey, SBKP'nin önlemlerinin bir tahrifi anlamına gelir; dahası, çalışmanın bu yeniden örgütlenmesi, proletarya diktatörlüğü altında Parti aygıtı içinde aynı haklara sahip olan bir kol tarafından on iki yıllık sistemli bir çalışmanın ürünüdür..."[39]

Uluslararası alandaki tartışma içerisinde SBKP(B)'nin Jenotyeli dağıtma kararı alması ve yeni bir örgütlenme çizgisi izlemesi eleştiri ve tartışma konusu olmazken, tartışmalar bir başka alanda, Komünist

---

* Bazı araştırmacılar, Jenotyellerin dağıtılması kararının MK Örgütlenme Bürosu'nun bir toplantısında alındığını iddia etmektedirler. *(Örneğin Hayden, a.g.e., s. 366 ve devamı.)* Fakat bunların hiçbiri ne doğrudan alıntı yapmakta ne de tam kaynak vermektedirler.

Enternasyonal'e bağlı bazı ülke komünist partilerinin SBKP(B)'yi kopye etmeye kalkışmaları bağlamında yürümüştür. Enternasyonal Kadın Sekretaryası en başından itibaren uyarıda bulunmasına rağmen, bu tür tasfiye eğilimlerinin diğer komünist partilerinde de kendini göstermesi karşısında, KEYK ve Kadın Sekretaryası sert bir tavır takınmışlardır. Ağustos 1930'da yapılan Komünist Kadınların Avrupa Danışma Toplantısı'nın kararında şu tavır takınılır:

> "Son dönemlerde kadın kollarına ilişkin bazı yoldaşlarda tasfiyeci eğilimler ortaya çıktı (Merker, Almanya); bunlar bu kolların varlığını meşrulaştıran özel nedenlerin artık aşıldığı gerekçesiyle kadın kollarının dağıtılmasını savunuyorlar. Parti derhal bu görüşlerin temelsiz olduğunu açıkladı. Kapitalist ülkelerin Komünist Partilerinin emekçi kadınlar arasında çalışması ile, içinde bulunulan aşamada bu kitleler arasında tam gelişkin sosyalist inşa çalışması yürüten SBKP'nin çalışması arasında örgütsel alanda bir paralellik kurulamayacağı kendiliğinden anlaşılırdır."[40]

Krupskaya'nın "Kızıl Ordu Komutanları Eşlerinin Konferansı"nda yaptığı konuşmada (1936) Jenotyeller'in dağıtılmasına ilişkin şöyle bir tespit vardır:

> "Kadın hareketimizin tüm tarihine bir göz atalım. İlk başta kadın örgütlerimiz vardı. O dönemde bu kadın örgütleri çok önemli bir fonksiyonu yerine getirdiler. Ama çalışmanın kapsamı daha da büyüdüğünde, gerçekten kitlesel bir hareket başlatmak gerekli hale geldiğinde, onların yetersiz olduğu görüldü. Bu hareketi geliştirmenin başka yöntemleri ortaya çıktı, ve hareket tüm sosyalist inşa çalışmasıyla sıkı sıkıya bağlı hale geldi."[41]

Özetlersek, işçi ve köylü kadın kitlelerinin sosyalizmin inşasına, Parti çalışmasına, siyasette ve tüm toplumsal örgütlerde aktif çalışmaya çekilmesi bağlamında Jenotyeller gerekli ve merkezi önemde bir araçtılar. Onlar aynı zamanda eskinin kalıntılarına, hata ve zaaflara, işçi ve köylü kitlelerinde kendini gösteren kadınlara karşı erkek-egemen anlayışın ürünü tavırlara karşı ideolojik mücadelede önemli bir araçtılar. Gazete ve dergi makaleleri, Jenotyellerin tüm faaliyet alanlarında kitleler arasında, ve ama komünistler arasında da varlığını sürdüren,

kadınları aşağılayan ve horlayan şovenist erkek bakış açısının teşhiri ile doludur. Örneğin Zinovyev, RKP(B) Merkez Komitesi'nin Moskova Kadın Fonksiyonerleri ve işletme temsilcileri ile yaptığı ortak toplantıda (1924) tipik bir durumu şöyle anlatmaktadır:

> "Parti işçi sınıfının ve tüm halkın bir parçasıdır. Ona binlerce bağla bağlıdır. Ve eğer işletme temsilciliğine erkek işçiden fazla kadın işçinin seçildiği Leningrad tekstil fabrikasında, «bu işletme temsilciliği değil, karılar temsilciliği» deniliyorsa, bu istenmeyen görünümlerin kısmen Partililer üzerinde de etkisi olmaktadır. Bunda şaşılacak bir şey yoktur: İlgili kişi daha dün Partisizdi, bugün Parti üyesi. En iyi durumda belki «bir kere» kadının hak eşitliği ile ilgili bir karara oy verecektir, bunun dışında herşey eskisi gibi kalacaktır. Sınır duvarı işte buradadır. Devrimin yeni döneminin belirleyici özelliğinin, kadınların günlük inşa çalışmasına büyük kitleler halinde katılımı olduğunun insanlar tarafından kavranması için gerçek bir değişikliğe ulaşılması gereklidir. Biz giderek daha büyük sayıda insanı kucaklıyoruz ve dolayısıyla artan ölçüde çalışan kadını da kucaklamak zorundayız."[42]

Yani kadınların kurtuluşu için mücadele pürüzsüz bir çizgi izlememiştir. Kadının kurtuluşunu gerçek hayatta sağlamak için, sosyalizmin inşasının her cephesinde tüm direnen güçlere karşı keskin ve amansız bir ideolojik-siyasi mücadele yürütülmüştür. Bu mücadelenin belirli bir zaman diliminde Jenotyeller önemli ve merkezi bir araç idiler. Araçlar değişti, ama mücadele sürdü.

Partinin "yeniden örgütlenme süreci" olarak adlandırdığı, ve kendi yapısında bazı örgütsel değişiklikleri gerçekleştirdiği bu dönemde, açıklamaya çalıştığımız gerekçelerle Partinin kadınlar arasında çalışma kolu Jenotyeli dağıtması, burjuva yazarlarından feminist/sosyalist-feministlere ve hatta oportünist-revizyonistlere dek tüm akımların, kadının kurtuluşu sorunu bağlamında Sovyetler Birliği'ne ve Komünist Partisine saldırılarında başlıca noktalardan biridir, ve daha önce de belirttiğimiz gibi hem bu kolların niteliği hem de dağıtılma gerekçesi hakkında getirilenlerde fantezi sınır tanımamaktadır. Burada bunlara bazı örnekler vermeyi gerekli görüyoruz:

> — "Zjenodtel [Jenotyel —BN], Partinin en yüksek organı tarafından, bağımsız kadın hareketine gerek kalmadığı, kadınların

kurtuluşunun gerçekleştiği ve devletin kadınların bütün ihtiyaçlarına cevap verebilecek durumda olduğu gerekçeleri ile dağıtıldı."[43]

— "Aynı yıl kadın kolları dağıtıldı. Resmi gerekçe, alay eder gibi, şöyleydi: Kadınların kurtuluşu —burda nihayet bundan bahsediyorlar— Sovyetler Birliği'nde artık gerçekleştiğinden, özel kadın örgütleri artık gereksizdir."[44]

— "Çekişmeli tartışma, Partinin revizyon komisyonu tarafından maddi zorluklar nedeniyle kadın kollarının dağıtılması talep edildiğinde zirveye çıktı."[45]

— "O sırada, kadın örgütlerinin Parti yapıları içindeki etkinliği fazla değildi ve düşünceleri de ev içindeki dünyalarına kapanan ve artık toplumsal ya da siyasal olaylarla ilgilenmeyen kadın kitlesi içinde yankı bulmuyordu. Ne var ki Stalin hiç riske girmek istemiyordu. 1930'un başından itibaren genotdeller [Jenotyeller —BN] kapatıldı ve Kommunistka da yayın hayatına son verdi."[46]

— "1929 yılında Jenotyel hiç yorumsuz dağıtılmıştır."[47]

— "Parti çerçevesindeki yorucu ve güvensiz bir varlık döneminden sonra 1929'da gizli bir açıklamayla Jenotyel dağıtıldı. Bu tam da kadınların büyük kitlelerle sanayiye akın ettiği döneme rastlıyordu."[48]

— "Xhenodetl'in [Jenotyel —BN] büyük rolü oldu. Xhenodetl Komünist Partisi'nin işçi ve köylü kadınlar bölümü olarak kuruldu. Başlangıçta bazı Bolşevikler bu yeni kadın örgütlenmesine karşı son derece şüpheli bir yaklaşıma sahipti. Bu Bolşevikler kadın örgütlenmesini çok «kadınca» bulmaktaydılar. Ne var ki bu feminist örgütlenme devrimci Rusya'da kadınların durumu üzerinde çok önemli bir rol oynadı. Kadınların birçok hakkı bu bağımsız kadın örgütlenmesinin mücadelesi, direnişi ile gerçekleşti."[49]

Sanırız bu iddiaların temelsizliğini uzun uzadıya kanıtlamaya gerek yoktur; birbirini tutmayan bu görüşleri yan yana getirdiğimizde, bunların kendi kendilerini en iyi şekilde çürüttüğünü görüyoruz. İnceleme-araştırmamız sürecinde, kullanılan bu tür kötü yöntemlere çok sık rastladığımızdan, her türlü iddiayı, her türlü "alıntı"yı titizlikle Partinin ve Sovyet Devleti'nin ve Komünist Enternasyonal'in bizzat

kendi belgeleriyle karşılaştırmayı, ve doğrudan bu belgelerden denetlememiz mümkün olmayan hiçbir iddiayı dikkate almamayı ilke haline getirdik. Dikkat çekmek istediğimiz ikinci nokta, bütün bu görüşlerin sahiplerinin iddia temelinde çıkardıkları sonuçla ilgilidir. Bunların hepsi, kadın kollarının dağıtılmasıyla, Partinin ve devletin kadınlar arasında çalışmasının da tamamen tasfiye edildiğini, felç olduğunu, kadının kurtuluşu sorunuyla artık hiç ilgilenilmediğini ve hatta bu alanda atılan ileri adımların birer birer geri alındığını savunmaktadırlar. Bazıları ise bunu "sosyalizm şartlarında da bağımsız kadın hareketinin gerekliliği"ne dair yaklaşımlarını teorik olarak gerekçelendirmekte kullanmaktadırlar. Bu iddiaların ayaklarının ne kadar havada olduğunu Partinin Jenotyellerin dağıtılmasından sonraki kongre kararları ve diğer belgeleri göstermektedir. Jenotyeller'in dağıtılması, kadın çalışmasının küçümsenmesi ve savsaklanmasının değil, bilakis kadın sorununun salt kadınların sorunu olarak kavranmasının karşısına Lenin'in ifade ettiği anlayışın, kadınlar arasında çalışmanın "genel Parti çalışmasının yarısı olduğu" anlayışının konmasının ve bunun günün ihtiyaçları gereğince örgütsel alana da yansıtılmasının bir ifadesidir.

ÖRGÜTSEL DEĞİŞİKLİK VE JENOTYELLERİN DAĞITILMASINDAN SONRA SBKP(B)'NİN KADIN ÇALIŞMASI

Feministlerin ve burjuva eleştirmenlerin iddialarının tersine —ki burada aslında iftira söz konusudur—, Jenotyellerin dağıtılmasını da içeren örgütsel yapılanmadaki değişiklik, kadın çalışmasının tasfiye edilmesi anlamına kesinlikle gelmemektedir. SBKP (B)'nin bu dönem sonrasına ilişkin Parti Kongre belgeleri ve toplumsal pratiğin kendisi bunu gayet açık bir şekilde kanıtlamaktadır. Tam tersine, SBKP(B) içerisinde başından itibaren bu yöndeki eğilimlere karşı mücadele edilmiş, Jenotyellerin dağıtılmasının, kadın çalışmasının tatil edilmesi anlamına gelmediği, burada örgütsel alanda bir değişikliğin söz konusu olduğu vurgulanmıştır. 16. Parti Kongresi'ne (1930) Merkez Komitesi'nin örgütsel raporunu sunan Kaganoviç, şu talebi yükseltmektedir:

> "Burada, Parti mekanizmasının yeniden örgütlenmesinin, kadın kollarının tasfiye edilmesinin, kadın çalışmasının tasfiye edilmesi yönünde bir eğilim yarattığının altını çizmek zorundayım. Görüşümce, Partinin bu yeniden örgütlenmesi hiç de kadınlar arasında çalışmanın zayıflatılması anlamını taşımaz. Tam tersine, kadınlar arasındaki çalışma hızlandırılmak zorundadır. Şimdiye kadar kadınlar arasında çalışma kadın kollarına deyim yerindeyse «havale edilen» onların «özel» meselesi idiyse, şimdi Parti mekanizmasının yeniden örgütlenmesi sonucu, tüm Parti örgütü kadınlarla ilgilenmek, kadınlar arasındaki çalışmaya ve kadınları Partiye kazanmaya kendini vermekle yükümlüdür. Kadınların saflarından aktif kadrolar büyümektedir. Bizler kadınları daha fazla bu çalışmaya çekmek zorundayız. Aktif kadınların bizzat kendileri de hem kadınların Partiye kazanılması, hem de onların Parti çalışması önderliğine terfi ve teşvik ettirilmesinde çok daha büyük bir aktif faaliyet göstermek zorundadırlar."[50]

Tasfiye edilen Jenotyeller'in yerine, esas görevleri Partide, sovyetlerde, sendikalarda, kollektiflerde kadınların sayısını artırmak ve siyasal ve toplumsal yaşama aktif olarak katılmalarını sağlamak olan "kadın örgütleyicileri" diye adlandırılan kadrolar faaliyete sokulmuştur. 16. Parti Kongresi'nin söz konusu örgütsel raporunda "İşçi Sınıfının Örgütlülüğünün Sağlamlaştırılması" başlığı altında Kaganoviç şunu tespit ediyor:

> "İşçi kadınların delege toplantıları 107 000 işçi kadını kapsamaktadır. Bunlar kadınların faaliyetlerinin örgütlenmesinde büyük rol oynayan kadın fonksiyonerlerdir. Fakat sayıma tabi sanayide kadınların oranı %28, ve sendikalarda %41,1'dir."[51]

Ve devamen kollektifleştirme kampanyası bağlamında kırdaki kadınların örgütlülük düzeyinin henüz olağanüstü düşük olduğu gözönünde tutularak, bu alandaki kadın çalışması için şu tespit yapılıyor:

> "Köydeki kadınlar arasındaki çalışma özel dikkat talep etmektedir. Kollektif çiftlik hareketinin bazı aşırılıkları ile birlikte, bir dizi durumda kollektif çiftliğe karşı yükselen seslerde kadınların «önder» rol oynadıklarını biliyoruz. Şehirde kazanımlarımız olmasına karşın bu konuda köydeki durumumuz çok kötüdür — sadece kadınların örgütsel olarak kavranması anlamında değil, genel olarak. Köydeki kadınlar arasındaki çalışma esas olarak sosyal yönde olmuştur. Sınıfsal olarak eğitim yetersizdi, küçük, orta ve büyük köylülüğün kadınları arasında ayrım yapılmıyordu. Bu birçok durumda Kulakların [Zengin köylülük —ÇN] geri kadınları kollektif çiftliklere karşı kullanmaları sonucunu doğurdu. Köydeki delege toplantıları, tahıl tedarik etme kampanyası döneminde belirli bir rol oynadılar, ama kollektif çiftlik daha yüksek bir basamağa ulaştığında Kulak, kadınların önemli bir bölümünü kendi çıkarları doğrultusunda kullandı.
>
> Bu nedenle şimdi kadınlar arasında daha güçlü bir çalışma yapmak zorundayız. Özellikle köydeki kadın örgütleyicilerini kaldırmamalıyız. Fakat kadınlar arasında çalışma sadece onlara bırakılmamalı, bu çalışma bütün diğer örgütler tarafından da yürütülmelidir."[52]

Merkez Komitesi'nin sunduğu rapor temelinde alınan 16. Parti Kongresi kararında bu tespitler şöyle geçer:

"Kadınlar ve gençler üretimde giderek artan büyük bir rol oynamalarına rağmen, bunlar arasındaki çalışmaya şimdiye kadar yeterli bir dikkat sarfedilmemektedir. Kırda kadınlar arasında çalışma henüz yeterli ölçüde geliştirilmemiştir, bu özellikle kollektifleştirmede kendisini açıkça göstermiştir. Parti Kongresi, tüm Parti, sendika ve sovyet örgütlerini ve diğer örgütleri, geniş emekçi kadın kitlelerini —özellikle kırda—sosyalist inşanın geliştirilmesine seferber etme çalışmalarını güçlendirmekle yükümlü kılar." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 19.)*

Partinin kadınlar arasındaki çalışmasının değişik biçimlerde ve yöntemlerle devam ettiğinin en açık kanıtı bizzat pratiktir. Jenotyeller'in dağıtılmasından sonra Partide, sovyetlerde, sendikalarda, kooperatiflerde ve diğer tüm örgütlerde kadınların sayısal azalması ve etkinliklerinin zayıflaması söz konusu değildir, tam tersine, bundan sonraki dönemde de, saydığımız tüm bu örgütlerde kadınların sayısal gücü ve etkinliği artmıştır. Bu, istatistiklerle kanıtlı bir olgudur.

Partinin yeniden örgütlenmesinin somut olarak karar altına alındığı ve tüzük değişikliğinin yapıldığı 17. Parti Kongresi'nde Merkez Komitesi'nin "Örgütsel Sorunlar (Parti ve Sovyet İnşası)" raporu temelinde alınan kararın "Yerel Sovyet, Sendika ve Komsomol Örgütlerinin, Devlet ve İktisat Mekanizmasının İyileştirilmesi Doğrultusundaki Faaliyetleri" bölümünde şu tespit yapılır:

"Sovyetlerin ve işletmelerdeki ve köylerdeki temsilciler gruplarının seksiyonları genişletilmelidir. Büyük şehirlerde Temsilciler Sovyetlerinin alt-reyon grupları ve çalışma bölümü grupları örgütlenmeli; bu yapılırken, aktif kadınların, kadın işçilerin ve kollektif köylü kadınların Sovyetlerin ve onların seksiyonlarının çalışmasına çekilmesine özel dikkat gösterilmelidir." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 24.)*

Kadın Kollarının dağıtılmasından sonraki dönemde de sosyalizmin inşası ve kadınların kurtuluşu ile ilgili tüm önemli siyasi sorunlarda özel kadın toplantıları, konferansları, seminerleri vb. düzenlenmiştir; aradaki fark, bunların artık doğrudan ilgili örgütler tarafından, yani Parti, sovyetler, sendikalar, kooperatifler tarafından düzenlenmesidir. Örneğin, işçi ve köylü kadınların konferansları, kolhozcu köylü kadınların konferansları, komünist işçi ve köylü kadınların yerel ve ülke konferansları, şehir ve tarım sovyetleri üyesi kadınların Tüm-Rusya

konferansları, Sovyet Gençliğin [kızlar —ÇN] Birlik Konferansı, "Kuzey'in Kadınları Arasında Çalışma Üzerine Birlik Konferansı" gibi bir dizi toplantı ve konferanslar yapılmıştır. Delege sistemi uygulamasına devam edilmiştir. 1933 yılına ait bir makalede delege toplantılarının artık 2 200 000 kadını kapsadığı tespiti vardır.[53] Ayrıca bazı bölgelerde (Baltık'ta, Orta Asya'da ve Rusya Federasyonu'nun bazı sanayi şehirlerinde) sovyetlere bağlı kadın kolları mevcuttu. Hitler faşizmine karşı mücadele içerisinde Sovyetler Birliği geniş kapsamlı bir anti-faşist kadın çalışması yürütmüş ve bu çalışma çerçevesinde anti-faşist kadın komiteleri kurulmuştur. Sovyet kadınları sadece Komünist Enternasyonal çerçevesinde değil, uluslararası alandaki geniş tabanlı demokratik kadın örgütleri üzerinden de faşizme ve emperyalizme karşı mücadele yürütüyorlardı. Bu örgütler içerisindeki faaliyetlerinin önemli bir parçasını, kadın kitlelerinin kapitalist ülkelerdeki ezilmişliğine karşı Sovyetler Birliği'nde kadının kurtuluşu için katedilen yolun propagandası oluşturuyordu. Sovyet kadınları II. Dünya Savaşı'ndan sonra Uluslararası Demokratik Kadınlar Federasyonu'nun kuruluşuna aktif olarak katılmışlardır. Faşizme ve savaşa karşı mücadele döneminde tüm Sovyetler Birliği çapında anti-faşist kadın örgütleri kurulmuş ve bunlar uluslararası alanda da faaliyet göstermişlerdir. Ayrıca uluslararası konferanslara da, örneğin faşizme ve savaşa karşı 1934'te Paris'te yapılan konferansa (bu konferans ertesinde kurulan ve düzenli aralıklarla konferanslar düzenleyen Dünya Kadın Komitesi'nde Sovyetler Birliği'nin kadın delegeleri daimi üye idiler) SBKP(B) kadın delegasyonları katılmışlardır.

Çeşitli toplumsal alanlarda halen varlığını sürdüren erkek şovenisti pozisyonlara karşı mücadele, Jenotyellerin dağıtılmasından sonra da sürdürülmüştür. "Sovyetler Birliği'nde Emekçi Kadınların Artan Rolü" başlıklı bir makalede (1932) şunlar söylenmektedir:

> "Sovyetler Birliği emekçi kadın kitlelerinin durumundaki bu köklü dönüşümler, Parti örgütünün sürekli önderliği ve denetimi altında mümkündür; çalışmanın örgütlenmesi alanında Parti çizgisinin tutarlı uygulanması halinde, kadın kadroların oluşturulması ve onlar için bir dizi sosyal kurumların örgütlenmesi halinde, gerek bir dizi iktisadi örgütlerin ve kamu örgütlerinin, gerekse tek tek bazı fonksiyonerlerin pratiğinde hâlâ var

olan tutuculuk ve oportünizm olaylarına karşı sürekli mücadele halinde mümkündür."[54]

Kadın Kollarının dağıtılmasından sonra da, kadınlar arasında çalışmaya ilişkin özel bir Parti politikası izlendiğinin diğer bir göstergesi de Parti kongrelerinde alınan özel kararlardır. Bundan sonraki dönemde de bu çalışmaya damgasını vuran temel ilke, kadınların toplumsal yaşamda olduğu gibi siyasal alanda da eşitliğinin sağlanması, ve varolan eşitsizliğin bertaraf edilmesi için bir anlamda kadınlara ayrıcalık tanınmasıydı. Artyuşina, kadın kollarının üzerinde olan görevlerin Partinin tümünün görevi olarak kavranması için değişiklik talep ettiği makalesinde şu tespiti de yapmaktadır:

> "Önemli olan, çalışmanın yeniden düzenlenmesinde biçimsel davranılmamasıdır. Yeniden düzenlemede görev, işçi kadının kültürel ve politik gelişmesini kolaylaştırmak, sorumlu mevkilere terfiini desteklemek ve geniş proleter kadın kitlesinin Partiye girmesini sağlamaktır. Kadın emeğinin ağırlıkta olduğu fabrikalarda, hücre yöneticilerinin bir zaman için personel içinde erkeklerin de olduğunu unutması kötü değildir; önemli olan, onların kadın işçilerin ruh halini ve gereksinimlerini açıkça görmesidir. Çalışmanın yeniden düzenlenmesi, Merkez Komitesi'nin Kasım Plenumu'nda bize verdiği, işçi kadınların Partiye çekilmesi görevini yerine getirmemizi sağlayacaktır." *(Bkz. Belge 10, "Belgeler" bölümü, s. 113-114.)*

Parti politikasında ve ajitasyon-propaganda çalışmasında kadınların kurtuluşu sorununun özel bir noktası, ev işi ve çocuk bakımının toplumsallaştırılması yönünde adımların daha da ileriye götürülmesi ve SBKP(B) programında ifade edildiği gibi "eski eşitsizliğin tüm izlerini yoketmek için —özellikle de proletaryanın ve köylülüğün geri kesimleri içinde— mücadele" idi.

Sosyalist toplumda kadının yeni rolünü işleyen özel makalelerde veya diğer vesilelerle hazırlanmış ajitasyon-propaganda malzemelerinde, kadınların kurtuluşu sosyalizmin temel bir görevi olarak vurgulanmakta ve bununla ilgili özel görevler tespit edilmektedir. Örneğin 1 Mayıslarda işçi, köylü kadınlarla ilgili özel şiarlar yükseltilmekteydi: "Yaşasın devlet yönetimimizin, ülkemizin iktisadi ve kültürel yaşamının aktif üyesi, eşit hak sahibi Sovyet kadını." *[55]

---

* Sovyetler Birliği'nde sömürücü sınıfların artık yok edildiği tespitinden sonra (1935-36), genel olarak «Sovyet kadını» deyimi kullanılmıştır.

1930'lu ve 40'lı yıllarda, o zamana kadar örgütlü bir toplumsal güç olarak rol oynamayan kadın kesimlerinin de konferansları yapılmıştır. 1936'da yöneticilerin, örgütleyicilerin, mühendislerin ve teknik personelin mesleki faaliyette bulunmayan eşlerinin "ev kadınları konferansı" yapılmıştır. "Rundschau"da yayınlanan bir makalede bu konferans hakkında şu bilgiler verilmektedir:

> "Sosyalizm, kadınları *zorunlu* işsizlikten kurtardı. O kadınları adım adım kurtarıyor ve onları tamamen ev işlerinin *zorunluluğundan* kurtarmak istiyor...
>
> Kadının hangi mesleği seçeceği sadece ve sadece onun iradesine, eğilimine ve yeteneğine bağlıdır ve üretimde mi yoksa ev işinde mi çalışmak istediği tamamen kendisine bağlıdır. Ve Sovyet kadını sadece geleneksel «kadın» iş alanlarında (tekstil, hemşirelik, tarım, tıp, pedagoji) değil, eskiden kendine kapalı olan tüm diğer iş alanlarında da yararlılık gösterebileceğini ispatladı. Ev işinin daraltıcılığından çıkmak, sosyalizmin inşasına ve komünist topluma katılmak isteyen, ***emekçi kadının bizzat kendisidir***...
>
> Ve halen milyonlarca ev kadını olsa da, ve halen —örneğin her yıl milyarlar harcanmasına rağmen büyük çocuk yuvaları ağının bugün de ancak şehirdeki emekçilerin çocuklarının üçte birini alabilecek durumda olduğundan (köydeki durum biraz daha değişiktir ve sezona ve kollektif çiftliklerin gelişmesine göre değişmektedir)— ev kadını varolmak *zorunda* olsa da, ev kadınları da artık ***başka bir insan*** olmuşlardır...
>
> Öyle şehirler gördüm ki —Kalinin şehri gibi, saf proleter nüfuslu, saf işçi şehirleri—, tüm veya hemen hemen tüm ev kadınlarının herhangi bir gönüllü toplumsal fonksiyonu mevcuttu — ister sovyetlerin iktidar mekanizmasında olsun, ister adalet alanında veya oturdukları caddelerin güzelleştirilmesi alanında vs. olsun. Onlar, sömürücülere ve asalaklara yer olmayan, sadece kendilerine, erkeklerine ve çocuklarına ait olan kendi şehirlerinin sosyalist gelişmesini hızlandırmaya candan katılıyorlardı. Sovyet entellektüellerin ve kalifiye elemanlarının mesleken çalışmayan karıları da toplumsal çalışmaya aynı şekilde (ve

her genç nesilde artan bir şekilde) yaklaştılar ve yaklaşmaktalar." *

Bunun dışında Kızıl Ordu komutanlarının, subaylarının eşlerinin konferansları vb. gibi konferanslar da yapılmıştır. Bu konferanslar, Komünist Partisinin 1930'lu yıllardan itibaren daha güçlü bir nüfus politikası gütme çabası, anneliğe daha fazla değer veren propaganda yapması ve nüfusun artırılmasının gerekliliği ile henüz çocuk bakımı ve ev işleri alanında herşeyi kapsayan toplumsal kurumların yetersizliği arasındaki çelişkiyi, "salt ev kadını"na da toplumsal olarak daha fazla değer vererek çözmeye çalışma çabası olarak görülmek zorundadır. Bu ama, yukarıda alıntıladığımız makaleden de anlaşılabileceği gibi, feministlerin iddialarının tersine, her yönüyle toplumsal faal kadın rolünün revizyondan geçirilmesine yol açmamıştır. Tam tersine! Ev kadınlarının toplumsal faaliyete katılması yönünde etkide bulunulmuş ve böylelikle kendi "aile işleri" dışında sosyalizmin inşasına da katılmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Özellikle Krupskaya —ama sadece o değil, diğer komünistler de—her yılın 8 Mart'ını kadınların kurtuluşu alanında nelerin başarıldığının ve nelerin henüz görev olarak önde durduğunun dökümünü yapmak ve yeni mücadele görevlerini saptamak için bir vesile olarak kavramıştır. SSCB Merkez Yürütme Komitesi'nin 8 Mart 1934 için çağrısında örneğin şu söylenmektedir:

> "Sovyetler, iktisat ve sendika organları, Uluslararası Kadınlar Günü'nün kutlanmasına aktif olarak katılmak zorundadır. Kadınlar özellikle sosyalist iktisadın her bölümünde yönetici kademelere terfi ve teşvik edilmelidir..."[56]

---

* *Bkz. Ek X s. 158*'de yayınladığımız "Kadın Emeği ve Ev Kadınları Üzerine. Bazı Demokrat Kadın Hayranlarının Küçük-Burjuva İkiyüzlülüğü Üzerine. Çalışma Bağlamında ve Diğer Sorunlarda Sosyalist Tavır Üzerine" başlıklı makale. Bu makalede Sovyetler Birliği'nde neden hâlâ ev kadınları olduğu ve onların sosyalist inşaya nasıl bir politikayla çekilebilecekleri sorununa etraflıca değinilmektedir.

KADINLAR ARASINDAKİ PARTİ ÇALIŞMASININ BİR KISTASI: KADIN PARTİ ÜYELERİNİN ORANI

Komünist Partileri kitleler arasında yürüttükleri ajitasyon-propaganda çalışmasını daima örgütsel olarak sağlamlaştırmaya çalışmışlar ve çalışmalarını değerlendirirken bunu önemli bir kıstas olarak görmüşlerdir. Geneldeki bu yaklaşım, kadınlar arasındaki komünist çalışmada da kendisini göstermektedir. Öyle ki, Komünist Enternasyonal tek tek seksiyonlarını kadınlar arasındaki çalışma bağlamında değerlendirirken, kadın üye oranında bir artış olup olmadığını da daima göz önünde bulundurmuştur.

Komünistler için hedef, siyasal yaşamda da kadın ile erkeğin tam eşitliği ve bunun sayısal olarak da kendisini göstermesi olmuştur. "Neden hiçbir yerde —hatta bizde, Sovyet Rusya'da bile— Partide erkek kadar kadın yok? Sendikal olarak örgütlü kadın işçilerin sayısı neden bu kadar az? Bu olgular insanı düşündürüyor." *(Lenin)*[57] Bu sorular ortaya atılırken, kadınların aktif siyasal yaşamda erkekler kadar temsil edilmesi hedefine varmanın zorluğu elbette bilinçteydi. Kadınların asırlar boyunca ev dışında toplumsal yaşantıdan dışlanmış, aktif siyasal yaşama katılmasının engellenmiş olduğu, ezici çoğunluğunun okuma-yazma bile bilmediği bir ülkede, kısa zamanda bu durumu değiştirmenin mümkün olmadığı açıktı. Bolşevikler bu alanda da ham hayaller yayılmasına izin vermeden ve ama mücadele görevlerini bir an olsun savsaklamadan, sabırlı ve inatçı bir çalışma yürütmüş ve bu alanda da daima eleştiri/özeleştiri silahını kullanmışlardır. Aşağıda bunu belgeleriyle göstermeye çalışacağız.

Parti'deki kadın üye oranı 1898 — 1952 *

Yıl	Kadın üyelerin sayısı**	yüzde olarak	
1898	—	%15	1. Parti Kongresi (RSDİP)
1918	30 435	%7,8	7. Parti Kongresi (RKP/B)
1924	—	%9	13. Parti Kongresi (SBKP/B)
1925	76 494	%10,3	14. Parti Kongresi "
1927	—	%13	15. Parti Kongresi
1930	—	%14	16. Parti Kongresi
1934	—	%14	17. Parti Kongresi
1939	333 821	%21	18. Parti Kongresi
1952	1 318 968	%22	19. Parti Kongresi

Bu tablo ilk bakışta kadın üye oranında sürekli bir artış olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda bir tek istisna vardır: RSDİP'in kuruluş dönemi ile Ekim Devrimi dönemi arasında kadın üye oranındaki düşüş.

1898 yılında kadın üye oranı %15 iken, Ekim Devrimi sırası ve hemen ertesinde bu oranın %7,8'e düşmesinin temel nedeni, Partinin, en ileri kadın ve erkek işçileri, başka bir deyişle sınıfın öncüsünü kucaklayan görece dar bir Parti olmaktan çıkarak, bir kitle partisine dönüşmesidir. Bu dönüşüm içerisinde Partiye ilk akın edenler erkek emekçi kitleler olmuştur. Bu bağlamda daha önce Lenin'den aktardığımız düşüncenin, yani milyonlarca emekçi kadın kitlelerine —özellikle de küçük-köylü kadınlara ve çeşitli katmanların küçük-burjuva kadınlarına— ulaşmanın, onları aydınlatma, eğitme ve Partiye kazanmanın çok daha zor ve büyük bir görev olduğu düşüncesi daha da bir önem kazanmaktadır.

16. Parti Kongresi ile 17. Parti Kongresi'nde kadın üyelerin oranının aynı kalması bağlamında (1931'de kadın üyelerin oranı %16'ya çıkmış ve 17. Parti Kongresi'nde 1934 tekrar %14'e düşmüştür) şunu bilinçte tutmak önemlidir: 1930-1933 döneminde genel olarak Parti üyesi sayısında muazzam bir artış olmuştur. Bu artış ama kendi içeri-

* Kadın parti üyelerinin mutlak sayısı yerine genelde oranlar verildiğinden tablo tamamlanamamıştır.

** Burada önce bilinçli olarak Marksist-Leninistlerin hakimiyetindeki son kongre olan 19. Parti Kongresi'ne kadar olan dönemi alıyoruz.

sinde belirli bir tehlike. Parti üyelerinin niteliğinin düşmesi tehlikesini taşıdığından, Partinin yönetici organları buna müdahale etme gereği duymuşlardır. 1933-1935 yılları arasında geniş bir Parti temizliği uygulamaya koyulurken, 1 Eylül 1936'ya kadar yeni üye alımı durdurulmuştur. 18. Parti Kongresi'ne Merkez Komitesi'nin Faaliyet Raporu'nu sunan Stalin, bununla ilgili olarak şunları tespit eder:

> "Parti, 1930-1933 yılları arasındaki koşullarda böylesine büyük bir katılma akımının, üye sayısının anormal ve istenmez bir artışı olduğunu sezmezlik edemezdi. Parti, saflarına sadece dürüst ve sadık kimselerin değil, bilakis rastlantı sonucu gelmiş ögelerin de, Parti bayrağını kişisel çıkarları için kullanmak isteyen ikbal avcılarının da girdiklerini biliyordu. Parti, sadece üyelerinin sayısı ile değil, bilakis herşeyden önce nitelikleri ile güçlü olduğunu bilmezlik edemezdi. Bu nedenle, ortaya, Partinin bileşimini düzenleme sorunu çıktı. Partinin, —üyeler ve aday üyeler— 1933'te başlamış bulunan arındırılmasını sürdürme kararı alındı, ve bu iş fiili olarak 1935 Mayıs ayına değin uzatıldı. Ayrıca, Partiye yeni üye alımının durdurulması kararlaştırıldı ve bu iş fiili olarak 1936 Eylül'üne değin durduruldu; yeni üyeler alınmasına ancak 1 Kasım 1936 günü başlandı... Partimiz şimdi biraz daha az kalabalık, ama buna karşılık üyelerinin niteliği bakımından daha iyi."[58]

Yukarıda sunduğumuz tablo, gelişmenin ne yönde olduğuna ilişkin bir ipucu vermesine karşın, bu oranlar gelişmenin niteliği, hangi yoğunlukta bir mücadelenin sonuçları olduğu, ve daha da önemlisi, kadın üyelerin sınıfsal bileşiminin ne olduğu bağlamında bir bilgi vermemektedir, dolayısıyla açıklanmaya ve yorumlanmaya muhtaçtır.

Herşeyden önce şunu tespit etmekte yarar var: Komünist Partisi başından itibaren sanayi merkezlerinde ve işçi sınıfı içinde güçlüydü ve bu çok uzun bir dönem böyle kaldı. Ve bu kadın üye oranında daha da bariz bir şekilde kendini gösteriyordu. Örneğin 1920'de bütün Parti ele alındığında, %9'a varan kadın üye oranı, tek tek bölgeler ele alındığında büyük farklılıklar gösteriyordu. Büyük bir sanayi bölgesi olan ve kadınların yoğun olarak tekstil sanayiinde çalıştıkları İvanovo-Voznesensk vilayetinde, Partideki kadın üyelerin oranı %25'e varıyordu. Buna karşılık Petrograd'ın kuzey-doğusundaki bir tarım bölgesinde bir tek kadın bile Parti üyesi değildi. Moskova ve Petrograd'da ise Partili

kadınların oranı %15'e varıyordu. Genel olarak şehirlerde ve sanayi merkezlerinde Partili kadınların sayısı daha yüksek iken, kırsal alanda bu oran oldukça düşüyordu. Yine 1922'de yapılan bir sayımın sonuçları, özellikle Partili kadınların sınıfsal kökeni hakkında bilgi vermektedir. Buna göre Partide örgütlü kadınların %55'i hizmetli veya aydın tabakaya mensup iken, erkeklerde bu oran %21 hizmetli ve %5 aydın olarak kendini gösteriyordu. Devamen kadın üyelerin %33'ü işçi, %7'si köylü; erkeklerin ise %45'i işçi ve %17'si köylü idi. Aynı araştırma, Partinin en fazla kadın ve erkek sanayi işçileri arasında kök salmış olduğunu gösteriyordu. Sanayi merkezlerinde ortalama her bin erkek işçiden 42'si ve her bin kadın işçiden 17'si Komünist Partisi üyesiydi. Buna karşılık şehirlerde ortalama olarak her bin erkeğe 29,9, her bin kadına 2,93; kırsal alanda her bin erkeğe 3,79 ve her bin kadına 0,17 Komünist Partisi üyesi düşüyordu.[59]

Toparlarsak: Komünist Partisinin şehirlerde ve işçi sınıfının yoğun olduğu sanayi bölgelerinde daha güçlü, kırsal kesimde ise daha zayıf olması olgusu, kadın üye oranında da kendisini göstermektedir. Önemli olan bir diğer olgu ise sanayi proletaryası içinde kadın/erkek Parti üyesi oranı arasındaki farkın görece küçük olmasıdır. Bu durumda daha ileriki dönemlerde ne gibi bir değişiklik olduğunu ortaya koymadan önce, Komünist Enternasyonal'in raporunda ilgili dönemin nasıl değerlendirildiğini aktarmakta yarar var:

> "Komünist Partisi'nde 30 435 kadın örgütlüdür, bu bütün üyelerin %7,8'idir. 70 milyon kadın nüfusunun olduğu bir yerde bu kümecik şüphesiz büyük değildir, ama RKP'nin üyeleri ve onlarla birlikte kadınlar sadece ***üye aidatı ödeyenler*** olmadığından, bilakis bütün ülkeye Komünist Partisi'nin görevlerini yerine getirmek ve devlet işlevlerini görmek için yayılmış olduklarından, bu güzide kıtaların önemi oldukça büyüktür ve Parti çerçevesini çok aşmaktadır."[60]

Komünist Partisi'nin, elde edilen başarıları küçümsemeksizin, zaaflarını da açıkça ortaya koyup bunun üzerine gittiğine en iyi örnek, Stalin'in 13. Parti Kongre'sindeki yaklaşımıdır. Stalin, işçi ve köylü kadınların sovyet ve Parti çalışmasına çekilmesinin büyük önemde olduğunu vurgulamakta ve özellikle kırsal alanda kadınların Parti ve sovyetlerdeki oranının düşük olduğunu sayılarla ortaya koyduktan sonra özeleştirel bir tespitte bulunmaktadır:

"Şunu saptamak zorundayız, Sovyetler Birliği'mizin halkının yarısı —kadınlar— Sovyetlerin ve Partinin inşasının büyük eserinde hâlâ kıyıda köşede ya da hemen hemen kıyıda köşede duruyorlar."[61]

Var olan durumu tüm açıklığıyla ortaya koyduktan sonra, konuşmasının sonuçlar çıkardığı bölümünde Stalin, mücadelenin hangi yönde olması gerektiğine de işaret etmektedir:

"Kadınlar arasında çalışmada durum daha da kötüdür. Gerçi işçi ve köylü kadınların delege toplantıları artmaktadır ve kapsamı genişlemektedir, fakat kadın hareketi fonksiyonerlerinin ajitasyon alanında sağlayabildikleri, henüz örgütsel bakımdan sağlamlaştırılmış olmaktan çok uzaktır, hatta gerekli minimumun yüzde biri oranında bile sağlamlaştırılmamıştır. İşçi ve köylü kadınların sovyetler ve sendikalardaki, aynı şekilde Parti içindeki katılım yüzdeleri, bunu tüm açıklığıyla göstermektedir. Parti bu boşluğu en yakın gelecekte doldurmak için tüm önlemleri almak zorundadır. Sovyetler Birliği halkının yarısının sovyetleri ve Partiyi inşa etmek büyük eserinde hâlâ kenarda kalmasına tahammül etmemeliyiz."[62]

Aynı Kongrede Zinovyev de "Üyelik Teftiş Komisyonu Raporu"nda "Lenin Seferberliği"nde kadınların Partiye katılımına iyimser yaklaşımı eleştirmiş ve sonuç olarak Parti Kongresi, Stalin ve Zinovyev'in işaret ettikleri zaafların açıkça ortaya konduğu ve buna bağlı olarak somut mücadele görevlerinin tespit edildiği detaylı bir karar almıştır. Kararın ilk üç maddesinde varolan durum tespit edilir:

"1) Cumhuriyet'teki iktisadi kalkınma, kent ve kırdaki emekçi kitlelerin politik eylemliliğinin artmasına ve kültürel gereksinimlerinin büyümesine yol açtı. İşçi sınıfının durumu genel olarak düzelmesine rağmen, büyük bir bölümü proletaryanın niteliksiz, daha az ücret alan kesimine dahil olan işçi kadınların durumu hâlâ çok ağırdır.

2) Kadın proletarya kitlesi giderek artan ölçüde Partinin etkisi altına girmesine rağmen, Lenin Seferberliği sırasında Partiye giren kadın işçilerin yüzde oranı oldukça önemsizdir; bu esas

olarak toplumsal koşullarla, keza kadın işçilerin genel geriliğiyle ve Parti örgütlerinin kadın işçileri Partiye kazanmak için yeterli dikkat göstermemeleriyle açıklanır.

3) Kadınlar arasındaki Parti çalışması alanında var olan başarıların yanı sıra Parti Kongresi, «işçi kadın» kollarının çalışmasında kendini yalnızca ajitasyon, propaganda ve kültür görevleriyle ve aydınlatma görevleriyle sınırlayan ve işçi ve köylü kadınların toplumsal kurtuluşu için çalışmayı görmezlikten gelen belli eğilimlerin bulunduğunu saptar." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 11.)*

Kararın devamında, bu olguların Partiye yüklediği görevler tek tek sayılır ve özet olarak Partinin dikkatinin merkezinde işçi ve köylü kadın kitlelerinin Partiye kazanılmasının durması gerektiği vurgulanır.

Stalin'in yukarıda aktardığımız konuşmasında ifade ettiği ve Kongre kararına yansıyan bir diğer önemli nokta, Partinin sorunu sadece genelde kadınların Partiye çekilmesi sorunu olarak görmemiş olması, bunun yanı sıra Partili kadınların sosyal bileşimi ile yakından ilgilenmesidir. Burada genel olarak şunu tespit etmekte yarar vardır: Parti, başından itibaren genel olarak üye alımında kontrollü olmaya dikkat etmiş, üyelerinin sınıf kökeni ve niteliği ile yakından ilgilenmiştir. Bu, Partinin kendisini çıkarcı unsurlara karşı korumasının bir gereğiydi. Aynı nedenlerle Parti, belirli dönemler üye alımının durdurulması ve zorlaştırılması gibi tedbirlere de başvurmuştur. 11. Parti Kongresi'nde (1922) —yani Yeni Ekonomik Politika'ya geçiş döneminde— proleter olmayan unsurların Parti'ye girmesini zorlaştırmak amacıyla üye alımı çeşitli kriterlere bağlanmış ve bu 18. Parti Kongresi'ne (1939) kadar uygulamada kalmıştır. 18. Parti Kongresi, burjuvazinin artık tasfiye edildiği, işçiler ile köylüler ve aydınlar arasındaki sınıf ayrımlarının yok olmaya yüz tuttuğu, ekonomik ve politik zıtlıkların silinmeye yüz tuttuğu gerekçesiyle bu uygulamayı kaldırmıştır.[63]

Partinin genel yaklaşımı, elbette kadınların Partiye alınmasında da etkide bulunuyor, dolayısıyla kadın üyelerin sayısındaki nicel artış kadar, onların sosyal bileşimine de önem veriliyordu. Kadın üyelerin sosyal bileşimleri noktasında gerçek başarıların sağlandığını 1926'ya

ait veriler kanıtlamaktadır. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin Danışma Toplantısı'na SBKP(B) Kadın Bölümü Başkanı Artyuşina'nın sunduğu raporda bu şöyle ifade edilmektedir:

> "Raporumun sonunda, ***kadınların Partiye çekilmesi*** üzerine de birkaç söz. Burada da kadın Parti üyelerinde genel bir artış, daha iyi bir sosyal bileşim kaydetmekteyiz. 1925 yılında kadın Parti üyelerinin sayısı 76 494 = toplam üyelerin %10,3'ü idi, 1926'da 128 817 = %12,8. Kadın üyelerin sosyal bileşimi şöyledir: Toplam sayının %59'u işçi kadınların payına düşmektedir, bu oran üyelerin erkek bölümünde olduğundan bile daha elverişlidir. O halde buradan delege toplantılarımızın ve işçi kadınlar arasındaki faaliyetimizin belirli bir semere vermiş bulunduğu görülmektedir. %15,2 köylü ve memur kadınların, %25,8 başka kategorilerin payına düşmektedir. Partiye [üye —ÇN] kazanma bağlamında bizim için de tüm Parti için geçerli olan ilkeler geçerlidir, yani önümüzde ilkönce Sovyetlerde ve diğer pratik çalışmalarda halihazırda sınanmış, delege toplantılarına katılmış vb. olan işçi ve köylü kadınları Partiye kazanma görevi durmaktadır. Öte yandan işçi ve köylü kadınlardaki bu artış, Partide oldukça büyük olan memur oranını aşağıya çekecektir." *(Bkz. Belge 9, "Belgeler" bölümü, s. 93.)*

Partinin kadın bölümünün 1928/29 ve 1932 yıllarına ilişkin raporlarında aynı gelişmenin, yani hem kadın Parti üyesi sayısındaki artışın, hem de kadın Parti üyelerinin sosyal bileşiminin iyileşmesinin devam ettiği görülmektedir. 1931 yılında kadın Parti üyesi sayısı 382 900'e (tüm üyelerin %16'sı) varırken, köy Parti örgütlerinde de kadınların rolü önemli artış göstermiştir. "Son bir yıl içinde köy hücrelerinde kadınların oranı %10'dan %15'e çıktı (tarım komünlerinin hücrelerinde kadınların oranı %19,4'e varıyor.)"[64] Elde edilen tüm sonuçlara rağmen, hemen her rapor, "Kadın işçileri Partiye çekme alanında daha işimiz çok... Partimizdeki kadın kadroların sayısını artırmak için daha çok büyük gayret göstermek zorundayız" cümlesiyle bitmektedir. Ve bu sadece kadın kollarının raporlarında değil, bizzat Merkez Komitesi'nin rapor ve kararlarında da açıkça dile gelmektedir. Örneğin Merkez Komitesi bir plenumunda (1928) şu tespiti yapmaktadır:

"Partiye işçi kadınların kazanılmasında özellikle tayin edici bir değişiklik sağlanmak zorundadır, çünkü bu alanda son dönemlere kadar çok güçlü bir geri kalma görülmüştür ve buna özellikle içinde bulunulan koşullarda kesinlikle izin verilemez." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 18)* *

Bütün bunlar, Partinin kadın kitlelerini aktif siyasal yaşama çekmek için büyük çaba gösterdiğinin ve elde edilen başarılarla yetinmeyip en büyük hedefler peşinde koştuğunun belirtisidir. Partinin kendi hatalarına ve eksikliklerine, doğru çizgisinin hayata geçirilmesindeki yetersizliklere karşı özeleştirel yaklaştığının ve mümkün olan en büyük başarıyı elde etmek için çalışmalarını ve uygulamalarını yeniden ve yeniden gözden geçirdiğinin kanıtlarıdır. Bu yaklaşım sonucu kadınların Parti içindeki yüzdesi sürekli bir artış göstermiş, kadın üyelerin mutlak sayıları ise yüzbinlerle ifade edilir olmuştur. 18. Parti Kongresi'nde (1939) toplam 1 588 852 üyenin 333 821'i kadındı (%21). II. Dünya Savaşı nedeniyle on üç yıl sonra toplanan 19. Parti Kongresi'nde (1952) —savaşta verilen büyük üye kaybına rağmen— Parti muazzam ölçüde büyümüştü; Partinin toplam üye sayısı 6 013 259'a varırken, kadın üyeler 1 318 968 olarak sayılıyordu (%22). Burada, bu rakamların neyi ifade ettiğinin de bilince çıkarılması son derece önemlidir. Sosyalist devletin öncüsü Komünist Partisi saflarındaki kadın ve erkekler, sosyalizmin/komünizmin inşasında izlenecek yolu belirleyen öncüleri, ülkenin siyasal ve ekonomik yaşantısında en faal kesimi oluşturmaktaydılar. Sovyetlerde, sınai ve tarımsal iktisat organlarında, sendikalarda ve tüm diğer toplumsal örgütlerde yönetici görevleri üstlenenler esasta bunların arasından seçiliyordu. Dolayısıyla bu yüzbinlerce Parti üyesi kadın, siyasal yaşama aktif katılımlarıyla milyonlarca kadın kitlesinin içerisinden yükselmiş en ilerileri temsil etmekteydi.

---

* *Ek XI, s. 164*'de "Daha Çabuk ve Daha Çok Sayıda İşçi ve Köylü Kadını Partiye Kazanmak" (1930) başlıklı makaleden, Parti içinde kadınların yüzde oranının ne kadar olduğu ve bunun nasıl yükseltilebileceği konusunun SBKP(B) için ne kadar önemli olduğu gayet anlaşılır bir şekilde görülmektedir.

Partinin Yönetici Organlarında Kadınlar

Komünist Partisi'nin en geniş kadın kitlelerini kendi bünyesinde birleştirmek için verdiği mücadelenin bir parçasını da kadınların Parti içinde yönetici kademelere teşviki ve terfii sorunu teşkil etmektedir. Bu bağlamda da önce, Komünist Partisi'nin ilk andan itibaren bilinçli ve sistemli bir çalışma yürüttüğü vurgulanmak zorundadır. Parti, kadınlar arasındaki çalışmalarla ilgili kararlarında her iki görevi, yani bir taraftan Partisiz kadınların Parti içinde örgütlenmeleri, diğer taraftan Parti içinde örgütlü olan kadınların yönetici organlara terfi ettirilmelerini bir arada ele almıştır. Parti örgütlerinin bu görevi ne ölçüde yerine getirdikleri denetlenirken, Parti kongrelerindeki kadın delegelerin sayısı ve oranı Komünist Partisi açısından bir ölçüt olmuştur. Buna örnek olarak önce, 13. Parti Kongresi'nin (1924) kadın üyelerinin oranı bağlamında da değindiğimiz, Zinovyev'in "Üyelik Teftiş Komisyonu Raporu"nu sunan Kaganoviç ile polemiğini aktarmak istiyoruz. Zinovyev Merkez Komitesi'nin Siyasi Raporu ile ilgili kapayış konuşmasında, Kaganoviç tarafından sunulan Üyelik Teftiş Komisyonu raporundaki değerlendirmeyi şöyle eleştirir:

> "Kadınlar arasındaki çalışmaya ciddi bir şekilde önem verilmek zorundadır... Burada bizde bu alandaki durumun gayet kötü olduğunun altını çizmek istiyorum. Biz halen bu çalışmayla şakalaşıyoruz, ki bunun burada yeri yoktur; hele hele Partide, sendika hareketine ve sovyet yaşantısına işçi kadınların halen gayet orantısız bir şekilde küçük çapta katıldıkları söz konusu olduğunda hiç yeri yoktur. Parti Kongremize bir göz atın. Kaganoviç yoldaş bana biraz önce Parti Kongremiz hakkında temel verileri verdi. «Cinsiyetler itibariyle» ara başlığı altında Üyelik Teftiş Komisyonu şunu yazıyor: «Burada çok sevindirici bir görünümün altı çizilmelidir. 10. Parti Kongresi'nden beri durmadan düşen (%2,8) ve 12. Parti Kongresi'nde %1 olan kadın oranı %3'e ve mutlak olarak beş katına çıkmıştır. Geçen yıl oy hakkı olan 4 kadın vardı, bu yıl 20 kadın var; 13. Parti Kongremizde danışma oy hakkı olan delegelerin sayısı 31, yani bu Parti Kongresi'nde 51 kadın var ve bu tüm Parti Kongresi'nin %4,4'ünü oluşturuyor.»

Ve buna bizde «sevindirici görünüm» deniyor! Bu şekilde çalışmaya devam edemeyiz! Hepimiz durmadan Lenin'in emirlerini yerine getirmek istediğimizi tekrarlıyoruz. Ama o, işçi kadınların bizim tüm inşamıza gerçek katılımının (lafta değil, pratikte) büyük önemini güzel lafların hatırına defalarca tekrarlamamıştır. Biz şunu açıkça söylemeliyiz: Parti örgütü örnek olmadığı sürece, tüm diğerleri eski pozisyonda çakılı kalacaklardır. Gelecek Parti Kongresi'nde, şaka olsun diye değil, cidden «sevindirici görünüm»den söz edilebilecek duruma gelmeyi başarmalıyız. Üye Teftiş Komisyonu ciddi bir şekilde «sevindirici görünüm»den bahsettiğinde, bu benim görüşümce kötü bir şakadan başka birşey değildir. Parti Kongresi'nin sadece %4,4'ünü kadınlar oluşturuyorsa eğer, bu ne biçim bir sevindirici görünümdür? Bildiğim kadarıyla —bütün ülkeden hiç sözetmeyelim— Partimizde kadınların oranı çok daha büyüktür. Bu sorunları artık bütün zamanlar için çözmenin zamanıdır, çünkü burada söz konusu olan sosyalizmin gerçek inşası ve kitlelerin gerçekten bizim çalışmamıza çekilmesidir."[65]

Bu sorunla ilgili yürütülen tartışma sonunda Parti Kongresi kararında kadınların yönetici kademelere terfi ettirilmesi sorunu da yer alır:

"Parti Kongresi, Partinin işçi ve köylü kadınlar arasında çalışma alanındaki en ivedi görevleri olarak şunları görür: a) kadın işçilerin iş tezgâhı başından Parti için kazanılması doğrultusundaki çalışmanın güçlendirilmesi;... e) komünist kadınların Parti ve sovyet organlarında yönetici konumlara terfi ettirilmeleri." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 12.)*

Kadınların yönetici kademelere terfi ettirilmesi bağlamında somut gelişmeyi verilerle izleme imkanı ne yazık ki yok. Fakat, burada bazı Parti Kongrelerindeki tespitler ve Kongrelerde kadınların hangi oranda temsil edildiğine dair veriler bir ipucu olmaktadır. Kadroların seçimi, yükselmeleri ve dağılımları üzerinde duran ve özellikle genç kadroların yönetici kademelere zamanında terfi ettirilmesinin önemini ortaya koyan Stalin, 18. Parti Kongresi'ne (1939) Merkez Komitesi Raporu'nda şu tespiti yapmaktadır:

"Parti Merkez Komitesi'nin elinde, geçmiş dönem boyunca, Parti'nin, %20'den çoğu kadın olan, Parti üyesi ya da Parti'ye yakın 500 000'den çok genç Bolşeviği, devlet ve Parti organlarında yönetim görevlerine yükseltmesini bildiğini gösteren veriler var."[66]

Bu dönemde SSCB'de 11 Federe Cumhuriyet vardır ve Parti aygıtı şöyle bir tablo sunmaktadır:

"SSCB Komünist (Bolşevik) Partisi ile birlikte 11 merkez komitemiz, 6 ülke komitemiz, 104 bölge komitemiz, 30 il komitemiz, 212 kent komitemiz, 336 kentsel reyon komitemiz, 3479 kırsal reyon komitemiz ve 113 060 temel Parti örgütümüz var."[67]

18. Parti Kongresi (1939) ve 19. Parti Kongresi (1952) Üyelik Teftiş Komisyonu raporlarında, Parti Kongresi'nin bileşimi hakkında bilgiler verilmektedir. 18. Parti Kongresi Delegelik Teftiş Komisyonu, raporunda şunu tespit etmektedir:

"Parti Kongresi delegeleri içinde oy hakkına sahip toplam 143 kadın vardır, yani tüm delegelerin %9,1'i. 17. Parti Kongresi'nde 89 kadın —tüm delegelerin %7,2'si— mevcuttu. Bazı Parti örgütlerinin, kadınların Parti, sovyet ve iktisadi organların yönetici kademelerine terfi ettirilmesi sorununu ciddi bir şekilde ele alsalardı, daha büyük sayıda kadını Parti Kongresi'ne seçebilecekleri tespit edilmelidir. Parti Kongresi kadın delegeleri arasında 32 vilayet Parti sekreteri, beş işletme müdürü, 14 alt Parti örgütleri sekreteri mevcuttur. Devamen kadın delegeler arasında doktorlar, öğretmenler, sovyet ve iktisat organlarının yönetici kademelerinin hizmetlileri vardır. Delegeler arasında Moskova-Uzak Doğu cesur uçuşu ile tanınan Sovyetler Birliği kadın kahramanı Ossipenko da yer almaktadır. *(Alkışlar.)*"[68]

19. Parti Kongresi'nin belgeleri içinde Parti Kongresi'nin bileşimi hakkında "Delegelik Teftiş Komisyonu"nun başkanı Pegov'un raporu da vardır. Bu raporda Parti Kongresi'ne seçilen kadın delegelerin sayısı (147) ve bunun tüm delegelere göre oranı (%12,3) yer almaktadır. Partinin bu dönemde —aday üyeler hariç— toplam 6 013 259 üyesi vardır ve bunlardan 1 318 968'ini kadın üyeler oluşturmaktadır. Parti

Kongresine her beşbin Parti üyesine 1 delege olmak üzere toplam 1192 delege katılmıştır. Bazı bölgelerde kadın delege oranı şöyledir: "Ivanovo [tekstil sanayii merkezi —BN] Parti örgütü bölgesinden gelen oy hakkına sahip delegelerin %50'si kadındır. Kostroma bölgesi delegasyonunun kadın oranı %33, Kalinin ve Yaroslavl bölgelerinin %25'er, Gorki bölgesi ve Özbekistan Parti örgütünün %20'şer."[69]

Devamen kadınların Partinin yönetici kademelerine, devlet ve ekonomi yönetimine katılımı bağlamında aşağıdaki bilgiler verilmekte ve bu olumlu olarak değerlendirilmektedir:

> "19. Parti Kongresi'ne seçilen kadın delegelerin arasında 6 Bölge Komitesi ve Birlik Cumhuriyeti Merkez Komitesi Sekreteri, 36 şehir, bölge ve reyon Parti Komitesi Sekreteri, 7 alt örgüt sekreteri, 10 yönetici idare fonksiyoneri, 4 işletme müdürü, 19 kolhoz başkanı, 3 Makine ve Traktör İstasyonu ve sovhoz müdürü vardır. Parti Kongresinin kadın delegelerinden 14'ü Sosyalist Emek Kahramanı, 8'i Stalin ödülü sahibidir. 20'si SSCB Yüksek Sovyeti üyesi ve 26'sı Birlik Cumhuriyetleri Yüksek Sovyeti üyesidir."[70]

Bu olumlu örnekler sayıldıktan sonra Partili kadınların Kongre'deki temsiline ilişkin olumsuzluklara da işaret edilmektedir:

> "Bazı Parti örgütlerinde kadınları yönetici faaliyetlere çekmeye görülen o ki yeterli dikkat sarfedilmediğini gözden kaçırmamalıyız. Bazı büyük delegasyonlarda kadınların çok az olması ancak böyle açıklanabilir. Örneğin 28 oy hakkı olan delegeye sahip Belo-Rusya delegasyonunda sadece 8 kadın yer almaktadır, halbuki Belo-Rusya'nın Parti üyelerinin 18 000'inden fazlası kadındır. Krasnodar Bölgesi Parti örgütünde 12 000 kadın üye vardır, ama Parti Kongresi'ne 17 delege içinde sadece bir kadın seçilmiştir. 20 delegeli Kiev delegasyonunda bir tek kadın vardır. Moldovya Komünist Partisi'nin oy hakkına sahip delegelerinin içinde ise bir tek kadın bile yoktur. *(Salonda hareketlenme.)*"[71]

Tek tek Parti Kongrelerinde kadınların temsil edilme oranı şöyledir:

Parti Kongrelerinde kadın delegelerin sayısı (1917—1952) *

	Tarih	Erkekler	Kadınlar	Kadınların oranı (%)
6. Parti Kongresi	1917	161	10	5,7
8. Parti Kongresi	1919	296	9	3
9. Parti Kongresi	1920	502	28	5,3
10. Parti Kongresi	1921	905	33	3,5
11. Parti Kongresi	1922	671	16	2,3
13. Parti Kongresi	1924	1114	51	4,4
14. Parti Kongresi	1925	635	16	2,4
15. Parti Kongresi	1927	857	41	4,6
16. Parti Kongresi	1930	1113	155	13,9
17. Parti Kongresi	1934	1147	89	7,2
18. Parti Kongresi	1939	1428	143	9,1
19. Parti Kongresi	1952	1192	147	12,3

Genel olarak, Komünist Partisinin kadınların Parti ve devlet yönetiminin en üst kademelerinde de yer almasına özel önem verdiğini ve bu alandaki gelişmeyi denetlediğini yukarıda alıntılarla ortaya koymaya çalıştık. Devlet yönetiminde kadınlara ilk defa yer vermekle, ilk kadın bakana (Devlet "Sosyal Hizmetler Halk Komiseri": Kollantai) sahip olmakla kadınların politikaya aktif katılımında tarihte yeni bir sayfa açan SBKP(B) ve Sosyalist Devlet, kadın kitlelerini devletin yönetimine çekme hedefinin yaşam bulmasının doğru yolunda olduğunu kanıtlamıştır. Buna rağmen ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin bu alanda verdiği mücadelenin değerini ve anlamını bir an olsun küçümsemeksizin, şunu da tespit etmek zorundayız ki, Partinin yönetici kademelerindeki kadın oranı açısından Komünist Partisinin vardığı son yer (modern revizyonizmin Partideki hakimiyeti öncesi) tatmin edici değildir. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin en üst organı Merkez Komitesi ve Siyasi Büro'da tüm dönem boyunca kadınların sayısı son derece azdır. Elimizdeki verilere göre, 17. Parti Kongresi'nin seçtiği Merkez Komitesi'nde (1934) en yüksek kadın sayısına erişilmiştir ki, bu da 3 asil üye ve 4 aday üyeden ibarettir.

* Tablonun 13. Parti Kongresi'ne kadar olan bölümü Dieckmann'ın kitabındandır. Diğer bölümünü kendimiz Sovyetler Birliği'nin belgeleri temelinde tamamladık.

1912—1934 dönemini kapsayan veriler temelinde bir tablo içerisinde toplamaya çalıştığımız kadınların Parti, Parti Kongresi ve Merkez Komitesi'nde temsil edilme oranları, bu tespitimizin haklılığını kanıtlamaktadır:

	Kadın Parti üyesi oranı	PK. Kadın Delege oranı	Merkez Komitesi			MK Yedek Üyeleri		
			toplam	kadın	oran	toplam	kadın	oran
6. P. Konferansı 1912	—	—	7	0	%0	5	1	%20
7. P. Konferansı 1917	—	—	9	1	%11	5	—	—
6. P. Kongresi 1917	%7,8	%5,7	21	2	%9,5	9	2	%22
7. P. Kongresi 1918	%7,8	—	15	2	%13	7	1	%14
8. P. Kongresi 1919	—	%3	19	3	%15,7	8	—	—
9. P. Kongresi 1920	—	%5,3	20	0	%0	12	2	%16,6
10. P. Kongresi 1921	—	%3,5	25	0	%0	15	—	—
11. P. Kongresi 1922	—	%2,3	27	0	%0	19	1	%5,2
12. P. Kongresi 1923	—	—	40	1	%2,5	17	0	%0
13. P. Kongresi 1924	%9	%4,4	50	2	%4	35	2	%5,7
14. P. Kongresi 1925	%10.3	%2,4	63	3	%4,7	43	3	%6,9
15. P. Kongresi 1927	%12,8	%4,6	71	3	%4,2	50	3	%6
16. P. Kongresi 1930	%14	%13,9	70	1	%1,4	63	6	%9,5
17. P. Kongresi 1934	%14	%7,2	71	3	%4,2	68	4	%5,9
18. P. Kongresi 1939	%21	%9,1	71	—	—	68	—	—
19. P. Kongresi 1952	%22	%12,3	125	2	%1,6	110	6	%5,5

Kadınların Parti Kongrelerinde ve genel olarak yönetici kademelerde yeterince temsil edilmediği problematize edilirken, bütün Partinin en üst organları açısından —yani Merkez Komitesi ve Siyasi Büro— aynı şeyin yapılmamış olmasını da sorun olarak tespit ediyoruz. Görüşümüzce, diğer alanlarda olduğu gibi bu son alanda da, yani Merkez Komitesi ve Siyasi Büro'da kadınların sayısının gerçekten az olması, yönetim organlarında kademeler yükseldikçe kadınların oranının düşmesi olgusu sorun olarak ele alınmalı ve bu durumu değiştirmek için gerekli tedbirlere başvurulmalıydı. Bunun yapılmamış olmasını biz hata olarak değerlendiriyoruz. Bugünün (yani 1993'ün) gözüyle geri dönüp baktığımızda, zamanında Sovyetlere kadınların çekilmesi ile ilgili olarak tartıştıkları ve ama —anlaşılır gerekçelerle de olsa—

arzu edilmeyen bir tedbir olarak reddettikleri kota uygulamasını, onların Parti içindeki gelişmenin belirli bir aşamasından sonra —bizzat Parti açısından— tekrar gündeme alıp üzerinde tartışmamış olmalarını bir eksiklik olarak değerlendiriyoruz. Görüşümüzce kota uygulaması veya başka tedbirlerle sağlanması gereken ilk hedef, kadınların Parti içindeki oranına yaklaşık olarak merkezi yönetici organlarda da temsil edilmesi olmalıydı; yani kadınların Parti içindeki üyelik oranları %20 ise, merkezi yönetici organlardaki temsili de buna yaklaşık olmalıydı.

Sovyetlere kadınların çekilmesi bağlamında gündeme gelen söz konusu tartışma, 1924 yılında RKP(B) Merkez Komitesi'nin Moskova fonksiyonerleri ve işletme temsilcileri ile yapılan toplantısında olmuş ve Zinovyev bununla ilgili olarak şu tavrı takınmıştır:

> "Şimdi çokça sovyetlerin yeniden canlandırılması üzerine konuşuyoruz. Sovyetlerin faaliyetlerinde ilgili bölgede, ilgili köyde hangi ölçüde bir canlanma olduğunun en iyi ölçüsü, işçi ve köylü kadınların hangi çapta sovyetler içindeki pratik faaliyetlere çekildiğini gösteren rakamdır. Birçokları kadınlara bir kararla sovyet ve devlet organlarında belli bir oranı garantilemenin gerekliliğini söylüyorlar. ***En kötü durumda*** bu araca da başvurmak zorunda kalacağız. Ama böyle bir tedbir arzu edilir değildir: Gönüllü örgütlenme çok daha büyük bir öz-etkinlik sağlar. Bu nedenle bu amaca böyle bir karar olmadan ulaşmak zorundasınız.
>
> Yönetici kadın işçiler, ilk plânda, görevlerinin anlamını kavramak için epeyce bir zihinsel çalışma yapmak zorunda kalacaklardır. Ama kapıların size ne kadar istenmeyerek açıldığını gördüğümüzden, şunu da eklemek zorundayız: Sadece kafayla değil, biraz da dirsekle de çalışmak zorundasınız. Siz, kendinize biraz yer açmak zorundasınız! Erkekler kendiliğinden size yer açmıyorsa eğer, o zaman onları dirsekle itelemek mubahtır. *(Alkışlar.)*" [72]

Kota uygulamasını —Sovyetler açısından— ilkesel olarak reddetmeyen, "en kötü durumda" başvurulması gereken bir tedbir olarak gören Zinovyev'in de dikkat çektiği gibi, kadınların yükselememesinin bir nedeni de, erkeklerin gelişen kadınlara yer açmamalarıdır. Bu, pratikte kadınların yükselebilmek için erkeklerden çok daha fazla gayret göstermeleri ve çok daha iyi olmaları gerekliliğini doğurmaktadır. Ka-

dınların üst kademelerde yer alabilmelerinin temeli sağlanmasına rağmen, onlar halen erkeklerin gerisinde kalıyorlarsa, bu çoğu durumda onların ilgili görevleri üstlenebilecek yetenek ve seviyede olmadığının işareti değil, bilakis onların bilinçli bir şekilde terfi ettirilmesine yeterince dikkat ve gayret sarfedilmediğinin göstergesidir. 18. Parti Kongresi, genel olarak genç kadroların —kadınlar da özel olarak vurgulanarak— yetiştirilmesi, terfi ettirilmesi ve dağıtımı sorununu tartışmış ve Partinin dikkatini bu soruna çekmiştir. Stalin'in bu bağlamdaki konuşması çok öğretici ve gelişme yönünde büyük umut vaad edicidir. Ne var ki, bundan sonraki dönemde Partinin tüm dikkati ve gücü Sosyalist Anavatanı Savunma Savaşı ve savaştan sonra ülkenin restorasyonu sorunlarına kaydırılmak zorunda kalınmıştır. 18. Parti Kongresi (1939) ile 19. Parti Kongresi (1952) arasında Partinin sosyalizm ülkesinin varlığı ve geleceği açısından yaşamsal önemde olan sorunlar üzerinde yoğunlaşması bizim açımızdan anlaşılırdır. Dolayısıyla biz, kadınların Parti içindeki ve özellikle de yönetici kademelerdeki konumlarının tekrar gündeme alınıp tartışılması gerektiği eleştirisini getirirken, bu eleştiriyi 19. Parti Kongresi'ne yöneltiyoruz. Görüşümüzce, kadın-erkek eşitliğinin esas olarak sağlandığı, kadınların kurtuluşu sorununun esası itibariyle çözüldüğü propagandasının yapıldığı bu dönemde —ki, biz bu tespitleri haklı buluyoruz—, Partinin bakışlarını bizzat kendisine yöneltmemiş olması bir hatadır. 19. Parti Kongresi, gerek Parti üyesi, gerekse Kongre delegeliğinde ve elbette Merkez Komitesi açısından kadınların oranının düşüklüğü üzerine bir tartışma yürütmeli, yalnızca oranın düşüklüğünün tespiti ve tek tek Parti örgütlerine eleştiri ile yetinmemeli, bu durumda esaslı bir değişikliğin sağlanması için somut tedbirler sorununu tartışmalıydı. Bu bağlamda kadınlar için kota uygulamasının gündeme getirilmesi tedbirlerden biri olabilirdi.

Öncelikle ve ilk plânda SBKP(B)'nin deneyimlerinden bugünkü siyasi pratik için ders çıkarmayı hedefleyen bu eleştiri, Partinin kadın üyeleri kazanma ve aktifleştirme alanındaki muazzam kazanımlarını kesinlikle gözden düşürmez. Kadınların Komünist Partisinde, otuz yıl gibi bir süre içerisinde dikkate değer bir konum sağlaması — bu kazanımların devasalığını bugün en gelişmiş kapitalist ülkelerdeki durumla karşılaştırdığımızda açıkça görmekteyiz. Sovyetler Birliği'nde sadece işçi kadının değil köylü kadının da otuz yılda değişen çehresini istatistiklerden ve rakamlardan çok şu sözler bilince çıkarmaktadır:

"Konuşmacının adı pek tanıdık gelmese de, ilk izlenime göre emektar bir kadın devrimci olmalı. Bu tarihi Parti Kongresinin 3000 delegesi önünde en küçük bir sahne korkusu göstermeksizin yaptığı akıcı konuşması buna delâlet ediyor gibi görünüyor. Fakat alkışlar konuşmacının sözünü kesip insan not defterinden başını kaldırmaya vakit bulduğunda, kürsüde başında kızıl eşarplı bir köylü kadın görüyor. Konuşan, geçmiş devrimci mücadelelerin bir kahramanı değil, yeni dünyanın oluşumuna bizzat katılan, bu yeni sosyalist dünya tarafından yeni yaratılan, anın sayısız kadın kahramanlarından biri. Birkaç yıl önce daha belki okur-yazar bile değildi; her halükârda ama, bugün hâlâ kapitalist ülkelerde ve sömürgelerde olduğu gibi, köylülüğün sefaletinin ve köylü kadının kölelik yazgısının değişmezliğinden kesinlikle emin olan köylü kadınlardan biriydi. Çünkü Sovyet Anayasasının emekçi kadınlara verdiği özgürlük, köye ancak bu özgürlüğün iktisadi temelinin yaratılmasıyla geldi: kollektif çiftliklerle geldi. Sovyet iktidarı altında köylüler, eskiden de, karılarını dövmeye cüret edemiyorlardı, en azından açıktan değil; Ekim Devrimi'nden sonra erkek ile kadın arasındaki ilişki köyde de temelden değişmişti, fakat, —konuşmacının anlattığı gibi—kollektifleştirmeye kadar köylüler şu Kulak atasözüne sımsıkı sarılıyorlardı: "Tavuk kuş değildir, kadın insan değildir." Fakat ancak kadının kollektif çiftliğin eşit hak sahibi üyesi olarak kendi çalışması için bizzat sorumlu olduğu, gelire bağımsız olarak katıldığı kolhozdadır ki, köylü kadının gerçek özgürlüğünün temeli yaratılmıştır.

Ama, Dobrova yoldaş, sıradan bir kollektif köylü kadın değil, bilakis kollektif çiftliğin başkanı. Ve insan, kuşaklar boyunca hatta kendi erkek sınıf yoldaşları tarafından bile köle muamelesi yapılan, fakat şimdi Dobrova yoldaş gibi şunları söyleyebilecek durumda olan köylü kadınların o coşkulu memnuniyetini gayet iyi anlayabiliyor: Eskiden rahipler bize şunu diyorlardı: «Kadın kocasından korkmalı.» Şimdi işler değişti. Ben kollektif çiftliğin başkanıyım, kocam ise üye. Onun görevlerini ben belirliyorum ve eğer bunları yerine getirmezse, nasırına basıyorum.

Eskiden kendi öz yazgısı üzerine hiç düşünmemişti. Kendisinin de söylediği gibi, toplumsal bağıntılar üzerine tüm bilgisi şuydu: «Alıyorduk satıyorduk, satıyorduk alıyorduk.» Bugün ise yalnızca kendi yazgısı üzerine, yalnızca tüm dünyanın emekçi-

lerinin yazgısı üzerine düşünmekle kalmıyor, aynı zamanda Bolşevik Partinin Parti Kongresi delegesi olarak bilinçli bir şekilde dünya devriminin ileri karakolunda bulunuyor. Yazgısının, kendi benliğinin bu temelden, masalımsı değişimini, ve aynı şekilde, hızla ilerleyen ve milyonlarca kızkardeşini kapsayan genel refahı sadece kollektifleştirmeye borçlu olduğunu biliyor, bütün bunları sadece, tüm düşmanlara rağmen, tüm şüphecilere ve oportünistlere rağmen kollektifleştirmeyi tutarlılıkla uygulamış olan Partiye borçlu olduğunu biliyor. Dobrova yoldaş oportünistlere karşı konuştuğunda, Parti çizgisiyle birlikte aynı zamanda kendi öz yaşamını, kendi yeni fevkalâde yaratıcı yaşamını da savunuyor. Bu, herşeyden önce, sağ oportünistlere karşı söylediği coşkulu sözlerden anlaşılıyor:

Oportünistler kollektif çiftlikler kurulamayacağını, Kulaklara karşı mücadele etmemek gerektiğini ilan ederlerken, biz kolhozlar kurduk, Kulaklara karşı mücadele ettik ve bu mücadeleden muzaffer çıktık. Yoldaşlar! Zaferi kazandık, ve üç yıl önce bize bu zaferin imkansız olduğunu söyleyenler, şimdi bizim önümüzde bu kürsüden hatalarına pişman oluyorlar ve bizimle birlikte ileriye doğru yürüyeceklerini söylüyorlar. Sıradan bir kollektif köylü kadın olarak ben, bu bilgili kişilere şu tavsiyede bulunuyorum: Eğer Stalin'in yolundan giderseniz, asla yanılmazsınız, fakat İkinci Beş Yıllık Plân'da hiç kuşkusuz var olan zorluklar karşısında yeniden ürküp gerileyecek olursanız, ve Partinin yolundan sağ oportünizmin yoluna yürürseniz, o zaman Partiden nihai olarak kopmuş olacaksınız.

«Peki, gerçi Parti haklı ama, dürüst davranan muhalefete böyle sert davranılmamalıydı diyen» uzlaşmacı tipler bu köylü kadına ne cevap verebilirlerdi? Burada söz konusu olanın, birkaç harf uğruna mücadele değil, milyonlarca insanın yaşamı olduğunu şimdi de hâlâ görmüyorlar mı?

Bolşevik genel çizginin sımsıkı uygulanmasıyla, çifte köle, cahil köylü kadından yeni bir kadın, yeni kollektif yaşam ortaya çıktı. Bunlardan biri Parti Kongresinin kürsüsünde önümüzde duruyor. Fakat, daha şimdiden tepede milyonlarca kurtulmuş kollektif köylü kadın bulunuyor — Stalin'in raporunun vurguladığı gibi, tam olmayan verilere göre, 6000 kolhoz başkanı,

60 000 kollektif çiftlik başkanlık üyesi, 280 00 tugay yöneticisi, 100 000 şube örgütleyicisi, 9000 kollektif hayvan çiftliği yöneticisi, 7000 traktör sürücüsü kadın var.

Sovyet köyünde egemen sınıfın yeni kadınının çehresi budur." [73]

KADINLARI TOPLUMSAL FAALİYETE SEFERBER ETMENİN ARACI OLARAK DELEGE TOPLANTILARI

İşine gelsin, gelmesin!
Bir zamanlar hiçbir kadın bilmezken,
ben biliyorum artık yapacağımı:
Bana elini kaldırmaya kalkışma,
delege olurum bak ha!

Delege toplantıları, siyasetle hemen hiçbir ilişkisi olmamış, apolitik kadın yığınlarını Partiye ve sovyetlere yaklaştırmak için geliştirilen bir yöntemdi. Bunlar siyaset ilkokullarıydı. Başka bir deyişle, sosyalist devletin temel kitle örgütleri olan sovyetler, sendikalar ve kooperatiflerin henüz ulaşamadıkları kadın kesimlerine ulaşmanın, onları ülkenin siyasal yaşamına ve sosyalizmin inşasına seferber etmek için aydınlatma ve harekete geçirmenin bir yoluydu. En geniş kadın yığınları sovyetler, sendikalar ve kooperatiflerde, yani temel kitle örgütlerinde örgütsel olarak kucaklandığı ölçüde, delege toplantıları görevlerini tamamlamış ve gereksiz hale gelmişlerdir.

Şimdi bu delege sisteminin nasıl işlediğine biraz yakından bakalım:

Şehirlerde her işletmede, ev kadınları için her mahallede, kırsal alanda her köyde bütün kadınlar bir toplantıya çağrılıyor ve bu toplantıya katılan kadınların arasından delegeler seçiliyordu. Her delege ortalama olarak 40-50 kadını temsil ediyor ve 3 ile 6 ay arasında değişen bir dönem delegelik yapıyordu, bu faaliyet döneminden sonra tekrar delege olarak seçilebiliyordu. Seçilen delegeler, haftada bir toplanan ilçe delege toplantılarına katılmak ve seçmenlerine düzenli olarak rapor vermekle yükümlüydüler. Seçmenler her türlü şikayetleri, istekleri ve önerileri ile delegelere başvuruyor, delegeler de bunları delege toplantılarında dile getiriyor ve komünist kadınlarla bunlar üzerine tartışıyor, birlikte çözüm yolları arıyor ve tedbirleri kararlaştırıyor-

lardı. Komünist kadınlar da tüm bu faaliyetler, plânlar ve kadınlarla ilgili tüm sorunlar hakkında Partiye rapor veriyorlardı. Bu şekilde komünistler kitlelerin gereksinimleri ve ruh halleri hakkında bilgi sahibi oluyor ve aynı zamanda emekçi kadın kitleleri de kendi seçtikleri delegeleri üzerinden tüm gelişmelerden haberdar oluyorlardı.

Ayrıca delege kadınlara belirli görevler de veriliyordu. Bu görevler Partinin ve sovyetlerin içinde bulunulan dönemdeki mücadele görevleri ile bağ içerisindeydi. Örneğin okur-yazarlık kampanyası, çocuk yuvalarının kurulması çalışması, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, gazete, dergi ve kitap dağıtımı vs. vs. Sanayi bölgelerinde delegeler, rasyonalizasyon tedbirleriyle üretim randımanının artırılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi gibi alanlarda çalışırken, köylerde yeni komünlerin yaratılması, hayvancılık ve tarım alanında yeni yöntemlerin yaygınlaştırılması, ürünlerin dağıtımının örgütlenmesi gibi görevlerde çalışıyorlardı. Delegelerin içinden gelişmeye açık olan büyük bölüm —sadece işçi kadınlar değil, köylü kadınlar da—, bir yıllığına çeşitli sovyet kuruluşlarında "stajyer" olarak çalışıyor, burada yetiştiriliyor veya çeşitli öğrenim kurumlarına öğrenci olarak giriyorlardı. Yine önemli bir bölümü aktif olarak sendikal çalışmaya katılıyordu. Delege olarak seçilen kadınların seviyesi onları mevcut okul ve kurslara yerleştirmeye izin vermediği yerde, bunlara hazırlık aracı olarak işçi kadın grupları oluşturuluyor ve bu kadınlar buralarda yetiştiriliyorlardı.

Delege sisteminin genel işleyiş tarzı aynı kalmasına rağmen, süreç içerisinde bu sistemin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, inşa çalışmasının her bir döneminde yeni görevlere ağırlık vermesi ve yeni kadın katmanlarına yönelmesi söz konusuydu. Delege toplantılarının ilk örgütlendiği dönemlerde Partinin yaklaşımını Moirova yoldaş şöyle aktarıyor:

> "İLK ÖRGÜTLENDİĞİ DÖNEMDE DELEGE TOPLANTILARI
>
> Kimleri delege toplantılarına gönderiyorduk ve bunu nasıl yapıyorduk?
>
> İlk dönemde gerçekten ciddi bir delege seçimlerinden bahsetmek kesinlikle söz konusu değildi. Hepsinden önce, genel durumu kavrayacak, diğer hepsinden daha önce Partimize katı-

lacak ve onunla birlikte mücadeleye ve inşaya katılacak durumda olan işçi kadınların en iyilerine ihtiyacımız vardı. Bu nedenle ilk delege toplantıları, aslında, aktif işçi kadınların toplantılarından başka bir şey değildi. Ve bu nedenle herhangi bir şekilde bir eylemlilik gösteren her işçi kadını delege toplantılarına çekmeye çalışıyorduk. Bunlar işletmelerde, kurumlarda aranıyor, konferanslardan ve toplantılardan seçiliyor, mitinglerde farkediliyor ve bunlara öncelik tanınıyordu. Delege toplantılarının bileşimi durmadan değişiyordu ve giderek ilk aktif işçi grubu devreden çıkartıldı. Kesinlikle yaratıcı güce sahip unsurlar olan bazı kadın işçilerin delege toplantılarına katılmadan önce Partimizin önlemlerini tümüyle kabul etmiyor görünmeleri bizi yolumuzdan döndürmedi. Tam tersine. Söz konusu olanın Partisiz bir işçi kadın olduğunu bildiğimizde, bilakis ve bilinçli bir şekilde en büyük çığırtkanlık yapanı, eleştirmeyi ve yeni, taze önerilerde bulunmayı bileni seçiyorduk. Memnun değil misin? Haydi sen git öyleyse, sorunun ne olduğunu öğren ve düzeltebiliyorsan sen düzelt!

Korkuya kapılmadan ve hiç yalpalamadan, aktif işçileri seçtik. Çevrede Kara Yüzler'in cirit attığı, proleter olmayan her kişiden tehlikeli bir sınıf düşmanının çıkabileceği ve devrimin bakir toprağı üzerinde işçi sınıfının kendi ilkel Sovyet çadırını kurduğu bu dönemde, onlara organik olarak ihtiyacımız vardı. Düşünen bir kadın işçinin işçi sınıfının davasına asla ihanet etmeyeceğine dair inancımız tamdı ve bir devrimcinin içgüdüsüyle Sovyet gemimizin dümenine onları oturttuk." [74]

Delege sistemindeki ilk büyük değişiklik 1922 yılında olmuştur. Bileşime belirli bir süreklilik sağlama ve yeni kadın katmanlarına yönelme ile ilgili söz konusu değişikliği yine yoldaş Moirova'nın kaleminden okuyalım:

"1922 yılında Parti, işçi kadın mevcudu daimi olan, aynı zamanda tüm fabrikalarda ve işletmelerde, tüm semtlerde (işçi kanları tarafından) seçilen ve belirli bir zaman süresince —başlangıçta bu altı aydı, fakat 1922 sonbaharından beri tüm bir yıl boyuncadır— çalışacak delege toplantılarını uygulamaya koymaya başladı.

Ayrıca kadın delegelerin seçiminde ilk döneme göre önemli farklılıklar ortaya çıktı. İlk dönemde sadece «aktif» hesaba ka-

tılırken, 1922/23 yılında bu «aktif» Partisiz olmaktan çıktı ve genel işçi hareketiyle tamamen kaynaştı, yani özellikle geri bir katman olarak Partinin onlarla faaliyeti sona erdi ve Partinin bu kitleler üzerindeki etkisi artık alışılmış biçim ve yöntemlerle sürdürülebilirdi. İkinci, daha az aydınlanmış katman gündemdeydi.

Şimdi artık Parti bu katmana yönelmeye başladı ve yerel örgütlere bilinçli olarak eski delegeleri yeniden seçmemelerini, onların yerine sempatizanlar arasından yeni, taze unsurları delege toplantılarına çekmeleri direktifini verdi.

Fakat eski delegelerin dağılmasını önlemek için Parti, bunların faaliyetlerinin gözetlenmesini ve bunların Sovyet, sendika ve kooperatif organlarına seçilmesi direktifini verdi.

Ayrıca Parti, delege toplantıları için bir çalışma programı çıkartılmasını da doğru buldu. Böylelikle sorunlar üzerine detaylı bir program oluşturma çalışmasına başlandı. Bu program, birincisi, politik ekonomi hakkında temel kavramları veriyor, ve ikincisi, sendika, kooperatif ve Sovyet inşasına ilişkin sorunlarda bilgilendiriyordu. Bunun dışında dünyanın oluşması, temizlik vb. gibi sorunlar da programda yer alıyor.

Delege toplantılarının çalışma programı elbette sadece bununla sınırlı değil ve «içinde bulunulan an» onların faaliyetlerinde yeterli ölçüde yansımaktadır.

Bunun dışında Parti, delegelerin pratik çalışmaları için, çok fazla harcamalara neden olmayan başka yöntemler bulmayı da başardı.

Stajyerlik yöntemi, seksiyonların yardımıyla, çalışma yöntemine dönüşmektedir. Delege işçi kadın işletmesini terketmemekte, tersine haftada bir delege toplantısına katılmakta ve kendi seksiyonunda çalışmaktadır. Yerel sovyetler çoğunlukla mevcut Sovyet daireleriyle uyum içinde seksiyonlara ayrıldığından (Halk Aydınlatma seksiyonu, Sağlık Hizmetleri seksiyonu, Halk İktisadı seksiyonu), Parti, Sovyet Hükümeti'nin ilgili organı üzerinden yasama yoluyla kadın delegelere, Sovyet üyesinin haklarına sahip olarak bu seksiyonları ziyaret etme ve bunlarda çalışma hakkını sağladı." [75]

Parti ve sovyetlerin işçi ve köylü kadın kitleleri içinden kazandıkları aktif komünist kadınların birçoğu bu "delege okulları"nda yetişmişti. Partinin ve Kadın Kollarının bu çalışmaya verdikleri büyük öneme bir örnek, Molotov'un 14. Parti Kongresi'nde (1925) yaptığı konuyla ilgili konuşmadır:

> "Son olarak işçi kadınların delege toplantılarına geliyorum. Aynı zamanda köylü kadınların delege toplantılarını da ele alacağım. Rapor döneminin en önemli özelliği, —tüm diğer örgüt alanlarında da olduğu gibi— delege toplantılarının gelişerek kitlesel biçim almasıdır. Rapor döneminde kadın delegelerin kadın seçmenlerinin şehirde ve köyde arttığını kaydediyoruz. Şehirde kadın seçmenlerin sayısı rapor döneminde %30 oranında artmıştır, toplam 1 600 000. Ama köyde kadın seçmenlerin sayısı %70 oranında artmıştır, toplam 7 000 000. İşçi ve köylü kadın kitleleri arasında çalışmanın kitle çalışmasına dönüşmesi ile bağ içerisinde, işçi ve köylü kadınlar arasında merkezi çalışma kolumuz, kadın delegelerin seçiminde temel alınan kuralın düşürülmesi önerisini getirmiş ve Merkez Komitesi bunu onaylamıştır. Eski kurala göre 20-30 hatta 40 seçmene bir delege düşüyordu, bu on seçmene bir delege olarak değiştirildi ve bu kadın delegelerin şehirde ve köyde muazzam artışına yol açtı.
>
> Kadın kollarımız şimdi şehirlerde işçi kadınların ve köyde orta köylü kadınların geniş kitlelerinin tüm çalışmaya çekilmesine büyük dikkat verdiler. Kadınların sovyetlere, yürütme komitelerine ve kongrelere katılımı alanında dikkate değer iyileşme söz konusudur. Köy sovyetlerinde kadınların oranı %2'den %9'a, ilçe yürütme komitelerinde %0,6'dan %7'ye, il yürütme komitelerinde %4'ten %7'ye çıkmıştır. Sendikalarda da aynı şekilde kadınların yüzde oranında artış vardır, ne var ki bu hızlı bir ilerleme değildir. Sendika işletme komisyonlarında %14'den %16,5'e, sendikaların merkez komitelerinde ama daha dikkate değer bir artış söz konusudur, %4'den %15'e." [76]

Bir köylü delege kadının kendi kaleminden çıkan ve "Krestyenka" (Köylü Kadın) gazetesinde yayınlanan şu mektup, delege sisteminin önemine ve anlamına ilişkin canlı bir örnek sunmaktadır:

"Bütün yaşamımı, okuma-yazma öğrenmek ve böylece toplumsal faaliyet yeteneğine kavuşmak için çetin bir savaş olarak niteleyebilirim. Daha küçük yaşta, onsekiz yaşında evlendirildim ve çok dindar bir ailenin içine düştüm. Hiçbir iyilik görmedim. Sadece ve sadece yaşlıların homurtusu, kocamın, kaynanamın, kaynatamın isteklerine kölelik. Evliliğimde tattığım tek şey buydu.

Kocam köy sovyetinin başkanı olmasına karşın bana tek bir kere bile yardım etmedi. Cahil bir kadın olarak öylesine yaşıyor, ev işinden başka birşey tanımıyor, hayvanların bakımı, çamaşır ve çocukların derdiyle uğraşıp duruyordum. Kocam okuryazarlığım yok diye utanıyor, beni toplantılara falan götürmüyordu. 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü kutlamasına bile gitmeme izin vermemiş ve bana şöyle demişti: «Sana mı kalmış oraya gitmek, senin gibi pasaklı ve aptal kadına. Sen ineğine bak yeter, ancak buna yararsın zaten.»

O gün ne kadar çok ağlamıştım. Ama sonra bizim orda oniki haneyle bir kolhoz kuruldu. Nerdeyse ilk girenler biz olduk. Ve kolhozda bir okuma kulübesi açıldı, burada ben çok şey öğrendim ve toplumsal faaliyet için yetenekler kazandım.

Kısa dönem sonra kadınlar delegesi seçildim, «bir siyaset okulu» na gönderildim ve hatta okuma odası sovyetlerine seçildim. Ve bundan sonra çok ama çok şey üzerine aydınlandım ve Partiye yaklaştım.

Partiye bir dilekçe verdim ve durmadan toplumsal faaliyette bulundum. Zamanla, akıl danışmak ve bilgi almak için insanlar bana gelmeye başladılar ve bütün köyün bana karşı hal ve tavırları tamamen değişti. Beni artık insan yerine koyuyorlar ve sayıyorlar, artık kimse benimle alay etmiyor.

İki aydır Partiye aday üyeyim.

«Stalin» kolhozundan S. Lobanova." [77]

Başlangıçta komünist mücadeleye ve sosyalizmin inşasına karşı belirsiz ve hatta düşmanca tavır içinde bulunan geniş kadın kitlelerinin içinden bir dizi köylü kadın, kocalarına karşı da yönelen çetin bir mücadeleden geçerek, bu köylü kadının kariyerine benzer bir gelişme göstermişlerdir. Özellikle kırsal alanda kadınların siyasal ve toplumsal

faaliyete çekilmesine şiddetle karşı koyan erkeklerin direncinin kırılması önemli bir mücadele göreviydi. Erkekler, karılarının delege toplantılarında kendilerini şikayet etmelerine ve hor görüp aşağıladıkları karılarının kendilerini de aşarak örneğin bir köylü sovyetine aday olarak gösterilmesine tahammül edemiyorlardı. Fannina Halle, "Sovyetler Birliği'nde Kadın" adlı kitabında erkeklerin bu tür yaklaşımlarına bir örnek veriyor:

> "Benzer bir olay 1927 yılında Sovyetlerin Onüçüncü Konferansı'nda, bir grup temsilci, köy sovyeti başkanı bir köylü kadının WZİK'e [Tüm Sovyetler Birliği Sovyet Yürütme Kurulu —ÇN] aday gösterilmesini görüşürken cereyan etti. Konferansta bulunan bu köylü kadının kocası —ki, o da köyde sosyal etkinlikte bulunuyordu— yerinden kalktı, kadın delegelere yaklaştı ve «Başka çarem yok, karımı boşamak zorundayım!» dedi. Şaşkınlıkla sebebini soran kadınlara ise şu cevabı verdi: «Başka türlü nasıl olabilir ki? Karım bilfiil hükümet olursa, —gerektiğinde— onu nasıl 'terbiye' edebilirim ki?» Delege kadınların, bu düşüncesini açık bir şekilde kamuoyu önünde dile getirmesi önerisi üzerine ise iyice hiddetlendi ve: «Beni milletin önünde rezil etmek mi istiyorsunuz? Kadınların WZİK'ya seçilmesine nasıl herkesin önünde karşı çıkabilirim? Bana köleciliği savunuyor diye saldırırlar, halbuki ben köyde sosyal çalışma içindeyim. O zaman köyde hiç sokağa çıkamam!»" [78]

1930'lu yılların sonlarına doğru tüm Sovyetler Birliği'nde 15 ile 60 yaş arasında yaklaşık 40 milyon kadını temsil eden ve 27 000 delege toplantısında seçilmiş olan 800 000 delege kadın vardı. Delege kadınların çalışmalarını birleştirmek amacıyla "Delegetka" adlı bir gazete çıkarılıyor ve ülke çapında konferanslar düzenleniyordu. Delege sisteminin başarıları ilk plânda ve öncelikle şehir sovyetlerinde kadınların sayılarının artmasıyla kendini gösteriyordu. Şehirlerdeki kadınların sovyetler ve sendikalarda örgütsel olarak kucaklanmasından sonra delege sistemi buralarda önemini kaybederken, kırsal alanda çalışmanın esas biçimi olarak uzun süre varlığını koruyordu.

Burada feminist cepheden, tipik olduğu kadar, yaklaşımdaki farklılığı da açıkça gösteren bir "eleştiri"ye değinmeden geçemeyeceğiz: "Afişteki [söz konusu olan çeşitli kampanyalar için ajitasyon afişleri-

dir —BN] delege kadının elinde tuttuğu genel siyasi talepleri okuyan bir kadın hangi sonuca varır? «Ülkenin sanayileşmesi için, toplumsallaştırılmış tarım için, kültür devrimi için, proleter özeleştiri için, Leninist Partinin bayrağı altındaki SSCB'nin savunulması için». Bu taleplerden hiçbiri kadınlara özgü olmadığından, delege hareketinin gerçi kadınların politize edilmesi için yaratıldığı, ama kadınların esas olarak genel siyasi faaliyetler için yetiştirilmesinin öngörüldüğüne dair tahminlerimizi güçlendirmektedir. Delegelere yeni toplum hakkında temel siyasi bilgiler öğretilmekte ve onlar kalabalık bir insan grubu içinde konuşmayı öğrenmektedirler. Onlar [delegeler —ÇN] kendi sorunlarını, çözümü de toplumsal olan birer toplumsal sorun olarak kavramayı öğreniyorlar." [79] Görülen o ki, bu satırların yazarlarını rahatsız eden şey kadınların feminist temelde değil de, komünist düşünceler doğrultusunda politize edilmesidir. Aksi taktirde kadınların kadın sorunu temelinde ve onun için değil, genel siyasi sorunlar temelinde ve bunlar için politize edildiği şeklindeki bir karşı karşıya koyma anlaşılmazdır. Komünistler açısından böyle bir karşı karşıya koyma temelsiz ve yanlıştır, çünkü bizzat bu satırların yazarlarının da teslim ettiği gibi, komünistler kadın sorununu genel toplumsal sorunun parçası olarak ele alırlar. İkincisi, birtakım kampanya afişlerinden çıkılarak varılan bu yargı doğru da değildir, çünkü komünistler, tam da henüz politize olmamış geniş kadın kitlelerini siyasal ve toplumsal faaliyete çekmede atılacak ilk adımın, onları bizzat kendi öz sorunları temelinde harekete geçirmek olduklarını kavradıklarından, bu kesim açısından delege sisteminin en iyi yol-yöntem olduğunu vurgulamışlardır. Yani neresinden tutarsak tutalım boş ve asılsız bir "eleştiri"!

KADIN KİTLELERİNİ AYDINLATMA VE AKTİFLEŞTİRMENİN BİR ARACI OLARAK BASIN

En geniş kadın kitlelerini aydınlatma, onları Partinin ve sosyalist devletin hedefine olduğu gibi andaki mücadele görevlerine de yakınlaştırma ve seferber etme faaliyetlerinde ajitasyon-propaganda aracı olarak basın gayet önemli bir rol oynuyordu. Bir taraftan genel basın organlarında —örneğin Pravda— özel kadın sayfaları üzerinden ajitasyon-propaganda faaliyeti yürütülürken, diğer taraftan da özel kadın gazeteleri, dergileri ağı kuruluyordu. Önde gelen kadın gazetelerinden "Rabotnitsa" (İşçi Kadın), "Krestyenka" (Köylü Kadın) ve "Delegetka"nın (Delege Kadın) tirajları milyonlarla sayılıyordu. Kadınlar arasındaki faaliyete büyük önem veren Parti, basının bu alanda muazzam bir rolü olduğunu da doğru bir şekilde saptıyor ve daha 1919'da 8. Parti Kongresi'nde yerel basınla ilgili olarak şu kararı alıyordu: "Taşra basını nerdeyse yalnızca okuyucu kitlelerini göz önünde tutmalıdır. Bu nedenle birincisi, canlı ve popüler tutulmalı, ve ikincisi, işçilerin, köylülerin ve Kızıl Ordu mensuplarının yaşantılarını sayfalarında yansıtmalıdır. Basın özel dikkatini —cephede ve cephe gerisinde—ordu yaşantısına, Parti yaşantısına ve aynı şekilde komünist kadın hareketine ve Kızıl Gençlik arasındaki harekete yöneltmelidir." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 5.)*

Aynı sorun üzerinde 13. Parti Kongresi (1924) de duruyor ve emekçi kadınlara yönelik basınla ilgili yönergelerin tespit edildiği şu özel kararı alıyordu:

> "İşçi ve köylü kadınlar için mevcut periyodik yayınlar desteklenmeli ve genel yayın organlarında geniş işçi ve köylü kadın kitlelerinin çalışma ve yaşam sorunlarının ele alınmasına daha fazla dikkat sarfedilmelidir. İşçi ve köylü kadınların basınımızdaki faaliyetleri (işçi, köylü ve sendika kadın muhabirleri

olarak) iyileştirilmeli, ilk plânda «Lenin işçileri» , kadın delegeler vs. bu çalışmaya çekilmelidir.

İşçi ve köylü kadınların, duvar gazetelerinin hazırlanmasına katılmalarına özel dikkat sarfedilmelidir. İşçi ve köylü kadınların bu alanda yönlendirilmesine aynı şekilde genel basında çalışan Parti üyeleri de çekilmelidir.

Doğu Cumhuriyetleri'nde genel basında kadının kurtuluşu sorunlarına mümkün olduğunca büyük dikkat gösterilmeli ve Doğunun emekçi kadınları için ulusal dillerde periyodik ve periyodik olmayan bir basının yaratılması için tedbirler alınmalıdır." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 11.)*

"Rabotnitsa"nın ilk sayısı devrimden önce 8 Mart 1914'te yayımlanmıştı. Bu sayının yayımlanmasından 5 gün önce yazı kurulu üyelerinin tutuklanmasına karşın Rabotnitsa yine çıkmış ve bütün fabrika ve atölyelere dağıtımı yapılmıştı. Toplam 7 sayı çıktıktan sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve tüm işçi basınının kapatılması ile birlikte yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştı. Şubat Devrimi'nden sonra tekrar çıkan "Rabotnitsa", Ekim Devrimi'nden sonra içsavaş içerisinde yayın hayatını yeniden durdurmak zorunda kalmıştır. Nihayet ve proletarya diktatörlüğü şartlarında, üçüncü kez Ocak 1923'te aylık dergi olarak çıkmaya başlamıştır. Başlangıçta 5000-6000 tirajla çıkarken, okuyucu çevresini genişletmek amacıyla diğer bir kitle yayın organının, "Raboçaya Gazeta"nın (İşçi Gazetesi) ayda iki kere çıkan eki olarak yayımlanmaya başlamıştır. "Rabotnitsa"nın "ana hedefi, sadece işçi kadınlar ***için*** bir yayın organı olmak değil, esasta işçi kadınların ***bizzat kendilerinin*** yayın organı olmak"tı.[80] Ayrıca Haziran 1923'te "Krestyenka" (Köylü Kadın) ve kısa zaman sonra da "Delegetka" yayın faaliyetine başlamıştır. Daha ileriki dönemde de "Sovyet Kadını" çıkmaya başlamıştır. *

---

* "Sovyet Kadını" 1940/1950'li yıllarda yabancı dillerde de yayınlanmıştır. Derginin Almanca yayınlanan yıllıklarına bir göz gezdirmek, kadının kurtuluşu sorununun geniş yelpazesi hakkında bir fikir vermektedir. Dergi gayet enternasyonalist bir yapıya sahiptir ve Türkiye'den, Amerika'dan, Latin Amerika ve Afrika'nın çeşitli ülkelerinden kadınların durumlarına ilişkin çeşitli haberler, makaleler, kitap tanıtımları vb. içermektedir. Bu dergiler aynı zamanda çeşitli kadın örgütlerinin Sovyetler Birliği'nde ve uluslararası alandaki siyasi çalışmalarını belgelemektedir.

Bu dergiler, her işletmede, atölyede veya kırsal alanda delege toplantıları ve okuma kulüpleri çevresinde vb. oluşturulan işçi ve emekçi kadın muhabirleri grupları tarafından besleniyor ve emekçi kadın kitlelerinin gerçek anlamda kendi yayın organları olma sıfatını kazanıyordu.

Devrimden önce nüfusun yaklaşık %80'i okur-yazar olmayan Sovyetler Birliği'nde, 30'lu yılların ikinci yarısına gelindiğinde emekçi kadınlar artık sadece okuma hevesine değil, yukarda önde gelenlerini saydığımız gazete ve dergilerin gönüllü muhabirleri olarak yazma hevesine de tutulmuşlardı. Gazete ve dergilerin sayfaları, işçi ve emekçi kadınların yaşantılarını ve mücadelelerini canlı bir şekilde yansıtan okur mektuplarıyla, raporlarla ve tartışmalarla doluydu. İşçi, köylü, ev kadını tüm kadınlar bu gazetelerin muhabirleri idiler ve ülkenin her köşesinden günlük yaşam içinde çektikleri zorlukları, şikayetlerini olduğu gibi, varolan yenilikleri, başarıları vb. de yazıyorlardı, hatta okur-yazar olmasalar bile! (Bu durumda kendilerine yardım edecek, onların söylediklerini kağıda dökecek bir yardımcı bularak.) 1926'da, Artyuşina işçi ve köylü kadın muhabirlerinin sayısının 1600 ve ayrıca sadece Moskova'da çıkan gazetelerin kadın muhabirlerinin sayısının 1493 olduğunu belirtmektedir. *(Bkz. Belge 9, "Belgeler" bölümü, s. 90.)* Ve konuşması içerisinde bunun henüz bir başlangıç olduğunu, bu alanda görevin büyük olduğunu tespit etmektedir.

Partili olmayan en geniş kitlelere hitap eden bu gazete ve dergilerin dışında, bir de Haziran 1920'den itibaren periyodik olarak çıkan "Kommunistka" (Komünist Kadın) dergisi mevcuttu (1926'da tirajı 25 000). Adından da anlaşıldığı gibi, bu dergi daha dar bir kesime, esas olarak Partili kadınlara ve Partinin kadınlar arasındaki çalışmasında faal olan kadın ve erkek fonksiyonerlere hitap ediyordu. Bu dergi ajitasyon organı ve Partiye yeni üye kazanmanın aracı değildi, ama "Diğer taraftan, Partinin ve Sovyet iktidarının siyasi sorunlarının çözümünde bir teorik organ olmayı da hedeflemiyor"du. "Onun görevi doğrudan pratikle ilgilidir: Parti ve Sovyet iktidarının kendi önüne koyduğu, ve bunları gerçekleştirmek için Parti içindeki ve dışındaki kadın kitlelerinin sürekli olarak birlikte çalıştığı hedefleri, şiarları benimsemektir. O tüm bu genel sorunları özel bir bakış açısı ile, geniş kadın kitlelerini de söz konusu görevler doğrultusunda harekete geçirmek için işe hangi noktadan başlanması gerektiği şeklinde ele alır. O ancak

ikinci plânda genelde asıl «kadın sorunları» olarak tanımlanan sorunlara, anne ve çocuğun korunması, halk beslenmesi, konut sorunu ve diğerlerine yönelir." [81]

"Kadın basını" dışında "Kadın kitapları" politikası da güdülüyordu. Sadece 1930 yılında, örneğin özel olarak kadınların ilgi alanına yönelen her biri 3 milyon tirajlı 200 değişik kitap basılmıştı. Kadınların %80'inin devrimden önce okur-yazar olmadığı bir ülkede, 20-30 yıl içinde kadınların aktif katılımı temelinde gerçekleşen ve yine kadınlara seslenen geniş bir basın ağının oluşturulması olgusu da Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kazanımlarının bir parçasıdır. Ve bu basın ağı, onların elinde, yeni yaşamın yaratılmasına kadınların aktif katılımını sağlamanın yönlendirici, destekleyici bir aracı olarak büyük bir öneme sahipti.

EMEKÇİ KADINLARIN DEVLETİN YÖNETİMİNE DOĞRUDAN KATILIMI — SOVYETLERDE KADINLAR

"Her aşçı kadın devleti yönetebilmeli." (Lenin)

> "Bolşevizmin özü, sovyet iktidarının özü,... bütün devlet iktidarını emekçi ve sömürülen yığınların ellerinde toplamaktır. Onlar, bu yığınlar, politikayı, yani yeni toplumun kurulması işini kendi ellerine alıyorlar. Bu güç bir iştir, yığınlar kapitalizm tarafından sindirilmişler ve aşağılanmışlardır; ama ücretli kölelikten, kapitalist uşaklıktan kurtulmanın başka bir yolu yoktur ve olamaz." *(Lenin)* [82]

Bu güç işin çözümü ancak yeni bir devlet biçimiyle, ezilenlerin ve sömürülenlerin "devletin demokratik yönetimine sürekli, koşulsuz ve tayin edici bir şekilde" [83] katılmalarını sağlayacak bir temel siyasi örgütlenmeyle mümkündü: ***Sovyetler!*** En kapsamlı, en demokratik ve "kitlelerin dolaysız örgütleri" olarak sovyetler, tüm ezilenlere ve sömürülenlere "yeni devletin inşasına ve onun yönetimine katılmayı azami düzeyde kolaylaştıran, kitlelerin devrimci enerjisini, inisiyatifini, yaratıcı yeteneklerini" yeni, sosyalist toplum uğruna mücadelede azami düzeyde geliştirme olanağı sağlayan örgütlerdi. En küçük üretim biriminden bütün ülke çapına kadar bir örgütlenmeyi kapsayan sovyetlere katılım, doğrudan devletin yönetimine katılım anlamına geliyordu:

> "Sovyet devletinin siyasi temeli, emekçi temsilcileri sovyetleridir. Tüm diğer devlet biçimlerinden, özellikle de parlamenter cumhuriyetten farklı olarak, bir Sovyet Cumhuriyeti olarak Sovyet Devleti'nin biçimini belirleyen onlardır.
>
> SSCB'de tüm iktidar, emekçiler tarafından seçilen ve kontrol edilen emekçi temsilcileri sovyetlerinin şahsında kent ve kırdaki emekçilere aittir. Sovyetler, tüm halkın sınırsız yetkisiyle donatılmış kitle organlarıdır. Tüm halkın iktidar organları ola-

rak onlar aynı zamanda toplumun işçi sınıfı tarafından devletsel yönetimini (diktatörlüğünü) cisimlendirirler... Sovyetler, hem yerel ölçekte (emekçi temsilcilerinin yerel sovyetleri) hem de Birlik ve Özerk Sovyet Cumhuriyetleri ölçeğinde (Birlik ve Özerk Cumhuriyetler Yüksek Sovyetleri) ve tüm Birlik ölçeğinde (SSCB Yüksek Sovyeti) halk için iktidarı icra ederler. SSCB Yüksek Sovyeti de dahil tüm Sovyetler, doğrudan halk tarafından seçilir ve kontrol edilirler." [84]

Devlet yönetimine, kamu yaşamına katılım, işçi ve köylü kadınlar açısından —sadece proleter devletin yönetimine katılma anlamında değil— genelde yepyeni bir alandı. Çünkü Çarlık Rusyası'nın medeni hizmet tüzüğü kategorik olarak "kadınların kalem odalarına ve seçimle ve üstün emri ile tayin edilen tüm diğer hükümet ve kamu makamları mevkilerine alınması"nı yasaklıyordu.

Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde kadınlara tam siyasal eşitlik ve bununla birlikte seçme ve seçilme hakkı sağlayan Sovyet Devleti, bu hakkın kağıt üzerinde kalmaması, emekçi kadınların kendilerine tanınan bu hakkı gerçekten kullanmaları ve eski toplumda en fazla ezilen ve sömürülenlerin yeni toplumun inşası ve yönetiminde bir an evvel yerlerini almaları için azami bir çaba göstermiştir. Bunun ilk adımı, emekçi kadın kitlelerinin sovyet seçimlerine katılmaları ve devamen —yerel sovyetlerden SSCB Yüksek Sovyetine kadar— sovyet temsilcileri olarak seçilmeleriydi. Bu ikili görevin çözümünde Partinin ve Sovyet Devleti'nin yürüttüğü mücadele ve elde edilen başarıları ele alırken, daha önceki bölümlerde ortaya koyduklarımızın tekrarından kaçınmaya çalışacağız.

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımayan Çarlık Rusyası, o günkü dönemde kapitalist dünyada bir istisna değildi. Tam tersine, bir dizi kapitalist ülkede onyıllardır seçme ve seçilme hakkı uğruna kadınların güçlü bir kitlesel mücadelesi yükselirken, bunu yasal plânda ilk olarak Ekim Devrimi'yle gerçekleştiren Sovyet Rusya bir istisna oluşturuyordu. Siyasal yaşamdan tamamen uzak emekçi kadın kitlelerinin, kendilerine tanınan tam siyasal hakkı derhal kullanacak durumda olmadıkları, kendini, oy hakkını kullanmaktan bile geri durmalarında gösteriyordu. "Sovyet kadınının tüm hakları mevcuttu, ama o halen bu hakları kullanmıyordu. 1926 yılında halen köy sovyetleri seçimlerine sadece kadınların %28'i, yani oy hakkı olan kadınların 1/4'inden biraz

fazlası katılmıştı; ve şehir sovyetlerine sadece %43 — oy hakkı olan kadınların yarısından azı. Bir aktif mevcuttu, ama emekçi kadınların milyonlarca kitlesi henüz gerçekten siyasal yaşama, sosyalist inşaya çekilememişti." [85]

Kadınların haklarına sahip çıkmamalarının, onları yeterince kullanmamalarının nedeni sadece kadınların cesaret etmemesi değildi; bu alanda erkeklerin, öncelikle de kocalarının şiddetle direnmeleri de önemli ölçüde rol oynuyordu. Tüm-Rusya Merkez Yürütme Komitesi İstatistik Bölümü Başkanı Svirinovskaya, kadınların siyasi kurumlara seçimleri ile ilgili tecrübeleri şöyle özetliyor:

> "Savaş döneminde köylüler, dul kadınların ve asker karılarının siyasi toplantılara katılması olayına alışmışlardı. Fakat «evli kadınlar» da toplantılara katılmaya ve hatta konuşmaya başladığında, bunu hiç de hoş karşılamıyorlardı. Sovyet seçimine bir kadının da katıldığı bir dizi durumda köylüler protesto tavrıyla toplantıyı terkediyorlardı. Köy sovyetine bir kadın aday gösterdik mi, kahkaha fırtınalarıyla karşılaşıyorduk, salon gürültüden yıkılıyor ve açıktan alay konusu oluyordu." [86] Kadın hakkındaki görüşlerinde halen feodal-burjuva saplantılara bağlı olan erkeklerin bazıları bu kadarla da yetinmiyorlardı. İbret verici bir olay o gün bütün Sovyet basınını çalkalandırmıştı:
>
> Verteyevka köyünde evli bir kadın, kocası karşı olmasına rağmen aktif siyasete atılmıştı. Kocası bunu duyduğunda onu dövmüş ve böylece bu işi hallettiğini düşünmüştü. Bunun ertesinde ama, erkekler tarladan geri döndüğünde kadınların hiçbiri evinde değildi. Sonunda karılarının okula kapanıp toplantı yaptıklarını öğrenmişlerdi. Kadınlar, okuldan çıkmıyor ve kocalarına aldıkları şu ültimatomu uzatıyorlardı:
>
> "Verteyevka köyünün tüm evli kadın sakinlerinden
>
> Verteyevka'nın tüm erkek sakinlerine
>
> Ültimatom:
>
> Bizlerin —Verteyevka Köyü'nün evli kadınlarının ve sakinlerinin— kötü koşullar altında yaşaması, kocalarımızın bizleri dövmesi, onlardan bir tek dostça söz işitmememiz ve onların bize bir hayvan gibi muamele etmesi olgusu karşısında ve böy-

lesi hakaretlere tahammül etmeye artık sabrımız kalmamasından ötürü aşağıdaki ültimatomu veriyoruz.

Ev işlerini yapmaya ve kocalarımıza yardımcı olmaya hazırız; ancak bunun karşılığında, gelecekte artık tümüyle kocalarımızın iradesine teslim olmamayı, ellerine sahip olmalarını ve bize artık «moruk cadı» , «orospu» , «sürtük» ve diğer ağıza alınmaz lakaplar takmamalarını talep ediyoruz. Ve şunu da ekliyoruz: Hepsi imzalarını bu yazının altına atmadıkları sürece, birbirimizden ayrılmayacağız ve kocalarımıza dönmeyeceğiz." [87]

Erkekler önce tüm bu durumu gırgıra almaya çalıştılar, ama kısa bir zaman içinde kadınların bunu çok ciddiye aldığını kavramak zorunda kaldılar. Sonunda, hepsi birbirinin peşisıra, tükürdüklerini yaladılar, öne çıkıp talep edilen imzayı attılar.

"Kadınlar politikaya çekilmeksizin, yığınlar politikaya katılamaz" *(Lenin)* şiarını bayrağına yazan Sovyet devleti, kadınların siyasi yaşamda halen geride durmaları karşısında ilgisiz kalamazdı ve kalmadı. Emekçi kadın yığınlarını kendilerine tanınan hakları kullanmaktan alıkoyanın, eski toplumun miras bıraktığı cahillik, evlerinin dört duvarı içinde kendi küçük sorunlarıyla kendi yağlarında kavrulmaları ve nihayet kadının değeri ve rolüne dair yanlış anlayışlar olduğunun bilinciyle, Parti ve Sovyet devleti, il'k günden itibaren bu kaynağın kurutulması için amansız bir mücadeleye yöneldi. Ekim Devrimi'nden on yıl sonra, 1927 yılında Sovyet seçimlerine kadınların katılımı şehirlerde %49,8, kırda %31,1 iken, 1934'lere varıldığında bu oran şehirlerde %89,4'e ve kırda %80,3'e varıyordu. Yani 1934'lere varıldığında kadınların siyasal yaşama katılmalarının ilk gereği —oy kullanmaları— esasta çözülmüştü. Kuşkusuz burada kadınları aktif siyasal yaşama katılmaya hazırlayan bir çeşit "kadın sovyetleri" diyebileceğimiz "delege sistemi" büyük bir eğitici rol oynamıştır. Sadece bu olgu bile emekçi kadın kitlelerinde on yıl gibi bir sürede muazzam ölçüde artan siyasal bilinci göstermektedir. İkinci adım; emekçi kadın kitlelerinin aktif olarak siyasal yaşama ve devletin yönetimine katılması; elbette çözümü daha güç bir görevdi. Bunun için bir taraftan işçi ve emekçi kadınları siyasal ve toplumsal yaşama yaklaştırmak ve onları yetkinleştirmek için mücadele yürütülürken, diğer taraftan da işçi ve emekçi

erkek kitleleri arasında, eski toplumdan kalan, kadınları aşağı ve hor görme anlayışlarına karşı mücadele yürütülmek zorundaydı. Diğer zor görevlerin çözümünde olduğu gibi, bu görevin çözümünde de Bolşeviklerin yılmadan mücadele ettiklerini görüyoruz. Daha 1920 yılında Lenin, sovyetlere kadınların seçilmesi için şu çağrıyı yapıyordu:

> "Yasa önünde eşitlik, henüz yaşamda eşitlik değildir.
>
> Emekçi kadın yalnız yasa önünde değil, bilakis yaşamda da erkekle hak eşitliğini kazanmalıdır. Bu amaçla, emekçi kadınların kamu kurumlarının yönetimine ve devletin yönetimine gittikçe daha güçlü katılmaları zorunludur.
>
> Kadınlar, bu birlikte çalışma içinde, bilgilerini çabucak genişletecekler ve erkeklere yetişeceklerdir.
>
> Öyleyse, sovyete daha fazla emekçi kadın, komünist ve partisiz kadın seçin. Partisiz bir kadın işçi de olsa, namusluysa ve anlayışla ve dürüstlükle çalışmayı biliyorsa — Moskova Sovyeti'ne onu seçin!
>
> Moskova Sovyeti'ne daha çok emekçi kadın! Moskova proletaryası, zafere kadar savaşım için, eski yasal eşitsizliğe, kadının eski burjuvaca aşağılanmasına karşı savaşım için herşeyi yapmaya hazır olduğunu ve bunun için herşeyi yaptığını gösterebilsin!
>
> Proletarya, kadınların tam kurtuluşu için savaşmadan, kendisini kesin kurtaramaz." [88]

Bu ünlü çağrı, tek çağrı olarak kalmadı. Komünist Partisi ve onun kadın kolları (daha ileriki dönemde kadın örgütleyicileri), delege sisteminden "sovyet stajı"na dek her türlü aracı kullanmış, her sovyet seçimi öncesinde özel kampanyalar yürütmüştür. Hemen hemen tüm Parti Kongrelerinde işçi ve emekçi kadınlarla ilgili kararlarda sovyetlere daha fazla kadının seçilmesi görevi vurgulanmış, bu alanda da başarılar ve zaaflar açıksözlülükle ortaya konmuştur. Örneğin, sovyetler içinde, öncelikle de köy sovyetlerinde, kadınların kucaklanmasının henüz çok yetersiz olduğunu saptayan 13. Parti Kongresi (1924) şu kararı almıştır: "Parti Kongresi, tüm Partinin özel dikkatini, işçi ve köylü kadınlar arasındaki çalışmayı yoğunlaştırma ve onları Partinin ve sovyetlerin tüm seçimle gelinen organlarına teşvik etme

zorunluluğuna çeker." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 10.)* Kadınların sadece sovyetler içindeki yetersiz rolünü değil, aynı zamanda sovyetlerin üst kurumlarında da "korkunç derecede az" temsil edilmelerini büyük bir zaaf olarak tespit eden, Stalin'den (1924) başkası değildir. [89] Bu nedenle Parti Kongresi bu çalışma alanındaki en ivedi görevlerinden biri olarak "işçi ve köylü kadınların sovyet, sendika, kooperatif ve iktisat örgütlerinin bütün seçimle gelinen fonksiyonlarına sistemli ve enerjik bir şekilde terfi ettirilmeleri"ni saymış ve devamen "komünist kadınların Parti ve sovyet organlarında yönetici konumlara terfi ettirilmeleri" *(bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 12)* yönünde karar almıştır.

İşçi ve Köylü kadınların Sovyet çalışması alanındaki sorunları vs. üzerine tartışmak amacıyla bu alanda da sovyetlerin ve yürütme komitelerinin kadın üyelerinin toplantıları, konferansları yapılmıştır. Görüşümüzce, Krupskaya'nın "25. Uluslararası Kadınlar Günü ve Kazanımlarımız" (1935) makalesi, gelişme hakkında sayılardan çok daha iyi bir şekilde fikir vermektedir:

> "Sovyet iktidarının ilk yıllarında işçi ve köylü kadınların davranışları biraz çekingendi, kararlı değildi ve fazla dikkate alınmıyordu. Fakat şimdi hepsi, özellikle de gençlik, sosyalizmin en iyi öncüleri sayılmaktadır. Aralar sırasında ağır ağır gezinirken yürütülen sohbetlerin karakteri de eskiden farklıydı.
>
> Hemen hemen hiçbir konuşmacı eskisi gibi kadının kötü kaderi üzerine konuşmadı, geneli ilgilendiren sorunlardan bahsedildi. Kongreyi selamlamak üzere gelmiş olan işletme delegasyonu ile kardeşleşme çok özel bir karakter taşıyordu — özellikle kadın işçiler salona geldiğinde, büyük salonda alkış yağıyordu, sevinçli bir heyecan yanıyordu.
>
> Kadın konuşmacıların çoğunluğu, yeni mentaliteyi, kamuoyu için çalışan kadınların ve proleter kadınların mentalitesini gösteriyordu. Geri kalan işçi ekiplerine nasıl yardım edileceği üzerine, emeğin kalkındırılması, plânın tamamlanması için nasıl mücadele edilmesi gerektiği üzerine konuşuldu, tek tek sorunların aşılması üzerine rapor verildi.
>
> Bugünün kollektif çiftçi kadınının ortodoks papazlara, Kulaklara, merhametli efendisine itaatli olan geçmişin köylü kadını ile

çok az benzerlikleri vardır. Birçoğunda örgütleyicilik yetenekleri gün ışığına çıkmaktadır. Bugünün kollektif çiftçi kadını ve hücum işçi ekipleri kadını, gazeteyi ve tarımsal artel tüzüklerini dikkatle okuyor, konuşmalardan kendisine notlar alıyor, rakamlar not ediyor.

Sovyet iktidarı için işçilerle birlikte kadın işçiler omuz omuza mücadele ettiler. Ve Sovyet Hükümeti kadına erkekle eşit olan seçme/seçilme hakkı verdi. Kadınları himayesi altına aldı. Bu, Lenin'in dediği gibi ilk adımdı.

Kadın işçiler, işçilerle ve köylülüğün bilinçli kesimi ile birlikte omuz omuza toprak sahiplerine ve kapitalistlere karşı mücadele etti. Bu, Lenin'in dediği gibi, emekçi kadını ücret köleliğinden kurtaran ikinci adımdı.

Son yıllarda ama köylü kadın, köylülüğün en ileri kesimi ile omuz omuza mücadele etti, Parti önderliğinde ve onun desteğiyle işçi sınıfı ile kollektif çiftlik sisteminin zaferi için mücadele etti." *(Bkz. Belge 12, "Belgeler" bölümü, s. 133-134.)*

Partinin bu alanda verdiği mücadelenin meyvasız kalmadığını aşağıdaki tablo göstermektedir.*

Yıl	Şehir sovyetlerinde kadınlar	Köy sovyetlerinde kadınlar
1920	%5	—
1922	—	%1
1923	—	%2,5
1924	—	%8,6
1925	—	%9
1927	%19,6	%11,3
1929	%24,6	%18,8
1930	—	%19,4
1931	%25,9	%20,9
1934	%32,1	%26,4

Tabloda ilk bakışta dikkat çeken şey, köy sovyetlerine oranla şehir sovyetlerinde kadınların daha fazla temsil edilmesi olgusudur.

* Bu tabloyu Partinin çeşitli belgelerinde yer alan veriler temelinde düzenledik. Şehir sovyetlerine dair verileri tamamlamamız mümkün olmadı.

1929 yılından itibaren köy sovyetlerinde kadınların katılımı bağlamındaki sıçrayış, tarımın kollektifleştirilmesi alanındaki mücadelenin doğrudan yansıması olarak dikkat çekicidir. Bütün Sovyetler Birliği çapında şehir ve köy sovyetlerindeki durumu yansıtan bu tablo, tek tek Birlik Cumhuriyetleri'ne göre gelişmeyi göstermediğinden, elbette oldukça eksiktir ve sadece gelişme hakkında kabataslak bir bilgi vermektedir. Örneğin RSFSC'de gerek şehir sovyetlerinde, gerekse köy sovyetlerinde kadınların temsil oranı daima ülke çapındaki oranın çok üstündeydi. 1927 yılında RSFSC şehir sovyetlerinde kadınların oranı %24'e varırken bütün ülke çapında bu orana ancak 1929 yılında varılmıştır. Aynı şey köy sovyetleri açısından da geçerlidir: 1927 yılında RSFSC köy sovyetlerinde kadınların oranı %19 iken, ülke çapında bu orana 1930'da ulaşılmıştır. Elimizdeki 1934 yılı sonrasına ait veriler köy sovyetleri ve şehir sovyetleri şeklinde ele alınmadığından, bu tablo içinde yer almamaktadır.

Komünist Partisi ve onun kadın kolları, Sovyetlerde kadınların temsil oranını emekçi kadın kitlelerinin artan siyasal etkinliğinin bir ölçüsü olarak kavramışlardır: "Kadın kitlelerinin artan etkinliğinin bir kanıtı da onların proletarya diktatörlüğünün organlarına katılım sayılarıdır. Seçmenlerin aktifliğinin muazzam artışı ile birlikte köy sovyetlerine son seçimlerde yaklaşık 312 000 kadın seçilmiştir. Bu oran olarak %20,9'dur, bir önceki seçimlerde bu oran %19,4 idi. Şehir sovyetlerinde de durum aynıdır, 43 900 kadın seçilmiştir. Bu bütün delegelerin %25,9'udur, bir önceki seçimlerde ise %24,6'sıydı."[90]

Parti ve Sovyet kongrelerinde ve konferanslarında ve Komünist Enternasyonal'de sovyetlerde kadınların temsil oranı hakkında rapor verilirken, gelişmenin yükselen bir çizgi izlemesine karşın erişilen yerin henüz yetersiz olduğunun altı çizilmektedir. Krupskaya'nın sovyetlerdeki kadın temsil oranındaki artışı ortaya koyduktan sonra yaptığı değerlendirme (1929), gözetilen hedefin ne olduğunu gayet açık bir şekilde göstermektedir:

> "Bu şimdiden tespit edilir olgu, elbette büyük bir ilerlemedir, norma ulaşmaktan çok uzak olunmasına rağmen bu böyledir. Bu şu demektir: Kadınların yasa önünde var olan eşitliği, yaşamda da gerçekleşmiş olsaydı, o taktirde sovyetlere seçilen kadınların oranı %50 civarında olurdu. Durum öyle değildir.

Eskinin mirası halen çok güçlü. Kadınları sovyetlere gerekli katılımda engelleyen en önemli sebeplerden biri ***onların kültürel geriliğidir.***"[91]

Şimdi, birincisi yerel sovyetlerde kadınların temsili açısından, ikinci olarak da yüksek sovyet organları açısından bu hedefe ne ölçüde varıldığına bakalım.

1936'da yürürlüğe giren yeni Sosyalist Anayasa'dan sonra Sovyet yasama dönemlerindeki gelişme şöyledir: 1939'da 422 362 kadın (%31,1), 1947/48 yılında 482 000 kadın (oran olarak bilmiyoruz), 1950 yılında 518 000 (%32,2) kadın yerel sovyet temsilciliğine seçilmiştir. Yani 1950'lerde kadınların yaklaşık olarak 1/3 oranda temsili sağlanırken, %50 hedefi henüz uzaktı. Bu hedefe tek tek Birlik Cumhuriyetleri'nde varılmış olması —örneğin RSFSC'de— olasıdır, ne yazık ki bunlar hakkında bilgi edinmemiz mümkün olmadı. Kadınların yerel sovyetlerde 1/3 oranında temsil edilmesinin, başlangıç noktası bilindiğinde muazzam bir başarı olduğunu vurgularken, henüz arzu edilen hedefe varılamamış olduğunu da tespit etmenin önemli ve gerekli olduğunu düşünüyoruz.

Gelelim sovyetlerin yönetici organlarında ve yüksek sovyetlerde kadınların temsil oranına. Bu alanda da elimizde olan veriler önce süreklilik gösteren bir artışa işaret etmektedir. Kadınların sovyetlerin yönetici organlarındaki temsilinin bir ölçüsü, onların sovyet kongrelerine katılımıdır, çünkü sovyet delegeleri başarıları ile öne çıkan, kitlelerin güven ve sevgisini kazanmış kişiler arasından seçilmekteydi ve bunlar genelde yönetici görevler üstlenmekteydi.

1920'de 8. Tüm-Rusya Sovyet Kongresi'nde kadın delegelerin oranı %2,1 idi. 1922 Aralık'ında yapılan Birinci Sovyet Kongresi'nde kadınların oranı sadece %3,9'du (yani 40 kadın delege) ve bunlardan 5'i Merkez Yürütme Komitesi'ne seçilmişti. 6 yıl sonra, Mayıs 1928'deki Beşinci Sovyet Kongresi'nde bu oran %15,5'e (258 kadın delege) çıkmıştı. Şubat 1935'deki, 58 milliyeti temsil etmesiyle özel bir öneme sahip olan Yedinci Sovyet Kongresi'nde kadınların oranı %19'du (378 kadın delege)* ve bu kadın delegelerin içinde artık azınlık milliyetleri temsil eden bir dizi kadın da yer alıyordu; kadınlar ara-

* Ayrıca *bkz. Ek: XII, s. 167*, Krilowa: "Sovyetler Birliği'nde Kadınlar"daki grafik, "Rundschau", No. 46/1937 s. 1700.

sında çok sayıda ulusal azınlıkların temsilcileri vardı, "Konuşmaları somut ve iyi düşünülmüştü, cesurca ve coşkuyla konuşuyorlardı; ama en coşkulu konuşanlar ulusal azınlıkların temsilcisi kadınlardı." *(Bkz. Belge 12, "Belgeler" bölümü, s. 133.)*

1937 yılına varıldığında Sovyet devletinin idaresinde yarım milyona yakın kadın faaldi. Bunlardan 277'si devletin en yüksek yasama ve yürütme organı olan SSCB Yüksek Sovyeti'ne, 1700'den fazlası Birlik ve Özerk Cumhuriyetler Yüksek Sovyetlerine, 27 000'i ise köy sovyetleri başkanlığına seçilerek gelmişti.[92] Karşılaştırma açısından: 1932 yılında tüm şehir ve köy sovyetlerinin başkanlarının sadece 5000'i kadındır ve yine 1931 yılında SSCB Yüksek Sovyeti'nde 135 kadın yer almaktadır, [93] RSFSC Merkez Yürütme Komitesi'nde ise 137 kadın mevcuttur[94]. Şubat 1948'de SSCB Yüksek Sovyeti'nin 277 (%20,7), Birlik Cumhuriyetleri Yüce Sovyetlerinin 1235 (%26,5), Özerk Cumhuriyetler Yüce Sovyetlerinin 503 (%29) kadın üyesi mevcuttu. Bazı Birlik Cumhuriyetleri yerel emekçi halk temsilcileri sovyetlerinde kadınların oranı şöyleydi:

1947 yılında bazı Birlik Cumhuriyetleri yerel sovyetlerinde kadınların oranı [95]

	Toplam üye sayısı	Kadınların sayısı	Yüzde
Belo-Rusya SSC	64 897	19 379	29,87
Gürcistan SSC	26 652	7 995	30,00
Kazakistan SSC	53 219	17 992	33,81
Kırgızistan SSC	12 735	4 265	33,49
Azerbaycan SSC	23 348	8 309	35,15

SSCB Yüksek Sovyetleri dahil, tüm üst sovyetlerde kadınlar şu ya da bu oranda bütün dönemler boyunca temsil edilmişlerdir, yani bu noktada Sovyet devleti ta başından itibaren tüm parlamenter cumhuriyetlerle karşılaştırılamaz bir konumdadır: Bir dizi emperyalist ülkede kadınların ilk kez parlamentoya girmesi 60'lı-70'li yıllara rastlamaktadır: Örneğin 1966'da ABD parlamentosunda 535 toplam milletvekilinden sadece 12'si —yani %2'nin biraz üstünde— kadındı. İkincisi ve en önemlisi, bu ülkelerde parlamentoya giren kadınların içinde işçi ve emekçi kökenli olanlar hemen hiç yoktur. Sovyetler Birliği'nde ise işçi kadınlar, kolhozcu köylü kadınlar, öğretmenler, ziraatçılar ve tüm di-

ğer mesleklerden kadınlar temsilci olarak seçilmekteydi. 1949 yılında SSCB'de 10 kadın bakanlık görevini üstleniyordu.[96] 1955-1956 döneminde Sovyetler Birliği'nin en üst iktidar organı Yüksek Sovyet içinde 348 kadın yer alıyordu (tüm temsilcilerin %25,8'i). Bu 348 temsilcinin 170'i Birlik Sovyeti kamarasının ve 178'i Milliyetler Sovyeti kamarasının üyesiydi. Azınlık ulus ve milliyetlerin çıkarlarını gözeten Milliyetler Yüksek Sovyeti'nin kadın temsilcilerinin %27,9'luk bir oranla SSCB Yüksek Sovyeti içindeki kadınların oranını aşması özellikle dikkat çekicidir. SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu'nun toplam 15 üyesinden 4'ü, %26,7'si kadındır. Aynı dönemde en büyük Cumhuriyet olan Rusya Federasyonu'nun Yüksek Sovyeti'nde ise toplam 796 temsilcinin 1/3'ünden fazlası (%34) kadındır. İki kadın RSFSC Yüksek Sovyeti Başkan Yardımcısı ve iki kadın Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun başkan yardımcısıdır. Sadece büyük Cumhuriyetlerde değil, küçük Cumhuriyetlerde de kadınlar en üst iktidar organlarında yer almaktadır. Örneğin, Moldovya Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti'nde kadınların oranı %36'dır. Baltık, Transkafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri'nin Yüksek Sovyetleri'nde de kadınlar ortalama olarak 1/3 oranında temsil edilmektedirler.

Sovyetlerde kadınlar en yüksek iktidar organları içinde nerdeyse üçte bir oranında yer alırken, Fransa'da, İsviçre'de, Arjantin'de vs. kadınlar henüz seçme ve seçilme hakkına bile sahip değildi! 1948 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Kongresi'nde toplam 7 kadın ve Senato'da 4 kadın mevcuttu. İngiltere'de ise 640 parlamento üyesinden 24'ü kadındı, yani %4'ten az. Burada devlet mekanizmasının başka bir alanından da bir örnek verelim: 1948 yılında Sovyetler Birliği Yüksek Mahkeme Heyeti'nin %20,6'sı, Birlik Cumhuriyetleri Yüksek Mahkemelerinin %33,9'u kadındır. Aynı dönem İngiltere'de tek bir kadın hakim yoktur.

40 yılda Sovyetler Birliği'nin bu alanda elde ettiği başarılar, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasından 60 yıl sonra parlamentoya zar-zor 7 milletvekili (%1,8) çıkaran Türkiye Cumhuriyeti devletinin durumu gözönünde tutulduğunda gün gibi açıktır. 1991 yılında bu konuda en iyi durumda olan bazı emperyalist ülkelerin parlamentolarında kadınların oranı şöyleydi: Finlandiya %38,5, İsveç

%38,1, Danimarka %33, birleşmeden sonra Almanya %20,4 (birleşmeden önce Batı Almanya %15,4 ve Doğu Almanya %32,2). Bu rakamlar elbette ki gerçek yaşamın ifadesinde çok yetersiz kalmaktadır; her şeye rağmen ama kadınların toplumsal yaşamın her alanında kendi yetenekleri ve özellikleriyle sosyalizmin inşasına katıldıklarını göstermektedir. *

* Komünist Partisinin kadınların aktif katılımına büyük önem verdiği alanlardan biri de Parti ve Sovyet kontrol organlarıdır. Kadınların bu alandaki katılımı hakkında bazı bilgileri *Ek: XIII "Parti ve Sovyet Kontrol Organları", s. 168'de* aktarıyoruz.

EMEKÇİ KADINLAR VE SENDİKAL HAREKET

Sovyetler Birliği'nde sendikal hareket içinde kadınların konumu konusu ele alınırken, görüşümüzce ilk önce, proletarya diktatörlüğü şartlarında, yani işçi sınıfının kendi öz Partisi —Komünist Partisi— ve kendi iktidar organları —sovyetler—aracılığıyla iktidarı elde tuttuğu şartlarda sendikaların rolü, fonksiyonu nedir sorusuna cevap verilmek zorundadır. Kapitalizm şartlarında sermayeye karşı işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin çıkarlarının savunulmasının ve sınıf mücadelesinin bir aracı olan sendikalar, sermayenin iktidarı yıkılıp yerine proletarya diktatörlüğü kurulduğunda bu görevlerini ve onunla birlikte varlıklarının temelini yitirirler mi? Mümkün olduğunca kısa bir şekilde bu sorulara cevap arayıp konumuza dönmeye çalışacağız.

Sınıf mücadelesinin aracı ve işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin çıkarlarını koruyan ve savunan örgütler olarak sendikalar, proletarya diktatörlüğü altında sömürücü sınıflar var olduğu sürece bu işlevlerini kaybetmezler, ama aynı zamanda onların konumlarında ve görevlerinde temel bir değişiklik de söz konusudur. Çünkü onlar aynı zamanda iktidara ortaktırlar, dolayısıyla sınıf mücadelesinin aracı olarak temel görevleri, burjuva diktatörlüğü şartlarında olduğu gibi iktidarı alaşağı etmek için değil, bilakis proletarya diktatörlüğüyle alaşağı edilen burjuvazinin yeniden iktidarı ele geçirme heves ve çabalarına karşı onu korumak ve sağlamlaştırmak için sınıf mücadelesidir. Görevleri, bir yandan yenilen fakat yok olmayan burjuvaziyi yok etme mücadelesinde proleter devrim mücadelesini sürdürürken, diğer yandan aynı mücadelenin bir parçası olarak Partinin ve sosyalist devletin ekonomi alanındaki uygulamalarını denetlemek, ekonomi alanında bürokratlaşma tehlikesine karşı mücadele, emekçi kitlelerin yaşam koşullarının sürekli iyileştirilmesini gözetme ve bizzat sağlama ve en geniş emekçi kitleleri ekonominin inşası ve yönetimine çekmektir.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi, sendikaların Parti ve sosyalist devlet ile en geniş işçi ve emekçi kitleler arasında bir köprü oluşturdu-

ğu bilinciyle, özellikle işçi ve emekçi kadınların sendikalarda örgütlenmesi çalışmasına büyük değer biçmiş, bununla ilgili olarak Parti Kongreleri'nde, Merkez Komitesi Plenum toplantılarında Parti'nin sendikal çalışması açısından bağlayıcı kararlar almış, sendikalar içerisindeki komünist fraksiyona direktifler vermiştir.

İşçi ve emekçi kadınların sendikalarda örgütlenmesi çalışmasında birincil görev, onları kitlesel olarak örgütlemek ve ama aynı zamanda bu görevle bağ içerisinde onları sendikalar içinde aktifleştirmek, yönetici fonksiyonlar üstlenmeye teşvik etmekti. Sendikalar bağlamında da işçi sınıfı içinde en az örgütlü kesimi oluşturan işçi ve emekçi kadınları örgütleme çalışması, özel yöntem ve biçimler gerektiriyordu:

"Başlangıçta kadınlar arasındaki çalışma için hemen her yerde özel işçi kadın toplantıları kullanılıyordu ve bunların gündemi esas olarak genel karakterli sorunları içeriyordu («Kadın işçi ve sendika» , «Kadın işçinin Ekim Devrimi'ne katkısı neydi?» vb.). Bu toplantılar işçi kadınlar için genel sendika ve işletme toplantılarına bir hazırlık oluşturuyordu. Kadın işçilerin çoğunluğu bu toplantılara katılıyor ve burada faaliyet gösteriyordu. Ve gündem, giderek sadece genel sorunları değil, aynı zamanda ilgili işletmenin ya da ilgili sendikanin kadın işçilerini ilgilendiren sorunları da içermeye başlıyordu. İçinde bulunulan anda sendikaların çoğunluğu bu özel kadın toplantılarından vazgeçilebileceğine inanıyor (Rostov/Don, Kiev, Donets eyaleti, Briyansk, Saratov Sağlık Hizmetleri sendikası ve başkaları), ve çalışmanın ağırlık noktası özel kadın toplantıları düzenlenmesinden, işçi kadınların genel sendikal toplantılara katılmasına kaydırılıyor. Taşrada kadınlar arasında yürütülen çalışma hakkında tam bir fikir edinmek için Tüm-Rusya Merkezi Sendika Konseyi özel bir istatistik hazırlattı. Gönderilen istatistiki veriler çoğu zaman yeterli olmuyor, buna rağmen ama bunlar, yerel durumlar hakkında bir yargıya varma, örgütlenme biçimleri ve uygulanan yöntemleri tespit etme ve kadınlar arasındaki çalışmanın gelişmesinin önündeki engelleri ortaya çıkarma olanağını sağlıyorlar.

Aşağıdaki tablo, kadınlar arasındaki çalışmada en sık baş vurulan yöntemin halen özel kadın toplantıları düzenleme olduğunu gösteriyor:

Uygulanan çalışma yöntemleri [97]

Sendika	Kadın Top.	Kadın Konferans.	Delege Top.	İşletme Top.	Çevre Top.	Genel Top.	Örgütleyici Top.
Konfeksiyonişçi.	10	5	5	4	—	11	—
Sağlık işçileri	15	7	9	2	—	8	2
Tekstil işçileri	10	4	8	2	—	6	1
Kimya işçileri	13	6	3	2	—	5	1
Dizgiciler	15	3	3	3	—	7	1
Gıda işçileri	11	5	3	4	—	6	2
Belediye işçileri	14	8	4	3	2	1	2
Demiryolcular	17	4	13	3	1	6	1
Toplam	105	42	48	23	3	50	10

İşçi kadınların aktif sendikal faaliyete çekilmesi bağlamında en büyük görev, sendikalar içerisinde çalışan komünist kadınlara düşüyordu. Partinin ve onun kadın kollarının inisiyatifi ve önerisi ile 1920 yılında yapılan III. Tüm-Rusya Sendika Kongresi'nde, her sendika yönetimine kadınlar arasında çalışmadan sorumlu kadın örgütleyiciler alınması kararlaştırılmıştır. Sendikalar içindeki komünist fraksiyonun üyesi olan kadın örgütleyicilerin görevi, sendika yönetimleri ve Partinin merkezi kadın komisyonları ile temas içerisinde mümkün olduğunca en fazla kadın işçiyi sendikalarda örgütlemek ve onları sendika organlarındaki faaliyet için yetiştirmekti. 1921 yılında yapılan IV.Tüm-Rusya Sendika Kongresi'nde, çalışan kadınlar arasında faaliyet günün önemli mücadele görevi olarak tanımlanıyor ve kongre bir kere daha şunu vurguluyordu:

> "Ekonomide erkeklerle aynı işleri yapan kadınlar, sendikal birliklerde de erkeklerin üstlendikleri fonksiyonları üstlenebilirler ve üstlenmelidirler." [98]

Kongrenin bu kararı temelinde, kadınları sendikalar çerçevesinde çeşitli konferanslara, oturumlara ve çeşitli çalışmalara çekmek için daha büyük çaba sarfediliyor, kadın işçilerin yetkinleştirilmesi çalışması genişletiliyor ve derinleştiriliyordu. Partinin Merkezi Kadın Komisyonu'nun üyesi Smidoviç, bu dönemdeki faaliyetin sonuçlarını şöyle değerlendiriyor:

"Geliştirilen faaliyet hem çalışan kadınları sendikalara yöneltiyor, hem de bunların büyük sayısını hazırlayarak ve donatarak, sadece aidat ödeyen üyeler değil, faal üyeler olmalarını ve böylece önemli sendikal görev kademelerinde yer almaları imkanını sağlıyor. Ne yazık ki, çalışan kadınların sayısı hakkında son döneme ait veriler yok elimizde. Bu nedenle hangi oranda örgütlü olduklarını tespit edemiyoruz. Buna karşılık kadın sendika üyelerinin sayısını tam biliyoruz. 22 birliği kapsayan sendika istatistiğine göre 1 Ekim 1921'de toplam üye sayısı 4 483 095, örgütlü kadınların sayısı 1 303 902 idi. Yani kadınlar sendika üyelerinin %29'unu oluşturuyorlardı...

Tüm-Rusya kongrelerine ve sendika kollarının oturumlarına bu kolların üyeleri olarak 86 kadın katıldı. 1921'deki IV.Tüm-Rusya Sendika Kongresi'nde kadın delegelerin sayısı 12, yani %2,4 idi. 1922'deki Tüm-Rusya Kongresi'ne 45 kadın katıldı, yani %5. İşletme komisyonlarının, bölge komitelerinin ve işçi komitelerinin üyesi olan kadınların sayısı 9 eyalette 692 idi." [99]

Aşağıdaki tablo 1921 yılında tüm sendika üyeleri içinde kadınların oranını ve işletme komitelerine katılımlarını gösteriyor: [100]

Sendika	Kadın üyelerin yüzdesi	İşletme komitelerinde kadınların yüzdesi
Halk beslenmesi işçileri (kamu mutfakları)	73,5	30,9
terziler	69,1	25,7
tütün işçileri	67,8	36,6
öğretmenler	65,2	37,2
tekstil işçileri	60,2	9,3
sağlık elemanları	52,7	20,2
sanatkarlar	39,3	9,2
kimya işçileri	35,6	8,6
kağıt sanayii işçileri	34,3	10,1
sovyet işçileri (kamu hizmetleri)	34,3	11,4
basımevi işçileri	33,4	9,6
gazeteciler	32,5	13,2
kolhoz işçileri	22,5	8,1
gıda sanayii işçileri	18,3	4,3
metal işçileri	16,6	1,8

taşımacılık işçileri	14,5	5,0
inşaat işçileri	11,8	2,9

Yani bu dönemde Parti ve sovyetler içindeki oranlarıyla karşılaştırıldığında (Partide %9) sendikalarda örgütlü kadınların sayısı karşılaştırılamayacak kadar büyüktü ve bu gayet normaldir. Diğer taraftan ama sendikalarda örgütlü kadınlar ile sendikal çalışmada aktif olan kadınlar arasında gözle görülür bir orantısızlık söz konusu idi. Özellikle kadınların en yoğun oldukları tekstil sanayii dalında işletme komitelerinde oldukça silik rolleri göze batıyor ve bunun kaynağının tespiti ve ortadan kaldırılması bağlamında Partinin ve onun kadın kollarının dikkatini topluyordu. Kollantai, bunun taşınamayacak bir durum olduğunu vurguladıktan sonra, Partinin kadın kollarını hedefleyen şu eleştiriyi/özeleştiriyi yapıyordu: "Kendimizi kandırmayalım, çünkü bugün ana ve merkezi yönetimlerde hemen hiç kadın yoksa, bu kısmen kendi hatamızdır. Devrimden sonraki ilk dönemlerde kadın kolları esas olarak kadınları yerel sovyetler için kazanma üzerinde yoğunlaştılar. O sıralar herşeyden önce sovyetler içerisinde kadınların kurtuluşunun koşullarını yaratan ve onların yaşamlarını kolaylaştıran çalışma alanları bizim ilgimizi çekiyordu. Bunlar eğitim, kamu halk kantinleri ve ana koruması alanlarıydı. 1920 güzünden beri ajitasyonumuzdaki ağırlık noktası değişti. Biz iyimseriz ve bunun için yeterli nedenimiz var, çünkü kadın kollarımız sanayinin yeniden inşasına kadınların güçlü katılımı yönünde propaganda yapıyorlar ve biz yeni üretim biçiminin inşasına aktif bir şekilde katılan işçi ve köylü kadınların sayısının hızla artacağından eminiz." [101]

Zaafları, eksiklikleri açıkça ortaya koyup, bilinçli ve plânlı bir şekilde bunların üzerine yürümenin başarının önkoşulu olduğu bu noktada da kendini doğruluyor, Partinin ve sendikaların geliştirdiği faaliyet ilk ürünlerini veriyordu. 1923 yılına gelindiğinde, kadın işçiler arasında okuma-yazma bilmeyenlerin büyük sayısıyla da göze batan tekstil kadın işçilerinin (bu dönemde tekstil kadın işçilerinin %40'ı, erkeklerin ise sadece %10'u okur-yazar değildi) sendikal faaliyet içerisindeki durumlarında önemli ölçüde değişiklik söz konusu idi. Tekstil işçileri sendikasının yönetiminde kadınların oranı Moskova'da merkezde %29,3, eyalette %17 idi. Moskova'daki terzi fabrika komitelerine seçilenlerin 90'ı kadın, 60'ı erkekti, halbuki terzilik ve dikiş işlerin-

de çalışanların sadece %67'si kadındı. Sendika üyelerinin %30'u kadın olan Ukrayna'da kadınlar, sendika yönetimine %10 oranında seçilmişlerdi. [102] Kadınların sendikalara ve sendikal faaliyete çekilmesi hızla yükseliyordu. 1926 yılında Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'ne verdiği raporda Artyuşina şunları tespit ediyordu:

> "Sendikaya üyelik oranı bağlamında, kadın işçilerin erkek işçilerden nerdeyse geri kalmadıklarını görüyoruz: örgütlü olmayan kadın işçi sayısı yalnızca %4,5'tur. Sendika konseylerinde, sendika yönetim kurullarında ve işletme konseylerinde sendikal çalışmaya aktif katılan kadın işçi sayısı dikkate değerdir. Büyük bir oranda kadın işçi, iş emniyeti, eğitim ve üretim komisyonlarında aktif olarak çalışmaktadır. Atölye delegeleri olarak faaliyet gösteren işçi kadınların sayısı özellikle çoktur. Kadın işçiler sanayideki toplam işçilerin %28'ini, kadın delegeler toplam delege sayısının %21'ini oluşturmaktadırlar, öyle ki, alt düzeyde sendikal çalışmaya katılımda kadın işçiler erkek işçilerle başa baş durumdadırlar. Yönetici sendika organları bağlamında işler bu kadar iyi değildir: en iyi durumda olan herhalde %13'le Merkezi Sendika Konseyi ve %15'le sendika yönetim kurullarıdır; buna karşılık eyalet seksiyonlarının yönetim kurullarında oran daha küçüktür. Bu sayılar geçen yıla ilişkindir." *(Bkz. Belge 9, "Belgeler" bölümü, s. 85-86.)*

Bu veriler 1925 yılına aittir. Aynı yıl yapılan SBKP(B) 14. Parti Kongresi, elde edilen tüm başarılara rağmen sendikal çalışma noktasında aldığı kararla şu merkezi görevi saptamaktadır: "Kadın işçilerin sendikalarda aktif faaliyete çekilmesi bağlamında elde edilen önemli başarılara rağmen, sendikalar, aktif seçilen kadın işçilerin sayısının sendikal örgütlenmenin tüm organlarında ve özellikle de kadın emeğinin ağır bastığı veya önemli olduğu sendikalarda artması için daha yoğun ve daha kapsamlı çalışmak zorundadırlar. Kreşler, çocuk yurtları ve kadınları ev işlerinden kurtaran kuruluşlar ağını sadece elde tutmak değil, bilakis genişletmek gereklidir.

Sendikalar plânlı bir şekilde, özel sendika okulları örgütleyerek ve şimdiden mevcut sendika okulları ve kurslarında öğrenim gören işçi kadınların sayısını artırarak, işçi kadınların saflarından kalifiye sendika fonksiyonerleri yetiştirme çalışmasına geçmelidirler." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 16.)*

Sovyetler Birliği Sendika Birliklerinin 1 Nisan 1926 İtibariyle Üye Durumu [103]

Birliğin Adı	İşletmede çalışanlar	İşsizler	Öğrenimde olanlar	Toplam	Kadınlar	Gençler
1. Kağıt işçileri	38.652	1.953	543	41.148	10.017	1.926
2. Maden işçileri	360.965	18.741	7.417	387.126	36.912	15.506
3. Metal işçileri	715.526	47.252	19.395	782.173	90.531	42.824
4. Grafik sanayii	99.138	10.691	701	110.530	27.376	7.690
5. Tekstil işçileri	739.603	28.697	4.807	773.107	420.648	37.785
6. Kimya işçileri	203.762	14.163	7.435	225.360	67.352	14.162
7. Konfeksiyon işçi.	51.289	16.171	943	68.403	39.817	5.377
8. Demiryolu işçileri	907.196	46.924	22.954	977.074	87.487	18.359
9. Belediye işçileri	200.580	26.427	1.090	228.097	43.790	3.321
10. Odun işçileri	131.650	24.587	2.339	158.576	21.899	5.498
11. Deri işçileri	100.194	17.634	1.295	119.123	16.983	8.265
12. Gıda işçileri	333.077	86.234	3.842	423.153	95.148	13.736
13. Gemiciler	96.303	53.886	4.406	154.595	9.620	3.999
14. Taşımacılık işçi.	143.044	29.321	381	173.246	14.866	1.239
15. Beslenme işçileri	144.342	50.323	352	195.017	143.474	9.609
16. Tarım ve Ormancı.	716.519	177.088	28.687	922.294	137.484	57.465
17. Şeker işçileri	63.831	35.330	1.856	101.017	19.183	3.799
18. İnşaat işçileri	215.484	210.478	10.029	535.991	27.036	13.006
19. Posta, Telgraf, Telf.	99.873	10.875	1.231	111.979	31.668	544
20. Sanat işçileri	60.480	16.394	4.456	81.330	28.176	1.272
21. Tıp ve Sağlık elem.	355.106	54.356	33.234	442.696	277.209	1.217
22. Eğitim-Öğretim el.	581.434	59.250	46.195	686.879	374.387	3.910
23. Kamu ve Özel hiz.	904.497	145.759	19.107	1.069.333	190.162	16.344

Parti, 1926 yılında, işletme komiteleri ve Parti komitelerinin görev ve yetkilerini birbirinden daha net ayırmak için tedbirler almıştır:

"Merkez Komitesi'nin ve Sovyetler Birliği Sendikaları Merkezi Kurulu'nun, kadınlar arasında Parti ve sendika çalışmasının birbirinden ayrılmasını net bir şekilde saptayan yeni yönergelerine bağlı olarak, tüm sendika çalışmasında işletmelerde kadın ça-

lışmasının daha da geliştirilmesine daha fazla önem verilmek zorundadır. Kadınlar arasında sendika çalışmasını tamamen işletme sendika komitelerine devrettiğimizde, kadın işçilerin çıkarları ve ihtiyaçları (iş güvenliği, kalifikasyonun yükseltilmesi vs.) daha iyi ve daha mükemmel bir şekilde gözetilecek ve böylelikle işçi kadınların sendika çalışmasına ilgisi daha da güçlenecektir." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 10/11.)*

Bundan sonraki dönemlerde de kadınların hem sendikalarda örgütlenmeleri hem de sendikal faaliyet içerisinde aktifleşerek yönetici fonksiyonlar üstlenmeleri yükselen bir çizgi izlemiştir. 1933 yılında Sendika Merkez Yönetimlerinde sorumlu fonksiyonlara sahip kadınların oranı %20,1'dir.[104] Partinin kadın kollarının faaliyet raporlarında sürekli dile gelen bu gelişmeyi tek tek aktarmak yerine 1949-1954 yıllarına ait bazı verileri ortaya koymayı, söylediklerimizi kanıtlamak açısından yeterli görüyoruz. 1949 yılında bütün Sovyetler Birliği'nde bölge sendika yönetimlerinde 80 000'den fazla kadın mevcuttu, yani %56,3. Fabrika sendika yönetimlerinde 450 000 kadın yer alıyordu, oran olarak %49,9. Ayrıca, fabrikalarda, madenlerde, enerji santrallerinde, Sovyet Hükümet kuruluşlarında 350 000 sendika grup örgütçüsü kadın (%42,2) faaldi.[105] 1952 yılında tüm sendika örgütleyicilerinin yaklaşık üçte ikisi (%61,2) kadındı.[106] 1954 yılında kadınların oranı işletme sendika yönetiminde %42,8, Merkezi Sendikalar Konseyi'nde %32,2 ve Sendikalar Konseyi Merkez Komitesi'nde %39,3 idi. Dolayısıyla, kadınların sendikaların en üst yönetim merkezleri dahil tüm alanlarda güçlü katılımı esasta sağlanmıştır.

Sovyetler Birliği'nde sendikalara, işçi ve emekçi kitlelerin maddi durumlarının ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi çalışmasında büyük görev düşüyordu. Özellikle işçi ve emekçi kadınların yaşam koşullarıyla ilgili mücadele görevleri şunlardı:

— "Eşit işe eşit ücret" ilkesinin tüm üretim alanlarında yerleşmesi mücadelesi. Ücret sistemlerinin tespit edilmesinde bu ilkeye bağlı kalınmasının gözetimi, ve "herkes yeteneğine, herkese emeğine göre" ilkesinin işçi ve emekçi kadınların yaşamında ifade bulması için kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi için tedbirler, örneğin işletme ve fabrikalara bağlı meslek okullarına ve kurslarına kadınların ve genç kızların katılımının sağlanması; kadınların o üretim dalındaki konumlarına göre bu kurs ve okullarda kota uygulamasına başvurulması;

— Kadın emeğinin korunması, anne ve çocuğun korunmasına ilişkin yasalara uyulmasının denetimi; Yeni Ekonomik Politika döneminde kadınların üretimden dışlanması eğilimine karşı mücadele; eskiden erkek tekelinde olan üretim ve meslek dallarına kadın emeğinin girmesi için mücadele; fabrika ve işletmelere bağlı kreş ve çocuk yuvalarının, okul dışı çocuk kulüplerinin vb. kurulmasının, sağlık hizmetleri, hastane, poliklinik ağının genişletilip iyileştirilmesinin sağlanması.

— Sosyal sigortayı örgütlemek, yaygınlaştırmak ve denetlemek. Bu bağlamda şu da bilinmelidir: kadınların üretimdeki oranları henüz düşük olduğu dönemler de dahil olmak üzere, ev kadını statüsündeki kadınlar için de sosyal sigorta söz konusuydu.

— İşletmeye bağlı çamaşırhanelerin, kantinlerin, büfelerin vb. kurulması ve denetlenmesi;

— İşçi ve emekçi lojmanlarının inşasının plânlamasına iştirak ve lojman ve evlerin onarılmasının denetlenmesi vs. vs.

— Kültürel yaşam için —özel olarak kadın işçiler için de— fabrika kulüplerinin kurulması. Bu fabrika kulüpleri yetiştirici kurslar ve edebiyat gruplarından başlayıp tiyatro, sinema, konserlere kadar çok çeşitli olanaklar sunuyor, fabrikaları işçi sınıfının toplumsal yaşamının bir merkezi haline getiriyorlardı. Bu kulüpler özellikle işçi kadınları ve işçilerin çalışmayan karılarını toplumsal yaşama aktif olarak katma yönünde önemli bir diğer araçtılar. 1926 yılına ait bir dökümde, kadınların halen esas olarak biçki-dikiş kursları gibi geleneksel kadın ilgi alanlarına yöneldikleri görülmesine rağmen (buna katılım %94,8), kadınların ilgi alanlarında kaydadeğer bir değişikliğin olduğu da kendisini göstermektedir. Örneğin doğabilimleri ile ilgili kurslara katılan kadınların oranı (%33,4), sağlık bilgisi ve hijyen kurslarına katılanın oranından (%31,4) fazladır.

Kadınların fabrika kulüpleri çerçevesindeki kurslara katılım oranı — 1926 (yüzde olarak) [107]

Biçki dikiş	94,8
Koro	57,6
Kütüphane	50,0
Edebiyat grubu	42,9
Tiyatro grubu	38,7

Eğitim sorunları	35,8
Doğabilimleri kursları	33,4
Vücut bakımı ve hijyen	31,4
Üretim sorunları	30,6
Bilimsel iş örgütlemesi	30,5
Politika (başlangıç kursu)	29,5
Marksizm	28,3
Leninizm	28,2
Sendikal hareket	27,0
Ateizm	23,2
Satranç	7,2

Kadınların kurtuluşu sorununu sendikalar, tüm faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olarak kavramış ve bu yönde hareket etmişlerdir. Bunun pratikte yansımasını nasıl bulduğuna güzel örneklerden biri, 8 Mart 1924 vesilesi ile sendika örgütlerine yönelen önerilerdir:

"Sendika örgütlerine 8 Mart günü için şu pratik tedbirlerin alınması tavsiye edilir:

1) Genç işçi kadınların ve çırak kızların her türlü mesleki öğrenime katılma oranları hakkında bir istatistiğin hazırlanması ve bununla ilgili olarak gelecek dönem için somut bir çalışma plân taslağının hazırlanması.

2) İşçi kadınların yurtlarının ziyaret edilmesi ve bu yurtların Sovyet makamları tarafından onaylanması.

3) Kadınların durumunun en kötü olduğu yerler olan özel işletmelerdeki kadınların çalışma koşullarının, işçi kadınların korunması ve iş ücreti bağlamında yasal koruma tedbirlerinin alınması amacıyla kontrol edilmesi.

4) Var olan çocuk bakım kurumlarının desteklenmesi ve yenilerinin kurulması için olanaklar ölçüsünde yerel kasalardan kaynakların havale edilmesi sağlanmalıdır. Olanak olduğu yerde işçi kooperatiflerinin yardımı ile Uluslararası Kadınlar Günü'nde yeni çamaşırhaneler ve kantinler açılmalıdır.

5) İşsiz kadınların, özellikle de hamile ve küçük çocuklu annelerin, yardımlaşma kasalarının yerel kaynaklarıyla ve işsizler fonundan en geniş şekilde desteklenmesi.

6) Bu günde tüm Sovyetler Birliği'nde kadınları ev işi ve ailenin zincirlerinden kurtaracak olan kreş, çocuk yuvaları, kamu aşevleri ve diğer kurumlar açılacaktır."[108]

Sendikaların yanı sıra, kooperatif hareketinde de işçi ve emekçi kadınların aktif faaliyete çekilmesine de büyük önem verilmiştir. Kadınların kooperatiflere çekilmesi, bu yoldan emekçi kadınları kendi yaşam koşullarını iyileştirme mücadelesine aktif olarak katma bağlamında büyük anlam taşıyordu. Partinin, sosyalist devletin ve sendikaların özel dikkati, köylü kadın kitlelerinin kooperatif hareketi içerisinde kucaklanması üzerindeydi. Sendikalar ve kooperatifler en geniş kadın kitlelerini kucaklamak için verdikleri mücadelede özel tedbirlere —örneğin kadın örgütleyiciler, delege toplantıları, kampanyalar, yayın organları vs. vs.—, bunlara gerek duydukları sürece başvurmuşlardır.*

* Bu yöntem ve tedbirlerdeki çeşitlilik, bazılarının iddia ettiği gibi (örneğin Holt) onların bu alandaki görüşlerinin veya çizgilerinin berrak olmayışının değil, her türlü aracı amaca uygunluk bağlamında ele alıp değerlendirdiklerinin göstergesidir.

KADIN VE SOSYALİST ANAVATAN SAVUNMASI

Eskiden beri savaşlarda kadınların, cephe gerisinde üretimde, cephede doktor, hemşire ve hastabakıcı olarak savaş hizmetine çekildikleri bilinen bir gerçektir. Emekçi kitleleri haksız, gerici savaşlara sürmek için bunlara daima "anavatan savunması" yaldızını süren hakim sınıflar, bir taraftan emekçi kadın kitlelerini de savaş hizmetine çekerken, diğer taraftan da "yurttaşlık görevlerini tam yerine getiremez" olarak değerlendirip, bunu genelde kadınların toplumsal olarak aşağılanması ve horlanmasının bir gerekçesi haline getirmekteydiler. Kadınların elde silah, en az erkekler kadar savaşabileceğine tarih boyunca düzinelerle örnek olmasına karşın, bu boş iddia ayakta tutuluyordu.

Bu noktada tabii ki sorun, kadınların askeri olarak çarpışabileceklerini ispatlamak değildir. Bilakis sorunun özü, emekçi kadınların tüm haklı mücadelelere/savaşlara ve sosyalist anavatanın savunulmasına aktif olarak katılmasıdır. Kadınların emperyalist/gerici ordular içerisinde "eşit haklarla" yer alması ve sınıf kardeşleriyle birlikte emperyalist ve gerici haksız amaçlara alet edilmeleri hiçbir zaman komünistlerin savunduğu bir şey olmamıştır, olamaz. Hayır, bütün ülkelerin komünistleri sadece ve sadece haklı devrimci mücadeleler ve savaşlardan yana tavır almışlar ve bu mücadele ve savaşlara emekçi kadınların da katılması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Bu anlamda Sovyetler Birliği'nde emekçi kadınların silahlı mücadele ve savaşa katılma sorunu, başından itibaren, devrimci, haklı savaşlara katılım sorunu olarak kavranmak zorundadır. Rusya'da proletarya diktatörlüğünün kurulması mücadelesi, içsavaş döneminde emperyalist müdahaleye karşı Sovyet Rusya'nın savunulması ve II. Dünya Savaşı'nda Sosyalist Anavatan'ın savunulması ve Hitler faşizminin yokedilmesi savaşımı — bütün bu mücadele ve savaşlar haklı savaşlardır ve bunlara emekçi kadın kitleleri büyük bir fedakârlıkla katılmışlardır.

Kadınlara tam hak eşitliğini getiren ve kadınların gerçek kurtuluşunun yolunu açan Ekim Devrimi'nin bu alanda getirdiği yenilik, savaşma yeteneğinin salt erkeğe özgü bir yetenek olduğu safsatasını yeni

devletin politikası olarak savunuda ve pratikte tarihin çöplüğüne atmasıdır. Yani yeni olan, kadınların pratikte erkekler gibi savaşacaklarını göstermeleri değil, devlet politikası olarak bunun benimsenip onurlandırılması ve teşvik edilmesidir. Bu ama en başından itibaren gönüllülük temelinde yapılmıştır, kadınlara erkeklerdekinin tersine askerlik mecburiyeti getirilmemiştir.

Ekim Devrimi sırasında işçi ve emekçi kadınlar Kızıl birlikler içerisinde yerlerini almış, iktidarın ele geçirilmesi mücadelesinin bütün cephelerinde onlar da savaşmışlardır. Petrograd kadın çalışması örgütleyicisi Vera Slutskaya, Petrograd'ın savunusunda Kerenski'nin adamları tarafından öldürülmüştür. Ekim Devrimi'ni izleyen yıllardaki içsavaşta kadınlar, ellerinde silah, Kızıl Ordu içerisinde erkek yoldaşlarıyla omuz omuza bütün cephelerde Beyazlara karşı mücadele etmişlerdir. Ve sadece hemşire ve hastabakıcı olarak değil, devrim mahkemelerinin sekreterleri, Kızıl Ordunun üyeleri olarak, süvariler, makinalı tüfek nişancıları, zırhlı tren sürücüleri olarak ve hatta kumandanlık yapmışlardır. Hollandalı bir komünist kadının ordudaki bir siyasi komiser kadınla konuşmasını burada örnek olarak vermek istiyoruz:

> "«Siz gerçekte nesiniz, tovariş [kadın yoldaş —ÇN]? İşiniz nedir?» diye soruyorum. «Ben nerdeyse bir generalim» diye gülerek yanıt veriyor, ve gülüşünde kendine güven ve gurur seziliyor. «Bir tuğgeneralin yanında siyasi komiser. O bana danışmadan hiçbir karar alamaz, ve ben Sovyet Cumhuriyetine zarar veren bir şey yapmaması bağlamında ondan sorumluyum.»
>
> Bu tür kelimelerin Sovyet Rusya ile Avrupa arasındaki mesafeyi aniden aydınlatan bir şimşek etkisi var. Uzman olmayan bir kişi, üstüne üstlük bir kadın, bir generali kontrol ediyor, ve hatta onun kararlarının uygulamasını gerektiğinde engelleyebilecek yetkiye sahip: Burada eski geleneklerin ve alışkanlıkların yıkılması, kök salmış kavramların parçalanması, ama aynı zamanda kadının uyanan gücüne dair güven dile gelmektedir. Kafamda kabadayı bir askeri canlandırıyorum, «kendi» siyasi kadın komiseri ile kurmay plânının üzerine eğilmiş, isteksizce ve homurdanarak onun sorularına bir bir yanıt veriyor. Yoksa bu general muzip biri mi ? Ve «Mutlaka böyle olmak zorundaysa, allah için kaba bir herif yakama yapışacağına, bir kadını tercih ederim» diye düşünüyor ve komiser kadını kabulleniyor mu?

Artık nasıl olursa olsun — ama bu cin gibi kadını uyutmaya kalkmak için, çok erken davranmak zorunda bu general!"[109].

Kitlesel olarak Kızıl Ordu içinde yer alan ve en ön saflarda savaşan kadınlar, bütün dünyanın gözü önünde savaşma sanatının hemen her alanında kadınların erkeklerden hiç de geri kalmadıklarını göstermişlerdir. Örneğin, gerici Kornilov ayaklanması sırasında sadece Leningrad'dan 200 000 işçi kadın cepheye gitmiş, bunlardan binlercesi bir daha geri dönmemiştir. 63 kadın içsavaşta Kızıl Bayrak nişanı ile ödüllendirilmiştir. Bunların bazıları içsavaş sonrasında da ordu içinde kalmış ve kumandanlık görevleri üstlenmişlerdir. İçsavaş ertesinde de ordu ve askeri okullar ilkesel olarak kadınlara açık kalmıştır, ama sadece gönüllülük temelinde. Fannina Halle, içsavaş ertesinde ordu içinde kalan kadınların sayısının yok denecek kadar az olduğunu, varolan kadınların ise kumandanlık görevlerinde olduğunu söylüyor. Ayrıca savaş akademisini bitiren 5 kadının Kızıl Ordu kurmay heyetinde yer aldığını belirtiyor.[110] Dört yanı emperyalistlerle çevrili ve sürekli olarak emperyalistlerin saldırısına uğrama tehlikesiyle karşı karşıya olan sosyalist devlet, kadın-erkek ayrımı yapmaksızın tüm halkını gerektiğinde sosyalist anavatanlarını savunabilmeleri için eğitmeye çalışmıştır. Örneğin, kadınlar —ordu içerisinde askerlik yükümlülükleri olmamasına karşın— askeri kitle örgütlerinde yurt savunması alanında temel eğitim görmekte, gaz maskesi, makineli tüfek, el bombası vb. kullanmaktan uçak kullanmaya kadar her alanda yetiştirilmekteydiler.

Hitler faşizminin Sovyetler Birliği'ne saldırması ile gündeme gelen ve 4 yıl süren Sosyalist Anavatanı Savunma Savaşı'nda 20 milyon Sovyet vatandaşı yaşamını kaybetmiştir. Bütün Sovyet halkının olağanüstü fedakârlıkları ile bezeli bu sosyalist anavatan savunusu, kadınların en yoğun aktif katılımıyla da bir ilk olarak dünya tarihine geçmiştir.

Hitler faşizminin ölçüsüz yoketme stratejisi, savaşta kullandığı vahşi yöntemler ve "kadın ve anneliğe" dair sahtekâr faşist ideolojisi özelde Sovyet kadınlarına karşı yöneliyordu. Bu savaşta Naziler "misilleme tedbirleri" çerçevesinde kadın partizanları işkenceden geçiriyor, Kızıl Ordu kadın savaşçılarını "Bolşevik orospular" olarak aşağılıyor ve onlara tecavüz ediyorlardı.

Sosyalist Sovyetler Birliği'ne Hitler faşizminin saldırması olasılığının gittikçe artması karşısında 1941'de Komsomol örgütünün [Genç

Komünistler Örgütü —BN] Merkez Komitesi, Komsomol'ün savaşta görevlerinin ne olduğunu tespit eden bir karar alır: "Komsomol örgütü Merkez Komitesi... tüm eli silah tutan kadın ve erkek Komsomolcülerin askeri eğitimden geçmesini karar altına aldı ve tüm örgütün üyelerini Alman-faşist haydutlarına karşı onur için, ülkenin özgürlüğü ve bağımsızlığı için silahlı mücadeleye hazır olmaya çağırdı.

Vatan görevine bağlılık içinde, yüzbinlerce genç erkek ve genç kız barışçıl işlerini bıraktılar ve seferberlik ilanını beklemeksizin, savaş komiserliklerine ve Komsomol komisyonlarına cepheye gönderilme başvurusunda bulundular."[111]

Pratikte bir nevi proleter milis olan askeri kitle örgütü "Osaviahim" içinde de geniş kadın kitleleri yer alıyorlardı. Bu örgüt takriben 1930'da oluşturulmuştu.

Bu onurlu savaşta en ön saflarda çarpışanlar, sosyalist devletin öncü müfrezesi Komünist Partisi'nin kadın ve erkek üyeleri ve genç kız/erkek komünistlerdi. Onlar bütün alanlarda olduğu gibi, anavatan savunmasında da kitlelere kendi tavır ve pratikleriyle örnek olmuş, önderliklerini onlara bu temelde kabul ettirmişlerdir. Binlerce kadın pilot hava kuvvetlerine gönüllü olarak girdi. Yüzbinlerce kadın partizan birliklerinde elde silah savaştı. Kadınlar doktor, hemşire, kurye, siyasi komiser, nişancı, süvari, paraşütçü, denizci, trafik görevlisi, kamyon sürücüsü, aşçı, ekmekçi ve daha akla gelen tüm askeri meslek ve görevleri üstlenerek cephede yer aldılar.* Savaş yıllarında cephede çeşitli silahlı birliklerde savaşan kadınların sayısı toplam 800 000'di. Bu savaşta 119 789 kadın, savaşta kahramanlık ve olağanüstü başarı madalyasıyla ödüllendirildi. 8000 kadına "Anavatan Savaşı Partizanı" nişanı verildi. 69 kadın Sovyetler Birliği'nin en büyük kahramanlık ödülünü, "Sovyetler Birliği Kahramanı" altın yıldız madalyasını aldı.[112]

Kadınların tam hak eşitliğini gerçekleştiren Komünist Partisi ve Sovyet Devletinin, devrimden sonra erkeklere olduğunun tersine kadınlara askerlik görevi ***zorunluluğunu*** getirmemiş olmasını ve bu noktada esasta gönüllülüğü temel almış olmasını biz hiçbir şekilde kadın-erkek eşitliği ilkesine gölge düşüren bir şey olarak görmüyoruz. Burada bizce esas olan, kadınlara askeri kariyer yapma yolunun kapa-

---

* Büyük Anavatan Savaşı'nda cephede savaşan Svetlana Aleksiyeviç'in anılarından bir parçayı *Ek: XIV "Yakın Savaş" s. 169'da* yayınlıyoruz.

tılmamış olması ve zamanı geldiğinde kadınlara yurt savunması içerisinde sadece cephe gerisinde değil, cephede de aktif rol oynama ve her alanda görevler üstlenme imkanının ilkesel ve pratik olarak tanınmasıdır. Nitekim çeşitli kitle örgütleri çerçevesinde kadınların temel askeri eğitim görmeleri ve dolayısıyla yurt savunmasına hazırlanmaları söz konusu olmuştur. Bu nedenle biz bu noktada kadınların hak eşitliğini zedeleyen bir ayrımcı yaklaşım görmüyoruz.

KOMÜNİST GENÇLİK ÖRGÜTÜ KOMSOMOL İÇİNDE GENÇ KADINLAR

Sosyalizmin inşası ve gençlik siyasetine ve bu alandaki örgütlenme biçimi Genç Komünistler Birliği'ne sadece çok kısa bir şekilde değineceğiz. Devrimci gençliğin örgütü olan Komsomol, sosyalizmin kadın-erkek genç mimarlarını, yeni kuşağı örgütlüyor, güçleri birleştiriyordu. Bu nedenle özellikle Komsomol'ün genç kadın kuşağını da saflarına çekmek ve örgütlü tutmak için ve emekçi gençlik içinde kadının konumu ve rolüne karşı, feodalizmin-kapitalizmin ideolojisinin kalıntılarına karşı mücadele için özel bir siyaset tayin edip etmediği büyük önemdedir. Açık olan, Genç Komünistler Birliği'nin çalışmasında genç kızların, genç kadınların özel konumunu göz önünde bulunduran bir siyasi çizginin en başından itibaren saptanmış ve yürütülmüş olduğudur. * Diğer alanlarda olduğu gibi bu alanda da belirli aralıklarla çalışmaların durumu hakkında raporlar verilmiş, izlenen çizginin pratikte ne kadar yaşam bulduğu üye sayısındaki gelişmeyle ölçülmüştür. 13. Parti Kongresi (1924) kararında şu özeleştirel tespit yapılmaktadır:

> "Kızların Komsomol'e, işletme çırak okullarına, mesleki ve teknik kurslara, işçi fakültelerine olağanüstü az sayıda çekilmesi, Parti için, emekçi gençliğin yetişen genç kadın kuşağının komünist eğitim alanının dışında kalması tehlikesini oluşturmaktadır.
>
> Rusya Komünist Gençlik Birliği, çalışma yöntemlerini mümkün olduğunca güçlü bir şekilde, kızları Birliğe alma ve onları

* Stalin önderliğindeki SBKP(B)'ye saldıran akımların büyük bir yüzsüzlükle öne sürdükleri yalanlardan biri de Komsomol örgütünün 1930'lar sonrasında dağıtıldığıdır: "Komsomol'un (gençlik örgütünün) 1932'de kapatılması, aslında bir başarısızlığın sonucuydu." *(Kadınların Kurtuluşu, Devrimci Partizan çizgisinde bir dergi, 8 Mart 1992 Özel Sayısı, s. 11)* Bu düpedüz bir yalandır. Komsomol'ün dağıtılması hiçbir dönem —ne 1932'de ne de daha sonraları— söz konusu olmamıştır.

Birlik içinde aktif çalışmaya çekme görevlerine uyarlamalıdır. Bir bütün olarak Parti ve sendika ve sovyet organları Komsomol'e ve işçi fakültelerine, işletme çırak okullarına, mesleki ve genel eğitim okullarına daha fazla genç kız kazanılması çalışmasında Komsomol'e yardım etmek zorundadır. Çalışmalarda genç köylü kızları ve Doğu Halklarının emekçilerinin genç kızları arasındaki çalışmaya özel dikkat verilmek zorundadır."[113]

1925 yılında yapılan 14. Parti Kongresi'nde bu tespit bir kez daha vurgulanmaktadır. Kararların Komsomol'ün görevleri ile ilgili bölümünde şu tespit edilmektedir:

"Çalışmalarda özel dikkat, işçi ve köylülüğün genç kızları arasındaki çalışmanın güçlendirilmesine verilmek zorundadır."[114]

Bu özeleştirel tespitlere rağmen, Komsomol içerisindeki genç kızların oranı en başından itibaren Komünist Partisi içindeki kadın üye oranının çok üstündedir. 1928'de Komsomol üyelerinin tümünün %25'i genç kız iken, aynı dönem Parti üyesi kadınların oranı %13' tür. 1933'te Komsomol üyelerinin 1 700 000'i genç kızdır; 1939'da 8 milyon Komsomol üyesinin 2,5 milyonu, yani %31'i genç kızdır.[115] Bu, şüphesiz bir yanıyla Komünist Partisi'nin kadınların kurtuluşu siyasetinin öncelikle gençlik içinde, genç kızlar içerisinde verimli bir toprağa düştüğünün, yaşı ilerlemiş insanlarda eski toplumun ideolojik kalıntılarını söküp atmanın daha zor olduğunun işaretidir; diğer taraftan ama Komünist Partisine üye alımının daha üst kriterler temelinde olduğunu, Partinin üyelerinden çok daha fazla şey talep ettiğini de göz önünde bulundurmak gerekir.

SONUÇ

Ekim Devrimi ile emekçi kadınların yaşamında ne kadar derin, sarsıcı ve radikal bir toplumsal altüst oluş olduğunu ve yeni konumlarını elde etmeleri sürecinde Komünist Partisinin nasıl inatçı ve amansız bir mücadele yürüttüğünü, o dönemi yaşayanlardan bazılarının değerlendirmelerinden aktardık, aktarıyoruz. Bu değerlendirmeler içerisinde bu devrimin büyüklüğü, ve bizzat kadınlar açısından tüm değerlerin altüst oluşu, bizim yapabileceğimizden çok daha iyi bir şekilde ifade edilmektedir. Ekim Devrimi'nin yol açtığı bu toplumsal değişiklik ve sosyalizmin inşasının muazzam önemi, sadece, Çarlık Rusya'sında tüm siyasal haklardan yoksun olan kadınlara tam siyasal hakkın verilmiş olmasında yatmıyor; onun büyüklüğü, dünya tarihinde ilk defa, büyük çoğunluğu okuma-yazma bile bilmeyen bir ülkede, en geniş işçi ve köylü kadın kitlelerini aktif bir şekilde siyasal yaşama ve devletin yönetimine çekebilmiş olmasında yatıyor.

SBKP(B), emekçi kadınları eşit haklar ve yükümlülükler temelinde siyasetin bütün alanlarına çekme politikasını izlemiş ve bunu yaparken bir taraftan kadınlardaki pasifliğe, diğer taraftan da işçi ve köylüler arasındaki erkek şovenisti pozisyonlara karşı mücadele etmiştir. SBKP(B)'nin bu alanda sergilediği azmi övgüyle dile getirenlerden biri de Clara Zetkin'dir. Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)'in 13. Parti Kongresi (1924) delegelerine hitap eden konuşmasında o tam da buna değinmektedir:

> "Komünist Enternasyonal'in tüm diğer seksiyonlarıyla karşılaştırıldığında sizin Partinizde, en geniş kadın yığınlarını komünizme doğru giden altüst oluşun aktif güçleri haline getirme çabası kendini daha güçlü ve bilinçli bir şekilde gösteriyor. Bu amaçla kadınları ideolojik ve örgütsel olarak sağlam bir şekilde Parti yaşamına kattınız; aynı zamanda ama katılım sürecinin tüm varolan koşullarını göz önünde tutmaya çalışıyorsunuz. Başka kelimelerle: Parti ile kadınlar arasındaki en yakın, ayrılmaz birlik temelinde, onların gücünü tam serpilip gelişmeyle, en büyük yararlılıkla devrimin çıkarına sunmak için, bütünün

çerçevesinde kadınlar için gerekli organları yaratmayı, başarı vaat eden çalışma yöntem ve biçimlerini ortaya çıkarmayı, ve gerekli hareket özgürlüğünü garantilemeyi kendi meseleniz olarak kabul ediyorsunuz. İktidarın ele geçirilmesi ve proletarya diktatörlüğünü kurmak için kahraman mücadelede böyle olmuştur. Zor ve çelişki dolu Komünizme geçiş, iktisadın ve tüm sosyal kuruluşların dönüşümü döneminde de bu böyledir."[116]

Hem Jenotyellerin çalışması bağlamında, hem özel olarak kadınların kurtuluşu için çeşitli konferanslar, kongreler vs. bağlamında, hem de özel çalışma alanları ile ilgili —delege toplantıları vb. gibi— çeşitli yöntem ve biçimler bağlamında SBKP(B), komünist kadın çalışmasının temel gereklerini yerine getirmiştir ve kadınların siyasal ve toplumsal günlük pratik içerisinde faal konumlarını sağlamlaştırmıştır.

Sık sık rastlanan bir görüntü, feministlerin, burjuva ve oportünist eleştirmenlerin Sovyetler Birliği'nde kadının kurtuluşu sorununu "incelerken", bugünün emperyalist ülkelerinin koşullarını temel alarak, bu ölçüyle sosyalist Sovyetler Birliği'ni değerlendirmeye kalkışmalarıdır. Sovyetler Birliği'nin bu alandaki kazanımlarını olduğu gibi başarısızlıklarını, hatalarını ve eksikliklerini doğru bir şekilde değerlendirmek için ama, Sovyet toplumunun koşullarının çıkış noktası yapılması mutlak gerekliliktir. Tüm diğer yaklaşımlar idealisttir, tarih çarpıtmasıdır.

Bugünün emperyalist ülkeleri ile Sovyetler Birliği'ni her iki tarafın maddi koşullarını temel alarak karşılaştırdığımızda, Sovyetler Birliği'nin tam da kadınları toplumsal yaşama, özelde de siyasal yaşama çekme alanında vardığı yerin, kapitalist sistemle karşılaştırılamayacak kadar üstün olduğu görüşündeyiz. Bizim, belgelerin kapsamlı incelemesi sonucunda yaptığımız değerlendirme budur. Ve Sosyalist Sovyetler Birliği'nde emekçi kadın kitlelerinin toplumsal ve siyasi yaşama katılması, bir dizi eleştirmenin iddiasının tersine, "biçimsel" olmaktan çok uzaktır. Bilakis işçi ve köylü kadınlar, Sovyet kadınları, siyasal ve toplumsal yaşama kendi damgalarını basmışlardır. Günlük yaşamın bir dizi sorununda, üstlendikleri toplumsal fonksiyonlarda onlar kendilerinden de çok şey katmışlar, duyarlılık, sabır ve sebatla istediğini kabul ettirme gibi "kadınlara özgü" niteliklerle, üstlendikleri görevleri

—örneğin halk yargıçları— zenginleştirmişlerdir. Örneğin işçi ve köylü kadınların devletin yönetimine katılımı hakkındaki bir makalede şunlar söylenmektedir:

> "Sovyetler Birliği'nin kadın işçileri çeşitli sorumlu mevkileri işgal ediyorlar. Bütün Halk Komiserliklerinde çalışıyorlar. İvanova bu işçilerden biri, Sovyetler Birliği Çalışma ve Savunma Halk Komiserliği kurulu üyesi. Büyük ve karmaşık bir daireyi yönetiyor; İşçi Koruma Dairesi. Yüzlerce ve binlerce fabrikanın ve sanayi tesisinin gelişmesini izliyor. Kendi çalışma alanında ustalıkla yeni ve kapsamlı görevler veriyor. Ardında 30 yıllık işletme tecrübesi olan eski tekstil işçisi İkryanistova, İçişleri Halk Komiserliği kurulunda karmaşık sorunlar hakkında karar veriyor."[117]

Clara Zetkin de gayet etkili, kısa ve öz bir şekilde bunu ifade etmektedir:

> "Erkek ve kadın yoldaşlar! Biz Komünist Kadınlar Konferansı'nın delegeleri, oralardaki kadınlara Rusya'nın büyük bir tarihsel örnek olduğunu göstermek için tüm ülkelere gideceğiz. Bu [Rusya örneği —ÇN] şunu öğretmektedir: Siyasi iktidar ele geçirilmeden, Sovyet düzeni kurulmadan komünist inşa, kurtuluş, kadınların eşit haklara sahip olması olanaksızdır. Fakat tüm ülkelerdeki komünist partilerine de şunu söylemektedir: Kadınlar çalışmaya, mücadeleye katılmadan siyasi iktidar ele geçirilemez, komünist inşa yapılamaz. Proletarya kapitalizmi altetmek, komünizmi gerçekleştirmek için verdiği savaşlarda kadınların çalışmaya katılmasını, daha önce sözünü ettiğim sayıların gösterdiği gibi, yalnızca sayısal olarak gereksinmekle kalmaz.
>
> Hayır, ey kurtuluşa hasret, ey kurtarılmış proleterler, sizin bizlerin çalışmalara katılmamıza ortaya koyduğumuz yeteneklerimizin niteliği bakımından da gereksiniminiz var. Bizler, Tanrıya şükürler olsun, sizin maymunlarınız, kötü, berbat kopyeleriniz değiliz. Biz hem devrimci savaşıma hem de devrimci inşaya kendi manevi ve moral değerlerimizi katıyoruz. Ve bu hiç de devrimci mücadeleyi tehdit eden, onu zayıflatan bir şey değildir, hayır, bu, onun [gücünün —ÇN] arttırılması ve keskinleştirilmesi anlamına gelir. Ve bu yeni toplumsal yaşamın yoksullaştırılması ve berbat edilmesi, yüzeyselleştirilmesi değil,

tam tersine zenginleştirilmesi, çeşitlendirilmesi, derinleştirilmesi ve inceltilmesi demektir."[118]

Bugünün emperyalist ülkelerinde kadınların siyasi kurumlardaki temsil oranını temel alarak, yani biçimsel olarak bir karşılaştırma yaptığımızda, emperyalist ülkelerde sadece küçük bir katmanın, hakim sınıflardan kadınların temsil edildiğini görüyoruz. Emekçi kadınlar bu organlarda neredeyse hiç temsil edilmemektedir. Elbette bu noktada da sürdürülen politika ile bir bağın varlığı söz konusudur; burjuvazinin çıkarları elbette en iyi şekilde burjuva kadınları ve burjuva aydınları tarafından savunulabilir, yoksa sorunları ve çıkarları bambaşka olan emekçi kadınlar tarafından değil.

Sınırlarını açıkça belirttiğimiz bir çerçeve içerisinde SBKP(B)'nin kadınların kurtuluşu siyasetini uygulama sürecinin belirli noktalarına getirdiğimiz eleştiriler, herşeyden önce gelecek için çıkarılması gereken derslere yöneliktir.

Kadınların sosyalizmin inşasının eşit hak ve yükümlülüklere sahip inşacıları konumuna gelmelerini kendisine hedef alan Komünist Partisi'nin, Sovyetler Birliği'nde "Kadın ve Politika" ile ilgili tüm politikası, erkek-şovenisti baskılara ve anlayışlara karşı mücadele içinde gerçekleşmiştir. Ve toplumsal yaşamda yeni bir kadın, Sovyet Kadını yerini almıştır.

II. BÖLÜMÜN EKLERİ

EK: I

DEVRİM ÖNCESİ RUSYA'SINDA DEVRİM HAREKETİ İÇİNDE KADINLAR

İşte öylece geçiyorlar önümüzden, birbiri ardından, adları burada anılan ve anılmayan daha birçok kadın — bir kadın kahramanlar kuşağı, hatta "hanedanlar" (Subotin, Lyubatoviç, Figner kardeşler ve diğerleri), düşünceleri uğruna bir adım bile geri atmaksızın derin bir kendini adayış, özveri ile ve ölümü hiçe sayarak mücadele eden, Rus Devrimi'nin büyük azizeleri olarak nitelenebilecek kadınlar. Rus devrimcileri arasında, ender de olsa, şurada burada, dayanılmaz koşulların baskısı altında gerileyerek, diğer kampa çarkeden bazı adamlar vardı gene de, Rus kadın devrimcileri arasında böylesi bir başarısızlık bilinmez. Onların yaşam öyküleri sarsıcıdır. Onların tümü eleştiri, öfke, protesto, mücadele içinde yetiştiler. Ve onlara verilen görevler ve kendilerinden istenen şeyler ne denli büyük olursa, onların güçleri, sabır yetenekleri, içsel hazır olmaları da o denli büyük. Öyle ki, onlar boş yere çekmediler bu acıları. Onların yapılmış olduğu aynı mayadan yapılmadır bugün Sovyet Rusya'da yeniden mücadele cephesinde yeralan kadınlar. Tek bir farkla: Orada tek tek kadın kahramanların pasif, acı içinde ve eskinin yıkılması için harcadıkları aynı insanüstü güçler, burada artık bütün bir emekçi kadınlar ordusu, bu kez "Kadın Emek Kahramanları" tarafından yaşamın yeniden inşası, yeni bir dünya uğruna mücadele için kullanılmaktadır.

Bu devrimci kadınların tümü gençti, kimisi parlak, güzel, sanatsal yetenek sahibi, doğa vergisi zengin manevi ve zihni yeteneklere sahip (Vera Figner, Ludmilla Wolkenstein), tamamen kadınca ve böylece kendi varlıkları itibariyle de mutluluk için yaratılmıştı. Yaşam yeteneğinin tüm yoğunluğuna karşın —erkek devrimcilerde de— kişisel, erotik, dişi olan, genelin arkasında, tüm diğer şeyleri gölgede bırakan insan sevgisinin arkasında kaldı. Ve böylece güçlü bir biçimde öne çı-

kan iffet, tüm o günkü ve onu izleyen Rus entellektüel kuşağına geçen cinslerarası karşılıklı ilişkilerdeki temizlik, aynı biçimde Batı Avrupa'da çoğunlukla yanlış anlaşılan Rus öğrenci çevrelerindeki arkadaşça tavır, bugün hâlâ Sovyet Rusya'da erkek ve kadın arasında egemendir ve bu sorunda tümüyle farklı konumda duran yabancıları sürekli yeniden şaşırtmaktadır.

Rus devrimci kadınları ve erkekleri birbirleri için ilk plânda, ortak bir dava uğruna mücadelede tüm tehlikeleri, acıları ve yoksunlukları üzerlenen ve eğer gerekirse, birlikte ölüme, —birbirlerini bulmuş bile olsalar (Sofya Perouskaya ve Şelyabov) darağacına giden dostlar, yoldaşlardır, onların safları yalnızca sürekli yeniler tarafından doldurulmakla kalmaz, onlar 1870'lerden beri daha çok tek, sürekli bir acı yüklü "mapushane zinciri" oluştururlar-ki, bu, zaman olarak 1917'deki Ekim Devrimi'ne ve coğrafi olarak binlerce kilometreye —Transbalkanlardan Nyerçinsk alanlarına (daha sonraları Sahalin de dahildir buna), ağ gibi Avrupai Batıya değin tüm Rusya'ya yayılır ve aynı şekilde binlere varan üye sayısı da durmadan artar.

(Fannina Halle, "Sovyet Rusya'da Kadın", s. 100-102.)

EK: II

STUTTGART ULUSLARARASI SOSYALİST KONGRESİ

V. İ .Lenin

Kadınların seçme hakkı bağlamındaki karar aynı biçimde oybirliğiyle kabul edilmişti. Yalnızca yarı-burjuva "Fabian Derneği"nden bir İngiliz kadın, tam değil, fakat mülk sahipleri yararına kısıtlı bir kadın seçim hakkı için mücadelenin meşru olduğunu savunuyordu. Kongre bu bakış açısını kararlılıkla reddetti ve işçi kadınların seçim hakkı mücadelesini burjuva kadın hakları savunucularıyla ortaklaşa değil, proletaryanın sınıf partileriyle birlikte yürütmeleri gerektiğinden yana tavır takındı. Kongre, kadınlara seçim hakkı kampanyasında sosyalist ilkeleri ve erkeklerle kadınların eşitliğini tüm boyutlarıyla savunmayı ve bu ilkelerin şu ya da bu çıkar nedeniyle daraltılamayacağını kabul etti.

Komisyon'da bu sorun konusunda ilginç bir tartışma yaşandı. Avusturyalılar (Victor Adler, Adelheid Popp) erkeklerin genel seçim hakkı mücadelesindeki taktiklerini şu şekilde haklı çıkarmaya çalıştılar: Bu hakkı ele geçirebilmek uğruna, ajitasyonlarında kadınlar için de seçim hakkı talebini ön plâna almamak amaca uygun olurdu. Alman sosyal-demokratları, özellikle Clara Zetkin, daha Avusturyalılar genel seçim hakkı kampanyalarını başlattıkları sırada bunu protesto etmişlerdi. Clara Zetkin basında, kadınlar için seçim hakkı talebinin hiçbir biçimde gölgeye itilemeyeceğini, Avusturyalıların amaca uygunluk ilkesini oportünistliklerine kurban ettiklerini, kadınlar için de seçim hakkını enerjik bir şekilde savunmuş olsalardı, ajitasyonun ivmesini ve halk hareketinin gücünü zayıflatmış olmayacaklarını açıkladı. Diğer bir mükemmel Alman sosyal-demokrat kadını, Luise Zietz, Komisyon'da tamamen Clara Zetkin'in görüşüne katıldı. Adler'in Avusturya taktiğini dolaylı olarak haklı çıkaran bir değişiklik önerisi (bu öneride yalnızca gerçekten tüm vatandaşlar için seçim hakkı mü-

cadelesinde hiçbir kesinti olmaması gerektiğinden söz edilmekte, ama seçim hakkı mücadelesinin sürekli kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olması talebine bağlı olması gerektiğinden söz edilmemektedir), 9'a karşı 12 oyla ***reddedildi.***

Komisyonun ve kongrenin anlayışı en iyi biçimde yukarıda adı anılan sosyal-demokrat kadın Zietz'in Enternasyonal Sosyalist Kadın Konferansı'ndaki konuşmasının şu sözleriyle aktarılabilir (bu Konferans Stuttgart'ta Kongreyle aynı zamanda toplanmıştı): "İlkesel olarak doğru bulduğumuz her şeyi talep etmeliyiz", diyordu, "ve yalnızca, eğer gücümüz daha fazlasına yetmezse, ne koparırsak onu alırız. Sosyal-demokrasinin taktiği her zaman böyle olmuştur. Biz taleplerimizde ne kadar azla yetinirsek, hükümet de verdiklerinde o kadar azla yetinecektir..." Okur, Avusturyalı ve Alman sosyal-demokratların bu kavgalarından, en iyi Marksistlerin tutarlı, ilkeli bir devrimci taktikten en ufak bir sapmada nasıl hoşgörüsüz olduğunu görebilir.

(V. İ. Lenin, Eserler, Almanca, cilt 13, s. 81-83.)

EK: III

BOLŞEVİKLERİN MOSKOVA KOMİTESİ'NİN 1917 ULUSLARARASI KADINLAR GÜNÜ ÇAĞRISI

Bütün ülkelerin proleterleri birleşin!
Kadın yoldaşlar! Kadın işçiler!

Savaşların en vahşisi üç yıldır sürüyor. Bu savaş çeşitli ülkelerin kapitalistlerinin çıkarına yürütülmektedir. Kapitalistler dünya hegemonyası için birbiriyle savaşıyor.

Hakimiyet ve kâr peşinde koşan ve kapitalistlerin isteğini yerine getiren hükümetler milyonlarca işçiyi ve köylüyü savaşa sürüklüyor ve geride kalanları fabrikalara ve madenlere zincirliyor. Önceleri işçilerin tüm gücünü sömürdüler, şimdi de oluk oluk kanlarını akıtıyorlar. İşçi kadınlar, kadın yoldaşlar, cephede telef olanlar sizin çocuklarınız, erkekleriniz ve kardeşlerinizdir. Sizler cephe gerisinde kaldınız ama siz ve ailenizin ne yiyecek ekmeği, ne de yakacak odunu var. Günbegün ölülerin sayısı artıyor, çilemiz büyüyor.

Savaş bütün ağırlığıyla işçi sınıfının omuzlarına yükleniyor. Ama en zor durumda olanlar sizler, kadın işçilersiniz. Sizler fabrikalarda ve atölyelerde kocalarınızın, kardeşlerinizin yerini dolduruyorsunuz. Ne var ki, sizin emeğinize karşılık ücretin sadece üçte biri veriliyor. Çocuklarınızı besleyemez, giydiremez durumdasınız.

Savaşın dehşeti ne zaman sona erecek? Savaşa ancak halkın kendisi son verecektir! Ancak işçi sınıfının tüm kitlesi ayaklandığında, çarlık hükümetini yıktığında ve halk iktidarı kendi eline aldığında, işte ancak o zaman barış gelecektir — hem de ülkenin ihtiyaç duyduğu yeni zincirsiz, yeni vergisiz bir barış. Ancak böyle bir barış halka özgürlük getirecektir. Yeter sustuğumuz! Daha fazla sabır mümkün değil!

Bütün ülkelerin işçileri yeniden barış ve özgürlük mücadelesi için birleşiyorlar. Rus işçileri yeniden Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partilerini inşa ediyorlar.

Kadın yoldaşlar, işçilerin davasına yardımcı olun, ortak mücadeleye katılın. Partimizin saflarında örgütlenin, sesinizi her yerde duyurun.

23 Şubat (8 Mart) sizin gününüz, kadın yoldaşlar, kadın işçiler!

Bunu üç yıl önce bütün ülkelerin kadın işçilerinin kongresi kararlaştırdı. Ve her yıl bu günde çağrımız size işçi kadınlar. Savaşın birinci yılında bütün savaş sürdüren ülkelerin sınıf bilinçli kadın işçileri savaşa karşı mücadele için birbirlerine ellerini uzattılar. Bugün biz onların çağrısını tekrarlıyoruz. Bugün bütün ülkelerin sınıf bilinçli işçileri, işçilerin uluslararası kardeşliği adına çağrılarını tekrarlıyorlar. Barış ve özgürlük için mücadelenin zamanı geliyor. Ve zaman geldiğinde siz işçi kadınlar sosyalizmin kızıl bayrağı altında birlikte mücadele edeceksiniz.

Kahrolsun savaş! Kahrolsun Çarlık hükümeti!
Yaşasın demokratik cumhuriyet!
Yaşasın işçilerin enternasyonal birliği!
Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi Moskova Komitesi

("Inprekorr", No. 21/1927, s. 420.)

EK: IV

8-10 MART 1917 PETROGRAD SOKAKLARI

23 Şubat'ta (8 Mart), Uluslararası Kadınlar Günü'nde fabrikaların ve atölyelerin çoğunluğunda grev ilan edildi. Kadınlar, sadece işçi kadınlar değil, ekmek ve gazyağı için kuyruklarda bekleşen kadın kitleleri de tam bir mücadele ruhu içinde idiler. Mitingler düzenliyor, sokakları fethediyor, Devlet Duması'na doğru yürüyüşe geçiyor ve ekmek talep ediyorlardı; tramvayları durduruyorlardı. Enerjik seslerin "Haydi yoldaşlar!" çağrısı duyuluyordu. Fabrikalara ve atölyelere gittiler ve erkek işçileri oralardan çıkardılar. Bir bütün olarak bu Kadın Günü parlak bir şekilde geçti ve o günden itibaren devrimci ısı artmaya başladı.

Mücadele ruhu yürüyüşlerde, mitinglerde ve polisle çatışmalarda kendini gösterdi.

König Şeker Fabrikası'nda polis müdahale etmeye çalıştı, ama taş yağmuru ile karşılanıp geri çekilmeye zorlandı. Şehrin başka yerlerinde çatışmalar oldu, Samsonievski Köprüsü'nde tramvay trafiği durduruldu.

Petersburg Yakası'nda sabah herşey sakindi. Grev olduğunu farkettirecek hiçbir işaret yoktu. Ama öğleden sonra saat 3'te semt birden canlandı. Anlaşılan hareket, Bolşoy Caddesi'ndeki Filippov fırını önünde uzun süredir kuyrukta bekleyen kadınların, sonunda dükkanı yerle bir etmesi ve daha sonra büyük kitleler halinde Kamenno-Ostrovski Caddesi üzerinden "Pekar" fırınına doğru yürüyüşe geçmesiyle başlamıştı. Orada da kendilerine ekmek olmadığı açıklandığında kitle iyice öfkelenmişti. Ancak kalın demir parmaklıklar bu fırını yerle bir edilmekten korudu. Polisler hiç karışmıyor, ve "canımız tatlı" diyorlardı. Bununla eşzamanlı olarak fabrikalar durduruldu ve bir bölüm işçi kitlesi Bolşaya-Dvoryanskaya caddesi üzerinden Troitski köprüsüne doğru yürüyüşe geçti. Tramvayın çekici vagonunun manivelası söküldü ve böylelikle tüm tramvay trafiği birkaç saat felç edildi.

Şehrin bütün semtlerinden işçiler Nevski'ye akın ediyorlardı. Saat 4 civarında işçiler Injeneroyo, Sadovaya, Nevski'de [Leningrad'ın ana

trafik caddeleri —ÇN] de tramvay trafiğini aynı şekilde durdurdu. Bir grup genç işçi işe koyuldu ve motorların manivelalarını söktü, bu şekilde bir dizi tramvay yerinden kıpırdayamaz hale geldi. Sokaklar polis ve atlı korumalarla doluydu, kitleyi yarıp kırbaçlarla üzerlerine saldırdılar. Nevski Caddesi boyunca mızraklı Kazaklar devriye geziyordu. Ortalık ancak akşam saat 10'a doğru sakinleşti, sokaklar boşalmaya başladı.

***

Ertesi gün, 24 Şubat'ta (9 Mart) herkes grevdeydi. Nevski'de binlerce insan toplandı. Viborg yakasından akın eden kitleler Liteini Köprüsü'nde Kazaklardan oluşan bir duvarla karşılaştı, kumandan çıplak kılıcını kitlenin içine rasgele savuruyordu. Bir işçi yaralandı, bunun üzerine kumandanın elinden kılıç alındı ve köprünün üzerinden Neva'ya atıldı. Kazaklar "Daha güçlü bastırın, geçmenize izin verelim" diyorlardı.

***

25 Şubat (10 Mart) Cumartesi geri kalan fabrika, tramvay ve matbaalar da harekete katılıyor ve grev bir genel grev karakterine bürünüyordu. Kitle öğleye doğru onbinlerle Kazan Kilisesi önündeki meydana ve çevredeki sokaklara akın ediyordu. Miting ve yürüyüşler düzenlemeye çalışılıyor, polisle çeşitli çatışmalar çıkıyordu. Kitle gitgide daha da büyüyordu. İçlerinde kızıl bayraklar altında Nevski Caddesi üzerinden Snamenski Meydanı'na doğru yürüşüye geçen saflarını sıklaştırmış ağırbaşlı yetişkin işçiler vardı. Yürüyüşçülerin sayısı birçok onbine varıyordu. Birkaç saatlik bir miting, atlı polisle çatışma çıkmasıyla kesildi. Aleksander Anıtı önünde bir dizi konuşmacı konuştu. Polis ateş etmeye başladı ve bir konuşmacı yaralanarak yere yıkıldı. Ölüler de vardı.

İşte bu anda kitleyi coşturan birşey oldu. Kazaklar polis üzerine yaylım ateş açtılar, bunun üzerine polis dörtnala Gonçarnaya Caddesi'ne doğru kaçmaya başladı. Polis komutanı ölü olarak yere yıkıldı. Kafası kılıç darbesiyle ikiye parçalanmıştı. Kazaklar yaşasın çığlıklarıyla selamlanıyor, kitle mendil ve kasketlerini sallıyordu. Kitle sevinç çığlıkları atıyordu. Askerlerin ateş etmeyeceğine güven kitleye yayılıyordu. Bir dizi yerde, askerler tüfeklerini doğrulttuklarında kitlenin içinden tek tek kişiler öne atılıp, onlardan ateş etmemelerini, halka katılmalarını talep ediyordu. Yürüyüşçüler Snamenski Meydanı'ndan ayrılıp Nevski Caddesi boyunca ilerliyorlardı...

("Inprekorr", No. 21/1927, s. 420.)

EK: V

EKİM DEVRİMİ VE KADINLARIN KURTULUŞU POLİTİKASI. KOMİNTERN —SBKP(B)— JENOTYEL. SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE KADIN ÇALIŞMASINA KRONOLOJİK BAKIŞ

(Ekim Devrimi'nden Sonraki Dönem)

Tüm Rusya 8. Parti Konferansı — Aralık 1919:

Pratikte daha Şubat Devrimi öncesinde, Merkez Komitesi'nin direktifi ve onayıyla oluşmuş olan Komünist Partisinin işçi ve emekçi kadın kitleleri arasında çalışma kolu/bölümü (Jenotyel), 1919 yılında Moskova'da toplanan Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)'in 8. Tüm-Rusya Parti Konferansı'nda kabul edilen tüzüğünde sabitleşmiştir. Böylelikle, Jenotyeller ilk defa Parti tüzüğü düzeyinde bir resmiyete kavuşmuştur. İlgili Tüzük maddesi şöyledir:

> "Parti çalışmasının özel biçimleri için özel kollar yaratılır (ulusal sorunlar için, kadınlar arasında çalışma, gençlik içinde çalışma vs. için). Bu kollar Parti komiteleri düzeyinde oluşturulur ve doğrudan onlara tabidir. Bu kolların örgütlenme şeması Merkez Komitesi tarafından onaylanan özel yönergelerle tespit edilir." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 6)*

Daha sonra, Merkez Komitesi Sekreteri ve Merkez Komitesi Kadınlar Kolu Yöneticisi'nin imzasını taşıyan "Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi Kadın Komisyonları İçin Yönergeler" tespit edilmiştir. *(Bkz. Belge 4, "Belgeler" bölümü, s. 32.)* Bu yönergelerde kadın kollarının Parti organları ile örgütsel ilişkisi ve görevleri gayet net bir şekilde konmaktadır.

Parti Kongresi, ayrıca, Partinin kadın proletarya arasındaki çalışmasının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulayan bir karar alır. *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 5.)*

9. Parti Kongresi — Mart/Nisan 1920

Parti Kongresi, "Savaş Komünizmi" döneminin koşullarını ve görevlerini işçi ve emekçi kadın kitleleri açısından gözeten özel bir karar alır. *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 6-7)*

Ayrıca, Partinin kadınlar arasında çalışma kolunun (Jenotyel) Parti Kongresi'ne sunduğu raporda, varolan tüm kadın örgütlenmelerinin Jenotyellerin ve Partinin önderliği altında birleştirilmesinin sağlandığı tespit edilir. *(Bkz, Hayden, a.g.e., s. 145.)* Bu, Jenotyellerin merkezi bir yapıya kavuşturulması anlamına gelmektedir. Devamen Parti Kongresi, halihazırda kadın kollarının mevcut bulunmadığı tüm il ve ilçe komitelerinin ve tüm komünist hücrelerin dikkatini böylesi kolların oluşturulması görevine çeker.

1. Uluslararası Komünist Kadınlar Konferansı — Temmuz 1920 (Komünist Enternasyonal 2. Kongresi ile aynı zamanda)

Bu Konferansta örgütlenme biçimleri üzerine tartışma başlar. Rus kadın komünistleri kadın çalışmalarını ve bu çalışma için yarattıkları organları uzun uzadıya anlatırlar. Bu örgütlenme şemasını tüm diğer partilerin de devralması sorunu çekişmeli bir şekilde tartışılır.

Clara Zetkin'in Lenin'in önerisiyle kaleme aldığı "Uluslararası Komünist Kadın Hareketi İçin Yönergeler"i Konferansta hazır bulunmaktadır. *(Bkz. Kadın Sorunu Üzerine, İnter Yayınları, s. 253.)*

. Jenotyel Çalışanlarının Ulusal Konferansı — Aralık 1920

Konferansta kadınlar arasındaki çalışmanın organları olan Jenotyellerin Parti ile bağı tartışılır. Konferans, Jenotyeller ile Parti arasındaki ilişkinin kavranmasında ortaya çıkabilecek iki sapmaya karşı — birincisi, Jenotyelleri Partiden ayrı gören sapma ve ikincisi, Jenotyellerin görevleri itibariyle belirli bir hareket özgürlüğüne sahip olması gerektiğini kavramayan sapma — peşinen tavır alır. Bu Kollantai'ın konuşmasında da dile gelmektedir:

> "Kendi çalışmasında kadın kolları, kadın ve erkek işçilerin örgütünün ve hareketinin bir ve bölünmez olduğu pozisyonundan hareket etmelidir. Fakat, kadının fiili ve tam kurtuluşu hedefini ortaya koyan ve aynı zamanda gelecek kuşakların sağlığının bağlı olduğu kadın cinsinin temsilcileri olarak kollar, (kadın

cinsinin) çıkarlarını savunan yaratıcı görevleri ve girişimleri Partiye kazandırma anlamında öz faaliyetini korumalıdır. Bu, Partinin çalışmasıyla paralelliği beraberinde getirmez, bilakis onu bütünler. Bu düşünce, bu temel pozisyon, tüm kollar tarafından sımsıkı benimsenmelidir. Şimdiye kadar pekçok yoldaş, Jenotyellerin sadece, bir bütün olarak Partinin önünde duran görevleri kadın kitlelere popülarize etmek, daha anlaşılır biçimde onlara sunmak için varolduğunu düşünüyorlar. Jenotyellerin genel görevleri yerine getirmek için sadece resmi bir araç olduğunu düşünüyorlar. Kolların görevlerinin böylesi basite indirgenmiş ve dar bir kavrayışı bizzat yaşamın kendisi tarafından aşılmaktadır. Çünkü bizzat yaşamın kendisi Kolları, Sovyet inşasının çeşitli alanlarına, kadınların özgül durumlarından kaynaklanan bağımsız-yaratıcı ilkeler sokmaya zorlamaktadır." *(Hayden, a.g.e., s. 162.)*

Devamen Konferansta, Jenotyellerin önünde duran görevler üzerinde durulur. Savaş Komünizmi döneminin belirlediği andaki koşullar altında, ön plânda gelen görevlerin en geniş kadın kitlelerinin toplumsal faaliyete, çocuk-yuvaları, yemekhaneler, çamaşırhaneler vb. inşası çalışmasına çekilmesi olduğu vurgulanır.

Merkezi Kadın Kolunun (Jenotyel) Mart 1920— Şubat 1921 Dönemi Çalışmaları Hakkında Rapor

Merkezi Kadın Komisyonu'nun Mart 1921'de toplanan 10. Parti Kongresi'ne faaliyetleri hakkında verdiği raporda, Merkezi Kadın Kolunun görevleri şu şekilde özetlenir:

"Merkezin çalışması şu üç alanı kapsar: Sovyet Rusya'da kadınlar arasında çalışmanın örgütlenmesi ve yöntemleri; işçi ve köylü kadınların Sovyet kurumlarında pratik etkin faaliyete çekilmesi, kadının her yönden kurtulmasıyla bağıntılı ve Parti ve Sovyet organı forumu önünde tartışılan sorunların ele alınmasına aktif katılımı; işçi ve köylü kadınlar arasında ajitasyon ve propaganda. Merkezi Komisyonun örgütlenmesi ve faaliyeti, Komünist Partisi ile sıkı örgütsel ve iç ilişkiyi kesin bir biçimde öne çıkartır, o bunun [yani Merkezi Komisyon, Komünist Partisi'nin —ÇN] özel çalışma organıdır. Böylece örneğin kadınlar arasındaki ajitasyon ve propaganda, Partinin komünist

düşünceleri halk arasına taşıyan ve onları Sovyet Rusya'nın savunması ve inşasına çağıran genel bir ajitasyon ve propaganda yapma görevinin bir parçası olarak yürütülür." *(Bkz. Belge 5, "Belgeler" bölümü, s. 37.)*

Raporun "Örgütleme ve eğitme çalışması" bölümünde, 10. Parti Kongresi'nin, "işçi kadınlar için kolların olmadığı Parti komitelerimizde bunları örgütleme; bunların halihazırda mevcut olduğu yerlerde bunların çalışmasını güçlendirme" *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 6)* tavsiyesi doğrultusunda yürütülen çalışmalarda başarılar elde edildiği kaydedilir:

> "Merkezi Komisyonun isteği üzerine Partinin tüm vilayet komitelerine, aynı biçimde tek tek bölgelerin Parti yönetimlerine, Ukrayna ve Türkistan Merkez Komitesi'ne kadınlar arasında çalışma için komisyonlar eklenmiştir. Merkez ile şube organları arasındaki bağlantı, karşılıklı raporlar, tutanaklar ve gönderilen genelgeler vb. sayesinde, tüm ülkede son yıl içinde gözle görülür biçimde düzelmiştir." *(Bkz. Belge 5, "Belgeler" bölümü, s. 37.)*

Jenotyellere yeni çalışanların kazanılması ve yetiştirilmesi bağlamında yürütülen çalışmaların dökümünün de yer aldığı bu bölümde ayrıca "15 yetkin kadın yoldaşın Doğu halkları kadınları arasındaki çalışmayı yoluna" koydukları vurgulanır. Eylül 1920'de Ufa, Vyatka, Samara, Ural, Orenburg ve Astrahan'dan Doğu'nun kadınları arasında çalışmanın örgütleyicilerinin temsil edildiği bir danışma toplantısı yapılmış; bu toplantıda bu bölgelerdeki çalışmalar için bir örgütlenme plânı çıkarılmıştır.

1920-1921'de Jenotyellerin önderliğinde "İşçi ve Köylü Kadınların" 2. ve 3. Kongreleri yapılır. 2. Kongreye tüm Rusya çapında 800 civarında delege katılmışken, 3. Kongre' de 2500 civarında delege hazır bulunur. 3. Kongre, kadınların idare kontrol organlarında, fabrika ve işletme komisyonlarında ve sovyetlerin çeşitli organlarında temsil edilmesinin gerekliliğini özellikle vurgular ve örgütlü işçi ve köylü kadınlar arasından bu görevleri üstlenebilecek çok sayıda kadının şimdiden yetişmiş olduğunu tespit eder. *("Komünist Kadın Enternasyonali", No. 1/1921, s. 10-11)*

10. Parti Kongresi (Yeni Ekonomik Politikaya Geçiş Kongresi)

Parti Kongresi, ajitasyon—propaganda görevleri bağlamında aldığı karar içerisinde kadın çalışmasına ilişkin şu tespitte bulunur:

> "Kadın kolları ve kırda çalışma kolları, ilgili örgütlerin ajitasyon kollarının genel sistemi içine dahil edilmek zorundadır." *(Bkz. Belge 1, s. 7.)*

> Bu karar, Parti Kongresi'nde tartışılan bir sorunla, ajitasyon-propaganda çalışması bağlamında sık sık ortaya çıkan paralelliğin bertaraf edilmesiyle ilgilidir. Bu alanda kargaşanın, bürokratik sapmaların olduğu tespit edilir. Bu gerekçeyle örneğin, ulusal azınlıklar için çalışma kolları örgütsel değişikliğe tabi tutulur ve ajitasyon-propaganda kollarına bağlı kollar haline getirilir. *(Parti Kongrelerinin, Konferanslarının ve MK Plenumlarının Kararlarında SBKP, Almanca, cilt III, s. 180.)*

1921 yılı Jenotyel raporunda, bu kararın bazı yerel Parti organları tarafından yanlış yorumlandığı ve yer yer kadın kollarının tasfiye edilmesi girişimlerinde bulunulduğu eleştirilir:

> "Bu alanda 10. Parti Kongresi'nin Jenotyelleri genel ajitasyon-propaganda sistemi içine dahil etme noktasındaki kararı il komitelerince yanlış anlaşılmaktadır. Ufim ve Vladimir vilayetlerinde kollar kendi bağımsızlıklarını yitirdiler ve ajitasyon-propagandanın alt kollarına dönüştüler. Bu şekilde ama Jenotyel çalışması genel Parti çalışmasından uzaklaşmakta ve kadınlar arasındaki çalışma için yeni veya olumlu bir şey getirmemektedir." *(Hayden, a.g.e., s. 176.)*

Bunun üzerine Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi derhal bir genelge yayınlayarak (1921) bu tasfiye eğiliminin derhal durdurulması ve Jenotyellerin otoritesinin güçlendirilmesi gerektiğini vurgular.

2. Uluslararası Komünist Kadınlar Konferansı — Moskova 1921 (Komünist Enternasyonal III. Dünya Kongresi ile aynı zamanda)

İkinci Uluslararası Komünist Kadınlar Konferansı, işçi ve emekçi kadın kitleleri arasında komünist çalışmanın yöntem ve biçimleri sorunu üzerinde yoğunlaşır. Aldığı kararda III. Enternasyonal'e bağlı

tüm partilerin, en alttan en üste kadar bütün organ ve kurumlarında kadınlar arasında çalışma organları (komisyonlar, kollar) kurmakla yükümlü olduğunu açıklar. Bu organların görevlerini genel hatlarıyla ortaya koyar. *(Bkz. "Kadın Sorunu Üzerine", s. 112-114)*

Nisan 1921'de Doğu'nun Kadınları arasındaki çalışmanın örgütleyicilerinin toplantısı yapılır.

Jenotyel örgütleyicilerinin 4. Tüm-Rusya Toplantısı — Kasım 1921

Bu toplantı hakkında verilen rapordaki bir istatistik gayet ilginçtir ve Ekim Devrimi'nin işçi ve emekçi kadın kitleleri üzerinde yaptığı muazzam etkiye, onun yeni kadın katman ve gruplarını siyasete çektiğine işaret etmektedir. Bu Konferansa 160 delege katılmıştır. Bunların %75'i 30 yaş altında ve yarısından fazlası 25 yaşın altındadır. Bunların %70'i 1917'den sonra Partiye girmişlerdir. %30'u kadın işçi, %16'sı köylü kadın ve yarısından fazlası aydınlar tabakasındandır.

Toplantı, Yeni Ekonomik Politika'ya geçişin dayattığı zorluklar ve Jenotyellerin yeni dönemdeki çalışması üzerine yoğunlaşır. Rapor'da Yeni Ekonomik Politika'ya geçişin getireceği sorunlar, tehlikeler açıkça ifade edilir ve bunları alt seviyede tutmak için yeni şartlara uygun yeni bir politika belirlenmesi gerektiği vurgulanır. Jenotyellerin çalışmalarını yeni dönemin koşullarına göre ayarlamasında yetersiz kaldığı özeleştirel biçimde tespit edilir.

> "Jenotyel, tam bir dizi yeni olgularla karşı karşıyaydı: işçi çıkarmanın bir sonucu olarak kadın işsizliğinin artması: kadın işçi ve köylülerin fiili özgürleşmesini kolaylaştıran devlet önlemlerinin azaltılması (esas olarak anne ve çocuğun korunması alanında); fuhuşun artması, tek kelimeyle, yeniden şekillenmekte olan ekonomik koşulların tam bir dizi kaçınılmaz yol arkadaşı.
>
> Birçok kişi, yeni ekonomik koşulların kadınlar arasında çalışma yapmanın tüm imkanlarını yoketmekle kalmayıp, bunların aynı zamanda çalışan kadınların köleleştirilmesini de güçlendireceği tehlikesi olduğunu söylüyor. Tüm bu sorunlarla bağ içinde, çalışmamızı değişen ekonomik koşullarla koordine etme yeteneksizliği ortaya çıktı. Çalışma gerilemeye başladı, Jenotyellerin yararı konusunda kuşkular doğdu. İllerdeki bu eğilim, il komitelerinin Jenotyel yöneticilerine destek vermemesiyle daha

da ağırlaştı. Birçok delege bize bu kuşkularla yaklaştı..." *("Jenotyel Örgütleyicilerinin Ulusal Toplantısı'nın Raporu", 1921; aktaran: Hayden, a.g.e., s. 183.)*

11. Parti Kongresi — Mart/Nisan 1922

Parti Kongresi "İşçi ve Köylü Kadınlar Arasında Çalışma Sorunu Üzerine" başlıklı özel kararında Yeni Ekonomik Politika'ya geçiş döneminin Partiye yüklediği görevleri bilince çıkarır ve 10. Parti Kongresi'nden sonra ortaya çıkan kadın kollarını tasfiye eğilimlerine karşı bir kere daha kadın kollarının varlığını koruması ve güçlendirilmesi gerektiğinin altını çizer. *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 8.)*

Jenotyellerin yeni başkanı Smidoviç, kadınlar arasındaki çalışmanın önemi hakkında bir dizi Parti kararı olmasına rağmen, bunların halen yetersiz bir biçimde pratiğe geçirildiğini şiddetli bir biçimde eleştirir. Bu bağlamda 11. Parti Kongresi delegeleri arasında çok az kadının bulunduğu — %2,3; 10. Parti Kongresi'nde ise %3,5'dir— bilinçte tutulmalıdır.

Komünist Enternasyonal IV. Kongresi Kasım/Aralık 1922

Komünist Enternasyonal 4. Dünya Kongresi, kadınlar arasındaki çalışma ile ilgili yeni bir karar almaz. Yürütülen tartışmalarda ama, Komünist Partilerinin kadın çalışması bağlamındaki ikili görevine dikkat çekilir: Birincisi, halihazırda KP'lerde örgütlenmiş bulunan komünist kadınların aktif savaşçılar haline getirilmesi ve ikincisi, henüz örgütlenmemiş işçi kadınların proletaryanın mücadele ve eylemlerine çekilmesi. *(Bkz. H. Yeşil, "Sosyalist Kadın Hareketi İçin", Dönüşüm Yayınları, s. 18-22.)*

Bu tartışma çerçevesinde, Rusya Komünist Partisi Merkezi Kadın Komisyonu başkanı Smidoviç, Rusya'da kadınlar arasında çalışma ile ilgili raporu sunar. Konuşmasında Jenotyellerin çalışması hakkında kısa bir özet sunan Smidoviç, Yeni Ekonomik Politika ile karşılaştıkları zorlukları ortaya koyar.

"Smidoviç yoldaş konuşmasında, Sovyetler Cumhuriyeti'nde Yeni Ekonomik Politikaya geçişle birlikte «Kadınlar Arasında Çalışma İçin Merkezi Komisyon»un ciddi görevlerle karşı karşıya kaldığına dikkat çekti (...) «Merkezi Komisyon», andaki

durumda, bu kadınları gerekli olan Yeni Ekonomik Politika'nın ilk etkilerine karşı korumayı ve onların toplumsal üretim sürecinden yeniden dışlanmasını mümkün olduğu ölçüde engellemeyi en acil görevlerinden biri olarak görüyor. Sovyet hükümetinin ve sendikaların desteği ile «Merkezi Komisyon», işsiz kalan kadınlar için üretim kooperatifleri kuruyor ve aynı zamanda Sovyet Hükümeti tarafından kurulan tüm teknik okullara kadınların alınmasına dikkat ediyor." *(Bkz. Elinizdeki Kitap Birinci Bölüm, s. 32)*

RKP Köylü Kadınlar Arasında Çalışma Seksiyonları Yöneticilerinin Konferansı — Moskova 1922

Konferans köydeki çalışmanın bütün vilayetlerde gerilediğini ve bunun YEP döneminin koşullarıyla ilgili olduğunu tespit eder. Örneğin, eskiden varolan köy örgütleyicilerinde yapılan kısıtlamalar artık nerdeyse hiçbir yerde köylü kadınlar arasında sistemli çalışma yapılamaması sonucunu doğurmuştur. Konferans köylü kadınlar arasındaki çalışma için var olan güçleri ve olanakları gözden geçirir. Bütün vilayetlerde sistemli bir çalışma geliştirmenin andaki durumda mümkün olmadığını tespit eder. Koşulların iyi olmamasına rağmen, köyde yine de yer yer başarılı çalışmalar yapılabileceğini, çalışmaların merkezinde köylü kadın delege toplantılarının örgütlenmesinin durması gerektiğini vurgular. Burada yerel Parti örgütlerinin, özelde de köy hücrelerinin desteğinin mutlak gerekli olduğunu tespit eder. *[Bkz. "Komünist Kadın Enternasyonali" No. 9-10/1922, s. 688-690.]*

Sovyet Rusya Eyalet ve İl Kadın Kolları Yöneticileri Konferansı — Aralık 1922

Konferans, 11. Parti Kongresi'nden beri yapılan çalışmaları değerlendirir ve kadın çalışmasının genel Parti çalışmasıyla birleştirilmesinde ilerleme olduğunu kaydeder. Çalışmalarda ağırlığın sanayi bölgelerine kaydırılması gerektiğini tespit eder. Son seçimlerde Sovyetlere seçilen işçi ve köylü kadınların sayısında dikkate değer bir artış olduğunu (Donets eyaletinde 504, Harkov'da 1019, Roltava'da 500 vb.) kaydeder. Kadın kollarının dikkatlerini seçilen bu kadınlar üzerinde toplaması ve onları "işçi sınıfının öncüsünün bilinçli unsurlarına" eğitmeye çalışması gerektiği vurgulanır.

Konferans, Yeni Ekonomik Politika koşulları altında, özelde işçi

kadınların çıkarlarının korunmasının, genelde de kadınların kurtuluşuna hizmet eden toplumsal kurumların (çocuk yuvaları, yemekhaneler vs.) herşeyden önce sendikaların, kooperatiflerin, iktisadi organların ve diğer işçi örgütlerinin görevi olduğunun altını çizer. "Yaşam gereksinimlerinin toplumsal olarak karşılanması, eskiden olduğu gibi devletin, proletarya diktatörlüğünün bir görevidir. Fakat devlet, şu anda örgütlü yaşam tarzının yeni biçimlerini temsil eden kurumlar ağını kendi cebinden genişletme olanağından mahrum olduğundan, Konferans bu görevin sendikalara, kooperatiflere, iktisadi organlara, sigorta kasalarına, karşılıklı yardımlaşma sandıklarına ve diğer işçi örgütlerine düştüğü görüşündedir." *(Bkz. Belge 6, "Belgeler" bölümü, s. 50.)*

Raporda, bu görevin ilgili kurumlar tarafından gerçekten yerine getirilmesi için ve bu görevlerin ele alınışlarında bizzat işçi ve emekçi kadınların doğrudan katılımlarının sağlanması için sovyetlere, sendikalara, kooperatiflere ve diğer işçi örgütlerine daha fazla kadının çekilmesi gerektiği kaydedilir. İçinde bulunulan anda, kadın kollarının bu görevler üzerinde yoğunlaşmasının tayin edici önemde olduğu vurgulanır.

Pravda'da Jenotyellerin çalışmaları üzerine tartışma — Ocak/Şubat 1923

Golubeva, Kollantai, Zetkin ve Jenotyel önderliği arasında geniş bir tartışma yürütülür. *(Ne yazık ki, bu tartışmanın orijinal belgeleri elimizde yok.)* Tartışmanın çıkış noktası, Golubeva'nın Jenotyel çalışmalarına yönelttiği eleştiridir. Golubeva, Jenotyellerin çalışmalarında çok fazla işçi kadınlar ve kadınların işsizliği üzerinde yoğunlaştığını ve diğer kadın katmanlarını unuttuğunu eleştirir ve bütün katmanlardan kadınların kendi sorunlarını, çıkarlarını dile getirebileceği, Doğu'daki kadın kulüplerine benzer özel kadın örgütleri yaratılması gerektiğini savunur. Buna karşı Clara Zetkin, zorlukların ekonomik zayıflıktan ve kültürel gerilikten kaynaklandığını, dolayısıyla özel kadın dernekleri/örgütleri yaratılmasıyla çözülemeyeceğini savunur.

12. Parti Kongresi — Nisan 1923

12. Parti Kongresi, kadınlar arasında çalışma ile ilgili kapsamlı bir karar alır. Kararda, Partinin kadınlar arasındaki çalışma kolunun (Jenotyel), Parti komitelerinin diğer kollarıyla aynı hak ve yükümlü-

lüklere sahip olduğu vurgulanarak, Jenotyeller ile diğer Parti organları arasındaki örgütsel ilişki bir kere daha açıklanır. Özel kadın örgütleri yaratmaya dair görüşler, —Golubeva'nın görüşü— feminist sapma olarak reddedilir. Genel Parti çalışması ile Jenotyellerin çalışması arasında halen belirli bir kopukluk olduğu tespit edilerek, Parti komitelerinin bu çalışmalara önderlik etme yükümlülükleri hatırlatılır. Genel olarak karar, Jenotyeller'in önderliğinde yürütülen kadın çalışmasının, Partinin genel çalışmasının bir parçası olduğu temel düşüncesiyle, Parti komitelerinin bu çalışmalara önderlik ve destek yükümlülüğünü öne çıkan tek tek noktalarda somutlaştırma niteliğindedir. Karar, Partisiz işçi ve kadın kitlelerinin kazanılması bağlamında delege toplantılarının önemine dikkat çeker ve bu çalışmanın plânlı-sistemli bir şekilde pekiştirilmesi görevini bütün Partinin önüne koyar. Doğu Cumhuriyetlerindeki emekçi kadınlar arasındaki çalışmaya özel dikkat sarfedilmesini talep eder. *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 10.)*

1. Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Kadınlar Kongresi'nin 5. Yıldönümü — Kasım 1923

1. Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Kadınlar Kongresi'nin 5. Yıldönümü vesilesiyle, Jenotyelin teorik yayın organı "Kommunistka"da (Kadın Komünist) Stalin'in makalesi yayınlanır. Bu makalesinde Stalin, işçi ve emekçi kadınların politik olarak aydınlatılmasının birincil derecede öneme sahip olduğunu tespit eder. İşçi ve köylü kadınların "esas olarak sinik, az bilinçli, bilgisiz" olduğunu, onların politik olarak aydınlatılarak "ortak eserde" birlikte çalışmaya çekilmesi gerektiğini söyler. İçinde bulunulan anda çalışmaların köylü kadınların geniş kitlelerine yönelmesi gerektiğini vurgular: "Şimdi Partinin en yakın görevi, milyonlarca ***köylü kadını,*** Sovyet yaşamımızı biçimlendirme ortak çalışmasına çekmektir. Beş yıllık çalışma, halihazırda, köylü kadınların saflarından çok sayıda yönetici kadın çıkarmıştır. Yönetici köylü kadınların saflarının yeni siyasi bilinçli köylü kadınlarla dolacağını umarız. Partinin, bu görevin de üstesinden geleceğini umarız." *(J. V. Stalin, Eserler, cilt 5, s. 286; İnterYayınları, "Kadın Sorunu Üzerine", İnter Yayınları. s. 76.)*

Aynı dönemde Jenotyel kadroları 300 kadın örgütçü (Parti işçisi) ile güçlendirilir.

13. Parti Kongresi — Mayıs 1924

Parti Kongresi, kadınlar arasındaki çalışma ile ilgili özel kararında işçi ve emekçi kadın kitlelerinin durumunun halen kötü olduğunu açıkca tespit eder. Partinin kadınlar arasındaki çalışmalarındaki başarılarına rağmen, bunlarla yetinilemeyeceğini vurgular. Lenin Seferberliği sırasında Partiye giren kadın işçilerin oranının oldukça önemsiz olduğunu özeleştirel olarak tespit eder. Parti içinde "işçi ve köylü kadınların toplumsal kurtuluşu için çalışmayı görmezlikten gelen belli eğilimlere" karşı tavır alır. Partinin kadınlar arasındaki çalışma konusundaki ana görevlerini detaylı bir şekilde tespit eder. Bunlar arasında, kadınların "yükünü azaltacak kurumların (çocuk yuvaları, kamuya açık yemekhaneler vs.) inşası" ve "işçi ve köylü kadınların sovyet, sendika, kooperatif ve iktisat örgütlerinin bütün seçimle gelinen fonksiyonlarına sistemli ve enerjik bir şekilde teşvik edilmeleri" yer almaktadır. Ülkenin ekonomik durumundaki kısmi düzelmenin, Partiyi "işçi kadınların yüklerinin azalmasına ve kurtuluşlarına katkıda bulunan kurumların inşası" görevini güçlü bir şekilde ele alabilecek duruma getirdiği vurgulanır. *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 11-14.)*

Clara Zetkin, RKP'nin 13. Parti Kongresi'ne hitabında Parti ile Parti'nin kadın kolları arasındaki ilişkiyle ilgili olarak şunları söyler:

> "Bu amaçla kadınları ideolojik ve örgütsel olarak sağlam bir şekilde Parti yaşamına kattınız; aynı zamanda ama katılım sürecinin tüm var olan koşullarını gözönünde tutmaya çalışıyorsunuz. Başka kelimelerle: Parti ile kadınlar arasındaki en yakın, ayrılmaz birlik temelinde, onların gücünü tam serpilip gelişmeyle, en büyük yararlılıkla devrimin çıkarına sunmak için, bütün çerçevesinde kadınlar için gerekli organlar yaratmayı, başarı vaat eden çalışma yöntem ve biçimlerini ortaya çıkarmayı, ve gerekli hareket özgürlüğünü garantilemeyi kendi meseleniz olarak kabul ediyorsunuz. İktidarın ele geçirilmesi ve proletarya diktatörlüğünü kurmak için kahraman mücadelede böyle olmuştu. Zor ve çelişki dolu komünizme geçiş, iktisadın ve tüm sosyal kuruluşların dönüşümü döneminde de bu böyledir." *(Bkz. Elinizdeki kitap, İkinci Bölüm, s. 111.)*

Stalin, 13. Parti Kongresi'ne sunduğu "Merkez Komitesi'nin Örgütsel Raporu"nda partinin kadınlar arasındaki çalışmasını, "sendika

organlarında, Sovyetlerde, Partinin eyalet ve il komitelerindeki işçi ve köylü kadınların yüzde payı" temelinde değerlendirir ve şu sonucu çıkarır:

> "Şunu saptamak zorundayız, Sovyetler Birliği'mizin halkının yarısı —kadınlar— Sovyetlerin ve Partinin inşasının büyük eserinde hala kıyıda köşede ya da hemen hemen kıyıda köşede duruyorlar." *(J. V. Stalin, Eserler, cilt 6, s. 184-185.)*

Uluslararası 3. Komünist Kadınlar Konferansı — Temmuz 1924 (Komintern V. Dünya Kongresi ile aynı zamanda)

Komünist Partilerinin kadınlar arasındaki çalışmasını çok yönlü bir şekilde tartışan Konferansta Sovyetler Birliği'ndeki çalışmalar özel bir yer tutar. "RKP'nin İşçi ve Köylü Kadınlar Arasındaki Çalışmasının Yöntem ve Biçimleri" üzerine Konferansa sunulan raporlar üzerine tartışılır. RKP'nin yürüttüğü çalışmaların tüm diğer Komünist Partilerine örnek olması gerektiği vurgulanır ve bu çalışmaları onaylayan özel bir karar alınır. Konferansta, kadın kitlelerini harekete geçirmek için iyi bir araç olduğunu Sovyetler Birliği pratiğinde kanıtlayan "delege toplantıları"nın, henüz devrimini yapmamış olan ülkelerde de kullanılabilir bir araç olup olmadığı sorunu çekişmeli bir şekilde tartışılır. Rusya delegasyonunun üyeleri, "delege toplantıları"nın diğer ülkeler için de başarı vadeden bir araç olacağı görüşünü savunurken, içlerinde Clara Zetkin'in de yer aldığı bir bölüm delege buna karşı çıkar. Konferans kararında "delege toplantıları" kitle çalışmasının bir örneği olarak propaganda edilir. *(Bkz. Belge 7, "Belgeler" bölümü, s.* 52-62.)

Komintern V. Dünya Kongresi — Haziran-Temmuz 1924

Kongre'nin merkezinde duran görev Komintern seksiyonlarının Bolşevikleştirilmesi ve komünist partilerinin temel örgütlenmesinde işletme hücrelerine dayandırılması sorunuydu. Bu, kadınlar arasındaki çalışmaların da yeni bir temelde ele alınmasını gerektiriyordu. V. Dünya Kongresi'yle paralel olarak toplanan III. Uluslararası Komünist Kadınlar Konferansı'nda da bu sorun merkezde durmuştur:

"Bu konferansta yeni olan nedir? Bu konferans, ilk kez Komünist Partilerin işletmede işçi kadınlar arasında kök salabilmesi için araç olacak örgütün yaratılması sloganını atmıştır. İşletme hücrelerinin örgütlenmesi — bu, kadınlar arasındaki çalışmanın bolşevikleştirilmesi için ilk adımdır." *(Pepper, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, "Inprekorr", No. 106/1924, s. 1356)*

Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Moskova Kadın Fonksiyonerleri ve Bölge Temsilcileri ile Ortak Toplantısı —Aralık 1924

Bu toplantıda yaptığı "Devrimin İçinde Bulunduğumuz Döneminde Sovyetler Birliği'nin İşçi ve Köylü Kadınlarının Görevi" konulu konuşmada Zinovyev, Bolşevik Partinin güncel "İşçi ve Köylü Kadın Kitlelerinin İçine!" ve "Yaşamın Bolşevik Dönüştürülmesi" şiarlarının kadın çalışması için ne anlama geldiğini ortaya koyar.

Jenotyellerin Ulusal Konferansı — Ocak 1925

Konferansta, kıra yönelik çalışmalar değerlendirilir. Bu bağlamda, Jenotyellerin kırdaki çalışmaların örgütlenmesinde yeterince eleman olmadığı için yer yer Parti üyesi olmayan kadınlara da dayandıkları tespit edilir.

14. Parti Kongresi — Aralık 1925

Parti Kongresi kadın sorununa ilişkin özel bir karar almaz. Molotov tarafından sunulan Merkez Komitesi'nin Örgütsel Raporunda kadın kollarının işçi ve köylü kadınlar arasındaki çalışmasının esasta başarılı olduğu, "kadınların sovyetlere, yürütme komitelerine ve kongrelere katılımı alanında dikkate değer iyileşme"nin sözkonusu olduğu tespit edilir. *(Bkz. Elinizdeki Kitap, İkinci Bölüm, s. 73.)*

Bu dönemde Jenotyel başkanlığını yapan Artyuşina, çeşitli makalelerinde 14. Parti Kongresi'nin çizdiği genel perspektif doğrultusunda kadın çalışmasının da kıra, yoksul ve orta köylü kadınların kazanılmasına ve kollektifleştirmeye yönelmesi gerektiğini ortaya koyar.

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin Kadınlar Arasında Çalışma Üzerine 4. Danışma Toplantısı — Mayıs 1926

Danışma Toplantısına Jenotyel başkanı Artyuşina yoldaş "SBKP'nin Sovyetler Birliği'nin Emekçi Kadın Kitleleri Arasındaki Çalışması" başlıklı raporu sunar. Toplantı, bu rapor temelinde SBKP'nin kadınlar arasındaki çalışması ile ilgili "Tezler"i kabul eder. Tezlerde, içinde bulunulan koşullarda üzerinde yoğunlaşılması gereken görevler olarak kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi, çocuk yuvaları, çamaşırhaneler, yemekhaneler ağının genişletilmesi ve konut sorunu sayılır. Bu alandaki görevlerin ele alınmasında işçi ve emekçi kadın kitlelerinin aktif katılımının son derece önemli olduğu, bunun da işçi ve emekçi kadın kitlelerinin sendikalara, sovyetlere ve kooperatiflere aktif katılımıyla yakından ilgili olduğu vurgulanır. Tezler'de Partinin kadın kitleleri arasındaki çalışması detaylı ve tüm kadın katmanlarının özel çıkar ve konumlarını gözeten bir şekilde ele alınmıştır. İşçi kadınlar, işçilerin eşleri, köylü kadınlar ve Doğu'nun kadınları arasındaki çalışma ayrı başlıklar altında ele alınır. *(Bkz. Belge 9, "Belgeler" bölümü, s. 79-110)*

15. Parti Kongresi — Aralık 1927

Parti Kongresinin Merkez Komitesi'nin raporu üzerine aldığı kararın 6. maddesi işçi ve köylü kadınlar arasındaki çalışma ile ilgilidir:

> "Aynı şekilde Parti Kongresi, Partinin dikkatini, kadın proletaryanın ve köylü kadınların ileri kitlelerinin geniş katmanlarını daha güçlü bir şekilde sosyalizmin inşasına ve iktisadın rasyonalizasyonuna çekmenin ne kadar olağanüstü önemli olduğuna çeker. Bunun için hem kadın işçilerin kalifikasyonunun yükseltilmesi ve hem de onların günlük dertlerden kurtarılması doğrultusundaki çalışmanın yoğunlaştırılması için şimdiye kadar olduğundan daha büyük çapta önlemlerin alınması gerekmektedir. Ancak bu görev çözüldüğü ölçüde, ülkemizin geniş kitlelerinin tüm çalışma ve yaşam tarzı da sosyalist temelde dönüştürülebilir." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 17.)*

Merkez Komitesi'nin örgütsel raporunda köylü kadınlar arasındaki çalışma özel bir başlık altında ele alınır. Bu dönem, Komünist Partisi'nin kıra yönelik çalışmalarını yoğunlaştırmaya başladığı dönemdir.

"Köy nüfusunun yarısını oluşturan köylü kadınları bu çalışmaya çekmeden sovyetlerin çalışmasını canlandırmak ve gerçek bir kooperatifçilik inşa etmek mümkün değildir. Burada, köylü kadınların seçimlere katılımının bu iki yılda köylülüğün seçimlere genel katılımından çok daha fazla ve önemli ölçüde arttığı tespit edilmelidir (%20'den %30'a). Fakat bu başarılar, apaçıktır ki, bu alanda önümüzde duran görevlerle karşılaştırıldığında hâlâ yetersizdir. Elimde olan verilere göre, köydeki kadın delegelerin sayısı 246 000'den 386 000'e çıkmıştır ve bunlardan 112 000'i veya %35'i pratik çalışmaya çekilmiştir. Bu yılki 109 000 kadına karşılık 1925'de köy Sovyetlerinde 58 000 kadın vardı; ilçe sovyetlerinde ilgili sayılar ise 3800'e 1500'dür.

Burada bir de kısa süre önce yapılan bütün Birlik'te Sovyetlerde faaliyet gösteren kadınların Kongresine değinmeliyim; bu Kongre, muazzam siyasal gelişmeyi ve aynı zamanda köy ve şehir sovyetlerinde çalışan işçi ve köylü kadınlardaki muazzam siyasi gelişmenin ve aynı zamanda ilerlemelerin ve tecrübelerin bir tablosunu verdi. Bu Kongre'nin çalışmaları, onu izleme olanağı bulan herkes üzerinde muazzam bir etki yarattı.

Şunu da belirteyim ki, köylü kadınlar kooperatiflerin yönetici organlarına henüz ancak çok küçük ölçekte çekilmişlerdir. Örneğin kooperatiflerde örgütlü olanların %11'i kadın ise, bu kooperatiflerin yönetimlerindeki kadınların sayısı sadece %2 kadardır." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 17-18.)*

Jenotyellerin Dağıtılması Üzerine Tartışmanın Başlangıcı

Tartışma, Pravda sayfalarında işçi kadınların çeşitli eleştirilerinin yayınlanmasıyla başlar. İşçi kadınlar, kendi sorunlarının sendikalar gibi toplumsal örgütler içerisinde çok az dile geldiği eleştirilerini getirirler. Burada ağır basan sorun, ev işlerinin ve çocuk bakımı/eğitiminin toplumsallaştırılması alanında yapılanların henüz çok yetersiz olduğudur. Birçok sorun bağlamında erkek şovenizminin varlığı tespit edilir; kadın sorunuyla sadece kadın kollarının değil, bilakis tüm Parti ve sovyet organlarının, sendika ve diğer kitle örgütlerinin ilgilenmesi gerektiği talepleri yükselir. Bir dizi işçi kadın grubunun talebi, kadın çalışmasının ayrı yürütülmesi yerine ilgili organlar içerisine entegre edilmesi ve bizzat bunlar tarafından yürütülmesidir. *(Hayden, a.g.e., s. 357.)*

Şubat 1929'da Sovyet Hükümeti, sovyet örgütlerinde "Büt (yaşam tarzı) kolları" yaratılması kararını alır. Bu kollar öncelikle aile sorunları, kadınların uğradıkları haksızlıklar vb. üzerinde tartışmalıdır.

Aynı dönemde, kadınların sorunlarıyla özel bir kolun değil, tüm Parti organlarının ilgilenmesi gerektiği talepleri yükselir. Bu, Jenotyel başkanı Artyuşina'nın, 8 Mart makalesinde (1929) şöyle dile gelir:

> "Bugünkü yeniden inşa dönemi koşulları altında, çalışmamızda sadece delege toplantılarına ve kadın bölümlerinin güçlerine dayanmamız halinde, bunun tamamen yetersiz olacağı açıktır. ***Şimdi, kadının kölelikten kurtarılması uğruna sovyetlerden, sendikalardan, kooperatiflerden, iktisat organlarından ve diğer örgütlerden daha fazla yararlanmak gereklidir.*** Kadının kurtuluşu için alınacak önlemler, kadın işçi bölümlerinin ayrıcalığı olmaktan çıkmalıdır artık." *(Bkz. Belge 10, "Belgeler" bölümü, s. 112)*

Jenotyellerin dağıtılması, bir bütün olarak Partinin örgütsel yapısında örgütsel değişikliğin gündemde olduğu döneme rastlar ve bu çerçevede gerçekleşir. Sözkonusu örgütsel değişiklik dönemi 16. Parti Kongresi'nde (1930) başlar ve 17. Parti Kongresi'nde (1934) yeni Parti Tüzüğünün kabul edilmesiyle sonuçlanır.

> "Bölge ve eyalet komitelerinin ve SBKP(B) Merkez Komitesi'nin kolları reorganize edilmeli, şimdiye kadar ***işlevsel*** bakış açısına göre inşa edilmiş olan kollar kaldırılmalı ve yerlerine üretim dallarına göre herşeyi kapsayan kollar konmalıdır. Her üretim dalında ilgili dalın bütün çalışması Merkez Komitesi'nin tarım kolu örneğinde olduğu gibi yoğunlaştırılmalıdır: Parti örgütleme çalışması, kadroların eğitilmesi ve dağıtımı, ajitasyon ve kitle çalışması, üretim propagandası, Parti kararlarının sovyet ve iktisadi organlar ve Parti örgütleri tarafından uygulanmasının denetimi." *(Bkz. Elinizdeki Kitap, İkinci Bölüm, s. 37.)*

16. Parti Kongresi — Haziran/Temmuz 1930

Krupskaya, Parti Kongresi'nde Jenotyellerin dağıtılmasının doğruluğunu savunur. Merkez Komitesi'nin Örgütsel Raporu'nu sunan Ka-

gonoviç'in konuşmasında, Jenotyellerin tasfiyesinin gerçekleşmiş olduğu, bunun ama kadın çalışmasının tasfiyesi anlamına gelmediği tespit edilmektedir:

> "Burada, Parti mekanizmasının yeniden örgütlenmesinin, kadın kollarının tasfiye edilmesinin, kadın çalışmasının tasfiye edilmesi yönünde bir eğilim yarattığının altını çizmek zorundayım. Görüşümce, Partinin bu yeniden örgütlenmesi hiç de kadınlar arasında çalışmanın zayıflatılması anlamını taşımaz. Tam tersine, kadınlar arasındaki çalışma hızlandırılmak zorundadır. Şimdiye kadar kadınlar arasında çalışma, kadın kollarına deyim yerindeyse "havale edilen" onların "özel" meselesi idiyse, şimdi Parti mekanizmasının yeniden örgütlenmesi sonucu, tüm Parti örgütü kadınlarla ilgilenmek, kadınlar arasındaki çalışmaya ve kadınları Partiye kazanmaya kendini vermekle yükümlüdür." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 21.)*

Raporda kollektifleştirme kampanyası bağlamında kırdaki kadınların örgütlülük düzeyinin henüz olağanüstü düşük olduğu gözönünde tutularak bu alandaki kadın çalışması için şu tespit yapılır:

> "Köydeki kadınlar arasındaki çalışma özel dikkat talep etmektedir. Kollektif çiftlik hareketinde görülen aşırılıklarla bağıntı içinde, kadınların birçok durumda kollektif çiftliğe karşı yaratılan havada köyde önder bir rol oynadıklarını biliyoruz. Kentte kazanımlarımız varsa da, bu bakımdan köydeki durumumuz olağanüstü kötüdür — sadece kadınların örgütsel olarak kucaklanması anlamında değil, genel olarak da. Kadınlar arasındaki çalışma köyde esas olarak sosyal yönde yürüdü. Sınıfsal eğitim yetersizdi, küçük-, orta- ve büyük-köylü kadınlar arasında ayrım yapılmadı. Sonuç birçok durumda Kulakların geri kadınları kollektif çiftliklere karşı kullanmaları oldu. Tahıl tedarik etme kampanyası döneminde kadınların delege toplantıları köydeki rollerini oynadılar, ama kollektif çiftlik daha yüksek bir basamağa ulaştığında Kulak, kadınların önemli bir bölümünü kendi çıkarları doğrultusunda kullandı. Ve bu nedenle şimdi kadınlar arasında daha güçlü bir çalışma yapmak zorundayız. Özellikle de köydeki kadın örgütçülerini ortadan kaldırmamalıyız. Sadece, kadınlar arasındaki çalışma tek başına onlara bırakıl-

mamalı, bu çalışma bütün diğer örgütler tarafından da yürütülmelidir." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 21.)*

Merkez Komitesi'nin sunduğu raporla ilgili Parti Kongresi kararında ilgili sorun şöyle geçer:

"Kadınlar ve gençler üretimde giderek artan büyük bir rol oynamalarına rağmen, bunlar arasındaki çalışmaya şimdiye kadar yeterli bir dikkat sarfedilmemektedir. Kırda kadınlar arasında çalışma henüz yeterli ölçüde geliştirilmemiştir, bu özellikle kollektifleştirmede kendisini açıkça göstermiştir. Parti Kongresi, tüm Parti, sendika ve sovyet örgütlerini ve diğer örgütleri, geniş emekçi kadın kitlelerini —özellikle kırda—sosyalist inşanın geliştirilmesine seferber etme çalışmalarını güçlendirmekle yükümlü kılar." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 19.)*

1931 — Birinci Uluslararası İşçi Kadınlar Konferansı

Beşinci Uluslararası Sendikalar Konferansı ile eşzamanlı olarak 1931 yılında Birinci Uluslararası İşçi Kadınlar Konferansı gerçekleşir. Bu Konferansa Sovyetler Birliği'nden bir işçi kadınlar delegasyonu katılır.

17. Parti Kongresi — Ocak/Şubat 1934

SSCB'nin ulusal iktisadının her alanında büyük atılımını ve buna bağlı olarak emekçilerin maddi durumlarının ve kültür durumlarının ilerleyişini kaydeden Parti Kongresi'nde Merkez Komitesi Raporu'nu Stalin sunar. Parti Kongresi'nin gündeminde olan sorunlardan biri de tarımın kollektifleştirilmesi mücadelesinde elde edilen başarıların gözden geçirilmesidir. Köylü kadınlar arasındaki çalışma açısından Stalin şunları tespit eder:

"Kollektif köylü kadınların köyde, toplumsal örgütsel çalışma alanında aktivitelerinin artmış olması, sevindirici bir olgu ve köyde kültür düzeyinin artmasının bir işareti olarak saptanmalıdır. Örneğin şu anda yaklaşık 6000 kollektif köylü kadının kollektif çiftliklerde başkan, 60 000'den fazlasının kollektif çiftliklerin yönetiminde üye, 28 000'inin ekip şefi, 100 000'inin grup organizatörleri, 9000'inin kollektif çiftliklerin satılık hay-

van çiftliklerinde yönetici ve 7000'inin traktör sürücüsü olduğu biliniyor.

Bu verilerin tam olmadığını söylemeye gerek yok. Ama bu verilerin içerdiği az şey bile, köyde kültür düzeyinin muazzam yükselişini yeterince etkili ifade ediyor. Bu durum, yoldaşlar, son derece önemlidir. Son derece önemlidir, çünkü ülke nüfusumuzun yarısını kadınlar oluşturuyor, çünkü onlar dev bir emek ordusu oluşturuyor, çünkü onlar çocuklarımızı, gelecek kuşaklarımızı, yani geleceğimizi eğitme yetkisine sahipler. Bu nedenle, bu dev emekçi ordusunun yaşamını karanlık ve bilgisizlik içinde sürdürmesine izin veremeyiz! Bu nedenle emekçi kadınların artan toplumsal aktivitesini ve yönetici mevkilere yükselmesini, kültür düzeyimizin artmasının kuşku duyulmaz bir işareti olarak selamlamalıyız." *(Bkz. Belge 1, "Belgeler" bölümü, s. 23-24.)*

17. Parti Kongresi'ne L. Kaganoviç Merkez Komitesi'nin "Örgütsel Sorunlar (Parti ve Sovyet İnşası)" raporunu sunar. Parti Kongresi bu temelde bir karar alır. "Yerel Sovyet, Sendika ve Komsomol Örgütlerinin Devlet ve İktisat Mekanizmasının İyileştirilmesi Doğrultusundaki Faaliyetleri" bölümünde şu tespit vardır:

"Sovyetlerin ve işletmelerdeki ve köylerdeki temsilciler gruplarının seksiyonları genişletilmelidir. Büyük şehirlerde Temsilciler Sovyetlerinin alt-reyon grupları ve çalışma bölümü grupları örgütlenmeli, bu yapılırken, aktif kadınların, kadın işçilerin ve kollektif köylü kadınların Sovyetlerin ve onların seksiyonlarının çalışmasına çekilmesine özel dikkat gösterilmelidir." *(Aynı yerde.)*

Faşizme ve Savaşa Karşı Uluslararası Kadınlar Konferansı —1934

Bu Dünya Kongresi Paris'te yapılır. Konferansın seçtiği komitenin daimi toplantı yeri Moskova'dır. Ayrıca 1938'de Moskova'da Barış ve Demokrasi İçin Dünya Kadın Kongresi yapılmıştır. 1938'de Sovyet Kadınlarının Anti-faşist Komitesi kurulur.

1945'de Uluslararası Demokratik Kadın Federasyonu kurulur. Sovyetler Birliği delegasyonu, bu Federasyonun daimi üyesidir.

18. Parti Kongresi — Mart 1939

18. Parti Kongresi'nde Merkez Komitesi'nin Faaliyet Raporu'nu sunan Stalin, yönetici Parti ve sovyet kademelerine 500 000'den fazla Bolşevik'in terfi ettirildiği ve bunların %20'sinin kadın olduğunu tespit eder. Üçüncü Beş Yıllık Plân çerçevesinde geniş çaplı bir kültür projesinin gerçekleştirilmesi kabul edilir; bunun önemli bir parçasını kreş ve çocuk yuvaları ağının genişletilmesi, tüm çocuklar için 7 yıllık zorunlu öğretimin gerçekleştirilmesi ve kamu beslenmesinin güçlendirilmesi oluşturuyordu.

Parti Kongresi'ndeki kadın delege oranı bağlamında bunun yetersiz olduğu tespit edilir.

19. Parti Kongresi — Ekim 1952

Bu Parti Kongresi'nde de kadın delegelerin azlığı tespit edilir ve somut olarak tek tek bölgeler eleştirilir.

Toplumsal yaşamın örgütlenmesi bağlamında kreş, çocuk yuvası ve kamu beslenme kuruluşları ağının daha da genişletilmesi gerektiği tespit edilir ve kabul edilen Beş Yıllık Plân'da somut hedefler belirlenir.

Bu dönemde Sovyetlerde faal olan kadınların (yani Sovyetlere seçimle gelen kadınların) düzenli konferansları yapılmaktadır ve delege toplantıları sistemi de halen uygulamadadır. Ayrıca işçi ve köylü kadınların bölgesel ve tüm Sovyetler Birliği konferansları da düzenli olmayan aralıklarla toplanmaktadır.

EK: VI

İŞÇİ SINIFININ BÜYÜK "YEDEK GÜCÜ" OLARAK EMEKÇİ KADIN KİTLELERİ — "GERİ KADINLAR" SORUNU—

Özellikle Ekim Devrimi sonrasında yazılarda, konuşmalarda, makalelerde, Lenin ve Stalin de dahil olmak üzere komünistler tekrar tekrar "geri kadınlar" veya "işçi sınıfının yedek gücü olarak işçi ve köylü kadınlar"dan (Stalin) bahsetmişler ve bu kesimle ilgili olarak özel mücadele görevleri saptamışlardır. Birçok feminist ve burjuva eleştirmen bu alıntıları kullanmakta ve bunlarla genelde komünistlerin, özelde de Sovyetler Birliği'nde Bolşeviklerin kadınlara karşı "onları küçümseyen ve horlayan" bir tavır içerisinde olduklarını kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Bunlara birkaç örnek:

> "İşçi kadınların okuma yazma yetenekleri %45'lik oranla, erkek işçilerinkinin —%54— gerisinde kalıyor ve işgücü pazarında ucuz ve uysal rakip olarak, kısacası geri sayılıyorlardı. Bu bakış açısını aydın kadınlarıyla birlikte [Rus —ÇN] sosyal-demokrasisi de (1895 —ÇN) benimsemiştir." *("Sovyet Kadınlarının Yükleri ve Sevinçleri", s. 14.)*

> "Hiç olmazsa bu noktada devrim bir değişiklik getirmiştir. Eskiden işçi kadınlar salt «geri unsurlar» olarak ve böylelikle Parti çalışması için potansiyel tehlike olarak görülürken, şimdi hiç değilse Lenin onların aynı zamanda değerli bir potansiyel oluşturduklarını da kabul ediyordu..." *(A.g.e., s. 19.)*

Görüşümüzce, bütün bu eleştirilerin birleştikleri nokta, eleştirmenlerin temel problemi kavramamaları veya kavramak istememeleridir. Komünist erkek ve kadınlar daima, diyalektik-materyalist bakış açısıyla emekçi kadınlar üzerindeki çifte baskıyı teşhir ve mahkûm etmişler, emekçi kadınların ücret köleliğinin yanı sıra cinsel köleliğin de boyunduruğu altında sömürüldüklerini ve sadece egemenler tarafından değil, aynı zamanda kendi sınıflarının erkekleri —koca, baba, ağabey

vs.—tarafından da ezildiklerini vurgulamış, dağınık tekil ev idaresinin yıpratıcı ve köreltici etkisini ortaya koymuşlardır. Bu özel durum kaçınılmaz olarak kadınların üzerinde etkide bulunmuştur. 2000 yılı aşkın erkek egemenliğinin yarattığı zayıf, pasif, var olanla yetinen ve fazla birşey talep etmeyen, toplumsal hayata sırtı dönük kadın rolünü burjuva ailesi daha da güçlendirmiştir. Bu özel baskı ve sömürünün pratik ve siyasal sonucu, "her ülkede en zor şeylerden biri kadınları harekete geçirmek" *(V. İ. Lenin, "Kadın İşçilerin I. Bütün-Rusya Kongresi'ndeki Konuşma", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 41)* olmuştur.

Sömürücü toplumun çifte zulmü altında yaşayan, fabrika ve aile işinin (ev işi ve çocuk bakımı) yükünü taşıyan, haktan yoksun olan (seçme hakkından yoksun, çoğu durumda kocanın izni olmadan siyasal çalışmaya katılamayan) emekçi kadın, bu nedenlerle kurtuluş mücadeleleri içerisinde de erkek sınıf kardeşleri kadar güçlü bir şekilde temsil edilmiyordu. Tayin edici momentin ezilen kitlelerin kendi ezenlerine karşı mücadele etmesi olduğunu vurgulayan komünistler, kadının kurtuluşu bağlamında da —başta Clara Zetkin olmak üzere— işçi kadınların kurtuluşunun onun kendi eseri olacağı ilkesini temel almışlardır. Clara Zetkin, kadınların kendilerine sömürü toplumu tarafından dayatılan kendine güvensizlik, pasiflik ve çekingenliği aşarak kurtuluş hareketleri içinde hak ettikleri yeri ve konumu almaları için yorulmadan mücadele etmiştir. Bu anlamda kadınların toplumsal bir olgu olan «gerilik»lerini vurgulamak, onları düşük gören ve aşağılayan bir tavrın ürünü değil, bilakis Rusya'da emekçi kadın kitlelerinin feodal-kapitalist sömürüsünün sonuçlarının mahkûm edilmesi ve aynı zamanda Komünist Partisi'nin bu kadın kitleleri bağlamındaki devasa görevlerinin altının çizilmesidir. Tam da bu anlamda Lenin, RKP(B)'nin 8. Parti Kongresi'nde bürokratizme karşı mücadele ve bu mücadeleye emekçi kadın kitlelerin çekilmesi ile ilgili olarak şunu tespit etmektedir: "Biz sadece erkeklerin değil, bilakis —en geri ve harekete geçirilmesi en zor unsurlar olan— kadınların da istisnasız hakim olabilecekleri organlar yarattık." *(V. İ. Lenin, Bütün Eserler, Almanca, cilt 29, s. 168.)* Ve bu kadın kitleleri kazanılmadan sosyalizmin zafere ulaşamayacağını vurgulamaktadır.

Bu tavır elbette kadınların içinde bulundukları sefilliğin, cahilliğin karşısında yakınmaktan ve onlara acımaktan ileri gitmeyen alışıla-

gelmiş burjuva hümanist tavırla kökten çelişmektedir. Komünistler böylesi tavırları reddetmişlerdir. Bir köylü ülkesi olan Rusya'da, köylü kadınların büyük çoğunluğunun Çar'a ve kiliseye derin inanç duydukları bu ülkede, Ekim Devrimi'nden sonra kadın kitlelerinin gerçek siyasal, ekonomik ve toplumsal durumlarından —yani onların geriliğinden— yola çıkarak bütün ezilen kadınların kurtuluşu ve sosyalizmin inşası için (ki bunlar birbirine sıkı sıkıya bağlıdır) kavranacak esas halkayı tespit etmeyi ve bu temelde mücadele görevlerini belirlemeyi tayin edici nokta olarak görmüşlerdir. Bu onların önüne ikili bir görev koymaktaydı: a) Kadınların kölelikten kurtulmasının maddi temelinin yaratılması —üretime çekilmeleri, çocuk eğitimi ve ev işlerinin toplumsallaştırılması; ve b) sübjektif engellere —proleter ve köylü kitleleri içindeki pederşahi ideolojinin kalıntılarına— karşı mücadele ve kadınlarda kendini gösteren pasifliğe, kendine güvenmeme ve kendini küçük görme vb. anlayışlara karşı mücadele. Kendilerini kadınların ateşli savunucuları olarak göstermeye çalışan, kadınların geriliğinden sözedilmesine öfkelenen, bununla ama aslında kadınların bu gerilikten kurtulması için özel bir siyasetin belirlenmesinin karşısında duran, dolayısıyla onları kendi kaderlerine terketmekten ve acımaktan öte gidemeyen feministlerin ve burjuva eleştirmenlerin inkar etmeye çalıştıkları nokta işte tam da budur.

> "Toplumun en yoksul bölümüne, proletaryaya karşı ütopik sosyalistlere özgü merhamet üzerinde yükselen yaklaşımı Marksizm kategorik olarak reddetmiş ve proletaryanın tarihsel misyonunu tüm büyüklüğüyle ortaya koymuştu. Marksizm-Leninizm aynı şeyi kadınlar bağlamında göstermektedir. O, en fazla zahmet çeken varlık olarak kadınlara acımanın değil, tersine onları sosyalizm mücadelesine çekmenin, uyandırmanın ve yaratıcı güçlerini harekete geçirmenin sorunun çözümünde temel alınmasını emretmektedir." *(Popova, "Kadınların Hak Eşitliği — Sovyetler Birliği'nde Konumları", s. 8.)*

EK: VII

TARİHTE BİR KİLOMETRE TAŞI
(İşçi ve Köylü Kadınların Birinci Tüm-Rusya Kongresi'nin 30.Yıldönümü Dolayısıyla)

A. Kollantai

16 Kasım, İşçi ve Köylü Kadınların Birinci Tüm-Rusya Kongresi'nin açılışının 30. yıldönümü günüdür.

Stalin yoldaş Birinci Kongre'nin 5. yıldönümü için yazdığı yazıda şunları dile getiriyordu: "Beş yıl önce Partimizin Merkez Komitesi Moskova'da İşçi ve Köylü Kadınların Birinci Kongresi'ni topladı... Bu Kongre, Partimizin emekçi kadınlar arasındaki çalışmasında bir dönüm noktası oldu. Bu Kongre'nin paha biçilmez kazanımı, Cumhuriyetimiz'in işçi ve köylü kadınlarının siyasi aydınlanmasının ***örgütlenmesi*** için temeli atmış olmasıdır." Ve devamla: "Eğer ülkemiz yeni sovyetik yaşamın inşasını ciddi olarak ele alıyorsa, o zaman nüfusun yarısını oluşturan bu ülkenin kadınlarının sinik, az bilinçli, bilgisiz kalmaya devam etmelerinin, ileriye doğru her harekette bir ayak bağı olacağı açık değil midir?"

"İşte", diye yazıyordu Stalin Yoldaş, "emekçi kadınların siyasi aydınlanmasının örgütlenmesi için temeli oluşturan İşçi ve Köylü Kadınların Birinci Kongresi'nin paha biçilmez öneme sahip olmasının nedeni budur!" *(J. V. Stalin, Eserler, cilt 5, s. 284-286.)*

Kongre'ye Rusya'nın her köşesinden en az 1 milyon kadını temsilen 1000'in üzerinde delege katıldı.

Kongre düzeyli ve neşeli bir havada geçti. Başkanlık Divanı'nda N.K. Krupskaya, İnessa Armand, A.M. Kollontai, W. P. Sebedyeva, K. İ. Nikolayeva, K. N. Samoilova ve diğerleri yeralmaktaydı. Delegeler açık ve inandırıcı konuştular. Nadejda Konstantinovna Krupskaya benim dikkatimi, çoğunlukla Partisiz olan bu sıradan, kısmen okumayazma bilmeyen işçi ve köylü kadınların düşüncelerini nasıl dile getir-

diklerine ve kendi basit halk dillerinde Bolşevik politikayı nasıl enerjik bir şekilde savunduklarına çekti.

"Bu köylü kadına kulak verin" diyordu Nadejda Konstantinovna, "daha çocuk yaştan başlayarak çiftlik sahibi ve Kulaklar için gücünü aşan bir çalışma onu iki büklüm etmiş ve yüzünün rengini almış. Ama Sovyet köyümüzdeki durumu ne kadar da doğru değerlendiriyor." Her birimiz, evet, diye düşünüyorduk, bizim Rus halkında ne kadar çok güç ve yetenek gizlidir! Bu sade Rus kadınlarının konuşmaları, her birimizin yüreğini ısıtıyordu.

Lenin'in kürsüye çıktığı an, unutulmaz bir andı. Vladimir İlyiç'in Kongreye gelmesi süprizdi, onun bugün belki de geleceğini bilmemize rağmen, biz Divandakiler bile heyecan ve sevinçten şaşırıp kaldık. Bir tezahürat tufanı selamladı Lenin'i.

Lenin'in konuşması, coşkulu delegelerin önüne, milyonlarca Rus kadınının asla unutmayacağı uçsuz bucaksız perspektifler açtı.

Vladimir İlyiç tarihi konuşmasında Partimizin emekçi kadınlar arasındaki çalışmasının en önemli aşamalarının çerçevesini çizdi. Genç Sovyet Cumhuriyeti'nin yeni sosyalist yaşamın inşasında somut görevlerini gösterdi.

"Kadının durumu", diyordu Lenin, "bugüne değin esirlik yaşamı denilebilecek bir durumda kalmıştır; kadın ev işiyle ezilmiştir ve onu bundan ancak sosyalizm kurtarabilir..."

Lenin, kadının tam kurtuluşu ve erkekle gerçekten eşit duruma gelmesi için, ekonominin toplumsallaştırılması ve kadının genel üretici çalışmaya katılması gerektiğine dikkat çekti. Lenin'in bu tezleri sosyalist devletimizin yaşamına girdi ve belgeli olarak Stalin Anayasası'nda yeraldılar.

Vladimir İlyiç salondan ayrıldığında, Sütunlu Salona öyle bir coşku, öyle bir sevinç egemen oldu ki, kimse yerinde oturamıyordu. Karşılıklı intibalar anlatılıyor ve Lenin'in dile getirdiği görüşler tekrarlanıyordu.

***

Daha Kongre'nin toplanmasından önce, aktif işçi kadınlar, Sovyet Cumhuriyeti'nde kadının rolünün nasıl arttırılacağı ve Ekim Devri-

mi'yle kazandıkları büyük hakları nasıl kullanabileceklerini biraraya gelerek, tartışma arzusunu dile getirmişlerdi.

Yüzlerce işçi kadının benim, Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'nin temsilcisinin, çevresini sararak kadınların yazgısından şikayet ettikleri ve onlara ne yapmaları, nasıl yaşamaları gerektiğini öğretmemi rica ettikleri Kineşma'daki büyük bir toplantıdan sonra, kadın işçi Anuçkina beni, Rosa Kovnator'u ve kadın işçi Graçova ile birlikte odacığında çay içmeye davet etti.

İşçi kadınlar bana özellikle kadınlarına sürdürdüğü zorlu yaşamı anlattılar.

Yıllardan 1918'di, altüst oluşlar yılı, zorlu bir zaman. 1917 Ekimi'nin büyük günlerinde ayaklanmış ve zafer kazanmış olan işçi sınıfı, sevinç içindeydi. Ama dünyanın ilk sosyalist cumhuriyetinin tam zaferine giden yolda dev zorluklar yığılıydı. Eski feodal-burjuva Rusya'nın temel direkleri yıkılmıştı, yeni işçi cumhuriyetinin ilk kilometre taşları dikilmişti, ama çepeçevre düşman çemberi daraltıyordu: emperyalist güçlerin cephane ve silah malzemesiyle desteklediklerı haydut çeteleriyle Beyaz Muhafız generalleri.

İşçi halk, düşmanlara karşı kahramanca şavaşıyor ve kan pahasına kazanılmış Sovyet iktidarı için yaşamını ortaya koyuyordu. Erkekler Sovyet Cumhuriyeti'ni silah elde savunuyorlardı; onların fabrika tezgâhlarındaki, ulaştırmadaki, tüm çalışma alanlarındaki yerlerini kadınlar alıyordu. Sovyet Cumhuriyeti daha ilk günlerde kadınların ücretlerinin erkeklere kıyasla düşük olması kepazeliğine son verdi.

Ama devrim kadınlara beklenen kolaylığı hemen getirmedi: Ailenin besleyicisi cephedeydi, ekonomi, aile - herşey kadının omuzlarındaydı. Dağıtım işlemiyordu. Beyazlar köyleri ve kentleri yağmalıyor, yiyecekleri demiryolu katarlarıyla kaçırıyorlardı. Soğuk bir açlık kışı kapıdaydı.

"Sovyet iktidarı gerçi kadınlara haklar vermiştir, ama bunları bizim ve çocuklarımızın yararına kullanmayı henüz öğrenmedik, nereden başlayacağımızı, sorunu nasıl ele alacağımızı bilmiyoruz," diye konuştular işçi kadınlar benimle.

Bunun üzerine işçi kadın Anuçkina şunu önerdi:

"Bir kadın işçi kongresi toplamak ve köylü kadınları da buna dahil etmek iyi olurdu. O zaman kadınların Sovyet ülkesinin

vatandaşları olarak haklarını nasıl kullanacaklarını tartışabilirdik. Kongre yoluyla geniş kadın kitlelerini Sovyet inşasına çekerdik. Onlara kendi kendilerine nasıl yardım edebileceklerini, işçi ve köylülerin iktidarını nasıl koruyacaklarını ve Beyazları toprağımızdan nasıl söküp atacaklarını pratikte öğretirdik."

Lenin ve Sverdlov'un direktifiyle, 1918 Kasım'ında işçi ve köylü kadınların birinci kongresinin toplanması kararlaştırıldı.

Parti Merkez Komitesi beni kongre hazırlıklarını yönetmekle görevlendirdi. Kongreyi toplama bürosunda şunlar vardı: Vera Golubyeva, İnessa Armand, işçi kadınlardan Podçufarova, Barinova, Adaşeva, Yanson, Graçeva ve başka Moskovalı kadınlar. Genişletilmiş büroya Petrogradlı kadınlar Klavdiya Nikolayeva, Konkordiya Samoilova ve Lenin'in kızkardeşi Anna Yelizarova dahil edildi.

İş başı aşıyordu. Büro benim Metropol Otel'deki odamda toplanıyordu. Binanın damı zarar görmüştü, yağmur suları içeriye akıyordu ve oda çok soğuktu. Karnımızı elma ve çayla doyuruyorduk. Elma çoktu, elmanın bol olduğu bir yıldı, ama ekmek yoktu.

Başlangıçta Kongrenin 7 Kasım'da, Sovyet iktidarının kuruluşunun birinci yıldönümünde toplanması kararlaştırılmıştı. Herşeyi hazırlamayı başarabilecek miydik? Esas engel, birçok Parti komitesinde esasen kadınlar arasında hiçbir çalışma yürütülmemesiydi. Ne kadın bölümleri vardı ne de kadın komisyonları. Herşey yoluna konmak, örgütlenmek zorundaydı. Kongre'yi 16 Kasım'a ertelemek zorunda kaldık.

Kongrenin ertelendiğine dair telgrafımız tüm eyaletlere ulaşamadı. 7 Kasım'da bazı eyaletlerden delegeler gelmeye başladılar.

Ve böylece 16 Kasım yaklaştı. Büro üyeleri heyecanlıydı. 300 delege için uygun bir yer arıyorduk. Bize 3. Sovyet Evi'nde bir salon verildi. Fakat Kongre'ye gelen delegelerin sayısı, tüm beklentilerimizi aştı. Kongre'yi duymuş olan işçi ve köylü kadınlar, meseleyi kendi ellerine almışlardı. Komünistlerin önderliği altında fabrikalarda, işyerlerinde ve birçok köyde seçimler yapmışlardı: 500 kadına bir delege.

Ve kadın kitlelerinin temsilcileri, Kongre'de kadınların aşırı ağır yükünün nasıl hafifletilebileceğini, yeni yaşamın kurulmasına nasıl katılınabileceğini ve sosyalist devrimi nasıl savunacaklarını ve koruyacaklarını öğrenecekleri derin inancı içinde en uzak bölgelerden çekici kızıl başkent Moskova'ya geliyorlardı.

1000'den fazla kadın biraraya gelmişti. 3. Sovyet Evi'nin salonu, tüm gelenleri içine alamıyordu. Sendika Evi'ndeki Sütunlu Salon'u verdiler bize.

16 Kasım'da Sovyet kadınlarının oluşturdukları kıtalar, kızıl bayraklarla ve devrimci marşlar eşliğinde Sendika Evi'ne taşındılar. Hava kapalı ve soğuktu. Ama kadınların yüzlerinde güneş, ilkbahar ve sevinçli bekleyiş vardı.

Akşam saat beşte Birinci Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Kadınlar Kongresi törenle açıldı. Kongre'nin programı zengindi. O günlerde geniş emekçi kadın kitlelerini ilgilendiren tüm sorunları imkanlar ölçüsünde gündeme almıştık. Bundan kısa süre sonra Rusya KP(B) MK'nde ve Komünist Partisi'nin Bölge Komiteleri'nde kadınlar arasında çalışma için bölümler kuruldu. Geniş çapta delege toplantılarının düzenlenmesiyle kadın bölümleri Partisiz işçi ve köylü kadınlar arasında çalışmaya başladılar.

Kadınlar arasındaki çalışma her geçen yıl biraz daha düzeldi, yöntemleri mükemmelleşti. Milyonlarca işçi, köylü ve aydın kadın kitlesi yeni sosyalist toplumun aktif inşasına çekildi.

Zaman itibariyle Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin 31. yıldönümüyle neredeyse çakışan Birinci Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Kadınlar Kongresi'nin 30. yıldönümünde, büyük bir gururla ülkemizde kadınların ne muazzam bir güç durumuna geldiklerini tespit ediyoruz. Sosyalist toplum düzeni, Bolşevik Parti ve büyük Stalin sayesinde böyle yüksek bir basamağa yükseltilmiş olan Sovyet kadının ünü tüm dünyaya yayılmaktadır. Sovyet kadını, erkekle eşit olarak, devletin yazgısına yön vermektedir. Bizde kadınların devlet ve kamu alanında çalışmaları, gündelik bir görüntü haline gelmiştir. Sovyet Devleti ve Bolşevik Parti, kadının rahatça üretici çalışmayla ilgilenmesini mümkün kılmak, onun ev işi yükünü hafifletmek ve çocuk yetiştirmesinde yardım etmek üzere herşeyi yapmaktadır.

Sovyetler ülkesinde kadın sorunu tamamen çözülmüştür. Kadınları ilgilendiren tüm sorunlar, ülkemizde devlet düzeyinde genel öneme sahip sorunlardır.

Parti ve kültürel, bilimsel ve toplumsal-politik yaşamın tüm alanlarındaki çok yönlü faaliyetin daha da genişletmek ve kadınları cesaretle ve kararlı bir biçimde terfi ettirmek, yönetici çalışmaya dahil etmek için sürekli çaba harcamaktadır.

Lenin-Stalin'in Partisi, Rusya'nın işçi ve köylü kadınlarını geçmişin karanlığından ve haklardan yoksunluğundan yaratıcı, capcanlı yaşama götürmüştür. Büyük Sovyetler Birliği'nin eşit haklara sahip kadın vatandaşları, Sovyet kadınları, tüm dünyanın gericiliğin karanlık güçlerine karşı, yeni bir savaşın emperyalist kışkırtıcılarına karşı, tüm demokratik ilerici güçlerin yıkılmaz birliği için, dünyanın tüm halklarının özgürlük ve bağımsızlığı için mücadele eden ilerici kadınlarının öncüsünü oluşturmaktadırlar.

("Sovyet Kadını" No. 6/1948, s. 9-10, Almanca.)

EK: VIII

JENOTYEL BAŞKANLARI

İnessa Armand (1919—1920);
Aleksandra Kollontai, Başkan Vekili

Aleksandra Kollontai (1920—1922);
Vera Golubeva, Başkan Vekili

Sofia Smidoviç (1922—1924)

Klavdia Nikolayeva (1924—1927)

Aleksandra Artyuşina (1927—1929)

EK: IX

Buradaki belgeyi Rusçadan kendi olanaklarımızla ancak çok kaba bir şekilde tercüme edebildik. Bu nedenle okuyucudan, bu belgeyi tercüme hataları olabileceğini de göz önünde bulundurarak okumasını rica ediyoruz.

KADINLAR ARASINDAKİ ÇALIŞMA PARTİ AYGITI, SOVYETLER VE SENDİKALAR İÇİNDE KÖK SALMALIDIR

Kadın komitelerinin reorganizasyonu, kadınların kamu yaşamındaki çalışma alanlarını daha da genişletme, kadınlar arasındaki kitle ajitasyonunu sürdürme ve 9 milyon işçi ve köylü kadını bu çalışmaya çekme olanağı sunuyor

En üst basamakta

Kadın komitelerinin reorganizasyonu konusunda en son Merkez Komitesi plenumu çok büyük bir rol oynuyor. Orada şunlar söyleniyor:

> "İşçi ve emekçi kadınların çalışması son dönemlerde gittikçe daha önemli hale geldiğinden, bu çalışma Merkez Komitesi'nin tüm araçlarıyla desteklenmeli ve daha da ilerletilmelidir. Emekçi kadınlar arasındaki kitle ajitasyonu, Partinin kentte ve kırda örgütlediği kitle kampanyalarını sağlamlaştırmak hedefiyle yürütülmelidir."

Merkez Komitesi Ajitasyon ve Kitle Kampanyaları Bölümü'nün bu çalışması için, özel bir aygıt kurulması zorunludur: "Kadın Sektörü" Tüm diğer kadın çalışması için ise Merkez Komitesi görevli kalmaktadır. Bu şekilde, işçi ve köylü kadınların çalışması yeni, daha yüksek bir basamağa çıkmaktadır.

Komünist Partisinin tüm gücüyle sosyalist inşa için çalıştığı bugün, kadın çalışmasında da ileriye doğru bir adım daha atmalıyız. Ka-

dın çalışması, tüm Parti, sendikalar ve sovyetler kadın çalışmalarını değiştirecek şekilde yenilenmelidir. Ancak böyle bir değişiklik, bugüne kadar elde edilen kurtuluşu güvenceleyip, işçi ve köylü kadınları sosyalizmin inşasına kazanabilir. Çizgimizdeki bu değişikliği, kadınların gerçek kurtuluşu uğruna mücadele davasında kadın işçilerin rolünü küçültme ve önemini azaltma olarak anlamamalıyız. Bu konuda Lenin yoldaş, Eylül 1919'da Moskova'daki işçi kadınlar konferansında şunları söylüyordu:

> "İşçinin kurtuluşu, işçinin kendi eseri olmalıdır diyoruz; bunun gibi, kadın işçilerin kurtuluşu da, kadın işçilerin kendi eseri olmalıdır. Böyle kuruluşların yaratılmasıyla kadın işçilerin kendileri ilgilenmelidir, ve bu etkinlik kadının kapitalist toplumdakinden tümüyle başka bir konum almasına yol açacaktır." *(Lenin, Rusça.)*

Ve bugün de kadın çalışmasının yeniden biçimlendirilmesinde, aygıtın reorganizasyonunda Parti bu çalışmada herkesten ve herşeyden önce bizzat işçi ve köylü kadınları görevlendirecektir, çünkü ulaşılacak hedefe ancak bu şekilde varılabilir, çünkü tam da işçi ve köylü kadınlar eski rejimin etkileri altında hâlâ acı çekmektedirler. Pekçok kadın toplumsal örgütlenmeyle uğraşmış olduğundan (böyle çok sayıda kadın vardır), bu kadınlar sovyetlerde, sendikalarda ve Komünist Partisinde yönetici pozisyonlara da gelmelidirler. Bunu sadece, bu konuda şu sırada çok konuşulduğu için söylüyorum. Bazıları şöyle diyorlar: "Kadın komitelerinin reorganize edilmesi iyi", ve bazı kadın komünistler sadece kadın çalışmasıyla değil, daha başka çalışmalarla da uğraşabileceklerini görerek derin bir soluk alıp rahatlıyorlar.

Şunu kuvvetle vurgulamamız gerekiyor ki, Komünist Partisinin kadın komitelerinin reorganizasyonu yönünde attığı adımlarla hiçbir komünist kadın, diğer kadınlarla toplumsal çalışma yapmaktan kurtulmayacaktır.

Yerlerinde sosyalist inşa için çalışan tüm komünist kadınlar ve Partisiz aktif kadınlar, emekçi kadınların tümünün gerçek kurtuluşu için daha da güçlü çalışmalıdırlar.

Parti aygıtının yapısı yenilenmektedir. Kadın çalışması kalmaktadır ve Parti yapıları kadın çalışmasını sürdüreceklerdir, kadın komiteleri her yerde temsil edilecektir.

"Kadın komitesi hiçbir şey yapamıyor" şeklindeki ifadeler yanlıştır. Bu gibi ifadeler kesinlikle yanlıştır ve Komünist Partisinin tavrına uymaz. Partinin kadınlar arasında çalışma özel komitesinin önemli olduğu zamanlar vardı. Son onbir yılda kadınların örgütlü faaliyetinin çok artmış olmasını bu özel komiteye borçluyuz. Bu özel komiteye şimdi artık ihtiyaç yoktur, çünkü Komünist Partisi onun görevlerini bizzat devralacak ve kadınları örgütleyecek durumdadır.

Son yıllarda kentte ve kırda aktif kadınların sayısı çok arttı. Sadece sovyetlerde 300 000 kadın çalışıyor! Bu kadın aktivistler ordusu sadece kendiliğinden büyümedi, tersine Komünist Partisi özel kadın çalışması eğitimiyle buna büyük katkı yaptı. Şimdi Partide 200 000'den fazla kadın komünist var. Bu yaklaşık %13,5 demektir. "Kadın komiteleri kadınları çalışmaktan alıkoydu" gibi ifadelerin önünü almak gerekir.

Kadınların reorganizasyonunda Partinin çok önemli bir adım attığı şu sırada, aktif kadınları seferber etmek çok önemlidir, ki böylece kadınların gerçek kurtuluşu çabucak ilerlesin. Kadınların bu mobilizasyonu sosyalizmin inşasıyla eşzamanlı olmalıdır. Sovyetlerde 300 000 kadının bir tesadüf olmadığını artık kavramalıyız. Bu kazanımı Partinin ve kadın komitesinin çalışmasına borçluyuz. Köylü kadınların, tüm aktif kadınların delege toplantıları, kadınlar arasındaki somut çalışmamız ve kitle ajitasyonumuz, kadınların seçimlere katılmasına yol açtı.

Bugüne kadar elde edilenlerin hepsi, uzun ortaklaşa çalışmanın sonucudur. Tüm hedeflere ulaşıldığını ve her şeyin yapıldığını düşünürsek yanlış yaparız. Çünkü şimdiki sınıf mücadeleleri döneminde örgütler kadın çalışmasına daha güçlü bir şekilde dikkat etmelidirler. Bu, kadın emeği ve ev işi/yeni yaşam tarzı sorununda hâlâ çok geride olduğumuz için de önemlidir. Kadın emeği konusunda savaş öncesi seviyeye henüz ulaşmış değiliz. Sanayide şu sırada sadece %29 oranında kadın emeği var, oysa 1913'te bu oran %30,4'tü.

Yeni yaşam tarzının örgütlenmesi bizde hâlâ çok kötü durumdadır. İşçi kadınlar ve özellikle siyasi olarak örgütlü kadınlar, bu konuda tüm diğerlerinden daha yüksek sesle konuşuyorlar: "Yeni yaşam tarzını örgütlemek için ne yapmalıyız?" Halk komitesinin, sovyetlerin ve sendikaların yüzünü bizim problemlerimize çevirmesini sağlamalıyız. Tüm bu örgütler yeni yaşam tarzı üzerine sadece düşünmek ve konuşmakla kalmamalı, yeni sosyalist toplumda kadınlar için yeni yaşam

tarzının en hızlı şekilde örgütlenebilmesi için, düşüncelerin gerçekleştirilmesi için araçları da tasarrufa sunmalıdırlar. Kadın komünistler ve Partisiz işçi kadınlar daha yüksek, daha sorumlu mevkilere getirilmelidir. Eğer kadınlar uygun mevkilere getirilmiş olsalar, yeni yaşam tarzı plânlaması için daha yüksek bir bütçenin tasarrufa sunulması için mutlaka birşeyler yaparlar. Çünkü şimdiki haliyle durum tatmin edici değildir.

Parti örgütleri bu konuda Leninist ilkelere uymalıdır.

Son zamanlarda çeşitli gazetelerde, yeni yaşam tarzıyla ilgili çok sayıda makale yayınlandı. Merkez Komitesinin şimdi bu mesele hakkında konuşmaya başlamış olması iyidir. Tüm bunlar işçi ve köylü kadınlar için büyük bir yardımdır. Partinin görevi, yeni yaşam tarzını toplumsal olanla birleştirmektir. Gazetelerde, Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi özel yaşamı iyileştirmeyle uğraşan özel sanayi hakkında artan sayıda makale çıkıyor, fakat bu bizim için iyi değildir, çünkü görevimiz sadece özel yaşamı kolaylaştırmak değildir, görevimiz toplumsal yaşamı inşa etmektir.

Sosyalist inşa yolunda dev adımlarla ilerliyoruz. Biz, çanak çömlekle kadınları daha çok mutfağa kapayan burjuvazinin yaşamını kopya etmek istemiyoruz. Lenin bize başka birşey öğretti! Şöyle dedi:

> "Kadının gerçek özgürleşmesi, gerçek komünizm, ev ekonomisinin ayrıntılarına karşı, ya da daha doğrusu, sosyalist büyük ekonomi için onun kökten değiştirilmesi uğruna (devlet çarkının başındaki proletaryanın yönetiminde) yığın savaşımı nerede ve ne zaman başlarsa, ancak orada ve o zaman başlayacaktır.
>
> Her komünist için teorik bakımdan tartışmasız olan bu sorunla pratikte yeterince ilgileniyor muyuz? Elbette hayır. Komünizmin şimdi bu alanda var olan tohumlarına yeterince bakım gösteriyor muyuz? Hayır, gene hayır. Kamusal aşevleri, çocuk bakımevleri, yuvalar — bunlar bu tür tohumların en güzel örnekleridir, bunlar bütün böbürlenmelerden, tumturaklardan, resmiliklerden uzak, kadını özgürleştirmeye gerçekten uygun olan, onun toplumsal üretimdeki ve kamu yaşamındaki rolü itibariyle erkek karşısındaki eşitsizliğini azaltmaya ve yeryüzünden kaldırmaya gerçekten uygun olan yalın, günlük araçlardır." *(Lenin, Rusça.)*

Lenin bunu on yıl önce söyledi. Şimdi gelecek komünistler kuşağı çok daha büyüktür, fakat bizim bu kuşakla gerektiği şekilde uğraştığımızı iddia edemeyiz. Bugüne kadar bu esas olarak kadın komitelerinin göreviydi. Fakat tüm Parti aygıtını yenilemek üzere olduğumuz şimdi, tüm Parti, bu şeyleri gerçekleştirmede kendi payına düşeni yapmalıdır: kamuya ait çocuk yuvaları, kantinler, kamu çamaşırhaneleri, vs. bizim için çok önemli olan şeyler.

Bizim için çok önemli bir nokta eğitimdir. Biz kadınlar için iyi bir okul ve meslek eğitimi istiyoruz, fakat bugüne kadar tam da bu nokta çok ihmal edildi. Son iki yılda Parti bu hedeflere gittikçe yaklaştı, fakat Parti ancak şimdi kadınların eğitimi için gerçekten birşeyler yapacak duruma gelmiştir. Eğer bu meselede hızlı ilerlemeler kaydedilmesini istiyorsak, Parti ve tüm diğer ilgili örgütler kendi paylarına düşeni yapmalıdır. Tam da şu sırada işçi ve köylü kadınların safları sıklaştırdığını ve işçi fakültelerinde kadınların payının çok çok yükselmiş olduğunu tespit etmeliyiz. Son yılda fakültelere %30 oranında işçi kadın alındı. Çok sayıdaki emekçi kadını kapsamak kolay değildir, bunun için propagandaya gerek vardır, çünkü işçi ve köylü kadınlar kendiliklerinden okulların ve üniversitelerin kapılarını çalacak kadar ilerlemiş değildir.

Burada Sovyet iktidar organlarına da çok büyük sorumluluk düşmektedir. Bunlar iyi emsal teşkil etmeli ve sovyetler de kadınların daha iyi eğitim olanaklarına sahip olması için tavır takınmalıdır. Sovyetler kamu komisyonları oluşturmalıdır. Bu komisyonların başına yüksek nitelikli Parti fonksiyonerleri atamalıyız, çünkü bu göreve ancak bu şekilde gerekli dikkat gösterilebilir.

Eğitim bakanlığı kamu yaşamıyla uğraşıyor ve bu nedenle Parti, bu bakanlığın bu görevle nasıl ilgilendiğini teftiş etmelidir. Bu teftişleri Merkezi Kontrol Komisyonu — İşçi-Köylü Müfettişliği'nin göndereceği kişiler yapmalıdır.

Şimdi herkes, tüm Parti, sovyetler, sendikalar, gazeteler ve tüm kadın komünistler, bu hedefi gerçekleştirmek doğrultusunda çalışmalıdır. Hedefimize de zaten ancak böyle ulaşabiliriz. Tüm bunlar yavaş yavaş olmamalı, bilakis kendimizi mümkün olduğunca çabuk yenilemeliyiz.

A. Artyuşina

("Pravda", 1930, Rusça'dan kaba tercümedir.)

EK: X

KADIN EMEĞİ VE EV KADINLARI ÜZERİNE; BAZI DEMOKRAT KADIN HAYRANLARININ KÜÇÜK-BURJUVA İKİYÜZLÜLÜĞÜ ÜZERİNE; ÇALIŞMA BAĞLAMINDA VE DİĞER SORUNLARDA SOSYALİST TAVIR ÜZERİNE

L.F. Boross,
Moskova, 10 Mayıs

Bu akşam *Moskova'da* ilginç bir konferans başlıyor. Bu, "ev kadınları"nın bir konferansı. Ağır sanayi işletmeleri yöneticileri, örgütçüleri, teknikerleri ve mühendislerinin meslek sahibi olarak çalışmayan karılarının temsilcileri, *çalışmaları* hakkında görüşmek üzere tüm Sovyet ülkesinden gelerek toplanıyorlar.

Sovyetler Birliği'nde sosyalist yaşam çarkını doğrudan gözlemleyerek tanıma durumunda olmayan birçok okuyucu, bu konferans hakkındaki haberleri okuduğunda, kapitalist gerçeklikte yanıt bulamayacakları bir dizi soru soracaklardır mutlaka. Biz, bir makale çerçevesinde olanaklı olduğunca, onların yardımına koşmak ve bazı kavramları aydınlatmaya çalışmak istiyoruz.

Belki bazı okuyucular, Sovyetler Birliği'nde daha hâlâ ev kadını var mı? diye soracaklardır. Tüm kadınlar çalışmak zorunda değil mi?

Kadının fabrikada çalışması, ailenin tahribi demek değil midir? Başkaları, kadın evde, ocak başında kalsın da yaşamımızı güzelleştirsin diyeceklerdir, ve bunlar hiç de salt faşistler, salt Üçüncü Reich'tan barbarlar olmayacaklardır. Birçok işçinin anlayışı da budur hâlâ. Orta Avrupa'da daha az, daha çok Büyük Britanya'da olmak üzere çok sayıda işçi, burjuva köle sahiplerinin bu geleneksel anlayışından kurtulamamıştır hâlâ. Bu hep onların suçu değil. Erkeklere yetecek kadar bile iş yokken, kadın nasıl çalışsın? Kendisi işte olduğu sırada evde çocuklar mahvolup giderken nasıl çalışsın? Kadın emeğinin, kapitalistler tarafından ücretleri düşürmek için, işçi sınıfını daha da fazla sömürmek

için kullanılırken, ne değeri olabilir ki? Erkekleri emperyalist savaş mezbahasına daha rahat sürebilmek için kullanılırken, onun ne değeri olabilir ki? Suç, kimi reformist önderlerin işçi sınıfını eşit işe eşit ücret ve işsiz kadınlara aynı ölçüde yardım mücadelesine, kapitalist anarşi ve bunalım ekonomisine karşı mücadeleye, emperyalist savaş hazırlığının tüm görüntülerine karşı mücadeleye çağırmak yerine, işçi sınıfı içinde kadının köleleştirilmesi ideolojisini içi boş tatlı laflarla ayakta tutma ve savaşılması gereken kapitalist yoksulluktan neredeyse "sosyalist" bir erdem yaratma işinde burjuvaziye yardım ettikleri yerde başlamaktadır.

Ve suç, kendi ülkelerinde kadının kurtuluşu için hiçbir şey yapmayan insanların, kadınların proleter devrimin zaferi yardımıyla mücadeleyle elde ettikleri yerde de onların özgürlüklerini ellerinden almak istedikleri yerde sınırsız artmaktadır.

***

Sovyetler Birliği'nde hâlâ ev kadınları var mı? Evet, var. İstatistiğe göre [Burada dizgide satırlar karışmış olduğundan bir anlam çıkmıyor —ÇN]... Yani kadınların nüfusun aşağı-yukarı yarısı olduklarını varsayarsak, çalışanların üçte biri ile çalışabilir yaştaki işçi sınıfının yarısı arasındaki fark proleter ev kadınlarından oluşmaktadır. Daha milyonlarca ev kadını vardır.

Sosyalizmin ev kadınları sorunu bağlamında tavrı nedir?

Sovyetler Birliği'nin tüm yasaları, ev kadınlarının yaptığı işi tam, eşit değerde bir çalışma olarak değerlendirmektedir. [Bu çalışma—ÇN] Sosyalizmin işçi sınıfına sunduğu tüm sosyal ve politik ayrıcalıklardan yararlanma hakkını vermektedir. Her köy ve kent sovyetinde ve de tüm daha yüksek ve en yüksek iktidar organlarında, devlet iktidarını icra edenler arasında sanayi işçileri, köylüler ve aydınların yanı sıra çok sayıda emekçi ev kadınını da görürüz.

Sosyalizm kadını işsizlik zorunluluğundan kurtardı. Onu ev işi *zorunluluğundan* adım adım kurtarıyor ve tamamen kurtarmak istiyor. Bunu, kadının işte geçen zamanı süresince milyonlarca çocuğun en azından bir aile içinde bakılıp ihtiyaçlarının karşılandığı kadar iyi, çoğu durumda da daha iyi bakılıp büyütüldüğü daha bugünden güçlü bir mükemmel kreşler ve çocuk yuvaları ağı geliştirme yoluyla yap-

maktadır. Paydostan sonra kadın, çocuk kurumundan neşeli, tok, modern pedagojinin tüm kuralları uyarınca eğitilmiş, ona üzüntü değil salt sevinç veren bir çocuk alıyor geriye. Sosyalizm emekçi kadınları büyük bir kamusal aşevleri ağı yoluyla ev işinin diğer bir yükünden de kurtarıyor. Bu aşevleri —kamuoyunun eleştirilerine bakılırsa— henüz, genelde çok titiz çalışan çocuk bakım kurumlarının yüksek çalışma kalitesine ulaşamamış olsalar da, yine de 1935 yılında emekçi kadınları günde 20 milyon öğle yemeği pişirmekten kurtarmışlardır. Ve kadınların ev işlerini kolaylaştıran ya da onları bundan tamamen kurtaran daha bir dizi devlet kurumu vardır.

Ancak sosyalizm kadını işsizlikten, bu zorunluluğun yerine bir diğer zorunluluğu geçirmek üzere kurtarmamıştır. Bu bir uydurmadır, ancak bazı İngiliz ve diğer reformistlerin tavrı yüzünden yine de vurgulanmalıdır ki, Sovyetler Birliği'nde hiçbir kadın ev işinin yerine fabrikada çalışmayı geçirmeye zorlanmaz. Bu ona her biçimde olanaklı kılınır ve kolaylaştırılır. Çünkü her özgür ve insancıl düşünen insan, ev işinin kadını ruhen sakatlayan, onu evinin dört duvarı arasına hapseden ve toplumsal sorunlardan ve böylece kocasının sorunlarından da koparan sağlıksız bir iş olduğu görüşündedir. Ve işte bu yüzden sosyalizm, bu ağır işi toplumsal kurumlar yoluyla gereksiz hale getirmek için elinden geleni yapar.

İşte bu yüzden her fabrikanın, her sanayi dalının kendilerine açılmasını istemiş olan ve isteyen ve başka türlüsünü akıllarından geçiremeyenler tam da kadınların bizzat kendileridir. Ve Sovyet iktidarı, bedensel bakımdan en zorlu olan (kömür kırıcılığı ve benzeri) birkaç istisna dışında bu talebi yerine getirmiştir.

Hangi mesleği seçeceği ve üretimde mi yoksa evinin işinde mi çalışmayı isteyeceği yalnızca ve yalnızca kadının isteğine, eğilim ve yeteneğine bağlıdır. Ve Sovyet kadını yalnızca geleneksel "kadın" iş dallarında (tekstil, hastabakıcılık, tarım, tıp, pedagoji) değil, aynı zamanda daha önce kendisine kapalı olan tüm çalışma dallarında da "dikiş tutturabileceğini" göstermiştir.

Dar ev içinden dışarı çıkmak ***isteyen*** ve sosyalizmin ve komünist toplumun inşasına katılmak isteyen, ***emekçi Sovyet kadınının bizzat kendisidir.*** Ama bu bir yana: Kadınları, kadına "sevgi ve saygı yüzünden" fabrika işinden "sakınmak" isteyen reformist sendika önderlerinden bazılarını, yalnızca bir ay için mutfağa ve çocuk odasına sokmayı

deneyelim. Derhal —en azından içinden— kendi bakış açısının insanlıkdışı ikiyüzlülüğüne derinden kanaat getirecektir. Ve bu, mesleki çalışmanın salt günlük ekmeği kazanmaya hizmet ettiği ve işçi sınıfı için başka hiçbir anlam taşımadığı kapitalizmde dahi böyle olacaktır. Kendi toplumunu inşa etmenin sözkonusu olduğu, çalışmanın şeref, sevinç, toplumsal, kişisel ve ailevi mutluluğu beraberinde getirdiği, çalışmasında bir şeyler ortaya koyan her erkek ve her kadının tüm toplum tarafından halkın davasının kahramanı ve öncü savaşçısı olarak yüceltildiği yerde, her emekçi kadın nasıl da daha çok kendi dört duvarının darlığından kurtulmayı özler. Komünist ve sosyalist olmayan, tersine dış ülkelerden Sovyetler Birliği'ne gelen sıradan burjuva ve küçük-burjuva uzmanların eşleri kadınlarla sık sık konuşmalarımız oldu. Kadının mesleki çalışması konusunda burun kıvırıyorlardı. Ve altı ay sonra evlerine telefon edildiğinde, evde olmadığı, işletmede olduğu yanıtı alınıyordu. Sorulduğunda, alışılmış yanıt şu oluyordu:

> "Bulaştı bana, herkes çalışırken hiçbir şey yapmadan seyretmeme daha fazla katlanamadım işte. Buna nasıl karar verdim, bilmiyorum aslında, ama birden kendimi işin içinde buldum."

Proleter kadın, emekçi kadın, sosyalist aydının eşi ama salt "sürüklenmek"le kalmaz, sosyalist çalışmanın mekanizması dışında bir yaşamı gözünün önüne bile getiremez.

Ve daha milyonlarca ev kadını olsa bile, ve daha ev kadınları varolmak *zorunda* olsa bile —örneğin her yıl uğruna milyarlar harcanan dev çocuk kurumları ağı bugün de devlet emekçilerinin tüm çocuklarının ancak yaklaşık üçte birini alabildiğinden, (köyde oran değişiktir ve mevsime ve kollektif ekonominin gelişme aşamasına göre dalgalanır)—, yine de ev kadınları ***değişik insanlar*** olmuşlardır.

Sovyetler Birliği'nin proleter ev kadınları için, mücadeleye ve yeni, sosyalist toplumun kuruluşuna katılmak eskiden de olağandı, bugün de öyledir. Onlar fabrikalardaki işçi kadınlarla el ele erkeklerine devrimin barikatlarında etkin bir biçimde yardım ettiler. İçsavaş cephelerinde ve cephe gerisinde onlara yardım ettiler. Devrimin ilk yıllarındaki ekonomik yıkıma karşı savaşımda onlara yardım ettiler. Beş yıllık plânların muazzam uygulanışında onlara yardım ettiler ve ediyorlar. Kelimenin tam anlamıyla tüm ya da hemen hemen tüm ev kadınlarının —ister sovyetlerin iktidar aygıtında olsun, ister adalet alanında olsun,

isterse oturdukları sokakların güzelleştirilmesinde— herhangi bir gönüllü toplumsal fonksiyona sahip olduğu kentler gördüm — *Kalinin* kenti gibi, neredeyse saf proleter nüfusa sahip, katıksız bir işçi kenti. Sömürücülere ve asalaklara yer olmayan, yalnızca kendilerine ve erkeklerine ve çocuklarına ait olan *kendi* kentlerinin sosyalist gelişimini hızlandırmakta en yüksek ölçüde yardımcı oldular. Ve Sovyet aydınlarının ve uzmanlarının çalışmayan eşleri de (her yeni yıl daha yüksek ölçüde olmak üzere) toplumsal çalışma bağlamında aynı biçimde davrandılar ve davranıyorlar.

Fakat sosyalist yaşam gittikçe daha hızlı gelişiyor. Kitlelerin genel yaşam standardı ve yanı sıra gerçekten kültürlü bir kişisel ve toplumsal yaşama açlığı da artıyor. Kitlelerin beğenisi inceliyor, evde ve işyerinde her türlü pislik ve düzensizliğe karşı sabırsızlıkları gittikçe artıyor, yaşamın güzelliklerine karşı istekleri giderek çoğalıyor. Sosyalizmin kazandığı her başarıyla birlikte çalışma ve toplumsal yaşam sevinci artıyor. Stahanov hareketi sosyalist emeğin şerefini daha da yüksek bir basamağa yükseltti.

Ve böylece bu sosyalist yaşam, daha önceleri herhangi bir neden yüzünden toplumsal çalışmadan uzak duran ev kadını tabakalarını da sosyalist toplum için çalışmaya —insanın *cezbetti* diyesi geliyor— çekti. İster eski aydınların eşleri kadın emeği bağıntısında hâlâ tutucu bir tavıra sahip olsunlar, ister genç sovyet uzmanlarının, proleter müdürlerin ya da mühendislerin eşleri, manen ve pratik yardım yoluyla eşlerinin çalışmasına katkıda bulunmakla tatmin olsunlar. Bu kadınların da büyük katmanları şimdi sel gibi akıp geliyor ve sosyalizmin ve komünist toplumun inşasının büyük görevlerinde birlikte uğraş vermezlerse, kendilerini mutsuz hissediyorlar. Kurtarılmış emeğin toplumu komünist aşamasına ne kadar yaklaşırsa, toplumsal çalışma da her insan için o kadar fazla birincil bir yaşam gereksinimi durumuna gelecektir. Marksizmin bu tezi burada yeniden doğrulanmaktadır.

Böylece toplumsal çalışmaya olan bu sosyalist güdü, bugüne değin ona uzak kalmış ev kadınlarının gittikçe daha yeni katmanlarını kaplıyor. Ve onlar için son derecede zengin bir faaliyet alanı vardır. Şimdiye değin boş, yolu izi olmayan bölgelerde yeni büyük işletmeler ve başlıbaşına kentler ortaya çıkıyor. Kitlelerin kültürel ve yaşam gereksinimleri öyle bir tempoyla artıyor ki, çoğu zaman —özellikle sapa yörelerde— devlet ve sendika örgütleri buna zorlukla yetişebiliyorlar.

Özellikle işletmelerin, evlerin, kamusal aşevlerinin kültürlü bir dış görünümüne duyulan gereksinim artıyor, yeni çocuk kurumlarına ve bir yığın benzer şeye duyulan gereksinim artıyor. Sosyalist ev kadınlarının bu yeni birliğinin hareketi bu noktada işe müdahale etti.

Görünürde küçük bir ayrıntıyla işe giriştiler. Krivoy-Roger Metal Kombinası kızıl müdürünün eşi yoldaş ***Veşnik***, kombinanın tüm merkezi ısıtma bölgesine güzel çiçekler ekti. İşçilerin işyerleriyle duydukları gurur ve çalışma sevinçleri yeni bir atılım kazandı. Hatta emek verimliliği gözle görülür ölçüde arttı. İşletmenin görünürdeki bu küçük güzelleştirilmesi toplumsal önem kazandı ve yoldaş Vesnik'in inisiyatifi, her toplumsal girişimde olduğu gibi, kentinin sınırlarını çok aşarak ünlendi. Ağır Sanayi Halkı Komiseri yoldaş ***Orconikidze*** tarafından dikkatle ve Bolşeviklere özgü o hisle, istediği kadar küçük olsun, işçilere sevinç, topluma yarar getiren her düşünceye sarılma hissiyle ele alınan ve halka mal edilen bu örnek, çok geçmeden geniş bir taraftar kitlesi buldu. Kadınlar kâh kentte yetersiz bilgiyle yürütülen kamusal aşevlerini ele alıp, çok geçmeden bunları örnek bir düzeye getirdiler. Kâh ortaklaşa oturulan evlerin kadın sakinlerini temizliğe ve iç dekorasyona daha duyarlı olma konusunda örgütlediler. Başka yerlerde çocuk yuvaları ve kreşlerin sayılarını artırmaya yardımcı oldular. Daha başka yerde işçilerin sorunlarına ilgi duymakta durağan ve ihmalkâr davranan tek tek bürokratlara ve kişilere karşı mücadeleyi ele aldılar. Tek kelimeyle, çalışmalarında sosyalist başarıların geliştirilmesinde milyonlarca proleter ev kadınından oluşan ordunun saflarında yer aldılar.

Bu arada şimdiye değin gizli kalmış bir dizi yetenek çıktı ortaya. İşte Krivoy-Roger'den bir mekanikçinin eşi yoldaş ***Maryanova*** örneği. O, başka kadınlarla birlikte şehrinin kamusal beslenmesini iyileştirmeyi kendine görev edindi. Bu işte öyle yetenekler sergiledi ki, önce bir kamusal aşevinin yöneticiliğine atandı ve sonra halkın isteğiyle bir dizi kamusal aşevinin yöneticiliğine getirildi. Daha şimdiden böyle bir yığın örnek mevcuttur.

Bu hareket önce işyerlerinde ve ağır sanayi kentlerinde önemli semereler verdi ve böylece bu harekette öne çıkan ağır sanayi çalışanlarının eşleri, bugün ***Stalin***'in katılımıyla Kremlin'in büyük salonunda başlayan, Hükümet üyeleri ve Parti yöneticileriyle danışma toplantısına davet edildiler.

("Rundschau", No. 23/1936, s. 909.)

EK: XI

Buradaki belgeyi Rusça'dan kendi olanaklarımızla ancak çok kaba bir şekilde tercüme edebildik. Bu nedenle okuyucudan, bu belgeyi tercüme hataları olabileceğini de göz önünde bulundurarak okumasını rica ediyoruz.

DAHA ÇABUK VE DAHA ÇOK SAYIDA İŞÇİ VE KÖYLÜ KADINI PARTİYE KAZANMAK

F. Risel

Kasım 1929'daki Merkez Komitesi Plenumu sırasında Partide 176 000 kadın vardı. O zamandan beri bir yıldan fazla zaman geçti. Partideki kadınların sayısı yaklaşık 33 200 arttı, ya da başka bir deyişle %18,7 büyüdü. Genelde Parti %14 oranında büyüdü. Örneğin bu yılın 1 Ekim'inde Partide 211 500 kadın vardı, ya da %13,7. 1 Ekim 1928'de ise bu oran %13,1 idi. Buna ilişkin olarak diyebiliriz ki, Partideki kadın oranının büyümesi bizim için yeterli olmasa da, tatmin edicidir. Fakat şunu da belirtmeliyiz ki, Partideki kadın oranının büyümesi hep sistematik olmamıştır, bilakis Ekim 1928 ile Ekim 1929 arasında Parti 40 390 kadın kazandı, fakat 1928'in 4. çeyreğinde 10 275 kadın kazandı. 1929'un ilk çeyreğinde 15 780 kadın kazanıldı, ikinci çeyreğinde sadece 12 511 kadın, üçüncü çeyreğinde ise sadece 7341 kadın kazanıldı. Kadınların Partiye akışı Ocak ve Mart'ta en büyüktü. Bunun muhtemelen 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ile ilişkisi vardır.

Kadınların Partiye akışının farklı güçte olduğunu görebiliriz. Bunlar üç aydan üç aya değişiktir ve bu yıl da böyle olacaktır. 1928'in dördüncü çeyreğinde, Partiye gelenlerin geneli içinde kadınların oranı %14,2 idi. Aynı yılın ilk çeyreğinde bu oran %15,7, ikinci çeyreğinde sadece %9,4 ve üçüncü çeyreğinde %17,0 idi.

Partide daha çok kadının olmasında bizim için bunca önemli olan nedir?

Kadınların —kadın aktifinin— temel eğitimi, kadın delegeleri toplantısıdır, SBKP(B), kazandığı kadınların (işçi ve köylü kadınlar)

esasını buradan kazanmaktadır. 1928-1929 döneminde kadın delegeleri toplantılarına 836 800 kadın çekildi. Bilinmeyen nedenlerden dolayı bu yıl 230 000 kadın kaybedildi, bu yaklaşık %26,9'dur. Bu demektir ki, kadın delegeleri toplantılarının pratik çalışması sadece 611 700 kadın tarafından yapıldı. Bu kadınlardan sadece 20 000'i, ya da %3,3'ü SBKP(B)'ye geldi. 1927-1929 yıllarına kıyasla şunu tespit etmemiz gerekiyor ki, kadın delegeleri toplantılarının rolü geçen yıl gittikçe daha önemli hale gelmiştir. 1927-1928 döneminde kadın delegeleri toplantıları kanalıyla Partiye gelen kadınların oranı %31,0 idi, bu demektir ki, kadın delegeleri toplantıları çok önemli bir konuma sahiptir. 1928-1929'un aynı döneminde kadın delegeleri toplantıları kanalıyla Partiye gelen kadınların oranı %33,5 olmuştur.

Ukrayna'da bu oran %41, Donets Havzası'nda %60,5, Merkezi-Rusya'da %41,6 ve Kuzey Kafkasya'da %43,5 olmuştur.

Kadınların ilkönce Komsomol'e (Komünist Gençlik Örgütü) girmeleri iyidir, çünkü orada kendileri için daha sonraki siyasi çalışmalarında faydalı olacak önemli kamusal politik deneyimler edinirler.

Bu yılın birinci çeyreğinde kadınların oranı %34'tü, ikinci çeyrekte ise sadece %22,6 idi. Bunun nedeni, Komsomol'ün ilk çeyrekte daha çok oranda kadını Partiye devretmesiydi, böylece ikinci çeyrekte yükü azalacaktı.

Partiye %50 oranında işçi ve köylü kadın kazanma görevini 1930 sonuna kadar ne ölçüde iyi bir şekilde çözüyoruz?

Bu yılın ilk yarısında Partiye gelen tüm kadınların %78'i işçi kadınlardı. Fakat şunu belirtmeliyiz ki, aynı zaman dilimi içinde Partideki işçi kadınların oranı (%78,3) işçi erkeklerin oranından (%80) azdı. Bu yılın ikinci çeyreğinde Partiye gelen kadınların sayısı görece azdı:

Birinci çeyrekte Partiye gelen tüm kadınların %81'i işçi kadınlardı, ikinci çeyrekte ise bu sadece %73,4 idi, yani yeni işçi kadınların gelmesi görece azaldı. Üçüncü çeyreğe ilişkin elimizde henüz hiçbir sonuç yok, ama daha şimdiden, işçi kadınların oranının tekrar yükseleceği öngörülebiliyor.

Bu yılın ilk yarısında Partiye gelen tüm kadınlardan 4300'ü köylü kadınlardı. Bu ilk çeyrekte %15 ya da 2367 köylü kadındı, ikinci çeyrekte ise %19 ya da 2000 köylü kadındı; bu, Ekim 1928'dekinden daha çoktur. Bu, Partinin geçen yıl bu sorunda çaba gösterdiği ve daha çok

köylü kadın kazanmak için çaba göstermeye devam edeceği anlamına gelir.

Merkez Komitesi Kasım Plenumu'nun bir direktifi, Partide kadınların oranının erkeklerin oranına yakınlaştırılmasıdır, ve tüm ihtimallere göre, sonuçlar tatmin edicidir. Fakat halk içinde daha hâlâ politik olarak örgütlü olmayan çok büyük sayıda kadın vardır ve Partinin hedeflerinden biri önümüzdeki yıllar içinde mümkün olduğunca çok kadını Partiye kazanmaktır.

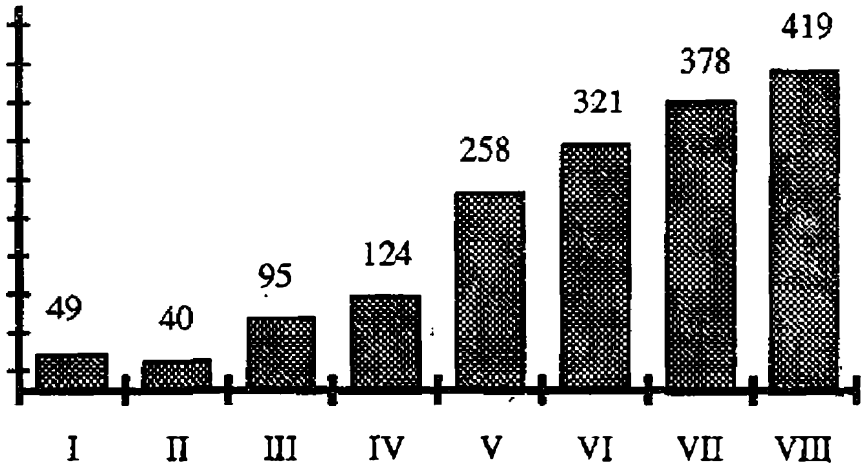
Bu yılın üçüncü çeyreğinde 1510 kadın işçi Partiye alındı. Rakamlar bize bu kadınların çok büyük çoğunluğunun, %42 oranında tekstil sanayiinden, %18 oranında metal sanayiinden ve %7,2 oranında kimya sanayiinden geldiğini söylemektedir.

Fakat şunu da söylemek gerekir ki, bugüne kadar fabrikalarda politik olarak örgütlü kadınların yüzde oranı çok küçüktür. Bu özellikle çok büyük fabrikalar için geçerlidir. Örneğin 112 büyük fabrikada, orada çalışan kadınların sadece %6,4'ü Partidedir (Temmuz ayı itibariyle). 3000'den fazla çalışanı olan çok büyük fabrikalarda kadınların sadece %5,7'si Partidedir.

Buna göre, daha Parti için kazanılabilecek kadın rezervi nerdeyse sınırsızdır. Parti, bu kadınların mümkün olduğunca çoğunu Partiye kazanmak için elinden gelen her şeyi yapmalıdır ve yapacaktır da.

("Pravda", 1930; Rusça'dan kaba tercümedir.)

EK: XII

I. Birlik Sovyet Kongresi'nden Olağanüstü VIII. Birlik Kongresi'ne kadar Birlik Sovyetleri'nde kadın delegelerin sayısı

EK: XIII

PARTİ VE SOVYET KONTROL ORGANLARI

Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde, Çarlık Rusyası'nın devlet mekanizmasını parçalamak ve yerine Sovyet iktidarını geçirmek amacıyla yeni devlet iktidarı, emekçilerin "kendi" devlet mekanizmalarını kontrol edebilme araçlarına sahip olabilmeleri için tedbirler almıştır. Bu noktada Bolşevikler kadınlara özel bir rol biçiyorlardı. "Devlet Kontrolünün Yeniden Örgütlenmesi" karar taslağı ile ilgili olarak Lenin şunu yazıyordu:

> "Şunlar eklenmeli: ... 2. Proleter nüfustan güvenilir kişilerin sistematik katılımının, ki bunun yaklaşık 2/3'ünü mutlaka kadınlar oluşturmalıdır, yasalarca saptanması." *(V. İ Lenin, Eserler, Almanca, cilt 28, s. 500.)*

> "Kadınların komisyonların çalışmalarına ve Sovyet seksiyonlarının Sovyet makamlarını kontrol çalışmasına katılımı, kadınların devlet yönetiminin yönetici kademelerine çekilmesinin pratik bir biçimini oluşturuyordu." *(Popova, "Kadınların Hak Eşitliği — Sovyetler Birliği'nde Konumları", s. 16.)*

1920 yılında Lenin, İşçi-Köylü Müfettişliği (devlet iktidarının kontrol organları, bunlar örneğin fabrikalarda yasalara uyulup uyulmadığını teftiş ediyorlar) ile ilgili kararda "2. amaç: tüm emekçi kitlesinin, hem erkeklerin hem de özellikle kadınların İşçi-Köylü müfettişliğine katılımının sağlanması"nı talep ediyordu. *(V. İ. Lenin. Eserler, Almanca, cilt 30, s. 290/291.)*

EK: XIV

YAKIN SAVAŞ

"Ölmekten korkuyor muydum? Tabii ki korkuyordum. Fakat diğer yandan, bu zamanda ölmenin tarih olduğunu da biliyordum. Bunu ben böyle algıladım. Yaşamakta olduğuma bugün hâlâ inanamıyorum. Yaralanmış, kaybolmuş ve gene de hayatta... Gözlerimi yumuyorum ve herşeyi yeniden yaşıyorum. Cephane deposuna bir elbombası düşüyor, ateş püskürmeye başlıyor. Nöbetçiyi ateş yakalıyor ve anında insana benzeyen hiçbir yanı kalmıyor, sadece kömürleşmiş bir et parçasına benziyor. Çılgınca kâh bu yana kâh o yana hopluyor; herkes boy çukurundan onu izliyor ve şaşkınlıktan hiç kimse birşey yapmıyor. Anında bir çarşaf kapıyorum, oraya doğru koşuyorum, çarşafı üstüne seriyorum ve kendimi de üzerine atıyorum. Ve bu şekilde hâlâ çırpınıyor, kalbi patlayana kadar, ancak o zaman hareketleri kesiliyor...

Aklımı yitirmiş gibiydim ve her tarafım kan içinde idi. Yaşlı bir asker bana doğru geldi, kolunu omuzuma koydu ve eğer savaş biterse ve bu kadın hayatta kalırsa sağlam bir insan olmayacaktır, bu artık imkansızdır dediğini duyuyordum. Çünkü bütün bu dehşeti, ben, böylesi genç bir yaşta yaşamıştım. Kudurmuş gibi sarsıyordu bu beni. Beni sığınağa taşımak zorunda kaldılar.

Bu arada yeni bir muharebe başlamıştı — o zamanlar Sevsk'de Almanlar günde yedi sekiz defa saldırıyorlardı. Ve ben o gün silahlarıyla birlikte daha elli yedi askeri emniyete almıştım. Sonuncusuna sürünerek yaklaştığımda bütün kolunun parçalanmış olduğunu gördüm. Sallanmakta olan kol derhal kesilmek zorunda, yoksa sargı yapılamayacak. Fakat yanımda ne bıçak ne de makas var. Sürüklenirken ilkyardım çantasından düşmüş. Ne yapmalı? Eti dişlerimle ısırarak kopardım. Evet, kemirerek kopardım. Ve ben pansumanı sararken yaralı beni şevklendirmeye başladı: «Daha hızlı, bacı, daha hızlı! Daha mücadele edeceğim...» Yoğun ateşi çıktı...

O muharebede tanklar üzerimize doğru gelirken iki asker pes etti. O zaman arkadaşlarımızın çoğunu kaybettik. Büyük bir çukura taşımış

olduğum bazı yaralılar esarete düştü. Bir ambülansın onları alması gerekiyordu. Fakat o iki korkak kaçarken panik koptu — bütün piyade hattı sarsıldı ve geri çekildi. Yaralıları yerde bıraktılar. Sonra mevziyi tekrar aldık ve orada tekrar yaralıları gördük; gözleri çıkarılmış, karınları deşilmiş. Faşistler yaralılarımıza bile acımıyorlardı...

Bütün bu dehşetten sonra akşamdan sabaha yüzüm kararmıştı. Ertesi sabah bütün tabur sıralanmak zorunda idi. O iki korkağı getirdiler, önümüze diktiler. Ölüm kararı okundu. Şimdi infaz için gönüllü lazımdı. Üç kişi öne çıktı, diğerleri sıra sıra dizilmişti... O sırada makinalıyı kaptım ve üç adım ileri attım. Ve diğerleri peşimden... Bu iki korkak affedilmemeliydi! Bunların yüzünden o kadar genç insan hayatını yitirmişti. Hem de en iyileri."

(Kristine von Soden. "Sovyet Kadınlarının Yükleri ve Sevinçleri", s. 59-69.)

II. Bölümün Kaynakçası

[1] *Dr. Fannina W Halle,* "Sovyet Rusya'da Kadın", Almanca, s. 117, Viyana 1932; yeniden basım: Verlag für das Studium der Arbeiterbewegung, Berlin 1973. (s. 101)

[2] *Aleksandra Kollantai*, "Kadın İşçiler Hareketinin Tarihi", aktaran: F. Halle, a.g.e.. s. 126. (s. 102)

[3] "SBKP(B) Tarihi — Kısa Ders", s. 33. (s. 102)

[4] *Nina Vasilievna Popova,* "Kadınların Hak Eşitliği — Sovyetler Birliği'nde Konumları", Almanca, s. 10, SWA-Verlag, Berlin 1948 (Popova 1948). (s. 102)

[5] "SBKP(B) Tarihi — Kısa Ders", s. 23. (s. 102)

[6] *V. İ. Lenin,* "Partimizin Bir Program Taslağı", Bütün Eserler, Almanca, cilt 4, s. 234. (s. 103)

[7] *Ludmilla Stal,* "1905 Devrimi'nde Rus İşçi ve Köylü Kadınları", "Inprekorr", No. 17/1931, s. 462. (s. 105)

[8] Aynı yerde. (s. 106)

[9] "SBKP(B) Tarihi — Kısa Ders", s. 77. (s. 107)

[10] *Stal,* a.g.e., s. 462. (s. 107)

[11] *Kollantai,* aktaran: *Halle,* a.g.e., s. 134. (s. 108)

[12] *Kristine von Soden,* editör, "Sovyet Kadınlarının Yükleri ve Sevinçleri", Almanca, s. 14, Elefanten Press, Berlin 1990. (s. 109)

[13] *Aleksandra Kollantai,* "Birçok Hayat Yaşadım", s. 116, İnter Yayınları, İstanbul 1989. (s. 109)

[14] "SBKP(B) Tarihi — Kısa Ders", s. 160. (s. 110)

[15] "Nikolayeva Yoldaşın RKP'nin Kadınlar Arasındaki Çalışması ve Onun Tecrübelerinin Batı İçin Değerlendirilmesi Üzerine Raporu", "Inprekorr", No. 101/1925, s. 1374. (s. 111)

[16] *Carol Eubanks Hayden,* "Feminizm ve Bolşevizm —Jenotyeller ve Rusya'da Kadınların Özgürlüğü Politikası (1917—1930)", İngilizce, s. 80; doktora tezi, Kaliforniya Berkeley Üniversitesi 1979. (s. 112)

[17] *V. İ. Lenin,* "Sosyalizm ve Savaş", Bütün Eserler, Almanca, cilt 21, s. 330. (s. 112)

[18] "SBKP(B) Tarihi — Kısa Ders", s. 201. (s. 113)

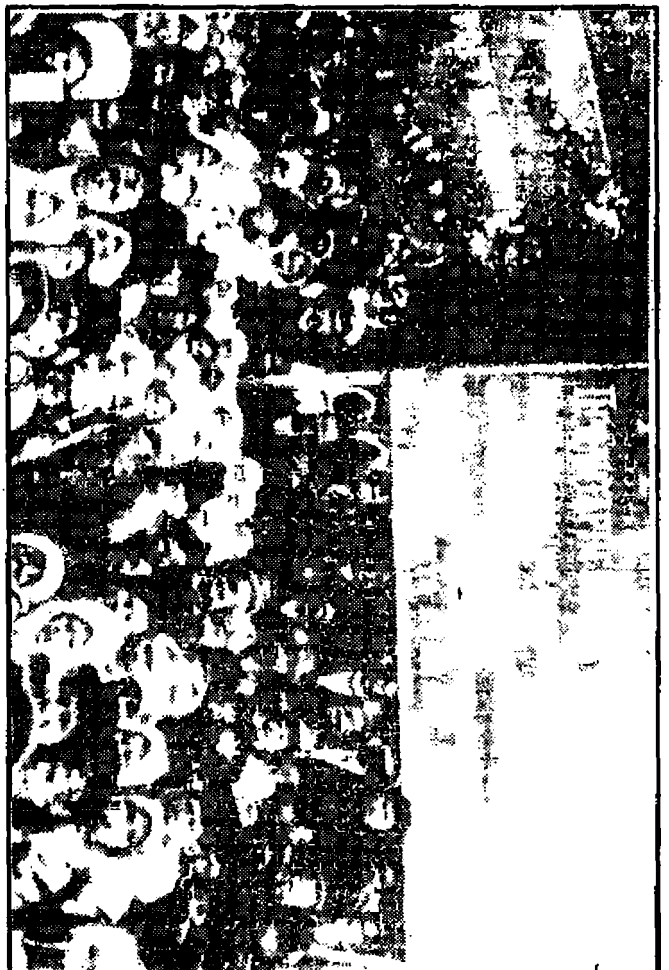
[19] aktaran: *Tony Cliff,* "Kadınların Özgürlüğü ve Sınıf Mücadelesi", s. 122, Ataol Yayıncılık, İstanbul 1991. (s. 113)

[20] *V. İ. Lenin*, "Uzaktan Mektuplar", Bütün Eserler, Almanca, cilt 23, s. 360. (s. 114)
[21] *Hayden*, a.g.e., s. 104. (s. 115)
[22] "SBKP(B) Tarihi - Kısa Ders", s. 255. (s. 117)
[23] *Clara Zetkin*, "Lenin'den Anılar", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 319. (s. 120)
[24] *Zetkin*, a.g.e., s. 321. (s. 122)
[25] *Zetkin*, a.g.e., s. 325. (s. 123)
[26] *Zetkin*, a.g.e., s. 319—320. (s. 125)
[27] Bkz. "Sosyalist Kadın Hareketi İçin", *H. Yeşil*, Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1992. (s. 125)
[28] *H. Yeşil*, "Sosyalist Kadın Hareketi İçin", s. 53. (s. 126)
[29] "Nikolayeva Yoldaşın RKP'nin Kadınlar Arasındaki Çalışması ve Onun Tecrübelerinin Batı İçin Değerlendirilmesi Üzerine Raporu", "Inprekorr", No. 101/1925, s. 1375. (s. 127)
[30] *Popova*, a.g.e. (1948), s. 15. (s. 127)
[31] "Nikolayeva Yoldaşın... Raporu", "Inprekorr", No. 101/1925, s. 1375. (s. 128)
[32] *Popova*, a.g.e. (1948), s. 14. (s. 128)
[33] "Kadın Sorunu Üzerine", s. 253 ve devamı. (s. 129)
[34] *Anja Meulenbelt*, "Feminizm ve Sosyalizm", s. 72, Yazın Yayınları, İstanbul 1987. (s. 130)
[35] *Clara Zetkin*, "Kadınlar Hareketine İlişkin Rapor", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 92. (s. 130)
[36] "Yoldaş Moirova'nın RKP'nin İşçi ve Köylü Kadınlar Arasındaki Çalışma Yöntem ve Biçimleri Üzerine Raporu", "Inprekorr", No. 106/1924, s. 1373 (s. 132)
[37] *L. M. Kaganoviç*, SBKP 16. Parti Kongresi'ne "Merkez Komitesi'nin Örgütsel Raporu", "Inprekorr", No. 60/1930, s. 1422. (s. 135)
[38] "L. Kaganoviç Yoldaşın Örgütsel Sorunlar (Parti ve Sovyet İnşası) Üzerine Raporu Hakkında Karar", "SBKP(B) 17. Parti Kongresi", Almanca, s. 156, Deutscher Parteiverlag —Engels—1934. (s. 135)
[39] *Moirova*, "Emekçi Kadınların Uluslararası Devrimci Mücadele Günü İçin", "Komünist Enternasyonal", No. 6/1930, s. 344. (s. 136)
[40] "Kadınlar Arasındaki Çalışmanın Durumu ve Komünist Partilerinin Görevleri", Ağustos 1930'da yapılan Komünist Kadınların Avrupa Danışma Toplantısının aldığı karar, "Inprekorr", No. 89/1930, s. 2179-2180. (s. 137)
[41] *N. K. Krupskaya*, "Asker Kocasının Arkadaşı ve Yoldaşı Kadın", İngilizce, "Nüfus Fazlalığı ve Kürtaj Sorunlarına Proleter Yaklaşım" içinde, s. 4, Union of Women for Liberation, Londra 1973. (s. 137)

[42] "Devrimin İçinde Bulunulan Döneminde Sovyetler Birliği İşçi ve Köylü Kadınlarının Görevleri", 16 Aralık 1924'te RKP Merkez Komitesi'nin Moskova Kadın Fonksiyonerleri ve Kadın İşletme Temsilcileri ile Ortak Toplantısında Yoldaş Zinovyev'in Konuşması, "Inprekorr", No. 29/1925, s. 433. (s. 138)
[43] *Meulenbelt*, a.g.e., s. 72. (s. 139)
[44] *von Soden*, a.g.e., s. 23. (s. 139)
[45] "Sanatı Üretim İçine Taşıyalım!", s. 36. (s. 139)
[46] *Holt*, "Kadınlar ve İşçi Sınıfı Hareketi", s. 123. (s. 139)
[47] *Israel*, "Devrim Sonrası Rusya'da (1917—1928) Kadınların Kurtuluşunun Sorunları Üzerine", s. 124. (s. 139)
[48] *Louise E. Luke*, "Marksist Kadın: Sovyetik Varyasyonlar", s. 98, Almanca, Steingrüben Verlag, Stuttgart. (s. 139)
[49] "8 Mart ve Kadın Sorunu", "Sosyalist İşçi", No. 12. (s. 139)
[50] *L. M. Kaganoviç*, SBKP(B) 16. Parti Kongresine "Merkez Komitesinin Örgütsel Raporu", "Inprekorr", No. 60/1930, s. 1422. (s. 141)
[51] A.g.e., "Inprekorr", No. 59/1930, s. 1360. (s. 142)
[52] A.g.e.,"Inprekorr", No. 59/1930, s. 1364. (s. 142)
[53] *M. Bulle*, "Uluslararası Kadınlar Günü 1933", "Inprekorr", No. 23/1933, s. 756. (s. 144)
[54] *R. Risel*, "Sovyetler Birliği'nde Emekçi Kadınların Artan Rolü", "Inprekorr", No. 14/1932, s. 397. (s. 145)
[55] "Die Welt" (Dünya) dergisi, Almanca, No. 18/1941, s. 568; SBKP(B) MK'nin 1 Mayıs sloganları. (s. 145)
[56] "Uluslararası Kadınlar Günü Üzerine Sovyetler Birliği Merkez Yürütme Komitesi", "Rundschau", No. 20/1934, s. 749. (s. 147)
[57] *Clara Zetkin*, "Lenin'den Anılar", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 320. (s. 148)
[58] *J. V. Stalin*, Eserler, Almanca, cilt 14, s. 213-215. (s. 150)
[59] *Israel*, a.g.e.., s. 125. (s. 151)
[60] "Komünist Enternasyonal 4. Kongre Raporu", "Komünist Kadın Enternasyonali", No. 11-12/1922, s. 738. (s. 151)
[61] *J. V. Stalin*, Eserler, cilt 6, s. 185, İnter Yayınları. (s. 152)
[62] *J. V. Stalin*, a.g.e., s. 198-199. (s. 152)
[63] SBKP(B) XVIII. Parti Kongresi, "SBKP(B) Tüzüğünün Değiştirilmesi Hakkında", Raportör: Yoldaş Jdanov, "Rundschau", No. 18/1939, s. 474. (s. 153)
[64] R. Riesel, a.g.e., "Inprekorr", No. 14/1932, s. 397. (s. 154)
[65] "Inprekorr", No. 67/1924, s. 823. (s. 157)
[66] *J. V. Stalin*, "Leninizmin Sorunları", s. 721. (s. 158)

[67] *J. V. Stalin*, a.g.e., s. 718. (s. 158)
[68] SBKP 18. Parti Kongresi Belgeleri, "Delegelik Teftiş Komisyonu Raporu", "Rundschau", No. 15/1939, s. 406. (s. 158)
[69] SBKP 19. Parti Kongresi Belgeleri, "Die Presse der Sowjetunion" ("Sovyetler Birliği Basını" dergisi), No. 198/1952, s. 1519. (s. 159)
[70] 19. Parti Kongresi Belgeleri, aynı yerde. (s. 159)
[71] 19. Parti Kongresi Belgeleri, aynı yerde. (s. 159)
[72] "Inprekorr", No. 29/1925, s. 433. (s. 162)
[73] "Sosyalist Taarruzda Yeni Kadın", "Rundschau", No. 14/1934, s. 518. (s. 166)
[74] "RKP'nin Kadınlar Arasındaki Çalışması", s. 16. (s. 169)
[75] A.g.e., s. 20-21. (s. 170)
[76] RKP 14. Parti Kongresi, "Merkez Komitesi'nin Örgütsel Raporu", Raportör: Molotov Yoldaş, "Inprekorr", No. 1/1926, s. 3. (s. 171)
[77] *Halle*, a.g.e., s. 382-383. (s. 172)
[78] *Halle*, a.g.e., s. 385. (s. 173)
[79] "Sanatı Üretim İçine Taşıyalım!", s. 34. (s. 174)
[80] "RKP'nin Kadınlar Arasındaki Çalışması", s. 42. (s. 176)
[81] *Hertha Sturm*, "Beş Yıl «Kommunistka»", "Inprekorr", No. 100/1925, s. 1368. (s. 178)
[82] "Kadın Sorunu Üzerine", s. 63. (s. 179)
[83] *V. İ. Lenin*, aktaran: *J.V. Stalin*, Eserler, c. 6, s. 120. (s. 179)
[84] "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ansiklopedisi", Cilt I, s. 6-7, Verlag Kultur und Fortsch itt, Berlin 1950. (s. 180)
[85] *Nadejda Krupskaya*, "Uluslararası Kadınlar Günü Dolayısıyla — Sosyalizm Ülkesinde Kadın", "Komünist Enternasyonal", No. 3-4/1938, s. 320. (s. 181)
[86] *Hayden*, a.g.e., s. 203. (s. 181)
[87] *Dieckmann*, "Sovyetler Birliği'nde Kadın", s. 76. (s. 182)
[88] *V. İ. Lenin*, "Kadın İşçilere", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 60. (s. 183)
[89] Bkz. *J. V. Stalin*, Eserler, c. 6, s. 184. (s. 184)
[90] *R. Risel*, a.g.e., aynı yerde. (s. 186)
[91] *Nadejda Krupskaya*, "Bilgi İktidardır", "Inprekorr", No. 19/1929, s. 386. (s. 187)
[92] "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ansiklopedisi", Cilt I, s. 1183. (s. 188)
[93] *Sagumennych*, "Sovyet Ülkesinde Yönetimde Kadınlar", "Rundschau", No. 3/1935, s. 174. (s. 188)
[94] *Halle*, a.g.e., s. 388. (s. 188)
[95] *Popova*, "Sosyalizm Ülkesinde Kadınlar", s. 112. (s. 188)

[96] "Sosyalizm Ülkesinde Kadınlar", s. 22. (s. 189)
[97] "RKP'nin Kadınlar Arasındaki Çalışması", s. 46-47. (s. 193)
[98] "Sendikalarda Sovyet Rusya'nın Çalışan Kadınları", "Komünist Kadın Enternasyonali", No. 1/1923, s. 795. (s. 193)
[99] A.g.e., s. 795-796. (s. 194)
[100] *Aleksandra Kollantai*, "Toplumsal Gelişme Sürecinde Kadının Durumu", s. 184. (s. 194)
[101] *Kollantai*, a.g.e. s. 185. (s. 195)
[102] *Isa Strasser*, "Rus Sendikalarının Kadın İşçilere Yaklaşımı", a.g.e., s. 971. (s. 196)
[103] "Sovyetler Birliği'nden İstatistikler", "Inprekorr", No. 123/1926, s. 2226. (s. 197)
[104] *B. Papernova*, "Erkekle Aynı Sırada", a.g.e., s. 31. (s. 198)
[105] *Popova*, "Sosyalizm Ülkesinde Kadınlar", s. 113. (s. 198)
[106] "Sovyetler Birliği Basını", No. 86/1952, s. 642. (s. 198)
[107] *Dieckmann*, a.g.e., s. 75. (s. 199)
[108] *S. Smidoviç*, "Rusya'da Uluslararası Komünist Kadınlar Günü", "Inprekorr", No. 12/1924, s. 249. (s. 201)
[109] *Henriette Roland Holst*, "Rus Kadınları III: Kızıl Ordunun Siyasi Komiseri", "Komünist Kadın Enternasyonali", No.8-9/1921, s. 314. (s. 204)
[110] *Halle*, a.g.e., s. 154. (s. 204)
[111] "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ansiklopedisi", cilt II, s. 1812. (s. 205)
[112] "Sosyalizm Ülkesinde Kadınlar", s. 27. (s. 205)
[113] "Parti Kongrelerinin, Konferanslarının ve MK Plenumlarının Kararlarında SBKP", Cilt V, s. 119, Almanca; "Gençlik Arasındaki Çalışma Üzerine" karardan. (s. 208)
[114] "Parti Kongrelerinin, Konferanslarının ve MK Plenumlarının Kararlarında SBKP", Cilt VI, s. 69, Almanca; "Komsomol'ün Çalışmaları Üzerine" karardan. (s. 208)
[115] "Zaharov Yoldaşın Lenin-Stalin Gençlik Birliği Üzerine Konuşması", "Rundschau", No. 15/1939, s. 403. (s. 208)
[116] "Clara Zetkin Yoldaşın RKP XIII. Parti Kongresi'ndeki Konuşması", "Inprekorr", No. 24/1924, s. 546. (s. 210)
[117] *A. Bogat*, "Sovyetler Birliği'nin İşçi ve Köylü Kadınları Devletin Yönetimine Nasıl Katılıyorlar", "Inprekorr", No. 20/1930, s. 468. (s. 211)
[118] "Kadın Sorunu Üzerine", s. 97-98. (s. 212)

Erkek ve Kadın Köşyüyer Geçici Hükümete Karşı
Toprak Mücadelesi Yürtüyor (1917 Foto)

Kanlı Pazar, İlk Rus Devrimi'nin Sinyali Oldu. (1905 Afiş)

Ben Neden Sovyet İktidarı'nın Savunucusu Oldum?
(J. Blonina-İnessa Armand'ın Takma adı-Broşür 1919

Bütün Kadın İşçiler Seçimlere
(30'lu Yılardan Afiş)

600.000 Kadın. Haydi Üretim Savaşımına!
(20'li Yıyyardan Afiş)

Kadın İşçi ve Köylüler: Seçimlere! (Afiş)

Kadın Delege... İleri!
Afiş 1931

İşçi Sınıfının Partisi 1928 1 317 369 Parti Üyesi %13
Kadın Parti Uyesi, Bunların %56.1'i Kadın işçiler

Üçüncü Bölüm

KADIN VE TOPLUMSAL AHLAK VE AİLE

"Ailenin ortadan kaldırılması! En radikallerin bile, komünistlerin bu yüz kızartıcı niyeti karşısında kanı beynine sıçrıyor. Peki bugünkü aile, yani burjuva ailesi hangi temele dayanıyor? Sermayeye, özel kazanca dayanıyor. Bu aile, tam olarak gelişmiş biçimiyle yalnızca burjuvazi içinde vardır. Ama bu durum, proleterlerin zoraki olarak aileden yoksunlukları ve açık fuhuşla tamamlanıyor. Kendisini tamamlayan şey yokolup gittiği zaman, doğal olarak burjuvanın ailesi de yokolup gidecek ve sermayenin ortadan kalkmasıyla birlikte her ikisi de ortadan kalkacaktır." (Marx-Engels)

MARX, ENGELS VE LENİN'İN EVLİLİK VE AİLEYE İLİŞKİN TEMEL YAKLAŞIMLARI

Sovyetler Birliği'nde kadının kurtuluşu sorununun araştırmasının en çapraşık ve gelişmenin tüm yönleriyle ortaya konmasının en zor olduğu bölüm, **Kadın ve Toplumsal Ahlak, Kadın ve Aile** bölümüdür. Bu bölümde tartışılan sorunlar her insanı birey olarak da ilgilendiren, bireyin somut yaşamının doğrudan parçaları olan sorunlardır. Örneğin "Geleceğin toplumunda cinsel ilişkiler düzeni ne, nasıl olacaktır?" sorusu her bireyi doğrudan ilgilendirmektedir. Bireyin temel eğilimi bu gibi kendini doğrudan ilgilendiren alanlarda öncelikle ***kendi*** pratiğini teorileştirme yönündedir. Bu yüzden bu alandaki tartışılan sorunları yalnızca her sınıf kendi bakış açısından değil, nerdeyse her birey ***kendi pratiğini*** çıkış noktası alarak yargılama, değerlendirme durumundadır. Hal böyle olduğu için de, Sovyetler Birliği'nde Kadının Kurtuluşu sorunu tartışıldığında eleştirilerin yoğunlaştığı odak noktası bu alan olmaktadır. Bu alan aynı zamanda toplumsal pratiğin somut veriler temelinde denetlenmesinin en zor olduğu alandır, çünkü sorun yer yer ahlaki değerler vb. alanına taşmaktadır.

Bu alandaki gelişmeler incelenirken, her bir gelişme aşamasındaki ekonomik, siyasal, toplumsal durum hep akılda tutulmak, bunlar arasındaki bağ doğru kurulmak zorundadır. —Bir dizi burjuva-feminist eleştirinin yapmadığı tam da budur.—Bu yapılırken fakat aynı zamanda konuyu dağıtmamak, tartışılan sorun üzerine yoğunlaşmak karşılaştığımız en büyük zorluktur.

Bu bölümde Sovyet yasaları temelinde tarihsel gelişmeyi ortaya koymaya ve daha sonra tek tek konuları —bu bölümlere gelen eleştirileri de gözönünde bulundurarak— incelemeye çalışacağız. Ama buna geçmeden önce, Marx ve Engels'in evlilik ve aileye ilişkin teorik önermelerini kısaca özetlemeyi ve bu temelde Lenin ve Stalin önderli-

ği'ndeki Sosyalist Sovyetler Birliği'nin önünde duran görevleri ve sorunları değerlendirmeyi gerekli görüyoruz.

Marx ve Engels'in evlilik ve aileye ilişkin temel yaklaşımları

Marx ve Engels'in evlilik ve aileye ilişkin temel yaklaşımları, esas olarak onların yaşadıkları dönemde burjuva evliliğini insanlık tarihinin yarattığı en büyük erdem olarak gören ve onun ilelebet varlığını sürdüreceğini ilan eden burjuva anlayışlarla yürüttükleri çeşitli polemikler içerisinde dile gelmektedir. Bu polemikler içerisinde onlar, kapitalist toplumdaki evlilik ve ailenin temelinin özel mülkiyet olduğunu ortaya koymuş, kadının erkeğe bağımlılığı ve o günkü dönemde "çözülmezlik ilkesi" üzerinde yükselen bu evlilik ve aile biçimlerine karşı ilkesel eleştiriler getirmiş, burjuvazinin "kutsal aile"ye ilişkin ikiyüzlü ahlak anlayışını teşhir etmişlerdir. Burjuvazinin "komünistler aileyi ortadan kaldırmak istiyor" şeklindeki yaygaralarına karşı onların savunuları şu şekilde olmuştur:

> "Ailenin ortadan kaldırılması! En radikallerin bile, komünistlerin bu yüz kızartıcı niyeti karşısında kanı beynine sıçrıyor.
>
> Peki bugünkü aile, yani burjuva ailesi hangi temele dayanıyor? Sermayeye, özel kazanca dayanıyor. Bu aile, tam olarak gelişmiş biçimiyle yalnızca burjuvazi içinde vardır. Ama bu durum, proleterlerin zoraki olarak aileden yoksunlukları ve açık fuhuşla tamamlanıyor. Kendisini tamamlayan şey yokolup gittiği zaman, doğal olarak burjuva ailesi de yokolup gidecek ve sermayenin ortadan kalkmasıyla birlikte her ikisi de ortadan kalkacaktır."[1]

Marx ve Engels, burada gayet açık bir şekilde burjuva ailesinin temelinin sermayeye ve kazanca dayandığını ve tamamlayıcısını fuhuşta bulduğunu; sermayenin ortadan kalkması ile ***burjuva ailesi***nin —ve onun kaçınılmaz tamamlayıcısı fuhuşun— ortadan kalkacağını söylemektedir. O halde, sermayeyi ortadan kaldırma hedeflendiğinde, sömürü toplumlarında ailenin en son, en üst biçimi olan monogamik burjuva ailesinin ortadan kaldırılması da hedeflenmektedir.

Fakat kaldırılmak istenen, burjuvazinin göstermeye çalıştığı gibi —gerçekte burjuva ailesinde yalnızca lafta ve pratikte çoğunlukla kadın için olan— monogam ilişki değildir. Tersine özgür insanların özgür iradeleri, karşılıklı "bireysel cinsel sevgi" temelinde geliştireceği, hiçbir toplumsal ve ekonomik zorlamaya değil, salt karşılıklı isteğe bağlı gerçek bir monogam ilişkinin de şartları yaratılacaktır.

Burjuvazinin "komünistler kadınların ortaklaşa kullanılmasını getirmek istiyor" safsatalarına karşı verilen cevapta tam da bu düşünce işlenmektedir:

> "Ama siz Komünistler kadınların ortaklaşa kullanılmasını getireceksiniz diye bir ağızdan yaygarayı basıyor tüm burjuvazi.
>
> Burjuva karısını basit bir üretim aracı olarak görür. Üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağını duyunca da, pek doğal olarak, her şeyin ortak olmasının kadınların da ortak olmasına yol açacağından başka bir sonuca varamaz.
>
> Gerçek amacın, kadınların basit birer üretim aracı olmaktan çıkarılması olduğu, aklının ucundan bile geçmez burjuvanın.
>
> Doğrusu, burjuvalarımızın, komünistler tarafından açıkça ve resmen kurumlaştırılacağını ileri sürdükleri, kadınların ortaklaşa kullanılması karşısında duydukları erdemli öfkeden daha gülünç birşey olamaz. Komünistlerin kadınların ortaklaşa kullanılmasını getirmelerine gerek yoktur ki; çok eski zamanlardan beri varolan birşeydir bu.
>
> Burjuvalarımız, bırakalım genelev fahişelerini, yanlarında çalışan proleterlerin karılarına ve kızlarına keyiflerince el atmakla da yetinmez, birbirlerinin karılarını ayartmaktan sonsuz bir zevk alırlar.
>
> Burjuva evliliği, gerçekte, evli kadınlarda ortaklıktır. Bu yüzden de komünistler, olsa olsa, kadınların ortaklaşa kullanılmasını ikiyüzlülükle gizlenen birşey olmaktan çıkarıp, açıkça meşrulaştırılmış birşey haline getirmek istemekle suçlanabilirler. Nerede kaldı ki, bugünkü üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, kadınların bu sistemden kaynaklanan ortaklaşa kullanılmasının, yani açık ve gizli fuhuşun da ortadan kalkacağı açıktır."[2]

"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı eserinde insanlık tarihinde ilkel komünal toplumdan "modern tek eşli aileye" kadar, yani kapitalist toplumdaki aileye kadar olan gelişmeyi ele alan Engels, bu gelişmenin hangi temel üzerinde yükseldiğini de ortaya koymuştur. Bu eserinde o, bir taraftan aile ilişkilerini ve toplumsal ahlak anlayışını değişmez ilan eden burjuva ideolologlarının görüşlerinin gayribilimsel olduğunu göstermiş, diğer taraftan da o çok övülen modern tek eşli aileyi esaslı bir eleştiriye tabi tutmuştur. Buna göre, insanlık tarihinin belirli bir aşamasında ortaya çıkan modern tek eşli ailenin* ekonomik temeli özel mülkiyettir ve kadının erkek tarafından köleleştirilmesi üzerinde yükselmektedir:

> "Modern tek eşli aile, kadının açık ya da gizli ev köleliği üzerine kurulmuştur; ve modern toplum, salt tek eşli ailelerden

---

* Marx ve Engels modern tek eşli aileden burjuva ailesini anlamaktadırlar. Burada da ama şunun bilince çıkartılması merkezi önemdedir: Burjuva ailesi eşittir salt burjuvalar arasındaki aile ilişkisi şeklinde bir sonuca varmak, Marx ve Engels'in görüşlerinin kaba tahrifi olurdu. Marx ve Engels, burjuva ailesinin "tam olarak gelişmiş biçimiyle yalnızca burjuvazi içinde" varolduğunu vurgulamış *(Komünist Manifesto)* ve kapitalist toplumun bağrında proleterler arasında burjuva aileşinden kökten ayrılan ilişkilerin ortaya çıktığını ortaya koymuşlardır: "...burada, klasik tek eşli evliliğin bütün temelleri yıkılmıştır. Proletaryada, tek eşli evlilik ve erkek üstünlüğünün, kendisinin korunması ve mirasçılara geçmesi için kurulmuş olduğu hiçbir mülkiyet bulunmaz; öyleyse, bu sınıfta erkek üstünlüğünü geçerli hale getirmek için hiçbir dürtü yoktur.... Ve üstelik, büyük sanayi kadını evden koparark iş pazarına ve fabrikaya gönderdiği ve onu çoğunlukla ailenin besleyicisi durumuna getirdiğinden beri, proleterlerin evinde erkek üstünlüğünün son kalıntısı da temelini yitirmiş oldu —belki, tek eşli evlilikle töreye girmiş bulunan kadınlara karşı zorbalık hariç." *("Kadın Sorunu Üzerine", s. 15.)* Bu noktada, Marx ve Engels, kapitalist toplumun yarattığı sınıf olarak proletaryanın yeni evlilik ilişkilerinin, yani miras vs. gibi ekonomik zorlamalardan "özgür" ilişkilerin tarihsel öncüsü olduğunu vurgulamaktadırlar. Sanıldığının tersine onlar, kesinlikle bugünkü toplumsal şartlar içinde kurulan ve süren proleterlerin evliliklerini idealize etmemektedirler. Toplumda hakim olan ideoloji, hakim sınıfların ideolojisidir, dolayısıyla bugün proletarya arasında olduğu gibi bütün ezilenlerin evlilik ve aile ilişkilerinde ağır basan anlayış burjuva ailesi anlayışıdır.

—moleküller gibi— meydana gelen bir kütledir. Günümüzde erkek çoğunlukla, hiç değilse varlıklı sınıflarda, ailenin dayanağı olmak ve onu beslemek zorundadır; bu durum ona, hiçbir hukuki özel ayrıcalık gerekmeden, egemen bir konum sağlar. Aile içinde, erkek burjuvadır, kadın proletaryayı temsil eder."[3]

Ve "kadının kurtuluşunun ilk koşulu" diye devam ediyor Engels, "bütün kadın cinsinin yeniden toplumsal üretime dönmesidir, ve bu koşul, tekil ailenin toplumun iktisadi birimi olma vasfının ortadan kaldırılmasını gerektirir."[4]

Bu alıntılar, Marx ve Engels'in burjuva ailesinin, onun üzerinde yükseldiği temel yokedilerek parçalanması gerektiğine dair görüşlerini dile getirmektedir. Marx ve Engels'e göre özel mülkiyet ve erkeğin kadın üzerindeki hakimiyeti üzerine kurulu olan ve toplumun en küçük ve temel "iktisadi birimi" olan modern tek eşli aile, onu ortaya çıkaran ve ayakta tutan toplumsal koşulların değişmesiyle birlikte varlığının temelini yitirecektir. Tekil ailenin toplumun temel iktisadi birimi olma vasfı ortadan kalkacaktır. Bu ancak, ilkel toplumdan sonra özel mülkiyet temelinde yükselen tüm toplumlarda bir özel hizmet haline gelen ev işleri, çocuk bakımı ve eğitiminin bütünüyle toplumsallaştırılmasıyla mümkündür. Ve ancak bu temelde Engels'in, "Komünizmin İlkeleri"nde dile getirdiği şu öngörüsü yaşam bulacaktır:

"Soru 21: Komünist toplum düzeninin aile üzerindeki etkisi ne olacaktır?

Yanıt: Bu, cinsiyetler arasındaki ilişkiyi, yalnızca ilgili kişileri ilgilendiren ve toplumun hiçbir müdahale isteminde bulunmayacağı salt özel bir ilişki haline getirecektir. Bunu yapabilecek durumdadır, çünkü özel mülkiyeti kaldırmakta ve çocukları komünal olarak eğitmekte, böylece bugüne kadar mevcut evliliğin ikiz temelini —özel mülkiyet sayesinde kadının kocaya ve çocukların da ana-babaya olan bağımlılığını—yoketmektedir. Ahlak dersi veren darkafalıların kadınların komünist ortaklaşalığına karşı kopardıkları yaygaranın yanıtı da buradadır. Kadınların ortaklaşalığı tümüyle burjuva toplumuna ait bir ilişkidir ve bugün eksiksiz bir biçimde fuhuş ile gerçekleşmektedir. Ama fuhuşun kökleri özel mülkiyettedir ve onunla birlikte o da

kalkar. Şu halde, komünist örgütlenme, kadınlarda ortaklaşalığı getirmek yerine, ona son verir."[5]

Engels, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı eserinde tarihin belirli bir aşamasında ortaya çıkan "bireysel cinsel sevgi"nin, evlilik ilişkilerinin temeli olması gerektiği düşüncesini geliştirmekte ve bireysel cinsel sevgiyi şöyle tanımlamaktadır:

> "Bizim anladığımız anlamda cinsel aşk, eskinin basit cinsel isteğinden, erostan adamakıllı ayrılır. İlkönce, cinsel aşk, sevilen kimsenin de karşı sevgisini öngörür; kadın bu sürece ve ölçüde erkekle eşittir, antik erosta ise kadına düşüncesi her zaman sorulmazdı. İkincisi, cinsel aşk öyle bir şiddete ve kalıcılık derecesine sahiptir ki, her iki taraf için de birbirine sahip olamama ve ayrılık, büyük bir felaket, ya da en büyük felaket olarak görülür; karşılıklı olarak birbirlerine sahip olabilmek için, hayatını ortaya koymaya kadar varan, yüksek bir kumar oynarlar ki, bu antik çağda ancak eş aldatma durumunda görülürdü. Ve son olarak, cinsel ilişkinin değerlendirilmesinde yeni bir ahlak ölçütü ortaya çıkar; salt, evlilik içi mi dışı mı olduğu sorulmakla kalmaz; sevgi ve karşı-sevgiye dayanıp dayanmadığı da sorulur. Feodal ya da burjuva pratiğinde, bütün diğer ahlak ölçütlerine ne kadar kulak asılıyorsa, bu yeni ölçüte de o kadar kulak asılacağı ortadadır — ona aldırış edilmez. Ama bu yeni ahlak ölçütü, öbürlerinden daha kötü bir davranış da görmez. O da, tıpkı öbürleri gibi, teoride kağıt üstünde kabul edilir. Ve şimdilik bundan fazlasını talep edemez."[6]

Engels aynı yapıtında, gelecek toplumda evlilik ilişkilerinin ne olacağına ilişkin öngörülerini de ortaya koymaktadır. "İktisadi nedenlerden doğmuş bulunan monogami, bu nedenler ortadan kalkınca yok olacak mıdır?" sorusuna "Yok olmak bir yana, monogami asıl bundan sonra tam anlamıyla gerçekleşecektir" yanıtını veren Engels, monogaminin ama, "doğuşunu borçlu bulunduğu mülkiyet ilişkileri tarafından ona yüklenen tüm nitelikleri"ni yitireceğini de vurgulamaktadır. Bunlar Engels'e göre erkeğin egemenliği ve evliliğin bozulmazlığıdır:

> "Evliliğin bozulmazlığı, daha bugünden, bin kez yanılmıştır. Eğer ancak aşk üzerine kurulu evlilik ahlaki ise, aynı şekilde, ancak aşkın süregittiği evlilikler ahlakidir. Ama bireysel cinsel

aşk nöbetinin süresi, kişiden kişiye çok değişiktir, özellikle erkeklerde, ve sevginin tamamen tükenmesi ya da yeni bir aşk tutkusuyla yitirilmesi, toplum için olduğu gibi, her iki taraf için de boşanmayı bir iyilik kılar. Ancak, insanların bir boşanma davasının yararsız çamurları içinde çabalamasından sakınılacaktır."[7]

Bu alıntılara daha birçokları eklenebilir, ama görüşümüzce buna gerek yoktur, çünkü Marx ve Engels'in hem kapitalizm şartlarındaki evlilik ve aile ilişkilerine yaklaşımları, hem de komünist toplum için tespitleri ve öngörüleri ana hatlarıyla burada da konulmuştur. Şuna da dikkat çekelim, Marx ve Engels bu konuda gelecek toplum için öngörülerini dile getirirken gayet dikkatli davranmışlar ve kendilerini daha çok yok olacak olumsuzlukların sayılmasıyla sınırlamışlardır. Onların bu noktadaki yaklaşımları en anlamlı şekliyle Engels'in şu sözlerinde ifadesini bulmaktadır:

"Yani, süpürülmesi yakın görünen kapitalist üretimden sonra, cinsel ilişkiler düzeni üzerine bugünden düşünebileceğimiz şey, ağırlıklı olarak olumsuz türdendir, kendini çoğunlukla ortadan kalkacak olan şeylerle sınırlar. Ama hangi yeni şeyler katılacak?

Bu, yeni bir kuşak yetişince belli olacak: yaşamlarında, bir kadını asla parayla ya da başka bir toplumsal güç vasıtasıyla satın almamış olan yeni bir erkekler kuşağı; ve kendini, gerçek aşktan başka hiçbir nedenle bir erkeğe vermeyecek, ya da bunun iktisadi sonuçlarından korkarak kendini sevdiği kimseye vermekten vazgeçmeyecek olan yeni bir kadınlar kuşağı. İşte bu insanlar dünyaya geldiği zaman, bugün onların nasıl davranmaları gerektiği üzerine düşünülen şeylere hiç kulak asmayacaklar; kendi pratiklerini ve herkesin pratiğini ona göre yargılayacakları kamuoyunu kendileri yaratacaklardır —nokta."[8]

Engels kendi sözlerini noktaladıktan sonra, düşüncesini Morgan'dan bir alıntıyla sonuçlandırmaktadır:

"Eğer ailenin ardarda dört biçimden geçmiş ve şimdi bir beşinci biçime bürünmüş olduğu olgusu kabul edilirse, ortaya bu [son —ÇN] biçimin, gelecek için sürekli olup olmayacağını bilmek sorunu çıkar. Buna verilmesi olanaklı tek yanıt, tıpkı şimdiye

kadar olduğu gibi, toplum geliştikçe, aile biçiminin de gelişmek, toplum değiştiği ölçüde, aile biçiminin de değişmek zorunda bulunduğudur. Aile biçimi, toplumsal sistemin ürünüdür ve onun kültür durumunu yansıtacaktır. Monogamik aile, uygarlığın başlangıcından bu yana, hele modern zamanlarda çok belirli bir iyileşme gösterdiğine göre, en azından, onun, iki cins arasındaki eşitliğe ulaşılana kadar, yeni olgunlaşmalara yetenekli olduğu düşünülebilir. Eğer uzak bir gelecekte, monogamik aile, toplumun gereksinimlerini karşılayamaz bir duruma gelirse, onun yerini alacak olan ailenin nasıl bir öz taşıyacağını şimdiden söylemek olanaksızdır."[9]

Engels, yeni ilişkileri yeni kuşakların ortaya çıkaracaklarını söylerken, onun kastettiği yeni kuşak komünist toplumdaki, " sınıf karşıtlıklarını aşmakla kalmayıp, aynı zamanda [onların anılarını —BN] yaşam pratiği için de unutmuş olan bir toplumsal basamakta"ki yeni kuşaktır. *(Engels)* Böyle bir "yeni toplum" ve "yeni insan"ın çok uzun bir süreçte ortaya çıkacağını bizzat Sovyetler Birliği'nin pratik deneyimi de açıkça göstermiştir.

Toparlarsak: Marx ve Engels sermaye egemenliğinin ortadan kaldırılması ile, onun aile biçimi olan burjuva ailesinin —ve onun kaçınılmaz tamamlayacısı fuhuşun— ortadan kalkacağını; komünist bir toplumda cinsel ilişkiler düzeninin değişikliklere uğrayacağını, cinsel ilişkiler düzeni bağlamında yeni biçimlerin ne olacağını yeni insanların kendi pratiklerinde kendilerinin belirleyeceğini saptamışlardır. İçerik olarak bu yeni ilişkilerde Marx ve Engels'e göre mutlaka değişecek olan şeyler şunlardır: Aile toplumun ekonomik birimi işlevini yitirecektir (bu ev işi ve çocuk bakımının tümüyle toplumsallaştırılması ile olur); ilişkide erkek egemenliği ortadan kalkacaktır. (Erkek egemenliğinin ekonomik temeli, burjuva ailesinde erkeğin evin, bu arada kadının da geçimini temin eder görünmesidir. Kadınların ev dışındaki üretime katılması ile bu egemenliğin ekonomik temeli ortadan kalkar.) İlişkinin çözülmezliği ortadan kalkacaktır. (Kadın-erkek ilişkisinin tek temeli karşılıklı bireysel cinsel sevgi olduğunda sevginin —tek taraflı da olsa— bittiği noktada ilişki çözülür. "Yeni insan"ların olduğu bir toplumda bunun için toplumsal herhangi bir müdahaleye gerek de olmaz.) Sömürücü toplumla birlikte, ***onun*** "ailesi" de yok olacaktır.

Marx ve Engels, ailenin geleceği konusunda konuşurlarken, düşündükleri toplum komünist bir toplumdur. Bu toplumda son gelişme

aşamasında "burjuva ailesi" biçimine bürünen ve toplumun en küçük ve temel "ekonomik birimi" olan aile, onun üzerinde yükseldiği temelin ayakları altından çekilmesiyle işlevini yitirerek, burjuva devletinin sönüp gitmesine benzer bir süreçten geçerek sönüp gidecek, yerini özgür bireylerin —biçimlerini kendilerinin belirleyeceği— özgür birliklerine bırakacaktır.

Marx ve Engels, bir çok sorunda olduğu gibi, kapitalizmden komünizme gidişte kaçınılmaz bir aşama olan proletarya diktatörlüğü devletinde "aile"nin ne olacağını somut olarak tartışmamışlar; yeni toplumun yeni insanları ortaya çıkana dek, içinden çıktığı eski toplumun bir dizi izlerini üzerinde taşıyan geçiş toplumunda "aile"nin hangi biçimlere bürüneceği sorununda tartışmamışlardır. Bu sorun kendini dünyanın ilk proletarya diktatörlüğü devleti olan Sovyetler Birliği'nin pratiğinde dayatmıştır.

Marx ve Engels'in görüşlerini kendilerine çıkış noktası yapan Lenin ve Bolşeviklerin Ekim Devrimi'nden sonra önünde duran görev bu teorik önermeleri pratiğe geçirmekti. Ülkenin somut koşullarının yarattığı zorlukların ötesinde onlar için en büyük sorun, bunun dünya tarihinde örneğinin yaşanmamış olmasıydı. Sovyetler Birliği bir dizi başka alanda olduğu gibi, bu alanda da büyük bir laboratuvar gibiydi. Atılan her pratik adım yeni idi. Doğruluğu yanlışlığı pratikte henüz sınanmamıştı. Sovyetler Birliği'nde komünistlerin bu zorlu görevi hangi aşamalardan geçerek çözmeye çalıştıklarını bu bölümde somut olarak göstermeye çalışacağız.

Ama buna geçmeden önce, Sovyetler Birliği'nin bu alanda katettiği yolu değerlendirmeye çalışalım.

Ekim Devrimi ile ve Ekim Devrimi sonrasında Lenin ve Bolşeviklerin ilk edimi, var olanı, gerici ve karşı-devrimci olanı yıkmaktı. Bu her alanda olduğu gibi "aile", evlilik, cinsel ilişkiler düzeni alanında da böyle idi. Bolşevikler Çarlık Rusyası'nın feodal-burjuva ailesine karşı mücadeleyi merkeze koymuşlar ve bu mücadele içinde insanlar arasında yeni ilişkilerin ortaya çıkacağını savunmuşlardı. Yirmili yıllarda, bir yanda eskiye karşı mücadele edilirken, diğer yanda yeninin üzerinde yükseleceği temelin yaratılması, yani ev işlerinin ve çocuk bakımının toplumsallaştırılması ile birlikte halkın maddi ve kültürel yaşam seviyesinin yükseltilmesi için mücadele esas alınmıştır. Bu dö-

nemde beklenti, bu görevlerin fazla uzun olmayan bir dönem içinde çözülebileceği yönündedir. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların sonucu ev işlerinin ve çocuk bakımının toplumsallaştırılması görevlerinin beklenilen zaman içinde tamamen çözülmesi mümkün olmamıştır. Diğer yandan "yeni insan"ın da kısa süre içinde ortaya çıkması mümkün değildir. Bu durumda genel olarak aile ilişkilerinin sarsılması, resmi evlilikle, fiili evliliğin eşit sayılması, pratikte kadınların ve çocukların zararına işlemeye başlamıştır. Bu koşullar altında Komünist Partisi ve Sovyet Devleti bir taraftan ekonomik ve toplumsal olarak zayıf olan tarafı (kadınları ve çocukları) bütün imkanlarıyla korumaya çalışırken, diğer taraftan da toplumun her bir üyesinin sorumluluğunu vurgulayan bir siyaset izlemiştir. Sosyalizmin ekonomik temelinin yaratılmasında büyük başarıların elde edildiği otuzlu yıllarda, Komünist Partisi ve devlet yeni bir aile politikası izlemeye başlamıştır. Bu, daha yirmili yıllarda billurlaşmaya başlayan "yeni tipte aile"ye dair görüşün doğrudan devlet politikası haline getirilmesiydi. Sovyet ailesinin sağlamlaştırılması! Partinin ve devletin yön verici şiarı otuzlu yıllarda bu olmuştur. Buna göre, sosyalist toplumun en küçük hücresi olan ve burjuva ailesinden temelden farklı olan Sovyet ailesi şu özellikleri taşıyordu: 1. Herkese iş hakkının garantilenmesi ve kadınların üretime ve toplumsal yaşama çekilmesinde büyük kazanımlar sağlanması nedeniyle Sovyet ailesi ekonomik fonksiyonunu önemli ölçüde yitirmişti. Önemli ölçüde diyoruz, çünkü halen ebeveynlerin çocuklara, çocukların da ebeveynlerine bakma yükümlülüğü yasaca öngörülmekteydi, ama bu giderek tali bir rol oynuyordu. 2. Evliliğin özgür seçim ve karşılıklı bireysel sevgi üzerinde yükselmesinin imkanları yaratılmıştı. 3. Ebeveynlerin çocuklarına karşı yükümlülükleri ve sorumlulukları Sovyet ailesinin en önemli toplumsal fonksiyonu olarak görülüyordu.

Komünist Partisinin otuzlu yıllardan itibaren izlediği "Sovyet ailesinin sağlamlaştırılması" siyaseti, Sovyetler Birliği'ndeki pratiğin dayattığı sorunlara çözüm yollarının aranması sürecinde ortaya çıkmıştır. Sovyet ailesi, kapitalizmden komünizme geçiş toplumunda, burjuva ailesinin olumsuzluklarından arındırılmış olan monogamik sosyalist ailedir. Bu tipte bir ailenin geçiş toplumunda gerekliliğini ve bu tip bir ailenin güçlendirilmesi siyasetinin gerekliliğini Sovyetler Birliği'nin deneyimi açıkça kanıtlamıştır. Sosyalist aile kapitalizmden komüniz-

me geçiş döneminin aile biçimidir. Bu, bizim Sovyetler Birliği'nin pratiğinden çıkardığımız bir sonuçtur. Genel olarak sosyalist aile dediğimiz bu ailenin, somut olarak tek tek ülkelerde başka biçim ve içeriklere bürünmesi gayet olasıdır, çünkü bu, aile ve evlilik ilişkilerinin gelişmesi ve düzeyindeki farklılıklarla ilişkilidir.

Sovyetler Birliği'nin evlilik ve aile ilişkilerine dair deneyimlerinin değerlendirilmesi, ve ondan doğru sonuçlar çıkarılması büyük önem taşımaktadır. Sovyet ailesinin sağlamlaştırılması politikasıyla ilgili olarak şunu da vurgulamak istiyoruz: Geçiş toplumunda, henüz devletin ev işini ve çocuk bakımı ve eğitimini tamamen toplumsallaştıracak durumda olmadığı koşullarda, genel olarak ailenin derhal ortadan kalkması yönünde mücadele edilmesi gerektiği görüşlerine karşı mücadele içerisinde, yer yer bir diğer uca kayan eğilimler de ortaya çıkmıştır. Örneğin bir makalede şunlar söylenmektedir:

> "Komünizm burjuva ailesini ortadan kaldırır mı? Şüphesiz kaldırır. Bu ama, onun bir bütün olarak aileyi yokettiği anlamına mı gelir? Hayır, bilakis [komünizm —ÇN] ilk defa emekçilerin ailesinin gerçekleşmesinin imkanını sağlar.
>
> 'Komünist Manfesto'nun, burjuva ailesini fuhuşun bir biçimi olarak teşhir ettiği dönemde komünistler burjuvazinin sahtekârlığına ancak acımasız eleştiriyle cevap verebilirlerdi. Ama Komünizm, o gün sadece teoride, işçi sınıfının küçük gruplarının hareketinde, onun öncüsünün örgütünde mevcuttu. Ama bugün , burjuva ailesinin karşısında Sovyetler Birliği'nde varolan ve gelişen olgu olarak emekçilerin ailesi durmaktadır. Burjuvazinin suçlamalarından geriye ne kalmıştır? Papazların ve jandarmaların açıkladıkları felaket öngörüleri doğrulandı mı? Sovyet ülkesinde aile var mıdır, yoksa o parçalanmış ve yerine ilkel insanlar sürüsünün kadın, çocuk ve erkek ortaklığının düzensiz ilişkileri mi hakim olmuştur?"[10]

Yazar, burada somut durumu, burjuvazinin saldırıları ile karşılaştırırken, "Sovyet ailesi"nin de Sovyet toplumu ile birlikte gelişmeye, değişmeye açık olduğu gerçeğini vurgulamayı unutmakta, onu bir anlamda idealize etmektedir. Marx ve Engels'in tartıştığı komünist toplumun, henüz Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilmemiş olduğu yazar tarafından atlanmaktadır.

Marx ve Engels'in geleceğin "cinsel ilişkiler düzeni" bağlamında tartışırken göz önünde bulundurdukları toplum, o topluma geçiş için zorunlu olan Sovyetler Birliği gibi bir sosyalist toplum değildir. Onlar bu toplumda aile sorununu —yukarıda ortaya koyduğumuz gibi— tartışmamışlardır. Yazar, onların bu tartışmamış olma olgusunu, komünizmin o dönemde henüz kitlesel olmamasına bağladığı yerde, Marx ve Engels'i yanlış yorumlamaktadır. Sorunun polemik içinde Sovyet ailesi mi, yoksa ilkel insanlar sürüsünün kadın, çocuk, erkekte ortaklığının düzensiz ilişkileri mi biçiminde konması da, var olan Sovyet aile biçiminin idealize edilmesidir.

Bu sadece bir örnektir, ama tek örnek değildir. Başka makalelerde de benzer görüşler savunulmuştur. Burada, komünist toplumun birinci aşamasının bir biçimi olan "Sovyet ailesi" yanlış bir biçimde genel olarak komünizm için genelleştirilmektedir. Görüşümüzce bu, Sovyetler Birliği'nin içinde bulunduğu aşama için doğrudur, fakat devletin sönüp gittiği, bireylerin çıkarlarının kollektifin çıkarlarıyla —yasaların vb. müdahalesine gerek olmadan— uyum içerisinde olduğu geleceğin toplumu, komünist toplum için doğru değildir. Her türlü kurumun değişikliğe uğradığı bir toplumda, aile kurumunun —bu Sovyet ailesi de olsa— değişmeden kalacağını iddia etmek diyalektiğe aykırıdır. Ve bu teorik hedef daima gözönünde tutulmak zorundadır.

ÇARLIK RUSYA'SINDA KADIN VE AİLE

Seni tehdit eden, ey kadın, üç kötü kaderdir
Birincisi: gönlünü kaptırmaktır bir köleye
İkincisi: ilelebet bağlı kalmaktır ona
Üçüncüsü: kendi köle olacak bir oğlan doğurmaktır
Ve tüm bu kötülükleri büyük kadın,
Rus toprağı duyumsadı kendi bedeninde
(Nekrasov)

Çarlık Rusya'sının evlilik ve aileye ilişkin yasaları dönemin bir dizi kapitalist ülkesinde yürürlükte olan yasalardan çok daha iğrenç ve tiksindiriciydi, ve esas olarak kadının erkeğe her yönüyle bağımlılığı üzerine kuruluydu. "Çarlık Yasaları birden çok ciltten oluşuyordu; bu ciltlerde ana tema sınırsız despotluk, keyfiyetin, zorbalığın ve kadının köleleştirilmesinin onaylanmasıydı."[11] Eski Rus evlilik ve aile hukuku, siyasi ve iktisadi bakımdan baskı üzerine kurulu genel sistemin bir aynasıydı. Ailenin özel bir mesele olarak kavranması ve algılanması; aile reisinin, ortodoks katolik aile babası örneğine göre tüm aile üyeleri üzerindeki sınırsız yetkisi; kadını "şeytan çanağı" diye niteleyen klerikal ahlaka sahip gayribilimsel ruhani yasaların arka arkaya sıralanması; doğal ilişkilerin tamamen görmezlikten gelinmesi — işte Çarlık yasalarının karakteristik yanları bunlardı. Çarlık Yasaması'nın ilgili bazı maddeleri bunu örneklemektedir:

> "Kadın, aile reisi olarak kocasına boyun eğmek, ona sevgi ve saygı göstermek, ona sınırsız itaat etmek, aynı zamanda ona —evin efendisi olarak— her türlü hatır hoşluğunu ve itaati göstermekle mükelleftir."
>
> "Kadın, özel itaat yükümlülüğüyle kocanın iradesine tabidir. Erkek bir başka yere naklimekan yaparsa, zevce onun peşinden gitmekle yükümlüdür."

"Kocanın rızası olmadan kadın kendi mülkü üzerinde tasarrufta bulunamaz."[12]

"Kadın kocasından korkmalı!" Ortodoks kilisesindeki evlilik töreni sırasında yaşam ve evlilik için kadına verilen bu öğüt, bu yasaların temel motifiydi. Aile içinde çocukların durumu da buna benzerdi.

"Evlilikdışı anneliğin nerdeyse hiç korunmaması, kürtajın kürek cezasıyla cezalandırılması, kadın ve çocuk emeğinin sınırsız sömürüsü, bir yandan umumi ahlak ve adap için duyulan kaygı maskesi altında yasaların kişisel cinsel yaşama gereksiz burun sokması ve diğer taraftan aynı zamanda fuhuşun yaygınlaşmasının teşviki — bunlar da bu yasamanın diğer eğilimleriydi.

Geniş halk kitleleri, özellikle de köylüler, tamamen cahil ruhbanların ve devlet makamlarının nüfuzu altındaydılar. Ruhbanlar yüzyıllar boyunca köylülere, erkeğin zevki için, erkeğin aşık kemiğinden yaratılan kadının şeytan soyundan gelme olduğuna inanmayı öğrettiler ve bu hakikaten şeytani yasaların tanrısal otoritesine inancı beslediler.

Ekonomik ve siyasal yaşamda hep ezilmiş, hep baskı altında tutulmuş olan işçiler ve köylüler efendi olabilecekleri bir tek olanağa sahiptiler; tanrının ve yasanın lütfu ile başkalarına kendilerinin sınırsız iktidarını hissettirebilecekleri bir tek alana sahiptiler. Bu alan, onların kendi ailesiydi, kendi iktidarlarının kapsayabildiği kişilerdi, kendi karıları ve çocuklarıydı."[13]

Kadınların ölçüsüz aşağılanması ve despotik baskı altında tutulmasına Rus atasözleri de işaret etmekteydi: "Tavuk kuş değildir, kadın insan değildir", "Kadının olduğu yerde şeytan kendisini aratmaz", "Postu döv ki seni sıcak tutsun, kadını döv ki seni daha hoşnut tutsun" Erkeğin karısı ve çocukları üzerindeki iktidarını ne denli vahşi bir biçimde kullandığına dair bir dizi canlı örneği Maxim Gorki otobiyografik roman üçlemesinde sunuyor; Gorki ile büyükannesi arasındaki konuşmadan kısa bir parçayı burada aktaralım:

"'Bugün artık kadınları eskisi gibi dövmüyorlar! Ağzının üstüne bir tane yiyor veya suratına bir iki patlatılıyor, saçları çekiliyor, tamam da, eskiden olduğu gibi dövülmüyor! Büyükbaban

beni bir Paskalya bayramında öğle ayininden akşam ibadetine kadar dövmüştü. Dövüyor, dövmekten yoruluyor, dinleniyor ve tekrar dövmeye başlıyordu! Kayışla ve artık eline ne geçerse onunla vuruyordu.'

'Sebep neydi?'

'Bilmiyorum, unuttum. Bir başka defasında da beni öldüresiye dövmüş ve beş gün yemek vermemişti. Bu defasında gerçekten ölümden dönmüştüm. Bir başka gün de...'

Şaşkınlıktan dilim tutulmuştu: Büyükanne büyükbabanın nerdeyse iki katıydı, güçlü kuvvetli bir kadındı; onunla nasıl başa çıkmıştı, aklım almıyordu.

'Büyükbaba senden daha mı güçlüydü?'

Güçlü değildi, ama o benden yaşlı! Sonra benim kocam! O bana çektirdiklerinin hesabını allaha verecek, benim hesabıma ise sabır ve itaat düşüyor...'"[14]

"İleri işçiler ve köylüler ve Rus toplumunun özgürlükçü aydın unsurları, bu ortaçağ normlarının —toplumun ve bireyin özgür gelişmesine ket vuran, gerçekle sürekli çelişki içinde bulunan normların— düşmanları olduklarını çoktan beri ilan etmişlerdi."[15] Devrimci mücadelenin gelişmesi, savaş döneminde kadınların ekonomik olarak yeni bir konuma kavuşmaları, işçi ve köylü kitlelerinin eski yaşam tarzlarının, buna dair normların ve görüşlerin sarsılmasına yolaçmıştı. Çarlığa karşı yükselen devrimci muhalefet, aynı zamanda Çarlığın despotik yasamasına karşı da yöneliyordu. Çarlığın yıkılmasına yol açan Şubat Devrimi'nden sonra, Kerenski döneminde Çarlığın —Lenin'in deyimiyle— "inanılmaz bayağılıkta, hayvanca kabalıkta yasalar, erkek için ayrıcalıklar, kadın için aşağılamalar ve onur kırmalar içeren" yasalarına hiçbir şekilde dokunulmamıştı. Burada da köklü değişiklik ancak Ekim Devrimi'yle gerçekleşiyordu.

EKİM DEVRİMİ VE SOVYET İKTİDARININ İLK KARARNAMELERİ

Şubat Devrimi ile Çarlık yıkılmış, fakat burjuva-demokratlarının ve liberallerin ve küçük-burjuva demokratlarının Geçici Hükümeti burjuva-demokratik devrimin hiçbir sorununun çözümüne el atmamıştı. "Dini, ya da kadınların haktan yoksunluğunu, ya da Rus olmayan milliyetlerin baskı altında tutulmasını ve hak eşitsizliğini alalım. Tüm bunlar burjuva-demokratik devrimin sorunlarıdır. Küçük-burjuva demokrasisinin filistenleri sekiz ay boyunca bunun üzerine gevezelik ettiler; dünyanın en ileri ülkeleri arasında bu sorunların burjuva-demokratik yönde tamamiyle çözüldüğü tek ülke yoktur."[16]

İşte burjuva-demokratlarının ağızlarına sakız ettikleri ama bir türlü çözümüne yanaşmadıkları bu sorunları Ekim Devrimi'nden sonra kurulan proletarya diktatörlüğü bir darbede çözüyor, Çarlık Rusyası'nın gerici yasalarını derhal geçersiz kılıyordu.

> "Sovyet iktidarı, emekçilerin iktidarı, kurulmasının hemen ilk aylarında, kadını ilgilendiren yasamayı kökten değiştirdi. Sovyet Cumhuriyeti'nde, kadına ast bir konum tanıyan yasalardan eser kalmadı. Özellikle kadının zayıf konumunu sömüren ve onu yasal olarak eşitsiz kılan ve hatta çoğu zaman aşağılayıcı bir duruma indiren yasaları, yani boşanmayla ilgili, evlilikdışı çocuklarla ve kadının çocuğun babasından nafaka alma hakkıyla ilgili yasaları kastediyorum.
>
> Burjuva yasamanın tam bu alanda, en ileri ülkelerde bile, kadını haklarından yoksun bırakmak ve alçaltmak için kadının zayıf konumunu sömürdüğüne işaret etmek istiyorum. Ve tam bu alanda, Sovyet iktidarı eski, adaletsiz, emekçi yığınların savunucuları için katlanılamaz olan yasaları yerle bir etti. Ve şimdi tam övünçle ve hiç abartmadan söyleyebiliriz ki, Sovyet Rusya dışında, kadınların tam hak eşitliğinden yararlandığı, kadının günlük yaşamda ve aile yaşamında özellikle hissedilir olan aşağılayıcı bir durumda bulunmadığı bir başka ülke, dünyanın hiç-

bir yerinde yoktur. Bu bizim ilk ve en önemli görevlerimizden biriydi."[17]

Sovyet iktidarının kurulmasının üzerinden iki ay bile geçmeden 29 (16) Aralık 1917'de "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin ve Halk Komiserleri Konseyi'nin Boşanma Hakkında Kararnamesi" ve 31 (18) Aralık 1917'de "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi'nin ve Halk Komiserleri Konseyi'nin Medeni Evlilik, Çocuklar ve Nüfus Kütüğünün Yürürlüğe Konulması Üzerine Kararnamesi" yayınlanıyordu. Bu kararnamelerin içeriğini Hükümet, işçi ve köylü kadınlara hitap eden bir bildirisinde şöyle açıklıyordu:

> "Çarlık altında kadınla ilgili olan yasa onun erkeğe bağımlılığı üzerine kuruluydu, önce babasına, sonra da kocasına. Bir kadın, kocasının izni olmadan pasaport alamazdı. Ona boyun eğmek zorundaydı ve ancak çok büyük zorluklarla boşanmayı becerebilirdi. Sovyet yasalarının kadın için en önemli ilkesi, onun her açıdan erkekle eşitliğidir. Eşit oy hakkı, eşit işe eşit ücret, çocuklar üzerinde eşit söz hakkı. Boşanma, bunu gerekli bir ısrarla talep eden evli tarafların her ikisi açısından mümkündür, çünkü kimsenin evlilik bağını ayakta tutmaya zorlanması istenmemektedir. Her iki taraf da boşanmayı kabul ettiğinde, o zaman çocuklar, mülkiyetin paylaşılması ve saire hakkında bir yazılı anlaşmaya varırlar ve bunu ilgili makama bildirirler ve böylelikle bu anlaşma hukuksal olarak geçerli bir anlaşmaya dönüşür. Aynı görüşte olmadıklarında mahkemeye başvururlar ve mahkeme karar verir."[18]

Bu kararnameler aynı zamanda kilisenin evlilik ve aile kurumu üzerindeki etkisine karşı mücadelenin bir parçasıydı. Kilise evliliği geçersiz kılınıyor, salt "medeni evlilik" yasalar önünde tanınıyordu. Daha önce kilise önünde yapılan evliliklerin resmen tanınması için kayıda geçirilmesi zorunlu kılınıyordu. Bunun için özel nüfus kayıt makamları kurulmuştu ki, böyle bir kurum Çarlık Rusyası'nda mevcut değildi. Sovyet Hükümeti, evlilik ve aile kurumu üzerinde kilisenin etkisini kırma mücadelesine özel bir dikkatle yaklaşmaktaydı. Bu nedenle kilise evliliği, evlenen kişilerin özel sorunu olarak kabul ediliyor, ama aynı zamanda salt kilise önünde evlenen kişilerin bu evlilikten yola çıkarak yasal haklar talep etmesi imkanının önü kapatılıyordu:

"Kilise evliliği, yükümlülük getiren medeni evliliğin tersine, evlenen kişilerin özel meselesidir."(§ 1)

"İlgili dini tapınmanın adetleri gereğince, bugüne kadar evliliğin, doğumun ve ölümün kayıda geçmesiyle ilgilenen tüm kilise ve idari kuruluşlar, derhal tüm kayıtları ilgili şehir, ilçe veya kırsal idari mercilere teslim etmekle yükümlüdür."(§ 14)

Ekim Devrimi'nden sonra ilan edilen kararnamelerin getirdiği en büyük yeniliklerden biri de evlilik içi doğan çocuklarla evlilikdışı doğan çocukların yasa önünde eşit haklara sahip kılınmasıydı. Çarlık Rusyası döneminde evli olmayan anne, çocuğun babasının tespit edilmesini ve evlilikdışı doğan çocuk için nafaka talep etme hakkına sahip değildi.

Devrimden önce, evlilik gibi boşanma da kilisenin tekelindeydi. Boşanma olağanüstü zor, çok uzun süren ve maddi olarak da çok külfetli bir işlemdi, dolayısıyla varlığı ile yokluğu arasında pek fark olmayan bu "hak"tan, yoksul sınıf ve tabakalardan insanlar hiç yararlanamıyorlardı. Sovyet Hükümeti'nin ilgili kararnamesi boşanma işlemini kolaylaştırıyor ve tarafların evliliğin çözülmesi istemiyle müracaatını boşanma için yeterli buluyordu. Devletin görevini, bu işlemin gerçekleştirilmesinde kişilerin ve özellikle de çocukların kişisel ve mülkiyet haklarını korumakla sınırlıyordu: "Evlilik, evli olan kişiler veya sadece bunlardan birisi bunu arzu ettiğinde boşanır."[19] Boşanma davası yerel mahkemelerde yürütülüyordu. Davalar bürokratik olmayan basit bir şekilde görülüyordu. Kişilerin boşandığı kayıda geçirilirken, hüviyetlerine işlenmiyordu.

Boşanmanın olağanüstü kolaylaştırılması, eski toplumda özgür irade ile kurulmayan ve ama yasaların boşanmayı hemen hemen imkansız kılmasıyla bir boyun borcu gibi yürütülmek zorunda olunan feodal-burjuva temeldeki evliliklerin bozulması, insanların bireysel cinsel sevgi temelinde yeni birliktelikler kurmasının yolunun açılması gerekliliğinin kavranmasının bir ürünüydü.

17 Ekim 1918'de Yürürlüğe Giren Aile Yasaları

17 Ekim 1918'de, yani yaklaşık bir yıl sonra yürürlüğe giren "Nüfus, Evlilik, Aile ve Vesayet Yasası"nda Aralık 1917 Kararnameleri temel alınmış ve daha da genişletilmiştir. Burada dikkate alınması ge-

reken nokta, bunların esas olarak Rusya için geçerli olduğudur. Bu dönemde henüz Sovyetler Birliği yoktu, merkezi otoriteyi tanıyan özerk cumhuriyetlerde ise temel ilkeleri itibariyle benzer içerikli olmasına karşın ilgili cumhuriyetlerin özel konumlarını da gözönünde bulunduran özel kararnameler vardı. *

Bu yasada yeni olan maddelerin en önemlileri şunlardı:

a) "Evli taraflardan birinin ikamet bölgesini değiştirmesi durumunda, diğeri onu takip etmek zorunda değildir."(§ 104)

b) Eşlerin evlilik öncesi ve evlilik süresince edindikleri mülkiyette mal ayrılığının getirilmesi. Bununla eşlerin eşitliği vurgulanmak isteniyordu. Ayrıca, eşlerin birbirine ve evlilik içi veya evlilikdışı çocuklarına, çocukların anne-babaya ve kardeşlere nafaka yükümlülüğü getiriliyordu.(§ 105)

c) Yasanın yürürlüğe girmesinden önce edinilen evlatlar da eşit haklara sahip oluyorlardı, ama gelecek için evlat edinme yasaklanıyordu. Daha sonraki dönemde kaldırılan bu yasak, Çarlık Rusyası'nda özellikle kırsal alanda durumu iyi olan kesimde çok yaygın olan bir pratiğin —evlat edinilen çocuklarda emek sömürüsü— kaygısından kaynaklanıyordu.

d) Anne-babaların çocuk eğitimi bağlamındaki eşitliği vurgulanıyor, ve böylelikle eskiden velayet hakları olmayan kadınların aile içindeki pozisyonu güçlendiriliyordu:

"Velayet hakkı anne-baba tarafından birlikte kullanılır."(§ 150)

"Çocukları ilgilendiren tüm tedbirler, anne-baba tarafından karşılıklı anlaşmayla alınır."(§ 151)

Zayıf olan tarafın korunması üzerinde yükselen bu yasalar, çocuklarla ilgili olarak da çok önemli maddeler içeriyordu. Bunlardan en önemlisi, çocukların anne-baba tarafından "bedenen terbiyesi"nin yasaca yasaklanmasıdır. (§ 153)[20]

1918 yasası, daha önceki kararnamelerde gözönünde bulundurulmayan noktalara da yanıt vermiş, kadının hak eşitliğini daha da güçlendirmiş ve bunu yaparken gayet açık bir şekilde zayıf tarafın, kadının ve çocuğun korunmasını temel almıştır.

---

* Bütün Sovyetler Birliği'nde geçerli yasalar ve kararnameler daha ileriki dönemde çıkarılmış olmasına rağmen, 1951 yılına dek bütün Sovyetler Birliği'ni kapsayan, burjuva devletlerinden tanıdığımız "Medeni Kanun" yoktu.

1918 yasası, yerine yeni bir yasa yürürlüğe girinceye kadar, yani 1 Ocak 1927'ye kadar yürürlükte kalmıştır. Bu dönem içerisinde temel değişiklikler getirmeyen bazı yeni kararnameler de çıkmıştır. Bunlardan birisi 1921 yılına ait kararnamedir; bu kararnameyle evlilikte özgür soyadı seçimi hakkı tanınmıştır. Buna göre evlenen eşler arzularına göre, kendi soyadlarını taşıma hakkına veya kocanın ya da kadının soyadını ortak soyadı olarak kullanma hakkına, çocuklarına istedikleri soyadını verme hakkına sahiptiler. Ayrıca 18 Ekim 1920 tarihli kararname ile kürtaj yasağı kaldırılmış, kürtaj operasyonunun devletin kontrolü altında yapılması legalleştirilmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu yasalar henüz Çarlık Rusyası'nın kalıntılarına karşı mücadele yasalarıydı. Esas olarak hakim olan kilise evliliğinin etkisini kırmaya ve gerici aile anlayışını yıkmaya yönelikti. Geçiş döneminin hukuku olarak kabul edilen bu yasamaların anlamını "Rusya'da Cinsel Devrim" adlı kitabında Dr. Batkis kısa ve öz bir şekilde ortaya koymaktadır:

> "Bugünün Sovyet Hukuku geçiş döneminin hukukudur. O eskinin kalıntılarını yıkıntıya uğratarak ve böylece gelecek için hazırlık çalışması yaparak yol almaktadır. O aynı zamanda, genç topluma tüm yurttaşların bir bütün olarak maddi yaşamını ve tüm çocukların eğitimini düzenleme imkanını tanımayan bugünkü durumun bir aynasıdır.... Geçiş döneminin bütün bu yönlerini dikkate alan Sovyet yasaması, bugün şu ilkeler üzerinde kuruludur:
>
> "[Sovyet yasaması —ÇN], hiç kimseye zarar vermediği ve hiç kimsenin çıkarını zedelemediği sürece, devletin ve toplumun cinsel ilişkilere mutlak karışmazlığını ilan eder.
>
> O, her iki cinsin ekonomik, toplumsal ve siyasal tam eşitliğini ilan eder.
>
> O, Devleti ve toplumu çocukların vasisi ve koruyucusu ilan eder ve kadın ve çocuğun her alanda korunmasını talep eder.
>
> O, herhangi bir şekilde dini ayinlerle bağ içinde bulunan tüm yasaları kaldırır.
>
> Sovyet yasamasının genel ilkesi, yasanın olgulara uyarlanarak, olgulara uygun şekilde pratiğe uygulanmasını emreder. Yani eski vecize: ***Fiat justitia pereat mundus*** (Dünya yıkılsa da adalet yerini bulmalı)'nın tam tersidir."[21]

KOMÜNİST AHLAK UĞRUNA MÜCADELE

"Dikkate değer bir olgudur ki, her büyük devrimci hareketten sonra "özgür aşk" sorunu ön plana çıkar; insanların bir kesiminde devrimci bir ilerleme olarak, artık gerekli olmayan eski geleneksel zincirlerden kurtuluş olarak; öbür kesiminde erkek ile kadın arasındaki her türlü dizginsiz eylemi rahatça örtbas eden hoş bir öğreti olarak. Sonuncular, yani darkafalılar, burada hemen ağır basar görünüyorlar."(Engels)

Birinci Dünya Savaşı, devrim yılları ve onu takip eden içsavaş toplum yaşantısını altüst ederken, evlilik ve aile, cinsler arasındaki ilişkiler üzerinde de etkisiz kalmamıştı. Eski aile ilişkilerine darbe indiren en önemli faktörlerden biri, savaş ve onu izleyen içsavaş yıllarında kadınların üretime ve toplumsal faaliyete çekilmesiydi. Milyonlarca erkek cepheye giderken, kadınlar cephe gerisinde kendilerinin ve çocuklarının geçimini sağlamak ve bütün sorumluluğu üstlenmek zorundaydılar. Savaş ve içsavaş yıllarında işçi ve köylü kitlelerinin zaten kötü olan maddi yaşam koşulları daha da kötüleşmişti. Savaş, içsavaş ve ablukanın yolaçtığı açlık ve salgınlar, evsiz-barksızlık ve zoraki göçler, aile bağları üzerinde zedeleyici ve yokedici etkide bulunan diğer faktörlerdi. Şehirlerde ve kırda kadınların üretimde ve toplumsal faaliyette yer almaları ve devamen çocukları ve geride kalan aile üyeleri için bütün sorumlulukları üstlenmesiyle değişen konumları, bir taraftan onların yüklerini ağırlaştırırken, diğer taraftan da olgu olarak erkeklerden bağımsızlaşmalarına yolaçmıştı. Bu elbette evlilik ve aile ilişkilerine de yansıyordu. Fakat bu gelişmenin bir yönüydü. Diğer taraftan, özellikle erkeklerin cepheden cepheye koşmaları, sürekli yer değiştirmeleri, kısa süreli ilişkilerin ve "çokeşliliğin" yaygınlaşmasına yolaçmıştı ki, bu büyük çoğunlukla kadınların sevgi ve aşk ilişkileri açısından sömürülmesi sonucunu doğuruyordu. Maddi yaşam koşullarının kötülüğü ve kadınların terkedilmeleri, gebeliklerin kürtajla sona

erdirilmesinin çığ gibi büyümesine yol açmıştı. 1920'ye kadar kürtaj yasak olduğundan, bilimsel olmayan yöntemlerle ve sağlıklı olmayan koşullarda gerçekleştirilen illegal kürtaj sonucu hayatını veya sağlığını yitiren kadınların sayısı hiç de az değildi. Savaş ve içsavaş döneminin koşullarının doğurduğu sonuçlardan biri de fuhuşun yaygınlaşmasıydı. Savaşta kocalarını ve ailelerini yitiren kadınların bir dizisine yaşamlarını sürdürmek açısından fuhuştan başka çare kalmıyordu.

Bütün bunlar, evlilik ve aile ilişkilerinin yaşadığı zorlu altüst oluş sürecinin çeşitli görüntüleriydi. Eski burjuva-feodal evlilik ve aile ilişkilerinin çözülmesinin ısrarlı savunucuları olan komünistler, bu sürecin istenmeyen görüntülerinin de farkındaydılar. Yaşanan dönemin özelliğini Lenin şu şekilde ifade ediyordu:

> "Savaşın etkilerinin ve başlamış olan devrimin atmosferi içinde, toplumun altüst olan ekonomik temeli üzerinde, eski ideolojik değerler çözülüyor ve bağlayıcı güçlerini yitiriyor. Yeni değerler, mücadeleler içinden çıkarak kristalleşiyor. İnsanlar arasındaki, erkek ile kadın arasındaki ilişkilerde de, duygular ve düşünceler devrim geçiriyor. Bireyin hakkı ile genelin hakkı, yani bireyin görevleri arasına yeni sınırlar çekiliyor. İşler tümüyle en karmaşık mayalanma halinde. Birbirine karşıt çeşitli eğilimlerin yönü, gelişme gücü, henüz tam bir açıklıkla ortaya çıkmıyor. Geçip gitmenin ve oluşmanın yavaş ve çoğu zaman büyük acı veren bir süreci bu. Cinsel ilişkiler, evlilik ve aile alanında da bu böyle. O zorlu çözülebilirliği ile burjuva evliliğinin çöküşü, çürümesi ve pisliği, erkeğe tanıdığı özgürlük ve kadına getirdiği kölelik, cinsel ahlakın ve ilişkilerin o iğrenç yalancılığı, manen en canlı ve en iyi olanları son derece tiksindiriyor."[22]

Ekim Devrimi'nden sonra, yeni kararnamelerin sağladığı kolaylıklarla resmen de ilk çözülen evlilikler, Çarlık Rusyası zamanındaki yasaların zorlamasıyla yürüyen evlilikler iken, bu halka gittikçe büyüyor, eski evliliklerin yerine kurulan evlilikler de kısa ömürlü oluyordu. Cinsler arasındaki ilişkiler, yeni yaşam biçimleri vb. üzerine binbir çeşit teori üretiliyor ve bunlar özellikle gençlik üzerinde etkide bulunuyordu. Ve bunların hemen hepsi, proleter, komünist yaşam tarzı ve ahlak anlayışı adına savunulmakta ve pratiğe geçirilmekteydi.

Gençlik içerisinde yaygın olan bir yaklaşım tarzı, sevgi ve aşkı her türlü romantizmden ayıran ve onu salt fizyolojik-biyolojik bir ge-

rekliliğe veya zevke indirgeyen anlayıştı. Çarlık Rusyası'nın burjuva-feodal ahlak anlayışına, katı kurallarına karşı protesto şeklinde gelişen bu yaklaşım tarzı, bütün içgüdüler gibi cinsel içgüdünün de doyurulması gerektiğini ve bunun nasıl doyurulduğuna kimsenin müdahale etmemesi gereken, herkesin kendi kişisel meselesi olduğunu öğütlüyor, aile ve evliliğe dair görüşlerin burjuva/küçük-burjuva anlayışlar olarak reddedilmesi gerektiğini savunuyordu. Buna göre, insan aç olduğunda nasıl karnını doyuruyor, susayınca "bir bardak su"yla susuzluğunu gideriyorsa, cinsel açlığını da o kadar basitlikte ve doğallıkta gidermeli ve buna kimse karışmamalıydı. Cinsler arasındaki ilişkilere "bir bardak su" içmekten fazla değer verilmemesi gerektiğini öğütleyen bu anlayış, ünlü "bir bardak su" teorisi olarak geçiyordu.

Bunun yanı sıra, devrimci toplumsal çalışmanın bütün zamanlarını aldığını, bu nedenle "sevgi ve aşk ilişkilerine zaman" kalmadığını ileri süren bir kesim de vardı. Bunların büyük bir bölümü sonuçta "bir bardak" su teorisiyle birleşirken, küçük bir bölümü de asketizme* varan görüşlerin şampiyonluğunu yapıyorlardı. Sonunculara göre, sevgi ve aşk ilişkileri insanları devrimci çalışmadan alıkoyduğu, enerjilerini çarçur ettiği için zararlı bir şey olarak kökten reddedilmeliydi, burjuva ilişkilerdi.

Gençlik arasındaki bu tür teoriler hararetle tartışılır ve herkes kendi pratiğini teorileştirme ve diğerlerine de tek doğru yaklaşım olarak empoze etmeye, hatta dayatmaya kadar vardırırken, genelde genç kızlar ile genç erkekler arasında bir yaklaşım farklılığı da kendini gösteriyordu: Erkekler çoğunlukla her türlü romantizmden, süreklilikten, yeğinlikten ve sorumluluktan bağımsız ilişkilerin peşinde koşarken, kadınlar çoğunlukla —teoride aksini savunsalar bile— cinselliği sevgi ve aşkla birleştiriyor, uzun süreli ilişkiler peşinde koşuyor ve giderek artan oranda erkeklerin sorumsuz ve düşüncesizce yaklaşımlarından şikayet ediyorlardı. Yani erkekler, eski yasaların ve normların hükümlerini yitirmelerini, pratikte eskiden beri sürdürdükleri poligam (çokeşli) ilişkilerin bir anlamda legalleştirilmesi şeklinde kullanırken, sevgi ilişkilerinde özgür seçim hakkını pratikte elde eden kadınlar, yeni temelde monogam ilişkileri arzuluyorlardı. Pratikte ama erkek, proleter/devrimci ahlak adına kadına kendi isteğini dayatıyor, örneğin, bir

* Asketizm: Keşişlik= cinsel nedenlerle kendini her türden zevkten bilinçli olarak mahrum etme.

erkeğin kendisiyle yatma arzusuna hemen boyun eğmeyen genç kızı gerici geleneklere bağlılıkla suçlayıp, küçük-burjuva olarak damgalayabiliyordu:

> "Bizim aramızda sevgi yoktur, sadece cinsel ilişki vardır. Çünkü sevgi bizde psikolojinin hor görülen alanına girer. Bizde sadece fizyolojinin varlık hakkı vardır... Kızlar erkek arkadaşlarıyla bir aylık, bir haftalık, bazen tamamen rastlantısal bir geceliğine ilişkiler kurarlar. Ve sevgide fizyolojiden başka birşey arayanlarla dalga geçilir, onlar düşünsel olarak geri kalmış, acınır mahluklar olarak görülür."[23]

İnsanların eski feodal-burjuva gelenekler temelindeki zoraki evliliklerden kurtulması ve yeni temelde, bireysel cinsel sevgi temelinde yeni birliktelikler kurmasının yolunu açmakta mutlaka gerekli olan evlenme ve boşanma işlemlerinin kolaylaştırılması belirgin bir şekilde kötüye kullanılmakta, birkaç ay, hatta birkaç gün süren evlilikler aşırı ölçüde çoğalmaktaydı.

Genç kızların ve kadınların toplumsal bir görünüm haline gelen bu uçarılıktan etkilenmesi kendini çok daha başka önemde gösteriyordu. Bu ilişkilerin istenmeyen sonuçlarını —çocuk veya kürtaj— taşıyanlar onlardı.* 1920'li yıllarda kürtaj yaptırmak için başvuran genç kızların sayısı çığ gibi büyüyordu. Fanina Halle, ambulatoryumlara gelen genç kız ve kadınların ortalama olarak yedi kere, kimisinin ise 10-15 kürtaj yaptırmış bulunduklarını söylüyor. Bu, aynı zamanda, kürtajın en yaygın "doğum kontrol" yöntemi olarak kullanılması anlamına geliyordu.

Öne sürülen binbir çeşit teori karşısında neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt edemeyecek duruma gelenlerden birçoğu, önder komünistlere yazdıkları mektuplarda bu durumu dile getiriyor ve onlardan cevap bekliyorlardı.

Yaşanan bu kaos içerisinde bir taraftan eskinin parçalanıp yok edilmesi mücadelesi sürdürülürken, bir taraftan da, sadece eskinin yıkılması mücadelesiyle kendini sınırlamanın yanlış olduğu, yıkılan eskinin yerine yeninin geçirilmesi gerektiği tartışması gündeme geliyordu. Burjuva yaşam tarzına, burjuvazinin ahlak anlayışına karşı mücadele edilmeliydi; peki ama onun yerine geçirilecek ve savunulacak

---

* Sovyet Mahkeme tutanakları temelinde yazılan "Galina'nın katli" adlı metnin Ek I, s. 414'de yer alan özeti bunu gayet iyi bir şekilde örneklemektedir.

proleter ahlak anlayışı ne idi? Özellikle Komsomol (Genç Komünistler Birliği) içerisinde bu, yakıcı bir sorun haline geliyordu. Partinin ve devletin kitleleri nasıl ve hangi yönde eğitmesi gereklidir, aile ve evlilik ilişkilerine nasıl bir yön verilmelidir vb. sorularını kapsayan bu tartışma içerisinde bizzat komünistlerin saflarında da değişik pozisyonların varlığı sözkonusuydu. Bunu açıkça dile getirenlerden biri de Krupskaya idi:

> "Bu çalışmanın eğitici etkisi, insanın, her adımını bütünün çıkarlarını gözeterek değerlendirmeyi öğrenmesinde yatmaktadır ve bu yaklaşım tarzı tabii ki aile meselelerine yaklaşım üzerinde de etkide bulunmaktan geri kalmamaktadır. ***Bu sorun yakıcı bir sorundur ve çeşitli komünistler tarafından çeşitli şekillerde cevaplandırılmaktadır.*** Buna ilişkin billurlaşmış bir yanıt henüz yoktur; ama hiçbir kuşkuya yer yok ki, bu sorunun çözümüne götüren olası yol, kadınların kollektif çalışmaya, kamu faaliyetine çekilmesidir. Kişisel yaşantımızı sosyal yaşantıyla birleştirdiğimizde —ki halihazırda bu yolda bulunuyoruz— bu, herhangi bir dervişlik [asketizm —ÇN], kişisel yaşamdan cayma anlamına gelmez. Tam tersine, kişisel yaşantımızın toplumsal yaşamla kaynaştırılması, kendi çıkarlarını toplumsal çıkarlar açısından görebilme yeteneği, öylesine derin duygular, hem de kişisel yaşamı son derece zenginleştiren kollektif ve son derece güçlü duygular olanağı içermektedir. Bu dervişlik olarak değerlendirilmemeli, tam tersine kişisel yaşamın zenginleştirilmesinde bir ilerleme olarak kavranmalıdır. Bu yaşam çalışması, küçük-burjuva çevrede yaşanmış olan eski kişisel yaşamdan olduğundan daha büyük, güzel, derin şeye dönüşmelidir. Bu bağlantı içerisinde aile sorununu ortaya attığımızda, kişisel yaşamın nasıl yürüdüğünü biliriz. Bu bakış açısından bir dizi sorunu ortaya atabiliriz. Konuşma yapmam gereken fabrikaların birindeki bir işçi kadının söyledikleri beni bu düşüncelere getirdi. Şimdi Partiye katılan ve kendisini Parti yükümlülüklerine en fedakâr şekilde veren bu işçi kadın, işçi temsilciliği konseyi üyesidir ve aynı zamanda fabrikada büyük saygı görmektedir. Şunları söylüyordu: 'Partiye girin, ama Partiye girdiğinizde kocanızdan ve çocuklardan caymanız gerektiğini unutmayın.' Bu türden bir ajitasyonun çok kişiyi Partiye katılım konusunda cesaretlendireceğine inanmıyorum. Dahası, çoğunun katılma konusunda korkutulduklarına inanı-

yorum. Bu şekilde dile getirilen görüş, çok daha fazla sorumlu kadın işçiler tarafından da savunulmaktadır. Fabrikadaki işçi kadın kapanış konuşmasını yapmıştı, onun için kendisine yanıt veremedim. Ona, komünizmin bir mezhep topluluğu olmadığı ve asla en haklı dürtülerin ve duyguların bastırılmasını talep etmediği yanıtı verilmeliydi. Ona şu yanıt verilebilirdi: 'Hayır, aileden caymaktan başka komünizme giden başka bir yol daha vardır.'"[24]

Çeşitli makaleleri ve Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi uluslararası alanda da bugüne kadar etkisini gösteren "Sevgi Yolları" adlı romanıyla komünist ahlak, kadın ve aile, gelecek toplum üzerine düşüncelerini ortaya koymaya çalışan ve bununla tanınan Aleksandra Kollontay, bu tartışma içerisinde aşırı uçtaki pozisyonlardan birinin temsilcisiydi. Proleter ahlakı birey ile toplumun kaynaşması, bireyin çıkarları ile toplumun çıkarlarının uyum içerisinde olması şeklinde kavrayan Kollontay, bunun ancak ailenin tamamen ortadan kalkmasıyla mümkün olacağını savunuyor, o günkü dönemde çığ gibi artan evliliklerin çözülmesini bu yönde ileri bir adım olarak görüyordu.

"Proleter toplumumuzda davranış normları toplumun çıkarlarını öne çıkarmaktadır. Tavırların kollektife zarar vermiyorsa, o zaman [senin dışında —ÇN] hiçbir yurttaşı ilgilendirmez. Diğer taraftan ama bizim işçi cumhuriyetimizde bir dizi davranış biçimi, ki bunlar burjuva toplumunda saygıdeğer olarak görülmektedir, genelde reddedilir... Yeni üretim biçimleri temelinde bizde yeni ahlaki normlar da oluşmaktadır. Elbette tüm insanları üç, dört, ve hatta on yıl içinde mükemmel komünistlere dönüştüremeyiz. Ama biz diğer taraftan, insanların çoğunluğunda yeni bir bilinç oluştuğunu görüyoruz. Bu süreç çok önemlidir, ve tüm düşüncemizin ve duygularımızın ne kadar çabuk yeni toplumsal gelişmeye ayak uydurduğuna, ve daha şimdiden yeni davranış normlarının ortaya çıkmış olmasına aslında şaşırmalıyız. Bu gelişmeyi en fazla kadın ile erkek arasındaki ilişkileri incelediğimizde fark ederiz. Tekil ailenin direnci daha dünya savaşı döneminde zayıflamıştı; ve bu gelişmeyi sadece Rusya'da değil, savaşa katılmış olan tüm devletlerde görebiliriz. Önce kadınların üretime katılımı arttı. Bu gelişme tabii ki kadınların ekonomik olarak bağımsızlığının büyümesine yolaçtı; ayrıca evlilikdışı olan çocukların sayısı da arttı. Birbirini seven insanlar, artık burjuva toplumunun veya kilisenin önyargılarına

kulak asmadan birbirlerine kavuşuyorlardı. Hatta burjuva devleti asker ailelerinin evlilikdışı çocuklarını, en azından maddi olarak evlilik içi çocuklarla eşit ele almak zorunda kaldı. Sovyet cumhuriyetinde evlilik gittikçe önemini yitiriyor. Devrimden sonra ilk aylarda kilise evliliği kaldırıldı ve evlilik içi çocuklarla evlilikdışı çocuklar arasındaki şimdiye kadar var olan tüm ayrılıklar ortadan kaldırıldı. Bu tedbirlerle birlikte yürürlüğe konulan genel çalışma zorunluluğu da kadınların toplumumuz içerisinde kendi başına bir faktör olmasının kabul edilmesinde rol oynadı."[25]

Kollontay'ın bu yazısı Savaş Komünizmi döneminin koşulları temelinde kaleme alınmıştır. Buna rağmen ama onun yaklaşım tarzı hakkında fikir vermektedir. Kollontay, kadınların ekonomik olarak bağımsızlaşması, toplumsal faaliyete katılması, ev işlerinin ve çocuk bakımı ve eğitiminin toplumsallaştırılması sürecinin sonunda ailenin ortadan kalkmasını görmekteydi. Ortadan kalkan ailenin yerine ne konulacak sorusuna Kollontay'ın verdiği cevap: "kollektif" idi. "Kısacası, burada da aile bağlarının zayıfladığını tespit edebiliriz. Andaki bu gelişme gelecekte daha da güçlenecek, ve burjuva ailesi sönecektir. Onun yerine yeni tip bir aile —çalışan kollektif— geçecektir. Bu yeni temel biçimde herhangi bir kanbağı olan insanlar değil, bilakis ortak çalışmaları, ortak ilgileri ve yükümlülükleri ile dayanışmacı bir şekilde birlik olan insanlar birlikte yaşayacak ve birbirlerini eğitecekler."[26]

"Bizde, işçi cumhuriyetimizde evliliğin çözülmesine doğru bir gelişme eğilimi mevcuttur. Bizdeki genel toplumsal ve ekonomik gelişmeyi analiz ettiğimizde, görünen çok açıktır: ***Er ya da geç, çalışma kollektifi eski geleneksel tekil aileyi çürütecek ve sonuçta onun yerini alacaktır.***"[27]

Kollontay'ın tasarımına göre bu kollektifte yer alan kadın bağımsız "bekâr kadın"dır. Kadının annelik görevini de toplumsal bir görev olarak gören ve vurgulayan Kollontay, bunu doğurma ve emzirme dönemi ile sınırlamaktaydı. O bundan sonraki çocuk bakımı ve eğitimini tamamen ilgili toplumsal kuruluşlara devrediyordu.

Sorunu soyut olarak ele aldığı bir dizi makalesinde Kollontay, sevgi ilişkilerinin kollektifin çıkarları ile uyumluluk içerisinde olması gerektiği görüşünü savunmuştur. "İşçi Sınıfı ve Yeni Ahlak" adlı yazısında, yeğinliklerinde ve sürelerinde değişen farklı sevgi ve erotik ar-

kadaşlıkların var olabileceğini vurgulamış, bireysel sevgi üzerinde yükselen "büyük aşk"ı erişilmesi zor bir ideal olarak ortaya koymuştur. Bu yazılarında Kollontay görüşümüzce, sevgi ve aşk ilişkilerini hiçbir şekilde "bir bardak su" derekesine indirgememiştir. Fakat "Sevgi Yolları" kitabında çizdiği karakterlerden biri bu ideolojinin savunuculuğunu yapmaktadır:

> "Herhalde sizi en çok şaşırtan, kendimi hoşuma giden erkeklere onlara aşık olmayı beklemeden vermem olmalı? Bakın, aşık olmak için insanın zamanı olmalı. Birçok roman okudum ve aşık olmanın ne kadar çok zaman ve güç gerektirdiğini biliyorum. Ama benim hiç zamanım yok. Bölgede o kadar çok işimiz, çözmemiz gereken o kadar çok sorun var ki, bizi çılgınca aşıp geçen bu devrim yıllarında nasıl zaman bulacağız? Sürekli bir telaş ve koşmaca, düşüncelerin binbir yakıcı görevle dolu olması... Kuşkusuz, bazı sakin dönemler de var... İşte o zaman insan birinin ya da ötekinin hoşuna gittiğini farkediyor. Ama lütfen beni anlayın, aşık olmak için zaman yok. İnsan birisiyle yeni arkadaş olmuşken, haydi, ya cepheye gönderiliyor ya da bir başka kentte görevlendiriliyor... Ya da insanın o kadar çok yapacak işi oluyor ki, herşeyi unutuyorsun... Ama işte tam bu yüzden insan rastlantıyla karşılaştığı ve yanında kendini mutlu hissettiği kişiyle zamanı değerlendirmesini öğreniyor... Bu, kimseye birşey yüklemiyor..."[28]

Kollontay bu öyküsünde üç kuşağı canlandırmış, bunlar şahsında belirli ideolojik yaklaşımları sergilemiş ve ama bunları değerlendirmekten ve kendini belirli pozisyonlardan ayırmaktan özenle kaçınmıştır. Öykü şu cümlelerle bitmektedir:

> "Bu soruyla birlikte Genya kapının arkasında kayboldu.
>
> Ama ben odanın ortasında ayakta kala kaldım ve şu soruya cevap aradım: Kim haklı? Yeni duygular, yeni kavramlar ve yeni ahlak görüşüyle geleceğin yeni sınıfı mı?"[29]

Bu öykü, Kollontay'ın çizdiği roman kahramanı Genya'nın geleceğin insanı olduğu şeklinde yorumlanmış ve bazıları bunu en aşırı uca kadar götüren teoriler inşa etmişlerdir.

Parti saflarından bu tür pozisyonlara karşı tepkisini dile getirenlerden biri de, 1922'den itibaren Jenotyel başkanlığı yapan Sofia Smi-

doviç idi. Pravda'da yayınlanan bir makalesinde gençliğin, özellikle de Komünist gençliğin cinsel yaşama ilişkin tutumlarını sert bir şekilde eleştirmekteydi:

> "Proleter gençliğimizin büyük kitlelerinin cinsel ilişkilere dair görüşlerinin sakatlığı artık ağızlara sakız oldu. Gençlik, cinsel yaşama ilişkin —belki ilkel halk topluluklarına uygun olan— en ilkel görüşlerin, komünist olduğuna inanıyor. Ve belki en ilkel topluluklara uygun olabilecek bu ilkel düşüncelerin sınırlarını aşan herşeyi 'küçük-burjuvalık', cinsel soruna ilişkin burjuva yaklaşım olarak niteliyor...
>
> 1) Komünist Gençlik Birliği'nin üyesi her Komsomolcü, İşçi Fakültesi'nin öğrencisi her Rabfakovcu ve her toy genç, cinsel dürtüsünü istediği gibi yaşama hakkını kendinde görüyor ve yaşıyor. Bilinmez nedenlerle bu, karşı konulmaz bir yasa olarak kabul ediliyor.... Cinsel perhiz 'küçük-burjuvalık' olarak mahkûm ediliyor. 2) Şu ya da bu gencin beğendiği her Komsomolkacık (Komünist Gençlik Birliği'nin kız üyesi), her Rabfakova (İşçi Fakültesi'nin kız öğrencisi), kendisini ona teslim etmek zorunda, yoksa o bir 'küçük-burjuvadır' ve Komsomolka, Rabfakova, proleter kız öğrenci adını taşıma hakkına sahip değildir. Ve şimdi bu tuhaf trilojinin üçüncü ve son kısmı geliyor: Kendisini anne hisseden helak olmuş bir genç kızın gebe kadınlara has hazin ifadeli soluk yüzü. 'Kürtajı onaylama komisyonları'nın bekleme salonlarında böylesi Komsomol aşklarının acıklı hikayelerini çokça okuyabilirsiniz."[30]

Gençliğin uçarılığına karşı Partide ve toplumda tepkiler yükselirken, burada yer yer aşırı tutucu pozisyonları savunanlar da çıkıyordu. Bu tür pozisyonun savunucularından önde gelenlerinden biri, o dönem Sverdlov Üniversitesi'nde profesörlük yapan Zalkind'dir. Zalkind'in Parti üyesi olup olmadığını bilmiyoruz, ama onun gençliğe tam bir asketizmi öğütleyen ve bunu "Gençlik ve Cinsel Davranışın Devrimci Normları" adlı metninde kesin kurallar şeklinde teorileştiren yaklaşımının Parti içerisinde de yankı bulmuş olması mümkündür, fakat bu pozisyon hiçbir dönem Partide hakim olmamıştır; bu dönem savunulan çeşitli pozisyonlardan biri olarak kalmıştır. Zalkind'in gençliğin cinsel yaşamı için koyduğu on kuralından biri şöyledir: "Bir emekçi, ancak cinsel yaşantıya geç başladığında, evliliğe kadar iffetli kaldığında, cin-

sel ilişkiye ancak kendine sınıfsal ve duygusal olarak yakın gördüğü bir insanla girdiğinde, cinsel yaşamda tutumlu olduğunda, enerjisini azami şekilde üretici bir şekilde kullanan ve kendi sınıf yoldaşlarıyla en iyi ilişkiyi geliştiren sağlıklı devrimci bir nesil yaratabilir."[31]

Yaşanan bu kaosa Parti müdahale etmiş, proleter ahlak anlayışı adına savunulan burjuva ideolojilere karşı mücadele yürütülmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda Partinin yaklaşımı ve propagandası, esas olarak, Lenin'in Clara Zetkin ile konuşmasında ortaya koyduğu temel öğeler üzerinde yükseliyordu. Lenin, "özgür aşk" adına öne sürülen teorilerin ne yeni, ne de komünist olduğunu söylüyor ve sevgi ilişkilerinde sorumluluğun rolünü ortaya koyuyordu:

"'Hepsinden önemlisi, işin toplumsal yanıdır. Su içmek gerçekten bireysel bir meseledir. Aşk yapmak iki kişinin işidir, ve üçüncü, yeni bir yaşam da doğabilir. Bu olayda geneli ilgilendiren bir yan, topluma karşı bir görev vardır.' Lenin devamen, komünistlerin bireysel cinsel sevgi üzerinde yükselen evlilik ve aile ilişkilerini savunmaları gerektiğine işaret ediyor, gençliğin bu yönde eğitilmesi gerektiğini vurguluyordu. Gençliğe asketizmin öğütlenmesini de reddeden Lenin 'Ne rahip, ne Don Juan, ama ne de bunların ikisi arasında birşey olarak Alman filisteni' diyor, '...burjuva toplumundan devrimin dünyasına —bazı asalak bitkilerin köklerinin uzaklara yayılması gibi— uzanarak sokulan zararlı görüngüler ortaya çıktığında, bunlara karşı hemen tavır almak daha iyidir'"[32] şeklinde tavır belirliyordu. Mücadelenin aynı zamanda cinselliğe abartılı bir şekilde önem veren, aşk ve gönül işlerini hayatlarının merkezine koyanlara karşı da yürütülmesi gerektiğini vurguluyordu. *

* Bu tartışmalara katılan ve Partinin aile ve evlilik ilişkilerine dair anlayışını ortaya koyanlardan biri de Troçki idi. Troçki'den burada alıntı yaparken, onun daha sonra SBKP(B) tarafından, gelişmesinin son aşamasında emperyalizmin ajanı olarak değerlendirildiği tamamen bilincimizdedir. Buna rağmen Troçki, alıntı yaptığımız dönemde, alıntı yaptığımız konuda Pravda'da yayınlanan sözkonusu makalesinde Partinin merkezi görüşünü savunmaktadır. Olumlu atıfta bulunmamızın nedeni budur. 1923 yılında Pravda'da yayınlanan "Eski Aileden Yeni Aileye" başlıklı makalesinde Troçki, eskinin yıkılmasını savunup orada durmanın yanlış olacağını, yıkılan eski burjuva ailesinin yerine yeni tipte ailenin geçmesinin gerektiğini vurgulamaktadır.

Troçki, savaş ve devrim yıllarının ekonomide olduğu gibi aile yaşamında da tahribat yaptığını, ekonomideki krizin en kötü günlerinin artık arkada kalması-

Bu konuda gerçi Partinin çizgisini tam bir resmiyete kavuşturan bir kararın alınması sözkonusu değildir, ama Parti ve kitleler içinde yürütülen ideolojik mücadele içerisinde billurlaşan görüşün bu yönde olduğu açıktır. Lenin, bir taraftan özellikle komünist gençlik içerisinde yaygınlaşan burjuva/küçük-burjuva anlayışlara karşı mücadele ederken, diğer taraftan da yeni tipte bir ailenin gelişebilmesi için onun önündeki engellerin ortadan kaldırılmasının gerekliliğini de vurgulamıştır. Küçük-burjuvaların "boşanmaların korkunç artışı"na dair çığlıklarına karşı o şunları söylemiştir: "Burjuva ülkelerin toplumsal koşullarını azbuçuk tanıyan biri, fiili boşanmaların (tabii ki kilise ve yasa tarafından tasdik ve kabul edilenler değil) gerçek sayılarının heryerde

---

na ve inşa çalışmasına başlanmasına karşın ailedeki krizin henüz sürdüğünü ve buna sınıfın ve Partinin müdahale etmesi gerektiğini tespit ediyordu:

"Moskova Parti Propagandistleri Konferansı'nda bazı yoldaşlar büyük ve anlaşılır bir kaygıyla, eski ailelerin, yerine yenisini kurmak amacıyla çözüldüğünü ve ama yenilerinin de aynı şekilde sağlamlıktan yoksun olduğunu anlattılar. Her durumda kurbanlar anneler ve çocuklardır. Diğer taraftan, kişisel konuşmalarda Sovyet gençliğindeki, özellikle Komsomol'daki "ahlaki çöküntü" üzerine şikayetleri içimizde duymayan yoktur. Bu şikayetlerdeki herşey abartı değildir, bunlarda doğruluk payı da vardır. Biz bu doğrulardaki karanlık yönlere karşı mücadele etmek zorundayız ve elbette edeceğiz. Bu mücadele yüksek bir kültür ve insanlığın yükselmesi için bir mücadeledir. Ama eserimize başlamak için, sorunun ABC'sini kavramak için, gerici ahlak hocalığına veya sentimental yılgınlığa kapılmadan, önce gerçekte olanın ne olduğunu incelemek, olguları değerlendirmek zorundayız."[33] "Medeni evliliğin uygulamaya konulması, büyük ölçüde formaliteyle ayakta tutulan eski geleneksel aileye, Kilise'nin iktidarına vurulan darbe, aynı zamanda aileye vurulan güçlü bir darbe idi. Eski evlilik ilişkilerinde kişisel bağlar ne kadar zayıfsa, dış güçlerin —sosyal gelenekler ve dini kaideler— bağlayıcı gücü de o kadar büyük oluyordu. Kilisenin gücüne karşı darbe, aynı zamanda aileye karşı darbeydi. Ve bağlayıcı güçten ve resmi kabul görmeden yoksun olmalarına rağmen dini gelenekler halen varlıklarını sürdürüyor ve sallanan aileye bir dayanak olarak görev görüyorlar. Ama aile içerisinde bir iç bağ yoksa, geleneğin kudretinden başka hiçbir şey aileyi çöküşten ko-rumuyorsa, o zaman dışardan gelen darbenin aileyi parça parça etmesi olasıdır, ve bu aynı zamanda kilise geleneklerini izlemeye vurulan darbedir. Ve dışardan gelecek darbelerin gelecekte çok daha büyük olacağı gayet olasıdır. İşte ailenin dağılma süreci içinde olmasının ve bundan bir türlü kurtulamamasının ve biraz kendini toparladığında tekrar sallanmaya başlamasının nedeni budur."[34]

karşılaştırılamaz büyüklükte olduğunu bilir. Rusya bu bağlamda diğer tüm ülkelerden sadece bir noktada, onun yasalarının ikiyüzlülüğü ve kadının ve çocuğunun haktan yoksun durumlarını tasdik ve kabul etmemesinde, bilakis açıkça ve devlet iktidarı namına her türlü ikiyüzlülüğe ve haktan yoksunluğa karşı savaş açmasında yatmaktadır." *

Parti önderliğinin savunduğu ve Parti içinde de yerleşmesi için mücadele ettiği anlayışa göre ***yeni tip ailenin en belirgin özellikleri, bunların özgür seçim ve karşılıklı sevgi üzerinde yükselen, kadın ile erkeğin eşit olduğu, eşlerin birbirlerine, çocuklarına ve topluma karşı sorumluluklarını bildikleri, istikrarlı birlikti. Bu yeni tipte aileyi burjuva ailesinden ayıran temel özelliklerden biri de, —yukarıda saydıklarımız dışında— bireylerin aktif olarak toplumsal yaşa-***

Troçki'nin yaklaşımı gayet açıktır. O bir taraftan, eski ailenin yıkılmasının bir yerde kaçınılmazlığını ve bundaki ilerici ve olumluluğu göstermeye çalışırken, diğer taraftan da perspektifi yeni tipte bir ailenin oluşmasında görmekteydi ve bu "yeni tipte aile", Kollontay'ın savunduğu "yeni tip aile"sinden özsel farklılık gösteriyordu. Kollontay'ın yeni tipte aile olarak adlandırdığı "çalışanlar kollektifi", gerçekte ailenin ortadan kalkması, dolayısıyla kadın ile erkeğin ve çocukların karşılıklı ilişkilerinin güçlenmesi değil, onların birbirlerinden bağımsızlaşması üzerinde yükselirken, Troçki bunun tam tersini savunuyordu: "Böylelikle kültürle ilgili tüm çalışmamız, yaptığımız ve yapmamız gereken çalışmamız, yeni ilişkilerin ve yeni bir ailenin hazırlanması bakış açısı ile ele alınmaktadır. Tek tek işçinin ve tek tek kadın işçinin kültürel seviyesini yükseltmeden, yeni, yüksek tipte bir aile mümkün değildir; çünkü bu alanda dıştan gelen zorlamaları değil, ancak iç disiplini söz konusu edebiliriz. Aile içerisinde bireyin bu iç disiplini, ailenin iç yaşantısındaki atmosfer, açık görüşlülük ve kadın ile erkeği birleştiren bağların değeri tarafından belirlenir."[35]

Troçki'nin yaklaşımını Kollontay'ın "çalışanlar kollektif"inin karşısına koyarken, bunu sadece kadın-erkek ve çocuklar arasındaki bağlar açısından ele aldığımız bilinçte tutulmalıdır, yoksa bu karşı karşıya koyma aile ile kollektifin birbirini dışladığı yanlış anlayışına götürebilir. Yeni tipte bir aileyi savunan Parti, bunu böyle görmemiş ve bu "yeni tipte aile"nin anne-baba ve çocuklardan oluşan bir kollektif olma özelliğini vurgulamıştır.

Bu noktada Lenin'in pozisyonu ile uyumluluk içerisinde olan Troçki'nin pozisyonu Partinin yaklaşımını yansıtmaktadır.

* Lenin'in ilgili polemiğini bütünlük içerisinde Ek II, s. 421'de yayınlıyoruz.

ma katılmalarıdır. Parti, yeni aileye giden yolun ikili olduğunu, bunun birbirine bağlı ikili mücadeleden geçtiğini vurgulamıştır: Bir taraftan işçi sınıfının ve sınıf bireylerinin kültür seviyesinin yükseltilmesi ve diğer taraftan sınıfın maddi koşullarının devlet tarafından iyileştirilmesi mücadelesi.

Parti, kitleler içerisinde ideolojik mücadele, ikna, aydınlatma ve eğitim çalışmasına ağırlık verirken, komünistlerin kendi yaşam tarzları ile kitlelere örnek olması gerektiğini de vurgulamış ve bu alanda komünist ahlak anlayışına ters düşen davranışlarda bulunan Parti üyelerine karşı, onları Partiden atmaya dek varan idari tedbirler uygulamıştır. Klaus Mehnert, 1929 yılında Parti içinde yapılan büyük temizlikte atılan tüm Parti üyelerinin dörtte birinde, atılma gerekçesinin, "kadınlara karşı komünist olmayan tutum, uçarılık ve içkiye düşkünlük" olduğunu söylemektedir.[36]

Partinin kadınlara karşı erkek şovenisti yaklaşımları ve pratikleri sadece teşhir ve mahkûm etmekle yetinmediğini, bu tür komünist olmayan tavırlara karşı ciddi bir tavır aldığını, halk mahkemeleri tarafından ele alınan bir dizi dava açık bir şekilde göstermektedir. Bunun tipik bir örneği "Yeni Kuşak" adlı gazetede yeralmaktadır. Önce olayı kısaca özetleyelim:

İşsiz kalan bir genç kız, "Komsomol" —Komünist Gençlik Birliği— üyesi olan bir tanıdığına, kendisine iş bulmada yardım etmesi ricasıyla başvuruyor. Genç adam kıza yardım etmeyi kabul ediyor ve ama bunun karşılığında genç kızın kendisiyle bir gece geçirmesini istiyor. Genç kız buna önce şiddetle karşı çıkıyor, ama erkeğin kendisiyle evleneceğine dair söz vermesi üzerine geceyi onunla birlikte geçiriyor. Ertesi gün bu Komsomol üyesi verdiği sözlerin hiçbirini hatırlamıyor ve genç kadını kovuyor.

> "Kişisel yapısı açık ki, 'modern gençliğe' uymayan bu genç kız, buhrana düşüyor ve intihara teşebbüs ediyor. Açılan bu dava Moskova Eyalet Mahkemesi önünde görüşülmüştür.... Mahkeme bu genç erkeğe şu gerekçeyle dört yıl hapis cezası vermiştir. Kararda şöyle denmektedir:
>
> 'Grişin, Komünist Gençlik Birliği'ne üyeliğini ve Sovyet hizmetlisi pozisyonunu aşağılık amaçlar için kullanmıştır. Bu davranışıyla o Komünist Gençlik Birliği'nin ve yeni yaşam biçimi-

nin itibarını düşürmüştür. O, genç kızın yardıma muhtaç durumunu, işsizliğini kullanarak, bir komünist için en büyük suçu işlemiştir. Sovyet devletinin çalışma hakkı ilkesiyle ticaret yapılmasına, hele hele böyle bir ticaret bir kadının, bir insanın onuru üzerine kuruluysa, hiçbir şekilde izin verilemez.'"[37]

Bu ve buna benzer bir dizi örnek, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin "komünistlerin saflarında böyle şeyler olmaz" türünden, ve son tahlilde pisliklerin üstünü örtmeye hizmet eden her türlü idealist yaklaşımdan tamamen uzak bir şekilde, bunları açığa vurmaktan bir an çekinmeksizin amansız bir mücadele yürüttüğüne işarettir. Dolayısıyla bunlar, bir taraftan bugün Marksizm-Leninizm adına konuşanların bir dizisinin söz konusu idealist yaklaşım tarzının, diğer taraftan da "komünistlerin saflarında da erkek-şoveniști görüşler hakimdi" deyip, onların buna karşı mücadele yürüttüklerini gözlerden gizleyen çeşitli feminist akımların yaklaşım tarzının karşısında duran örneklerdir.

1920'lerdeki tartışmalar içerisinde Partinin evlilik ve aile ilişkileri ve komünist ahlak anlayışı üzerine yürütülen tartışmalardaki ideolojik-siyasi müdahalesine ve bu alanda özellikle gençlik içerisindeki eğitici çalışmasına verilebilecek örnekler çoktur. Bundan sonraki gelişmenin anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından önemli gördüğümüz şey, yirmili yıllardaki tartışmalarda ortaya çıkan sonuçlardır. Kısaca toparlarsak: Ekim Devrimi sonrasında Çarlık Rusya'sının ve kilisenin feodal-burjuva gelenekleri ve değer yargılarına karşı mücadele ile kol kola eski aileye ve bu eski aile içerisinde erkeğin, kadın ve çocukların konumlarına ve rollerine karşı mücadele yürütülmüş, o gün kapitalist ülkelerden ve bizzat Rusya içinden yükselen her türlü gerici burjuva anlayışa karşı "eski aile"nin yıkılması, dağılmasının, "yeni tipte bir aile"nin kurulmasının önündeki engelleri kaldıracağı noktasındaki olumluluk ön plâna çıkarılmış ve bu yönde propaganda yapılmıştır.

Parti, içinde yaşanılan dönemde geniş kitlelerde hakim olanın halen feodal ve burjuva düşünceler olduğunu, erkeklerin kadınlara karşı tutumlarında köklü bir değişiklik olmadığını vurgulamıştır: "Yüzyıllarca süren baskı, izlerini bırakmıştır. Kadınları toplumsal yaşamdan yalıtılmış ve toplumsal faaliyete katılma olanaklarından yoksun bırakılmış ev işçilerine dönüştüren eski aile sistemi hâlâ yürürlüktedir."[38] Komünistler, erkek işçilerin büyük çoğunluğunun halen kadınların ev işi ve çocuk bakımından sorumlu olduğu görüşünde olduğunu görüyor

ve buna karşı mücadele ediyorlardı. Örneğin "Rabotnitsa"da (İşçi Kadın) bir kadın şikayetini şöyle dile getiriyordu: "Yoldaşlarımız çoğu kez şöyle diyor: Karımın Partiye katılmasına asla izin vermeyeceğim, çünkü çocukları kendi haline bırakmasına ve ben eve döndüğümde bana yemek pişirecek birisi olmamasına tahammül edemem."[39]

Parti, mücadelenin sivri okunu eski aileye, eski yaşam tarzına ilişkin anlayışlara karşı yöneltirken, diğer taraftan da, özellikle gençlik içerisinde yaygınlaşan ve burjuva ideolojisinin uzantısından başka birşey olmayan ideolojilere karşı mücadele görevini de savsaklamamıştır. Komünist Partisi içerisinde de yansımasını bulan aşırı sol ve aşırı sağ pozisyonlarla ideolojik mücadele içinde, perspektifin yeni tipte aile olduğu ortaya konmuş ve bu yeni tip ailenin, insanların maddi ve kültürel seviyesinin yükseldiği ölçüde güçleneceği, gelişip yaygınlaşacağı düşüncesi belirginleşmiştir. Eskinin yıkılması aşırı bir hızla sürerken, yeninin çok yavaş ilerlemesi, beklenilenin ve umulanın tersine boşanmalardaki artışın yavaşlamaması, 1925-1926 yıllarında yeni evlilik ve aile yasasının tartışması içerisinde devletin yasalarla buna müdahale etmesi gerektiğine dair güçlü sesler yükselmesine yol açmıştır. Yükselen bu seslere karşı, devletin "aile ve evlilik ilişkilerine" genelde müdahale etmemesi gerektiği, onun ana görevinin ekonomik ve toplumsal olarak zayıf olan tarafı yasalarla korumak olduğu düşüncesi hakim olmuş ve bu temelde fiili evliliklerle resmi evlilikler yasa önünde eşit kılınmış, boşanma işlemleri daha da kolaylaştırılmıştır. 1926 yasasını hem Komünist Enternasyonal'in yayın organlarında, hem de Sovyetler Birliği'ndeki Parti organlarında "ailenin ortadan kalkması yönünde ileri bir adım" olarak yorumlayanlar çıkmış olmasına rağmen, Partinin ve Sovyet Hükümeti'nin çizgisi hem genel anlamda, hem de sözkonusu yasanın gerekliliğinin gerekçelendirilmesi bağlamında kesinlikle bu olmamıştır.

YENİ EKONOMİK POLİTİKA DÖNEMİ VE YENİ EVLİLİK VE AİLE YASALARI

Ekim Devrimi'ni hemen izleyen aylarda eski yasalarda kadını erkeğe tabi kılan, onu haktan yoksun eden ne varsa bir çırpıda bertaraf edilmiş, kadın ile erkek yasa önünde eşit kılınmıştı. Lenin ve diğer Bolşevikler bunu gururla söylüyor, diğer ülkelerdeki kadın ve erkek komünistler Sovyetler Birliği'nin pratikte attığı bu cesur adıma işaret ederek kapitalist ülkelerin emekçi kadınlarına sesleniyor, kurtuluşun ışıklı yolunu gösteriyorlardı.

Sovyet devletinin ve onun motor gücü, öncüsü Komünist Partisi'nin yasalarda ve toplumsal yaşamda kadınların eşit kılınmasını kendine temel alırken, bunu hiçbir dönem dar bir eşitlik anlayışı çerçevesi içine hapsetmediğini daha önceki bölümlerde de göstermeye çalışmıştık. Ekonomik ve toplumsal eşitsizlik sözkonusu olduğu sürece, sadece evlilik ve aile yasaları bağlamında değil, bütün alanlarda yasal alanda getirilen eşitliğin gerçek eşitlik anlamına gelmediği, tam tersine eşitsizliğin kaynakları ile birlikte tam açıklığıyla ancak bu andan itibaren ortaya çıkacağını Engels, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı yapıtında şu şekilde ifade ediyordu:

> "Aynı biçimde, erkeğin kadın üzerindeki egemenliğinin özel niteliği, bu iki cins arasında gerçek bir toplumsal eşitlik kurma zorunluluğu ve bunun yolu, bütün bunlar, kendilerini ancak, erkekle kadın tamamen eşit hukuksal haklara sahip oldukları zaman apaçık göstereceklerdir. O zaman görülecektir ki, kadının kurtuluşunun ilk koşulu, bütün kadın cinsinin yeniden toplumsal üretime dönmesidir ve bu koşul, tekil ailenin toplumun iktisadi birimi olma vasfının ortadan kaldırılmasını gerektirir."[40]

Engels'in burada ifade ettiği anlayışı Lenin ve Bolşevikler defalarca vurgulamış, bir yandan kadının üretime çekilmesi ve ev işi ve çocuk eğitimi/bakımının toplumsallaştırılması ana görevinin çözümünü önlerine koyar ve bunun üzerinde yoğunlaşırken, diğer taraftan da bu-

nun tam gerçekleştirilemediği sürece yasalar aracılığıyla ve diğer tedbirlerle zayıf olan tarafın korunması görevine en büyük önemi vermişlerdir. Belirli aralıklarla evlilik ve aile yasalarında değişiklikler yapılmasının temel gerekçelerinden biri, sözkonusu koşulların ortaya çıkardığı sorunlara yasaların yardımıyla da yanıt vermek, bunu yaparken zayıf olan tarafın haklarının ve çıkarlarının gözetilmesine en büyük dikkati sarfetmek olmuştur. Bunun bilince çıkarılması büyük önemdedir, çünkü evlilik ve boşanma işlemlerinin olağanüstü kolaylaştırıldığı, devletin bu işlemlerdeki rolünün sadece "düzenleme"ye indirgendiği dönemlerde de —yani 1936'ya kadarki dönemde de—evlilik ve aile ilişkilerinin "yalnızca ilgili kişileri ilgilendiren ve toplumun hiçbir müdahale isteminde bulunmayacağı salt özel bir ilişki haline" *(Engels)* gelmesi durumu, bir dizi Sovyetler Birliği "eleştirmeni"nin iddia ettiğinin tersine, kesinlikle bu mutlaklıkta sözkonusu olmamıştır, olamazdı. Bu gayet doğaldır da, çünkü Engels'in de öngördüğü gibi bu ancak devletin söndüğü komünist toplumda mümkün olacaktır.

19 Kasım 1926'da kabul edilen ve 1 Ocak 1927'de yürürlüğe giren yeni evlilik, aile ve velayet yasasının ön çalışması 1923 yılında yani Yeni Ekonomik Politika'nın uygulamaya konmasından yaklaşık bir yıl sonra başlamıştır. Bir yandan son yılların deneyimi, diğer yandan yeni iktisadi ve toplumsal koşullar, yürürlükte olan yasaların bazı noktalarında düzeltme yapılmasının gerekliliğini pratikte de göstermişti. Ülkenin ekonomik durumu oldukça kötüydü ve sosyalist ekonominin yerleşmesi bir yana henüz oldukça zayıftı. Yeni Ekonomik Politika uygulamasıyla birlikte kadınların üretimden dışlanması sürüyordu, ve hatta çalışsalar da halen ekonomik olarak zayıf pozisyondaydılar. Kadınların kitlesel işsizliği, onları ekonomik olarak yeniden erkeğe ve aileye bağımlı duruma getiriyordu. Genel ekonomik buhranın bir sonucu da fuhuşun korkunç bir şekilde artmasıydı. Yani yasalar önünde kadın-erkek eşitliğinin sağlanmış olması, gerçek yaşamdaki durumla olgu olarak çelişiyordu. Devletin ekonomik ve toplumsal olarak zayıf durumda olan kadınları ve çocukları tam himayesi altına alabilecek ve onlara gereken her türlü yardımı ve desteği verebilecek durumda olmaması, Partiyi ve devleti, bu durumda zayıfları mümkün olan en iyi şekilde koruma amacıyla yeni yasalar hazırlama görevi ile karşı karşıya bırakıyordu. 1917 ve 1918 Kararnameleri kadınların yasa önünde eşit kılınmasını temel alırken, Yeni Ekonomik Politika döneminin ge

tirdiği ekonomik durum ve sınıfsal yapılanmadan kaynaklanan sorunları gözetebilecek durumda değildi. Çünkü o gün mücadele —Savaş Komünizmi koşullarında— eskiye karşı yürütülen bir mücadeleydi, yeni koşulların yarattığı sorunlar ancak pratik yaşam içerisinde görülebilir ve bunlara çözüm aranabilirdi. 1926 yılına ilişkin evlilik ve aile yasaları işte bu yedi yıllık pratiğin —özelde de dört yıllık pratiğin— yarattığı bazı sorunlara cevap verme niyetini ve niteliğini taşıyordu.

Hazırlığına 1923 yılında başlanan bu yeni yasa taslağı, 1925 yılında Tüm Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi'nin 2. Oturumu'nda ana hatlarıyla onaylanmış ama derhal yürürlüğe konulmamış, halkın tartışmasına sunulmuştur. Bir yılı aşkın bir süre boyunca toplumsal hayatın her alanında, fabrikalarda, atölyelerde, çiftliklerde, Sovyetlerde, sendikalarda, kooperatiflerde, köy toplantılarında, delege toplantılarında vs. vs. bütün halkın gerçekten doğrudan katıldığı bir tartışma yürütülmüştür.

1926 yılında kabul edilen yasanın getirdiği en önemli yeniliklerden biri, resmi evliliğin yanısıra fiili evliliğin de yasa önünde tanınması ve ikincisi, 1918 Kararnamesi'nin öngördüğü "evlilik süresince eşlerin mal ayrılığı" hükmünün kaldırılarak yerine "mal ortaklığı"nın konmasıdır. Her iki değişiklik, doğrudan yeni iktisadi koşulların pratikte çıkardığı sorunlara cevap vermektedir ve kadınların korunmasını hedeflemektedir. 1918 Kararnamesi'ne, evlilik içerisinde eşleri eşit kılma niyetiyle alınan mal ayrımı hükmünün, çoğu durumda, ekonomik olarak erkeğe bağımlı olan veya ekonomik olarak daha zayıf tarafı oluşturan kadınların aleyhine işlediği ancak pratikte görülmüştü. Gerçi, 1926 yasası öncesinde de hukuk pratiğinde ev kadınının emeği erkeğin üretici çalışmasıyla eşit kabul ediliyor ve boşanma durumunda bu gözönünde bulunduruluyordu. Fakat, ancak evlilik süresince mal ortaklığının yasaca kabulü ile ekonomik olarak zayıf tarafın korunması tam garanti altına alınabilirdi. Ayrıca, kilisenin etkisini kırmak için getirilmiş olan, sadece medeni evliliğin yasa önünde korunması da pratikte önemli sorunlar yaratıyordu. Bu yasanın en yaygın bir şekilde kırda kulaklar, şehirde "YEP'çiler" denilen burjuvalar tarafından kadınlara karşı kullanıldığı saptanmıştı. Örneğin, ekin zamanı bir kadınla evlenen ve ama bunu kayda geçirmeyen erkek, kış geldiğinde kadına yol veriyor ve resmi evlilik olmadığı için kadın hiçbir hak talep edemiyordu. Burada düpedüz kadın emeğinin sömürüsü sözkonusu idi.

Bu nedenle yeni yasa, fiili evlilikleri ekonomik sonuçları itibariyle resmi evliliklerle eşit kılıyor ve fiili evlilik içinde yaşayan eşlerin de boşanma —daha doğrusu ayrılma— durumunda birbirlerine karşı mevcut ekonomik yükümlülüklerinin altını çiziyordu. Genel olarak eşlerin birbirlerine nafaka ödeme zorunluluğu en fazla bir yıllık süreyle sınırlanıyordu. Eşlerin birbirine karşı nafaka ödeme yükümlülüğünün geçiş döneminin bir zorunluluğu olduğu ve kadınlar ekonomik bağımsızlıklarını elde ettikleri ölçüde bunun giderek önemini yitireceği vurgulanıyordu. Devlet, herkese iş hakkını garantileyecek ve yardıma muhtaç olan bütün kitlelerin ihtiyacını çeşitli fon ve kurumlar üzerinden sağlayacak durumda olmadığı sürece, eşlerin birbirine, anne-babanın çocuklara ve tersine çocukların anne-babalarına karşı sorumlu olduğu, yeni yasada bir kere daha vurgulanıyordu. Eşlerin birbirine karşı nafaka yükümlülüğünün bir yıl ile sınırlandırılmasının arkasında yatan temel düşünce ise, ayrılan tarafların girecekleri yeni evlilik ilişkilerini ekonomik olarak yıpratmamaktı.

Devletin esasta resmi kayıtlı evlilikten yana olduğu, diğer taraftan ama ekonomik olarak zayıf olan kadınları korumak açısından fiili evlilikleri de tanıdığı, ilgili yasa metninde şöyle ifade edilmektedir:

Kısım 1. "Genel İlkeler" başlıklı bölümde:

> "1— Evliliğin resmi kayda geçmesi hem devletin ve toplumun çıkarı, hem de eşlerin ve çocukların çıkarlarının ve kişisel ve mülkiyet haklarının korunması için yürürlüğe konulmuştur.... 3— Kişiler arasında, yukarıda açıklandığı şekilde resmi kayda geçmemiş fiili karı-koca ilişkilerinin mevcut olduğu durumlarda, kişiler ne zamandan beri sözkonusu konum içerisinde yaşadıklarını beyan ederek, istedikleri zaman ilişkilerini resmi kayda geçirebilirler.... 6— Yasal olarak şu evlilikler kayda geçirilemez: a) başkalarıyla resmi veya fiilen evli olan kişiler arasında... 12— Evliliğin kaydedilmemiş olduğu durumlarda, mahkemenin karı-koca yaşamı tespitini yapabilmesi için ortak yaşamın ispatı yeterlidir, ortak yaşamın ispatına ilave olarak ortak ev idaresi ispatının eklenmesi ve üçüncü kişilere kişisel yazışmalarda ya da diğer belgelerde evlilik ilişkilerinin varlığını ispatlar yönde bildirimlerin yapılmış olması şartıyla; burada karşılıklı maddi destek, çocukların ortaklaşa yetiştirilmesi vs. nin varlığı ya da yokluğu hususları da hesaba katılır."[41]

1926 yasasının getirdiği bir diğer yenilik, boşanma mevzuatının daha da kolaylaştırılması ile ilgilidir. Buna göre artık, tek taraflı boşanma müracaatında da mahkemeye çıkmaya gerek kalmıyordu; nüfus kayıt mercii boşanmayı resmen kayda geçiriyordu. Hatta boşanmanın kayda geçmesi için nüfus kayıt merciine iki tarafın şahsen gitmesi de beklenmiyordu. Bu durumda gazetede boşanma dilekçesi yayınlandıktan kısa bir süre sonra boşanma kayda geçiyordu.

"Mal ortaklığı" hükmünün yeni iktisadi koşullar altında mutlaka gerekli olduğu noktasında genelde görüş birliği olması nedeniyle, yürütülen tartışmalarda bu nokta önemsiz bir yer tutmasına karşın, fiili evliliğin yasa önünde tanınması ve boşanmanın daha da kolaylaştırılması en başından itibaren alevli tartışmalara yol açmıştı.

Kabul edilen bu yasa öncesinde yürütülen tartışmaları ve pozisyonlardaki kutuplaşmayı en geniş bir şekilde belgeleriyle Rudolf Schlesinger aktarmaktadır. Bu tartışmalar, önce en başından itibaren evlilik ve aile yasalarına ilişkin olarak Partide ve Sovyetlerde çok değişik pozisyonların olduğunu, yasaların üzerinde yükselmesi gereken ilkenin, kadınların hak eşitliği ve toplumsal olarak zayıf olan tarafın korunması olduğu noktasında fikir birliği mevcutken, bunun en iyi nasıl yapılacağı noktasında görüş ayrılıklarının olduğunun görülmesi açısından önemlidir. İkincisi, bu tartışmalar içerisinde sosyalist devletin evlilik ve aile politikasının nasıl olması gerektiği, boşanmaların çığ gibi büyümesine karşı tavrın ne olması gerektiği, çocukların korunmasının nasıl sağlanacağı vs. vb. sorunlar uzun uzadıya tartışılmakta ve çeşitli pozisyonlar bazen uç noktalarda kutuplaşmaktadır. Bunlar önemlidir, çünkü daha sonraki yasaların —1936 ve 1944 yasaları—, birçoğunun iddia ettiği gibi, hiç de tartışmasız ve gökten zembille iner gibi ortaya çıkmadığını ve bunların daha önce savunulan görüşlerin ve yaklaşımların bir nevi devamı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle biz tartışma içerisinde kendini gösteren çeşitli pozisyonları ana kutuplaşmalar temelinde aktarmaya çalışacağız. Buna geçmeden şunu da vurgulamayı gerekli görüyoruz: Bazı anti-komünist yazarların iddia ettiğinin tersine, kitleler önünde ve kitlelerle birlikte yürütülen bu tartışmalar, yasa taslağında bir dizi noktada değişiklik yapılmasını beraberinde getirmiştir, yani bu tartışmalar göstermelik tartışmalar olmamıştır. Örneğin, yasa taslağında evlilik yaşı kızlarda 16, erkeklerde 18 olarak

belirlenirken, buna özellikle işçi sınıfından gelen tepkiler karşısında yasada her ikisi için de yaş 18'e yükseltilmiştir. Kadın-erkek eşitliğini ve kadınların ve çocukların korunmasını temel alan Sovyet devleti, bu tartışma içerisinde özellikle köylülerden gelen gerici temeldeki itirazlar karşısında geri adım atmamış ve bunları reddetmiştir. Buna aşağıda değineceğiz. *

Tartışmalarda ana kutuplaşma, fiili evliliğin resmi medeni evlilikle maddi sonuçları açısından yasa önünde eşit kılınması ve boşanmaların daha da kolaylaştırılması noktasında olmuştur. Gerekçeleri açısından bazı farklılıklar göstermesine karşın bunları iki ana pozisyon olarak özetleyebiliriz:

Birinci pozisyon: Yasa taslağının karşıtları. Fiili evliliğin yasa önünde eşit kılınması ve boşanmanın daha da kolaylaştırılmasının karşıtları, bu yasanın özellikle gençlik içerisinde varolan uçarılığın daha da artmasına ve insanların evliliğe ve boşanmaya daha düşüncesiz ve sorumsuz yaklaşmalarına yolaçağına ilişkin kaygılarını dile getiriyorlar. Devrim ve onu takip eden içsavaş döneminde "eski ailenin" yıkılması sürecinin bir toplumsal genel görünüm haline geldiğini, ama yıkılan "eski aile"nin yerine yeni uzun süreli ve sağlam evliliklerin yerleşmediğini, ailelerin yıkılmasından özellikle çocukların büyük zararlar gördüğünü ve devlet bunların bütün yükünü henüz taşıyacak durumda olmadığı sürece, ailenin çocuk bakımı ve eğitimi görevi ve sorumluluğunu taşımasının önemli olduğunu vurguluyorlardı. Bu dönemde 6-7 milyon başıboş bırakılmış çocuk, devletin önemli sorunlarından biriydi. Bu görüşün savunucuları, kayıtlı evliliğin kadın ve çocukların haklarının korunmasında en doğru ve kolay yöntem olduğunu söylüyorlar, fiili evliliğin varlığını ya da yokluğunu kim, hangi kriterler temelinde tespit edecek sorusunu ortaya atıyorlardı. Bunlar, sadece kayıtlı evliliğin yasa önünde tanınmasının insanları bu yönde hareket etmeye iteceğini, dolayısıyla evliliğe ve aileye sorumsuz bakış tarzına karşı mücadelede de etkili bir silah olacağını savunuyorlardı. Bunların arasında boşanmanın zorlaştırılmasını savunanlar da vardı.

---

* Evlilik yasaları üzerine bu tartışma bağlamında 1926'da Käthe Duncker tarafından yazılan, iki Alman kadın arasındaki hayali diyalog da ilginçtir. *Bkz. Belge 8, "Devletin Efendisi Olarak İşçi", "Belgeler" bölümü, s. 63-78.)*

Bu pozisyonun savunucularından bazılarının Merkez Yürütme Komitesi'nin oturumundaki konuşmalarından bölümler:

Belobrodov: "Devlet şunu diyemez: Bir evlilik yürüyor mu, yürümüyor mu, ayrılıklar çok mu, az mı, beni hiç ilgilendirmez. Çünkü ailenin istikrarına bağlı ve toplum için çok büyük önemde olan bir dizi sonuç çıkmaktadır.... Elbette, boşanma ve nafaka kararından sonra yetişen çocukların yaşamının nasıl bir yön alacağı, onların hangi şartlar altında büyüyeceği ve nasıl bir yurttaş olacağı devlet için tayin edici önemdedir. Bu perspektiften evliliğe baktığımızda şunu söylemek zorundayız: 'Evliliklerin uzun ömürlü olmalarının gerekliliği açıktır.'"[42]

Krassikov: "Bir aile ve çalışan bir birim oluşturduğu ölçüde evlilik, temelleriyle güçlendirilmek, resmiyete kavuşturulmak zorundadır; öyle ki, herkes bunların evli eşler olduğunu bilmelidir. Evliliğin ana kriteri nedir? Sadece tarafların 'iç' anlaşması, karşılıklı niyet beyanı değil, aynı zamanda kendilerini çevreleyen topluma karşı da bunu bildirmeleridir."[43]

"Devlet, kadınların ve çocukların korunmasını mecburi kılan yasalar yapmak zorundadır. Devlet sorunu şöyle ele alır: Eğer iki insan evlenme kararı veriyorsa, onlar önce birbirlerine yardım etmeye hazır olmak, ve ikincisi, eğer çocuk yapmak istiyorlarsa, onlara bakmaya, onları besleme, giydirme ve eğitmeye hazır olmak zorundadırlar. Komünist bir toplumda bu desteği, bireyleri bu sorumluluğu üstlenmekten vazgeçirmeden toplum taşıyacaktır. Ama geçiş döneminde biz, burjuva devletin yöntemlerini devralmaya mecburuz."[44]

Gimranov: "Evlilik sorunu aile sorunundan ayrı ele alınamaz. Aile Sovyet toplumumuzun küçük hücresidir. O, sosyalist insanın unsuru olarak sosyalist ruh taşır. Aile problemi kişisel bir sorun olmaktan çok uzaktır. Devlet organları yalnızca aile mevcut olduğunda değil, ailenin kurulma sürecinde de kendine düşen rolü oynamalıdır."[45]

Korytin: "Bu yasanın boşanmaya ilişkin yönüyle hemfikir olamam. Ülkede boşanma sayıları arttıkça artıyor. Ben boşanmalardaki bu artışın önlenmesi için adımlar atılmasını öneriyorum. Taraflardan biri ayrılma kararı alıyor, gidiyor ve boşanma kararını eline alıyor. Ben insanların önemli gerekçeler olmadıkça boşanmalarından yana değilim."[46]

Ryazanov: "Bu taslağın ideal komünist toplum yolunda bir adım olduğu söyleniyor. Ben bu komünist açıklamalarda komünizmin izi bile olmadığını iddia etme cüretini gösteriyorum. Sosyalist topluma ulaştığımızda ve her türlü devlet, her türlü zor yitip gittiğinde, o zaman yoldaşlar, kendi kendimize evliliğin iki ayaklı hayvanlar arasında —sadece onları ilgilendiren ve devletin karışma hakkı olmayan— bir özel ilişki olup olmadığını sorarız. Şimdi ama proletarya diktatörlüğünün onuncu yılında bu denli küçük-burjuva anarşist bir taslağın 'Sovnarkom' [Halk Komiserleri Konseyi —ÇN] adına nasıl sunulabildiğini kendimize sormak zorundayız... Biz genç Komsomolcülerimize evliliğin kişisel bir edim olmadığını, tam tersine toplumun karışmasını ve düzenlemesini gerekli kılan derin bir sosyal anlamı olduğunu öğretmeliyiz. Toplumun gözünde evliliği kutsayan tek bir biçimin varolduğunu bırakalım bilsinler. Bu yasadan 'kaşa'dan [bulamaçtan —ÇN] başka birşey çıkmaz!"[47]

İkinci Pozisyon: Fiili evliliğin maddi sonuçları açısından resmi evlilikle yasa önünde eşit kılınmasını savunan pozisyon. Yasa taslağının savunucularının ana çıkış noktası, o dönemde Sovyetler Birliği'nde içerikte ve biçimde resmi evlilikten resmen kayda geçirilmemiş olmaları dışında pek farkı olmayan fiili evliliğin varlığı ve bu fiili evlilikleri o zamana kadar yasanın gözetmeyişi sonucu özellikle kadınların yasal olarak korunmasının mümkün olmamasıdır. Örneğin resmi evlilik boşanmayla çözüldüğünde eşlerin birbirine nafaka ödeme yükümlülüğü varken, fiili evlilikte böyle bir yükümlülük sözkonusu değildi. Bundan ama esasta, erkeğe ekonomik olarak bağımlı ev kadınları zarar görmekteydi. Aynı şey mülkün paylaşımı noktasında da sözkonusuydu. Yasa taslağının savunucuları, resmi evlilikte eşlere —özelde kadınlara— tanınan haklardan, fiili evlilik içinde bulunanların yararlanamaması durumuna bir son vermek istiyorlardı. Öngörülen yasanın boşanmalardaki artışı ve uçarılığı daha körükleyeceği anlayışına da karşı çıkıyorlardı. Şimdi tartışma tutanaklarından bu pozisyonun kimi savunucularının görüşlerini aktaralım:

Kursky: "Yasa taslağı fiili evliliklere sorumluluk yüklediği, ve kayıtsız evlilik içinde yaşıyan eşlere ilişkilerini açıklığa kavuşturmaları yükümlülüğünü getirdiği ölçüde, belirsiz ilişkilere

karşı yönelmektedir. Proje, ilkeleri bakımından tutarlıdır, çünkü biz zayıf tarafın korunmasını geliştiriyoruz, ki bu zayıf taraf kadın ve çocuktur. Ve bazılarının evliliğe bakışındaki düşüncesizliğe ve belirsizliğe karşı mücadele etmektedir."[48]

Krylenko: "Evlilik ve aile yasalarımız eski byt'ün [Byt: yaşam tarzı, varoluş —ÇN] hemen hemen bakir toprağını altüst ediyor. Devrimden hemen sonra kilise köleliğini kaldırmayı ve ilgisiz kişilerin evlilik ilişkilerine karışmalarına karşı mücadele görevini önümüze koymuştuk. Bunun için bir araç olarak kayıtlı evlilik yürürlüğe koyuldu. Ama daha bu dönemde, bugün, özellikle kilise evliliğinin otoritesi kırıldıktan sonra çok sık sorulan soru ortaya atılıyordu: bir evliliğin kayda geçmesinin gerekliliği, önemliliği veya en azından yararı neyle gerekçelendirilmelidir?

Bununla ilgili olarak, kayıt için çok az gerekçenin olduğu tespit edilmek zorundadır. Neden devlet kimin kiminle evlendiğini bilmek zorundadır, diye sormak gerek. İstatistik için mi? Hayır, bu esas mesele değildir. Esas mesele kilise evliliğine karşı mücadele ve çocukların ve ekonomik olarak zayıf tarafın korunmasıydı. Taslağın, evlilik ve aile yasalarının yeni kodeksi de bu anlamda evliliğin kayda geçirilmesi yükümlülüğünü kaldırmaktadır. Kayda geçirme artık evlenenlerin ve onların çocuklarının çıkarlarının korunmasının kolaylaştırılması amacıyla bir biçim olarak korunmakta ve bu yükümlülük olarak değil, bir hak olarak ayakta tutulmaktadır.

Ama fiili birlikte yaşama, kayıtlı olmasa da, evlilik olarak geçerli sayıldığında, buradan poligami olasılığı doğar. Bu olasılık gerçekten mevcuttur ve hiçbir şekilde istenmemesine rağmen Sovyet yasası buna karşı hiçbir yasak getirmemiştir. Böyle bir görünüme karşı ceza tedbirleri veya yasaklamalarla mücadele etmek, elbette mümkün değildir. Ama biz, poligami ile ilgili pozisyonumuzu, bir tarafın evli olduğu durumda evliliğin kayda geçirilmesinin mümkün olmadığını koyduğumuz yerde açıkça ortaya koyuyoruz.

Sosyalist toplum düzenine ne kadar yaklaşırsak, evlilik son tahlilde o kadar, ekonomik yükümlülükler de dahil her türlü gereksiz yükümlülüklerden kurtulacak ve tamamen iki kişi arasında özgür birliğe dönüşecektir. Ama devlet çocukların bakımı/eğitimini henüz üstlenemediği sürece, evlilik bir nevi ekonomik an-

laşma biçimini korur ve yasalar bunun altını çizer. Ama özgür bir birliğe doğru yöneldiğinde yasa, ekonomik olarak zayıf olan tarafın korunmasını ancak, bu taraf aynı zamanda birkaç evlilik içinde yaşamadığı durumda üstlenir. Bu tabii ki çocukları kapsamamaktadır, onların çıkarı yasa tarafından ebeveynlerin birbirleriyle veya üçüncü kişilerle olan ilişkilerinden bağımsız olarak korunur."[49]

Yasa taslağını savunmalarına karşın, gerekçelerinde ayrılan bir başka pozisyon daha mecvuttu. Bu pozisyonun savunucuları aynı evlilik içi/evlilikdışı çocuklardaki ayrımın kalktığı gibi resmi evlilik, fiili evlilik gibi ayrımların da tamamen kalkmasını öneriyor, evlilik ilişkilerine ve çocuklara karşı sorumsuz davranışların yasalarla düzenlenmesinin mümkün olmadığını savunuyorlardı. Bunu savunanlardan biri de Kollontay'dı. Ayrıca Kollontay bu tartışma içerisinde getirdiği bir öneri ile öne çıkıyordu. O, çocuklar için anne-babanın nafaka ödeme maddesinin kaldırılmasını ve bunun toplumsal bir fonla çözülmesini öneriyordu:

> ***Kollontay:*** "Gerçi yasa taslağı, kaydolmadan bir erkekle yaşayan kadını, yasal olarak kayıtlı kadınla eşit kılıyor ama köydeki mevcut zor koşulların ve şehirdeki yokluğun sonucu olarak görülmesi gereken rastlantısal ilişkileri hiç dikkate almıyor. Bu nedenle cinslerin karşılıklı evlilik ilişkilerinin —işçi koğuşları, konut sorunu gibi sorunların olduğu ve bu kadar çok başıboş yeni yetme çocuk ortalıkta dolaştığı sürece— hiçbir şekilde yasal olarak saptanmış bir formül altında toplanması mümkün değildir.... Tek tek kişilerin çabalarıyla ulaşılması mümkün olmayan, güç birliğiyle olasılık alanına girer. Çocukların ve annelerin geçiminin sağlanması için sigorta fonu küçük sigorta ödemeleriyle beslenmelidir. Bu şekilde 60 milyon yetişkinin sigortaya katılımıyla ilk başlangıç için yaklaşık 120 milyon toplanır. Bu fondan çocuk kreşleri, çocuk yurtları, anneler yurdu için giderler sağlanabilir, çalışamaz durumdaki annelere maddi yardım yapılabilir ve çocuklarının önce en az birinci yaşlarına kadar, ilerde fonun büyüklüğünün durumuna göre üç dört yaşına kadar bakımı sağlanabilir."[50]

Bu tartışma sonunda Kollontay'ın önerisi ezici çoğunluk tarafından redddedilmiştir. Fon önerisine en fazla karşı çıkanlar kadınlardı.

Bunlar, babalardan nafaka alma yerine böyle bir genel fon uygulamasına geçilmesinin, erkeklerin kadınlara ve çocuklara karşı sorumsuz davranışlarını çok daha artıracağını ileri sürüyorlardı:

> "'Tryohgornaya Manufaktura' fabrikasından kadın işçiler: Ratnikova, Baranova, Zaharova, Ivanova Tovariş [yoldaş —ÇN] Kollontay'ın önerisi kabul edilebilir değildir. Böyle bir vergilendirme uygulandığında erkekler utanma duygusunu tamamen yitirirler ve bunun sonucu genel uçarılık olur. Çünkü, bir erkek 'üçte biri' ödemek zorunda olmadığını bildiğinde, bir kadının yanında bir haftadan fazla kalmaz ve kadını kendi kaderine terkeder. O zaman kadının değeri onun için yeterince öttürdükten sonra fırlatıp attığı bir düdükten fazla olmaz... Ve hatta, misal olarak 1 Ruble vergi ödediyse, o zaman bundan bir kuruş fazla ödememeye dikkat edecek ve en az 50 kadının hayatını zindan etmeye kalkacaktır."[51]
>
> "'Pokrovskiy' İşçi Fakültesi'nden kadın öğrenciler: Myeşuyeva, Roşuk, Kostrikina, Trutnyova, Kusavyenkova, Nikoleyeva, Parşina:
>
> ... Herşeye rağmen en doğrusu nafaka sistemidir. Çünkü, eğer bir erkek Afrika ateşi ve şiirsel sihirle kadını baştan çıkarıp onunla bir çocuk yapıyorsa, o zaman kendi 'üçte bir'ini de ödemelidir. O zaman ikinci 'üçte bir'den kendini sakınır! Böyle bir 'üçte bir' acı bir deneyimdir!"[52]

Genel olarak bütün tartışma içerisinde emekçi kadınlar erkeklerin aile ve evlilik ilişkilerindeki sorumsuz davranışlarından şikayet ediyorlardı. Birçok evliliğin bir-iki ay sürdüğü, kadınların ama çocuklarla başbaşa bırakıldığı, sürekli tekrarlanan şikayetlerdi. Hatta bazı erkekler, sırf kadınla yatmak için evleniyor ve ertesi gün toz oluyor ve boşanmak için müracaat ediyorlardı. Evlilik ve boşanmaya ilişkin özellikle erkeklerde kendini gösteren yüzeysel ve düşüncesiz yaklaşımlar, Parti içinde de bazı kadın ve erkek komünistlerin boşanmalara kota konması, yani bir kişiye ancak üç-dört defa boşanma hakkı tanınması taleplerini getirmelerine yol açıyordu.

Fiili evliliğin yasalarca tanınmasına en fazla karşı çıkan kesim, daha önce de belirttiğimiz gibi köylülerdi. Onların kaygısı, bu yasanın mülkiyet çıkarlarına dokunacağı sezgisinden —toprağın bölünmesi,

hayvanların paylaşılması vb.— kaynaklanıyordu. Sovyet Yürütme Komitesi'nin kamuoyuna açık ilk toplantısında bu kaygılar örneklerle dile getirilmişti:

> "... Onsekizine yeni giren ve daha sümüğü akıp duran köy delikanlısı Vanya, oturaklı bir bakireyle evleniyor. Kadın ilk günden başlıyor: 'Ben kendi ocağımı ayırmak istiyorum, kaynanamı istemiyorum! Kendi malını ayır!' Vanya ise daha kendi malını ayıracak durumda değil, çünkü daha tam iş tutabilecek durumda değil. Bunun üzerine kadın onu terkediyor ve sonuçta son kısrak ve son kaz, son koyun ve son tavuk yasanın dediği gibi paylaşılıyor ve çiftlik mahvoluyor. Bu saçmalık önlenmeli!"[53]

Bu tür itirazlara karşı, fiili evliliğin tanınmamasının bu durumda esaslı bir değişiklik getirmeyeceği, bu sorunun ancak boşanmanın tamamen yasaklanması ile çözülebileceği, bunun ise sosyalist devletin ilkelerine ters düştüğü görüşü savunuluyor (örneğin Temyiz Mahkemesi üyesi Vinokurov)[54] ve yaygın bir ikna çalışması yürütülüyordu. Daha ileriki dönemde, kollektifleştirme hareketiyle birlikte köylünün bu korkusunun temeli de ortadan kalkmış oluyordu.

Tartışmalar içerisinde ilgili yasanın kendi içinde taşıdığı bir soruna da parmak basılıyordu: Bigamiye açık kapı bırakması. Bu hiçbir şekilde istenmeyen olasılığın gerçekten mevcut olduğu kabul edilirken, bunun yasaklarla tamamen engellenmesinin mümkün olmadığı söyleniyor ve esas olarak resmi veya fiili evlilik içinde olan bir kişinin, üçüncü bir kişi ile evliliğinin kayda geçirilmeyeceği hükmüyle buna karşı koyulmaya çalışılıyordu. Burada da tarafların medeni halleri hakkındaki açıklamalarıyla yetiniliyor, yanlış bilgi vermek suç teşkil ederken, doğrudan bigami suç olarak kovuşturulmuyordu. Buna ama bazı istisnalar da vardı: Doğu Cumhuriyetlerinde, özellikle islam dininin etkisi altında olan topluluklarda, eski toplumun bir kalıntısı olarak halen yaygın olan poligami, bu Cumhuriyetlerin özel yasalarınca yasaklanıyordu.

Partinin daima monogam ilişkilerden yana olduğu ve bunun propagandasını yaptığı, 1925 yılında "Yeni Kuşak" dergisinde yeralan bir makalede de vurgulanmaktadır:

"Esas sorun artık evlilik değil, monogamidir. Genç işçi —ki yeni bir yaşam tarzı içinde büyümeye başlayan bu insandır— artık evlilik kurumu ile pek ilgilenmiyor. Evliliğe ilkesel olarak karşı olduğundan değil, o duruma göre karar veriyor. Fakat o —Komünist Partisine ne kadar daha çok yakınsa o ölçüde daha fazla— monogam ilişkilere önem veriyor. Parti, üyelerinden ahlak bakımından yaşam tarzlarını bir başka insanı suiistimal etmeyecek şekilde düzeltmelerini talep etmektedir. İki kişiyle aynı zamanda ilişkide olan bir insan, kural olarak her ikisini de —birinin güvenini, diğerinin cinselliğini— suiistimal etmektedir. Partinin bu ahlak anlayışı, bazen Parti içinden de gelen ithamların tersine, küçük-burjuvaca değildir, bilakis yeni proleter bakış açısının sonucudur."[55]

Kitleler önünde ve kitlelerle birlikte yürütülen tartışmalar ertesinde yapılan bazı düzeltmeler ile yukarda alıntıladığımız ve ana hatlarıyla ortaya koyduğumuz yasalar Tüm Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi'nin 3. Oturumu'nda, 19 Kasım 1926'da onaylanmış ve yeni yasa 1 Ocak 1927'de yürürlüğe girmiştir. Adalet Halk Komiseri D. Kurski, Inprekorr'da yayınlanan bir makalesinde, yeni yasanın özdeki yaklaşımını şöyle ifade ediyordu:

> "1918 yılında kilisenin devlet işlerinden ayrılması daha yenice gerçekleşmişti. Bu nedenle ilk devrimci evlilik yasaları, doğası gereği, eski yasalarda eşlerin maddi hakları ve görevlerinin tek kaynağı olarak görülen kilise evliliğine karşı yöneliyordu. İlk aile yasası (1918 yılının), medeni evliliği (yani dünyevi evliliği) örgütlüyordu. İçinde bulunulan anda kilise evliliğine karşı mücadele gerekliliği gerçi tamamen kalkmamıştır, fakat eski önemini yitirmiştir. Bu nedenle yeni yasa taslağı dikkatini aile ve evlilik hukukunun zayıf nesnelerini korumak üzerinde yoğunlaştırmaktadır." * [56]

---

* Troçkist Bay Tony Cliff'in 1926 yasalarına getirdiği yorum/eleştiri, ve bu bağlamdaki Troçki savunusu ilginçtir. O, "Kadınların Özgürlüğü ve Sınıf Mücadelesi" kitabında şöyle diyor:

SOSYALİST TOPLUM VE YENİ AİLE VE EVLİLİK YASALARI

1926 yılına ilişkin evlilik ve aile yasalarından sonraki on yıl içinde de bazı yasal değişiklikler yapılmasına karşın, bunlar ilkesel önem taşımıyorlardı. Örneğin 1933 yılında resmi evliliğin olmadığı durumlarda çocuğun babasının nüfus kayıt müdürlüğü organlarınca kayda geçirilmesi işlemi kolaylaştırılmıştı.[57] Bundan sonraki dönemde evlilik ve aile yasalarına ilişki önemli değişiklikler, Sosyalist Sovyetler Birliği'nin gelişmesinde her yönüyle büyük bir dönüşüm noktası oluşturan 1936 yılına rastlamaktadır.

Otuzlu yılların birinci yarısında Sovyetler Birliği'nde ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan büyük değişiklikler olmuştu. Bu dönemde sosyalist sanayinin temelleri atılmış ve sömürücü sınıflar tasfiye edilmişti. Milyonlarca küçük mülk sahibi köylünün kollektif çiftliklere katılmasında büyük başarılar sağlanmıştı. Tarımda ve sanayide sosyalist iktisadın zafer kazanmasıyla birlikte işsizliğe son verilmiş, insanın insan tarafından sömürülmesi ortadan kaldırılmıştı; "Herkes yeteneğine göre, herkese emeğine göre" ilkesi gerçekleştirilmişti. Sosyalist Sovyetler Birliği'ndeki bu muazzam gelişmeler aynı zamanda kadınların

---

"1920'lerin acımasız ekonomik koşulları altında, yeni yasaların cinsel konularda ve evlilik ilişkilerinde tanıdığı geniş özgürlükler kadınların (ve çocukların) suistimaline ve sömürüsüne yol açtı. Koşulları göz önüne alan Troçki, 1918 Aile Yasası'na göre büyük bir gerileme olmasına rağmen, şu veya bu biçimde kadınları korumaya devam eden 1926 Aile Yasası'nı ehvenişer kabul ederek destekledi." *(A.g.e., s. 169/170.)*

Bu satırlar da yazarın hayal ürününden başka bir şey değildir. Birincisi, 1926 yasasının "büyük bir gerileme" olduğu saçmalıktan başka birşey değildir, ikincisi, Troçki'nin bu döneme ilişkin makalelerinde yasayı tam da onaylayan bir yaklaşım hakimdir. Troçki, Sovyet yasalarının ekonomik ve toplumsal olarak zayıf olan tarafı koruması gerektiği üzerinde durmuştur. Tabii ki, Troçki'yi savunmak bize düşmez. Burada sadece Troçkistlerin nasıl tarih çarpıtıcılığı yaptığına işaret etmek istedik.

konumunda esaslı değişikliklere yol açmıştı. Sanayide kadınların istihdam edilmesinde ve köylü kadınların kollektif çiftliklere girmesinde büyük başarılar sağlanmıştı. Aynı şekilde, kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi ve eşit işe eşit ücret ilkesinin pratikte gerçekleşmesi alanında da gerçek kazanımlar söz konusuydu. 1929 yılından itibaren 7 saatlik işgününe geçilmiş, çocuk yuvaları ve kreşleri, sağlık kuruluşları vb. ağının genişletilmesi alanında da sağlam bir temel yaratılmıştı. Bütün bunlar kadınların ekonomik olarak bağımsızlaşması anlamına gelmekteydi. Kadınların eski ekonomik olarak zayıf olma konumlarında esaslı bir değişiklik söz konusuydu.

Ülke yaşamındaki bu muazzam değişiklikler, yeni koşullara uygun yeni bir Anayasanın kabul edilmesini gündeme getirmişti:

> "1935 Şubat'ında Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri Birliği VII. Sovyet Kongresi, 1924'te kabul edilmiş olan SSCB Anayasası'nı değiştirme kararı aldı. 1924'te kabul edilmiş olan ilk Sovyet Anayasası'ndan bu yana Sovyetler Birliği'nin yaşamında meydana gelen büyük değişiklikler, bir anayasa değişikliğini zorunlu kılıyordu. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nde sınıf güçleri arasındaki karşılıklı ilişki tamamen değişmişti! Yeni bir sosyalist sanayi yaratılmış, Kulaklar ezilmiş, kollektif çiftlik sistemi zafer kazanmış ve Sovyet toplumunun temeli olarak, milli ekonominin her alanında üretim araçları üzerinde sosyalist mülkiyet kurulmuştu."[58]

1936 Anayasası'na işte Sovyetler Birliği'nin yaşamındaki bu derin değişiklikler, en kısa ifadesiyle "sosyalizmin zaferi" olarak yansıyordu. Yeni Anayasa'nın 122. Maddesi'nde, kadınların tam hak eşitliği şu şekilde vurgulanıyordu:

> "Kadınlar, iktisadi, devletsel, kültürel, toplumsal ve siyasal yaşamın bütün alanlarında erkeklerle eşit haklara sahiptir. Kadınların bu hakları kullanabilmesinin imkanları, çalışma, emeğinin ücretlendirilmesi, izin ve dinlenme, sosyal sigorta ve öğrenimde erkekle eşit kılınarak ve devamen anne ve çocuğun çıkarlarının devlet tarafından korunması, çok çocuklu ve yalnız yaşayan annelere devlet yardımı, tam ücretli gebelik izni ve geniş bir doğumevi, kreş ve çocuk yuvası ağıyla sağlanmıştır."*(Bkz. Belge 3, "Belgeler" bölümü, s. 31.)*

Yeni Anayasa'nın ilgili maddesinde kadınların genelde hak eşitliği vurgulanmakla kalmamış, değişen koşullar temelinde kadınların bu hakları gerçekten kullanabilmeleri için sosyalist devletin imkanları da sağladığı veya sağlamak zorunda olduğu açıkça belirtilmiştir.

Yeni dönemin gerekliliklerine uygunluk içerisinde, tüm Sovyetler Birliği için geçerli ilk "medeni kanun"un hazırlanması görevi de öne konuluyordu. Bu zamana dek her Cumhuriyet kendi yasalarına sahipti.* Ama, oldukça kapsamlı bir çalışma gerektiren bu görevin sonuçlandırılması beklenmeden aile ve evlilik yasalarında belirli değişiklikler derhal yapılıyordu.

1936 Kararnamesi

27 Haziran 1936'da SSCB Merkez Yürütme Komitesi ve Halk Komiserleri Konseyi'nin "Kürtajın Yasaklanması — Çocuk Doğumunda Kadına Verilen Maddi Yardımın Arttırılması — Büyük Ailelere Devlet Yardımı Verilmesi — Doğumevleri, Kreşler ve Çocuk Yuvaları Ağının Genişletilmesi — Nafakanın Ödenmemesi Halinde Cezanın Arttırılması ve Boşanmaya İlişkin Yasamadaki Bazı Değişiklikler Üzerine" kararnamesi onaylanmıştır. İlgili kararname, aynen 1926'da yapıldığı gibi, onaylanmadan önce Sovyet kamuoyu önünde tartışmaya sunulmuştur. Bu kararname, "Sovyet ailesinin sağlamlaştırılması" temel düşüncesi üzerinde yükselmektedir. Kararnamenin getirdiği temel değişiklikler şunlardı:

a) Tıbbi gerekçeler dışında kürtaj yasaklanıyor, çocuk doğumunda kadına verilen maddi yardım artırılıyor, büyük ailelere devlet yardımı verilmesi ve doğumevleri, kreşler ve çocuk yuvaları ağının genişletilmesi öngörülüyordu.

b) Boşanma işlemlerine değişiklik getiriliyordu. Boşanma halen nüfus kayıt organlarınca gerçekleştirilirken, artık boşanma anında iki tarafın da şahsen bulunması zorunlu kılınıyor ve nüfus cüzdanlarına işleniyordu. Boşanma kayıt ücreti, ilgili kişilerin kaçıncı kere boşandığına bağlı olarak, kademeli olarak artıyordu. Resmi evliliğin yanı sıra fiili evliliğin de yasa önünde tanınması noktasında herhangi bir değişiklik yapılmıyordu.

---

* Bundan sonraki dönemde de, tüm SSCB için geçerli olan hükümler dışındaki tüm meselelerde tek tek Cumhuriyetlerin yasamaları geçerliydi.

c) Nafaka yasal olarak saptanıyordu: Bir çocukta gelirin 1/4'ü, iki çocukta 1/3'ü, üç ve üçten fazla çocukta 1/2'si. Nafakanın ödenmemesi halinde ceza artırılıyordu.[59]

1936 Kararnamesi'nin tartışması içerisinde en büyük rolü "ayrımsız kürtajın yasaklanması" maddesi oynuyordu. Bu sorunu ayrıca ele alacağımız için burada üzerinde durmuyoruz.

1944 Kararnamesi

Hitler faşizminin Sovyetler Birliği'ne saldırısıyla gündeme gelen Sosyalist Anavatan Savunması'nın üçüncü yılında, 8 Temmuz 1944'te yeni bir kararname ile evlilik ve aile yasalarında temel değişiklikler yapılıyordu. "Hamile Kadınlara, Çok Çocuklu ve Yalnız Annelere Devlet Yardımının Artırılması, Anne ve Çocuğun Korunmasının Artırılması, 'Kahraman Anne' Unvanının, 'Annelik Şeref Nişanı'nın ve 'Annelik Madalyası'nın Uygulamaya Konulması" başlığını taşıyan kararname, Aile, Evlilik ve Çocuk Yasası'nda şu noktalarda değişiklik yapılmasını öngörüyordu:

a) Fiili evliliğin yasa önünde tanınması kaldırılıyor ve sadece kayıtlı evlilik yasa önünde tanınıyordu: "Aile, Evlilik ve Çocuk Yasaları Kodu'nda saptanan karı ve kocanın hak ve yükümlülüklerine ancak kayıtlı evliliklerin sahip olmasını geçerli kılmak. Bu kararnamenin yayınlanmasından önce fiili evlilik ilişkisi içinde yaşayan kişiler, ne zamandan beri birlikte yaşadıklarını açıklayarak evliliklerini kayda geçirebilir ve ilişkilerine resmiyet kazandırabilirler."(§ 19)

b) Boşanma zorlaştırılıyor ve artık ancak mahkemede gerçekleştirilebiliyordu:

"Boşanmalar halk mahkemeleri tarafından ele alınır."(§ 23)

"Halk mahkemesi boşanma müracaatının ardında yatan motivleri saptamak ve tarafları barıştırmak için tedbirler almakla yükümlüdür, bu amaçla, boşanan taraflar, karı ve koca, ve gerekli görüldüğünde şahitler mutlaka mahkeme önüne çıkmak zorundadır.

Halk mahkemesinde koca ile karı arasında barışma sağlanamadığı takdirde, davacı evliliğin boşanması isteği ile bir üst mahkemeye başvurma hakkına sahiptir."(§ 25)

c) Evlilik dışı çocuklarda babanın tespit edilmesi ve babanın nafaka yükümlülüğü kaldırılıyor, yalnız yaşayan anneler ve evlilikdışı çocuklar devletin koruması altına giriyor, devletten yardım alıyorlardı:

"Bir annenin bugün mevcut olan, babanın tespit edilmesi için dava açma ve kayıtlı evlilik içinde yaşanmayan bir kişiden çocuğun desteklenmesi için nafaka alma talebiyle mahkemeye başvurma hakkının kaldırılması."(§ 20)

d) Çocuk parasının arttırılması. Buna göre çocuk parası iki çocuktan itibaren kademeli olarak artırılıyordu. Aynı zamanda çocuksuz ailelerin vergileri artırılıyordu.[60]

Bu yasa, "Sovyet Medeni Yasaları" adlı kitap içerisinde yeralan yorumda şöyle değerlendirilmektedir:

> "Büyük Anavatan Savunma Savaşı döneminde Partinin ve Sovyet Hükümeti'nin ailenin sağlamlaştırılması ve çocukların çıkarlarının mümkün olduğunca çok korunmasına ilişkin kaygısı zayıflamadı, tam tersine daha da arttı. Savaş sonucu yetim kalan çocukların eğitiminin en iyi şekilde yürütülmesi gerekliliği ile özel tanzim edici yasalar çıkarıldı (SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu'nun 8 Eylül 1943 tarihli Kararnamesi...).
>
> Aile yasasını yaşamın güncel taleplerine göre değiştiren SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu'nun 8 Temmuz 1944 tarihli kararı çok daha büyük önemdedir.
>
> Her açıdan ailenin daha da sağlamlaştırılmasına yönelik bu karar, Sovyet aile ve evlilik yasasının geliştirilmesinde büyük önemde bir köşe taşıydı. Bu karar annenin ve çocuğun korunmasına ilişkin bir dizi önemli tedbir öngörüyordu."[61]

Bu yasaların özeti, Sovyet aile politikasının temel ilkelerinin açıklandığı "Sovyet Medeni Hukuku" adlı kitapta anlatılmaktadır. *(Bkz. Ek III, s. 423.)*

1936 ve 1944'te onaylanan evlilik ve aile yasaları, 1949 yılında Viyana'da yapılan "Sosyalizm Ülkesinde Kadın" sergisinin materyallerinde şöyle özetlenmektedir:

> "Evlilik için önkoşul artık servet değildir. İki eş de eşit hak ve yükümlülüklere sahiptir. Bütün ırkların ve halkların eşitliği yasadır. Eşlerden her biri kendisinin özgürce seçtiği mesleği icra eder. Evlilik yaşı 18'dir (güney Cumhuriyetlerinde kadınlar için 16'dır). Sadece nikah dairesinde kurulan evlilik yasal evliliktir. Evliliklerin, doğumun ve ölümün kayda geçirilmesi bağlamında

kilisenin hiçbir etkisi yoktur, ama inananlar istediğinde dini törenler yapabilir, fakat bunların hiçbir yasal geçerliliği yoktur. Evlilik kayda geçirildiğinde nüfus cüzdanına da işlenir. Kadın istediğinde kendi soyadını muhafaza eder. Eşlerden her biri kendi ülke vatandaşlığını muhafaza eder. Fiilen var olan bir yaşam birliği —bu ister kayda geçirilmiş olsun, ister olmasın— evlilik engelidir. Fiili yaşam birliği sonradan da —gerçekte varolduğu tarihten itibaren— evlilik olarak resmen kayıt ettirilebilir. Boşanma müracaatında bulunulduğunda birinci mahkeme barışmayı deneme önerisi getirir. Ancak bu reddedildiğinde, ikinci mahkeme boşanma davasını yürütür.

Boşanma durumunda eşlerden biri desteğe muhtaç durumda olduğunda —kadın veya erkek farketmez—, diğeri ona bir yıl boyunca nafaka ödemek zorundadır; yani karşılıklı nafaka ödeme yükümlülüğü vardır."[62]

SOSYALİST TOPLUM VE SOVYET AİLESİNİN SAĞLAMLAŞTIRILMASI MÜCADELESİ

1920'li yıllarda sürdürülen ve 1926 evlilik ve aile yasasının çıkmasıyla bir anlamda sonuçlanan tartışma, beklenilenin ve umulanın tersine, yeni tipte ailenin gelişip güçlenmesinin "eskinin yıkılma" sürecine kesinlikle ayak uyduramaması nedeniyle, 1930'lu yılların ortalarından itibaren yeniden gündeme gelmiştir. Burada sözkonusu olan, Çarlık Rusyası döneminde kurulmuş ailelerin çözülmesi değil, yeni kurulan ailelerin oldukça istikrarsız olmalarıdır. Bu döneme ait çeşitli istatistikler, boşanmaların özellikle genç yaşlarda çok yoğun olduğunu ve yaş yükseldikçe boşanma oranının düştüğünü göstermektedir. Yeni evliliklerin kurulması ile boşanmalardaki hızlı artışa dair gelişmeyi Leningrad'a ilişkin şu sayılar belirgin bir şekilde göstermektedir:

Her bin kişiye düşen evlilik ve boşanma sayısı:[63]

Yıl	Evlilik	Boşanma
1926	13,6	3,6
1927	15,0	9,8
1928	16,5	11,5

1928 yılında Leningrad'da her 10000 kişiye 115 boşanma düşüyordu. (Karşılaştırma açısından: aynı yıl Berlin'de her 10 000 kişiye 18 boşanma düşüyordu.)

Evliliğin istikrarı ve boşanma oranındaki yüksekliğin, ailelerin çocuklu olup olmadıklarıyla da yakından bağlı olduğu görülüyordu. 1928 yılına ait olan ve Moskova ve Leningrad dışında nüfusu 50 000'i aşan 13 şehri kapsayan bir istatistik bu noktada bir fikir vermektedir:[64]

Boşanan ailelerdeki çocuk sayısı	mutlak sayı	yüzde
Çocuksuzlar	21 733	60,7
1 çocuk	8 469	23,6
2 çocuk	3 210	9,0
3 çocuk	1 184	3,2
4 ve daha fazla çocuk	585	1,6
çocuk sayısı belli olmayan	625	1,9

Her ne kadar bu istatistik, ailenin çocuklu olup olmamasının evliliğin istikrarlılığında önemli bir rol oynadığına ve artan çocuk sayısı ile birlikte boşanma oranının düştüğüne işaret ediyorsa da, genelde var olan bir sorunu, Sovyetler Birliği'ndeki boşanma oranının tüm Avrupa ülkelerinin çok çok üstünde ve hatta o dönem "en olumsuz" örnek olarak sayılan ABD'nin de üstünde olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Ve tabii ki, istatistikler ve rakamlar bunların arkasında yatan ızdırap ve insani "facialar" hakkında birşey söylemezler. Birçok istatistiğin 15 güne kadar süren evlilikler kategorisi ile başlaması da, ilginç olduğu kadar, evliliklerin istikrarsızlığının boyutları hakkında fikir vermekte ve görüşümüzce "evliliğe ciddiyetten yoksun ve sorumsuzca yaklaşım" bağlamında Parti ve Sovyet Hükümeti'nin ikazlarının gayet haklı olduğunu göstermektedir. İstatistiklerin tabiatları gereği dile getiremedikleri sorunlar çeşitli makalelerde vb. açığa vurulmaktadır. Örneğin 1928 yılında Moskova Temyiz Mahkemesi, boşanma yasalarının kötüye kullanıldığı hakkında şu raporu vermektedir:

> "Son dönemlerde mahkemelerin pratiğinde, bazı yurttaşların cinsel ilişkide bulunmak için ve bu olduktan sonra ertesi gün boşanmak üzere evlendikleri durumlar kaydedilmiştir. Bu vakaların çoğunluğunda bu 'bir günlük evlilik' sadece kadınlarla cinsel ilişki kurma amacıyla yapılmıştır. Şu ana kadar bu tür bir günlük evliliklerin suç olarak kovuşturulup kovuşturulamayacağı konusunda fikir birliği yoktur. Moskova Temyiz Mahkemesi'nin genel toplantısında, bir kadınla sadece onunla cinsel ilişkide bulunmak için evlenme ve bir iki gün sonra boşanma amacını güden kişilerin 153. maddeye göre, yani tecavüz nedeniyle hesap vermeye zorlanacakları kararı alınmıştır."[65]

"Eski tip aile" yıkılırken "yeni tipte ailenin", Sovyet ailesinin güçlenip sağlamlaşmasının, beklenen hız ve yaygınlıkta gerçekleşmemesinin yarattığı sorunlardan biri de çocukların başıboş bırakılması idi. Savaş ve onu izleyen içsavaş döneminde ebeveynlerini yitiren veya ebeveynlerin maddi koşulları elvermediği için kelimenin gerçek anlamında sokağa bırakılan çocuklar sorununu kararlı bir mücadeleyle tüm zorluklara rağmen bir yere kadar çözmeyi başaran Sovyet Devleti, yeniden bu problemle karşı karşıya geliyordu. Ama bu defa, çocukların başıboş bırakılmasının nedenleri onların yetim kalmaları veya açlık ve sefalet değildi. Anne-babaların sorumsuz yaklaşımları ve yer yer sosyalist toplumda çocuk bakımı ve eğitiminin kamulaştırılacağı doğru düşüncesinin, anne-babayı her türlü sorumluluktan kurtardığı şeklinde yanlış kavranması ve altının oyulması idi. Kaldı ki, bu dönemde sosyalist devlet tüm çocukları kapsayacak kurumlara (kreş, çocuk yuvası, çocuk kulüpleri ve yurtlar) henüz sahip değildi. Bu durumda Rusça'da "besprisorni" denilen evsiz-barksız, başıboş çocukların sayısı ve bununla birlikte hırsızlık, soygunculuk vb. çığ gibi büyüyordu.

Bu sorunlar karşısında, 1926 evlilik ve aile yasalarının tartışmasında devletin aile ilişkilerine, örneğin boşanma işlemlerini zorlaştırarak yasa gücü ile doğrudan müdahalesi reddedilmiş olmasına karşın ilgili tartışma yeniden gündeme geliyor ve 1936 Kararnamesi ile birlikte "Sovyet Ailesinin Sağlamlaştırılması" resmi devlet politikası yasal bir çerçeveye oturtuluyordu.

Parti ve Sovyet devleti, 1936 yasasının amacının "ailenin sağlamlaştırılması, anne ve çocuğun çıkarlarının güvence altına alınması, çocukların başıboş bırakılmaktan korunması" olduğunu vurguluyordu.[66] Bu yasa ile boşanma işlemleri zorlaştırılırken (boşanma anında her iki tarafın da şahsen bulunması ve boşanma kayıt ücretinin artırılması), fiili evliliğin yasa önünde maddi sonuçları açısından tanınması durumunda henüz bir değişiklik sözkonusu değildi. 1936 Kararnamesi, izlenen devlet politikasına yasal bir zemin oluşturma açısından elbette ki önemli bir değişiklik, bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Ama, daha önce de bilince çıkarmaya çalıştığımız gibi, bu değişiklik daha önce tamamen zıt görüşlerin savunulduğu anlamında bir değişiklik değildir. Bundan önceki dönemde de Parti ve Sovyet devleti evlilik ve aile ilişkileri bağlamında esasta "yeni tipte ailenin", "Sovyet ailesinin" oluşması ve güçlenmesi yönünde eğitim-aydınlatma-propaganda çalış-

masında bulunmuştur. Örneğin fiili evliliğin yasa önünde tanınması olgusuna rağmen, devlet daima evliliklerin resmen kayda geçirilmesi yönünde propaganda yapmış, (Louis Fischer, bir dizi kamu ve devlet kurumlarının duvarlarında "Genç adam SAGS'a (Evlilik kayıt dairesi) git"şiarının yeraldığını[67] söylüyor), evlilik ve aile ilişkileri bağlamında sorumsuz davranışlara ve uçarılıklara karşı mücadele vermiştir. Bu mücadelede ***esas alınan şey*** insanlar arasındaki ilişkiyi belirleyen yeni bir toplumsal ahlakın yerleşmesi için ***ideolojik*** mücadele olurken, tabii ki salt ideolojik mücadele, eğitim ve aydınlatma ile yetinilmemiştir ve yetinilememezdi de. Yasaların veya yasa boşluklarının kötüye kullanılması durumunda (yukarıda "günlük evlilikler" bağlamında verdiğimiz örnek gibi), halk mahkemeleri cezai tedbirlere de başvurmuşlardır.

Kısacası, 1936 Kararnamesi öncesi de Parti ve Sovyet devleti, içeriği ve çerçevesi belirli bir evlilik ve aile politikası gütmüştür. Bütün bunların bilinçte tutulması, bu değişikliği önceki döneme taban tabana zıt bir politika olarak görüp gösteren ve bunu da "Stalin'in dümeni eline geçirmesi"ne bağlayan anti-komünist saflardan gelen saldırıların temelsizliğinin ortaya çıkarılması bağlamında önemlidir.

Yasal çerçevede 1936'da atılan adım 1944 Kararnamesi ile daha da ileriye götürülmüştür. 1944 Kararnamesi fiili evliliğin yasa önünde tanınmasını kaldırmış, boşanmaları daha da zorlaştırmıştır.* Yasaların yorumlandığı ve Sovyetler Birliği'nde evlilik ve aile ilişkilerinin bazı sorunlarına değinildiği çeşitli makalelerden çıkarabildiğimiz kadarıyla, boşanmaların daha da zorlaştırılması, 1936 Kararnamesi'nden sonra boşanma oranında önemli bir düşüş olmasına karşın bunun yeterli görülmemesinde yatmaktadır. Kaldı ki, 1944 Kararnamesi'nden sonra boşanma oranında erişilen son nokta, bir dizi burjuva araştırmacıya göre, ancak ABD'deki boşanma oranının düzeyinde olmuştur. Dolayısıyla bu zorlaştırmaya rağmen, "boşanma özgürlüğü" ilkesi yasalarda ve pratikte varlığını sürdürmüştür.

> "Diğer taraftan boşanma yasasındaki değişiklik boşanma oranında önemli bir düşmeye yol açmıştır; Anatolii G. Karçev'in (tam olmayan) istatistik verilerine göre, boşanma sayısı Özbe-

* Bkz. 1944 Kararnamesi'nin içeriğinin aktarıldığı bölüm s. 332-334.

kistan Cumhuriyeti'nde 1939'da 9617 iken 1946'da 653'e, Kiev'in bazı ilçelerinde 1939'da 2063'den 1946'da 824'e düşmüştür... Ailenin sarsılmışlığı ilkesi [boşanma gerekçesi olarak —ÇN] Sovyetler Birliği'nde liberal ve baskıcı bir yön arasında bir denge unsuru oluşturmuştur, ki bunu diğer uygar ülkeler de hedeflemelidir. Bu, Sovyet boşanma oranının Avrupa'nınkinin üstünde ve Amerika'ya yakın bir ortalamaya erişmesi sonucunu doğurmuştur."[68]

Sovyetler Birliği'nde evlilik ve aile yasalarında çeşitli dönemlerde yapılan değişiklikler, "Sosyalist Toplumda Hukuk ve Ahlak" kitabında bir bütün olarak şöyle değerlendirilmektedir:

"Hukukumuzun aile, evlilik ve cinsler arasındaki karşılıklı ilişkilerde ne denli eğitici önemi olduğunu özellikle vurgulamak zorundayız. Toplumumuz bu çok karışık ve yasal düzenlemenin çok zor girebildiği bir alan olan insani ilişkilerin düzenlenmesi bağlamında büyük bir ilerleme kaydetmiştir.

Aile hukukumuz, özellikle Sovyet devletinin birinci aşamasında çok karmaşık olan aile ilişkilerinin düzenlenmesi görevine en büyük dikkatle yaklaşmıştır. Başlangıçtan itibaren hedef, burjuva ailesinin ilkelerine taban tabana zıt yeni ve yüksek tipte bir aile yaratılmasıydı.

Hukuk normlarında bir dizi önemli değişiklik olmasına rağmen, aile hukukumuzun temellendirilmesinin birinci gününden itibaren ortaya konulan temel ilkeler bugüne kadar değişmemiştir. Bu ilkeler: Kadın ve erkeğin siyasal, ekonomik ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında eşitliği, tek yasal geçerli evliliğin dünyevi evlilik olması (kilise evliliğinin geçersiz olduğu anlamında), evliliğin tamamen özgürce yapılması, çocukların eğitiminde ve servet sorunlarında kadın ile erkeğin eşitliğidir. Sovyet hukuku en başından itibaren fuhuşun, genelevlerin varlığının ve kadının maddi olarak veya hizmetli olarak bağımlılığının sömürülmesinin karşısında durmuştur. Sovyet hukuku kadın ile erkeğin her yönlü eşitliğini sağlamakta ve iş imkanları, kalifiyeleştirme imkanları yaratarak ve sorumlu kademelere yerleştirilmelerine özel dikkat sarfederek, kadınları haklarını kullanmakta desteklemektedir. Böylece hukukumuz, cinsiyetler arasında sosyalist ahlak ilkelerine uygun karşılıklı ilişkiler yaratmak için tek doğru yolu takip etmiştir....

Kadın ile erkeğin eşitliği ilkesinin kararlılıkla uygulanması —ki bu hukukumuzun en önemli ilkesidir— gayet tabii ki hem ailenin güçlendirilmesinde hem de cinsler arasındaki ilişkilerin biçimlendirilmesinde ve yine bu alanda sosyalist ahlâk ilkelerinin yerleşmesi yönünde büyük bir rol oynamıştır.

Aile ve evlilik alanındaki hukuk normlarının değiştirilmesi yukarıda aktarılan ilkeleri hiçbir şekilde geçersiz kılmıyor, bilakis onları yeni koşullar altında daha iyi bir şekilde gerçekleştirmeye hizmet ediyor. Fiili evliliğin kayıtlı evlilikle eski eşit kılınması, evliliği kayda geçirmeyi reddeden bir erkekle evli kadınların çıkarlarının korunması önemli düşüncesi temelinde uygulamaya konulmuştu. Bu, devletimizin birinci döneminde, henüz kadınların gerçek ekonomik bağımsızlığının gerçekleştirilmemiş olduğu, hukuksal eşitlik olgusunun genelde kadınların bilincine çıkmamış olduğu, 'yasal olmayan evlilik'in kadınlar için bir utanç meselesi olduğu, eski anlayışların güçlü olduğu koşullarda tamamen doğruydu.

Fiili evliliğin kayıtlı evlilikle eşit kılınması, dolayısıyla, bu aşamanın yukarıda saydığımız reel şartlarının bir sonucuydu, ama hiçbir şekilde hukukumuzun daimi ilkesi olarak tespit edilmemişti. Ve burada fiili evliliği kayıtlı evlilikle nerdeyse tamamen eşit kılan yasa pratiğiydi, yoksa yasama değil.

Bir dönemin koşullarında doğru olan ama, daha sonraki koşullarda amaca uygun olmaktan çıktı. Bu sonraki koşullar, Sovyet ailesinin güçlendirilmesi ve eskiden fiili evlilikle kayıtlı evliliğin eşit kılınmasını haklı çıkaran şeylerin yok olmasıyla belirlenmekteydi. Sovyet ailesinin güçlendirilmesi, Sovyet insanlarının gözünde evliliğe ve boşanmaya düşüncesiz yaklaşımı reddediyordu. Boşanma özgürlüğü ilkesini kaldırmayan 8 Temmuz 1944 tarihli Kararname, yasamada özsel değişiklikler getiriyordu. Bu Kararname, evlilik ve boşanma karşısında düşüncesiz bir tutum içerisinde bulunduklarını gösterenlere karşı yönelmektedir. O insanları, boşanma müracaatında bulunmadan ciddi bir şekilde düşünmeye zorluyor ve evli olan kişilere mahkeme davası öncesinde veya süresinde yeniden barışma imkanını sağlayan bir uygulama öngörüyor.

Bazı burjuva hukukçular, insan ilişkilerinin bu alanındaki düşüncesizliğe karşı yasayla mücadelenin faydasız olduğu görüşündeler. Örneğin, devrim öncesi dönemin tanınmış medeni hu-

kukçusu İ. A. Pokrovski, "Medeni Hukukun Temel Problemleri" adlı çalışmasında, boşanma ile ilgili yasamanın düşüncesizliğe karşı mücadeleyi hedef alması gerektiği ve bunu başarabileceği görüşünü şiddetli bir şekilde eleştirdi. Sovyet hukukçusu G. M. Sverdlov, Pokrovski'nin bu pozisyonunu gayet isabetli bir şekilde değerlendirmektedir: 'Elbette bu [Pokrovski'nin pozisyonu —ÇN] kabul edilemez bir pozisyondur, çünkü o insanların bilinçli faaliyeti üzerinde yasanın ve devletin etkisini reddetmektedir. Herhangi bir mutlak garantinin olabileceğini sanmak da tamamen yanlış olur' diye ekliyor Sverdlov. 'Ama belli ölçüde garanti mevcuttur ve bunlar 8 Temmuz 1944 Kararnamesi'nde mevcuttur. Boşanmanın hukuksal biçimi, mahkemenin her durumda boşanmanın ardında yatan sebepleri ortaya çıkarma ve tarafları barıştırmak için tedbirler alma yükümlülüğü, her iki tarafın genel kural olarak mahkeme önüne çıkma yükümlülüğü, boşanmanın kaydedilmesinde hatırı sayılır bir tutarın ödenmesi, tüm bunlar, boşanma davası açmayı hedefleyenlerin düşüncesiz tutumuna karşı ağırlığı olan garantilerdir.'"[69]

Sovyetler Birliği'nde kadının kurtuluşu alanında 1936 Kararnamesi ile birlikte bir dönüm noktasının yolunun açıldığı ve Ekim Devrimi'nin kazanımlarının adım adım geri alındığı suçlaması ve saldırısında tüm burjuva, Troçkist ve feminist akımların birleştiği bilinen bir gerçektir. Görüşümüzce bu noktadaki temel ideolojik ayrılık noktalarından birini, sosyalist devlet ile burjuva devletler arasındaki kökten ayrılığın kavranmaması, uygulanan politikaların kavramlardaki benzerliğinin bir ve aynı şeyler gibi gösterilip, burjuva devletlerin daima ezilenlerin ve sömürülenlerin zararına uyguladığı politikaların tecrübelerinden yola çıkılarak paralellik kurulması temel yanılgısı veya bilinçli çarpıtması oluşturmaktadır. Örneğin ailenin güçlendirilmesi siyaseti, burjuva devletlerde genelde kadınların üretimden ve toplumsal yaşamdan dışlanması üzerinde yükselmektedir. Bu bilinen bir gerçektir. İşte buradan çıkarak "Sovyet ailesinin sağlamlaştırılması" siyasetinden bahsedildiği yerde paralellik kurulmakta ve dolayısıyla bunun kadınların kurtuluşunun önünde engel, kazanımların geri alınması olduğu mantığı yürütülmektedir. Bunun yanlışlığı gayet açık bir şekilde ortadadır. Sovyetler Birliği'nde ailenin güçlendirilmesi siyasetinin en yoğun bir şekilde uygulandığı dönemlerde, kesinlikle kadınların üretim-

den ve toplumsal yaşamdan dışlanması yönünde bir siyaset güdülmemiştir, pratik bunun tersini ispatlamaktadır. Sovyet devletinin güçlü bir Sovyet ailesi, çok çocuklu aileler yoğun propagandasını yaptığı dönemlerde, Sovyet toplumunda egemen olan ve basın vb. üzerinden propaganda ve teşvik edilen "Sovyet kadını", evin dört duvarı arasına ve çocuk odasına zincirli "kadın tipi" değildi! Bu dönemde de Partinin ve Sovyet devletinin propagandasında, ve toplumsal yaşamda hakim olan "Sovyet kadını", sosyalizmin inşasına katılan, toplumun özgür ve eşit üyesiydi, ve bu, "Yaşasın, devlet yönetiminin, iktisadi ve kültürel yaşamın aktif katılımcısı, hak eşitliğine sahip Sovyet Kadını" temel şiarında dile geliyordu. (SBKP(B) Merkez Komitesi'nin 1 Mayıs 1941 için ileri sürdüğü temel şiarlardan.)[70] Aynı şekilde, her türden burjuva gerici ideolojinin kadına bakış açısına karşı mücadele bir an olsun savsaklanmıyordu. Buna da 1937 yılında yayınlanan bir Pravda makalesinden örnek verelim:

> "Yüzyıllar boyunca burjuva bilginleri, politikacıları, hukukçuları, sanatçıları, papazları, edebiyatçıları kadınlar üzerine —baskı ve sömürü sistemini sağlamlaştırmaya yarayan— yalan üzerine yalan anlattılar. Altınla satın alınan bu türlü renkten peygamberler, kadının aşağılık bir insan olduğunu, onun kaderinin itaat, kölelik ve boyunduruk olduğunu kanıtlamaya çalıştılar. Kasıtlı olarak kadının yumuşak tabiatlılığı ve annenin hüzünlü kaderinin değişmezliği üzerine efsaneler yaratıldı. Dua, ağır iş ve dayakla yüzyıllar boyunca kadının bilincine ev idaresi ruhu mıhlandı. Onun insanlık kişiliği ayaklar altına alındı. Ve bugün faşizmin modern 'safkan' Alman kadını idealine yükseltiği —dar alınlılık ve geniş popoluluk ideali— en yabani, barbar teoriler yaratıldı."[71]

Tüm bunları görmezlikten gelen veya bilinçli olarak çarpıtan bazı "Sovyetler Birliği eleştirmenleri", sosyalist Sovyetler Birliği ile burjuva kapitalist ülkelerdeki siyaset ve uygulamaları bir ve aynı göstererek ona saldırmakta o kadar ileri gitmektedirler ki (örneğin Wilhelm Reich "Cinsel Devrim" adlı kitabında), Sovyetler Birliği'nin o dönem uyguladığı politika ile Hitler Almanya'sının uyguladığı aile ve evlilik politikasını eşitlemektedirler. Faşist Almanya'nın aile politikası ile Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği'nin "Sovyet ailesinin sağlamlaştırılması" politikasını eşitlemek, ancak gözü dönmüş anti-komünistliğin

işidir. 1936 döneminden sonra dönemin emperyalist ülkelerinde olanın tersine, Sovyetler Birliği'nde sanayileşme hızla ilerliyor, üretim her alanda artıyor, kadınların üretime çekilmesi ve kadın emeğinin kalifiyeleştirilmesi büyük bir hızla ilerliyordu. Emperyalist ülkelerdeki büyük krizin milyonlarca kadını yeniden eve gönderdiği bu dönemde, SBKP(B) ve Sovyet devleti kadınların üretime çekilmesi üzerinde değil —çünkü bu alanda büyük atılım esasta sağlanmıştı—, kadınların iktisadi organların üst kademelerine terfii ve teşviki üzerinde yoğunlaşıyordu.

Ailenin sağlamlaştırılması siyaseti, kreş ve çocuk yuvaları ağının ve kamu mutfakları, çamaşırhaneler vb.nin daha da genişletilmesi ile birlikte yürüyordu (bunun henüz yeterli olmadığını bizzat Sovyet devleti tespit etmekteydi). 1944'lerde kadınların ekonomik bağımsızlığı esasta çözülmüştü. Bunun bir göstergesi de, yasalarda boşanma durumunda eşlerin birbirine (bir yıl için) nafaka ödemesinin öngörülmesine karşın, pratikte bunun gayet önemsiz bir rol oynamasıdır.

Aynı şekilde kadınların politikaya ve çeşitli toplumsal faaliyetlere katılması alanında da sürekli bir artışın olduğunu **Kadın ve Politika** bölümünde göstermeye çalışmıştık. Bütün bunlar gözönünde bulundurulduğunda, Sovyet ailesinin güçlendirilmesi siyasetinin burjuva kapitalist devletlerin aile politikasından temelde ayrı olduğu görüşümüzce gayet açıktır.

1944 Kararnamesi'ne çeşitli kesimlerden gelen bir eleştiri de, bu kararnamenin evlilik içi ve evlilikdışı çocuk ayrımını yeniden gündeme getirdiği, dolayısıyla Ekim Devrimi'nin temel kazanımlarından birini yokettiği yönündedir. 1944 Kararnamesi gerçekten de bir bağlamda evlilik içi doğan çocuklar ile evlilikdışı doğan çocuklar arasında bir ayrım yapmaktadır. Bu ayrım, yukarıda da dile geldiği gibi, Kararname yayınlandıktan sonra evlilikdışı doğan çocukların babalarının, onlardan nafaka talep etme amacıyla soruşturulmaması ve yalnız yaşayan annelerin evlilikdışı doğan çocuk için devletten destek almasından ibarettir. Getirilen bu farktan yola çıkarak, Ekim Devrimi öncesi dönemde veya bir dizi burjuva devlette olduğu gibi evlilikdışı doğan çocuğun ve annenin toplumsal olarak horlanıp-aşağılandığı sonucuna varılması, sosyalist devlet ile burjuva devletleri, komünist ahlak ile feodal-burjuva ahlak anlayışını bir ve aynı tutan mantığın ürünüdür. İzlediğimiz Sovyet basınının hiçbir yerinde böyle bir eşleştirmeyi haklı kı-

lacak anlayışlara veya bunun ipuçlarına rastlamadığımızı büyük bir rahatlıkla söyleyebiliriz. Tam tersi: Bu Karamamenin getirdiği bu yeniliğe atıfta bulunan ve onu açıklayan tüm makalelerde, bu maddenin yalnız yaşayan kadınların çocuklarına hiçbir dezavantaj getirmediği vurgulanmaktadır:

> "Yalnız yaşayan, evli olmayan annelerin çocukları problemi nasıl çözülmüştür?
>
> Sovyet devletinde yalnız yaşayan bir annenin çocuğu, toplum ile bireyler arasında yeni ilişkilerin olduğu koşullarda, milliyetinden, sosyal durumundan ve kökeninden bağımsız olarak tüm insanların tam eşitliğinin olduğu koşullarda yetişmektedir. Yalnız yaşayan bir kadının çocuğunun kökeninin ne olduğu, çocuk üzerine hiçbir şekilde gölge düşürmez. Evlilik içi doğan çocuklarla yalnız yaşayan annelerin çocukları arasında yasadaki fark sadece ve sadece, birinci durumda hak ve yükümlülüğün anne, baba ve çocuk arasında, ikincisinde ise sadece anne ile çocuk arasında olmasında yatmaktadır. Bu fark ama hiçbir şekilde çocukların kişisel onurunun zedelenmesi anlamına gelmemektedir. Yalnız yaşayan anne, çocuğun bakımı ve eğitimi için yardıma muhtaç olduğunda, o zaman bu yardım ona devlet tarafından verilmektedir. Devlet, evli olmayan anneye, o arzu ettiğinde —annenin istediği zaman çocuğu yeniden yanına alma hakkı saklı kalarak— çocuğu, masrafları tamamen devletin karşıladığı bir çocuk yurduna yerleştirme hakkını tanımaktadır."[72]

Karamamenin getirdiği ikinci değişiklik, evli olmayan annenin, çocuğun babasının tespit edilmesi için dava açma hakkının kaldırılmasıdır. Bu hakkın daha önceki yasalarda varlığı, kadının çocuğun babasından nafaka talep etme hakkı ile doğrudan bağıntılıdır. Dolayısıyla nafaka talep etme hakkı düşünce, babanın tespit edilmesi için dava açma hakkı da düşmüştür. Yasanın getirdiği bu değişiklikten de evli olmayan anne ve onun çocuğu zarar görmemektedir:

> "8 Temmuz 1944 Karamamesi ile eskiden mevcut olan, annenin kayıtlı evlilik içinde yaşamadığı kişiyle birlikte yaptığı çocuğun babasının mahkeme yoluyla tespit edilmesi için dava açma hakkı ve çocuk için nafaka talep etme hakkı kaldırılmıştır. Bu durumda çocuğun nüfusa geçirilmesinde çocuk annenin so-

yadını alır; ***baba adı olarak, annenin belirlediği ad kayda geçirilir*** (abç)."[73]

Görüldüğü gibi yasa gayet mantıkidir. Babanın mahkeme yoluyla tespit edilmesinin amacı babadan çocuk için nafaka alınması ise, nafaka talep etme hakkının ortadan kalktığı yerde babanın mahkeme yoluyla tespitinin de bir anlamı yoktur. Bu ama hiçbir şekilde, çocuğun babasını tanımaktan mahrum edilmesi anlamına gelmemektedir, çünkü anne nüfusa çocuğun babasının adını geçirebilmekteydi. Anne-baba-çocuk arasındaki karşılıklı ilişkiler açısından ise bu yasanın özde getirdiği hiçbir değişiklik yoktur. Çünkü, ister evlilik içi olsun, ister evlilikdışı olsun, baba ile çocuk arasındaki karşılıklı ilişkinin iyiliği veya kötülüğü yasalarla, daha doğrusu nafaka ödeme zorunluluğunun olup olmamasıyla ilişkili değildir; hatta baba ile çocuk arasındaki nafaka yükümlülüğü ile belirlenen "zorunlu" bağ yokedildiği ölçüde, artık salt sorumluluk, sevgi ve ilgi temelinde yükselen özgür ilişkilerin gelişmesinin önü daha da açılmaktadır. *

---

* Bu noktada Troçkist Tony Cliff'in dediklerine bakalım yine:

"Stalinist gericiliğin aile konusundaki tutumu, boşanmaya karşı ağır yaptırımlar koyan 8 Temmuz 1944 Yasası ile doruğuna ulaştı. Boşanma mahkeme yoluyla gerçekleşecek bir olay haline getirildi ve ücretler arttırıldı —500 ve 2000 ruble—. Bu miktarlar en zenginlerden başka herkes için çok yüksekti. Boşanma sürecinde, alt mahkemelerin yeniden barışmayı sağlamak için her çabayı göstermesi gerekiyordu. Eğer bu sağlanamazsa, dava boşanmayı karara bağlama yetkisi olan bir üst mahkemeye aktarılıyordu. En büyük yenilik mahkemenin davayı reddedebilmesiydi. Yasa, meşru ve gayri-meşru çocuklar arasındaki farklılıkları yeniden getiriyordu. İkinciler babalarından soyadı, yardım ya da miras talep edemiyorlardı."*(A.g.e., s. 172.)*

Burada doğrudan antikomünist iftiraların yanı sıra, bunları desteklemek için verilen basbayağı yanlış bilgiler de vardır.

Yasal düzeyde getirilen ayrımın evlilikdışı çocuğun ve annenin zararına işlemesi kesinlikle doğru değildir. Çocuğun babasının değil de annesinin soyadını taşımasının bu dönem toplumsal olarak kayda değer bir özelliği yoktur. Çünkü eski soyadı yasası hükmünü korumaktadır ve buna göre evlilik içi çocuklarda da annelerinin soyadını taşıma hakkı söz konusudur. Yardım meselesinde ise, tam tersine, yalnız yaşayan annelere daha da büyük yardım sunulması söz konusuydu. Herşeyden önemlisi, anne tek başına velayet hakkına sahipti. Bu hak için bugün emperyalist ülkelerdeki kadın hareketleri mücadele etmektedir.

Buraya kadar 1936 ve 1944 Kararnameleri ile belirlenen evlilik ve aile yasalarının ve bu temelde yürütülen propagandanın —özellikle güçlü Sovyet ailesi propagandasının—, özünde, sosyalist bir devletin yürütmesi gereken siyasete, sosyalizmin/Komünizmin ruhuna aykırı olmadığını göstermeye çalıştık; ve bunu yaparken, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasının özgül koşullarının mutlaka gözönünde tutulması gerektiğini vurguladık. Burada ama iki noktayı daha bilince çıkarmak önemlidir. Bunlardan birincisi, Sovyetler Birliği'nde bu alanda izlenen siyasetten nasıl ders çıkarılacağı sorunudur. Görüşümüzce bu bağlamda da genel geçerli ilkelerle, içinde bulunulan tarihsel koşulların dayattığı somut pratikler arasında ayrım yapılması ve her türlü şematizmden kaçınılması merkezi bir sorundur. Yeni bir topluma doğru gelişmeyi ekonomik-siyasal-toplumsal olarak örgütleyen ve düzenleyen sosyalist devletin ve onun öncüsü Komünist Partisinin, diğer alanlarda olduğu gibi insanlar arasındaki ilişkiler alanında da yol gösterici ve müdahale edici davranmak zorunda olduğu açıktır ve buna tabii ki evlilik ve aile ilişkileri de dahildir. Ama bu, müdahalenin mutlaka ve aynen Sovyetler Birliği'nde 1944 yasalarında öngörüldüğü gibi gerçekleşeceği anlamına gelmez. Örneğin, 1926 yılındaki tartışmalarda —hatta 1930-1933 yıllarında da— evlilik ve aile ilişkilerinde bir dizi sorunlar görülmesine karşın, bunlar haklı ve doğru bir şekilde, geçiş toplumunun zorlukları olarak değerlendiriliyor ve bu zorlukların zamanla, yasal müdahaleye gerek kalmadan aşılacağı varsayılıyordu. Buna rağmen ilk olarak 1936 yılında, daha sonra da 1944 yılında yasal düzenlemelere başvurmak ***zorunda kalınması*** —ki bu bu anlamda geri bir adımdır—, önemli ölçüde Sovyetler Birliği'nin tarihsel olarak belirli iç ve dış koşullarına bağlıdır, ve başka tarihsel koşullarda vb. böyle bir müdahaleye gerek kalmayabilir, veya tersine, ilk baştan daha fazla müdahalede bulunmak zorunda kalınabilir.

Bu bağlamda, şematizmin ne kadar tehlikeli olduğuna ilişkin tarihten de örnek verebiliriz: Sovyetler Birliği'nin güçlü bir Sovyet ailesi propagandası yaptığı dönemde, Sovyetler Birliği'nin siyasetini kapitalist ülkelere de uyarlamaya kalkanlar olmuştur. Bunun en bariz örneği Fransa Komünist Partisi'dir. Sosyalist devletin izlediği politikayla, emperyalist-kapitalist bir ülkede komünistlerin ve Komünist Partisi'nin izleyeceği politikanın bu alanda bir ve aynı olamayacağını gözden kaybeden (dolayısıyla özde bir dizi Sovyetler Birliği "eleştirmeni"nin

yaptığını —ama tersten!— yapan, yani sosyalist devlet ile burjuva devlet arasındaki özsel farkı silen) Fransa Komünist Partisi de, "Fransız ailesinin kurtarılması" yönünde propaganda yapmaya kalkışırken açıkça gerici bir pozisyona düşmüştür: "Aileyi kurtarın! Sevme hakkı için bize yardım edin... Komünistler, çok ciddi bir sorunla karşı karşıya bulunuyorlar... Ölmekte olan kapitalizmin kötülüğü, ahlaksızlığı, yarattığı bencillik, göz yumduğu çocuk düşürmeler aileyi yok ediyor. Komünistler, Fransız ailesini savunmak için savaşmak istiyorlar... SSCB doğru yolu gösteriyor..."[74]

İkinci olarak üzerinde durmak istediğimiz ve sorun olarak bilince çıkarmak istediğimiz nokta ise şu: Ailenin güçlendirilmesi siyasetinde, çocukların bakımı ve eğitimi sorununun önemli bir rol oynadığını daha önce de belirtmiştik. Bu bağlamda "Sovyet ailesinin güçlendirilmesi" siyasetinin gerekçelendirildiği ve propagandasının yapıldığı hemen tüm makalelerde, ailenin çocuk eğitimi bağlamındaki rolü de tartışılmakta ve bu ilk başlarda "çocukların doğru bir şekilde eğitimi için geniş devlet yardımı temelinde anne-babanın sorumluluğunun güçlendirilmesi" şeklinde belirlenmektedir. Burada çıkış noktası, bu alanda yapılan tüm atılımlara rağmen, sosyalist devletin tüm çocukların eğitimini üstlenebilecek durumda olmaması ve çocukların başıboş bırakılmasına karşı mücadeledir: "Kadının tam eşitliğine ve ekonomik bağımsızlığına rağmen, toplum henüz tüm çocukların eğitimini üstlenebilecek durumda değildir, kadın zayıf taraf olarak kalmaktadır ve görevimiz onu her yönüyle desteklemektir. Evliliğe ve aileye düşüncesizce yaklaşanlar, çoğunlukla erkeklerdir."[75]

Sosyalist devletin "çocuk eğitimini toplumsallaştırma" alanında büyük çaba harcadığı, ama objektif olarak örneğin tüm çocuklara kreş ve yuva yeri sağlayabilecek durumda olmadığı şartlarda, anne ve babanın çocuk bakımı ve eğitimi alanındaki sorumluluğunun vurgulanması tabii ki doğrudur. Sosyalist toplumun, çocukların iyi bir şekilde eğitilmesinde büyük çıkarının olduğu, bu nedenle çocukların başıboş bırakılmasına izin vermeyeceği de açıktır. Bu nedenle, "yeni nesillerin yetiştirilmesi aile ile devletin ortak eseridir" propagandası tamamen yerinde ve doğru bir propagandadır. Fakat, özellikle 1951-1952'lerden itibaren "çocuk eğitiminin esasta ve ilk plânda ailenin sorumluluğu" altında olduğu propagandası, andaki ***zorunlu durumla*** açıklanmaktan çıkmakta ve sanki ***ideal bu imiş*** gibi bir eğilim ağırlık kazanmaktadır

ki, biz bunu yanlış buluyoruz. Burada bir yerde, zayıflığın, eksikliğin erdem haline getirilmesi sözkonusudur. Örneğin Hukuk Bilimi öğretim görevlisi G. Sverdlov, "SSCB Evlilik ve Aile Sorununu Nasıl Çözüyor" adlı makalesinde şunları söylemektedir:

> "Sovyet yasalarına göre, çocukların eğitimi anne-babaya düşen bir yükümlülüktür. Sovyet devleti anne-baba ile çocuklar arasında mümkün olan en sıkı ve örnek bağların oluşmasına büyük değer vermektedir; o büyük bir dikkatle akrabalık hislerini, baba ve çocuğun yükümlülük bilinçlerini teşvik etmektedir; o anne-babanın çocuklarına ve çocukların anne-babalarına olan yakınlıklarını korumakta ve desteklemektedir. Devlet, her babanın ve her annenin, varlıkların içinde en değerli olan çocuğa aile yuvasında mutlu bir çocukluk sağlayabilmesi için imkanları yaratır."[76]

Aynı yaklaşım tarzı "Sosyalist Toplumda Aile" adlı makalede[77] de dile gelmektedir:

> "Sovyet ailesinin en önemli toplumsal işlevi çocukların eğitimidir. Sosyalizmde çocuk eğitimi toplumsal bir meseledir, ama bu olgu ailenin önemi ve rolünü hiç de küçültmez. SSCB'de yetişen nesil toplum ve devlet tarafından, ***ama ilk plânda aile içinde*** (abç) —ve aile dışında değil— eğitilmektedir. Aile içindeki eğitimin toplumsal karakteri Sovyet yasamasında, geleceğin yurttaşı çocuğun çıkarlarından yola çıkarak mahkemenin Sovyet toplumunun taleplerini çocukları açısından yerine getirmeyen insanların velayet hakkını kaldırabileceğiyle vurgulanmaktadır."

1956'larda Sovyetler Birliği'nde henüz tüm çocukların kreş, yuva, çocuk klüpleri vb. ile kapsanması durumu söz konusu değildi, dolayısıyla çocuk bakımı ve eğitimi yükünün esas olarak anne-babalar üzerinde olduğu, yani çocukların "ilk plânda aile içinde eğitildiği", andaki somut durumu ifade ediyordu. Yukarıda aktardığımız her iki alıntıda ama, bu olgu tespitinin yapılmasının ötesinde, çocuk eğitimi "ilk plânda aile içinde" gerçekleşir denildiği yerde, andaki durumun teorileştirilmesi sözkonusudur, ve bu yanlıştır. Görüşümüzce "çocuk eğitiminin toplumsallaştırılması", çocuk eğitiminin ***ağırlıklı*** olarak toplumsal kurumlar tarafından üstlenilmesini içerir. Bizim inceleyebildi-

ğimiz yabancı dillerdeki makalelerde 1951-52'lerden itibaren bu, *hedef olarak* propaganda edilmemektedir, bilakis bu alandaki propagandada "çocuk bakımı ve eğitimi esasta anne-babanın görevidir, devlet onlara yardımcı olur" anlayışının pekiştirilmesi söz konusudur.

Burada son olarak şu soruna da dikkat çekmek istiyoruz: "Çocuk eğitiminin toplumsallaştırılması"ndan, çocukların ilk bebeklik döneminden sonra anne-babadan alınması ve çocuk yurtlarında vb. yetiştirilmesini anlayanlar da —geçmişte ve bugün— mevcuttur. Hatta bu, Sovyetler Birliği'nde denenmiştir de. Örneğin, çocukların ilk bebeklik çağlarını aşar aşmaz çocuk yurtlarına, "koloni"lerine verilmesi ve sadece hafta sonlarında veya özel günlerde anne-babalarını ziyaret etmesi gibi. Hatta, çocukların anne-babalarıyla birlikte değil de, özel eğitim kurumlarında yaşamasının denendiği dönemlerde, yeni inşa edilen bir dizi komün evlerinde çocuk odası öngörülmemiştir. Fakat bu deneyimlerin bir dizisinden olumlu sonuçlar alınamadığı için bunlardan yer yer vazgeçilmesi de söz konusu olmuştur. Sadece kadın ile erkeğin değil, çocukların da anne-babadan tamamen bağımsızlaşmasını içeren söz konusu modellerin, ne ölçüde geleceğin, yani komünizmin modeli olduğu konusunda fikir yürütebilmek için, Sovyetler Birliği'nin bu alandaki nicel ve nitel olarak zengin deneyimlerini derinlemesine incelemek gereklidir. Bu nedenle bu soruna burada doyurucu bir yanıt vermemiz mümkün değildir. Buna rağmen, Sovyetler Birliği'nin bu alandaki deneyiminden de yola çıkarak şunu kesinlikle söyleyebiliriz ki, içeriği bu şekilde doldurulan bir "çocuk eğitiminin toplumsallaştırılması" sosyalizmde mümkün değildir. Buna ne devletin maddi koşulları ne de insanların eriştiği kültürel ve toplumsal seviye izin vermektedir.

Okuyucuya Sovyetler Birliği'nde 50'li yılların başlarında sosyalist toplumda aşk, kadın-erkek ilişkileri ve aile konularında savunulan çizgi hakkında kapsamlı bir fikir vermek için Ek IV, s. 426'da "Sosyalist Toplumda Aşk, Evlilik ve Aile Üzerine" başlıklı makaleyi yayınlıyoruz.

KAPİTALİST TOPLUMUN İDEOLOJİK KALINTILARINA, ERKEK ŞOVENİZMİNE KARŞI MÜCADELE

"Evlilikte ve aile içinde kapitalizmin kalıntıları özellikle yedicanlıdır. Onlarla mücadele, onların toplum için gizli kalması ve esas olarak insanların özel yaşamında dile gelmesi yüzünden özellikle zordur." (SB Basını)

Bir dizi "eleştirmen"in dikkat çektikleri bir nokta da, "ailenin güçlendirilmesi" politikasının, erkeğin kadın üzerindeki egemenliğinin pekiştirilmesi anlamına geldiği yönündedir.* Burada da burjuva toplumundaki erkeğin egemenliği üzerine kurulu aile ile Sovyet ailesinin eşitlenmesi temel yanlışı söz konusudur. Güçlendirilmek istenen Sovyet ailesinin hangi temel ilkeler üzerinde yükseldiğini yukarıda Kareva'dan aktarmıştık. Güçlendirilmek istenen "aile", ekonomik ve toplumsal olarak erkeğin kadının üzerinde üstünlüğü ve egemenliği üzerine kurulu bir "aile", yani burjuva ailesi değil, kadın ile erkeğin ekonomik, siyasal ve toplumsal eşitliği üzerinde yükselen, ekonomik çıkarlar vb. için değil, sevgi ve özgür seçim üzerinde yükselen bir aile, adı üstünde "Sovyet ailesi"dir. Parti ve Sovyet devleti açıkça bunun propagandasını yapmış ve bunu yaparken, eski toplumun insanlar üzerindeki etkisinin henüz tamamen yok olmadığını da vurgulamış, eskinin kalıntılarına karşı mücadeleyi sürdürmüştür. Burjuva-kapitalist ülkelerde "özel mesele", "ailevi mesele" adı altında kadını erkeğin egoist ve despotik çıkarlarına teslim eden pratiklerin önemli bir bölümü (örneğin kadınlara karşı şiddet, evlilik içi tecavüz), başından itibaren doğrudan Sovyet ceza yasası kapsamına giriyordu. Yasa önünde doğrudan "suç"

---

* Buna bir örnek: "Stalin döneminde ise 'Ailenin kutsallığı' ideolojisi yeniden üretilmeye ve öne çıkarılmaya başlandı. Kadınların özgürleşmesinden artık kimse sözetmiyordu."*(Azadi, 9-15 Ağustos 1992)*

teşkil etmeyen ve ama açıkça kadınlara karşı yaklaşımda eski toplumun bir mirası olarak değerlendirilen anlayış ve pratiklere karşı ise ideolojik mücadele, teşhir ve tecrit araçları kullanılıyordu. Kadınlara karşı yönelen pratiklerde Sovyet toplumu, "ailenin dokunulmazlığı" ve "özel mesele" tanımıyordu:

> "Biz geçiş dönemi toplumunda yaşıyoruz. Kapitalist yaşam temelleri yokedildi, sosyalist toplumun temelleri yaratıldı, ama insanlar arasında yeni komünist ilişkiler için daha epey yol alınmak zorunda. Bu ilişkiler hazır ve tam bir şekilde mevcut değil — bunlar henüz yaratılmak zorunda, burada ama ne geçmişte ne günümüzde, ne de literatürde bu ilişkilerin nasıl olması gerektiği bağlamında veriler yok. Sovyet ülkesinde gençliğin yaşamı kesintisiz yaratıcı bir çalışmayla belirleniyor. Marx, proleteryanın sosyalist devrim içinde kendi içinde dönüşüm yapması gerektiğini söylüyordu. Böyle bir dönüşüm bugün bizde gerçekleşiyor. Bu çok derin ve çok ilginç bir süreç. Sosyalist topluma geçen insanların bir bölümü eski toplumda doğmuş insanlar. Bazen farkına bile varmadan eskinin kalıntılarını, kavramlarını ve hislerini —buna kadınlara karşı yaklaşım da dahildir— taşıyorlar. Eski ile yeni her yerde her adımda birbiriyle çarpışıyor ve yeni insan yabancı sınıf etkilerine karşı kesintisiz mücadele içinden çıkarak gelişiyor.
>
> Bu özellikle aile yaşantısında geçerlidir. O henüz iç çelişkilerinden kurtulmuş değildir. Ama yabancıları özellikle hayretlere düşüren şey, onun artık kimsenin karışmaması gereken kişisel bir mesele olmaktan çıkması olgusudur. Bazı İngiliz işçileri, genç komünist S.'nin karısının aile yaşamı ile ilgili zorluklarını 'Komsomolskaya Pravda' gazetesinde dile getirmesini bir türlü idrak edememişlerdi. Gençlik gazetesine 'Bizde bu kesinlikle mümkün değildir' diye yazıyorlardı bu genç İngiliz işçileri. Aile yaşantısını kamuoyu önünde döken bir kadın, tüm darkafalılarca ağız birliğiyle ve katı bir şekilde mahkûm edilir ve peşine düşülürdü."[78]

Kareva, Yasa ile komünist ahlak arasındaki ilişkiyi ele aldığı kitabında (1951), doğrudan yasalar tarafından mahkûm edilmeyen hal ve tavırlara sosyalist toplumda göz yumulduğu anlamına gelmeyeceğini örnekler vererek anlatıyor:

"Komünist ahlak, komünist yasa normlarından daha geniş kapsamlıdır. Gelişmiş komünizmde yasa normları bir kenara atılacak, ama komünist ahlak varlığını koruyacaktır ve o insanlar arasındaki ilişkilerin esas düzenleyicisi olacaktır. Komünist ahlaka ters olan her şey, yani ahlaki olmayan şeyler, yasal olarak kovuşturulamaz. Örneğin Sovyet yasaması zina ve sadakatsizliği vb. yasaklayan normlar tanımamaktadır. SSCB Yüksek Sovyeti'nin 8 Temmuz 1944 Kararnamesi'ne göre, bu Kararnameden sonra doğan evlilikdışı çocuklar için nafaka babalardan alınmaz, yalnız yaşıyan annenin desteklenmesini devlet üstlenir. Dolayısıyla bu Kararnamenin yayınlanmasından sonra doğan evlilikdışı çocuğun babası, çocuğun bakımında anneye destek olmadığında yasalara aykırı davranmış olmaz. Ama Sovyet kamuoyu babanın çocuğun kaderine ilişkin bu kayıtsızlığını daima mahkûm edecektir. Bu da ahlak ile hukuksal değerlendirmenin bir ve aynı olmadığına açık bir örnektir."[79]

Sovyet ailesinin propagandasının yapıldığı bazı makalelerden birkaç örnek daha vererek "ailenin güçlendirilmesi" siyasetinin erkek-egemen anlayışlara göz yumulması anlamına gelmediğini göstermeye çalışalım:

"Sovyet ülkesinde aile mevcuttur, dahası o büyüyüp serpilmektedir, ama bu eski dönemin ailesi değildir. O, burjuva ailesinin çoğunluğunun üzerinde kurulu olduğu ikiyüzlü temellerden çok başka temeller üzerinde kurulu olan bir birliktir. Elbette, halen iç sorunları var, çünkü o daha dünyanın tanımadığı bir birliktir. Henüz oluşum içindedir. Kendi yasalarını kendisi yaratmakta ve dolayısıyla daha yeni daha iyi biçimler aramaktadır... Henüz herşey berrak değil. Ama birşey —ki bu esastır— sabittir: Sovyet ailesinin temeli sağlam ve sarsılmazdır, bu toplumsal varlığının emniyetidir. Ne erkek ne kadın, ne de çocuklar ve yaşlılar açlık ve işsizlikle tehdit edilmemektedir. Hiç kimse maddi olarak diğerine bağlı değildir. Aile, aile ilişkilerinin ticaret nesnesi olduğu, aile yaşantısının meyvalarının pazarlandığı bir bakkal dükkanı değildir. Kadının, salt o kocasıdır diye, erkekten korkmasına ve ona itaat etmesine gerek yok. Çocuklar anne-babalarına körü körüne itaat etmek zorunda değil. Annenin kocasının kendisini terketmesinden ve muhtaç kalmaktan

korkmasına gerek yok. Ne papazlar ne de jandarmalar aile ilişkilerinin içine burunlarını sokuyorlar."[80]

1935 yılında Pravda'da yayınlanan bir başka makalede de Lenin'in deyimiyle "Partide ve kitlelerde eski efendi bakış açısı"na karşı mücadele edilmektedir:

"Sovyet ülkesinde aile ciddi ve önemli bir meseledir. Aile, kadının ev içi köleliği ve erkeğe ömür boyu zincirlendiği bir kurum olmaktan çıkarak, kadın ile erkeğin sevgi, dostane ilişki ve ortak dava üzerinde yükselen özgür bir birliğine dönüştü. Kadının erkeğe yasal ve ekonomik bağımlılığı hükmünü yitirdi — ve işte aile yaşantısının yenilenmesi ilk plânda bunun üzerinde yükselmektedir...

Buna rağmen, aile ilişkileri alanında bizde herşeyin her açıdan çok iyi olduğunu, istisnasız bütün ailelerde ve bekâr gençler arasında saadet ve talihin hakim olduğunu iddia etmek en büyük ikiyüzlülük olurdu. Hayır. Biz kadının haktan yoksunluğunu bertaraf ettik, ona çalışmanın ve bağımsız yaşamın geniş yolunu açtık, ticaret amaçlı evliliği yokettik, fakat kapitalist toplumun kalıntılarının ağır yükü halen sırtımızda duruyor. Aile yaşantısı halen bu kahrolası mirasın tesiri altında bulunuyor.

Bu şüphesiz burjuva kalıntılardan biri, aile yükümlülüklerine karşı düşüncesizce ve sorumsuzca yaklaşımdır. Sosyalist Ekim Devrimi'nin kadına ve erkeğe garantilediği rahatlatıcı özgürlüğü, ahlaki olarak kararsız unsurlar, aile yaşantısında sorumsuzluk hakkı olarak gördüler. Elbette, bu kişilerin sayısı çok değildir, giderek yokolan bir azınlığı oluşturmaktadırlar, fakat bunların 'kahramanlıklarını' cezasız bırakacak kadar da az değildir. Çocuğunu kendi kaderine terkeden bir baba, yaşlanan anne-babasını ortada bırakan bir oğul, en sert ve açık tenkidi haketmiştir. Buna rağmen bizde çokça bu tür unsurlara karşı kayıtsız tavır alınması kendisini göstermektedir. Bu unsurların toplum düşmanı olduklarını ve bunların tavırlarının ancak Sovyet düzenine düşman olanlara yakışır olduğunu kavramanın zamanıdır.

Aileye karşı bu sorumsuzluk nerden kaynaklanmaktadır? Bu tamamen, kadını bir köle, bir yatak aksesuarı, kullanılan ve atılan bir obje olarak gören saf burjuva anlayıştan kaynaklanmaktadır. Sınıf bilinçli proletarya her zaman ailesine, kadına, çocuklarına,

anne ve babasına karşı en büyük saygıyı ve sorumluluğu ilan etmişti. Ancak burjuva haylazlar ve sorumsuz zırpıktılar, kadına ve aileye karşı düşüncesizce yaklaşım içinde bulunurlar ve onlara karşı kötü davranırlar. Ancak umutsuz zihni karışıklar, küçük-burjuva 'radikalle' ailenin ve ona karşı sorumluluk duygusunun burjuva darkafalılık olduğunu iddia edebilirler. Bilakis, tam da aileye karşı düşüncesiz 'bohemvari' tavır burjuva darkafalılıktır.

İyi bir aile babası olmak, yükümlülüklerini yerine getirmektir. Kötü bir aile babası, iyi bir Sovyet yurttaşı, iyi bir —kamu faaliyetinde bulunan— fonksiyoner olamaz. Toplantılarda taşkınlıkla kadın haklarını koruyucu nutuklar atan bir aktivist veya kamusal faaliyette bulunan bir fonksiyoner, eğer evde karısına ve çocuklarına alçakça davranıyorsa, o bir aktivist değildir, olsa olsa sahtekâr ve yalancının biridir.

Kadının tam eşitliğine ve ekonomik bağımsızlığına rağmen, toplum henüz tüm çocukların eğitimini üstlenebilecek durumda değildir, kadın zayıf taraf olarak kalmaktadır ve görevimiz onu her yönüyle desteklemektir. Evliliğe ve aileye düşüncesizce yaklaşanlar, çoğunlukla erkeklerdir."[81]

Aile yaşantısında eskinin güçlü etkisinin halen kendisini hissettirdiğini vurgulayanlardan biri de Krupskaya'dır. Kitlesel Radyo Eğitim Kurumu'nda verdiği bir derste (1936-1937) o şunu söylemektedir:

"... Eğer bir kollektif çiftçi kadının kocası onu dövecek olursa, kollektif çiftliğin tüm üyeleri bu olayı tartışmak üzere biraraya toplanacaklar ve erkeği mahkûm edeceklerdir. Fakat bu ancak kaba despotizm vakalarında böyle olacaktır, oysa aile ilişkileri karmaşık bir şeydir. Kapitalizmden komünizme geçiş döneminde, kapitalizmin kalıntıları bazen 'koruyucu bir bayrak' altında yeni biçimler alır; eski, bazen yeni biçimler altında diriltilir.

Kapitalizm altında, aile ilişkilerinin sevgi üzerinde değil, karşılıklı güven ve saygı üzerinde değil, fakat maddi nedenler üzerinde temellenmesi karakteristikti. Bu aile ilişkileri, erkeğin evlenmeden birlikte yaşadığı kadınlara karşı gösterdiği tam bir sorumsuzlukla tamamlanıyordu. Sovyet yasaları, bu tür aile ilişkileri için temeli yıkmakta pek çok şey yaptı (boşanma özgürlüğü ve nafaka yasası), aile ilişkilerini daha sağlıklı yapmak için çok

şey yaptı. Yine de bazı durumlarda hâlâ, erkeğin anneliğe karşı sorumsuz bir tavrı biçiminde, kapitalizmin kalıntıları görülüyor, ve her zaman çocuklara gereken ilgi gösterilmiyor. Bu sorumsuzca tavır bazen eski aile ilişkilerine karşı mücadele kisvesine bürünüyor, aslında bu, kadına karşı sorumsuzca ve yoldaşça olmayan bir tavrı gizlemeye yarıyor: kadına kürtaj yapması söyleniyor ve mesele kapanmıştır."[82]

Bütün bu alıntılar, Sovyet ailesinin sağlamlaştırılması politikası ile birlikte erkek egemen anlayışlara karşı mücadelenin savsaklandığı iddialarının çürüklüğüne işaret etmektedir.

SOVYET DEVLETİNİN SOSYALİST NÜFUS POLİTİKASI

Bu bölümde gebelikten korunma, kürtaj, anne ve çocuğun korunması vb. sorunlar üzerinde özel olarak dururken, en baştan şu noktayı tespit etmek istiyoruz: Sovyetler Birliği' nin politikasının tüm eleştirmenleri ile savunucuları arasındaki temel çatışma noktalarından biri, sosyalist devletin "nüfus politikası" uygulama hakkı olup olmadığı sorunudur. Özellikle Wilhelm Reich gibi Sovyetler Birliği'nin "sol" eleştirmenleri, sosyalist devletin böyle bir hakkı olduğunu kökten reddetmekte ve Sovyetler Birliği'nin nüfus politikasını faşist nüfus politikasıyla eşitleyecek kadar ileri gitmektedirler.[83] Bu noktada da temel çelişme, birey ile toplum arasındaki diyalektik ilişkinin kavranmaması noktasında yatmaktadır. Topluma yeni bir üye kazandırma veya kazandırmama, gebe kalan kadın açısından, kendi bireyini çıkış noktası aldığında, yalnızca kendi bireyini ilgilendiren bir sorun olarak görünse de, bu aynı zamanda toplum çıkış noktası alındığında toplumsal, bireyin yaşadığı, emeği ile katkıda bulunduğu ama aynı zamanda onun yarattığı çeşitli imkanlardan da yararlandığı, ona bir anlamda muhtaç olduğu toplumu da ilgilendiren ve onun da üzerinde söz söyleme hakkına sahip olduğu bir sorundur. Nüfus politikası, toplumun içinde bulunduğu durum ve şartlara göre tespit edilir. Ve bu siyasete göre toplum, daha çok çocuk doğurmayı teşvik eder, veya tersi! Açıktır ki, her toplumsal düzenle, o toplumun tek tek bireyleri arasındaki ilişkilerde çelişmeler mümkündür. Ve bunlar yasa, töre vb. ile çözümlenir. Sömürücü toplumlarda bu çözümler sömürü toplumunun sürmesi yolunda olurken; yani bireyin özgürlükleri sömürünün çıkarı açısından sınırlanırken; sosyalist toplumda, toplum-birey çatışmasında çıkış noktası, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin çıkarıdır.

Eleştirmenler, sosyalist Sovyetler Birliği'nin uyguladığı nüfus politikasıyla bireylerin, özellikle de kadınların çıkarlarını ayaklar altına aldığını iddia etmekte ve her kadının "kendi bedeni hakkında" yalnızca kendisinin söz sahibi olduğu pozisyonunda diretmektedirler. Bunun

tipik bir örneği, 1932'de Kiev'de yapılan Tıp Konferası'nda, legal kürtaj taraftarı olan, ama aynı zamanda "Sosyalist toplum düzeninde kadın, annelik fonksiyonunu, kendisinin de bir üyesi olduğu kollektifin talepleri ile uygunluk içerisinde yerine getirecektir"[84] talebini de yükselten Rus doktorunun (kadın) bu düşüncesiyle Reich'ın yürüttüğü polemiktir:

> "4. nokta bir darbede ilk üç noktanın berraklığına darbe indirmektedir. Seksüelhijyenik tedbirlerle nüfusa cinsellikte özgürlük ve sevinç garantilenmek isteniyordu; ama doğurma ahlaki bir talebe dönüştürüldü, 'Kollektifin taleplerine' tabi hale getirildi. Ve bu yapılırken, çocuk sahibi olma sevincinin zevkin bir fonksiyonu, yeni bir canlı sahibi olma sevinci olduğu görmezlikten gelindi. Kadınları, kendilerinin üstünde olan bir güçle doğurmaya zorlamak hiçbir zaman mümkün olmayacaktır."[85]

Reich'ın bu polemiğinde sosyalist devlet ile kapitalist sömürücü devletleri aynılaştıran tüm Freudcuların ve burjuva psikologlarının pozisyonu ifadesini bulmaktadır. Burada Reich ve onun gibilerinin kavramak istemediği olgu şudur: Gebe kadın, içinde yaşadığı toplumu da ilgilendiren, doğduğunda —fakat yalnızca doğduğunda değil, kürtajla alınması halinde de— toplumun imkanlarını kullanacak olan ikinci bir can taşımaktadır. Kuşkusuz "kadınları kendilerinin üstünde bir güçle doğurmaya zorlamak" mümkün değildir. Fakat örneğin kürtaj konusundaki tavırla, gebe kalma konusunda da daha sorumlu tavırlara zorlamak mümkündür.

Sosyalist Sovyetler Birliği'nin nüfus politikası, emperyalizme karşı proletarya diktatörlüğünün korunması toplumsal çıkarıyla belirleniyordu ve bundan koparılamaz. Örneğin "Sovyet Yasasında Annelik, Evlilik ve Aile" broşüründe şu tespit yapılmaktadır: "Ayrıca devlet, nüfusun artışına çok büyük önem vermek zorundadır."[86] 1936'da kürtajın yasaklanmış olması, elbette Sovyetler Birliği'nin Hitler faşizminin saldırısına uğrama tehlikesinin gayet belirgin olmasıyla, savaş tehlikesiyle yakından ilişkiliydi. Bunun bilinçte tutulması, Sovyetler Birliği'nin bu alandaki siyasetinin değerlendirilmesi açısından merkezi önemdedir.

Komünist Partisi ve Sosyalist Sovyetler Birliği, sosyalist toplumun daha fazla insan talebi ile kadınların bireysel çıkarları arasındaki

dengeyi oluşturmak için büyük çaba göstermiştir. Anne ve çocuğun korunması alanındaki tedbirleriyle, eğitimin ve çocuk bakımının toplumsallaştırılması ve nihayet anne-babanın, özellikle de kadınların çocuk eğitimi alanındaki görevlerinin yerine getirilmesinde üzerlerindeki fazla yükün mümkün olduğunca hafifletilmesi bağlamında Sovyetler Birliği'nin yapmaya çalıştığını ve kısmen başardığını bugüne kadar bir tek burjuva devlet bile yapamamıştır. Bunlar açık olgulardır. "Sosyalist Devletin Nüfus Politikası" genel başlığı altında ele aldığımız kürtaj, gebelikten korunma, anne ve çocuğun korunması siyasetini bu bakış açısıyla incelemeye ve gördüğümüz bazı problemlere dikkat çekmeye çalışacağız.

Komünist Partisi ve Sovyet Devleti'nin Kürtaja İlişkin Siyaseti

Ekim Devrimi'nden sonra ilk defa bir ülkede kürtaj, Hükümet Kararnamesi ile yasallaşıyor ve gebeliği yapay olarak sona erdiren bu müdahalenin kadınların sağlığını en az tehlikeye atacak şekilde uygulanmasını sağlayacak tıbbi kurumlar yaratılıyordu. 18 Kasım 1920'de Sağlık Halk Komiserliği tarafından şu kararname yayınlanıyordu:

> "Son onyılda hamileliğe zamanından önce son veren kadınların sayısı hem bizde, hem de diğer ülkelerde artıyor. Bütün ülkelerde yasama, bu kötülüğe karşı, hem kürtaj yaptırma suçlusu kadını, hem de operasyonu yapan doktoru cezalandırarak mücadele ediyor.
>
> Bu mücadele yöntemi etkisizdir. Kürtaj zorunlu olarak gizlice yapılmakta ve kadın pekçok durumda bu gizli operasyonu yapan cani cahil kişilerin kurbanı olmaktaydı.
>
> Sonuç olarak kadınların %50'si kürtajdan sonraki enfeksiyonlar neticesinde hastalanıyor ve %4'ü ölüyordu.
>
> Böyle bir durumun tehlikelerini kavrayan İşçi-Köylü Hükümeti, çalışan kadınlar arasında böyle gizli kürtaja karşı bir kampanyaya girişmiştir.
>
> ***İşçi-Köylü Hükümeti, bu olayın sosyalizmin inşasıyla giderek ortadan kalkacağını öngörmektedir.*** (abç)

Fakat bugüne kadar, geçmişin geleneklerinin yaşaması ve bugünkü ağır ekonomik koşullar, birçok kadını bu operasyona başvurmaya zorlamaktadır. Sağlık ve Adalet Halk Komiserlikleri, bu olayda baskı yöntemlerinin tamamiyle işe yaramaz olduğu kanısındadırlar.

Bu iki Komiserlik, kadınların sağlığını ve insan soyunun çıkarlarını cahil ve açgözlü şarlatanlardan korumak amacıyla şu kararı alırlar:

1— Kürtaj diye bilinen operasyon, kanunen, koşulların maksimum esenliği garantilediği Sovyet hastanelerinde parasız olarak yapılabilir.

2— Lisanslı doktor olmayan tüm şahısların kürtaj operasyonunu yapmaları kesinlikle yasaklanmıştır.

3— Bu operasyonu yapmaktan suçlu olan ebeler, meslek hakkından yoksun bırakılır ve Adalet Halk Mahkemelerince cezalandırılır.

4— Özel muayenehanesinde canice bir maksatla kürtaj yapan doktorlar, Adalet Halk Mahkemelerince cezalandırılır."[87]

Bu karamame ile birlikte tüm diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Çarlık Rusya'sında da kürtaj yaptıran kadınları ağır hapis cezasına çarptıran yasalar yürürlükten kaldırılmıştır. Bundan sonraki dönemde çıkan ilgili tüm diğer yasaların değerlendirilmesi açısından Sovyet yasamasında en başından itibaren varlığını koruyan ve *ilkesel* olarak değişmeyen bir olguya dikkat çekmek istiyoruz: Kürtajın (tıbbi gerekçeler dışında) tamamen yasaklandığı dönemde bile, kürtaj yaptıran kadına verilen ceza görece önemsizdi — ancak tekrarlama durumunda 1936 Karamamesi'ne göre en fazla 300 rublelik para cezasına çarptırılıyordu, bu gayet açık bir şekilde yasamanın kadınları cezalandırmak istemediğinin, ama kürtajı objektif olarak imkansızlaştırarak kadınları kürtaja başvurmaktan alıkoymak isteyişinin ifadesidir. Tüm yasalarda gerekçelendirmelerde aynı kalan bir başka nokta da, kadının ve gelecek neslin sağlığının korunmasının çıkış noktası yapılmasıdır. Fakat hiçbir yerde, katolik kilisesi başta olmak üzere tüm burjuvaların "kürtaja karşı mücadelede" temel silahları haline getirdikleri ve kürtaj yaptıran kadını manevi olarak cezalandırmaktan başka birşey olmayan "ceninin öldürülmesi" ahlaki gerekçelerine başvurulmamaktadır. Bunu

1936 Kararnamesi'ni eleştiren burjuva eleştirmenler bile teslim etmek zorunda kalmaktadırlar:

> "Alman-Latin ve Anglo-Sakson yasa çevrelerinin ve Çarlık Rusyası'nın yasamasının tersine, Sovyet bakış açısı özde ceninin korunmasını değil, annenin korunmasını temel almaktadır. Kürtaj hakkındaki hiçbir Sovyet yasasında 'ceninin öldürülmesi' veya Alman ceza kanununda olduğu gibi 'katli' gibi kavramlar kullanılmamaktadır. Sovyet ihtisas literatüründe de cenin hakkında 'ceninin yaşamını annenin yaşamından koparmak', 'rüşeym halindeki yaşamın yokedilmesi' veya 'devredilemez ve dokunulamaz yaşama hakkı' gibi açımlamalara rastlamak mümkün değildir, buralarda en fazlasından 'ceninin yokedilmesi'nden (uniçtojniye ploda) sözedilmektedir."[88]

Legal olarak, yani hastanelerde ve lisanslı tıp personeli tarafından yapılmayan kürtaj bağlamında, kürtajı yaptıran kadın için değil, ama kürtajı yapan kişiler için öngörülen cezalar en başından itibaren tüm Sovyet kürtaj yasalarında oldukça yüksekti. Ve yine en başından itibaren kürtajın "gebelikten korunma aracı olmadığı" propagandası yapılıyor, istenmeyen gebeliği önlemenin kürtajın en iyi panzehiri olduğu düşüncesi yaygınlaştırılıyordu.

1920 Kararnamesi haklı bir şekilde o dönem tüm diğer ülkelerde de büyük bir yankı yaratmış, kürtaj bağlamındaki pozisyonları ne olursa olsun tüm taraf ve akımların şu ya da bu ölçüde tavır belirlemek zorunda kaldığı tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Batı Avrupa ve Amerika'da kürtaj yasak ve cezalarına karşı mücadele eden 20'li yıllardaki çeşitli feminist kadın hareketi sözcülerinin veya ilerici seksologların (cinsel bilimci) makalelerinde ilgili kararname "bedenim bana aittir" düşüncesi temelinde de açımlanmaya çalışılmıştır. Örneğin Dr. Helene Stöcker şöyle yazmaktadır:

> "Onyıllardan beri Batı Avrupa'da ve Amerika'da insanın ilk ve en kutsal hakkı, kendi üzerindeki hakkı, kadın için de kendi bedeni üzerindeki hakkını garantilemek için sıcak bir savaşım yürütülüyor. Amaç, anneliği zindan korkusuyla zorlanan bir fonksiyondan çıkarmak ve özgürce ve kendi sorumluluğu altında gerçekleşen bir edime dönüştürmektir, çünkü insanın yücelme-

sinin, daha yüksek bir toplumsal ahlak ve kültürün çıkarı yalnızca burada yatmaktadır."[89]

1920 Kararnamesi ise, gerekçelendirmesinde "kadının kendi bedeni üzerindeki hakkı" düşüncesini işlememekte ve dolayısıyla kadınların kurtuluşu için her şart altında kürtajın savunulması gerektiği gibi bir savunuya açık kapı bırakmamaktadır. Bilakis kararname, kürtajı maddi koşulların zorladığı "bir kötülük" olarak nitelemekte ve bunun "sosyalizmin inşasıyla giderek ortadan kalkacağını" öngörmektedir.* Ve kürtaj gizlice ve oldukça yaygın bir şekilde yapıldığından, bunun legal bir şekilde hastanelerde, tıbbi kontrol altında yapılması, birçok kadının hayatını kaybettiği gizli kürtaja karşı mücadele açısından istenilir bir durum olarak savunulmaktadır.

Burjuva devletlerin yaklaşım tarzlarının aksine, iktidardaki proletarya için yasalar ne "değişmez"di, ne de "ebedi doğrular"ı ilan etmekteydi, tersine yasalar her zaman sosyalist toplumun toplumsal yaşamının görevlerine ve taleplerine tabi görülüyor ve dolayısıyla gelişmelere bağlı olarak yeniden gündeme geliyor ve tartışılıyordu.**

Daha 1924 yılında kürtajın korkunç artışı ile birlikte, Adalet Halk Komiserliği kürtaj yasası ile ilgili yeni yönergeler yayınlıyordu:

> "I) Halk Komiserliği'nin Anne ve Bebeğin Korunması Bölümlerine bağlı doktorlardan ve kadın kolları yönetiminden oluşan komisyonlar oluşturulur. Bu komisyonlar Sovyet kliniklerinde yapılacak kürtaj operasyonu için yatakları dağıtırlar. Klinikler ilk plânda hastalık kasası üyelerini aldıklarından, bu komisyonlar yatakların dağıtımında aşağıdaki sıralamaya bağlı kalmak zorundadır:

---

* Sovyet Hükümeti'nin kürtaj bağlamındaki anlayışı gayet açık olmasına karşın, 1920 Kararnamesi bir dizi feminist eleştirmen tarafından şu şekilde yorumlanmaktadır: *"1920'de çıkarılan 18 Sayılı Kararname ile kürtaj yasağı kaldırılarak kadının kendi bedeni üzerindeki hakkı tanınmış oldu."* ("Sovyet Kadınlarının Yükleri ve Sevinçleri", s. 4)

** "Devletin Efendisi Olarak İşçi" adlı diyalogda, Sovyetler Birliği'nde kürtaj sorununun değerlendirilmesinde Almanya komünistlerinin tavrı da gayet iyi bir şekilde ortaya konmaktadır *(Bkz. Belge 8, "Belgeler" bölümü, s. 63)*.

1— İş Bulma Kurumu'ndan destek alan işsiz ve yalnız yaşayan kadınlar;

2— Bir çocuklu, yalnız yaşayan işçi kadınlar;

3— Sanayide çalışan çok çocuklu kadınlar;

4— Çok çocuklu, çalışan evli kadınlar;

5— Diğer tüm hastalık kasası sigortalıları."[90]

"Komisyonlar, kürtajın gerekliliğini her durumda tıbbi veya sosyal endikasyon açısından dikkatli bir şekilde incelemek zorundadırlar. Her kadın vatandaşın kürtajın onun sağlığına vereceği zarar, onun yaşamına ve cumhuriyetin çıkarına getireceği tehlike açısından aydınlatılması mutlaka gereklidir."[91]

Ve Moskova Kürtaj Kliniği başkanı Dr. Macugunski'nin Mayıs 1930 tarihli raporundan:

"Kadın komisyonları bugün sadece parasız yatakları değil, paralı yatakları da dağıtmaktadırlar. Tüm ekonomik zorluk nedeniyle kürtaj yaptırma isteği bugün artık komünlerin yardımı ile kavranıp çözülme durumundadır. Önceki dönem varolan kürtaj yatağı sıkıntısı, bugün Moskova'da giderilmiştir. Bugün artık neredeyse sadece ekonomik durumu tamamen sağlam olan ilk doğuranlara yatak verilmemektedir."[92]

Endikasyon uygulamasının neden gerekli olduğuna dair bir başka gerekçeyi Dr. Batkis ortaya koymaktadır:

"Çok sık olarak kadın, durumu gerçekten çok zor olduğu için değil, anne olarak onun hizmetinde olan haklarını tanımadığından veya andaki durumda kendi isteğini dayatabilecek güçte olmadığından kürtaj yaptırmaya karar vermektedir.

Bu en fazla evlilikdışı gebelikte sözkonusu olmaktadır. Yanlış utanç, çocuğun babasının anneye karşı olan yükümlülüklerinin tanınmaması, tüm bunlar kadını kürtaja yöneltmektedir.

Burada kadınların yardımına koşmak için büyük çoğunluğu kadınlardan, işçi ve köylü kadınlardan oluşan komisyonlar oluşturuldu. Gebeliği yapay olarak yarıda kesmek isteyen kadınlar, bunlar tarafından dostça ve yoldaşça karşılanmakta, orada birlikte kadını kürtaja sürükleyen tüm şartlar ele alınmakta ve kür-

tajı gereksiz kılmak için araç ve yollar aranıp bulunmaktadır. Burada anne (özellikle de evli olmayan annenin buna ihtiyacı vardır) hakları hakkında aydınlatılır, ona çocuğun babasını tespit etmek ve ondan nafaka almak için yardım edilir. Ve nihayet burada ona maddi yardım alabileceği, gebelik ve emzirme süresince ilgili bir kurumda kalabileceği, ve gerekli olduğunda çocuğun eğitim masraflarını devletin üstleneceği söylenir."[93]

O dönemde kürtajın görece ağır bir operasyon olduğu ve günümüzde kullanılan yöntemlerle karşılaştırılamayacağı, kadının yaşamını ve sağlığını gerçekten ciddi bir şekilde tehdit ettiği de gözönünde tutulmak zorundadır. (Günümüzde kürtajın rizikoları —özellikle ileri-kapitalist ülkelerde!— önemli ölçüde azaltılmış olmasına rağmen, bu kürtajı özde kadın sağlığına zararlı bir tıbbi müdahale olmaktan çıkarmamaktadır — Afrika, Asya, Latin Amerika'nın birçok ülkesinde kürtaj halen kadın sağlığını ciddi şekilde tehdit eden bir ameliyattır!) Diğer "korunma yöntemleri" bugüne göre çok geri idi ve örneğin bugün en yaygın doğum kontrol aracı olan "doğum kontrol hapı" daha bulunmamıştı. Cinsellik hakkındaki bilgi kitleler içinde olağanüstü sınırlı idi ve çoğunlukla dinin ve törelerin gayri bilimsel, kadın düşmanı yaklaşımlarının etkisi altındaydı. Bu durumda kadınlar sadece bir ya da iki defa değil, birçok defa kürtaj yaptırmak zorunda kalmaktaydılar. Bu nedenle Sovyetler Birliği'nde kürtaj legalleştirilirken, aynı zamanda kürtajın riziko ve zararlarının tıbbi olarak araştırılmasına ve bu müdahaleyi kadın sağlığına en az zarar verecek şekilde uygulama yöntemlerinin araştırılmasına da ağırlık verilmekteydi. O dönem kürtaj bütün ülkelerde yasak olduğundan bunun üzerinde bilimsel araştırma ve yöntemlerin geliştirilmesi de önemli ölçüde engellenmişti. Bu anlamda kürtaj üzerinde açıktan ve devletin kontrolü ve desteği ile geniş çaplı araştırmaların yapıldığı, yeni yöntemlerin denenip geliştirildiği ilk ülke Sovyetler Birliği'ydi. Bu araştırmaların sonuçları çeşitli kongrelerde şiddetli bir şekilde tartışılıyordu. "Moskauer Rundschau" dergisinde yayınlanan bir makalede, legalleştirilmiş kürtajın 10 yıllık tecrübesinin değerlendirilmesi bağlamında şunlar tespit edilmektedir:

"Şimdi gelelim, kürtajın legalleştirilmesinin faydalı olup olmadığı sorusuna. Bu soruya mutlaka olumlu cevap verilmek zorundadır. SSCB'nin şehirlerinde illegal, gizli kürtajın nerdeyse tamamen yokolduğu gün gibi açıktır... İllegal kürtajın, doğum-

dan 4 kat fazla olarak kadın yaşamını yokettiğini biliyoruz. Septisemi [kan zehirlenmesi —ÇN] çoğunlukla kürtajın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır."[94]

Devamında bu kararname ile kadına anneliği belirli ölçüde kendisinin düzenleme hakkı tanındığı ve böylelikle daha az çocukla toplumsal yükümlülüklerini daha iyi yerine getirebileceği görüşü ileri sürülmektedir:

"Kürtajın engelsiz yapılabilmesi kadınları 'çocuk zenginliği'nin sıkıntısından kurtardı (zamanında köy yoksulları hiç de ender olmamacasına 12-15 çocuk doğuruyorlardı). Kadın belirli bir ölçüye kadar anneliğini kendisi ayarlama hakkına sahiptir, o 'doğum makinesi' olmaktan çıkıyor. Ve çocuklarına küçülmüş ailesinde üretici bir eğitim verebilmek için de kamu meselelerine ve yükümlülüklerine yönelebiliyor. 1920 Kararnamesi'nin derin anlamı ve önemi burada yatmaktadır."(95)

Komisyonların faaliyeti hakkında ise geliştirilen pratikten çıkılarak şu değerlendirme yapılıyor:

"Kürtaj komisyonlarına üye doktorlar, kürtajın zararlılığı üzerine aydınlatıcı bir propaganda çalışması yapıyor ve zararsız koruma araçlarının popülarize edilmesi için çalışıyorlar. Kürtaj için müracaatta bulunan kadınların ortalama olarak %25'i ilgili kadının cenini taşıması tavsiyesi ile reddilmektedir."[96]

Kürtajı toplumsal bir kötülük olarak değerlendiren Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, kürtajın legalleştirildiği dönemde bunun sonuçlarını sürekli incelemiştir. Kürtaj ve gebelikten korunma sorunları üzerine yapılan bir dizi bilimsel konferansta, illegal kürtaja karşı mücadelede elde edilen başarılar, legal kürtajın kadın sağlığına zararlarının asgariye indirilmesi, gebelikten korunma yöntemlerinin araştırılması ve yaygınlaştırılması alanındaki gelişme değerlendirilmiş, önde duran görevler ve perspektif üzerine tartışmalar yürütülmüştür. Bu tartışmalar, başından itibaren kürtaja karşı mücadeleye ilişkin çeşitli ve yer yer taban tabana zıt pozisyonların olduğunu göstermektedir. Örneğin, 1932'de Kiev'de yapılan bir kongrede savunulan görüşler bunu göstermektedir. Bu kongrede kürtaj sorununa ilişkin tartışmada Dr. Krilov şu görüşleri savunuyordu:

"... Biz ilk hamileliğin kürtaj ile kesilmesini kadının sonraki kısırlaşması anlamında özellikle tehlikeli görüyoruz. Bu nedenle, kadını kürtajdan alıkoymayı ve aynı zamanda kürtaj arzusunun nedenlerini tespit etmeyi daima görevimiz olarak kabul ediyoruz. Ama verilen cevaplarda anneliğin, veya bir iç mücadelenin ve arayışın izlerini bulmak nerdeyse mümkün değil; en az %70'inde derinde yatan neden 'mukavemete uğrayan' sevgidir. Kısaca: 'O beni terketti', 'Ben onu terkettim' ve sonuçta 'onunla' veya kendisiyle ilgili alaycı bir söz: 'ne biçim erkek bu'. Cevaplarda nerdeyse hemen hiç toplumun başlangıçtaki bir birliği olarak oluşum sürecindeki bir aileye dair işarete rastlanmamaktadır.

Eski yerleşik burjuva evliliği protesto olarak özgür aşk değil, bilinçli bir şekilde sağlıklı çocuk doğurma olarak özgür aşk değil, sadece ve sadece daha önce verilen kararın yanlışlığını kavrama hissi ile hastaneye giden yol. Yeni ama daha henüz kristalize olmamış cinsellik biçimine geçişin yarattığı kaosun bir sonucu olarak, ergin genç vücudu derhal teslim etmede kendine hakim olamayan acelecilik...

Kürtaj sorunundaki çalışmayı bir yok etmeyle, Mısır'da insanlığı ve toplumu mahveden babaların günahı nedeniyle öldürülen ilk çocuklarla karşılaştırmak zorundayım. Böyle bir kürtaj olumsuz ve kötü bir toplumsal yaşam biçimi görünümü olarak dıştalanmak zorundadır. Onun yerine inatçı bir aydınlatma çalışması geçirilmek zorundadır. Anneliğin sosyal bir fonksiyon olarak kabul edilmesi anlamında psikolojik ruh halinin yaratılması mutlaka gereklidir...

Sonuçlar:

1— Kriminal kürtaj, kürtajın yasallığı bilincine dayanan bir gelenek kötülüğüdür....

4— Sosyal [nedenli —ÇN] kürtaj, sık sık cinsel problemin çarpık suratı ve henüz kristalleşmemiş yeni yaşam biçimi için yanlış bir koruma aracı olarak kullanılmaktadır. Kürtaj annelik yolunu kapatmakta ve sık sık kadının kamu yaşamındaki başarılarını azaltmaktadır. Bu nedenle o gerçek toplum ruhuna yabancıdır.

5— Kürtaj gelecek neslin yokedilmesi için kitlesel araç görünümündedir. O anneye ve topluma yararlılığa hizmet etmeyi içinde taşımamaktadır ve bu nedenle anneliği koruma berrak amacına yabancıdır...."[97]

Savunulan bu görüşe karşı Selinskiy'in tavrı şöyledir:

"Kongre konuşmalarının çoğunluğunun kürtajın zararları üzerinde yoğunlaştığı noktada benim konuşmam kafirlik olacaktır. Ama iyi bir şüphe kötü bir inançtan iyidir. Son düğmesine kadar kapatılmış togalarla ve insanlara dönük sırtlarıyla, korkusuz simalarıyla burada bizim önümüzde kürtaj hakkında soyut doğrular yayan konuşmacıların sosyal dürüstlüğüne inanmak oldukça zor. Burada, gören bir körlük, sosyal bir miyopluk veya sosyal bir ikiyüzlülük egemen sanki. Bu insanlar kürtaj salgınının sürdüğü gerçek koşulları görmüyorlar, veya görmek istemiyorlar. Kürtaj hakkındaki yargılarda tarafsızlık ve objektivizmden çok ahlakçı önyargılar mevcut....

Ama birey için, kadın için —ben öyle sanıyorum— psikolojik olarak kürtaja katlanmak, art arda küçük tabutların evden çıkmasına katlanmaktan ve onlarla birlikte gençliklerini ve güçlerini gömmekten daha kolay olacaktır... Bu nedenle kadınları, kendileri hakkında karar vermekte ve yaşamlarının bu önemli sorununda kendi kararlarını kendilerinin vermelerinde engellemeyiniz. Kadının cinsel yaşam üzerinde hakkı vardır ve bunu aynı erkek gibi özgür bir şekilde gerçekleştirmek istemektedir, ve o bu imkana sahip olmalıdır, hem de sosyal-biyolojik tam değerliliğini korumak kadar bir normallikle. Toplum için zararlı yaşlı kızlar sınıfının seri üretimi olmamalıdır."[98]

Halk Komiseri Yefimov'a göre kürtaj, "kadın organizması için o kadar açık bir biyolojik ve psikolojik kabus ki, daha fazla kanıt ileri sürmeye gerek yok". Buna rağmen o, kürtajı kürtaj yasağına göre daha ehven-i şer görüyordu. Ve kriminal kürtajın buna karşı açılan savaşa ve tüm çabalara rağmen tamamen ortadan kalkmadığını tespit ediyordu. Yefimov, kürtajın yasaklanması ile kürtaj sayısının düşürülemeyeceğini, bilakis kürtajı "yeniden gizliliğe itcceği"ni belirtiyor ve Selinski'nin görüşüne katılıyordu. Yefimov'a göre içinde bulunulan "sosyo-ekonomik yaşam şartları ve kültürel yaşamın yükseltilmesi reddedilemez şekilde doğumun kısıtlanmasını" talep ediyordu.[99]

30'lu yıllarda giderek önem ve ağırlık kazanan Sovyet ailesinin sağlamlaştırılması, çocukların başıboş bırakılmasına karşı mücadele ve bu bağlamda anne-babanın çocuk eğitimi alanındaki yükümlülüklerine

dair yürütülen geniş tartışma içerisinde legal kürtaja ilişkin tavrın da yeniden gözden geçirilmesi de gündeme geliyordu. Sovyet devletinin emekçi kitlelerin refah ve kültür seviyelerini yükseltme alanında elde ettiği başarıları ve anne ve çocuğu koruma alanında çok daha büyük yatırımlar yapabilecek durumda olduğu değerlendirmesi temelinde, Komünist Partisi ve Sovyet devleti başından itibaren toplumsal bir kötülük olarak değerlendirdikleri kürtaja karşı artık topyekün bir mücadelenin örgütlenmesinin mümkün olduğu kanısına varıyordu.

1936'da sosyal endikasyonlu kürtaj (yani tıbbi gerekçeler dışında) şu gerekçelendirmeyle yasaklanıyordu:

> "Tüm sınıfsal sömürünün ortadan kaldırılması, bizzat sınıfların ortadan kaldırılması için temeli atan Ekim Sosyalist Devrimi, aynı zamanda kadınların tam ve nihai özgürleşmesinin temelini de atmıştır.
>
> Dünyanın hiçbir ülkesinde kadın, SSCB'nde olduğu gibi siyasi, toplumsal ve aile yaşamında tam eşitliğe sahip değildir.
>
> Dünyanın hiçbir ülkesinde kadın, yurttaş doğurma ve yetiştirme gibi büyük ve sorumlu bir görevi taşıyan bir ana ve yurttaş olarak, kanunun aynı saygısına ve korumasına SSCB'de olduğu gibi sahip değildir.
>
> Ne var ki, içsavaştan ve silahlı müdahaleden sonraki ilk yıllarda meydana gelen ülkenin ekonomik bakımdan yıkımı ve devrim-öncesi dönemden devralınan kadınların yetersiz kültürel seviyesi, kanunun onlara verdiği haklardan derhal tam bir şekilde yararlanmalarını ve gelecek korkusu olmadan, birer yurttaş ve ana olarak çocuk doğurma ve onların ilk eğitimini verme görevi sorumluluğunu yerine getirmelerini olanaksız kıldı. Bu bağıntıda Sovyet İktidarı 18 Kasım 1920'de kürtaj (hamileliğin yapay olarak kesilmesi) pratiğine, Sağlık Halk Komiserliği ve Adalet Halk Komiserliği'nin yazdığı gibi, 'geçmişin ahlak mirası ve bugünün zorlu ekonomik koşulları hâlâ kadınların bir bölümünü bu operasyona boyun eğdirdiği' *(Yasalar Kodu, No. 90, s. 471)* sürece izin verdi.
>
> Ta 1913'te Lenin, sınıf bilinçli işçilerin 'yeni-Maltusçuluğun, kuşbeyinli ve bencil filisten çiftlerin korkuyla sayıkladıkları: Allah bize vücutlarımızı ve ruhlarımızı bir arada tutmamıza

yardım etsin, çocuklara gelince, en iyisi onlarsız olmaktır, şeklindeki bu eğilimin kesin düşmanı' olduklarını yazıyordu.

Fakat toplumsal bir kötülük olarak kürtaja karşı isyan ederken, Lenin kürtajın salt yasama ile yasaklanmasının kürtaja karşı mücadelede apaçık yetersiz olduğu görüşündeydi. Dahası, kapitalizm koşulları altında bu yasaların yalnızca 'egemen sınıfların ikiyüzlülüğünü' yansıttığına, çünkü bu yasaların 'kapitalizmin ağrılarını dindirmediğine, bilakis bunları ezilen kitleler açısından özellikle kötü huylu, özellikle sancılı kıldığına' işaret etti.

Ancak insanın insan tarafından sömürülmesinin olmadığı ve kadının toplumun eşit bir üyesi olduğu, emekçilerin maddi refahının sürekli iyileşmesinin toplumsal gelişmenin bir yasasını oluşturduğu Sosyalizm koşulları altında, kürtaja karşı mücadeleyi gerek yasaklayıcı yasalar ve gerekse diğer araçlarla ciddi bir şekilde örgütlemek mümkündür.

SSCB'nde kapitalist sömürünün ortadan kaldırılması, emekçilerin maddi refahının artması ve siyasi ve kültürel seviyesindeki muazzam artış, Sağlık ve Adalet Halk Komiserliklerinin 18 Kasım 1920 tarihli kararının gözden geçirilmesi sorununu ortaya atmayı mümkün kılmaktadır.

Bir yandan, kadınlara ve çocuklara gerekli maddiyatın sağlanması, büyük ailelere devlet yardımı, doğumevlerinin, kreşlerin, çocuk yuvalarının son sınırına kadar geliştirilmesi, karı-kocanın ayrı yaşaması halinde çocuğun babasının çocuğun bakımı için ödemesi gereken minimum bir miktarın yasamayla getirilmesi, bununla bağıntılı olarak getirilen, çocukların bakımı için mahkemece saptanmış gerekli miktarın keyfiyen ödenmemesi halinde öngörülen cezadaki artış, aileye ve aile yükümlülüklerine karşı sorumsuzca tavırlarla mücadele etmek amacıyla boşanmaya ilişkin yasamadaki belirli değişiklikler —işte tüm nüfusu etkileyen bu önemli problemi çözmek için izlenmesi gereken yollar bunlardır. Bu bakımdan, Sovyet Hükümeti emekçi kadınlar tarafından yapılan pekçok açıklamaya cevap vermektedir.

Yukarıdakiyle bağıntı içinde ve taslak üzerine tartışmada yurttaşlar tarafından yapılan belirli açıklamaları dikkate alan SSCB Merkez Yürütme Komitesi ve Halk Komiserleri Konseyi karar verir:

I— Kürtajın Yasaklanması Üzerine

1— Sağlığa yaptığı inkar edilemez zarar nedeniyle, kürtaj, hastanelerde ya da özel bakımevlerinde olsun, doktorların veya kadınların şahsi evlerinde olsun, yasaklanmıştır. Kürtaj ancak, hamileliğin sürmesi hamile kadının hayatını tehlikeye atıyorsa ya da sağlığına ciddi zarar verme tehlikesi taşıyorsa, ya da ana-babanın ağır kalıtımsal hastalıkları olması halinde ve ancak hastanelerde ve doğumevlerinde yapılabilir.

2— Kürtajın hastane dışında yapılması halinde, ya da bir hastanede fakat yukarıdakilerin ihlaliyle yapılması halinde, operasyonu yapan doktor bir yıldan iki yıla kadar hapisle cezalandırılır. Kürtajın sağlığa uygun olmayan koşullarda yapılması halinde, ya da tıbbi bakımdan kalifiye olmayan bir kişi tarafından yapılması halinde, ceza üç yıldan az hapis olmaz.

3— Kadının bir başka kişi tarafından kürtaj yaptırmaya teşvik olunduğu durumda, bu kişi iki yıl tutuklanır.

4— Yukarıdakileri ihlal ederek kürtaj yaptıran kadın, kamu önünde kınanır, ve suçun yinelenmesi halinde, 300 rubleye kadar para cezasıyla cezalandırılır.

II— Doğum Yapan Kadınlara Devletçe Yapılan Maddi Yardımın Artırılması Üzerine ve Büyük Ailelere Devlet Yardımı Verilmesi Üzerine

5— Toplumsal sigorta organlarında sigortalı anaların —hem işçi kadınların, hem de memur kadınların— maddi konumlarını iyileştirmek amacıyla, devlet toplumsal sigorta fonlarınca ödenen yardım, bebek bakımı için gerekli kalemleri temin etmek amacıyla 32 rubleden 45 rubleye yükseltilir.

6— Bebeğin bakımı için anaya verilen yardım, ayda 5 rubleden 10 rubleye yükseltilir.

7— Sigortasız emekçi kadınlarla —kooperatif artel ve işletme üyeleri— ilgili olarak, adı geçen yardımların kooperatif karşılıklı yardımlaşma fonları tarafından aynı temelde verilmesi sağlanır.

8— Kadın hizmetliler için Çalışma Yasaları Kodu (Madde 132) ile saptanan sınırlama kaldırılır, çocuk doğumundan önce

ve sonra verilen izin süresi bakımından onlar işçi kadınlarla eşit hale getirilir (doğumdan önce 56, doğumdan sonra 56 gün).

9— Hamilelik gerekçesiyle kadınları işe almayı reddetme, aynı gerekçeyle onların ücretlerini düşürme halinde cezai müeyyide getirilir, yasada hamile kadının daha hafif bir işe transferini sağlarken, son altı aylık çalışması sırasındaki kazancı temelinde önceki ücretini koruma yükümlülüğü getirilir.

10— Büyük ailelerin analarına devlet yardımı sağlanır — altı çocuğu olanların bundan sonraki her çocuğu için, doğum tarihinden itibaren 5 yıl süreyle her yıl için 2000 ruble yardım, on çocuğu olan anaların bundan sonraki her çocuğu için doğumunda 5000 ruble devlet yardımı ve çocuğun ilk doğum yıldönümünden sonraki her yıl için 4 yıl süreyle 3000 ruble yıllık yardım. Yasanın bu maddesi, yasanın yayını tarihinde gerekli çocuk sayısına sahip olan ailelere de genişletilir."[100]

Sosyal endikasyonlu kürtajın yasaklanmasında ve çok çocuklu Sovyet ailesi propagandasına ağırlık verilmesinde şüphesiz emperyalist saldırı ve savaş tehlikesinin artık iyice açığa çıkması da önemli bir rol oynamaktaydı. Söz konusu nüfus politikası bir taraftan propaganda ve aydınlatma çalışması, diğer taraftan da kürtajın doğrudan yasaklanması şeklinde uygulamaya konulurken, Komünist Partisi ve Sovyet devleti bu nüfus politikasının bütün yükünü tek yanlı olarak kadınların omuzuna yıkmamak için peşinen bir dizi önlem alıyordu. Kürtaj yasaklanırken, esas olarak kürtaja başvuran kadınların değil de, kürtajı yapan ve buna teşvik eden kişilerin cezalandırılması, çocuk yuvaları ağının genişletilmesi, yalnız yaşayan annelere ve çok çocuklu ailelere devlet yardımının artırılması vb. gibi geniş bir sosyal projenin de karar altına alınması bunun göstergesidir.

Sosyal endikasyonlu kürtajı yasaklayan 1936 Kararnamesi çıkmadan önce bu konu üzerinde kamuoyu önünde tartışmalar yürütülmüştür. Özellikle kadınlar bu tartışmaya geniş çapta katılmış ve bir dizi önemli sorunu dile getirmişlerdir. Ek V'te tam metin olarak çevirip sunduğumuz "Eşi Görülmedik Çapta Bir Halk Tartışması" adlı makalede kapsamlı bir şekilde ortaya konulmakta ve değerlendirilmektedir *(bkz. Ek V, s. 435.)*

Biz bu tartışmanın ve tartışma içinde getirilen argümanların, aynı şekilde bu tartışmanın basında ortaya koyuluşunun, sadece bu yasanın

hoppa eleştirmenlerinin suratına indirilmiş bir şamar olmakla kalmadığını, aynı zamanda canlı sosyalist demokrasinin bir örneği olduğunu düşünüyoruz. Oportünist örgütlerin saflarına kadar varan Stalin düşmanı sahtekârlara karşı bu, sosyalist demokraside gayet açık bir şekilde lehte ve aleyhte eleştirilerin vs. nasıl tartışıldığının gayet somut bir kanıtıdır. *

Bu tartışma "İzvestiya"da bir dizi mektup ve tartışma özetleri yayınlanarak yürütülmüştür. Aşağıda bunlardan bazı örnekler vermek istiyoruz: İlkönce yasa taslağına karşı argümanlara birkaç örnek:

Bir öğrencinin mektubu ("Ben karşıyım")

Kürtajın yasaklanması, hamile annelere yardım vs. üzerine yasa taslağını basında okudum, ve bu konuda sessiz kalamam.

Benimle aynı durumda olan binlerce kadın var. Ben, Moskova 2. Tıp Enstitüsü'nde birinci kursta okuyan bir öğrenciyim. Kocam da Enstitümüzde aynı kursta okuyan bir öğrenci. Bursların birlikte 205 ruble tutuyor. Ne onun ne de benim kendi odamız var. Gelecek yıl bir öğrenci yurduna başvurmaya niyetleniyoruz, fakat başvurumuza olumlu yanıt verilip verilmeyeceğini bilmiyorum. Çocukları seviyorum ve dört-beş yıl sonra muhtemelen birkaç tanenin [çocuk —ÇN] sahibi olacağım. Fakat şimdi nasıl çocuk sahibi olabilirim? Şimdi çocuk sahibi olmak, Enstitüyü bırakmak, kocamın gerisinde kalmak, öğrendiğim her şeyi unutmak ve muhtemelen Moskova'dan ayrılmak anlamına gelecektir, çünkü yaşayacak yer yok.

Enstitümüzde evli bir başka çift daha var, Mitya'yla Galya, yurtta kalıyorlar. Dün Galya bana dedi ki: 'Hamile kalırsam, Enstitüyü terketmek zorunda kalacağım; çocuklarla yurtta kalınamaz ki.'

---

* Louise E. Lüke'un "Marksist Kadın: Sovyetik Varyasyonlar" adlı anti-komünist paçavrasında düpedüz yalan söylenmekte ve şu ilan edilmektedir:

"1936 yılı politikada temelli bir geri dönüşü simgeler. 1926'da uzun tartışmalarda tartışılan Evlilik Yasasının tersine 1936 Kararnamesi, yasama kurumunun herhangi bir tartışması olmadan yürürlüğe girdi." *(A.g.e., s. 82, Almanca.)*

Ben, öngörülen yasanın zamansız olduğunu düşünüyorum, çünkü kentlerimizdeki konut sorunu ağrılı bir sorundur. Çoğu zaman, bir kürtajın ardındaki neden, yaşanacak bir yerin olmamasıdır. Eğer taslak, bebek bekleyen evli çiftlere bir oda verilmesini güvence eden bir madde içerseydi — o zaman iş başka olurdu.

Beş yıl sonra, doktor olup işim ve bir odam olunca, çocuk sahibi olacağım. Ama şu anda böyle bir sorumluluk üstlenmek istemiyorum ve üstlenemem.

"Kollektif çiftçi kadınlardan değişiklik önergeleri", 30 Mayıs 1936.

Bir kollektif çiftçi kadın, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Merkez Yürütme Komitesi üyesi E. M. Dubkovetskaya, yasa taslağına şu değişikliklerin koyulması önerisini ileri sürdü:

Henüz emziren bir kadın yeniden hamile kaldığında, kürtaj yaptırmasına izin verilmelidir. Kürtajın caiz olduğu diğer koşullar da açıkça belirtilmelidir ki, doktorlar bir hastayı geri çeviremesin.

İkinci olarak, köylerdeki kreşlere gelince, bunların kültürel gereksinimler vergisinden desteklendiği biliniyor. Şu anda bu pek az tutuyor. Bizim köyümüzde, Kiev yakınındaki Talnovsky bölgesinin Zaliskoye köyünde, kreşler 100'den fazla çocuk barındırıyor ve sürekli dolu.

Son olarak, [çocuklara devlet tarafından süt dağıtılan —ÇN] süthaneler üzerine birkaç söz. Mandıra çiftliği işleten kollektif çiftlikler, kendi kaynaklarını harekete geçirerek, doğrudan köyde kendi süthanelerini örgütleyebilmelidir.

Beş çocuk anası kollektif çiftçi kadın P. Y. Buga, yasa taslağı tartışıldığında şunları söyledi:

'Proje, yedinci ve onbirinci çocuğun doğumundan sonra büyük ailelere devlet yardımı vaat ediyor. Ben devlet yardımının beşinci çocuktan başlayarak verilmesi gerektiğini düşünüyorum, çünkü beş kişilik bir aileyi büyütmek kolay iş değildir. Verilecek prim 1000 ruble olarak saptanabilir, sekizinci ve onikinci çocuğun doğumunda ödenecek yardımda gerekli kesintiler yapılarak.'

Luxemburg bölgesinden saygın kollektif çiftçi kadın H. Tribus, yasaya, annelere ve çocuklara yardım etmek için özel kollektif çiftlik fonları kurulmasını öngören bir maddenin eklenmesini önerdi.

"Bir mühendis"ten mektup ("Kürtaj kategorik olarak yasaklanamaz")

Ben bir Partisizim, evliyim, 5 yaşında bir oğlum var. Mühendis olarak çalışıyorum, sorumlu bir mevkideydim ve hâlâ öyleyim. Kendimi SSCB'nin iyi bir vatandaşı sayıyorum.

Kürtajın yasaklanmasıyla hemfikir olamam. Ve bu yasanın henüz yürürlüğe konmayıp, işçilerin tartışmasına sunulmuş olmasına çok sevindim.

Kürtajın yasaklanması, çocuk istemeyen bir kadına mecburen çocuk doğurtturmak demektir. Bir çocuğun doğumu, evli insanları birbirine bağlar. Hiç kimse bir çocuğu seve seve terketmek istemez, çünkü çocukların ihtiyacı sadece nafaka değildir. Anne-baba kendi özgür istekleriyle çocuk sahibi olduğunda, pekâlâ. Fakat anne-babanın istememesine rağmen aileye bir çocuk geldiğinde, korkunç bir kişisel dram yaşanacak ve bu, anne-babanın sosyal değerini hiç kuşkusuz düşürecek ve çocukta etki bırakacaktır.

Kürtajın kategorik bir yasaklanması, genç insanları bir ikilemle karşı karşıya bırakacaktır: ya tam cinsel imtina, ya da tahsillerini tehlikeye atma ve yaşamlarını altüst etme rizikosu. Kanımca, kürtajın her yasaklanması, pekçok genç yaşamı mutlaka sakatlayacaktır. Bundan başka, böyle bir yasaklamanın sonucu, kürtajdan ölüm oranının artması olacaktır, çünkü kürtaj o zaman illegal yapılacaktır.

Nafakanın yükseltilmesi, ödenmesinin sağlanması, doğumevleri, kreş ve çocuk yuvaları ağının geliştirilmesine gelince — bunların hepsi memnuniyetle karşılanmalıdır. Büyük ailelere yardım, görüşümce, dördüncü ya da beşinci çocukla birlikte başlamalıdır, yardım miktarı ise azaltılabilir.

Öğrenciye yanıt ("İzvestiya", 2 Haziran 1936)

Gazeteniz geçenlerde K.B. adlı bir öğrenciden, kürtajın yasaklanmasına karşı çıktığı bir mektup yayınladı. 'Ben karşıyım' mektubunun yazarının, öngörülen yasanın tam önemini kavramadığını düşünüyorum. K.B., mektubunda yazdığı ve ona göre kürtajı haklı gösteren zorlukların, yarın ortadan kalkmış olacak olan bugünün zorlukları olduğunu düşünüyor. O mektubun yazarı, çocuk bakım kurumları ağını genişletmekle Hükümetin, annelerin çocuk bakma görevini hafiflettiğini tamamen görmezlikten geliyor. K.B.'nin esas hatası, görüşümce, çocuk doğurma sorununa sanki özel bir meseleymiş gibi yaklaşmasıdır. 'Dört-beş yıl sonra birkaç tanenin (çocuk) sahibi olacağım' diye yazmasının açıklaması budur. O zamana kadar tahsilini bitirmiş, tıp diploması almış ve hem bir iş hem de bir oda bulmuş olacağını umuyor. Ama mantıklı olmak gerekir! Bu yıllar boyunca K.B. kürtaja başvurmaya niyetleniyorsa, çocuk yapmayı istediğinde bunu yapabileceğini kim garanti edebilir?...

"Boşanma ve Kürtaj hakkında"

Hükümetin öngörülen yasasında ele alınan sorunlar konusunda yaşımın, beni her türlü sübjektif tavır kuşkusunun üstünde tutacağını sanıyorum. Bu nedenle görüşlerimi belirtmeye cüret ediyorum.

Uzun yıllar boyunca eğitim faaliyetlerinde bulundum ve daima genç insanlara mümkün olduğunca yakın olmaya çalıştım, onların sosyal ve aile yaşamıyla ilgilendim.

Boşanmalarda kendini gösteren disiplinsizliğe bir çare bulunmalıdır — fakat birlikte yaşamayı imkansız bulan insanlar, para cezasıyla birbirine bağlanabilir mi?

Kürtaj zararlıdır. Bununla hemfikir olmamazlık olamaz. Fakat yaşamda, bu zararlı çarenin bir kadına normal yaşam koşullarını koruma imkanı verdiği durumlar da vardır.

Zaten bir çocuk kadının elini ayağını bağlıyorsa, iki, üç ya da dört çocuk, onun toplumsal yaşama katılma ve bir iş sahibi olmasına hiçbir imkan bırakmaz. Erkek daha az cefa çeker. Çocuk sayısından bağımsız olarak, aileye maaşını verir — ve tüm yük annenin omuzlarındadır.

Bazen kürtaj, genç bir kadının hayatının yıkılmasının önüne geçmenin uç noktada, fakat tayin edici bir aracıdır. Çocuğun kendisine ağır bir ceza olacağı genç bir kız öğrenci için şanssız bir ilişki tesadüfü sonucu, ya da anne-babaların kötü kalıtımı ya da yaşamda önemli bir rol oynayan ve sık sık onun sakatlanmasına yol açabilecek bir dizi başka durum sonucunda kürtaj bir zorunluluk haline gelebilir. Tüm bunlar hesaba katılmalıdır.

Kürtajların çoğunluğunun sorumsuz davranışların sonucu olduğu düşünülmemelidir. Deneyim, kadınların kürtaja son çare olarak, hamileliği önlemenin tüm diğer yöntemleri sonuçsuz kaldığında ve doğacak bir çocuğun onun yaşamını daha da zor hale getirmekle tehdit ettiğinde başvurduklarını gösteriyor.

Basit istatistikler, buna rağmen, ülkemizde doğum oranının hızla arttığını gösteriyor. Ve gerekli olan baskı değil, doğum oranının mali yardım, konut koşullarının iyileştirilmesi, nafaka ödemeyenlere karşı kanuni eylem vs. yoluyla teşvik edilmesidir.

Kürtajı yasaklayıp yasaklamama konusunda en büyük dikkatin gösterilmesini en büyük ehemmiyetle vurgularım. İnsan anatomisi hakkında bilgiler yaygınlaşıp, doğum kontrol yöntemleri daha yaygın kullanıldığında, ve son olarak, konut koşulları iyileştirildiğinde, kürtaj kendiliğinden tarihe karışacaktır.

Prof. K. Bogolepov, Leningrad."[101]

Şimdi de 1936 Karamamesi lehinde argümanlar getiren ve bunun da ötesinde, sosyalist bir devletin bu konuda bir kanun çıkarma hakkını dahi bir bütün olarak reddeden özellikle pekçok feminist akıma karşı çıkan iki önemli sesi daha burada aktarmak istiyoruz.

Bunlardan biri, Dr. Friedrich Wolf'tur.* 20'li yıllarda Almanya'da illegal kürtaj yaptığı için hapse atılan ve Alman Ceza Yasası'nın 218. Maddesi'ne karşı mücadeleye önderlik eden Dr. Wolf, 1936 Karamamesi lehinde şöyle tavır takınır:

---

* Bu konuda lehte tavır takınan bir başka ünlü kişi Prof. Dr. Felix Halle'dir. Onun bu konudaki görüşlerini Ek VI, s. 442'de yayınladığımız "Genişletilmiş Anne ve Çocuk Bakımı ve Kürtaj Yasağı Üzerine Yeni Sovyet Yasaları" makalesinde izleyebilirsiniz.

Kürtaj yasağı ve genişletilmiş annelik yardımına ilişkin yasa taslağı üzerine Friedrich Wolf

Ünlü devrimci doktor ve eserleri arasında Alman Ceza Yasası'nın kürtajı yasaklayan 218. Maddesi'ne karşı mücadele içinde önder bir rol oynayan 'Siyanür' adlı tiyatro parçasının da bulunduğu tiyatro yazarı Dr. Friedrich Wolf, bir dizi tamamlama önerisi getirerek, 'Alman Merkez Gazetesi'nde Sovyet Hükümeti'nin yasa tasarısı lehine tavır takındı. '218. Madde ve Proleter Devlet' adlı makalesinde, diğer şeylerin yanı sıra, şöyle yazıyor:

> "Eski tanıdıklarımın bana şunu sorduklarını duyar gibiyim: 'Siz, Dr. Wolf yoldaş, Almanya'da 218. Madde'ye karşı çetin mücadele yürütenlerden birisiydiniz! Şimdi Sovyetler Birliği'nde görüşünüzü değiştirdiniz mi? Ve devamla: Neden —sizin görüşünüzce— Sovyetler Birliği, kendisinin 1920'deki görüşünü değiştirdi?'
>
> Sorunun birinci bölümüne ilişkin olarak: Stuttgart duruşmamın [Dr. Wolf, burjuva Alman mahkemesi tarafından bir dizi proleter kadına kürtaj yapmakla suçlanıyordu —Almancaya çevirenin notu] ön duruşmasında söylediğim ve 1932 yılında çıkan '218. Madde'ye Hücum' adlı broşürüme alınan son sözü buraya almama izin verin: 'Son olarak meslektaşım Bayan Dr. Kienle ve kendim için aşağıdaki açıklamayı yapmak istiyorum: Biz, gebeliğin kesintiye uğratılmasının karşıt ve doğum kontrol yandaşlarıyız. Biz gebeliğin kesintiye uğratılmasını, doğum kontrolünün başarısızlığa uğraması durumunda, yalnızca «ultima ratio», son çare olarak görüyoruz. Açlığın ve kronik sefaletin Almanya'sına yeni açların doğurulmasını sorumsuzluk olarak görüyoruz. Kişisel olarak şunu eklemek istiyorum: 218. Madde sorunu, bugünkü tüm kapitalist iktisat sisteminin kısmi bir sorunudur. Bu, olumsuz olarak çözülemez! Sovyetler Birliği'ndeki olumlu hamile, anne ve bebek bakımının kürtaj salgınına karşı en önemli silahı oluşturduğunu biliyoruz. Almanya'da yalnızca iktisadi sıkıntının kadınlarımızı ve kızlarımızı umutsuzluk eylemlerine ve kürtaja kendi başına yardım aramaya zorladığını biliyoruz. Kadınlarımızın Almanya'da da yine çocuklara sevinçle yaşam bağışlayacaklarını biliyoruz... ama açlı-

ğın, sefaletin ve Young köleliğinin Almanya'sında değil, tersine özgür, sosyalist sovyet Almanya'sında.'"[102]

Kitleler önünde ve kitlelerle birlikte yürütülen bu tartışmalar sonunda 1936 Kararnamesi üzerinde belirli değişiklikler de yapılarak onaylanırken, ağır basan düşünce haklı olarak dikkat çekilen sorunların pratikte üstesinden gelineceği olmuştur. Ne var ki, objektif koşulların dayatması sonucu —savaş hazırlığı ve savaş, bunun yarattığı ekonomik tahribat, ülkenin savunulması üzerinde yoğunlaşılması nedeniyle— çocuk kreş ve yuvaları ağı gerçek ihtiyacı karşılayacak duruma gelememişti. Konut sorunu hâlâ acil bir sorun olarak gündemde kalmıştı. Ev işlerinin toplumsallaştırılması alanında ise daha yavaş bir ilerleme söz konusu idi. Bu şartlarda kürtaj yasağı objektif olarak kadınların yükünü katmerleştiriyordu. Bunun sonucu kadınların yeniden gizli kürtaja ve düşük yapma yöntemlerine yönelmesi olabilirdi.

Eldeki verilere göre, Kararnamenin yayınlanmasından sonraki ilk iki sene içerisinde doğumlar artmış, buna karşılık kadınların tekrar illegal kürtaj ve düşük yapma yöntemlerine yönelmeleri yönünde bir eğilim ortaya çıkmamıştır. İllegal kürtaj ve düşük yapma yöntemlerinin yeniden yaygınlaşması 1938 yılından itibaren başlamış ve giderek çoğalmıştır. SSCB Sağlık Bakanı M. D. Kovrigina bu konuda şu bilgileri vermektedir:

> "Bu yasanın kabul edilmesinden sonraki ilk yıllarda çok az sayıda gizli kürtaj söz konusu oluyordu, fakat 1938'den itibaren giderek çoğaldı. Genelde kadınlar düşüğe yol açacak yöntemlere başvuruyor, kanama başlayınca da hastaneye getiriliyorlardı. Bazılarında hatta ağır komplikasyonlar ortaya çıkmaktaydı ve kadınları kurtarmak her zaman mümkün olmuyordu. Münasip olmayan yöntemlerin yol açtığı bu düşükler, sık sık ağır kadın hastalıklarına ve kısırlığa yol açmaktaydı."[103]

Gizli kürtajın yeniden artması ve bunun birçok durumda kadınların sağlığını tehdit ettiği tespit edilmesine rağmen, kürtaj yasağı ancak 1955 yılında kaldırılmıştır. Başta Komünist Partisi olmak üzere, Sovyet devletine bizim eleştirimiz bu noktadadır. Çocuk eğitiminin toplumsallaştırılmasının tam olarak gerçekleşmemiş olduğu; konut sorununun tam olarak çözülmemiş olduğu; gebelikten koruma araçlarının yetersiz ve az olduğu koşullarda ve somut bu koşullar nedeniyle

gizli kürtajın yeniden artmasının tespit edildiği durumda, yani 1938-1939'larda bu yasa yeniden değiştirilebilir, geri çekilebilirdi. Çünkü, kararnamenin onaylandığı dönemdeki değerlendirmenin tersine, yaşamın kendisi Sovyetler Birliği'nin somut koşullarının, kürtajın yasaklandığı şartlarda kitlesel gizli kürtajı engellemeye henüz izin vermediğini göstermişti. Bu noktadan itibaren Komünist Partisi ve Sovyet devleti bir dizi sorunda sergilediği esnekliği göstermeli, değerlendirmedeki yanlışlığını zaman kaybetmeden düzeltmeliydi.

Kürtaj sorunuyla ilgili olarak burada Sovyetler Birliği'ne ve onun öncüsü Komünist Partisine yönelttiğimiz eleştirinin burjuva ve feminist eleştiricilerden temelden ayrıldığını tekrar vurgulamakta yarar görüyoruz. Bu temel fark kendisini, bizim, birincisi, sosyalist devletin belirli bir nüfus politikası izleme hakkını ve yükümlülüğünü kabul etmemiz, ikincisi, kadının çocuk doğurmasını toplumsal bir fonksiyon olarak görmemiz ve nihayet kürtaja karşı mücadelenin ***bir*** aracı olarak yasaklayıcı yasaları genel ilke olarak değil, Sovyetler Birliği'nin yukarıda açıkladığımız somut koşullarında reddetmemizde göstermektedir.

Burada bir de 1955 yılında kürtaj yasağının yeniden kaldırılması bağlamında gördüğümüz bir soruna dikkat çekmek istiyoruz. "Sovyetler Birliği Basını" adlı dergide bu karar şöyle açıklanmaktadır:

> "SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu 23 Kasım 1955'de kürtaj yasağının kaldırıldığı bir karar almıştır. Bu yasağın kaldırılmasının gerekçesiyle ilgili olarak kararda, Sovyet devletinin anneliği teşvik etme ve çocuğu koruma tedbirlerinin, ve yine kadınların sürekli yükselen bilincinin ve kültür seviyesinin andaki durumda kürtajın yasal olarak yasaklanmasından vazgeçilmesine izin verdiği söylenmektedir. Kürtajın engellenmesi artık anneliğin korunması için yeni tedbirler ve eğitici etkileme ve aydınlatma ile garantilenebilir."[104]

Bu gerekçelendirmeyi biz çelişkili ve yanlış bir yöntemin işareti olarak değerlendiriyoruz. Eğer gerçekten kadınların "bilinç ve kültür seviyesi" kürtaja karşı "yasaksız" mücadeleyi mümkün kılmış olsa, o zaman kürtaj oranında belirgin bir düşüş söz konusu olurdu. Bundan sonraki pratik ise bunun tam tersini göstermiştir. Kürtaj yaptıran kadınların oranı yeniden hızlı bir şekilde artmıştır. Diğer taraftan aynı

gerekçe —diğer gerekçelerin yanısıra— 1936'da kürtajın yasaklanması bağlamında öne sürülmüştür: "SSCB'de kapitalist sömürünün ortadan kaldırılması, emekçilerin maddi refahının artması ve ***siyasi ve kültürel seviyesindeki muazzam artış*** (abç), Sağlık ve Adalet Halk Komiserliklerinin 18 Kasım 1920 tarihli kararının gözden geçirilmesi sorununu ortaya atmayı mümkün kılmaktadır." Görüşümüzce, kürtajın yeniden serbest bırakılmasının nedeni, bu yasağın ayakta tutulamayacağının pratiğin dayatması sonucu görülmesinde aranmak zorundadır.

Son olarak, 1944 Kararnamesi'yle birlikte çok çocuklu kadınlara annelik nişan ve madalyalarının verilmesi uygulaması üzerinde durmak istiyoruz. Sovyetler Birliği'nin izlediği nüfus politikası bağlamında her türden feministin şiddetli eleştirilerini üstüne çeken bir nokta da, Sosyalist Anavatan Savunması'nın üçüncü yılında, 1944 Kararnamesi ile gündeme gelen "annelik madalyaları"nın dağıtılması uygulamasıdır. "Kahraman Anne" unvanının verilmesi veya "Annelik Madalyası", devletin kadınları çocuk doğurma yönünde teşvikinin bir parçasıdır. Görüşümüzce, bununla sadece örneğin anavatan savunmasına doğrudan katılan ve üstün başarı/fedakârlık örneği veren kadınların, üretimde veya toplumsal faaliyetin herhangi bir alanında başarı ve fedakarlık örneği veren kadınların değil, aynı zamanda çok çocuk doğuran kadınların da andaki durumda toplumun canalıcı bir talebine cevap verme bağlamında değerli bir katkıda ve fedakârlıkta bulundukları bilincinin yaratılması amacı güdülmekteydi. Yani sosyalist devlet, kadınlardan toplum yararına fedakârlıkta bulunmaları talebini yükseltirken, onların bu fedakârlıklarına hak edilen toplumsal değerin biçilmesi için de çalışıyordu. Şu da bilinmelidir: 20 milyon Sovyet insanının hayatını kaybettiği Sosyalist Anavatanı Savunma savaşı sadece emekçi kadınlardan değil, tüm emekçilerden, bütün Sovyet toplumundan "insanüstü" fedakârlıklar talep etmiştir.

Sovyet Devleti'nin en başından itibaren anneliğe toplumsal bir fonksiyon olarak değer biçen bir siyaset güttüğünü önceden de göstermeye çalışmıştık. Biz bu çıkış noktasını doğru bulmaktayız. Aynı şekilde anne, çocukların bakımı ve eğitimi alanında önemli bir yük taşıdığı sürece, onun bu alanda yarattığı değerin de toplumsal olarak kabul edilmesi ve değer görmesi gerekli ve önemlidir. Problem şu noktada yatmaktadır: Toplumsal kuruluşların henüz yeterli olmadığı noktada —hele hele "çocuk bakımının öncelikle ailenin görevi" olarak tespit

edildiği ortamda— *çok çocuklulukla* siyasal yaşama aktif katılımın birarada yürümesi oldukça zordur.

Gebelikten Korunma Alanında Yürütülen Çalışma

Kürtajı başından itibaren "toplumsal bir kötülük" olarak değerlendiren Sovyet Hükümeti, şartlar gereği 1920'de kürtajı yasallaştırırken, diğer taraftan da esas ağırlığın korunma yöntemlerinin araştırılmasına verilmesi gerektiğini görmüş ve buna uygun hareket etmiştir. İlk olarak 1923 yılında Sağlık Halk Komiserliği'ne bağlı ve gebelikten korunma araçları üzerinde araştırma yapmakla görevli bir bilimsel komisyon kurulmuştur. Dolayısıyla korunma yöntemleri ve bu alandaki araştırma, insanlık tarihinde ilk defa yasak ve gizliliğin karanlığından çıkarılmış ve insanlığın, özelde kadının çıkarına bilimin ışığı altında incelemeye alınmıştır. Varolan bir dizi şüpheli ve zararlı "korunma araçları" bertaraf edilmiş, aynı zamanda ama o zamana kadar tanınmayan yöntem ve araçlar üzerinde araştırmalar sürdürülmüştür.

"Yeni Rusya" adlı dergide Berlin'li bir doktor (kadın), gebelikten korunma sorununa hangi temelde yaklaşıldığını şöyle aktarıyor:

> "Fakat sadece illegal kürtaja karşı değil, bir bütün olarak kürtaja karşı mücadele edebilmek için, bir başka tutarlı sonuca da varılıyor: Başka yerlerde tamamen yasak olan bir şeyi, tüm kadınların gebelikten korunma teknikleri hakkında aydınlatılmasını devletin bizzat kendisi üstleniyor. Devlet eliyle kadınlara, çocuklar arasında vücudun dinlenmesi ve kendisini toparlaması ve gelecek neslin yararına bir ara verme öğretiliyor. Kadınlara bunun için ihtiyaçları olan ne varsa ücretsiz olarak veriliyor. Dahası var: yeni buluşlardan da korkulmuyor ve şu an gebeliği engelleyen yeni bir serum üzerinde çalışılıyor; ve daha şimdiden kadınları altı ay gebelikten koruyacak zararsız bir iğne bulunmuş durumda."[105]

"Yeni Kuşak" adlı dergide 1928 yılında elde edilen başarılar şöyle değerlendiriliyor:

> "Bu ambulatoryumda (ayakta tedavi kliniği) korumalı cinsel ilişki alanında propaganda yapan bir bölüm mevcut. Her kadın kendi bedeni hakkında özgür söz sahibi olduğundan, diğer taraftan ama kürtaj, doktorlar tarafından da yapılmış olsa, basit

bir operasyon olarak görülmediğinden, kadınlara gebeliği engellemeleri için araçlar sunulmak zorunda. Rusya'da tüm cinsel sorunlar üzerinde serbestçe konuşulduğundan, bu bölümün kadınlar tarafından çok sık ziyaret edilmesi gayet olağandır. Bu yılın Ekim ayında yukarıda adı geçen ambulatoryumu ziyaret eden 1914 kadından 311'i gebeliğe son verme arzusu ile gelirken, 1200 kadın gebeliği önleme bölümünü ziyaret etmiştir. Burada göz önünde tutulması gereken şey bunlardan sadece %25'inin (yaklaşık 300) ilk sefer gelenler olmasıdır, diğer 900 kadın diyaframı kontrol ettirmek için veya bir başka konuda danışmak için birden fazla kere doktora gelmiş bulunmaktaydı. Uygulanan araçlar Batı Avrupa'dakilerin aynısı. Görülen o ki, gebelik en fazla diyafram taşınarak engellenmekte.

Rusya'da Tuhnov tarafından önerilen yolun uygulanıp uygulanmadığı tespit edilemedi. Tuhnov vücudu birkaç ay kısırlaştıran bir serum üretiyor. Kana canlı sperma aşılandığında, vücut bunlara karşı antikor üretiyor. Böylelikle Tuhnov kadını birkaç ay döllenmeden muaf tutabiliyor. Ve bunda hastalık belirtileri ortaya çıkmıyor. Rusya'da şu an doğum fazlalığının savaştan öncekinden fazla olduğunu da belirtelim. 1924 yılında Moskova'da 1000'de 320'lik doğum fazlası vardı. Moskova'da her 100 doğuma 27 kürtaj düşüyor, Berlin'de bu 54 olarak tahmin ediliyor. Rusya'da ölüm vakaları Almanya'dakinden çok çok az, Almanya'da ölüm Rusya'dakinin 3 katına varıyor. Sakatlanma oranındaki düşüş ise muazzam ölçüde, örneğin Twer'de bu 1918'de %24,1 iken 1922'de %1,2'ye düşmüş."[106]

1930 yılında "Yeni Rusya"da yayınlanan bir başka makalede ise şunlar söyleniyor:

"... Kürtajın kadın sağlığına zararlı olduğu vurgulanmalıdır. Ama tayin edici etkiyi biz bundan beklemiyoruz. Sosyal hizmetlerin iyi bir şekilde örgütlenmesi ve herşeyden önce istenmeyen gebeliklerden korunma tedbirlerinin yaygınlaştırılması, işte modern yaşamın bu sosyal kötülüklerine karşı mücadelenin en iyi araçları bunlardır. Bu nedenle kadınlar için danışma merkezlerimizde özel aydınlatma propagandalarının yürütülmesini uygulamaya koyduk. Burada gebeliği engellemek için verilen öğütler, kürtajın zararlarına karşı verilen en iyi mücadeledir."[107]

Yürütülen propaganda-aydınlatma çalışması açısından Sovyet devletinin doktorlara verdiği yönerge, resmi aydınlatma broşürlerinde şu şekilde dile geliyordu:

> "Kadınlara, çocuk doğurmayı sınırlamada yardım etmek her doktorun görevidir; ama kürtajla değil, onları gebe kalmaya karşı zararsız araçlar hakkında aydınlatarak."[108]

Bu politika, 1929'da Sağlık Halk Komiserliği'nin yayınladığı bir kararda da dile gelmektedir:

> "... Kadın danışma merkezlerinin ve ambulatoryumlara ve tıbbi kurumlara bağlı kadın kollarının görevleri içerisine, hem kürtaja karşı mücadele açısından hem de işçi ve köylü kadınlara, sağlıkları açısından, iki gebelik arasında gerekli olan arayı temin edebilmek amacıyla gebelikten korunma yöntemlerinin tavsiyesini de almaları için gerekli özel hazırlıklar yapılmak zorundadır. Çok sık aralıklarla ve çok fazla doğum, köylü kadınlardaki ölüm oranının yüksek olması ve kadınların organizmasının zamanından önce yıpranmasının en önemli sebeplerinden biridir, bu belli ölçüde kırdaki bebek ölüm sayısının yüksek oluşunda da rol oynamaktadır.
>
> Tüm kadınlar için danışma merkezlerinde belirli bir günü, kadın danışma merkezleri için verilen direktifler temelinde gebelikten korunma tedbirlerinin tavsiyesi için tespit etmekte yarar vardır. *(Bakınız: Sağlık Hizmetleri Halk Komiserliği Bülteni, 1926, Sayı 17.)* Büyük şehirlerdeki kadın danışma merkezlerinde özel ve bütün hafta boyu çalışan 'Gebelikten Korunma Kolları' açılması arzu edilir bir şeydir. Bu alanda çalışan doktorların ve danışma ve tıp merkezleri yardımcı personelinin ihtisas eğitiminin yükseltilmesi için tedbirlerin alınması gereklidir.
>
> Danışma merkezleri, ambulatoryumlar ve tıbbi merkezler bu alandaki pratiklerinde Anneliğin ve Bebeğin Korunması Enstitüsü'ne bağlı Koruma Tedbirleri Araştırma Merkezi Komisyonu tarafından tavsiye edilen gebelikten korunma araçlarını kullanmalıdırlar.

Koruma tedbirlerinin yaygınlaştırılması emri şu tıbbi kuruluşlaradır: Kadın danışma merkezlerine, ambulatoryumlara ve tıbbi kurumlara, devamen sağlık kurumlarının eczanelerine. Koruma tedbirlerinin verilmesinde kişisel yaklaşmak zorunlu olduğundan, ayrıca doktor tarafından düzenli muayene ve sonuçların kontrolü mutlaka zorunlu olduğundan, bu tür araçların kooperatifler ve benzer kuruluşlar (sağlık köşeleri, 'Anne ve Çocuk' satış merkezleri) üzerinden dağıtımına ancak belirli bir süre için ve geçici bir çare olarak başvurulmalıdır. Kadınlar için danışma merkezleri ağının daha da gelişmesiyle birlikte gebelikten korunma araçlarının dağıtımı sadece bu kurumlarda yoğunlaştırılacaktır.

İletilen koruma araçları için danışma merkezleri, ambulatoryumlar ve tıbbi kurumlar Narkomsdrav tarafından tespit edilen ücreti alacaklardır. Zor durumda olan kadınlara korunma araçları sosyal yardım çerçevesinde ücretsiz verilebilir.

Koruma araçlarının çepere dağıtımı Moskova Annelik ve Sağlık Koruma Bölümü Laboratuvarı tarafından ve Anne ve Çocuk Koruma Devlet Bilimsel Enstitüsü'nün Koruma Tedbirleri Araştırma Merkezi Komisyonu'nun denetimi altında gerçekleşecektir.

Sağlık Halk Komiseri: imza Zemaşko"[109]

Burada da ilginç olan şey, (en azından Avrupa'da) hemen tüm kütüphanelerde elde edilebilecek gazete ve dergiler bu olgular üzerine bir dizi veri sağlarken, birçok burjuva ve feminist yazarın tüm bunları yok saymasıdır. Onlar, Sovyetler Birliği'ne ve onun uyguladığı kadınların kurtuluşu politikasına karşı anti-komünist haçlı seferinde açıkça yalan söylemektedir. Örneğin Holt, bu bağlamda 1920 Karamamesi'nin "hiçbir yerinde kürtaj kötülüğüne karşı mücadelede gebelikten korunma tedbirlerinin öneminden" bahsedilmediğini vurgulayıp bunu kullanmaya çalışmaktadır. Devamen koruma tedbirleri üzerine aydınlatma çalışmasının yapılmadığı, ve Rabotnitsa (İşçi Kadın) gazetesinin 1923-1930 arasında bununla ilgili olarak sadece yarım düzine makale yayınladığı anlatılmaktadır. Ve yazar tüm bunların ardından şu sonuca varıyor: "Gördüğümüz gibi kadınların doğurganlıklarını kontrol edememeleri olgusu, önemli ölçüde etkili gebelik kontrol tedbirlerinin geliştirilmesini, onların büyük çapta üretimini ve bilgilerin daha geniş bir şe-

kilde dağıtımını *yapmamakta diretme* (abç) siyasi tercihinin ürünüdür."[110] Bunun açık bir yalan olduğu belgelerle sabittir!

1917'den itibaren başlayan bu yöndeki "devlet politikası"nın boyutlarının kavranması açısından Sovyet politikasının o dönem kapitalist ülkelerde hakim olan politikayla karşılaştırılması da önemlidir:

> "Hemen tüm burjuva devletlerde gebelikten korunma araçlarının kullanımı, bu tür araçların kamuoyunda sergilenmesi ve adlandırılması yasama tarafından 'müstehcen' olarak yasaklandığından 'ahlaksızlık' olarak ilan edilmektedir. ABD'de, İngiltere'de, Fransa'da, faşist İtalya'da ve diğer bir dizi katolik ülkede, koruma araçlarının sadece satışı, üretimi ve dağıtımı değil, bu tür araç ve yöntemler üzerine aydınlatma çalışması ve bunların kullanımını tavsiye etme de 'cezaya' tabidir."[111]

Burada bir de, psiko-burjuva yönündeki "aşırı" eleştirmenlerin bile görmediği (örneğin Reich) bir soruna değinmek istiyoruz. Reich şu tespiti yapıyor: "Kadınlar korunma tedbiri kullanmaktan çekinme duygusunu kaybetmedikten sonra, tüm bu fabrikalar [koruma araçlarını üreten fabrikalar —ÇN] neye yarar ki!"[112] Korunma tedbirleri sorununun her iki cins açısından da ele alınmamış ve tartışılmamış olmasını biz, bu alanda bir zaaf, ve işçi ve köylü erkeklerin burjuva-pederşahi tavırlarına karşı mücadelenin gerekliliğinin küçümsenmesinin bir yansıması olarak görüyoruz. Her iki taraf da çocuk istemediğinde, bunu engelleme görevi aynı şekilde erkeğin de sorumluluk alanına da girer. Erkekler için prezervatifi (kaput) neden kadınlar alıp getirsinler? Bu soru sorulmak zorundadır, çünkü yukardaki alıntılardan görülebileceği gibi korunma tedbirleri hakkında aydınlatma çalışmasını ve araçların dağıtımını esasta kadın danışma merkezleri yürütüyorlardı. Görüşümüzce, Sovyet kadın kolları tarafından ve ileriki aile politikasında erkeklerin sorumlu davranışı talep edildiği dönemde tüm ilgili kurumlar tarafından tam da bu alanda erkeklerden daha fazla sorumluluk talep edilmek zorundaydı.

Sovyetler Birliği'nde, gebelikten etkili korunma yöntemleri üzerinde çalışmanın yanı sıra kadınların doğum sancılarını azaltmayı amaçlayan yöntemlerin geliştirilmesine de büyük önem verilmiştir. Bugün "sancısız doğum" diye tanınan ve uygulanan yöntemlerin geliş-

tirilmesi esas olarak Sovyetler Birliği'ndeki bilimsel çalışmalara dayanmaktadır:

> "Kadınları doğum sancılarından kurtarmak, bu düşünce ilerici Rus bilim adamlarını çoktan beri meşgul ediyordu ve onlar sancısız doğum metodlarını bulmak için çok şey yaptılar. 1951 yılına kadar bunun için esas olarak ilaçlar kullanılmaktaydı, ama bu da kitlesel olarak uygulanmıyordu. 1951 yılında Sovyet bilim adamları/kadınları yeni bir sancısız doğum yöntemi buldular: Doğuma hazırlık yöntemi. Bu yöntem büyük fizyolojist I. P. Pavlov'un merkezi sinir sisteminin belirleyici rolüne ilişkin öğretisine dayanmaktadır ve gebe kadınların doğru bir şekilde doğuma hazırlanması, doğumdan korkunun giderilmesi ve normal bir doğumun gidişatı hakkında aydınlatarak onları büyük eziyet ve sancılardan korumaktan ibarettir. Kadınlara özel kurslarda doğum için faydalı davranış biçimleri öğretilmekte ve böylelikle bizzat kendilerinin doğum sırasında ebelere vb. yardım etmeleri sağlanmaktadır. Bu yöntem anne ve çocuk için tamamen zararsızdır ve bu yönüyle diğer anestezi yöntemlerinden olumlu bir şekilde ayrılmaktadır."[113]

Sovyetler Birliği'nde 1951'li yıllardan itibaren uygulanan ve geliştirilen "sancısız doğum" yöntemleri ancak 1970'li yıllarda ve yine Pavlov'un öğretisine atıfta bulunularak "yeniden" keşfedilmiştir ve bugün bir dizi ülkede yaygın bir şekilde uygulanmaktadır.

Anne ve Çocuğun Korunması Üzerine

Anne ve çocuğun korunması kapsamlı sorununu, ***Kadın ve Üretim*** bölümünün beşinci alt noktasında ***Kadın Emeğinin Özel Olarak Korunması, Anne ve Bebeği Koruma Yasaları*** başlıklı bölümde *(I. Bölüm, s. 21)* esasta ele almıştık. Sorunun açık bıraktığımız bazı yanlarına ise kürtaj ve gebelikten korunma bölümünde değindik. Burada şunu da eklemek istiyoruz: Anne ve çocuğun korunması alanındaki siyaset, devlet tarafından yönlendirilen ve somut bilimsel çalışmalara dayanan bir siyasetti. Ve bu alanda da anne ve çocuğun korunması alanında faaliyet gösteren çok çeşitli toplumsal organların temsilcilerinin katıldığı konferanslar, kongreler vb. yapılıyor ve çeşitli sorunlar tekrar tekrar tartışılıyor ve bunun için gerekli kurumlar ağı sürekli genişletiliyordu. Bu alanda varolan kurumların en önemlileri şunlardı:

1— Kadın danışma merkezleri: Gebelik, gebeliği önleme, kürtaj ve cinsellikle ilgili sorunlarda aydınlatma çalışması yürüten ve ücretsiz danışma sunan bu kurumlar, gebelik anından itibaren ücretsiz doktor muayenesi ve bebek bakımı kursları veriyorlardı. İlk defa Ekim Devrimi'nden sonra açılan kadın danışma merkezlerinin sayısı 1940'da 2833 ve 1947'de 6000 idi.

2— Gebe kadınlar için dinlenme yurtları ve sanatoryumlar: Bir nevi doğumevleri olan bu sanatoryumlar, özelde de gebeliği zor geçen kadınlar ve rizikolu doğumlar için öngörülmekteydi.

3— Doğumevleri: Çarlık Rusyası'nda doğumevleri şehirlerdeki ihtiyacın sadece %12'sini karşılarken, Sovyetler Birliği'nde büyük nüfus artışına rağmen, 1947 yılında şehirlerde ihtiyaç %100 karşılanmaktaydı.

4— Anne ve Çocuk Danışma Merkezleri: Bu merkezlerin sorumluluk alanları işletmelere veya yerleşim bölgelerine göre ayarlanmıştı ve üç yaşına kadar olan bütün çocuklara hizmet verecek kapasitedeydiler. Burada doktor ve hemşireler çocukların sağlıklı gelişmesini izliyor, aşılar yapılıyordu. Çocuklar üç ayda bir genel sağlık kontrolünden geçiriliyordu. Kuruma bağlı hukuk danışmanlığında anne ve çocuğun çıkarlarını korumaya ilişkin danışma hizmeti sunuluyordu. Çarlık Rusya'sında buna benzer sadece dört kuruluş mevcuttu. Sovyetler Birliği'nde bu kuruluşların sayısı 1937'de 4000, 1941'de 5803 ve 1944'te 7536 idi.

5— Süt mutfakları: Anne ve Çocuk koruma merkezlerine bağlı olan süt mutfakları, bebekler ve iki yaşına kadar olan çocuklar için özel süt ve diyet ürünleri dağıtıyorlardı. Çocuk beslenme istasyonları ise bir ile dört yaş arasındaki hasta çocuklara diyet yemekleri dağıtmaktaydı.

6— Çocuk poliklinikleri, ambulatoryumları ve hastaneleri: Yerleşim bölgelerine göre örgütlenmiş bu kurumlar 3 yaşından büyük bütün çocukların ihtiyacını karşılayacak kapasitedeydi. Burada da çocuklar düzenli aralıklarla sağlık kontrolünden geçiriliyordu. Çarlık Rusya'sında hiç bilinmeyen poliklinikl erin sayısı 1940'da 6397, 1950'de 9555'di.

7— Çocuk sanatoryumları: Sıfır-üç yaş grubu, 4-7 yaş grubu ve 7 yaşından büyükler olmak üzere her yaş grubu için ayrı sanatoryumlar mevcuttu. Genel sanatoryumların dışında, romatizma, tüberküloz, raşi-

tizm vb. hastalıklar için özel sanatoryumlar da kurulmuştu. Genel olarak tüm sağlık hizmetleri ücretsizdi.

En başından itibaren anneliği toplumsal bir fonksiyon olarak gören ve ona hak ettiği değeri biçen, ve yeni neslin korunmasını ciddi bir şekilde ele alan Sovyet devletinin bu alandaki siyaseti de çığır açıcıydı ve ilgili alanda faaliyet gösteren özde anti-komünist burjuva bilim adamlarını ve diğer uzmanları bile imrendiriyor ve bunu açığa vurmaya zorluyordu:

> "Cinslerin ilkesel olarak eşit kılındığı Sovyet Cumhuriyeti'nde, kadın erkeğe nazaran küçümsenmeyecek bir ayrıcalığa sahiptir: Onun anneliğinin korunması. Çalışma süreleri açısından bu alandaki düzenleme, çalışma yasasının 129-134. Maddeleri tarafından belirlenmektedir....
>
> Bu tedbirlerin bugün Batı Avrupa'da mevcut yasal düzenlemeleri çok çok aştığı teslim edilmek zorunda. Genel açısından bu ideal hedefe uzaktan bile erişilememiştir."[114]

SOVYET DEVLETİ VE CİNSELLİKLE İLGİLİ YASAMA

Ekim Devrimi'nden sonra Sovyet Hükümeti'nin çıkardığı çeşitli kararnameler ve daha sonra kabul edilen yasamaların tümünde, kadının pederşahi cinsel saldırılara karşı korunması özel bir yer almıştır. Genel olarak, cinsel sorunlarla ilgili yasamanın temel çıkış noktasını şu tavır belirlemiştir:

> "Sovyet yasamasının ruhu, tek tek kişilerin cinsel meselelerine karışmamayı temel alır. Cinsel alandaki kişisel özgürlük ama, genel toplumsal yaşamda sağlıksız görünümlere yol açtığında, Sovyet hukuku yasama yoluyla müdahale etmeye çalışır. Aynı şekilde cinsel yaşamda şiddete başvuran ve egoist bir şekilde başkalarının çıkarlarına zarar verici davranışlarda bulunanlara karşı katı yasalar çıkarır."[115]

Kadınlar üzerindeki burjuva-feodal baskıların belirleyici bir unsuru, kadınlara karşı cinsel şiddettir. Çarlık Rusyası'nda da ailede, işletmede vs. kadınlara karşı cinsel baskılar ve saldırılar oldukça yaygındı ve bunların devrimden sonra kısa vadede ortadan kalkmayacağı gayet açıktı. Bu nedenle, Çarlığın cinsellikle ilgili despotik yasaları ortadan kaldırılırken, özellikle kadınlara ve çocuklara karşı yönelen cinsel saldırıların suç olarak kovuşturulmasından bir an bile geri durulmuyordu. Yukarıda aktardığımız temel ilkelerden yola çıkan Sovyet cinsel yasamasının suç unsuru olarak kabul ettiği şeyler şunlardır:

> "Yasanın özel bir bölümü cinsel suçları ele alır. Çocuklara karşı her türlü cinsel davranış cinsellik suçu olarak görülür, ve buna 3 ile 5 yıl arası ceza verilir.
>
> Tecavüz [Schändung: tecavüz, sakatlama —ÇN] ile birlikte yürüyen çocukla cinsel birleşme, çok daha katı bir şekilde cezalandırılmaktadır. Ceza yasaları şunlar için ağır cezalar öngörmektedir:

Fizik gücü veya psikolojik baskı ile tecavüz, veya eğer kadının çaresizliği onu cinsel ilişkiye zorlamak için kullanılmışsa ve ilgili kişiye maddi olarak veya görev itibariyle bağımlı ise, devamen, cinsel hastalık bulaştırma durumunda.

Yasama ama iki yetişkin kişi arasında cerayan eden cinsel ilişkilere, bunda herhangi bir baskı ve zor görünümü olmadığı sürece kesinlikle karışmaz. Böyle bir ilişkinin cinsel uygulamadaki biçimleri ilgili kişilerin özel meselesidir. Bu durumda yasama için toplum ahlakı sorunu mevcut değildir.

Avrupa yasamalarında toplumsal ahlaka aykırılık olarak görülen homoseksüelliğe*, sodomiye ve cinsel doyumun diğer biçimlerine karşı Sovyet yasası, aynen 'doğal' cinsel ilişkiye yaklaştığı gibi yaklaşmaktadır. Cinsel ilişkinin tüm biçimleri özel meseledir. Suç kovuşturması sorunu ancak şiddet ve zor kullanımında ve başkasının çıkarlarına saldırı ve zarar verme noktasında gündeme gelir."[116]

Sovyet yasası ile "cinsel suçlar"dan hangilerinin defedildiği bir başka makalede çok daha somut anlatılmaktadır:

"Bu nedenle Sovyet Ceza Yasası (1922) herşeyden önce bugün bile burjuva ceza yasalarında varolan bir dizi 'cinsel suç'u bir kenara atıyor: Zina, metreslik, yakın akrabalarla zina, sodomi, pederasti [homoseksüellik, oğlancılık —ÇN], lezbiyen aşk ve fahişelik. Bu eylemler Sovyetler Birliği'nde ceza eylemleri listesinden çıkarılmıştır. Yakın akrabalarla zina suçu yalnızca

---

* Homoseksüelliğin 1934 yılında suç unsuru haline getirildiğine dair iddialarla ilgili olarak: tüm feministlerin getirdiği bu suçlama, Troçkist Tony Cliff tarafından da tekrarlanıyor:

"1934'te homoseksüellik sekiz yıl hapisle cezalandırılan bir suç sayılmaya başlandı ve ulus çapında zinaya, kolay evliliğe ve cinsel serbestliğe karşı enerjik bir kampanya yürütüldü."*(A.g.e., s. 171.)*

Böyle bir yasanın olduğuna dair tüm iddialara karşın biz resmi ve inandırıcı bir kaynak, yasa metni veya herhangi bir gerekçelendirme bulamadık. Bu iddiaları ileri sürenler de birbirlerine çokça atıfta bulunmalarına rağmen, doğrudan resmi Sovyet belgelerini kaynak olarak veremiyorlar. Dolayısıyla bu bizim için tersi kanıtlanmadığı sürece ispatsız bir iddiadır. İddianın doğruluğu halinde, kuşkusuz bu yasaklama yanlış bir adımdır.

Gürcü Sovyet Cumhuriyeti'nin ceza yasasına alınmıştır. Pederasti ise sadece Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'nin ceza yasasına."[117]

Aynı makalede de her durumda tecavüzün suç olarak kovuşturulduğu vurgulanmaktadır:

"Sovyet cinsel ceza yasası, şiddeti uygulayan kişiyle *evli* olarak yaşayan kişi ve ***fahişelik*** yapan kişiler de dahil olmak üzere ***her*** kişiyi şiddete dayalı cinsel ilişkiden korumaktadır. Böylelikle örneğin karısıyla cinsel ilişkide fiziki veya psikolojik şiddet uygulayan veya onun çaresizliğini kullanan koca, Sovyet ceza yasasına göre tecavüz gerekçesiyle sorgulanır. Aynı şekilde fahişelik yapan bir kişiye tecavüz de cezalandırılır, hatta bu fuhuş yapan kişinin mesleğini icra ettiği sırada olsa bile."[118]

Kadınlara karşı tavır ve yaklaşımdaki radikal değişiklik en belirgin bir şekilde bu noktada kendisini göstermektedir. Kapitalizm şartlarında kadınların pederşahi baskılara maruz kalmasının en keskin ifadesi, hukuksal olarak senetli cinsel baskıdır, özellikle de evlilik içerisinde tecavüzün, erkeklerin "evlilik hak ve yükümlülüğü" olarak görülmesi bağlamında. Son yıllarda emperyalist-kapitalist ülkelerde, ezilen kadınların güçlü mücadelesi sonucu bazı değişiklikler olmuş, ve bazı ülkelerde "evlilik içi tecavüz" yasal olarak suç eylemi kabul edilmiştir — ama Sovyetler Birliği'nin bu yasayı yürürlüğe koymasından 70 yıl sonra! Buna karşılık bugüne kadar hemen hiçbir ülkede failin, bağımlı kişileri, bu bağımlılığı kullanarak cinsel ilişkiye zorlamasının suç unsuru olarak açık bir şekilde yasalarda tanımlanması sözkonusu değildir. Bu alanda da sosyalist devrim çığır açıcı olmuştur. Bu yasalar kadınların gerçek eşitliğini kabul ettirme ve kadınlar üzerindeki pederşahi şiddet egemenliğine karşı mücadeleyi yükseltmekte önemli araçlardı. Gerçek bir halk mahkemesi temelinde yükselen sosyalist mahkeme pratiğinin, kadınlara karşı şiddet suçlarına hiçbir şekilde tahammül olmadığını göstermek için, bir dizi noktada öngörülen ceza tedbirlerinin de ötesine gittiğinin bilinmesi gereklidir. "Yeni Kuşak"ta (1927. No. 2) bir olay hakkında verilen bilgi ilginçtir ve sosyalist yaklaşım tarzını (yazarın idam cezasına ilkesel olarak karşı olma tavrını doğru bulmamamıza rağmen) çok iyi bir şekilde karakterize etmektedir:

"Rusya'da Tecavüz Nedeniyle İdam Cezası

Biz ilkesel olarak idam cezasının karşıtıyız. Dolayısıyla tecavüz olayında da buna karşıyız. Hatta burada sözkonusu olan durumdaki gibi oldukça kaba bir biçimde olsa bile. Ama idam cezası ne yazık ki hâlâ bir dizi ülkede olduğu gibi Rusya'da da mevcut olduğundan, en azından, kadının kişiliğinin, özgürlüğünün ve onurunun zedelenmesine karşı Sovyet Rusya'da hangi katılıkla karşı konulduğunu görmek psikolojik açıdan bizi ilgilendirmektedir. Geçen yılın 9 Aralık tarihli Dresden Halk Gazetesi'nde çıkan bir haber üzerinden, Leningrad Eyalet Mahkemesi'nin, bir tecavüz davasında 26 sanıktan 7'sini kurşuna dizme suretiyle idama, 3'ünü 10 yıllık hapis cezasına ve diğerlerini 8 ile 3 yıl arasında hapis cezasına çarptırdığını öğrenmiş bulunuyoruz. Sözkonusu olay, Leningrad'daki bir işçi semtinde, Çubaref sokağında genç bir kadın işçiye —bu kadın işçi aynı zamanda işçi fakültesi öğrencisidir— saldırıdır. Failler genç kızı kenardaki bir bahçeye sürüklemiş ve sırayla kıza tecavüz etmişler. Dava bu olay üzerinde yükseliyor. Böyle bir saldırının bir insanının vücut ve ruh sağlığı üzerinde ne ölçüde sarsıcı bir etkide bulunduğunu söylemeye gerek yoktur. Bu anlamda tabii ki, kadınlara karşı bu tür kaba suçları gelecekte imkansız kılma niyeti candan selamlanmalıdır — idam cezası uygun yöntem olarak kabul edilmese de. — Leo Achilles."

Sovyetler Birliği'ne kadınların kurtuluşu bağlamında bir dizi "eleştiri" getiren feministlerin (en azından bizim incelediğimiz kesimin), cinsel yasamanın bu yönlerine ***bir tek kelime*** ile bile değinmemeleri herhalde tesadüfi değildir. Halbuki, bu sorun tam da onların burjuva devletlerden özsel taleplerinden birini teşkil etmektedir ve burada şimdiye kadar sadece ve sadece Sosyalist Sovyetler Birliği örnek bir tavır sergilemiştir. Onların bunu hasıraltı etme çabaları bundan kaynaklansa gerek!

FUHUŞA KARŞI MÜCADELE

"Ücret köleliği varolduğu sürece, kaçınılmaz olarak fuhuş da varolacaktır İnsanlık toplum düzeni tarihindeki tüm ezilen ve sömürülen sınıflar daima (sömürülmeleri tam da burada yatmaktadır) ezenlere birincisi ücreti ödenmeyen emeklerini ve ikincisi "efendilere" kadınlarını metres olarak sunmak zorundaydılar."(Lenin)

26 Temmuz 1913'te, yani Ekim Devrimi'nden dört yıl önce Lenin, "Raboçaya Pravda"nın birinci sayısında şunları yazıyordu:

"Kısa bir süre önce Londra'da 'Kadın Ticaretinin Bastırılması İçin Beşinci Uluslararası Kongre' yapıldı.

Düşesler, kontesler, papazlar, pastörler, hahamlar, polis memurları ve burjuva hayırseverlerin her çeşidi oraya yığılmıştı! Kimbilir kaç yemek ziyafeti ve çok sayıda şatafatlı resmi kabüller oldu! Fuhuşun zararlılığı ve kötülüğü üzerine kimbilir kaç konuşma yapıldı!

Peki, saygıdeğer burjuva kongre delegeleri tarafından talep edilen mücadele araçları ne idi? Bunlar esasta iki araçtı: din ve polis. Fuhuşa karşı en emin, en güvenilir olan bunlarmış. 'Leipziger Volkszeitun''un Londra muhabirinin bildirdiğine göre bir İngiliz delege, Parlamentoda ***pezevenklik*** için dayak cezası talep etmesiyle iftihar edilecek bir şey yapmış. Alın işte fuhuşa karşı mücadelenin modern 'medeni' kahramanları bunlar.

Kanada'dan bir bayan, 'düşkün' kızlar üzerinde polis ve kadın polislerin gözetimi hakkında tutkulu şekilde konuşuyor, iş ücretlerinin artırılması hakkında ama işçi kadınların yüksek ücreti haketmediklerini söylüyordu.

Bir Alman papazı, halk içerisinde gitgide taban kazanan ve özgür aşkın gelişmesini kolaylaştıran modern materyalizme ateş püskürüyordu.

Avusturyalı delege Gärtner, fuhuşun sosyal sebeplerine, işçi ailelerinin sefaletine, çocuk emeğinin sömürülmesine, konut koşullarının dayanılmazlığına vb. değinmeye çalıştığında, konuşmacı düşmanca laf atmalarla susturuluyordu!

Ama buna karşılık delegeler çevresinde saygıdeğer kişilikler hakkında çok öğretici ve cafcaflı şeyler üzerine konuşuldu. Örneğin Alman Kraliçesi Berlin'de herhangi bir doğumevini ziyaret ettiğinde, bu saygıdeğer kadının evli olmayan annelerle karşılaşarak şok olmaması için 'gayrimeşru' çocukların annelerinin ***parmaklarına alyans takılır!!***

Bu aristokrat-burjuva kongrelerde ne denli mide bulandırıcı burjuva ikiyüzlülüğün hakim olduğunu buradan ölçebiliriz. Hayırseverlik cambazları ve sefalet alaycılarının polis gücüyle savunucuları, tam da aristokrasi ve burjuvazi tarafından teşvik edilen 'fuhuşa karşı mücadele' için biraraya toplanıyorlar..."[119]

Bebel, "Kadın ve Sosyalizm"inde, burjuva toplumunda fuhuşun aynı polis, ordu, kilise gibi bir "sosyal kurum" hizmeti gördüğünü ortaya koyuyordu. Ama, egemenler tarafından binbir yolla teşvik edilirken, diğer taraftan "fuhuşa karşı mücadele" adı altında fuhuş yapan kadınların aşağılanıp horlanması, onların toplum dışına itilmesi ile belirlenen bir "sosyal kurum". Açıktan ilan edilmese bile gerçekte burjuvazi fuhuşu "gerekli bir sosyal kurum" olarak çoktan kabul etmiştir, ki günümüzde artık bu yer yer açıktan da savunulmaktadır. Dolayısıyla, fahişe kadınların kayıda geçirilmesi, onlar üzerinde polis gözetiminin ve baskısının eksik edilmemesi —geçmişte ve bugün— son tahlilde kadınları fuhuşa zincirlemekten başka birşeye hizmet etmemektedir. Fuhuşu, kadın cinsinin bu aşağılanmasını, kadının cinselliğinin meta olarak pazara taşınması olayını, cinsel ilişkinin açıkça satılıp, satın alınması olayını, özel mülkiyetin, insanın insan üzerinde sömürüsü üzerinde yükselen toplumların ayrılmaz bir görüntüsü kabul eden komünistler daima, burjuvazinin "fuhuşa karşı mücadele" adı altında fuhuş yapan kadınlara karşı haçlı seferlerini "ikiyüzlü sahtekarlık"olarak teşhir ve mahkûm etmişler, fuhuşa karşı gerçek mücadelenin onun kaynağı olan toplum düzeninin yerle bir edilmesinden geçtiğini ortaya koymuşlardır. Ekim Devrimi ile birlikte ilk defa komünistlerin bu alanda savunduklarını yaşama geçirme şansı ve imkanı doğmuştur. Bu

nedenle sosyalist devletin bütün bir dönem boyunca fuhuşun ortadan kaldırılması mücadelesinde izlediği siyasetin ve elde edilen başarıların izlenip değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde bu görevi yerine getirmeye çalışacağız.

Çarlık Rusyası'nda fuhuş

Tüm diğer burjuva-kapitalist ülkelerde olduğu gibi Çarlık Rusya'sında da kadınları fuhuşa sürükleyen ana neden, erkek egemenliği ile belirlenen kadının hukuksal ve toplumsal eşitsizliği ve ekonomik bağımlılığı idi. Rusya'da 1 Ağustos 1889 yılında yapılan bir istatistik araştırmaya göre, kayıtlı fahişelerin %83,5'i maddi koşulları en kötü durumda olan sınıf ve tabakalardan geliyordu.[120] Hatta Petersburg eyaletinde bu oran %90'a varıyordu. Fahişelerin arasında en büyük bölümü, zamanında burjuva-aristokratların yanında hizmetçilik yapmış olanlar oluşturuyordu (%65), bunların ardından en kötü ücretle en ağır koşullarda çalışan dikişçiler ve sigara işçileri geliyordu. Birinci Dünya Savaşı öncesi sadece Petersburg'da 40 000 kayıtlı fahişe vardı, Viyana'da bu dönem kayıtlı fahişelerin sayısı 30 000'e varıyordu. Çarlık Rusya'sında fuhuşun yaygınlığı, dönemin tüm burjuva devletlerinin çok çok üstünde idi.

Çarlık Rusya'sında da fuhuşa karşı "mücadele" —diğer kapitalist ülkelerde de olduğu gibi— polis aracılığıyla, fahişelerin kayda geçirilmesi ve kontrol edilmeleri şeklinde yürüyordu. Fahişelerin kayda geçirilmesi ilk defa 1843 yılında Çar I. Nikola döneminde uygulamaya koyuluyor ve bu, fahişelerin haftada bir-iki defa zorla tıbbi muayeneden geçirilmesi, hastalıklı olanların ise izole edilmesi anlamına geliyordu. Kayıtlı kadınlara "sarı kart" veriliyor ve bunlar oturdukları yeri değiştiremiyorlardı. Aynı uygulama ama ezilen sömürülen sınıfların saflarından gelen fahişelerle, "yüksek" sınıf ve tabakaların saflarından gelen fahişeler arasında ayrım yapmayı da ihmal etmiyordu. Yasaya göre zorla muayeneye ancak "aşağı halk tabakalarından kadınlar" tabi tutulabilirdi. Yasaların verdiği açık çekle polis, fahişe kadınlar üzerinde terör estiriyor, cinsel hastalıklara karşı mücadele adı altında (ki bu aslında erkek cinsinin hastalıktan korunması için mücadeleden başka birşey değildi) kadınları hapsediyor ve ölüme terkediyordu. Bir kadının sadece dış görünümü, kılığı-kıyafeti, onun polis tarafından zorla

muayeneye sürüklenmesi, kayda geçirilip fuhuşa mahkûm edilmek anlamına gelen "sarı kart"ın eline tutuşturulması için yetiyordu. Polisin bu baskı ve terörüne karşı çeşitli kesimlerin yürüttüğü mücadelelerde Bolşevikler de çeşitli biçimlerde etkinlik gösteriyorlardı. 1910 yılında Kadın Ticaretine Karşı Mücadele İçin Tüm-Rusya Konferansı'na katılan Moskova işçileri delegasyonundan basımevi işçisi Pavlov şöyle bir konuşma yapıyordu:

> "Fuhuş denilen ve tüm yozlaştırıcı etkisiyle halkın organizmasını tahrip eden dehşetli kötülüğün, bugün hakim olan iktisadi yaşam biçimleri şartlarında ortadan kaldırılacağını düşünmüyoruz. Bu konferansa katılmamızla fuhuşun azan yaralarının iyileştirileceğini düşünmüyoruz, o ancak sınıf karşıtlıklarının tasfiye edilmesiyle, işçilerin kendi çabalarıyla ortadan kaldırılabilir. Bu nedenle biz esas görevimizi, emekçilerin ekonomik ve siyasi haktan yoksun oluşlarından kaynaklandığı görülen fuhuşun derinde yatan nedenlerini ortaya çıkarmak olarak görüyoruz."[121]

Ekim Devrimi ve Sovyet Hükümeti'nin Fuhuşa Karşı Mücadelesi

Ekim Devrimi'nden sonra Çarlık Rusyası'nın polis yasalarını ortadan kaldıran Sovyet Hükümeti, fuhuşa karşı mücadele için özel bir kararname yayınlamamıştır. Sağlık Halk Komiseri Semaşko, "Kadının işsizliği ve himayeden yoksunluğu fuhuşun temel sosyal nedenidir" diyor ve fuhuşa karşı mücadelede kavranacak halkanın ne olduğuna işaret ediyordu. Ekim Devrimi'nden sonra uygulanan Savaş Komünizmi politikası, çalışabilecek yaşta kadın-erkek her kişiye çalışma zorunluluğu getiriyor ve genelevler kapatılıyordu. Bu dönemde fuhuş önemli ölçüde azalıyordu. Aleksandra Kollontay, Savaş Komünizmi döneminde fuhuşa ve fuhuşla mücadeleye yaklaşımı şöyle özetliyor:

> "Ama değişen sadece evliliğe ve aileye karşı yaklaşımımız değildi, fuhuşa yaklaşımımız da değişti. Burjuva toplumda varolan ve yaygınlaşan çeşitli fuhuş biçimleri, İşçi Cumhuriyetimizde gitgide azalıyor. Fuhuş, kadının güvencesiz toplumsal

konumunun ve erkeğe bağımlılığının bir sonucuydu. Genel çalışma zorunluluğu uygulamasıyla birlikte, herkesin bir iş bulması için çalıştığımızdan beri; tabii ki mesleki fuhuşta da büyük gerileme oldu. İşçi Cumhuriyetimizde fuhuşun halen ortaya çıktığı yerlerde ilgili makamlar buna karşı mücadele ediyorlar. Biz ama fuhuşa karşı mücadeleyi ahlaksızlığa karşı mücadele olarak ele almıyoruz, bilakis ona karşı mücadeleyi, üretim sabotajının bir biçimine karşı mücadele olarak görüyoruz; çünkü profesyonel bir fahişe emeğiyle toplumun zenginliğini artırmıyor, tam tersine başkalarının sırtından geçiniyor. Bu nedenle fuhuşu, çalışmadan kaçmanın bir biçimi olarak mahkûm ediyor ve buna karşı mücadele ediyoruz. Fahişeler bizim gözümüzde özellikle aşağılık bir insan kategorisi değildir, ve bizim İşçi Cumhuriyetimizde bir kadının vücudunu bir erkeğe mi sattığı yoksa birçok erkeğe mi sattığı, kadının kendini kocası tarafından mı beslettiği yoksa fahişelik yapan kadının kendini birçok erkek tarafından mı beslettiği hiçbir rol oynamamaktadır. Çünkü her iki durumda da kadınlar kendi üretici çalışmalarıyla geçinmemektedirler. Bu nedenle genel çalışma yükümlülüklerini yerine getirmeyen ve aile içinde küçük çocuklara bakmak zorunda olmayan kadınlar da aynı fahişeler gibi çalışma zorunluluğuna mahkûm edilmektedirler. Bu sorunda bir fahişe ile, kendini kocasına beslettiren resmi nikahlı kadın arasında ayrım yapamayız, yapmak istemiyoruz. Ve bu noktada isterse siyasi komiserin karısı olsun, biz tüm üretim kaçkınlarını aynı şekilde yargılıyoruz. Bu nedenle toplum, kadını, o birçok erkekle yattığı için değil, bilakis aynı yasal olarak evli ama mesleken faal olmayan kadın gibi toplum için üretici çalışmadan kaçtığı için ayıplar. Toplumumuzun bu soruna yaklaşımı tamamen yeni bir yaklaşım tarzıdır, çünkü o bu sorunu ilk defa genel toplumsal bağıntı ışığı altında tartışmaktadır."[122]

Genel çalışma zorunluluğu uygulaması dönemince, tüm diğer çalışma yükümlülüğünden kaçanlarla birlikte, çalışma yükümlülüğünden kaçan fahişeler de çalışma kamplarına gönderiliyordu. Bu anlamda fuhuşa karşı mücadele için özel bir uygulama sözkonusu değildi. Bu dönemde ama fuhuşa karşı mücadele amacıyla ilk olarak 1919 yılında Sağlık Halk Komiserliği'ne bağlı, daha sonra Sosyal Hizmetler Halk Komiserliği'ne bağlı özel organlar yaratılıyor, ama 1922 Baharında bunlar tasfiye ediliyordu.

İçsavaşın sona ermesinden sonra Yeni Ekonomik Politika (bkz. "Kadın ve Üretim" bölümü) uygulamasına geçiliyor, çalışma zorunluluğu kaldırılıyor, kapitalizmin canlanmasına izin veriliyor ve tüm bunlarla birlikte fuhuşun yeniden artmasına olgun bir ortam gelişiyordu. Kadınların işsizliği, ülkenin ekonomik durumunun korkunç derecede kötü olması, açlık ve sefalet, fuhuşun her zamankinden daha büyük bir hızla artışını beraberinde getiriyordu. Bu dönem İçişleri Halk Komiserliği fuhuşa karşı mücadele için "ahlak milisi"nin yaratılması yönünde bir girişimde bulunuyor ve bu ama haklı bir şekilde büyük tepkilere yolaçıyor ve kısa zamanda geri adım atılıyordu. "Ahlak milisi" bağlamında şiddetli tepkisini dile getirenlerden biri de Clara Zetkin'di. 8 Temmuz 1922'de İzvestiya'da yayınlanan makalesinde şöyle diyordu:

> "Plânlanan ahlak milisinin, çok küçük bir ölçüde de olsa iyileşmeye yol açacak sonuçlar verebilecek tedbirlere dahil olup olmadığını soruyoruz kendimize. Tüm diğer ülkelerin tecrübesinden yola çıkarak bunu yadsıyorum... Fuhuşun ve cinsel hastalıkların eğer polis müdahale etmezse çok daha fazla yaygınlaşacağı temelsizdir... Ahlak polisinin tüm tedbirleri, bunlar ne kadar uzunboylu düşünülmüş olursa olsun ve ne kadar itinalı ve adaletli bir şekilde uygulanırsa uygulansın, fuhuşun sosyal köklerini yok edecek durumda değildir... Bir bütün olarak alırsak, ahlak polisi fuhuş alanındaki arz ve talebi düşürecek durumda değildir, en fazlasından erişebileceği şey, pazarı görünüm itibariyle dönüştürmektir. 'Arz' ve 'talep' ancak, onu ortaya çıkaran ekonomik ve toplumsal koşullar olmadığı zaman yok olacaktır..."[123]

Bundan sonraki dönemde fuhuşa karşı mücadelede Sovyet Cumhuriyeti'nin yaklaşımını ve uygulamasını belirleyen, 16 Aralık 1922'de İzvestiya'da yayınlanan şu genelge olmuştur:

> "Bütün Sovyet eyalet icra komisyonlarına ve eyalet sendika konseylerine.
>
> Siyasal ve ekonomik yaşantımıza temel değişiklikler getiren Ekim Devrimi'nden sonra, kitlesel fuhuş yokolmaya yüz tutmuştu. Kadının tam sosyal kurtuluşu, evlilik reformu, kadınların tüm mesleklere çekilmeleri, kitleler arasındaki geniş ajitas-

yon ve aydınlatma çalışması, emekçilerin iktisadi kurtuluşları ile birlikte fuhuşun karşısında etkide bulunan ana momentlerdi. Yeni Ekonomik Politika ama yokolmuş fuhuşun yeniden artmasına yol açtı. Cumhuriyetin çeşitli yerlerinden, mesleki fuhuşun her türlü biçiminin, gizli batakhanelerin ve pezevenkliğin yeniden yaygınlaştığına dair haberler geliyor. Sosyal yaşama yıkıcı etkide bulunan fuhuşun artmasıyla birlikte, tabii ki onun sürekli yol arkadaşı olan cinsel hastalıklar da artıyor.

Bu nedenle yerel makamların tüm organlarının dikkatini, bu kötülüğe karşı mücadelenin derhal başlatılması gerektiğine çekiyoruz. Uygulamaya konulacak tedbirler olarak şunları öneriyoruz:

a) Çalışma Halk Komiserliği tarafından yayınlanan talimatın —buna göre kaçınılmaz olarak personel azaltması yapılacak işletmelerde kadınların işten çıkartılmasında özel dikkat gösterilmek zorundadır— katı bir şekilde uygulanması. Bu, özellikle ekonomik durumları güvensiz ve yeterli bakımdan yoksun kadın grupları için geçerlidir: yalnız yaşayan kadın ve kızlar, gebe kadınlar, küçük çocukları olan kadınlar. İşçi çıkarmanın gündemde olduğu durumlarda yukarda adı geçen grupların çıkarını korumak iş güvenliği müfettişlerinin, sendikaların ve kadın kollarının görevidir. Bu alandaki dikkatsiz tedbirler tam da daha az metanetli kadınları ve kızları kaçınılmaz olarak fuhuşun kollarına atmaktadır.

b) Yeterli mesleki eğitimi olmayan işsiz kadınları çalıştırabilecek olan sanayi ve tarım üretim artellerinin, kooperatiflerin, birliklerin örgütlenmesini teşvik etmek. Böylesi arteller yerel iktisadi organların geniş katılımıyla örgütlenmek zorundadır ve bunlara hem yer gösterilmesi, kira, vergilendirme ile ilgili, hem de kredi verilmesi ve iktisadi malzeme tanzim edilmesi alanında daha avantajlı koşullar temin edilmelidir.

c) Meslek teknik eğitim kurumlarında kadınlara yeterince yer ayrılmasını garantileyerek kadınların mesleki eğitiminin teşviki.

d) İşsiz kadınlar için yurtların, başka yerden yeni gelen kadın ve kızlar için belirli bir süre kalabilecekleri yurtların yaratılmasıyla kadınların korunmasızlığına karşı mücadele edilmesi.

e) Gözetimden yoksun çocukların bakımı için faaliyetin yönlendirilmesi.

f) Sendika örgütleri, gençlik birlikleri, kulüpler ve Kızılordu bölümleri tarafından olduğu gibi okullar tarafından da yetişkin ve genç emekçi nüfus arasında ilgili ajitasyon ve aydınlatma çalışmasının genişletilmesi. Emekçilere fuhuşun özünü, onun İşçi Cumhuriyetinde varlığının utanç verici ve izin verilemez olduğunu kavratmayı hedefleyen bu çalışmayı, sendika ve Parti örgütleri, Kızılordululular bölümleri vb. ortak yürütmek zorundadırlar.

Belirlenen tüm bu tedbirler koruyucu tedbirlerdir. Bunlar emekçi kitlelerin kötülüğe karşı dirençlerini güçlendirir ve fuhuşun yaygınlaşmasını engeller. Açıklanan bu koruyucu tedbirlerin yanı sıra ama, halen mevcut olan fuhuşa karşı olduğu gibi onun neticelerine karşı da enerjik bir şekilde mücadele etmek için tedbirler gereklidir. Burada şu tedbirleri öne çıkarıyoruz:

a) Emekçi halkın demoralize edilmesinin ve kadınların fuhuşa yöneltilmesinin mümkün olduğu tüm mekânların, idare organları tarafından daha güçlü gözetilmesi. Bu gözetim kadın kolları ve sendika konseyleri ile sıkı temas altında idare makamları tarafından uygulanmak zorundadır. Bu yapılırken, devrim öncesi Rusya'da uygulamaya konulan ve gerçekte kadınları korumaya değil, onları baskı altında tutmaya yarayan gözetim yöntemleri kesinlikle reddedilmek zorundadır. Bunlar 'baskın', fahişelerin kovuşturulması, zoraki muayeneler vb.dir. ***Fuhuşa karşı mücadele kesinlikle fahişelere karşı mücadeleye dönüşmemelidir.*** (abç)

b) Arabulucu kişilere ve pezevenklere, batakhane çalıştıranlara vb. karşı, bunlar hangi paravana altında mevcut olursa olsun, kararlılıkla mücadele edilmelidir. Bu mücadele idari ve hukuki gücün tüm araçlarıyla yürütülmek zorundadır.

c) Cinsel hastalıkların kamusal, ücretsiz, tıbbi tedavisinin örgütlenmesi, özellikle tıbbi muayene ve danışma yerleri açılmalıdır.

Fuhuşa karşı mücadele tedbirleri, açık bir şekilde bunların başarılı bir şekilde uygulanması için eyalet icra komisyonlarının çeşitli kollarının ve emekçilerin tüm diğer örgütlerinin birlikte çalışmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Bu tedbirlerin

düzenli bir şekilde uygulanması ve yerel koşulların çıkardığı tüm sorunlarda karar verilebilmesi için eyalet konseylerine bağlı özel 'fuhuşa karşı mücadele organları' oluşturulacaktır. Bunların yönetimi Sağlık Halk Komiserliği'nin elinde olduğundan, adı geçen organlar eyalet sağlık müdürlüğüne bağlanırlar ve onun mekanizmasını kullanırlar. Fuhuşa karşı mücadele konseyi beş kişiden oluşur: Eyalet Sağlık Müdürlüğü'nün Başkanı, bu makamın Sosyal Hastalıklar Alt Bölümü'nün Başkanı ve İdare Makamının, Eyalet Sendika Konseyi'nin ve Komünist Partisi Kadın Kolu'nun birer temsilcisi.

Sağlık Halk Komiserliği'ne bağlı olan ve onun mekanizmasını kullanan Fuhuşla Mücadele Merkezi Konseyi, eyalet konseylerinin faaliyetlerini birleştiren yönetici organdır. Merkezi konseye: Sağlık Halk Komiseri, Sağlık Halk Komiserliği Cinsel Hastalıklar Seksiyonu başkanı, ve İçişleri Halk Komiserliği, Yüksek İktisat Konseyi ve Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi Kadın Kolu'nun birer temsilcisinden oluşur. Merkezi Konsey ve Eyalet Konseyleri fuhuşa karşı mücadele için periyodik konferanslar çağırırlar. Bu konferanslara tüm ilgili şubelerin, örgütlerin ve iktisadi organların temsilcileri katılırlar.

Eyalet yürütme komisyonlarının, eyalet sendika konseylerinin ve Komünist Partisi Kadın Kollarının önünde ne kadar çok acil görev dursa dursun, yeniden canlanan ve hızla büyüyen fuhuşa karşı mücadele bu acil görevlere dahil edilmek zorundadır. Emekçiler devletinde fuhuşa yer yoktur.

Sağlık Halk Komiseri: N. Semaşko
İçişleri Halk Komiserliği Temsilcisi: A. Beloborodov
Yüksek İktisat Konseyi Sekreteri: A. Dogadov"[124]

Sovyet Devleti'nin fuhuşa karşı mücadele siyasetinin değişmeyen özü, bu genelgede de vurgulanan, "Emekçiler devletinde fuhuşa yer yoktur" ve "Fuhuşa karşı mücadele, fahişelere karşı mücadeleye dönüşmemelidir" ilkesi olmuştur. Bu nedenle fuhuşa karşı mücadelede kadınları fuhuşa iten kişiler, arabulucular, genelev işletenler vb. ağır bir şekilde cezalandırılırken, fuhuş yapan kadınların cezalandırılması sözkonusu değildi. 1926'da yürürlüğe giren Sovyet Ceza Yasası da fahişeliği yasa kapsamına almıyordu. Buna karşılık ceza yasasının "pezevenklik"le ilgili maddesi şöyleydi:

"§170) Pezevenklik. Kâr amacı veya diğer kişisel bir nedenle, fiziki ve psikolojik etkilemeyle bir kişiyi fuhuş alanında çalışmaya zorlama için sıkı tecritle birlikte yürüyen üç yıllık hapis cezası öngörülür."[125]

Fuhuşun sömürücü toplumun köklü bir mirası olduğu bilinciyle, Sovyet Devleti ve onun öncüsü Komünist Partisi, bir taraftan kadınları fuhuşa iten ekonomik ve toplumsal koşullara karşı mücadele ederken, diğer taraftan da geniş ajitasyon ve aydınlatma çalışmasıyla cinsel hastalıklara karşı mücadeleyi örgütlüyordu. Bu alanda da insanları eğitmekten ve aydınlatmaktan uzak ahlak vaazları yerine, onları sorunların gerçek çözümüne yaklaştıracak çözümlere başvuruluyordu: "Cinsel hastalıklar bir utanç meselesi değildir; onlar kötü sosyal koşulların bir sonucudur". Fuhuşun ve cinsel hastalıkların toplumsal anlamı üzerine emekçi halkın aydınlatıldığı çeşitli "günler", "haftalar" düzenleniyor, broşürler vb. dağıtılıyordu. Bu aydınlatma ve eğitme çalışmasında hiçbir şekilde fuhuş yapan kadınların aşağılanması ve horlanmasına yolaçacak "ahlakçılığa" düşülmediğine, "Inprekorr"da aktarılan bir "aydınlatma tiyatrosu"nun özeti güzel bir örnek vermektedir:

"Fahişe S. mahkeme önünde.

Lessing ve Voltaire'den, hatta daha eskiden beri, tiyatronun kamuoyunu etkileyen bir 'ahlaki kurum' olduğu söylenir. İşçi hareketinde de (ve bizim Komünist Partimizde) sahneyi propaganda ve aydınlatma amacı için kullanma çabaları eksik kalmamaktadır. Fakat şimdiye kadar anılacak sonuçlar elde edilememiştir. Hep değerli proleter ve devrimci tiyatro parçaları aranıyordu, ama bunlar henüz yok. Propagandada usta olan Ruslar başka türlü yapıyorlar. Sovyet Rusya'da, doğacak deha beklenmeden, tiyatroyu propagandanın hizmetine sunmak becerilmiştir, örneğin bir 'duruşma' biçiminde.

Afiş şunu ilan ediyor: 'Kızılordulu Krestyevanov'a frengi hastalığını bulaştıran Fahişe Saboreva'nın duruşması'. Oynayan kişiler: Fahişe, Kızılordulu ve onunla aynı koğuşta kalan arkadaş, sanığın ağabeyi, meyhane sahibesi, bir öğrenci, bilirkişi olarak doktor, savcı ve avukatlar, hakimler — hepsi günlük yaşamdan

çokça tanıdığımız tipler. Bilirkişiyi gerçek bir doktor 'oynuyor', diğer rollerin bir bölümü tiyatro oyuncularına, bir bölümü de ajitatörlere dağıtılmış.

Oyun, Sovyet Rusya'da bir halk mahkemesi önündeki davayı canlandırıyor. Ve çok basit. Kızılordulu, izinli olduğu bir öğleden sonra arkadaşıyla gezmeye gittiğini anlatıyor. Parkta bir banka oturuyorlar ve orada çok üzgün ve ağlar şekilde sanık da oturuyor. Arkadaşı ona üzüntüsünün nedenini soruyor ve böylece aralarında sohbet başlıyor. Daha sonra evine kadar kadına refakat ediyorlar, biri gidiyor, diğeri orada kalıyor — ertesi sabah kadın erkekten para istiyor. Birkaç hafta sonra erkeğe frengi teşhisi konuluyor. Memleketinde, köyde nişanlısı onu bekliyor. Tecrübeli(!) olan arkadaşının tavsiyesi üzerine dava açıyor. Arkadaşı onun söylediklerini onaylıyor. Meyhane sahibesinin ifadesi, bir fahişenin bilinen yaşantısının resmini çiziyor. Erkek kardeş, bir halk tipi, mesleği marangozluk, geçmişi anlatıyor: Baba bir işçiydi, kızkardeşi 16 yaşında 'efendilere' hizmetçiliğe gönderildi, birbuçuk yıl sonra ağabeyinin kapısını çaldı, gebeydi. 'Tabii ki onu içeri almadım.' Peki kız ne oluyor? Arada sırada geliyordu, ama uzun kalmıyordu, bir süre bir genelevde çalışmıştı. Birkaç defa iş de buldu, ama hep yeniden 'sokağa döndü'. Çocuk sonra ölüyor. Sanık irsi olarak şüphe altında mı, baba içkici miydi? Ağır işlerde çalışan tüm erkekler gibi o da içiyordu. Erkek kardeşlerden biri tımarhanede. Sanığın okul eğitimi nerdeyse sıfır. Sanıkla aynı evde oturan 'Öğrenci' (bu oyundaki tüm kişiler gibi o da Partili değil) onu dürüst, iyi kalpli, nazik bir insan olarak tanıyor. Çocukları çok seviyor. Bir defasında evdeki işçinin ailesi hastalandığında, gecelerini hiç uykusuz geçiren sanık, ihtiyaçları karşılamak için koşturdu. Süt aldı vs. Onunla (öğrencinin) intim ilişkisi var mıydı? Hayır, aralarındaki ilişki salt arkadaşçaydı; onu yürüttüğü yaşamdan kurtarmaya çalışmıştı, 1919 yılında bir Sovyet mutfağında ona iş bulmuştu. Başlangıçta mutlu olmuştu, sonradan sıkılmaya başladı ve oradan çıktı.

Hakimin ve avukatların sorularıyla kesilen bilirkişi raporu, aynı zamanda frenginin tehlikeleri ve tedavisi hakkında kısa, kolay anlaşılır bir konferans oluşturuyor. Onun yargısı: Sanığın mı askere, askerin mi sanığa hastalık bulaştırdığı tespit edilebilecek durumda değil.

Savcı ve avukatın konuşmaları, bu konuşmalarda Sovyet Rusya canlandığından, özellikle ilginçti. Tabii ki, sanık fahişe olma hakkına sahiptir, fuhuş kapitalist toplumun ürünüdür. Ama devrim geldiğinde ve ona çalışarak yaşama imkanı yarattığında, o toplumun yararlı bir üyesi olmayı küçümsedi ve kötü yaşamını sürdürmeye devam etti; dahası Kızılordu askerine hastalık bulaştırdı ve böylece emekçilerin ordusuna zarar verdi —sanığın suçu budur. Buna karşı avukat: Fuhuşu yaratan fakirlik değil, taleptir. İçsavaş ve açlık yıllarında fuhuş artmadı, bilakis geriledi, buna karşılık fuhuş YEP'in zevk ve ayartmalarıyla birlikte korkunç biçimde artıyor. Sanığın hastalık bulaştırdığı söyleniyor. Peki ona kim bu hastalığı bulaştırdı? Soyut bir ad: Toplum.

Avukatın konuşması sık sık seyircilerin alkışı ile kesiliyordu. Yakınımda süslü püslü iki civciv oturuyordu. Seyrederken yüzlerinin aldığı ciddiyeti görmeye değerdi. Onlar için bu bir tiyatro oyunundan çok fazla şey ifade ediyordu. Seyirciler işçilerden ve öğrenci gençlikten oluşuyordu. Pahalı koltuklarda burjuva kişiler de vardı. Arada bilirkişi seyircilerin pusulalarla ilettikleri sorulara cevap veriyordu. Soru: Frengiye karşı en iyi nasıl korunulur? Cevap: Tanımadığınız kadınlarla yatmayınız. Bazı pusulaların salt merak için verilmemiş olduğu verilen şu cevaplardan belli oluyordu: 'Derhal doktora gidiniz!'

Mahkeme kararı tabii ki beraatti. Gerekçelendirme şöyleydi: Sanığın proleter kökeni ve bilinç seviyesi dikkate alındığında, onun sosyal koşulların bir kurbanı olduğu ve Kızılordu erine bilinçli olarak hastalık bulaştırma noktasında suçsuz olduğu hükmüne varılmıştır; kendisi tedaviye tabi tutulmak zorundadır, tedavi sonrasında ona uygun bir iş verilmelidir. Kızılordu eri fuhuşu teşvikten ihtar cezasına çarptırılır; tamamen tedavi olmadan önce evlenmesi yasaklanır.

Brieux'nün tanınan parçası "Kazazedeler"de de frengi konu olarak işlenmiştir. Ama bu Rus 'duruşma'sı tiyatro parçası değil, o çok basit diyaloglardan ibaret, ve onu tiyatro olmadan da sahnelemek mümkün. Benzer 'duruşmalar' Rusya'da sıkça sahneleniyor. Sosyal sorunları işleyen tanınmış edebi eserlerin

(Tolstoy veya Sanin) yanı sıra sosyal sorunlar da ele alınıyor. Böylesi duruşmalara bazen tanınmış kişiler de katılıyor, örneğin 'Türbe' adlı genelev romanı 'duruşmasında' —Kurpzin— hakimi Sağlık Halk Komiseri Semaşko oynuyordu. Bu tür sözlü propagandanın ne kadar etkili olduğunu başarılar gösteri yor."[126]

Fuhuşa karşı mücadelenin ayrılmaz bir parçası da, fahişelerin yeniden topluma kazandırılmasını hedefleyen "profilaktoryum"lardı. Bunlar, cinsel hastalıklı, işsiz, eğitimsiz kadınların, çoğunlukla fahişelerin tedavi edildiği, eğitimden geçirildiği ve çalışmaya ve sosyal hayata kazanıldığı kurumlardı. Cinsel hastalıkların yaygınlaşmasının önlenmesi yönünde kalıcı bir çözüm olarak görüldüğünden, bu kurumlara "Profilaktoryum" adı veriliyordu. Bu kurumların en büyük özelliği, tıbbi-fizyolojik tedavinin yanı sıra pisikolojik tedaviye de büyük önem verilmesiydi. Burada kadınlara okuma-yazma öğretiliyor ve mesleki eğitimden geçiriliyorlardı. Müzik dersi, resim çalışmaları, tiyatro gibi kültürel faaliyetler profilaktoryum yaşamının ayrılmaz bir parçasıydı. Fannina, Profilaktoryumlarda egemen olan atmosferi şöyle anlatıyor:

"Profilaktoryuma giriş gönüllük temelindedir. Müracaat edenin alınıp alınmayacağı hakkında özel bir denetim komisyonu karar verir. Kabul edilenin sadece sağlık durumu değil, psikolojik durumu da özenle incelenir... ve bu muayene sonunda onun hangi gruba katılacağı, hangi kurslara alınacağı tespit edilir... Tüm Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi, bu profilaktoryumlarda da örnek bir aydınlatma çalışması yürütülmekte, okuma-yazma öğretilmekte ve kadınların her yönde düşünsel ilgilerini uyandırmaya çalışılmaktadır. Profilaktoryum üyesi kadınlar —burada 'fahişe' kelimesi kullanılmamaktadır, doktorlar ve diğer enstitü fonksiyonerleri kadınlara "tovariş" [yoldaş —ÇN] diye hitap ediyorlar— çeşitli gruplara ayrılıyorlar..."[127]

İlk ve büyük profilaktoryumlardan biri olan Moskova Profilaktoryumu'nun yıllık raporunda (1 Ekim 1925-1 Ekim 1926) verilen şu rakamlar, profilaktoryumların başarısı hakkında da bilgi vermektedir:[128]

«1 Ekim 1925'de Profilaktoryumda ..... 92 kadın mevcuttu.
Yıl boyunca gelen kadınların sayısı .....276 kadın
Bunlardan:
daimi iş bulanlar ..... 98 kadın
kendi istekleri ile tahliye edilenler ..... 48 "
kurallara uymadıkları için tahliye edilenler..... 21
evlenenler ..... 16 "
memleketlerine dönenler ..... 10 "
çocuk yurtlarına yerleştirilenler..... 5 "
1 Ekim 1926'da mevcut kadınların sayısı.....170 "

Sosyal bileşimleri:
köylü ailelerinden.....155 kadın
işçi ailelerinden. ..... 15 kadın
sendika üyeleri..... 58 kadın
hiçbir sendikaya üye olmayan .....112 kadın
Partili olmayanlar. .....164 kadın
Komsomol üyeleri ....6 kadın

Okuma ve yazma:
okuma-yazma bilenler. ..... 58 kadın
yarı okuma-yazma bilenler ..... 76 kadın
okuma-yazma bilmeyenler ..... 36 kadın

İşsizlik:
yarım yıla kadar ..... 52 kadın
yarım yıldan bir yıla kadar ..... 19 kadın
bir yıldan fazla..... 54 kadın
hiç çalışmamış olanlar..... 45 kadın

Ailevi durumları:
genç kız..... 87
evli 29
boşanmış..... 35
dul.....19
çocuklu 34
çocuksuz 136
frengili..... 88
belsoğukluğundan hasta 40

Yaşları:
14—16 yaş arası 5
16—18 yaş arası 12
18—25 yaş arası 109

25— 30 yaş arası 25
30'un üstünde.....19 »

Yukarıda aktardığımız tedbirlerle yürütülen mücadele, fuhuşun giderek azalmasını beraberinde getiriyordu. Buna rağmen, bunun sabırlı ve uzun süreli bir mücadele olduğu pratikte kendini gösteriyordu. Çeşitli makalelerde bu sorunla ilgili olarak da gelişme ortaya konmaktadır. Örneğin 1930 yılında "Moskauer Rundschau"da yayınlanan "SSCB'de Fuhuş Sorunu" adlı bir makalede şu bilgi verilmektedir:

> "Devrim öncesi dönemin bir kalıntısı olan fuhuş, bugünün Rusya'sında da henüz tam yok olmamıştır. Ama para için kendini satan kadınların sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Çarlık döneminde Moskova ve Petersburg'da 200 bin fahişe sayılırken, bugün bu şehirlerde yaşayan fahişelerin sayısı 1-2 bin civarındadır. (Bu tahmini bir rakamdır, çünkü hiçbir şekilde fahişelerin kayda geçirilmesi zorunluluğu yoktur. Bunlar fuhuş problemi üzerinde çalışan bilimsel ve sosyal örgütlerin tahminidir.) Ne olursa olsun: İki ana kentte 1-2 bin fahişe ve Birliğin diğer şehirlerinde de birkaç bin — bu herşeye rağmen bilmem kaç bin fahişe fazlasıdır."[129]

Makalenin devamında, burjuva-kapitalist ülkelerle Sovyet devletini bu noktada da ayıran temel noktalardan birine işaret edilmektedir:

> "Alınan tüm tedbirlerde, öncelikle kadınlara maddi ve manevi destek vermek söz konusudur. Kapitalist ülkelerde ilk başta gelen, erkeklerin hastalıktan korunması, burada sadece fuhuşun tabii bir sonucu olarak ele alınmaktadır."[130]

1934 yılında "Moskauer Rundschau"da yayınlanan bir makalede, fuhuş sorununun *esasta* çözüldüğü söylenmektedir:

> "Kadının eski köleleştirilmesi yok oldu. Fuhuş kötülüğü yok oldu. Burjuvaziye beyaz köleler akıtan kaynak emekçi kadının sefaleti ve köleleştirilmesi idi. Sovyetler Birliği'nde şurada burada halen kalıntılarına rastlanan fuhuşun ama tamamen başka bir çehresi vardır. Eski burjuva koşullardan gelen, eski varlıklı sınıflara dair anılar ve eğitim ile bozulmuş olan kızlar var. Bu kızlar bazen, bir çift ipek çorap, bir hediye veya şekerleme için

kendilerini satmaya hazırdırlar. Ama bunlar eski kötü geçmişin son gölgeleridir. Bunlar Sovyet yaşamında farkına varılır bir rol oynamamaktadırlar, diğer taraftan ama Sovyetler Birliği'ne gelen burjuva temsilcilerinin yakasına ilk yapışanlar tam da bunlar olmaktadırlar."[131]

Bu döneme ait çeşitli makalelerde fuhuşa karşı mücadelede Sovyet devletinin elde ettiği başarılar ve bu sorunun esasta çözüldüğü savunulurken, fuhuşun son kalıntılarının da varlığı hiçbir zaman gizlenmemiştir. Örneğin 1938 yılına ait bir makalede Moskova'da halen 400 fahişenin varolduğu söylenmektedir:

"Fuhuşa karşı toplumsal mücadelenin etkisi kendisini, savaştan önce 20 000 fahişenin sayıldığı Moskova'da bugün sadece 400'e yakın fahişenin olmasında göstermektedir."[132]

Daha ileriki dönemlerde ise fuhuşun tamamen yokolduğu tespitleri yapılmaktadır. Yukarıda belirtildiği biçimde varlığını sürdürmüş olsa bile —ki bu gayet olasıdır— maddi koşulların ve kadının toplumsal eşitsizliği üzerinde yükselen geleneklerin bir görüntüsü olan kitlesel ve profesyonel fuhuşun ortadan kalktığı bir olgudur.* Bu aşamadan sonra sorun, "Yaşamlarında asla parayla ya da başka bir toplumsal güç vasıtasıyla bir kadın satın almamış olan yeni bir erkekler kuşağı; ve kendini, gerçek aşktan başka hiçbir nedenle bir erkeğe vermeyecek...yeni bir kadınlar kuşağı"nın *(Engels)* yaratılması için mücadeleydi. Bu mücadele, 1950'li yıllarda ağırlık kazanan, toplum içerisinde komünist ahlakın kök salması için mücadelenin bir parçası olarak ele alınıyordu. Dolayısıyla, bu sorunun "fuhuşa karşı mücadele" adı altında yürütülmemiş olması gayet anlaşılırdır ve tamamen doğru bir yaklaşım tarzına işaret etmektedir.

* Sovyetler Birliği'nde kadınların kurtuluşu sorunu ile ilgili olarak, özellikle 1930'lu yıllar sonrası için, hemen her noktada "eleştiri" yağdırmada yarışan her türden burjuva, küçük-burjuva, feminist, oportünist akımların, sosyalist devletin "fuhuşa karşı mücadele" alanındaki siyasetine hemen hiç değinmemeleri —ne olumlu ne de olumsuz olarak— ilginçtir. Bu onların tek yanlı, karaçalıcı yaklaşımlarına işaret etmektedir. Birçok noktada göstermeye çalıştığımız gibi, sadece işlerine gelen noktaları —çoğunlukla da gerçekleri tersyüz ederek— ele almakta ve bunları esasta "kadınların kurtuluşu sosyalizm/komünizmdedir" tek doğru düşüncesini 'çürütmek' için kullanmaktadırlar. Bunun başka açıklaması yoktur!

SONUÇ

Bu bölümde ele aldığımız sorunlar, kadının kurtuluşu bağlamında, çözümü en zor olan sorunlardı, sorunlardır bizce.

Öne konan hedef kadın cinsinin bin yıllar süren köleliğinin ortadan kaldırılması, kadın cinsinin ezilen cins olmaktan çıkarılması idi. Kölelik zincirlerinin en kalın ve dayanıklı halkalarından biri olan eski feodal, burjuva, küçük-burjuva aile yapısı ve ilişkilerinin paramparça edilmesi, cinsler arasındaki ilişkilerde yeni ahlak yargılarının ve değerlerinin yaratılması ve bunların toplüma kabul ettirilmesi gibi muazzam görevlerle karşı karşıya idi genç Sovyetler Birliği! Bu görevlerin gerçek anlamda çözümü aslında "yeni insan"ı gerektiriyordu. Bu görevlerin çözümü için mücadele, Komünizmin yeni insanının yaratılması mücadelesi idi aynı zamanda.

Marx ve Engels, kadının cins olarak gerçekten kurtulması için ev işi ve çocuk bakımının toplumsallaştırılmasını önşart olarak görüyorlardı. Gerçekten de ev işi ve çocuk bakımı "aile" içinde kaldığı sürece, erkek egemen bir toplumda, kadının kurtuluşu mümkün olamazdı. O halde genç Sovyetler Birliği'nin önünde bu alanda Sosyalizmin inşasında en önemli görevlerden biri, ev işi ve çocuk bakımının toplumsallaştırılması yönünde adımlar atmaktı. Ancak kuşkusuz ev işi ve çocuk bakımının toplumsallaştırılması, bu işlerin kelimenin gerçek anlamında "aile" içi iş olmaktan çıkarılması, muazzam bir toplumsal maddi zenginlik ve maddi kaynağın önemli ölçüde bu görevin çözümüne aktarılmasını gerektirir. Genç Sovyetler Birliği ne yazık ki bu görevi bütünüyle çözecek maddi zenginliğe sahip değildi. Bu alana aktarılabilecek tüm kaynaklar aktarılmasına rağmen, ev işi ve çocuk bakımının bütünüyle toplumsallaştırılması hedefine varılması mümkün değildi, bu hedefe 50'li yıllarda bile varılamadı. Bütünüyle toplumsallaştırma hedefine varılamamış olmasına rağmen, bu alanda da Sovyetler Birliği'nde yapılanlar ve varılan yer, o dönemin hiçbir burjuva emperyalist devletinin boy ölçüşemeyeceği muazzamlıktadır.

Hedeflenen bir başka şeyin, insanların, kadın ve erkeklerin, yeni insan yönünde ilerletilmesi ve değiştirilmesinin, coşkun devrim döneminde tasavvur edildiğinden çok daha karmaşık ve zor olduğu görüldü pratik içinde. Her gün dünya tarihi yapıldığı devrimin coşku dolu günlerinde, her şey birkaç yıl, en fazla belki birkaç on yıl içinde hallolacak gibi görünüyordu. Daha sonra, sosyalizmin inşasının meşakkatli, zor toplumsal pratiğinde, "günlük sıkıcı zor işler" içinde, insanların kafalarını değiştirmenin, o kafaları ortaya çıkaran ekonomik-toplumsal ilişkileri değiştirmekten de zor olduğu; "alışkanlığın gücünün en büyük güç" *(Lenin)* olduğu, insanların ahlaki değer ve yargılarının, gelenek-göreneklerinin çok zor değiştiği görüldü. İnsanların ihtiyaçlarını çıkış noktası alan sosyalist bir devlet, siyasetinde, o ihtiyaçların belirlenmesinde rol oynayan bir dizi faktörü, bu arada kafalarda var ve hakim olan eskinin tortularını göz önüne almak zorundaydı. Sosyalist bir devlet emekçi insanlarının büyük çoğunluğunun andaki duyguları, çıkarları, ihtiyaçlarına ters, onlarla kökten çelişen bir "aile" ve ahlak siyaseti izleyemezdi, izleyemez. Yalnızca uzun süreli bir çalışmayla, değişim için gerekli ekonomik önşartların yaratılmasına bağlı ve paralel olarak yürütülen bir ikna çalışması ile insanların kafaları değiştirilebilirdi, değiştirilebilir. Kuşkusuz bu "halk ne yaptı ise doğrudur", "halkımız öyle istiyor" şeklinde halk kuyrukçusu bir siyaset izlenmesi gerektiği biçiminde anlaşılmamalıdır. Hayır! Halk yığınlarının gericiliği ile uzlaşmak, onun kuyruğuna takılmak değildir yapılması gereken. Sorun yığınlardan kopmadan, onların gerici önyargı ve düşüncelerine karşı nasıl mücadele edileceği, doğrunun nasıl kavratılacağı, bunun hangi araçlarla, hangi süreçte kavratılacağı sorunudur. Bu konuda doğru siyasetle, yanlışı ayıran köprü kıl kadar incedir. Ve bu kıl kadar ince köprüden düşmeden geçmeyi başarmıştır Sovyet Bolşevikleri. Fakat esasta doğru bir siyaset izlendiği, ne şu veya bu noktada yanlış yapılmadığı anlamına geliyor, ne de hedefe bütünüyle varıldığı anlamına geliyor. Hedefe bütünüyle varmanın çok daha zorlu mücadeleler ve çok daha uzun bir süreci gerektirdiğini gösteriyor Sovyet deneyimi.

Sovyet deneyiminin gösterdiği şeylerden biri de şudur:

Bir yanda kadının kurtuluşu için bir dizi yasal ve toplumsal kural vardır. Kadının toplumsal üretim içine çekilmesi sorunu esas olarak çözülmüştür. Aile ve evlilik içinde kadının yasalar önündeki mutlak eşitliğinin sağlanması ötesinde, kadını koruyan ek yasalar çıkarılmış-

tır. Kadınların kitleler halinde siyasi hayata katılması, kadınların siyasi hayata, toplumsal yaşama, Sovyet inşa çalışmasına kitlesel katılımı sağlanmıştır. Diğer yanda fakat ev işi ve çocuk bakımının bütünüyle toplumsallaştırılması hedefine varılmaması sonucu, bu işler önemli ölçüde "aile" içi iş olarak kalmış; aile içinde de bu işlerin kadına ait olduğu geleneği yıkılamamıştır. Erkeklerin ev işine ortak olması, çocuk bakımı-eğitimi konusunda sorumluluk duyması vb. kuraldışı olmuştur. Böyle bir toplumsal ortamda sosyalist devlet burjuva ailesinin bir dizi pisliğinden arındırılmış, ondan kökten değişik proleter "Sovyet ailesi"nin güçlendirilmesi siyasetini gündeme getirmiştir. Sosyalist devletin bu siyaseti bizce doğrudur. (Bu siyasetin uygulanmasında ortaya çıkan kimi hata ve zaaflar, ki biz bunlar konusunda yazı içinde tavır takındık, bu siyasetin doğruluğunu ortadan kaldırmıyor.) Sovyetler Birliği'nin kadının kurtuluşu siyasetine feminist cepheden yönelen eleştiriler tam da bu noktada, "Sovyet ailesi"nin güçlendirilmesi siyaseti noktasında yoğunlaşıyor. "30-40'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nde burjuva küçük aile yapısı korundu ve güçlendirildi", "Küçük-burjuva ailesinin egemenliği kuruldu" vb. iddiaları tüm eleştirilerin özünü oluşturuyor. Bu iddiaları getirenler sosyalist toplumla, burjuva toplumunda kadının durumundaki nitel farklılığı görmüyor, kavramıyorlar. Bu eleştirileri getirenler bu farklılığı kavramadıkları için, bugün emperyalist ülkelerde giderek yaygınlaşan "yalnız başına yaşayan, eğiten anne/çocuk", "yalnız başına yaşayıp, eğiten baba/çocuk" ilişkisini, ya da sürekli değişen eşlerle yürütülen küçük aile ilişkilerini güya Sovyetler Birliği'nde 30'lu-40'lı yıllarda hakim kılınan "küçük-burjuva aile yapısı ve ilişkisi"ne üstün görüp, gösterebiliyorlar. Bunlara göre bu "yeni" ilişkiler, sosyalist Sovyetler Birliği'nde de korunduğunu iddia ettikleri burjuva aile ilişkilerinin pratikte yıkılması anlamına gelmektedir. Görüşümüze göre bu burjuva, küçük-burjuva propagandistlerin bu "yeni" ilişkilerinin, kendini bir kollektifin gönüllü ve bilinçli üyesi olarak kavrayan yeni, özgür insanların, özgür ilişkileri ile bir ilgisi yoktur. Emperyalist ülkelerde "yalnız yaşayan-eğiten kadın/çocuk" ilişkisi, tek tek bireylerin yalnızlaşmasının, iki insanın bile birlikte yaşamasının nerde ise imkansız hale gelmesinin, toplumun tek tek

bireylere atomize olmasının en açık ifadesi olan, ve öykünecek bir yanı olmayan bir ilişkidir. Komünistlerin hedeflediği yaşam ilişkileri, bireyin bireyselliğini bir an bile unutmadan, toplumsal bir varlık olduğunu kavradığı ve ona uygun yaşadığı ilişkilerdir. Bizim hedeflediğimiz insani ilişkiler, kollektif yaşam ilişkileridir. Kuşkusuz burada bu "yeni" burjuva ilişkileri için söylediklerimiz, burjuva/küçük-burjuva aile/evlilik —resmen evli veya değil, farketmez— ilişkileri için de geçerlidir. Emperyalizmde tüm insani ilişkilerin gelişme eğilimi, bireyselleşme, yalnızlaşma, kollektif yaşam biçimlerinden mümkün olduğunca uzaklaşma yönündedir. Sovyetler Birliği'nde 30'lu ve 40'lı yıllarda korunan ve güçlendirilen Sovyet ailesinin, bu alanda burjuva ailesi ve onun yaşam ilişkileri ile en küçük bir ortak yanı yoktur. Sovyet ailesinin üyesi olan Sovyet kadını ve Sovyet erkeği işletmede, siyasette, kültürde, hayatın her alanında bir dizi kollektifin de üyesi ve parçasıdır aynı zamanda. Sovyet ailesi, sömürü ve baskı altında, üreticiler arasındaki korkunç rekabet şartları altında yaşayan insanların kendi kendilerini yeniden üretebilmek için geri çekildikleri , kendi kişiliklerini tek yaşayabilecekleri dört duvar gerisindeki "yalnızlığın" adı değildir. Hayır, Sovyet ailesi bir kollektifin bir parçasıdır. O ailenin üyeleri, onları birey ve aile olarak sosyalist toplumun parçası yapan yoğun bir toplumsal yaşam sürdürmektedir. Diyelim ki böyle bir ilişki içinde, evde sosyalist ailenin henüz erkek önyargılardan kurtulamayan erkek üyesi, karısına karşı şiddet uyguladı. Bu toplumu ilgilendirir, ve dört duvar arasında kalmaz. Burada şiddet uygulanan kadının gideceği yer hemen mahkeme de değildir. Ondan önce ailenin içinde yaşadığı bir dizi kollektif kurum vardır. Yapılacak ve yapılan ilk iş, belki de kocanın çalıştığı işyerinin kara tahtasında onun teşhiridir. Bu kollektif yaşam içinde insani ilişki normları kollektifin sürekli denetimi altındadır. Bu denetim, kişiyi gammazlamak, onu yıkmak amacıyla değil, onu eleştiri/özeleştiri silahını kullanarak eğitmek ve kazanmak amacıyla bir denetimdir.

Bütün bu gerçekler Sovyet ailesinin eleştiricileri tarafından bir kenara itilmekte, yok sayılmakta ve tümüyle formal biçimde, hem burjuva, hem de Sovyet çekirdek ailenin "ana- baba-çocuk" üçlüsü

üzerine kurulu olmasından yola çıkılarak, bunların ikisi aynılaştırılmaktadır.

Bu, açıkça söylemek gerekirse, ilkel ve tümüyle bilimdışı bir yaklaşımdır.

Biz Marksist-Leninist klasiklerden, bütün sömürü toplumlarında ailenin —biçimi ne olursa olsun— toplumun temel iktisadi birimi olduğunu öğreniyoruz. Geleceğin toplumunda ailenin bu işlevi ortadan kalkacaktır. Bu "toplumun temel iktisadi birimi" olarak "aile"nin ortadan kalkması anlamına gelir. Geleceğin toplumu ***bu anlamda*** (devletsiz olduğu gibi) ailesiz bir toplumdur da. Erkek ve kadın ve erkek ve kadının beraberliğinden doğabilecek çocuk(lar) arasındaki ilişkiler için bu toplum kendi biçimlerini yaratacaktır. Fakat bu topluma varılması zorlu mücadeleler ve uzun bir süreç işidir. Oraya giden yolda bir durak olan sosyalist toplum, sosyalizmin inşasının daha başlangıcında aileyi —onun toplumun ekonomik birimi olması işlevini— derhal ortadan kaldıramaz. Sovyetler Birliği deneyiminin bu alandaki en önemli sonucu budur. Sosyalist toplumda sosyalist aile, ailesiz bir topluma giden yolda bir ara aşamanın ilişki biçimi olarak yaşanmak zorundadır.

Kuşkusuz bu sosyalist aile de, hangi toplumda oluştuğuna bağlı olarak çok çeşitli biçimlere bürünecektir. Çünkü ülkelerin gelişmesi eşitsiz ve değişiktir. Her ülkede cinsel ilişkiler düzeninde ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel gelişme düzeyine göre değişiklikler vardır. Sosyalist aile hangi ülkede gündeme gelirse, kendine o ülkedeki durumu çıkış noktası alacak, o ülkenin durumuna göre biçimlenecektir.

Bu bölümü Sovyet kadın hareketinin önder kadınlarından birisinin, Golubeva'nın, Birinci Tüm-Rusya İşçi ve Köylü Kadınlar Kongresi'nden beş yıl sonra, bu dönemin güçlükleriyle ilgili olarak yaptığı şu değerlendirmeyle kapamak istiyoruz:

"İç savaşın korkunçluğu, açlık ve ekonomik yıkım hâlâ gündemdeydi. Bize öyle geliyordu ki, sanki burjuva dünyası yıkılmıştı ve onun yıkılması ile birlikte onun aile ve mülkiyet ilişkileri — kadının bağımlılık durumu, ve evet ev ekonomisi bir daha gelmemecesine tarihe gömülmüştü. Şimdi [1923'te yapılan İşçi-Köylü Kadınları Kongresi'nin —ÇN] bu kongrenin kararlarını ve raporunu okuduğu zaman, insan, bunlarda ne kadar rahatlıkla ve kolaylıkla eski dünyanın kökten de-

giştirilmesinden, çocuk eğitiminin bütünüyle devlet tarafından üzerlenilmesinden, evlilik ilişkilerinin altüst edilmesinden, ev işinin yıkılmasından vb. söz edildiğini şaşırarak görüyor. Şimdi bunların söylendiği ve projelendirildiğinden 5 yıl sonra, komünizme ilerleyen yolda büyük zorluklarla karşılaştıktan sonra, biz o dönemde projelendirilen şeylerin hiçbirine henüz varmamış olduğumuzu biliyoruz."[133]

Biz 1923'te projelendirilen hedeflere varılmasının, 1923'te düşünüldüğünden çok daha zor olduğunu, ve düşünülenden çok daha uzun süreceğini biliyoruz. Bunu bildiğimiz kadar şunu da biliyoruz: Sovyet kadın ve erkekleri bu tarihi görevi yerine getirmek için muazzam bir çaba sarfetmişler ve muazzam başarılar elde etmişlerdir. Onların mücadelelerinin deneyimleri başka ülkelerde de sosyalizmin inşası için derslerle, örneklerle doludur.

III. BÖLÜMÜN EKLERİ

EK: I

GALİNA MRAVİNA'NIN KATLİ
Matvey Liebermann'ın "Sovyetler Adına" adlı kitabından özet

"Cinsel özgürlük", "özgür aşk" tartışması ve bu doğrultudaki sapmaların pratiğe nasıl yansıdığına Matvey Liebermann'ın Moskova mahkeme tutanaklarından faydalanarak yazdığı "Sovyetler Adına" adlı kitabındaki "Galina Mravina'nın Katli" adlı parça bir örnek sunmaktadır. Kitap 1923-1929 yıllarındaki, yani Yeni Ekonomik Politika dönemindeki olayları içermektedir.

* * *

"Yıl 1920'ydi. Ukrayna'da içsavaş azmıştı. Birbiri ardına iki düzine iktidar sahibi yoksul ülkeyi yönetmişti. Hepsi de halka gelecekte mutluluk ve refah vaad etmiş, anda ise soyup soğana çevirmişti — her biri kendi tarzında. Değişip duran iktidar sahipleri arasında kimin politikacı, kimin haydut olduğunu anlamak son derece güçtü. İster Mahno 'Babacık' olsun ister Kniş haydutu, ister Almanlar olsun ister Denikin ve Vrangel, hepsi aynı kudurganlıktaydı.

Pahalı ödemek zorunda kaldı Ukrayna, tüm bu büyük ve küçük haydutlardan kurtulmanın dersini. Sonunda kendi İşçi-Köylü Hükümetini kurdu emekçiler. Ve böylece, İlya Sudak'ın doğup büyüdüğü Vityasevka köyünde de günün birinde Enternasyonal'in nağmeleri çınladı.

Gençler akın akın Kızıl Ordu'ya gitti. Genç Sudak, adını ilk yazdıranlar arasındaydı; o da zalimlerden kurtuluşu 'kendi elleriyle' koparıp almak istiyordu, 'Enternasyonal'de dendiği gibi! O sıralar daha 16 yaşındaydı, ama Kızıl Birliklerin zaferinin yalnızca Beyaz Muhafızları silkeleyip atmak değil, aynı zamanda çiftlik sahipleri egemenliğini devirmek anlamına geldiğini bilecek kadar sınıf bilinçliydi. Çiftlik sa-

hipleri egemenliğinin ne demek olduğunu çok iyi biliyordu, çünkü onüç yaşından beri onun çiftlik sahibine ilkönce çoban olarak, sonra değirmende ateşçi olarak hizmet etmişti. Tüm köy bu çiftlik sahibine çalışıyordu. Köylülerin toprağı pek az, çiftlik beyininki ise çok mu çoktu, bu yüzden toprağını, ondan bu lûtfu acizane yerlere kadar eğilerek dilenmek zorunda kalan köylülere kiralıyordu. Karnı tok, sırtı pek, her zaman sarhoş bu bey, tüm hıncını köylülerden alıyordu.

Devrim patlak verip, bir balta darbesiyle çiftlik sahiplerini ve tüm asalakları tırpanladığında, Sudak çok sevindi. Kızıl Ordu'ya girdiğinde sevinçten uçuyordu ve uğruna kendisini ateşe atmaya hazır olduğu davanın zaferine inancı tamdı.

Aynı yılın Ağustos'unda Sudak, Polonya cephesindeki bir muharebe sırasında sağ kürek kemiğinden yaralandı. Üç ay sahra hastanesinde kaldı, ve yıl sonunda sağlığına yeniden kavuştuğunda, Vrangel Beyaz birliklerinin artakalanıyla birlikte gemiyle İstanbul'a yola koyulmuş ve Polonyalılarla barış yapılmıştı.

Fakat kurtulan halkın önüne daha az tehlikeli olmayan bir başka düşman çıkmıştı — açlık. Sudak bu kez de aynı hararetli gayretle kendini Sovyet iktidarının hizmetine sundu, önce Nikolayev kentinde Beslenme Komitesi'nin temsilcisi olarak, daha sonra da Novo Poltavka demiryolu istasyonunda Besin Maddeleri Blokaj Komandosu şefi olarak.

Savaş, beslenme cephesindeki mücadele, sık sık komünistlerle temas ve görüşmeler, Sudak'ın düşünsel ufkunu önemli ölçüde genişletti ve onda öğrenme hırsı uyandırdı. İl Parti Okulu'na girdi ve 1921 sonbaharında —aylar süren bir eğitimden sonra—Moskova Teknik Yüksek Okulu İşçi Fakültesi'ne gönderildi. İlya Sudak o zamanlar 19 yaşındaydı."

* * *

"Savaş Komünizmi"nin yerini "Yeni Ekonomik Politika" alır. Moskova'da eski hayat yeniden canlanmıştır. Gençlik günün yakıcı sorunlarını hararetle tartışmaktadır. Ve bu bağlamda cinsel sorunlar önemli bir yer tutmaktadır.

Aynı dönem, Moskova'daki Leo Tolstoy Teknik Lisesi'nin pedagoji öğrencisi olan Galina Mravina, İşçi Fakültesi öğrencilerinden Viktor'a mektubunda şunları yazar:

"Moskova İşçi Fakültesi öğrencileri gelişigüzel bir yaşam sürdürüyor, herkes sadece kendini düşünüyor. Nereye bakarsan bak alçaklık ve sapıklık! Bugün hiçbir İşçi Fakültesinde tek masum kız bulamazsınız. Birçokları kelimenin tam anlamıyla orospu olmakta. Bunun hakkında birçok kızla konuştum. Ne duydum? Büyük bir ateşle kendi çıkarlarına uygun düşen 'özgür aşk'ı vaaz eden oğlanların etkisinden hiçbir şekilde kurtulamıyorlar. Bunlar 'özgür aşk'ı o kadar çok gerekçeyle ve öyle bir coşkuyla propaganda ediyorlar ki, kızları tongaya düşürüyorlar. Sonra? Sonra da kızlar elden ele geçiyor. Biraz derin düşününce insanın tüyleri diken diken oluyor. Böylesi bir kuşağın yaratacağı yeni nesil nasıl olabilir? Babalar uçarılıklardan, anneler tekrarlanan kürtajlardan yıkkın ve bıkkınlar... Kadınları bir mal gibi birbirlerine sunuyorlar."

* * *

Komünist Partisi üyesi İlya Sudak, 1921'de Moskova Teknik Yüksek Okulu'nun İşçi Fakültesi'ne girer. Bu dönem, "gençliğin yaşları gereği tutkuyla günün canalıcı sorunlarını tartıştığı bir dönem"dir. Gençlik, "özel bir gayretkeşlikle cinsel sorunu tartışıyor. Öğrencilerin bir bölümü için çok basit bir hazır reçete mevcut: Cinsel ilişkinin tam özgürlüğü".

Taşradan gelen ve büyük şehrin pırıltılarına kendini kaptıran İlya Sudak, çok geçmeden "özgür aşk"ın kendine sunduğu "nimet"leri tadar ve kelimenin tam anlamıyla bir çapkın, bir kadın avcısı olup çıkar. Yaşamın getirdiği bir rastlantı sonucu Galina Mravina ile tanıştığında, onu yeni ve masum bir "av"olarak görür ve ağını örmeye başlar. İlya'ya aşık olan Galina için ise bu, uzun ve acılı bir sevgi ilişkisinin başlangıcıdır. Galina için "özgür aşk", SEÇİMDE ÖZGÜRLÜK anlamını taşımaktadır.

Galina'ya sahip olan İlya, bir süre sonra ondan bıkar ve başkalarına yönelir. Büyük acı çeken Galina'nın yaşamı ise İlya'dan gebe kalmasıyla birlikte altüst olur. Genç kız kürtaj yaptırmak için devlet hastanelerine başvurur, ama sıhhatinin buna elvermediği gerekçesiyle reddedilir. Yeteri kadar parası olmadığı, İlya da ona yardım etmeyi reddettiği için, özel doktorlara da gidemez. Sonunda Galina bir kız çocuğu doğurur. Kızını görmek için hastaneye gitmeyen İlya, Galina'ya bir-iki satır not gönderir:

"Galina! Sana yazmamı istemişsin, bu isteğini yerine getiriyorum. Sana anlatacağım yeni bir şey yok. Ve gelecekte ne olacağını kimse bilemez. Bir kızın olmuş, öyle mi? Tebrik ederim. Bana ihtiyaçlarını bildir. Gelecek için planın nedir? Eşyalarını babana teslim ettim. Yarın seni ziyarete geleceğim. Belki de gelemem. Duruma göre. Görüşmek üzere. Adieu... Geçmiş olsun. İlyuşa. 28.2.1924."

Hastaneye gidinceye kadar Galina'nın ailesi kızlarının durumundan bihaberdir. Galina, kız arkadaşları aracılığıyla babasını bilgilendirir. Baba yıkılmasına rağmen, kızına sıcak bir sevgiyle elini uzatır. İlya Sudak, başlangıçta her ne kadar baba olmaktan gurur duyarsa da, Galina'ya gerçekten yardım etmekten çok uzaktır. Onun yardımı, Galina için hastaneden çıkınca kalabileceği bir yer araştırmakla sınırlıdır. Halen hastanede olan Galina'ya yazdığı bir diğer mektupta şunları bildirir:

"Galina! Çocuğa bir yer bulabilmek için Bebek Bakım Yurdu'na gittim ve şunları öğrendim: Doğumdan bir ay önce dilekçe vermiş olsaydın, seni ve çocuğu iki aylığına anneler yurduna alabilirlermiş. Şimdi artık bu kesinlikle mümkün değil, tüm Moskova için sadece 30 yer ayrılmış durumda. Çocuk yurduna ise ufaklığı iki ay olduktan sonra vermek mümkün! Bundan küçükler oraya alınmıyor. İki ay süresince çocuk bakımı konusunda seni bilgilendirmek için eve bir hemşire gelebilirmiş...Moskova Anne ve Çocuk Koruma Dairesi'nden öğrenebildiklerim bunlar."

Galina, hastaneden çıktıktan sonra bir kız arkadaşının yanında kalır ve daha sonra İşçi Fakültesi yurdundaki eski odasına taşınır. İlya ile ilişkileri gün geçtikçe bozulur. Galina, İlya'ya beslediği derin sevgisine karşın, aralarındaki ilişkiye şöyle yaklaşmaktadır:

"Ben kendimi sana zorla karı olarak dayatmadım. Sen de kendini bana zorla koca olarak dayatmadın. Öyleyse bizim aramızda çocuk nedeni ile, yani çocuğun annesi ve babası olarak bir bağ var, yoksa karı-koca olarak değil."

İlya, çocuğa kendi soyadını verir, çocuğun Bebek Bakım Yurdu'na alınmasını sağlar ve ilk dönemler çocuk için nafaka öder. Ama zamanla yeni aşk ilişkilerinin bütün hayatını doldurmasıyla birlikte çocuğa karşı ilgisini tamamen yitirir, hatta ondan nefret etmeye başlar. Artık nafaka da ödememekte ve çocuğun kendisinden olmadığı

dedikodularını yaymaktadır. Galina, kulağına gelen dedikodular karşısında duyduğu tepkiyi tuttuğu günlüğe geçirir:

"Sahte komünistler, 'en sınıf bilinçliler' demek ki böyle. Ve bir de bizde fuhuşun artık sona ermesini istiyorlar. Suçu eski subaylara ve diğer burjuvalara yüklüyorlar, ama kendileri de onlardan geri kalmıyor. Bu sahte komünistlerin komünizm perdesi ardında gizlenmeleri ve böylesi alçaklıklara başvurmaları iğrenç! Bu sahte komünistleri, hiç merhamet göstermeden asmalı! Kendilerini öncüden sayan bu 'en bilinçliler' böyle davranıyor! Bunlar böyle yaparsa, genç komünistler ne yapsın? Onları taklit edip, fuhuşu ve salgınları daha fazla mı yaysınlar? V. İ. Lenin buna karşı mücadele etmişti, bunlar ise kendilerine Lenin'in öğrencisiyiz demeye cüret ediyorlar! Sudak gibi kişiler Leninizmi çok iyi kavramışlar! Elbette hepsi Sudak gibi değil. Ama o ve onun gibiler diğerlerini de yozlaştırıyorlar... Bunlar genç insanlar, ve kadınlarla bu rahat ilişkiler hoşlarına gidiyor. Ve bir de kadının kendisini aşmasını istiyorlar! Aynı Sudak'ın tatlı bir sesle bana kadın-erkek eşitliği, özgür aşk, kadınların bilgisinin arttırılması şarkılarını okuduğunu çok iyi anımsıyorum. Ama söylediği şarkıydı. Ve hâlâ da söylemeye devam ediyor. Bu alanda ustadır o, büyük bir usta!"

Komsomol'daki arkadaşlarından destek alan Galina, İlya'yı nafaka ödemediği için Partiye şikayet eder. Moskova Teknik Yüksek Okulu Parti Hücresi, aldığı kararla, İlya'yı Galina'ya Haziran'da yedi ruble, Temmuz'da İşçi Fakültesi öğrencileri Parti aidatı çıkarılarak bursunun tamamını ödemeye, yazın ise çocuğunun nafakasını sağlamak için çalışmakla yükümlendirir. İlya, gönlü razı olmasa da, Parti kararına uyar, bu dönemde çocuğunun hastalandığını duyunca, belki ölür, diye çok sevinir. Bu arada İlya, kendini içkiye ve zevküsefaya verdiğinden dolayı Partiden atılır. Daha ileriki dönemde İlya büyük bir gayretle Partiye yeniden alınmayı sağlar, ama İşçi Fakültesine alınmaz. Galina nafaka alabilmek için son çareye, mahkemeye başvurur ve çocuğuna nafaka bağlattırır, ve nafaka alabilmek için İlya ile mektuplaşmayı ve görüşmeyi sürdürür. Zaman zaman tükendiğini sandığı sevgisi ise halen küllenmiş değildir. Galina hatıra defterine sık sık, kendini hayata bağlayanın sadece kızı olduğunu yazar ve kendisiyle birlikte kızının canını da almayı aklından geçirir. Bu arada İlya yine nafaka ödemeyi kestiğinden dolayı, kızının ve kendinin geçimini sağlayabilmek için okulunu bırakmak ve çalışmak zorunda kalmıştır. Ha-

tıra defterine yazdığı satırlar bunun kendisi için çok acı bir adım olduğunu göstermektedir.

Çalışmaya başladıktan sonra da Galina'nın durumu pek iç açıcı değildir: Elli rublelik maaşıyla çocuğunu, kendisini ve tuttuğu çocuk bakıcısını geçindirmek zorundadır. Üçüncü taraftan yardım tamamen kesilmiştir. Sudak bu dönemde Kızıl Ordu'da askerliğini yapmaktadır. Galina'ya yardımı tamamen kesmesinin ötesinde, zaman zaman kendisi ondan para talep etmektedir. Galina, işten ve çocuktan kendini kurtarabildiği ölçüde, Genç Komünistler Birliği'nin aday üyesi olarak örgütün verdiği görevlerle uğraşmakta, gücü ve olanakları ölçüsünde bilgisini geliştirmeye çalışmaktadır. Babası da artık Galina'ya yardım edememektedir, çünkü Pedagoji Teknik Lisesi kapanmıştır ve eline sadece küçük bir emekli maaşı geçmektedir. Bu dönemde çocuk yuvalarının kapasitesi oldukça küçük olduğundan, Galina kızını, aylığının yarısı karşılığı bir aileye bakıma verir, bu yine de bakıcı kadın tutmaktan daha ucuzdur.

Aradan uzun zaman geçer. Galina'nın İlya'ya beslediği sevgi tamamen söner. Artık ne pahasına olursa olsun ilke olarak İlya'dan kızı için nafaka alma peşinde koşar. Nafaka ödememeye, hatta Galina'dan para sızdırmaya alışmış olan İlya, kendisi hakkında çıkan mahkeme kararları karşısında hiddetlenir ve Galina'dan tamamen kurtulmaya karar verir. Galina'yı evinde havluyla boğarak öldürür.

Galina'nın katlini suç olarak kabul eden İlya Sudak, mahkeme önünde olayların gelişmesini mümkün olduğunca kendi suçunu hafifletici şekilde aktarmaya çalışır. Bunun için proleter sınıf kökenini ve devrimci mücadele içindeki hizmetlerini kullanmaya çalışır. Sanki kurban Galina değil de, kendisidir. Galina'yı sevmeden onunla birlikte olduğunu, kendisinden gebe kalan Galina'nın ise çocuk sayesinde onu kendisine zincirlemeye ve öğreniminden alıkoymaya çalıştığını, tam bir küçük-burjuva gibi davrandığını anlatır. Çocuğunun ihtiyaçlarını elinden geldiğince karşılamaya çalıştığını iddia eder. Çocuktan nefret ettiği, kucağına bile almak istemediği ve Kızıl Ordu'ya hizmet ederken Mravina'dan para istediği ise güya kesinlikle doğru değildir. Mravina kıskançlığıyla onu bunalıma sürüklemiş ve bu, ayrılmalarına neden olmuştur. Fakat Galina'yı neden öldürdüğüne dair bir açıklaması da yoktur.

Mahkeme, Galina'nın tuttuğu günlük ve çeşitli mektuplar, dinlediği şahitler temelinde, İlya'nın yalanlarını ortaya çıkarır. Mahkemenin Sovyetler adına verdiği karar özetle şöyledir: Mahkeme, Sudak'ın cinsel anarşi yönündeki propagandasıyla ve kendi örneğiyle öğrenciler üzerinde yıkıcı etki yaptığını, Mravina'yı aşağılık emeller uğruna, nafakadan kurtulmak için öldürdüğünü tespit eder. Sudak'ın kişiliği ve davranışlarını toplumsal bakımdan özellikle tehlikeli bulur ve onu on yıl tecrit hapsine mahkûm eder. Üç yıl süreyle medeni ve siyasi haklardan mahrum bırakır.

(*Matvey Liebermann*, "Sovyetler Adına" — Moskova Mahkeme Dosyalarından, Malik Verlag Berlin, 1930. Bütün alıntılar kitabın 111-215. sayfaları arasındaki "Galina Mravina'nın Katli" başlıklı bölümünden alınmıştır.)

EK: II

MİLİTAN MATERYALİZMİN ÖNEMİ ÜZERİNE

[Parça]

Bay P. A. Sorokin adında birisi, bu dergide "Savaşın Etkileri Üzerine" uzun uzun, güya "sosyolojik" araştırmalar yayınlıyor. Bu bilgince makale, yazarın "sosyolojik" eserlerine ve onun sayısız yabancı öğretmenlerine ve meslektaşlarına bilgece göndermelerle dolup taşıyor. Bilgeliği şöyle bir görünüm gösteriyor:

83. sayfada şunu okuyorum:

> "Petrograd'da 10 000 evliliğe 92,2 boşanma düşüyor; fantastik bir sayı, her 100 boşanmanın 51,1'inde evlilik bir yıldan az sürmüş, %11'inin evliliğinin süresi bir ay bile değil, %22'sinin iki aydan az, %41'inin 3-6 aydan az ve yalnızca %26'sının 6 ayın üzerinde sürmüş. Bu rakamlar, modern yasal evliliğin özü itibariyle evlilikdışı cinsel ilişkileri gizleyen ve 'aşk maceraları' meraklılarına 'yasal' inayetle kurtlarını dökme olanağını sağlayan biçimdir." *("Ekonomist", No. 1, s. 83.)*

Elbette ki, hem bu bay ve hem de dergiyi çıkaran ve böylesi gözlemleri yayınlayan "Rus Teknik Cemiyeti", kendilerini demokrasi savunucuları içinde sayıyorlar ve kendileri gerçekte ne olduklarıyla, yani serflik taraftarları, gericiler, "papazlığın diplomalı uşakları" olarak nitelendirildiklerinde, bunu ağır bir hakaret olarak görüyorlar.

Burjuva ülkelerin evlilik, boşanma ve evlilikdışı çocuklara ilişkin yasalarını ve şeylerin her bakımdan gerçek durumunun en yüzeysel tanınması, bu sorunlara ilgi duyan herkese, modern burjuva demokrasisinin, en demokratik burjuva cumhuriyetlerde bile, bu açıdan kadına ve evlilikdışı çocuklara karşı serfliğin tam bir sözcüsü olduğunu gösterecektir.

Bu, Menşeviklerin, Sosyal-Devrimcilerin, anarşistlerin bir bölümünün ve Batının bunlara denk düşen partilerinin demokrasi ve bunun Bolşevikler tarafından zedelenmesine ilişkin çığlıklarını sürdürmeleri-

ni elbette engellemiyor. Gerçekte, tam da Bolşevik devrim, evlilik, boşanma, evlilikdışı çocukların durumu gibi sorunlarda tek tutarlı demokratik devrimi oluşturuyor. Ama bu, her ülkedeki nüfusun yarısından fazlasının çıkarlarını doğrudan etkilemektedir. İlk olarak Bolşevik devrim, kendisinden önceki ve kendisini demokratik olarak adlandıran burjuva devrimlerin büyük sayısına rağmen, bu açıdan ilk kez, hem gerici ve feodal koşullara ve hem de egemen ve mülk sahibi sınıfların bilinen ikiyüzlülüğüne karşı kararlı bir mücadele yürüttü.

Eğer Bay Sorokin'e 10 000 evlilikte 92 boşanma fantastik bir rakam olarak geliyorsa, geriye yalnızca yazarın ya yaşamdan tümüyle kopuk bir manastırda yaşadığı ve eğitildiği —ki, hemen hemen hiç kimse böyle bir manastırın varlığına inanmayacaktır— ya da bu yazarın gerçeği gericiliğin ve burjuvazinin yararına çarpıttığı varsayımı kalacaktır. Burjuva ülkelerin toplumsal koşullarını azbuçuk tanıyan biri, fiili boşanmaların (tabii ki kilise ve yasa tarafından tasdik ve kabul edilenler değil) gerçek sayılarının heryerde karşılaştırılamaz büyüklükte olduğunu bilir. Rusya bu bağlamda tüm diğer ülkelerden sadece bir noktada, onun yasalarının ikiyüzlülüğü ve kadının ve çocuğunun haktan yoksun durumlarını tasdik ve kabul etmemesinde, bilakis açıkça ve devlet iktidarı namına her türlü ikiyüzlülüğe ve haktan yoksunluğa karşı savaş açmasında yatmaktadır.

Marksist bir dergi, serfliğin bu türden modern "aydın" yandaşlarına karşı da savaş yürütmek zorunda kalacaktır. Hatta belki de bu insanların hiç de az olmayan bir bölümü devletten para almakta ve çocuklara musallat azılı ırz düşmanları en alt yaş grubu için okullarda eğitmenlik rolü için ne kadar işe yararlarsa o kadar bu işe yaramalarına rağmen, gençliği aydınlatmak için devlet hizmetinde bulunmaktadırlar.

Rusya işçi sınıfı, iktidarı elde etmeyi başardı, ama onu kullanmasını henüz öğrenemedi; çünkü, aksi taktirde allame toplulukların böylesi öğretmenlerini ve üyelerini çoktan ve en nazik bir şekilde burjuva "demokrasisi" ülkelerine postalamış olurdu. Orası, böylesi serflik havarileri için tam da doğru yerdir.

O bunu isterse öğrenecektir."

(V. İ. Lenin, Eserler, Almanca, cilt 33, s. 221-223.)

EK: III

SOVYET AİLE HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ

1—Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'yle kadın tümüyle kurtuldu, bütün toplumsal ilişkilerde cinsiyetler arasındaki eşitsizlik kesinlikle ortadan kaldırıldı. Stalin Anayasası'nda, kadınların ülkenin iktisadi, devletsel, kültürel ve toplumsal-politik yaşantısının tüm alanlarında erkeklerle eşit haklara sahip oldukları saptanmıştır. Bu hakları gerçekleştirme olanağı kadına, onun çalışma, işin ücretlendirilmesi, dinlenme, sosyal sigorta ve eğitim hakkı açısından erkekle eşit kılınması yoluyla; ayrıca anne ve çocuğun çıkarlarının devlet tarafından korunması, çokçocuklu ve yalnız yaşayan annelere devlet yardımı, tam ücretli hamilelik izni, geniş bir doğumevleri ve çocuk yuvaları ve kreşler ağı yoluyla sağlanmaktadır. *(SSCB Anayasası'nın 122. Maddesi).*

Dünya üzerinde ilk kez Sovyetler Birliği'nde kadınla erkeğin tam hak eşitliği, yalnızca yasalarda saptanmakla kalmamış, aynı zamanda yaşamda da gerçekleştirilmiştir. "Proletarya, kadın için tam özgürlüğü zaptetmeden, tam zaferi kazanamaz", diye öğretti Lenin. *(Lenin, Eserler, cilt 30, s. 347, Rusça; Almanca: cilt 25, s. 44.)* Eğer kadın, aile içinde hak eşitliğine en küçük ölçüde de olsa sahip olmasaydı, asla eşit haklara sahip olma hakkını gerçekleştiremez, asla devlet yönetimine ve üretimde çalışmaya katılamazdı. Partimizin ve Hükümetimizin, kadının ülkenin tüm toplumsal ve politik yaşamına çekilmesine daima ne muazzam önemi biçtiklerini biliyoruz. Bundan dolayı, devletimizin anayasasının temel ilkesi olarak kadının tam hak eşitliği, sovyet sosyalist aile hukukunda da kapsamlı ve çok yönlü olarak dile gelmektedir. Sovyet ailesinde, bütün aile üyeleri —cinsiyetinden bağımsız olarak— tümüyle eşit haklara sahiptirler: Karı-koca —erkek ve kadın— eşit karşılıklı hak ve yükümlülüklere sahiptirler; ebeveynler —anne ve baba— çocuklarına karşı eşit hak ve yükümlülüklere sahiptirler; çocuklar —oğul ve kız— ebeveynlerine karşı eşit haklara ve eşit yükümlülüklere sahiptirler; erkek ve kız kardeşler birbirlerine karşı eşit hak ve yükümlülüklere sahiptirler vs.

Böylelikle, erkeğin ve kadının evlilik ve akrabalık yoluyla ortaya çıkan bireysel haklarda ve mal hukukunda tam hak eşitliği, Sovyet aile hukukunun temel bir ilkesidir.

2— Kadının tam hak eşitliğinin gerçekleştirilmesi, onun üretime çekilmesi ve devlet yönetimindeki çalışması, anne ve çocuğun korunması için kapsamlı önlemler olmaksızın olanaksız olurdu. Bu önlemler, yalnızca onun henüz erkekle tam eşitliği elde etmemiş, eski eşit olmayan konumunun izlerinin henüz tümüyle silinmemiş olduğu dönemde zorunlu değildi. Bu önlemler, bugün de mutlaka gereklidir. Devletimiz eğer (özellikle hamilelik ve emzirme döneminde) gerekli çalışma koşullarını yaratarak, kadının, annenin ve çocuğun sağlığını koruma amacıyla geniş bir özel tıbbi kurumlar (anne danışma yerleri, doğum evleri vs.) ağı yaratarak ve onu özellikle her gün çocuğun eğitiminde destekleyerek, ona günbegün yardım etmeseydi, kadın annelik yükümlülüklerini yerine getirmeyle, aile içinde çocukların eğitimiyle, üretimde çalışmayı bağdaştıramazdı. Sovyetler Birliği'nde çocukların çıkarlarının korunmasına ve onların komünist eğitimine son derece büyük bir özen gösterilmektedir. Çocukların eğitimi: bu, Sovyet ailesinin ana görevidir. Devletimiz, çocukları kreşlerde, çocuk yuvalarında, okullarda, çocuk oyun bahçelerinde, piyönye kamplarında vs. eğiterek, eğitim işinin esaslı bir payını üstlenmektedir. Burada toplumsal eğitim, aile içindeki eğitimden kopuk yürümemektedir. Çocukların sayısız çocuk yurtlarındaki eğitimi aile içindeki eğitimin yerine geçmiyor, tam tersine çocukların ebeveynler tarafından eğitilmesiyle sıkı bir bağ içinde gerçekleşiyor. Bundan dolayı, devletimizin anayasasının bir ilkesi olan anne ve çocuğun korunması, aynı zamanda Sovyet aile hukukunun da temel ilkelerinden biridir.

3— Yukarıda da belirtildiği gibi, çocuk eğitimi, Sovyet ailesinin ana görevidir. Ebeveynler, çocuklarını eğitmede kapsamlı bir yardım elde etmektedirler, Sovyet aile hukuku her açıdan ebeveynlerin haklarını korumakta, ancak çocuklarının düzenli eğitimi konusunda ebeveynlerden yüksek taleplerde bulunmaktadır. Ebeveynlerin hakları aynı zamanda onların yükümlülüğüdür ve yükümlülüklerini usule uygun olarak yerine getirmediklerinde, velayet hakları ellerinden alınabilir. Yasamız, ebeveynler, çocuklarına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmez ya da gereğince yerine getirmezlerse, mahkemenin onların elinden velayet haklarını alabileceğini belirlemektedir. İnsanın

insan tarafından her türlü sömürüsünü ortadan kaldıran Sovyet İktidarı, aile hukuku alanındaki ilk yönetmeliklerle yalnızca ebeveynlerin çocukları sömürmesini tümüyle olanaksız kılmakla kalmadı, aynı zamanda velayet haklarının yalnızca çocukların çıkarları doğrultusunda kullanılması gerektiğini Sovyet aile hukukunun bir ilkesi olarak saptadı.

4— Sovyetler Birliği'nde evlilik, kadınla erkek arasında tekeşlilik ilkesine dayanan gerçekten gönüllü bir birliktir. Tek eşlilik ilkesi kapitalist ülkelerin yasalarında da ikiyüzlülükle ilan edilmektedir; ama gerçek tek eşliliğin gerekli koşulları, yalnızca üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ve buna dayanan insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırıldığı sosyalist toplumda mevcuttur. Bundan dolayı, ***tek eşlilik, Sovyet aile hukukunun temel ilkelerinden birisidir.***

Bir bütün olarak Sovyet ailesinin pekişmesine yönelik olan Sovyet aile hukukunun ilkelerinin içeriği, daha sonra aile hukununun her bir kurumunun ele alınmasında ayrıntılı olarak ortaya konulacaktır.

("Sovyet Medeni Kanunu",
cilt II, s. 434-437, Almanca,
VEB Deutscher Zentralverlag, Berlin 1953.)

EK: IV

SOSYALİST TOPLUMDA AŞK, EVLİLİK VE AİLE ÜZERİNE

Aşk nedir ve sosyalist toplumdaki aşkın antagonist sınıflı toplumdaki aşktan farkı nedir?

Aşk insana özgü bir histir. İnsan dışında organik dünyanın başka hiçbir temsilcisine has değildir. İnsanlarda aşkın doğal temeli cinsel güdüdür; fakat aşkın zengin içeriği, gücü ve güzelliği, kadınla erkek arasındaki düşünsel ilişkinin karakteriyle, karşılıklı anlayışlarıyla, görüşlerinin ve ilgilerinin ortaklığıyla belirlenir. Ve bu da, insanlık kültürünün gelişme aşamasına, kadın ve erkeğin toplumsal konumuna, zihinsel ve ahlaki gelişme seviyelerine bağlıdır.

ANTAGONİST SINIFLI TOPLUMDA KADINLA ERKEK ARASINDAKİ KARŞILIKLI İLİŞKİLER

Toplumsal gelişmenin uzun tarihinin akışı içerisinde kadınla erkek arasındaki karşılıklı ilişkilerin karakteri, son tahlilde iktisadi nedenler ve her şeyden önce de toplumsal üretimin gelişme seviyesi tarafından belirlenen çeşitli değişikliklere maruz kalmıştır.

"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" adlı ünlü kitabında F. Engels, özel araştırmaların malzemelerinin genellemesi olarak, kadınla erkek arasındaki karşılıklı ilişkilerin çeşitli biçimleri hakkında kısa bir tarihsel bakış verir.

Antagonist sınıflı toplum koşulları altında üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet, bu karşılıklı ilişkilerin gelişmesinde belirleyici rolü oynuyordu. Tüm insancıl duygulara ve vasıflara uğursuz damgasını vuruyor ve kadınla erkek arasındaki karşılıklı ilişkileri bozuyordu. Evlilikte kadını özel mülkiyetin tamamlayanı olarak —çeyiz olarak— alan erkek, müstakbel karısının duygudaşlığı için özel bir çaba göstermezken, bağımlı köle olarak kadın da ona karşı, birçok halde nefretle karışık korku duyguları besleyebilirdi ancak.

Antagonist sınıflı toplumda insanların toplumsal karşılıklı ilişkilerinden kaynaklanan cinsiyetler arasındaki karşılıklı düşmanlık, edebiyat, sanat vb. alanlarda da yankısını buldu. A. M. Gorki "Kadın Üzerine" başlıklı makalesinde buna dair şunu yazmıştır: "Bugüne kadar gerektiğince eleştirel incelemeye tabi tutulmamış ve sarsılmaz 'gerçekliğini' ve 'meşruluğunu' koruyan yüz kızartıcı bir olgu bütün uygarlık tarihi boyunca süregelmiştir. Bu olgu, kadına karşı, güya organik olarak erkeğin entellektüel gelişme seviyesine yetişme kabiliyeti olmayan —erkeğe kıyasla— alçak bir yaratık olarak kadına ilişkin zihniyettir." *("Bolşevik", No. 7/1934, s. 40.)*

Binyıllar boyunca din tarafından beslenen, yansımasını sanatta, deyişlerde ve halk efsanelerinde bulan kadına karşı böylesi bir zihniyet, cinsiyetler arasında gerçekten insancıl ilişkilerin gelişmesini engelledi.

Ortaçağ romanlarında şövalyelerin gönlünün ideal kadınına aşkları anlatılıyordu. Fakat bu, şövalyelerin evlilik sadakatini emniyete almak için kadınlarına iğrenç bekâret kemeri takmalarını engellemedi. "İlk gece hakkı", feodal ağalara, serflerinin yeni evlendikleri taze kadınlarını saraylarına almalarına izin veriyordu. Kadınlar oradan ertesi gün ırzına geçilmiş, namusu lekelenmiş halde, aşağılanmış kocasına geri dönerdi.

Kapitalist toplumda özel mülkiyete tapma uç noktalarına kadar götürüldü. Özel mülkiyetten kaynaklanan kaygılar burada evlilik ve yeni bir aile kurma sorunlarında başrolü oynarlar. Eşlerin birbirine ilgilerini hiç kimse sormaz. Kanıksanmış ticari anlaşmaların sadece başka bir türüdür mesele.

Amerikalı gazeteci Ferdinand Lundberg tarafından yapılan evlilik ve aile ilişkileri pratiğinin bir tahlili, milyarder ve milyonerlerin ailelerinde evliliklerin onyıllardan beri sadece çıkar amacıyla yapıldığını göstermiştir — yani ancak, iki bankanın, sanayi tekelinin, ticaret kartelinin sermayesini birleştirmeyi ya da herhangi başka bir füzyonu gerekli gördüklerinde.

Böyle bir evliliğin kaçınılmaz yol arkadaşı, hem erkeğin hem de kadının eş aldatmasıdır. "Resmi fahişeleri bir yana bırakalım, yanlarında çalışan proleterlerin karılarına ve kızlarına keyiflerince el atmakla yetinmeyen burjuvalarımız, birbirlerinin karılarını ayartmaktan sonsuz bir zevk alırlar" — Marx ve Engels, "Komünist Partisi Manifesto-

su"nda burjuvazinin yalancı namusunu bu sözlerle teşhir ediyorlardı. Engels burjuvazinin bu pratiğini, barbarlık çağında olağan olan grup evliliğine bir geri dönüş olarak değerlendiriyordu.

Fakat buna rağmen aşk vardı ve üretim araçları üzerinde özel mülkiyete dayanan koşullar altında ezilen ve fakat sömürücülerin ahlakının yıkıcı etkisine karşı kararlılıkla direnen ezilen sınıfların insanları arasında gelişiyordu. Adi maddi çıkar düşüncelerinden özgür olarak ve ilgilerinin ortaklığıyla, ortak işle ve ezenlere karşı ortak mücadeleleriyle emekçiler gerçek insancıl aşkı yaşıyorlardı.

SOSYALİZMDE KADINLA ERKEK ARASINDAKİ YENİ İLİŞKİ

Proletarya içinde aile ilişkilerinin karakteri sorunu ve sosyalist toplumda gelecekteki ailenin perspektifleri de Marksizmin teorisyenlerinin bilimsel araştırmalarına konu olmuştur. İnes Armand 1915 yılında bu sorunu konu edinen broşürünü Lenin'e gönderdiğinde, çok önemli sorunlarla aşırı yüklü olan Bolşevik Partinin büyük önderi, Armand'ın yapıtını eleştirmek ve bir dizi derin teorik tezler kaleme almak için zaman bulmuştur.

İ. Armand broşüründe başka şeylerin yanı sıra "aşk özgürlüğü" talebini ortaya koymuştu. Lenin, bu görüşün temelli yanlış olduğunu gösterdi, çünkü bunun içerisinde aşkta maddi (mali) kaygılardan, dini önyargılardan vs. özgür olma gibi doğru düşüncelerin yanı sıra, aşkta ciddiyetten, çocuk doğurmaktan özgür olma, zina özgürlüğü gibi yanlış düşünceler de olabilir. Birinciler proletarya açısından kabul edilebilir düşüncelerken, sonuncular apaçık burjuva bir bakış açısını ifade etmektedir ve bu yüzden reddedilmelidirler.

Ayrıca Lenin, bir taraftan sıradan eşler arasında kirli sevgisiz öpücükler ile diğer taraftan gelgeç coşkulu ve ilişkili temiz öpücüklerin karşı karşıya konulmasına kategorik olarak karşıdır. "Popüler bir broşür için", diyor Lenin, "küçük burjuva-entel-köylü... sıradan ve iğrenç aşksız evliliğin karşısına aşklı proleter medeni evliliği koymak daha iyi olmaz mı?" *(Eserler, Cilt 35, s. 140.)* Lenin tam da bu biçimi —aşklı proleter medeni evliliği—, sosyalist toplumda gelecekteki

ailenin prototipi olarak görüyordu ve her türlü kısa birliktelik biçimlerini reddediyordu.

Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin en büyük kazanımlarından biri, kadının tam özgürleşmesi ve erkekle eşit konuma sahip olmasıdır. Kadın siyasi, ekonomik ve kültürel alanda faaliyet gösterme imkanı elde ettikten sonra, tarihsel açıdan bakıldığında kısa bir süre içinde erkeğin yanında komünist toplumun aktif kurucusu haline gelmiştir. Sovyet gerçekliği, kadının biyolojik ve toplumsal anlamda sözümona aşağılık tabiatına ilişkin bütün gerici uydurmaları çürüttü. Sovyet kadını sosyalizmin inşasına muazzam bir katkı yaptı ve erkeğin yanında eşit haklara sahip olarak bütün çalışma ve bilgi alanlarını fethetti. Kadınla erkek arasındaki karşılıklı ilişkiler de Sovyet ülkesinde değişti. Burada kadının erkeğe hukuki ve ekonomik bağımlılıktan tamamen özgür olması da büyük bir rol oynadı. Bu temelde aşk esaslı değişti, yeni bir içerikle zenginleşti. Kapitalist ilişkilerin bozucu etkisinden kurtulmuş aşk, gerçekten insancıl olmuştur.

Sovyet gençliği klasik edebiyatın şiir ve romanlarını okuduğunda, aşkın anlatıldığı tablo ve resimlere baktığında, aşk şarkıları, romansları ve aryaları dinlediğinde, kendi yaşadıklarıyla geçmişin sanatı ve edebiyatında anlatılanlar arasında bir uyumluluk olduğunu tespit etmektedir. Fakat Sovyet insanı yaşadıkları ve hissettikleri pekçok şeyde de geçmişten temelden ayrılmaktadır. İnsanlar arasındaki yeni karşılıklı toplumsal ilişkiler temelinde sosyalist toplumda aşk da yeni, daha zengin ve daha güzel bir içerik kazanmıştır.

İnsancıl aşkın doğal hedefi ve en yüksek anlamı çocuklardır. Kadınla erkek arasındaki bu duygunun normal gelişmesi, genellikle onları kaderlerini ömür boyu birleştirme ve bir aile kurma kararına götürür.

Fakat bu büyük ve hayati soruna antagonist sınıflı toplum şartları altında ve sosyalizmde karar verme arasında temelden ve derin bir fark vardır. Eskiden evlendikten sonra kadın ve erkeğin kaderi tamamen farklı şekilleniyordu. Evlenmekle kadının bağımsızlığı tamamen elinden alınıyordu. Onun kaderi, ev idaresinin, çocukların kaygısı ve kocasının kaprislerine nasıl katlanacağı ile sınırlı dar ev dünyası idi.

Günümüzde, sosyalist toplum şartları altında, ailede kadın erkekle aynı konumu almaktadır. Gerçi bugüne kadar daha hâlâ ev idaresinin esas yükü kadının sırtındadır ve çocuklara da daha fazla zaman ayırmak zorundadır; ama devlet kadının yardımına koşmaktadır. Sov-

yetler Birliği'nde, kadının birçok yükünü azaltan koskoca bir sağlık, komünal ve eğitim kurumları ağı kurulmuştur. Kreşler, çocuk yuvaları, tıbbi danışma merkezleri, kantinler, çamaşırhaneler, dikiş ve tamir atölyeleri, anne ve evkadını olarak kadının yükümlülüklerini hafifletmekte ve ona, ailesini ihmal etmeksizin çalışma hayatına ve toplumsal hayata, keza eğitime de katılma imkanı sağlamaktadır. Diğer taraftan sevecen ve ince ruhlu erkek de genelde kadının gerek ekonomik meselelerine, gerekse çocuk bakımına yardım etmek için elinden geleni yapmaktadır; kadının da genel kültürel gelişmede ona ayak uydurabilmesi için tüm önkoşulları yaratmaya çalışmaktadır.

Sanayide, ulaşımda, tarımda ve birçok kültürel alanda —sağlık alanında, eğitim alanınında, sanatta vs.— faal olan kadınların ezici çoğunluğu, çalışma ve toplumsal faaliyetleri ile annelik görevlerini ustalıkla birleştirmeyi biliyorlar. Sovyet kadınının eski ev kölesi ile hiçbir benzerliği kalmamıştır. Sovyet ülkesinin kadını yeni yaşamın inşasına aktif katılmaktadır. Bu suretle ilgi çevresi sürekli genişlemekte, bilgisi artmakta, genel kültür seviyesi yükselmektedir. Sovyet kadını, zihinsel dünyası sürekli gelişen ve zenginleşen bir insana özgü olan cazibesini ve çekiciliğini daima korumaktadır. Böylece aşk da, —eskiden aile yaşamının monoton renksizliğinde sönmüş olan bir duygu— sosyalizm koşulları altında kesintisiz gelişmekte, Sovyet insanının yaşamını zenginleştirmekte ve güzelleştirmektedir...

AŞK NASIL DOĞAR VE GERÇEK AŞKI SAHTE AŞKTAN AYIRAN NEDİR?

İnsanlar gençliklerinde, ilkönce karışık ve bilinçsiz deneyimlerin etkisiyle, sık karşı cinsle olan karşılıklı ilişkilerinin karekteri üzerine gittikçe daha çok düşünmeye başlarlar. Genç erkekler ve kadınlar arasındaki olağan, basit, yoldaşça ve arkadaşça ilişkilerde birden daha derin ve coşkulu hisler doğar. Çok sayıdaki arkadaşlar ve dostlar arasından, kendisini cezbedilmiş hissettiği birisi öne çıkar. Bu duygu çeşitli biçimlerde ortaya çıkar. Bu, birisinin özellikle beğenilen ve özellikle çekici bulunan dış görünüşüne bir hayranlık olabilir. Sonra bu insanın iç dünyasına, ruhunun özelliklerine, karakterine, eğitimi ve işine ilgi uyanır. Sevilen insanı daha iyi ve daha yakından tanıma, onunla daha sık birlikte olma, ona düşüncelerini, duygularını ve ilgilerini an-

latma, ortak yaşam sorunlarını ve geleceğe yönelik plânlar üzerine konuşma arzusu doğar. Bundan sonra sevilen dostun şefkatli sözleriyle, mektuplarıyla ve sıcak anlarla muazzam sevinç deneyimleri ve geçici ayrılıklardaki üzücü hasretler gelir.

Aşk böyle ortaya çıkar ve gelişir. Elbette yaşamda sayısız varyasyonları vardır. Önceden de söylendiği gibi, aşkın doğal temeli kadının ve erkeğin cinsel güdüsüdür. Ve fakat aşkın temel içeriği ve güzelliği düşünsel ilgilerin ortaklığıdır. Bu, sevenlerin karakter itibariyle tamamen zıt olabilecekleri olgusuyla çelişmez.

Fakat gerçek büyük aşkı, gelgeç sevgiden nasıl ayırmalı? Aşk doğduğunda genç insanlar bu büyük duygunun sihiri altında kalırlar. Bazen bu duygu o kadar güçlü olur ki, insanlar birrak muhakeme kabiliyetlerini ve kendilerine hakimiyetlerini kaybederler ve aceleci ve düşüncesiz kararlar almaya eğilimli olurlar. Diş güzelliğin, yakınlaşma için tayin edici gerekçe olması ender değildir. Tabii ki, böylesi büyük ve yaşamsal bir sorunda karar almakta böylesi gayri-ciddi bir motivasyon bazen vahim sonuçlara yol açar.

Dış güzellik katiyen her zaman insanın iç dünyasının da aynı güzellikte ve zenginlikte olduğunu göstermez. Aşkın verdiği mutluluğun tam olması için, sevilen insanın düşünsel zenginliği sorunu birincil öneme sahiptir.

Aşka ciddi yaklaşım, onun zaman tarafından belirli bir sınanmasını şart koşar. Bu, sevenlerin birbirlerini gerçekten tanımaları, hislerinin gücünü ve derinliğini birbirine karşılıklı düşünsel ve moral destek vermede pratikte sınamak, gelecek yaşamın perspektifleri sorununu ciddi surette tartışmak ve gelecekteki çocuklarının kaderi için topluma karşı sorumluluklarını iyice tartabilmek için gereklidir.

Genellikle ilk büyük aşık olma, gerçek büyük aşk olarak görülür. Fakat arkasından sık sık bir hayal kırıklığı da gelir. Bu bazı insanları, eş seçerken daha dikkatli olmaya, yeni duyguya mantıki bir yön vermeye sevkeder, bazı insanları ise karşısındaki insanın onurunu kendi onurunu kıran gayri-ciddi, kayıtsız davranışlara alıştırır. Gerçekte ortada sadece kısa bir hoşlanma varken, düşüncesizce ve bazen de bilinçli olarak sahte aşk yeminleri ve vaadleri vermek bundandır.

Beğenilen bir insana olan kendi duygularının aceleci bir değerlendirmesi, pratikte, ya hayal kırıklığıyla sonuçlanan ya da daha vahim sonuçları olan, böylesi havai beraberliklere götürür.

Karşı cinse olan doğal ilişkimizin insancıllığından söz ederken, herşeyden evvel toplumsal düzenimizin karekterini göz önünde bulunduruyoruz. Komünist ahlakın en önemli ilkesi, insana yaklaşımda gerçekten insancıl olmaya dayanan ve mutluluğunu bize teslim eden insana karşı özel bir ince ruhluluk talep eden hümanizmdir. Bu, gençliğin komünist eğitiminin en önemli görevlerinden birisidir. "Sevmeyi öğretmek", diye yazıyor Makarenko, "aşkı tanımayı öğretmek; mutluluğu öğretmek — özsaygıyı, onuru öğretmek demektir." Özerk bölge Venüs'e yapılacak hiçbir eğitim gezisi, bu meselede yardımcı olamaz. İnsan toplumunda ve hele de sosyalist toplumda cinsel eğitim fizyolojik bir eğitim olamaz. Cinsel eğitim herşeyden önce insanın toplumsal kişilik olarak kültürel eğitimidir.

Böylece gerçek aşk sahte aşktan, gelgeç bir gönül macerasından, duygunun daha derinliği, sürekliliği ve yönelimiyle, sevilen insanın kaderi için sorumluluk bilinciyle, gelecekteki çocuklara karşı sorumluluk bilinciyle ve toplum önünde bunların eğitimi sorumluluğuyla ayrılır. Büyük aşk aşıklar tarafından bilinçli olarak, bütün yaşam için inşa edildiğinde, büyük mutluluğu getirir.

AŞK SÜREKLİ OLABİLİR Mİ YA DA MUHAKKAK DEĞİŞMEK ZORUNDA MI?

İnsan yaşamının belirli bir devresinde oluşan bir duygu olarak aşk, bu duygunun yeni içerikle sürekli zenginleşmesi anlamında, gelişir ve değişir.

Gerçek büyük aşk, aile kurmaya götürür. Kadın ve erkek arasındaki aşka, sevinç dolu annelik ve babalık duyguları eklenir. Bu yeni duygular, cinsel aşkı değiştirir ve güzelleştirir. Aile yaşamı, aile kollektifinin sağlamlaşması ve gelişmesi için itina ve dikkat gerektirir. Kadın ve erkeğin, çocukları ve kendileri için duyduğu kaygılar aşkı daha da kalıcılaştırır. Ama ekonomik ve toplumsal faaliyete katılım, eğitim, sürekli kültürel gelişim ve herşeyde karşılıklı destek, aşkı yeni içeriklerle doldurur. Bütün yaşam sorunlarını birlikte çözen ve çeşitli zorlukları aşan insanlar, birbirlerine daha fazla değer verir ve aşkları daha güçlü alevlenir. Tarih, bilimin, edebiyatın ve sanatın büyük otoritelerinin, korkusuz devrimcilerin ve de birçok sade insanın yaşamını ve yaratıcı yolunu büyük sevinçlerle aydınlatan sayısız aşk ve arkadaş-

lik örnekleri tanımaktadır. Bu insanlar, normal insan ilişkilerini bozan sömürücü toplumun olumsuz koşullarına rağmen, aşkın ve arkadaşlığın derin ve kuvvetli duygusunu bütün yaşam boyunca taşımayı bildiler.

Sovyet ülkesinde yeni Sovyet ailesi ortaya çıkmıştır ve güçlenmektedir. Bu kendisini, diğer şeylerin yanında, sürekli artan çok çocuklu ailelerin sayısında göstermektedir. Bilindiği gibi Sovyet hükümeti anneler için —üçüncü çocuğun doğumundan itibaren— sırf bir maddi yardım saptamakla kalmadı, ayrıca bunun ötesinde çok çocuklu ailelerin annelerini Annelik madalyalarıyla, "Anne onuru" madalyasıyla ve "Kahraman anne" onur ünvanıyla ödüllendiriyor. Soyvet ülkesinde bugün 30 000 "Kahraman Anne" ve 2 800 000 "Anne Onuru" ve "Annelik Madalyası" ile ödüllendirilmiş kadın var.

Pratik, çiftler arasındaki aşkın sürekli güçlenmesiyle daha da pekişen çok çocuklu ailelerin çoğunluğunun mutlu aileler olduğunu gösteriyor.

Aşkın kalıcılığı, gücü ve güzelliği ilgili kişiliğin genel ahlaki seviyesine bağlıdır. Aşkın kalıcılığı, sosyalist toplum şartlarında, insanın özellikle değerli bir ahlak özelliğidir.

Kıskançlık nedir ve aşkın kaçınılmaz bir yol arkadaşı mıdır? diye soruluyor.

Kıskançlığın özü, sevilen insanın mülkiyet olarak ayrımsız sahibi, duygularının tekeli olmaya dayanmaktadır. Bu duygu, sınıflı toplumun oluşumu ve iki başlı evlilikten özel mülkiyetin ilkel hücresi olarak monogam aileye geçiş koşulları altında ortaya çıkmıştır.

Ama bir kez ortaya çıktıktan sonra bu duygu, özel mülkiyetçi ilişkiler düzeninin doğurduğu duyguların gelişme mantığına tabi idi. Erkek kadına kendi mülkü imiş gibi davranıyordu ve kendisinden başka kimseye ait olabilmesine müsade etmiyordu. Din bu ilişkiyi kutsuyor, hukuk, çiğnenmesi acımasızca cezalandırılan bir yasa hükmüne yükseltiyordu.

Aynı zamanda hetereler ve daha sonra da fahişeler erkeğin emrinde bulunuyordu, ve bu da ekonomik olarak erkeğe bağımlı olan ve onun sevgisini kaybetmekten korkan kadının kıskançlığına yol açmak zorundaydı. Fakat antagonist sınıflı toplumda evlilik fuhuş ve zinayla birlikte yürüdüğünden, bu temelde karşılıklı kıskançlığın gaddarlığı da gelişti.

Aşk duygusunun özgür, doğal gelişmesini engelleyen, kanun çerçevesi içine tıkan dini ve hukuksal yasaklar, sadece birbirini seven insanlara acı vermekle kalmıyor, aynı zamanda onları sık sık bu yasakları çiğnemeye sevkediyor ve bu da kadınlarla erkekler arasında karşılıklı daha fazla güvensizlik uyandırıyordu. Yalan-dolana dayanan antagonist sınıflı toplum şartları altında, o olmadan gerçek aşkın olamayacağı insanlar arasındaki o karşılıklı güven yoktur. Bu yüzden kıskançlık aşkın kaçınılmaz bir yol arkadaşı idi. Her olayda bu duygunun temeli reel değildi. Birçok durumda sadece şüphe temelinde, kadının ya da sevgilinin, erkeğin ya da sevgilinin sadakatsiz olduğu zanniyla oluşuyordu ve kıskanancı çıldırtıyor ya da suç işlemeye itiyordu.

Gerçek bir insancıl aşkın filizlenmesi ve gelişmesi için tüm önkoşulları yaratmış olan sosyalist toplumdaki insanların karşılıklı ilişkilerinin yeni karakteri, bu duyguyu, aynı zamanda çirkin uzantısı kıskançlıktan da kurtarmıştır.

Sovyet insanları arasındaki karşılıklı ilişki insan onuruna saygıya, kişilik özgürlüğüne saygıya ve tam karşılıklı güvene dayanıyor. Bu özellikler gerçek insancıl bir aşk için zorunlu önkoşullardır.

Sovyet insanları —kadınlar ve erkekler— özellikle kollektife bağlılıklarıyla güçlüdürler. Hepsinin, çeşitli ilgilerin birleştirdiği çok sayıda yoldaşları ve arkadaşları vardır. Kadın ve erkek arasındaki yoldaşlık ve arkadaşlık eğer yüksek manevi bir temele dayanıyorlarsa, kesinlikle bunlar arasında cinsel yakınlaşmaya götürmek zorunda değildir. Dolayısıyla evli olan ya da aile kurmaya niyetlenen kadın ve erkeklerin, eşlerinin aile dışındaki dostluk ilişkilerini engellemeye de hiçbir sebepleri yoktur.

Büyük, gerçek, insancıl aşk karşılıklı güvene dayanır. Eğer kadınla erkek arasındaki ilişki temiz, dürüst ve samimi ise, karşılıklı sadakatle kenetlenmişse, bu güven güçlü ve kalıcıdır.

Aşkta karşılıklı sadakat, insanların bilincindeki kıskançlık gibi geçmişin böylesi bir kalıntısını bertaraf etmenin temel aracıdır.

("Sovyetler Birliği Basını", No. 220/1951, s. 3-296.)

EK: V

KÜRTAJ SORUNU VE ANNE VE ÇOCUKLARIN DAHA GÜÇLÜ KORUNMASI SORUNLARI ÜZERİNE EŞİ GÖRÜLMEDİK ÇAPTA BİR HALK TARTIŞMASI

Bugünlerde her işletmede, her kulüpte, her ailede, iş arkadaşları arasında, eşler arasında, sporda ve birkaç kişinin biraraya geldiği her yerde bir sorun üzerine tartışılıyor. Bugünlerde on milyonlarca insan fikir alışverişinde bulunuyor. Bu fikir alışverişi platonik bir tartışma değil, bizzat bir yasa danışmanlığı, bir devlet siyasetçiliği edimidir.

Sovyet Hükümeti, tüm Sovyet halkının çıkarlarını ve duygularını en derinden ilgilendiren bir yasa tasarısının danışmasında tüm Sovyet kamuoyunu yardıma çağırdı.

Mesele şudur: Anne ve çocuklar Sovyetler Birliği'nde şimdiye kadar olduğundan nasıl daha iyi korunabilirler. Kadının sağlığı sık sık çocuk düşürmenin zararlı sonuçlarından nasıl korunabilir? Anne, bazı babaların babalık sorumluluklarını ciddiye almamak anlayışlarından nasıl korunabilir? Toplumda bir özgür insanın onuruna yaraşır bir yere istisnasız sahip olan Sovyet çocuklarının sağlığı nasıl daha iyi korunabilir, eğitimleri nasıl daha fazla geliştirilebilir?

I. Yeni Yasa Tasarısı

Yasama organlarında işleme girmeden önce geniş bir inceleme için halka sunulan Merkez Yürütme Komitesi'nin hazırladığı yasa tasarısında bu ve benzeri sorunlar ortaya koyulmuştu. Oldukça kapsamlı yasa tasarısında ortaya koyulmuş olan, Merkez Yürütme Komitesi'nin önerilerinin anlamı kısaca şöyle toparlanabilir:

En mükemmel profesörlerin kanaatine göre, kadını yavaş yavaş ya da aniden kötürümleştiren kürtaj toplumsal bir kötülüktür. Ve fakat belirli şartlar altında çocuk düşürmek yine de ehvenişerdir. Kapitalist

şartlar altında müstakbel proleter anne için, eğer bir kişiye daha yiyecek gerekirse, onun ve ailesinin mahkûm olacağı açlık sefaletinden, ya da çocuğun karanlık bodrum katında perişan olmasından, gençlerin işsizlik ve sefalet içinde perişan olmasından ehvenişerdir.

Proleter devrim, üreticilerin her türlü sömürüden kurtulmasını ve emekçi kadınların tamamiyle eşit haklara sahip olmaları yolunda engel olan bütün zincirlerden kurtulmasını sağladı.

Fakat içsavaş ve dış müdahaleden sonra ekonomik yıkım ve Çarlığın ağır kültürel mirası, devrimin ilk yıllarında kadınların tüm haklarını tamamiyle kullanmalarını ve gelecek tehlikesi olmaksızın annelik görevlerini yeterince yerine getirmelerini mümkün kılmamıştı. Bu yüzden 1920 yılının Sovyet yasası, onlara tedbirler almaksızın çocuk doğurmayı emreden kapitalist yasama kurullarının ikiyüzlülüğünün tersine, belirli bir süre için ve uygun klinik bakımı şartları altında kürtaja izin vermiştir.

> "Ancak insanın insan tarafından sömürülmesinin olmadığı, kadının tüm haklara sahip toplumun bir üyesi olduğu ve emekçilerin maddi refahının sürekli iyileşmesinin toplumsal gelişmenin bir yasasını oluşturduğu sosyalizm koşulları altında —deniyor tasarıda— diğer şeylerin yanısıra yasal yasaklar aracılığıyla da kürtaja karşı mücadele sorunu ciddiyetle ortaya atılabilir."

Yasa tasarısı, hamileliğin devamı müstakbel annenin hayatı veya sağlığı için tehlike oluşturduğu durumlar dışında, kürtaj yasağını öngörmektedir. Kapitalist yasamadan tamamen farklı olan cezai önlemler çok ilginçtir. Kendine kürtaj yaptıran kadına ilk durumda sadece resmi kınama, tekrarlama durumunda hafif bir para cezası düşünülürken, kadını kürtaja zorlayan doktor ve de erkek için hapis cezası öngörülmektedir. Bu karar da, yasa tasarısını hazırlayanların herşeyden önce kadının korunmasını dikkate aldıklarını göstermektedir.

Tasarının diğer maddeleri, anne ve çocuğun her türden korunmasının fevkalâde bir gelişmesini öngörüyor.

Tasarıda doğum ve beslenme yardımının esaslı surette artırılması, memur kadınların hamilelik izinlerinin işçi kadınların hamilelik izin süresine çıkarılması bulunuyor (birincilerin şimdiye kadar doğumdan önce 42 gün ve doğumdan sonra 42 gün ücretli izin hakları vardı, ikincilerin ise 56'şar gün izin hakkı vardı, artık işçi ve memur kadınlar

56'şar gün, yani hemen hemen dört ay tam ücretli hamilelik izni alacaklar). Hamile kadını işe almayı reddeden iktisat yöneticileri için cezai önlemler öneriliyor ve aynı zamanda işletme yönetimi, hamile kadına izin süresi başlamadan önce de ücreti düşürülmeksizin daha hafif bir iş vermekle yükümlendiriliyor.

Devamla çok çocuklu aileler için fevkalâde bir gelir önerilmektedir: bu gelir, sekizinci ve daha sonra doğan her çocuk için, çocuk beş yaşına basana kadar, her yıl 2000 ruble, onbirinci çocuktan itibaren ilk yıl için 5000 ruble ve diğer dört yıl boyunca her yıl için 3000 ruble tutuyor.

Önümüzdeki üç yıl zarfında şehirlerde 11 000, köylerde 32 000 yataklı doğumevleri inşa edilecek ve kullanıma sunulacak.

Önceden bu üç yıl için planlanmış olan sayının dışında çocuk yuvalarında ve kreşlerde çocuklar için milyonlarca yer ve ayrıca çok sayıda süthane ve diğer tesisler kurulacak. 1935 yılının 785 milyon tutarındaki görkemli harcamalarına karşılık sadece bu yıl içerisinde bütün bu gayeler için iki milyar 174,1 milyon ruble harcanacak.

Devamla nafaka kanununun ve çocuğun bakımı için nafaka ödenmemesi halinde öngörülen ceza müeyyidelerinin ağırlaştırılması tavsiye edilmektedir. Ayrıca boşanmadan sonra çocuğun yanında kaldığı anne veya baba, babadan ya da anneden bir çocuk için aylığının üçte birini, iki çocuk için aylığının yarısını ve daha fazla çocuk için aylığının yüzde 60'ını talep edebilecek.

Öz olarak kanunun müeyyideleri bunlardır.

II. Halk Tavır Alıyor

Yasa tasarısı üzerine tartışma tasarının yayınlanmasıyla birlikte başladı. Elbette ki, herkesin hayranlık ve hoşnutluk duyabileceği ve üstelik böylesi fevkalâde sosyalist tedbirler için kendi ülkesinin muktedir olduğuna gurur duyduğu, anne ve çocuk korunmasının genişletilmesi önerileri üzerine tartışmaların pek az bir bölümü yürüyor. Esas olarak çocuk düşürme ve bunun yanı sıra nafaka ve benzeri gibi sorunlar üzerine yürüdü ve yürüyor.

Genel durum değerlendirilebilindiği kadar, toplantılarda hemen hemen tüm kadın ve erkek konuşmacılar ilkesel olarak çocuk düşürmeye karşı mücadelenin amacı ve zamanı üzerine konuştular. Fakat ta-

sarının tek tek maddeleri ve formülasyonu üzerine yoğun tartışmalar yürüyor.

Birçok kadın (ve erkek) tasarının olduğu gibi kabul edilmesinden yana. Bunların bazı canlı örnekleri şunlar: başarısızlıkla sonuçlanan bir kürtaj sonucu bütün hayatı boyunca çocuk doğuramayacak olan ve şimdi bir çocuk doğurmanın umutsuz hasretinin acısını çeken kadınlar; sık sık yapılan kürtajlar yüzünden sağlıkları tahrip olmuş olan kadınlar; maddi güvencesizlik korkusuyla hamileliklerini yarıda bırakan ve şimdi hızla gelişen refahın karşısında endişelerinin temelsizliğini gören kadınlar. Hatta bunların bazıları öngörülen ceza müeyyidelerinin sertleştirilmesini talep ettiler.

Fakat diğer yandan bir dizi mantıklı ek ve düzeltme önergesi biçimini alan, ortaya koyulmuş olan yasağın formülasyonuna karşı, bir kenara atılamayacak olan argümanlar belirtildi. Birçok kadın ve erkek konuşmacı öncelikle, sadece sağlık endikasyonundan hareket eden yasağın istisnalarının —gerçekten biraz sert olan— formülasyonuna karşı çıktılar. Emekçilerin durumunun yıldan yıla iyileştiği ve Sovyetler Birliği'nde olan kadın ve çocuk korunmasının başka hiçbir ülkede hayal edilemiyeceğine işaret edildi. Ancak herşeyden önce konut sorunu, her ailenin kolaylıkla çocuk sayısını sınırsız çoğaltabileceği oranda çözülmemiş. Aynı argüman aynı zamanda çeşitli türden önerilere yol açtı. Bazıları, çok çocuklu olanlara daha büyük ev verileceği eklenmesi kaydıyla yasağın tamamen korunmasını savundular. Başkaları ise belirli konut şartlarında kürtajın serbestliğini savundular. Yine başkaları belirli çocuk sayısından itibaren kürtaja izin verilmesini önerdiler.

Başka kadınlar, Sovyetler Birliği şartlarında mesleki çalışma ile anneliğin bir arada gayet mümkün olduğu, ama bunun sınırsız çocuk sayısı ile olamayacağından bahsettiler. Kadının mesleki çalışmasına engel olan çocukların sayısının ne kadar olduğu farklı şekillerde tahmin edildi. Bazı kadınlar, eğer çocuk yuvaları ve kreşler doğru işlerse, bir düzine çocuk ile de mesleki çalışma yapabileceklerini açıkladılar. Başkaları üç veya dört çocukla yetinmek istiyorlardı, yine başkaları (özellikle öğrenciler) için bir çocuk dahi engel olacakmış gibi görünüyordu. Moskova Telefon Santrali'nden yaşlıca memureler, kapitalizm şartları altında evlenmenin bile işten çıkarma nedeni olduğu, fakat şimdi yalnız Merkez Müdürlüğün kreşlerinde, yalnız olan ve yine de rahat rahat çalışabilen telefonist kadınların düzinelerce çocuğuna

bakıldığını hatırlatarak başka bir tavır koydular. Bunlar önerilerini tembel nafaka ödeyicilerine karşı ağırlaştırılmış ceza müeyyideleri üzerinde yoğunlaştırdılar. Bunlardan bazıları emzirme parası ve doğum yardımındaki artışı yetersiz görüyorlardı.

Başka kadın ve erkek konuşmacılar prezervatif üretiminin artırılmasını ve kalite ve güvenliğinin iyileştirilmesini istiyorlardı. Anlaşıldığı kadarıyla bu zaten öngörülüyor. Çünkü geçenlerde —daha tasarı yayınlanmadan önce— yeni prezervatif ve preparat örnekleri ile dolu bir devlet eczanesinin büyük bir camekânını gördüm. Camekâna "Kürtaja karşı mücadele için" yazılmıştı. Başka kuşkular da ifade edildi: kürtajın yasaklanması —sert cezai müeyyidelere rağmen— illegal sahte hekimliği teşvik etmeyecek mi?

Sonra başka fikirler duyuluyordu: "Devrimden önce kimse ona yardım etmediği ve büyük bir sefalet içinde yaşadığım için hasta çocuğum öldü. İkinci çocuğum Sovyet iktidarı altında hasta olduğunda, muhteşem bir sanatoryuma yerleştirildi ve bana sağlıklı olarak geri verildi. Ben yasaktan yanayım."

36 yaşında bir şapkacı kadın "Muhteşem bir kanun", — dedi ve bu ifadeyi şöyle gerekçelendirdi: "Sağlığımı sarsmış ve beni kısır bırakmış olan birkaç kürtaj yaptırmıştım eskiden. Şimdi, on yıllık çeşitli tedavi süreçlerinden sonra, doktor bana çocuk doğurabileceğimi söyledi. Bu benim hayatımın en mutlu günü idi."

Tartışma böyle devam ediyor. Tasarı veya onun tek tek müeyyidelerinden yana ya da bunlara karşı olan tüm argümanlar sadece bir şeyi gösteriyor: Hiçbir kadın, hiçbir erkek sorunu "ya benim çocuğum ne olacak?" şeklinde ortaya koymuyor. Konuşmaların hiçbirinde gelecek korkusu veya endişesi ifade edilmedi. Her hususta mutlu bir hayat sürdürmekte olsalar da veya daha büyük bir konut veya daha fazla gelir alacakları için henüz gelecek aya veya yıla geçiş zorluklarıyla beklemekte olsalar da, bu duyguları tanımayan sosyalist toplumun insanları tartışıyordu. Kapitalist ülkelerde emekçi anne sık sık yirmi yaşındaki oğluyla da —kızlarından hiç bahsetmiyoruz— ne yapabileceğini bilmiyorken, bu Sovyet anneleri hatta daha doğmamış olan çocuğun hayat perspektifleri üzerine eminler.

Sosyalizmde geleceğe —hatta sürekli daha iyi bir geleceğe—güvenle bakmayacak hiç bir insanın doğmayacağı ve doğuran hiçbir annenin egemen halkın toplumu tarafından yalnız bırakılmayacağı bi-

linci tartışmaya damgasını vuruyor. Ağrısız doğum [yönteminin —ÇN] kitleler arasında yayılmasının sürekli ilerlemeler kaydetmesi olgusunun da buna katkısı olmuştur.

Bu yasa tasarısı kapitalizm şartları altında kürtaj yasağına karşı ümitsiz bir mücadele yürüten milyonlarca emekçi kadını "arkadan vurmayacak mıdır"? Sovyet düşmanı basında kuşkusuz böylesi itirazlarla karşılaşacağız.

Korkmadan cevap verilebilir:

Tam tersine: Bu tasarı ve bu tartışma onu haklı mücadelesinde ***güçlendirecektir.***

Kapitalist ülkelelerin proleter ve emekçi kadını kürtaj özgürlüğü için, burjuvazinin ikiyüzlü kürtaj kanununa karşı şu gerekçe ile mücadele ediyor: eğer çocuk doğurmamızı istiyorsanız, o zaman çocuklar ve onların gelecekleri için uğraşın. Onların hapishane kanunlarına karşı mücadeleleri anneliğe karşı kısırlık için değil, kapitalist sisteme karşı, sefalete ve sömürüye karşı bir mücadeledir. Anneliğin asalak rahatlıklarını bozacağından veya —ki doğru bir tedaviyle tehlikesi olmayan— vücutlarının "zayıflığı" için korkan burjuva bayanların gayeleri ile onların hiçbir ortaklığı yoktur. Onlar bazı küçük-burjuva aydınların kapitalizmde mantıksız olan şiarlarını da anlayamıyorlar: "Kadın kendi vücudu üzerine kendisi özgürce karar vermeli." Çocukları olsa da olmasa da kendi vücutları üzerine özgürce karar alamayacaklarını biliyorlar. Gelişen bir sınıf olarak işçi sınıfı —Lenin'in tespit etmiş olduğu gibi— Neo-Malthuscu teorilerin düşmanıdır. Kapitalizm böylelikle onların mutluluğunu daha da vahimleştirmezse anneliğin onlar için bir bahtiyarlık ***olacağı*** ve çocuk arzulayan işçi kanları normal insancıl duygulara sahip insanlardır. Sefalet ve hapishane kanunları zoruyla onlar, kendilerini sömürenlere karşı iki katlı bir nefretle sahte hekimlere gidiyorlar. Onlardan nefret ediyorlar, çünkü bu kanunlar yüzünden sefaletleri daha da artmaktadır, ve onlardan nefret ediyorlar, çünkü sömürü sistemi onların annelik mutluluklarını ellerinden almakta veya annelik ıstırabına çevirmektedir. Onlar Sovyetler Birliği'nde bunun zıttını görüyorlar. Çocuk bakımının zorluklarını devletin bertaraf etmeye uğraştığı ve birçok zorluğu kaldırmış olmasıyla, onların da —evet artık zengin burjuva bayanların değil sadece onların— ağrısız doğumun faydalarından yararlanabilmeleriyle, sonsuz sefalete mahkum olmaksızın onların da anne olabilmeleriyle kimsenin kölesi olmadıkları için,

kadınların gerçekten kendi vücutları ve kişilikleri üzerine özgürce karar verebildikleri bir ülkeyi görüyorlar. Vücudun özgürlüğünü proleter kadınlar kısırlığa özgürlük, acı bir yaşlılığa özgürlük olarak değil, bilakis ilk etapta refaha ve kültüre ve de bahtiyar bir anneliğe özgürlük olarak ele alıyorlar. Fakat bu özgürlüğü emekçi kadınlara yalnız muzaffer sosyalizm tanıyor ve daha da fazla tanıyabilecektir. Henüz —tartışmada da ortaya çıktığı gibi— bazı engeller vardır. Burada diğer şeylerin yanı sıra özellikle hızla gelişen sanayi merkezlerinin dar konut şartları önemsiz bir rol oynamıyor. Fakat birçok kadın şu fikirden yola çıkıyor: konut sorunu ve diğer zorluklar —mevcut oldukları ölçüde— sosyalizmde az ya da çok geçici bir kötülük oluştururken, kürtaj tekrar düzeltilemeyecek bir adımdır.

Kanunun kamuoyunun açıklığa kavuşmasından sonra bugünkü biçimiyle mi, yoksa değiştirilmiş bir biçimde mi kabul edileceğinden bağımsız olarak, şu veya bu maddesine dair olası kuşkulardan bağımsız olarak bu kanun, bir kez daha sosyalizm dünyası ile kapitalist kölelik dünyası arasındaki farkı gözler önüne seren bir kanundur.

Bahtiyar annelik namına kürtaja karşı mücadele eden Sovyet kadınları ve mutsuz bir annelikten kurtulmak imkanını ***dahi*** onlara tanımak istemeyen sisteme karşı mücadele eden kapitalist ülkelerin emekçi kadınları gayeleri ve mücadelelerinde hemfikirdirler. Onlar ***aynı hedef*** için mücadele ediyor.

("Rundschau", No. 26/1936, s. 1021-1023.)

EK: VI

GENİŞLETİLMİŞ ANNE VE ÇOCUK BAKIMI VE KÜRTAJ YASAĞI ÜZERİNE YENİ SOVYET YASALARI

Profesör Felix Halle

Partinin ve Sovyet Hükümeti'nin kürtaj ve bunun bir parçası olarak anne ve çocuk bakımına ilişkin yeni yasa tasarısını tartışmaya sunduktan ve kent ve kırdaki bütün mesleklerden emekçilerin bu tartışma içinde dile gelen görüşleri tüm Sovyet basınında yayınlandıktan sonra, şimdi bu sorunlar kompleksi üzerine yeni yasa ilan edilmiş bulunuyor.

Yeni yasalar, çok yüksek kültürel öneme sahip bulunmaktadır. Sovyet yasaları, biçimleri açısından bile, burjuva devletler tarafından şimdiye kadar yayınlanan ceza yasalarından temelde ayrılmaktadırlar. Klerikal, feodal, mutlakiyetçi dönemin devlet biçimlerinin ardılları olarak burjuva devletler, öncüllerinden devraldıkları kürtaj yasalarını liberal dönemlerde ılımlılaştırma ve gericiliğin güçlenme dönemlerinde tekrar sertleştirmekle yetindiler. Bu yasaların hepsinde, kürtaj yapan ya da yaptıran kadının uzun hapis cezaları ve pranga mahkumiyetiyle ağır cezaya çarptırılması aynı kaldı. Kapitalist görüşleriyle uyum içinde, burjuva devletler, kürtajı yasakladıkları yasalarda nüfus artışının yükünü —kısmen de olsa— kamu araçlarından karşılama şeklinde bir devlet yükümlülüğünü asla kabul etmediler. Burjuva devletin anne ve çocuk için "sosyal yardım yasası"nda üstlendiği kıt yükümlülükler, burjuva devletin bu sorunlar arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde halkın önüne sermekten kaçınmak zorunda olmasından dolayı, kürtaja ilişkin cezai kurallardan tümüyle ayrı bir şekilde ortaya konmaktadır.

Yeni Sovyet yasaları, yeni, sosyalist iktisadi düzen ve buna bağlı yeni sosyalist görüşler temelinde ortaya çıkan görüşler olarak karakterizedirler. Toplumun yeni doğanlara —özellikle de çok çocuklu ailele-

re— karşı toplumsal yükümlülükleri, bu yeni, sosyalist yasaların odağında durmaktadır. Yeni Sovyet yasasının cezai kuralları, esas olarak eğitsel önlemler karakterine sahiptir. Yeni yasada ayrıntılı bir şekilde yeni bebek yuvalarının (kreşler), çocuk yuvalarının kurulması, genişletilmiş hamilelik koruması (izin), bakım personelinin eğitimi ve hazır bulundurulması, çok çocuklu aileler için ödeneklerin yükseltilmesinden bahsedilmektedir. Sovyetler Birliği, ebeveynlere çocuklarının bakım ve eğitimini kamu araçlarıyla her tarzda kolaylaştıran insanlık tarihindeki ilk devlettir. Yeni Sovyet yasası, çok çocuklu aileler için yılda 2000 ile 5000 ruble arasında bir desteği öngörüyor. Bunlar, devlet bütçesinde dev miktarlara varan, kapitalist devletlerin maliye bakanlarını korkuya düşüren ve onlara ütopya gibi gelmeleri gereken miktarlardır. Sovyet yasa koyucusu, yasanın tanıdığı ayrıcalıklardan kanunun yayınlanması sırasında yasanın öngördüğü koşullara sahip olan tüm çok çocuklu ailelerin yararlandırılmasını ısrarla emretmektedir. Bu düzenleme, çok çocuklu aileler açısından —eğer ebeveynler ortalama gelir basamağındalarsa— ailenin gelirinin tayin edici yıllar için iki katına ya da daha fazlasına çıkacağı anlamına gelmektedir.

Sosyalist yasa koyucunun her iki cinsiyetin hakları ve yükümlülükleri konusundaki burjuva görüşlere karşı tümüyle değişik tavrı, kendisini nafaka sorununda da göstermektedir. Sovyet yasası, nafaka yükümlülüklerinden kaçmaya çalışan erkeklere karşı cezai önlemleri sertleştirmektedir. Burjuva yasaları, birçok durumda erkeklerin hamile bırakmanın iktisadi sonuçlarından kaçmalarına olanak sağlamaktadır. Bu bağıntı içinde, yalnızca kısaca, babalığı araştırmayı yasaklayan Code Napol éon'a değinmekte yarar vardır (La recherche de la paternit est interdite). Alman medeni kanunu da hamile kalma süresi içinde birden fazla erkekle yatma durumunda, söz konusu olan bütün erkeklerin nafaka ödememesine olanak tanıyan ve çocuğun bakımını yalnızca evlilik dışı doğum yapan anneye bırakan gerekçeleri tanımaktaydı. Ama yalnızca iktisadi yükler değil, aynı zamanda çeşitli ülkelerin daha eski yasaları da, hem feodal ve hem de burjuva dönemde kadınları etkiledi. Çeşitli ülkelerin yasaları, birbirleriyle uyum içinde, kürtaj durumunda ölüm cezası öngörüyorlardı. Code Napoléon, ölüm cezasının yerine alçaltıcı uzun hapis cezalarını geçirdi. Gerçi hapis cezaları 19. yüzyılda Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da düşürüldü, fakat Alman imparatorluk ceza yasasının kürtaj yapan ya da yaptıran hamileler için

her kürtaj başına savaştan önce öngördüğü azami ceza beş yıldı. Kürtajın meslek haline getirilmesi durumunda öngörülen ceza 15 yıl hapisti. Weimar Cumhuriyeti'nde kürtaj yaptıran için azami ceza beş yıl hapis olarak saptandı ve asgari ceza önemli ölçüde düşürüldü. Almanya'daki kadınlar açısından, kürtaj yapmaya teşebbüs etmenin ceza kapsamı içine alınması çabası özellikle acı bir durumdur.

Bu bağıntıda, yalnızca kadını ya da esas olarak evlilik dışı cinsel ilişkisinin sonuçlarıyla birlikte kadını taciz eden yasalara karşı toplumsal eleştiri içinde ortaya çıkmış en tanınmış klasik ve modern Alman yazınına değinmek istiyorum. Burada ilk plânda *Goethe*'nin *"Faust"*ta şekil verdiği çocuk katili olmuş terkedilmiş bekâr annelerin idam edilmesini dile getirdiği Gretel trajedisini anmak gerekir. Friedrich *Schiller,* aynı konuyu "Çocuk Katili" adlı şiirinde ele almaktadır. 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlangıcının dramlarından Gerhard *Hauptmann*'ın *"Rose Bernd"*ini ve savaştan önce Almanya'nın en iyi sahnelerinde sıkça gösterilen Leo *Tolstoy*'un *"Karanlığın Gücü"*nü anmak gerekir. Son olarak da Alman tiyatro yazarı Frank *Wedekind*'in küçük-burjuva çevredeki gençliğin cinsel sıkıntılarıyla bağıntı içinde kürtaj sorununu ve yalnız yaşayan bir aydın kadının yazgısını konu edindiği iki eserini, *"İlkbahar Uyanışı"* ve *"Müzik"*i saymak gerekir. Anılan yazarlar tarafından çarpıcı örneklerle plastik bir şekilde ortaya konan kadınların burjuva devletlerin yasaları altındaki kaderi göz önünde tutulursa, burjuva ve Sovyet yasaları arasındaki büyük kültürel fark özellikle çarpıcı biçimde ortaya çıkmaktadır.

Sovyet yasası, aynı soruna ilişkin olarak, burjuva yasalarından tümüyle ayrı bir düzeyde hareket etmektedir. Sovyet yasası, hamilelere karşı son derece ılımlı bir ceza, yani Almanya'da anayasal ve demokratik dönemde yalnızca gençlik ceza hukukunda 12 ya da 14 ile 18 yaş arasındaki kişilere karşı kullanılan bir ceza türü olan uyarıyı seçmektedir. Olayın tekrarlanması halinde Sovyet yasası, kürtaj yapan ya da yaptıran hamileye karşı, yine de görece hafif bir ceza öngörmektedir.

"Cinsel Yaşam ve Ceza Hukuku" adlı yazımda *(Moor Yayınevi, Berlin 1931),* "Kürtaj ve Doğum Düzenlenmesi" bölümlerinde kürtaj sorununa ilişkin toparlayıcı sözlerimin başına şu cümleyi yerleştirdim:

"Ne Sovyetler tarafından ve ne de proleter doktorlar, hukukçular, sosyologlar ve diğer dünya tarafından, hamileliğin kesintiye uğratılmasının kadın organizmasına yönelen ciddi ve ağır bir müdahale olarak görülmesi gerektiği reddedilmemiştir."

Sovyet yasa koyucusunun şimdiye kadar kürtaj yapan ya da yaptıran hamileye karşı —en hafifi de olsa— her türlü ceza tehdidine başvurmaması, sosyalist toplumda kürtajın doğum düzenlenmesinin mevcut aracı olduğu şeklindeki yanlış anlayışa yol açtı. Bu yanlış anlayış, Sovyet devletinin geçiş döneminin zorlukları karşısında şarlatan kürtaja karşı mücadele amacıyla, resmi hastanelerde yalnızca tıbbi endikasyon durumunda değil, aynı zamanda iktisadi zorluklar ve diğer kişisel sıkıntılar durumunda da kürtajın yapılması için, devlet doktorlarını geniş ölçüde —zaman zaman neredeyse sınırsız bir şekilde— hamilelerin hizmetine sunmasıyla güçlendirildi.

Geçiş döneminin toplumsal zorluklarının aşılmasıyla birlikte, çok başlı bir ailenin kurulması ve bakımı için yeni toplum tarafından yaratılan ön koşullardan yararlanmak için duyguların uyandırılması ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Plân ekonomisine, yüksek derecede gelişmiş ve toplumsallaştırılmış sanayie ve ağırlıklı olarak kollektifleştirilmiş ve makineleştirilmiş bir tarıma dayanan ve yükselen bir sınıf olarak proletarya, aile ve doğum düzenlenmesi sorunları karşısında, Avrupa ve Amerika'nın küçük-burjuvazisi ve onun ideolojik etkisi altındaki işçi aristokrasisinden tümüyle farklı bir şekilde durmaktadır. Sovyetler Birliği emekçileri için, söz konusu halk tabakalarının aileyi küçük tutmaya zorunlu kılındıkları koşullar, yalnızca bir ya da iki çocuğa iyi bir eğitim ve öğretim olanağı sağlayan araç tasarrufu ve bunalımlardan duyulan korku, öğretim olanaklarının üniversiteye kadar devlet tarafından taşınması ve plân ekonomisinin bunalımı ve işsizliği dışlaması sonucu ortadan kalkmıştır. Yeni yasada ifadesini bulan sosyalist ekonominin güçlenmesiyle birlikte, her hamile için, kürtaj yasağını gerçekten güvence altına alan efektif sosyal yardımlar pratik olarak sağlanmalıdır. Burada hem işletmelere ve hem de toplumsal örgütlere sorumluluk dolu görevler düşmektedir.

Açıklamalarımın başında, burjuva feodal yasaların kadına karşı sertliğinin ve vahşetinin örneği olarak *Goethe*'nin "Faust"un birinci

bölümünde ele aldığı "Gretchen Trajedisi" ni vermiştim. *Goethe,* uluslararası kültürel öneme sahip bu klasik manzum eserinde, son bölümde, düşlediği en yüksek idealin bir anlatımını vermektedir (*Faust,* ikinci bölüm, beşinci perde: Sarayın büyük ön avlusu):

> *Faust:* [Burada tümünü şiir biçiminde çevirmediğimiz bu bölümde Goethe, ortalığı kirleten, pis kokular yayan bir bataklığın kurutulmasını ve burada bir yaşamın canlanmasını anlatmaktadır. Bataklık kurutulup, bunun yerine verimli bir toprağın yaratılması, insanların bunun üzerinde güvenlik içinde olmasa da, özgürce yaşadığı ve çalıştığı, doğayı değiştirdiği bir ortamı anlatmakta ve bu bölüm şöyle sona ermektedir —ÇN]
>
> Bilgeliğin son vargısı şu ki:
> Özgürlüğü ve yaşamı yalnızca kazanabilir,
> kim ki onu her gün kazanmak zorunda olursa.
> Ve ancak böylece tehlikelerle çevrilmiş olarak,
> burada geçirir yılını çocuk, erkek ve yaşlı.
> Böylesi bir kaynaşmayı görmek isterim,
> özgür toprak üzerinde özgür halkla yaşamak isterim.

Goethe'nin burada düşünü kurduğu ve insan emeğinin son aşaması olarak gördüğü doğadaki değişiklikler, bugün Sovyetler Birliği halklarının yaşamında, sosyalist inşanın işareti altında yalnız gerçekleştirilmekle kalınmamış, aynı zamanda geniş ölçüde aşılmıştır. Dinyeper Hidroelektrik Santrali, Beyaz Deniz Kanalı, Moskova-Volga Kanalı, Volga-Don Kanalı, Orta Asya'daki Vahştroy, pamuk bölgelerinde sulama aygıtları, Ermenistan'da Erivan Gölü boyundaki işletmeler, Volgastroy ve Angarastroy, 19. yüzyılın en cesur ütopyalarını bile gölgede bırakan perspektifler sunmaktadırlar. Ama tayin edici olan, teknik değişiklikler değildir; esas olan, bir bütün olarak bizi uğraştıran sorun, Friedrich *Engels*'in desteğindeki Karl *Marx*'ın ilk ve en açık bir şekilde talep ettiği ve *Lenin* ve *Stalin*'in önderliği altındaki Sovyetler Birliği halklarının yeryüzünün altıda birinde gerçekleştirdiği haliyle dünyadaki toplumsal değişikliklerdir.

Yeni Sovyet Anayasası'nın genişletilmiş demokrasi ve çocuk ve anne için genişletilmiş haklar ve kürtajın yasaklanmasıyla birlikte hemen hemen aynı anda sunulması, tarihsel bir öneme sahiptir: Feodal-burjuva toplumdan komünist topluma geçiş döneminin önemli

bir dilimi geride bırakılmıştır. İnsan kültürünün yeni, daha yüksek bir aşamasına ulaşılmıştır.

Yeni kazanılmış toprak üzerindeki kaynaşma, Sovyetler Birliği toprağı üzerindeki milyonlarca insanın yaşamı, Londra'nın, New York'un ve Avrupa, Amerika ve Afrika'nın büyük kentlerinin yoksul mahallelerinin kaynaşmasından temelden farklı olacaktır. Bu, özgür insanların sosyalist plân ekonomisi temelinde, refah içindeki kaynaşması olacaktır.

("Rundschau" No. 82/1936, s. 1305-1307.)

III. Bölümün Kaynakçası

[1] *Marx-Engels*, "Komünist Partisi Manifestosu", "Kadın Sorunu Üzerine" s. 10-11. (sf. 282)

[2] *Marx-Engels*, a.g.e., s. 11-12. (sf. 283)

[3] *Engels*, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 17-18. (sf. 285)

[4] *Engels*, a.g.e., s. 18. (sf. 285)

[5] *Engels*, "Komünizmin İlkeleri", Marx Engels Seçme Yapıtlar 1, s. 114, Sol Yayınları, 1976. (sf. 286)

[6] *Engels*, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 21-22. (sf. 286)

[7] *Engels*, a.g.e., s. 28. (sf. 287)

[8] *Engels*, a.g.e., s. 28-29. (sf. 287)

[9] *Engels*, Marx-Engels, Eserler, Almanca, cilt 21, s. 83-84, Dietz Verlag, Berlin 1969. (sf. 288)

[10] *O. Zaslavski*, "Sovyet Ülkesinde Evlilik ve Aile", "Rundschau", No. 60/1934, s. 2713. (sf. 291)

[11] *Dr. Batkis*, "Rusya'da Cinsel Devrim", Almanca, s. 3, Verlag Der Syndikalist, Berlin 1925. (sf. 293)

[12] "Sosyalizm Ülkesinde Kadın", s. 7. (sf. 294)

[13] *Dr. Batkis*, a.g.e., s. 4. (sf. 294)

[14] *Dieckmann*, a.g.e., s. 23 (Maxim Gorki, "Çocukluğum", Almanca, s. 54). (sf. 295)

[15] *Dr. Batkis*, a.g.e., s. 4. (sf. 295)

[16] *V. I. Lenin*, "Ekim Devrimi'nin Dördüncü Yıldönümü"; *H. Yeşil*, "Ekim Devrimi Üzerine", s. 99. (sf. 296)

[17] *V. I. Lenin*, "Sovyet Cumhuriyeti'nde Proleter Kadın Hareketinin Görevleri Üzerine", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 47-48. (sf. 297)

[18] *Hodann*, "Sovyetler Birliği'nin Dünü - Bugünü - Yarını", s. 210. (sf. 297)

[19] aktaran: Schlesinger, a.g.e., s. 30. (sf. 298)

[20] aktaran: Schlesinger, a.g.e., s. 33-41. (sf. 299)

[21] *Dr. Batkis*, a.g.e., s. 6. (sf. 300)

[22] *Clara Zetkin*, "Lenin'den Anılar", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 311-312. (sf. 302)

[23] aktaran: *Halle*, "Sovyet Rusya'da Kadın", s. 161-162. (sf. 304)

[24] "Komünist Kadınların III. Uluslararası Konferansı'nda Krupskaya Yolda-

şın Kadınların Sosyal Eğitimi Üzerine Konuşması", "Inprekorr", No. 109/1924, s. 1410-1411. (sf. 306)

[25] *Aleksandra Kollontay*, "Toplumsal Gelişme Sürecinde Kadının Durumu", s. 218. (sf. 307)

[26] *Kollontay*, a.g.e., s. 222. (sf. 307)

[27] *Kollontay*, a.g.e., s. 224. (sf. 307)

[28] *Kollontay*, "Sevgi Yolları", s. 190-191, Alan Yayıncılık. (sf. 308)

[29] *Kollontay*, a.g.e., s. 195. (sf. 308)

[30] *Halle*, a.g.e., s. 168-169. (sf. 309)

[31] aktaran: *Dieckmann*, a.g.e., s. 121. (sf. 310)

[32] *Zetkin*, a.g.e., s. 314, 315 ve 316. (sf. 310)

[33] *Leon Troçki*, "Kadın, Aile ve Devrim", Almanca, s. 16-17. (sf. 311)

[34] *Troçki*, a.g.e., s. 18. (sf. 311)

[35] *Troçki*, a.g.e., s. 19. (sf. 312)

[36] *Klaus Mehnert*, "1930 Civarında Amerikan ve Rus Gençliği", Almanca, s. 270, Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart 1973 (sf. 313).

[37] "Evlilik Reformu ve Cinsel Reform: Rusya'da Cinsel Ahlak", "Yeni Kuşak", No. 11/1927, s. 371-375. (sf. 314)

[38] *A. Smirnov*, "Komsomol i Devuşka (Komsomol ve Genç Kız)", Priboi, Leningrad 1929, s. 5. (sf. 314)

[39] *Holt*, "Kadınlar ve İşçi Sınıfı Hareketi", s. 94. (sf. 315)

[40] *Engels*, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 18. (sf. 316)

[41] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 154. (sf. 319)

[42] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 100. (sf. 322)

[43] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 95. (sf. 322)

[44] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 134. (sf. 322)

[45] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 149. (sf. 322)

[46] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 106. (sf. 322)

[47] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 183. (sf. 323)

[48] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 144. (sf. 324)

[49] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 175-176. (sf. 325)

[50] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 177-178. (sf. 325)

[51] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 178. (sf. 326)

[52] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 181. (sf. 326)

[53] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 174. (sf. 327)

[54] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 143—144. (sf. 327)

[55] "Evlilik Reformu ve Cinsel Reform: Rusya'da Evlilik ve Fuhuş", "Yeni Kuşak", No. 4-5/1925, s. 116. (sf. 328)

[56] *D. Kurski,* "Sovyet Rusya'da Yeni Evlilik ve Aile Yasası", "Inprekorr", No. 142/1925, s. 2080 (sf. 328)

[57] RSFSC Yasalar Kodeksi, 1933, No. 42, madde 159. (sf. 329)

[58] "SBKP/B Tarihi — Kısa Ders", s. 386-387. (sf. 330)

[59] Ayrıca bkz. "Kadın Sorunu Üzerine", s. 241 ve devamı. (sf. 332)

[60] 1944 Kararnamesi, aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 367-376. (sf. 333)

[61] *Profesör S.N. Bratus,* Redaktör, "Sovyet Medeni Hukuku", cilt II, Almanca, s. 443, VEB Deutscher Zentral Verlag, Berlin 1953. (sf. 333)

[62] "Sosyalizm Ülkesinde Kadın", s. 7. (sf. 334)

[63] *Edwin Runge,* "Sovyet Rusya'da Kadın ve Çocuk", s. 23, Berlin 1931. (sf. 335)

[64] "Evlilik Yasasına İlişkin Veriler", "Moskauer Rundschau", No. 18-19/1930. (sf. 335)

[65] *Runge,* a.g.e., s. 24. (sf. 336)

[66] aktaran: "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ansiklopedisi", Cilt II, s. 1523. (sf. 337)

[67] *Louis Fischer,* "SSCB'de Sevgi ve Evlilik", s. 1088, "Neue Weltbühne" ("Yeni Dünya Sahnesi"), 1935. (sf. 338)

[68] *Jan Gorecki,* "Komünist Aile Yapısı", s. 497, Almanca. (sf. 339)

[69] *M. P. Kareva,* "Sosyalist Toplumda Hukuk ve Ahlak", Almanca, s. 152-154, Verlag Kultur und Fortschritt, Berlin 1954. (sf. 341)

[70] "Sosyalizm Ülkesi" genel başlığı altında "1 Mayıs Üzerine" başlıklı haber, "Die Welt" ("Dünya"), No. 18/1941, s. 568. (sf. 342)

[71] "Sovyet İktidarı Kadını Kurtarıyor", 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü dolayısıyla "Pravda" makalesi, "Rundschau", No. 21/1937, s. 439. (sf. 342)

[72] *G. Sverdlov,* "SSCB'de Evlilik ve Aile Sorununun Nasıl Çözüldüğü Üzerine", "Die Presse der Sowjetunion" ("Sovyetler Birliği Basını"), No. 124/1952, s. 930. (sf. 344)

[73] "Sovyetler Birliği Basını", No. 12/1956, s. 290. (sf. 345)

[74] Fransa Komünist Partisi yayın organı L'Humanité , 31 Ekim 1935, aktaran: *Wilhelm Reich,* "Cinsel Devrim — İnsanın Kendi Karakterini Yönetmesi Üzerine", Almanca, s. 220, Europäische Verlagsanstalt, 1966. (sf. 347)

[75] 26 Haziran 1935 tarihli "Pravda" başmakalesi: "Çocuklara Bakım, Annelere Saygı", "Rundschau", No. 32/1935, s. 1611. (sf. 347)

[76] *G. Sverdlov,* a.g.e., "Sovyetler Birliği Basını", No. 124/1952, s. 930. (sf. 348)

[77] *A. G. Çartşev*, "Sosyalist Toplumda Aile", "Sovyetler Birliği Basını", No. 23/1955, s. 484. (sf. 348)

[78] *O. Zaslavski*, "Sovyet Ülkesinde Aile", "Rundschau", No. 65/1934, s. 3036. (sf. 351)

[79] *Kareva*, a.g.e., s. 119. (sf. 352)

[80] *O. Zaslavski*, "Sovyet Ülkesinde Evlilik ve Aile", "Rundschau", No. 60/1934, s. 2715. (sf. 353)

[81] 26 Haziran 1935 tarihli "Pravda" başmakalesi: "Çocuklara Bakım, Annelere Saygı", "Rundschau", No. 32/1935, s. 1611. (sf. 354)

[82] "'Nüfus Fazlalığı' ve Kürtaj Sorunlarına Proleter Yaklaşım", s. 5. (sf. 355)

[83] *Reich*, a.g.e., s. 244. (sf. 356)

[84] aktaran: *Reich*, a.g.e., s. 251. (sf. 357)

[85] *Reich*, a.g.e., s. 251. (sf. 357)

[86] *G. M. Sverdlov*, "Sovyet Yasasında Annelik, Evlilik ve Aile", Almanca, s. 23, SWA Verlag, Berlin 1946. (sf. 357)

[87] "18 Ekim 1920 Tarihli Karamame", "Kadın Sorunu Üzerine", s. 236-237. (sf. 359)

[88] *Andreas Brockhaus*, "Doğu Avrupa Ülkelerinde Kürtaj", Almanca, s. 57. (sf. 360)

[89] "Yeni Rusya", Defter 1/2, s. 19, Almanca. (sf. 361)

[90] *Runge*, a.g.e., s. 49. (sf. 362)

[91] *Runge*, a.g.e., s. 51. (sf. 362)

[92] *Runge*, a.g.e. s. 54. (sf. 362)

[93] *Dr. Batkis*, "Rusya'da Cinsel Devrim", s. 19. (sf. 363)

[94] *Dr. V. Anisov*, "Legalleştirilmiş Kürtaj — 10 Yılın Deneyimi", "Moskauer Rundschau", No. 9/1930, s. 43. (sf. 364)

[95] *Dr. Anisov*, a.g.e., s. 43. (sf. 364)

[96] *Dr. Anisov*, a.g.e., s. 43. (sf. 364)

[97] aktaran: *Reich*, a.g.e., s. 245. (sf. 365)

[98] *Reich*, a.g.e., s. 249-250. (sf. 366)

[99] *Reich*, a.g.e., s. 250. (sf. 366)

[100] "Kadın Sorunu Üzerine", s. 242-246. (sf. 370)

[101] aktaran: *Schlesinger*, a.g.e., s. 259. (sf. 375)

[102] *Dr. Friedrich Wolf*, "Rundschau", No. 28/1936, s. 1137/1138. (sf. 377)

[103] "SSCB'de Kadınların Hak Eşitliği", s. 224. (sf. 377)

[104] "Sovyetler Birliği Basını", No. 12/1956, s. 289. (sf. 378)

[105] Dr. Martha Ruben-Wolf, "Sovyet Rusya'da Doğum Kontrolü", "Yeni Rusya", No. 7-8/1925, s. 19. (sf. 380)

[106] *Dr. Felix Boenheim*, "Sovyet Rusya'da Kürtaj ve Gebeliği Önleme P pagandası", "Yeni Kuşak", No. 1/1928, s. 15. (sf. 381)
[107] *Prof. V. Lebyedeva*, "Korunma mı Kürtaj mı?", "Yeni Rusya", No 6/1930, s. 58. (sf. 381)
[108] *Runge*, a.g.e., s. 60. (sf. 382)
[109] *Runge*, a.g.e., s. 59—60. (sf. 383)
[110] *Holl*, a.g.e., s. 114. (sf. 383)
[111] *Dr. Felix Halle*, "Cinsel Yaşam ve Ceza Hukuku", MOPR Ver GmbH, Berlin 1931. (sf. 384)
[112] *Reich*, a.g.e., s. 253. (sf. 384)
[113] "SSCB'de Kadınların Hak Eşitliği", s. 220. (sf. 385)
[114] *Runge*, a.g.e., s. 45. (sf. 387)
[115] *Dr. Batkis*, a.g.e., s. 21. (sf. 388)
[116] *Dr. Batkis*, a.g.e., s. 21-22. (sf. 389)
[117] "Sovyetler Birliği'nin Yeni Ceza Yasası (1926-1927)", "Doğu Avrup No. 7/1928, s. 546. (sf. 390)
[118] A.g.e., s. 547. (sf. 390)
[119] *V. İ. Lenin*, "Fuhuşa Karşı Mücadele İçin Beşinci Uluslararası Kongı Bütün Eserler, Almanca, c. 19, s. 250-251. (sf. 393)
[120] *Halle*, a.g.e., s. 310. (sf. 394)
[121] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 313-314. (sf. 395)
[122] *Aleksandra Kollontay*, a.g.e., s. 225. (sf. 396)
[123] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 316-317 (sf. 397)
[124] "Fuhuş. Sovyet Rusya'da Fuhuşla Mücadele Önlemleri", "Komünist I dın Enternasyonali", No. 2/1923, s. 851-854. (sf. 400)
[125] *Heinrich Freund*, "Sovyetler Birliği Ceza Yasası" — 1926, s. 1 (sf. 401)
[126] "Imprekorr", No. 50/1929, s. 391-392. (sf. 404)
[127] *Halle*, a.g.e., s. 335, 333. (sf. 404)
[128] aktaran: *Halle*, a.g.e., s. 331-332. (sf. 404)
[129] Dr. O. Werner, "SSCB'de Fuhuş Problemi", "Moskauer Rundscha No. 30/1930, s. 64. (sf. 406)
[130] Aynı yerde. (sf. 406)
[131] *O. Zaslavski*, "Sovyet Ülkesinde Aile Üzerine: Kadın ve Ana "Rundschau", No. 65/1934, s. 3036. (sf. 407)
[132] "Sovyetler Birliği'nde Fuhuş Probleminin Çözümü Millet Cemiyeti'nin Yargısında", "Rundschau", No. 20/1938, s. 626. (sf. 407)
[133] aktaran: *Hayden*, a.g.e., s. 139. (sf.413)

Yeni Hayat'a
(Yağlıboya, S. Rjanzina, 1926)

Bir Kadın işçi Ayrılığını Kaydettiriyor.
(20'li Yıllardan Fotoğraf)

Zafer Kazanan Ekim Devrimi Sonrasında
Yürüyüş (1917)

İkim, kimi?
(Yağlıboya, A. Dejneka, 1932)

Kadın ve erkek İşçiler Üretimde ve
Toplumsal Hayatta Eşit

İç savaşta Çocukları İle Birlikte
Kaçan Kadın

Kadın İşçiler İşletme Yönetiyor. (Maria S. Pimenova, Tula Tekstil Fab. Kızıl Müdiresi, 1930

Emekçi Kadınlar, Ülkenin Üretim ve Toplumsal Hayatına Aktif olarak Katılın! (1933 Afiş)